Rodica Lăzărescu

DESPRE DATUL CU PĂREREA

Vă mai amintiţi domniile voastre cele patru mituri fundamentale ale literaturii noastre populare? Păi dacă vi le amintiţi înseamnă că le-aţi învăţat pe vremea când Călinescu era încă „divinul critic" şi spusele lui erau lege.

Ia să le luăm noi pe rând şi să vedem cât de oportună mai este astăzi studierea lor (hai, că am haz, cine mai *studiază* azi la şcoală?!), ce învaţă elevul secolului XXI din scornirile astea pe care nu se ştie cine le-a compus şi care au circulat ca zvonul sau ca bârfa, adică din gură în gură, mai apoi prin cărţi, manuale, pe când noi vrem să-i dezobişnuim pe elevi de prostul nărav al scrisului şi al cititului, ce naiba, de ce s-au mai inventat tabletele?!

Aşadar! Despre *Mioriţa* tocmai ce ne-a lămurit unul dintre marii cântăreţi la mandolină ai neamului: musai trebuie scoasă din programa şcolară, căci „sunt nişte chestiuni acolo care intră în subconştientul copilului". Şi pe deasupra mai şi „reflectă o mentalitate contrară unei societăți care trebuie să evolueze"! Eu zic că lucrurile sunt mult mai grave şi că răul trebuie tăiat de la rădăcină, că trebuie chemat DNA-ul să vadă ce-i cu grupul ăla infracţional care pune la cale un asasinat, să chemăm şi SRI-ul, adică de ce, cu toată reţeaua lor de interceptări, n-au fost în stare să afle ce a auzit, fără aparatură, o prăpădită de oaie doar trăgând cu urechea la stână? Şi să vină şi ANAF-ul, să cerceteze dacă ciobănaşul a declarat la fisc câştigul de la nuntă (că-i nuntă mare, cu dar, vine şi Soarele, naşu', de!). Să se sesizeze şi Garda de mediu şi Protecţia consumatorului, să constate de ce nu-i mai place iarba oii. Poluare? Standard dublu? Şi chiar poliţia locală – să numere câinii de la stână şi măgarii, că s-ar putea să fie mai mulţi decât prevede legea. Şi să o audieze pe oaia aia, că prea se arată disponibilă să facă denunţuri, şi fiind ea cam năzdrăvană s-o pună martor sub protecţie, ca să behăie de mai multe ori în acelaşi dosar. Poate fi folosită şi în alte speţe, de pildă să-l denunţe pe ăl de taie codrul frate cu românul, că pentru fluierele alea – de soc, de fag – trebuie lemn, nu glumă!

Cu *Monastirea Argeşului* ce să facem? O scoatem şi p-asta din cărţi (cărţile de şcoală, vreau să spun) – că şi în cazul ăsta se înfige în subconştientul copilului o chestiune foarte gravă, la care oricum poporul român conduce detaşat – violenţa în familie ajunsă la manifestarea cea mai dură – omorârea soţiei la locul de muncă, în cazul nostru prin zidirea într-un perete. Şi voievodul ce face? Apreciază lucrul bine făcut şi închide ochii, se mulţumeşte cu a mai faină construcţie, că are românul, încă din negura istoriei, aşa o mare apetenţă pentru imobile…

Despre *Zburătorul* ce să mai zic!? Geme ţara de violatori de toate vârstele, solitari sau în haită, ce să înveţe şi ăştia mici, că parcă n-au de unde învăţa, acum să mai citească şi prin manuale isprăvi d-astea? Şi fetişcanele alea care fac video-chat, să câştige şi ele un ban cinstit ori poate să amăgească vreun fraier să le ia de soţie şi jumătate de împărăţie… Auziţi-le: *Vin' la noapte de mă fură!* Şi dacă le fură şi le duce prin Italia, prin Spania… că şi-aicea suntem în vârf!? Să terminăm odată cu individul ăsta dubios!

Cât despre Dochia… ehe! Cum ştim noi să complicăm lucrurile, să ne dăm deştepţi la cap! În loc să-i învăţăm pe elevi clar, simplu, cum e cu încălzirea globală şi cu schimbările climatice, ne apucăm să le spunem povestea aia alambicată şi absurdă, cu Baba Dochia care-şi aruncă, rând pe rând, cele nouă cojoace, că nu mai putea ea de căldură în mijlocul iernii. Aaa, dacă vă gândiţi la ailaltă Dochie, a tânără, fata lui Decebal, e şi mai rău! Beizadeaua vrea să ne scoată din Europa cu atitudinea aia a ei de a-i întoarce spatele marelui civilizator Traian! Vine europeanu' să ne bage în spaţiul Schengen (sau cum i-o fi zicând pe-atunci), şi noi, în loc să-l primim cu pâine şi sare, cu lapte şi miere, cu Roşia Montana şi portul Tomisului şi cu ce s-o mai fi găsind în vremurile alea pe aici (că acum nu mai e nimic), preferăm să cerem zeilor să ne transforme în piatră. Ascultători zeii ăştia, n-am ce zice – în piatră seacă ne-au transformat toată ţara.

Aşadar, vedeţi, boieri dumneavoastră, câte chestiuni intră direct în subconştientul bietului elev român? N-ar fi mai bine să nu mai apară nimic în programa şcolară?

N-ar rămâne subconştientul elevilor curat, spălat, luminat ca argintul strecurat? De ce să-i avem pe conştiinţă? Chiar dacă nu prea mai sunt ei „viitorul ţării” (poate al altor ţări)... orişicât!

Deci să ne mai mirăm că Eminescu a fost băgat în debara, că „naţional” nu mai este nici Poetul, nici Istoria, că prima scenă a ţării nu se mai numeşte „I.L. Caragiale”, că, foarte recent, la Oradea „statua” lui Mihai Viteazul a fost demolată, că soldaţii români sunt scoşi, simbolic deocamdată, din morminte şi băgaţi în saci de gunoi?!

Decât să ne mirăm, mai bine un cântec vesel să cântăm! Sau doar să jucăm, că de cântat, cântă alţii…

„Râzi tu, râzi, Harap-Alb…!” – mi-am zis când (tocmai ce pusesem punct acestor consideraţii scrise mai mult de haz decât de necaz) am dat, într-o publicaţie cu pretenţii, care apare în Bănie, peste un… nu ştiu cum să-i zic… numit *Mituri fundamentale*, ce ne serveşte pe tavă dovada că, într-adevăr, jucăm cum ne cântă alţii… (Mă gândesc dacă să dau nume de revistă şi de autor. Nu dau. Le-aş face prea mare cinste!)

De fapt, un delir ce se întinde pe două numere, într-un amalgam de nume şi generice („bietul Asachi”, Corneliu Zelea Codreanu, Gandhi, Coşbuc, Karl Marx, Ioan Neniţescu, Humboldt, Simone de Beauvoir, Heliade, Eliade, „martirii legionari”, „masterandele de la SNSPA”), de trimiteri („vocea levinasiană”, a lui Emmanuel Levinas adică, „tușe nietzscheene”, „jargon darwinian”, „lectură freudiană”, „bovarism”, „reînvierea christică”, „extazul shambalic”…), de expresii şi cuvinte englezeşti, franţuzeşti, latineşti, italieneşti (cum să rupi gura târgului, dacă nu zicând *penchant* în loc de *înclinaţie*, *dénouement* în loc de *deznodământ*, *imbroglio* în loc de *încurcătură*, *mansplaining*, *in the making, please* în loc de… nimic, şi tot aşa; greu de tot cu pluralul românesc *stâne*, nu *stâni*, mai bine îl punea în swahili), de personaje (Arthur, Florica, Guinevere, Marius Chicoş Rostogan) ş.a.m.d.

Autorele, tânăr luminat foarte de studiile în străinătate, se străduieşte să ne bage-n cap că „cele patru mituri fundamentale sunt generatoare de mare umor involuntar”, pe care „bunicii noștri, crescuți într-un mediu mai solemn-patriotard, dar și mai precar material, nu l-ar înţelege” (carevasăzică, patriotismul şi sărăcia merg mână-n mână!) şi că, într-un cuvânt, sunt „penibile”.

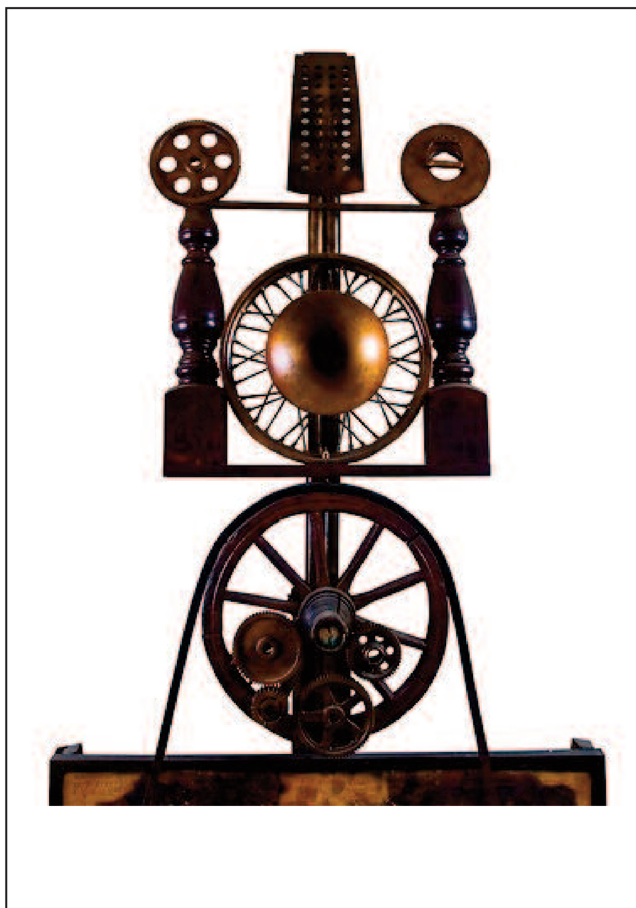
Că mitul lui Traian şi al Dochiei, amestecat cu poezia „Pui de lei”, de nu se mai înţelege cine cu cine, este „povestea unui viol” imposibil de explicat, de vreme ce „presupusul agresor nu era nici măcar bisexual”, şi imposibil de suspectat că ar fi avut urmări, căci „un bărbos dac lipsit de uter” nu putea genera naşterea unui popor.

Că în *Mioriţa* „baciul moldovean are o relație cel puțin stranie cu oaia favorită, convertită, din unealtă erotică (…), în instrument confesional”, că balada anticipează fatalismul lui Vasile Conta, şi, că tot veni vorba de el, dă bine să zicem şi că era antisemit; că poporul român n-a avut „un geniu religios de talia lui Gandhi, apt să coaguleze rezistența pasivă într-o mișcare politică”…

Că în „cheagu-i ignobil” al *Monastirii Argeşului*, „Manole, ca un bun român ce se află, nu urmează calea rațională a evaluării periodice – s-ar putea ca zidul să cadă pur și simplu din erori de proiectare, din pricina materialelor deficitare”, „ci recurge la scenarii compensatorii revelate oniric, spre desfătarea de mai târziu a unui Eliade”, că balada a inspirat „orgiile autoimolatoare ale martirilor legionari” şi că, *avant la lettre* (na, că m-am molipsit şi eu!), povestea Meşterului Manole e purtătoare de… „etică nazistă”…

Că de mitul *Sburătorului* „elevii de liceu își amintesc cu plictis abia disimulat din pricina versificației omonime puse în circulație de Heliade Rădulescu” şi, în fond, „Zburătorii de astăzi (…) au un *penchant* către o altă dimensiune a botanicii decât cea deschisă de bujorii olfactivi, anume către universul etnobotanicelor”… Şi, ce să vezi, Zburătorul e din tagma incubilor din „literatura horror” (de fapt, dintr-o altă mitologie, dar aia nu „pute” precum cea de acasă!) şi a şi vampirul *goth* din filmele de aceeaşi factură…

Revin la întrebarea din prima parte, dar ies din registrul pamfletar-ludic şi spun că e momentul să nu prea mai dăm credit dictonului latin *ridendo castigat mores*, căci, aşa cum îmi scrie un expert în *Mioriţa*, chiar dacă „trăim într-o lume liberă, în care orice idiot poate avea o părere”, iată, se găseşte cineva care să o publice şi altcineva care s-o mute în sfera politicului, apoi – îl citez din nou pe distinsul domn, „vine publicul cititor și știm că muștele trag la ce trag și sunt mai numeroase decât albinele”… Şi zău că nu mai e de râs!

Acad. Dumitru Radu Popescu

MUNTELE FERICIRILOR

Fericiţi veţi fi! a spus Iisus. Fericirile sunt protocoalele după care cineva poate deveni fericit – şi sfânt! O, ce aproape de cer este Muntele Fericiţilor!

Biografia şi opera sunt întotdeauna aceeaşi icoană?! Într-o fotografie, cândva, l-am văzut pe Hitler stând în picioare, solemn, liniştit, cu ochelari de soare pe nas! Altădată, fireşte, într-o altă fotografie, l-am văzut închinându-se! Într-un text am descoperit faptul că într-o anumită vreme Hitler se afla la Viena – când şi Stalin se afla la Viena! Amândoi fiind în capitala fostului imperiu austriac înainte de începutul carierelor ce i-au consacrat! Ei, da, la Viena nu s-au cunoscut personal! Cine le-a schimbat biografia?

Oare putem spune că măcar în copilărie erau şi ei fraţi întru Cristos?... Poate au şi cântat în bisericile părinţilor lor... „Doamne, miluieşte-ne după mare mila Ta!” O fi spus ei şi... „Toată viaţa noastră lui Cristos Dumnezeu să o dăm!...” Sau ce-o fi spus în faţa icoane Fecioarei Mari?... Fecioara... De Dumnezeu născătoarea şi pururi Fecioara Maria!...

Dar ce cuvinte o fi spus despre Dumnezeu, despre Iisus şi Fecioara Maria, Negru-Vodă?!... Sau despre Meşterul Manole?! Ca să ajungă pe Muntele Fericirilor – biografia şi opera cuiva trebuie să nu se strâmbe între ele?!

Nu de puţine ori biografia face carieră, iar opera este un adjuvant!... Sau un pretext! Prezentul e luminat de trecut, ziua de azi este luminată de biografia zilei de ieri, care nu de puţine ori este umflată! Sau dezafectată! Se mai întâmplă ca şi ziua de azi să boscorodească verzi şi uscate despre ziua de ieri, şi chiar s-o întunece cu un produs legendar turcesc. Numai în ceruri stelele de azi sunt şi stelele de ieri, şi se luminează reciproc, în aceeaşi constelaţie! În cultură, mai ales, fiindcă ştiinţa mai este înfofolită în birocraţia matematică, în care, de obicei, doi şi cu doi (2+2) fac patru, există şi biografii bogat mesianice, efervescente, care neutralizează tot ce este în afara propriilor lor ecuaţii matematice, materialist-dialectice, luminând, din eleşteiele lor electorale, gândirea adecvată spre un viitor profitabil. Biografia, uneori joacă rolul unui fel de Evanghelie a lui Dumnezeu! Mai ales că vorbele scoase pe gură şi pe nas de actanţii angajaţi în tropotul istoriei sunt considerate aidoma limbajelor textelor sfinte. Biografia adecvat cozmetizată! – cosmetizată! – sexual, dar mai ales politic, ridică opera la nivelul limbajului sacramental!

Peisajul în care unele biografii îşi definesc opera nu este întotdeauna scos din rai. Aşa că normal ar fi ca diferenţele de opinii dintre actanţi să fie discutate şi rezolvate între ei înşişi!... Peisajul de pe malurile Argeşului, labirintic, ruinat de ape, deloc paradisiac, e gata parcă în orice oră din noapte să intre într-o cumetrie cu măgăriile absurdului... Negru-Vodă cunoaşte această ecuaţie aleatorie, în care ziua este însorită, iar noaptea este bântuită de cutremure, furtuni şi visele barbare!... Negru-Vodă, domnitor, politician danubiano-pontic, doreşte să înfrunte absurdul acestui peisaj, sau să le propună maselor populare o gogoaşă religioasă şi politică?!...

Am auzit, mai zilele trecute, câteva vorbe despre deznădejdea diareică a unui presupus ţap ispăşitor estic, deznădejde ce-i tulbura singurătatea vâscoasă! E vorba de un martir al propriei sale biografii, păguboase, până la un moment dat, pentru că bârfelile sale timide nu fuseseră încadrate în strigăte geologice, înăbuşite de istoria ce pustia sufletele! Vibraţia spiritului său, pluricordă, n-a avut niciun ecou în găscăraia oligarhilor culturali sub acoperire!...

Cel care spune ce-a auzit despre diareicul nene este întrebat, politicos: „Şi matale nu te-ai străduit să-l rea-

duci la o împăcare cu sine, ca să nu se mai lase bălăcărit de morala circumstanţială a politicienilor de tip nou?...”

Dialogul poate continua de dimineaţa până seara, fiind vorba de două spirite mobile, sigure fiecare de propria sa dreptate... Fiecare fiind sigur că adevărul celuilalt este artificial!

În istoria Meşterului Manole şi a lui Negru-Vodă convorbirea actanţilor de mai sus, e plină de varii nuanţe... Cei nouă meşteri mari, calfe şi zidari, şi cu Manole zece, care-i şi întrece, cred, ei toţi, în Dumnezeu, sau sunt doar nişte meseriaşi extraordinari, care pot construi tot ce li se cere?!... Negru-Vodă, cu inima tulburată încă din copilăria sa, fireşte, de faptul că pe malul Argeşului părea imposibilă construirea unui lăcaş sfânt – ca apoi să se poată construi în jur şi alte feluri de clădiri! – este fericit când vede înălţată o biserică visată de el, ca domnitor şi creştin!... Dar se poate întreba... Dacă aceşti meşteri – care ar fi posibil să nu creadă în Tătânele Ceresc! – vor construi nu doar o biserică mult mai înaltă, şi sublimă, pentru alt domnitor – ci mai multe?!... Sau dacă în loc de biserică vor înălţa un edificiu păgân?! Sau nu cumva cei nouă meşteri mari, şi cu Manole zece, saturaţi de creştinism – poate vor mai înălţa şi alte biserici politice?!... Acum, ca să înalţe o altă biserică într-un peisaj atât de imposibil, absurd, ei nu se sfiesc să construiască acest nou edificiu punând la temelia sa o crimă abominabilă?! De-i aşa, Negru-Vodă se vede un justiţiar impecabil, irefutabil – şi-i condamnă pe meşteri să moară pe acoperişul bisericii ce are la temelie o crimă abominabilă?!... Sigur că în acest caz, se poate vorbi, la o adică, şi despre setea de glorie şi de foloase materiale a Meşterului Manole!?... Care este în stare, pentru faima sa de constructor, să-şi zidească la temelia bisericii chiar propria sa iubire, propria sa soţie, propriul său copil, aflat în sânul devotatei sale neveste, Ana!?... Orgoliul său de meşter mare, care pe toţi asociaţii săi îi întrece, să fie ghidat de răbufnirea animalică a organismului său turmentat de propria sa glorie?!... Să apară, doar pe acoperişul bisericii, când se vede cu moartea în faţă, prima tresărire de conştiinţă în mintea sa?!... Prima spaimă de moarte?! Dezagregarea sufletească, de pe acoperişul bisericii înălţate pe o jertfă nemaipomenită, a Anei, şi pe o crimă... să pună această întrebare legată de fatalitate?!...

Sacrul pare că s-a stins. Memoria a devenit opacă. Cine a crezut cu desăvârşire în Dumnezeu, şi cine a crezut aleatoriu în Tătânele Ceresc, Manole, sau Negru-Vodă?!

E drept că uneori e mai uşor să treacă proverbiala cămilă, din scrierile sfinte, prin urechile acului, decât să răspundă domnia sa la unele întrebări retorice!

Acad. Ioan-Aurel Pop

ACADEMIA ROMÂNĂ LA 153 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE

Prin Academia Română, înființată în 1866, se împlinea predicția lui Mihail Kogălniceanu – originar prin familie dintr-o provincie înstrăinată, Basarabia – făcută în 1843, când, la deschiderea cursului de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, definea patria ca toată acea întindere de loc unde se vorbește românește. În 1866-1867, membrii noii instituții erau savanți și oameni de cultură români din toate provinciile românești care urmau să se alăture României la 1918. Proiectul care a stat la baza Academiei (Societății Literare Române) s-a realizat sub domnia și privegherea lui Alexandru Ioan Cuza și a fost transpus în practică printr-o hotărâre la Locotenenței Domnești, la 1 aprilie 1866. Clasa politică românească – în ciuda disputelor aprige aflate și atunci la ordinea zilei – a înțeles la scurtă vreme după dubla alegere că unirea politică deplină se va face greu și că ea trebuia precedată de unirea spiritelor românești. Primul președinte al Academiei, Ion Heliade Rădulescu, a avut înțelepciunea să vegheze această Românie întregită de dinaintea României de la 1918 și să-i asigure un prestigiu extraordinar în cadrul societății românești.

Până la Marea Unire, transilvănenii, bucovinenii și basarabenii și-au dat măsura valorii lor intelectuale, a capacității de creație, a talentului organizatoric, a vocației europene. Astfel, istorici precum Papiu-Ilarian, Eudoxiu de Hurmuzaki, Vasile Maniu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Densușianu, Ioan Pușcariu, Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul, Augustin Bunea, Ioan Mihalyi de Apșa, Ion Nistor, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Ioan Ursu, folcloriști ca Simeon Florea Marian, Enea Hodoș, botaniști ca Florian Porcius, literați și filologi ca Iosif Vulcan, Sextil Pușcariu, Ioan Bianu, Ioan Slavici, George Coșbuc, Ovid Densușianu, Gheorghe Bogdan-Duică, Octavian Goga, medici ca Victor Babeș, teologi ca Ioan Micu Moldovanu sau Andrei Șaguna, proveniți din provinciile ocupate de imperiile vecine, au intrat oficial sub cupola înaltului for înainte de 1918. Transilvănenii August Treboniu Laurian (în două rânduri) și George Barițiu fuseseră chiar președinți ai Academiei, Cipariu, Barițiu, Hașdeu, Victor Babeș, Ioan Bogdan, Onciul – vicepreședinți, iar Laurian – primul său secretar general. Proclamarea și câștigarea independenței absolute de stat, nașterea Regatului României, accentuarea mișcărilor de emancipare națională din provinciile ocupate au sporit rolul Academiei în lumea românească de pretutindeni.

În ciuda marilor dificultăți legate de criza de la finele Primului Război Mondial și de integrarea provinciilor istorice în Regatul României, Academia Română începea în 1919 cea mai înfloritoare perioadă din istoria sa. Țara trecea prin momente unice: teritoriul său crescuse mai mult decât de două ori; cu alte cuvinte, se părea că nu provinciile se uniseră cu România, ci că România se alăturase provinciilor. Era un preaplin de realizări teritorial-demografice și spirituale, existând riscul ca acest preaplin să se reverse. Se auzeau voci, mai ales din partea unor state din jur, frustrate de marile pierderi suferite, voci care susțineau că România nu va fi capabilă să administreze în chip european și să integreze noile teritorii și populații, că nu va putea organiza temeinic imensul stat. Mai grav, se spunea că, sub aspect intelectual și cultural, „provinciile mai avansate” din vest nu vor putea fi tratate la nivelul cerut, că nu se vor putea întreține universități și instituții academice românești, românii – supuși de o istorie întreagă altora – neavând capacități și abilități de acest gen. A fost exemplar răspunsul clasei intelectuale românești în acest sens, mai ales efortul Academiei Române, care a trimis la Cluj, Cernăuți, Timișoara pe cei mai importanți membri ai săi, pentru organizarea vieții academice românești din aceste locuri. Universitatea din Cluj (refondată la 1919) a fost unul dintre exemplele cele mai strălucite de organizare a vieții științifice românești la cel mai înalt nivel, cu eforturile conjugate ale vârfurilor vieții intelectuale din întreaga țară.

Provinciile unite au adus de la început în Academie toată țara românească, la început doar virtuală în raport cu regulile artificiale ale unei lumi aleatoriu sau strâmb alcătuite, însă foarte reală pentru locuitorii săi. Iar Academia Română, în ciuda rolului său de for cultural și

științific suprem, de ateneu erudit – sau, poate, tocmai de aceea – a simțit mereu România simplă, aceea a țăranilor. Când s-a format în 1866, dar și când și-a sărbătorit jubileul în 1916-1919, Academia era elita intelectuală a unei țări de țărani. De altminteri, așa a fost în mai toată istoria noastră, de aceea numele dat tuturor locuitorilor țării, adică numele de țăran, înseamnă azi agricultor, sătean. A fost o vreme când toate țările noastre erau formate din săteni și agricultori. Așadar, nu este o întâmplare, o coincidență sau un capriciu de literat faptul că Rebreanu și Blaga, sub cupola înaltului for al Academiei, au evocat și invocat țăranul și satul ori că Iorga a văzut esența istoriei Transilvaniei în satele și preoții săi (vezi inspirata sa carte „Sate și preoți din Ardeal"). În epoca interbelică, Academia Română a fost ca țara însăși, a cărei chintesență era: a trăit cu frenezie marea împlinire, fără complexe și fără rețineri, cu convingerea că „se potolise furtuna" (cum spusese la Cluj, cu glas tunător, Zaharia Bârsan) și că venise timpul „poemelor luminii" (cum scrisese Blaga).

Academia Română a suferit mult după al Doilea Război Mondial – ca toate instituțiile tradiționale românești – fiind în pericol de a fi înghițită de malaxorul comunist, inițial internaționalist proletar și apoi naționalist. Cele trei decenii postcomuniste nu au fost, din păcate, în măsură să redea rostul plenar al Academiei, dar măcar au salvat instituția de la moarte. Azi Academia este forul suprem de consacrare a valorilor intelectuale din România și de promovare a cercetării la cel mai înalt nivel. Vreme de aproape un secol, până la impunerea regimului comunist, Academia Română s-a bucurat de cel mai înalt prestigiu, a fost un adevărat barometru al vieții spirituale românești, încât nu exista personalitate mai importantă care să nu lase instituției noastre nu doar zestrea culturală cea mai de preț (manuscrise, biblioteci, colecții de artă, de antichități etc.), ci și avuții materiale (case, pământuri, fundații, etc.) necesare bunei sale funcționări. Se afirmă, uneori, astăzi, că Academia este bogată, dar nu se precizează că este vorba de bogăția culturală și științifică a națiunii române și nu de bunuri materiale. Acestea din urmă nu au și nu pot avea caracter lucrativ și nu sunt menite să servească decât prosperității intelectuale.

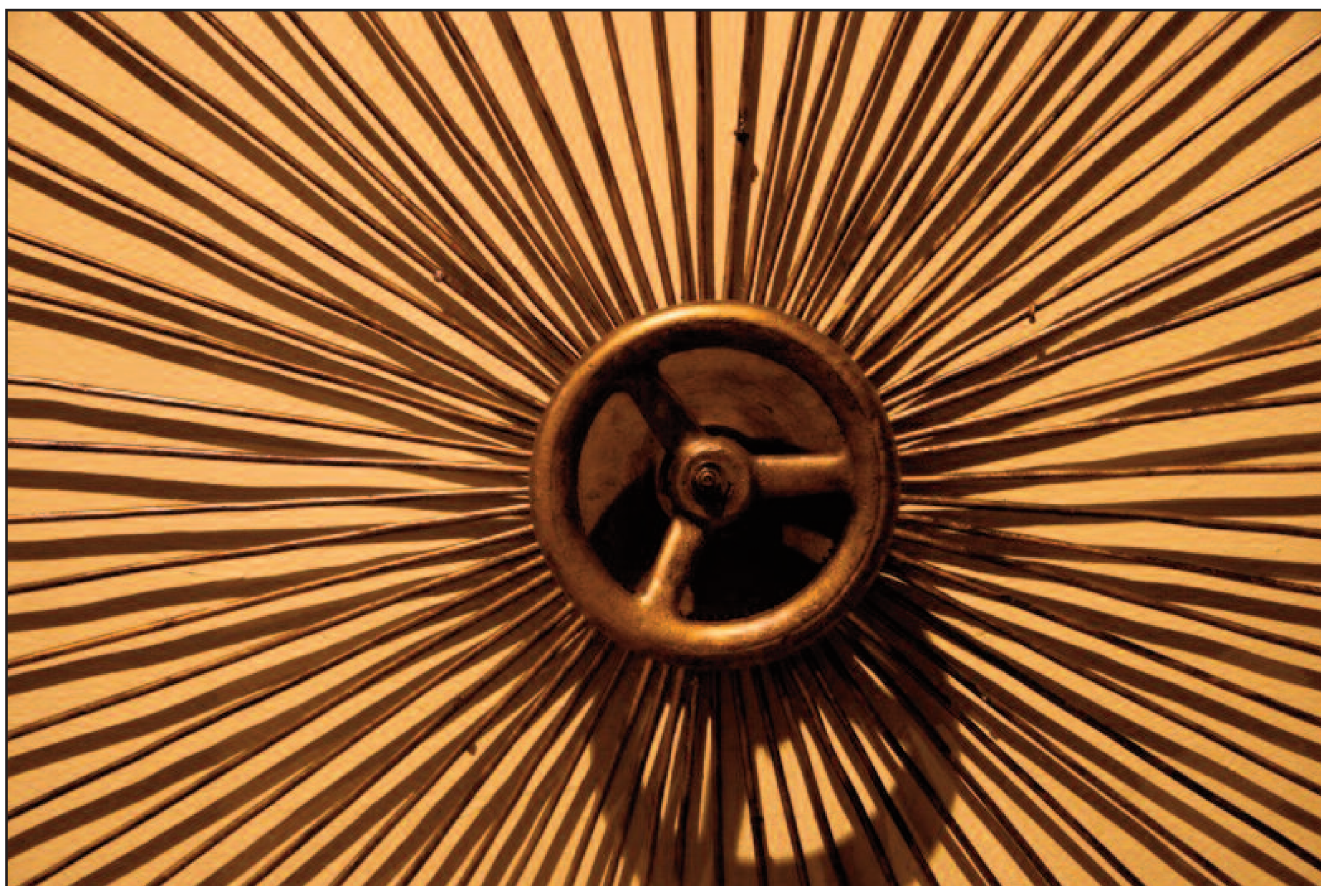
Academia de astăzi funcționează pe baza legii proprii și a legilor adiacente, străduindu-se să-și îndeplinească menirea, în ciuda provocărilor de tot felul. Scopurile principale ale Academiei rămân cele care au definit-o dintotdeauna: consacrarea excelenței și derularea cercetării de vârf. Dar mai există o prioritate, uitată intenționat de unele forțe din lumea românească, anume rolul Academiei de factor al echilibrului din societate, precum și rostul Academiei de a avea poziții constructive în țară și în comunitatea mondială. Academia are menirea de a oferi expertiză în toate domeniile științei, artei, culturii, creației, dar și în ceea ce înseamnă mersul societății în general. Academia elaborează diagnoze ale prezentului și prognoze ale lumii ce va să vină, Academia construiește viziuni privind protecția mediului, privind gestionarea avuției naționale, privind cadrul legislativ coerent, privind sănătatea și educația națiunii. Cu alte cuvinte, parafrazând un vechi proverb latin, nimic din ceea ce este omenesc și românesc nu trebuie să-i fie străin Academiei. Firește, pentru îndeplinirea acestor roluri, Academia trebuie să fie și ascultată, respectată, sprijinită.

Proiectele de viitor ale Academiei sunt foarte multe și toate sunt legate de cultura națională, de cercetarea științifică, de spiritualitatea românească și de bunul mers al țării în general. Ne preocupă buna funcționare a instituției, reașezarea sa pe locul care i se cuvine, curmarea neînțelegerilor endemice din sânul societății românești, recunoașterea prestigiului celor mai valoroși intelectuali români. Din păcate, Academia nu se poate concentra întotdeauna pe realitățile intelectuale, din moment ce, în urmă cu peste 70 de ani (în 1948), a fost privată de toate bunurile sale, lipsită de unii dintre cei mai valoroși membri ai săi (excluși, arestați, cercetați, închiși, uciși în detenție etc.), obligată să supraviețuiască într-un regim de dictatură și chiar să facă unele compromisuri spre a nu fi distrusă complet. Toate acestea au lăsat sechele până azi. De exemplu, spre deosebire de alte instituții similare din jur, Academia Română a beneficiat de-a lungul timpului de donații substanțiale din partea unor membri, a unor mecenați, a Casei Regale Române. La 1989, când Academia și-a reintrat în drepturi, după mai bine de patru decenii de privațiuni, statul nu a înapoiat instituției decât o parte mică din ceea ce îi aparținuse de drept. Restul bunurilor au trebuit recuperate pe calea justiției, prin procese îndelungate și costisitoare. Acest imens efort – neîncheiat încă – a secătuit Academia de bani și de energii. Academicienii nu sunt pe lumea asta ca să lupte cu legile nedrepte și cu mașinațiunile răuvoitorilor. În consecință, în ciuda legendelor care circulă, Academia nu are fondurile necesare ca să existe demn, pentru că proprietățile care ar putea-o ajuta sunt secătuite, ruinate, parțial distruse, încă înstrăinate etc. Cu toate acestea, ca pasărea Phoenix care renaște din propria cenușă, Academia face eforturi uriașe ca să funcționeze și ca să-și îndeplinească menirea. De exemplu, pentru Centenar, membrii Academiei și cercetătorii din institutele și centrele sale au elaborat peste 30 de volume cu evoluția în timp tuturor domeniilor de cercetare și de creație, mai ales în ultimul secol. Alte admirabile lucrări se vor adăuga celor circa 250 de volume din colecția clasicilor literaturii române și universale, scoasă prin strădania Fundației Naționale pentru Știință și Artă (de sub egida Academiei). Alte sute de cărți vin să întărească starea de veghe asupra limbii, literaturii și istoriei naționale și să detalieze ceea ce s-a publicat deja, adică Marele Dicționar al Limbii Române (Dicționarul Tezaur), dicționarele literaturii române și Istoria Românilor (tratat), apărută în unsprezece volume masive. Prin urmare, proiectele Academiei Române sunt totuna cu marile întreprinderi ale culturii naționale.

Educația este un domeniu fundamental în orice societate civilizată pentru că ne asigură hrana spiritului. Dacă ne îngrijim numai de hrana trupului, vom trăi, dar nu ca ființe umane. Umanitatea există prin educația din familie, din școală (școli) și prin educația făcută de-a lungul întregii vieți. Educația este bazată pe cultura generală a unei comunități, iar Academia consacră valorile esențiale din științe și arte, oferind societății repere etice și estetice.

Academia Română participă activ la dialogul internațional de profil și are acorduri de colaborare cu numeroase academii din întreaga lume. Face parte și din uniuni internaționale ale academiilor europene și mondiale. Impactul Academiei Române este proporțional cu impactul țării noastre în lume. Academia nu poate face minuni, nu poate crea „imagine" bună mereu din moment ce realitățile sunt așa cum sunt. Ca să reflecți bine țara este nevoie să existe acel bine în realitate. Avem savanți admirabili, unii dintre ei primii la nivel mondial în științele lor. În mare parte, deși sunt membrii ai Academiei Române, lucrează pe alte meridiane și asigură gloria altor state și popoare. Știința este însă internațională și este important să ne bucurăm cu toții de roadele ei.

Regimul comunist a dorit, în faza sa finală și dură, să distrugă Academia Română, din moment ce i-a luat o mare parte dintre atribuții și nu i-a mai permis să primească membri între 1974 și 1989. Academia pierdut însă, în anii comunismului, cea mai de preț „avere" a sa, anume autonomia sa ori, cum le plăcea unora să spună, independența spiritului său. Academia nu a fost creată de către marii bărbați despre care vorbeam ca să se subordoneze unor mărunte comandamente venite de sus și nici unor instituții politico-administrative. Academia Română încorporează esența înțelepciunii acestei națiuni și ea trebuie tratată ca atare. Din păcate, epoca de libertate de după 1989 – sincopată și chinuită, este drept – nu i-a adus încă Academiei reala recunoaștere a valorii și nici a statutului său. Or, ca să-și îndeplinească menirea și să facă față provocărilor interne și internaționale, Academia trebuie nu doar lăsată să funcționeze, ci și sprijinită de societate. Iar societatea (statul comunist) i-a luat Academiei toate bunurile și i-a întemnițat membrii, iar după 1989 tot statul nu i-a dat decât minimul necesar înapoi, sfătuind-o să se descurce. S-a „descurcat", dându-și puținele venituri pe interminabile și problematice procese în justiție. Toate acestea generează, evident, și neîmpliniri, pentru că nu poți face performanță de cel mai înalt nivel în condiții modeste. Academia Română nu are nevoie de milă ori de compasiune, ci de respect și demnitate! Sunt, natural, instituții și personalități ale statului care înțeleg asta și care acționează în consecință, dar sunt și răuvoitori. Informația corectă este extrem de importantă în lumea de azi, ca și forma de comunicare a informației. Iar spațiul și timpul au interferat mereu în construirea lumii și a edificiilor naționale. Avem datoria în această lume să ne manifestăm ca români și ca purtători de mesaje românești. Numai așa vom fi înțeleși și respectați și numai așa vom putea fi europeni. Academicienii sunt, în general, personalități care și-au dovedit profesionalismul și competența în cele mai variate domenii, de-a lungul deceniilor lungi de activitate, iar acum sunt bătrâni, dar ce bătrâni! Haideți să prețuim împreună Academia, simbolul unității intelectuale a neamului românesc și să ne împărtășim din acel farmec sfânt care privilegiază, în locul vrajbei, iubirea, înțelegerea și dialogul.

Biroul Prezidiului Academiei Române

CÂTEVA PRECIZĂRI privind Conținutul Rezoluției de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia și chestiunea autonomiei

Academia Română face aceste precizări ca urmare a apariției în presă a unor declarații aparținând domnului Kelemen Hunor, președintele UDMR.

Termenul de autonomie, în înțelesul invocat de unii lideri politici actuali, nu este folosit decât o singură dată în textul Rezoluției de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, anume la articolul al II-lea: „Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate (Transilvania, Banat și Țara Ungurească[1]) autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal". După cum se vede, este vorba despre decretarea autonomiei teritoriilor locuite în majoritate de români, unite cu România (circa 100.000 de km pătrați), teritorii privite în întregimea lor. În al doilea rând, chiar și acestor teritorii, Adunarea le-a acordat autonomie provizorie, doar până la întrunirea adunării, alese prin vot universal, menite să dea Regatului României o nouă Constituție. Toate aceste prevederi s-au respectat cu strictețe, iar Transilvania cu Banatul și Părțile vestice s-au încadrat definitiv în România, fără nicio autonomie, doar după îndeplinirea condițiilor indicate. Cei care critică neaplicarea Rezoluției de la 1 Decembrie „uită" o chestiune esențială, anume „decretarea" unirii. Punctul nodal al documentului este tocmai unirea românilor respectivi și a teritoriilor menționate cu România! Iar această unire a fost „decretată" de către cei 1.228 de delegați, aleși în chip democratic și posesori de documente oficiale („credenționale"), ai tuturor românilor în cauză. Cererea de aplicare a unor deziderate cuprinse în acest document presupune recunoașterea tuturor prevederilor în cauză și, în primul rând, a deciziei de unire a Transilvaniei cu România. Cum să invoce nerespectarea unor afirmații, principii, drepturi, cuprinse în rezoluția menționată, cei care nu recunosc esența actului despre care scriem aici? Dar chiar și așa, principiile în cauză, analizate la rece, corect și obiectiv, se vede că nu se referă la autonomie în sensul invocat de unii lideri maghiari.

Oricine poate și trebuie să citească atent Rezoluția Marii Adunări Naționale și să judece singur. Adunarea pomenită – după decretarea solemnă a Unirii – a stabilit următoarele principii fundamentale: „deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare", „egala îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat". „Deplina libertate națională" este explicată clar, fără putință de interpretări paralele și ea însemna, pentru autorii Rezoluției, dreptul „popoarelor conlocuitoare" de a se „instrui, administra și judeca în limba proprie", de „a fi reprezentat în corpurile legiuitoare" ale României, de a fi reprezentat în guvernarea țării.

Ce se poate constata în legătură cu aceste principii? Maghiarii din România „se instruiesc" în limba lor, în mod gratuit și, adesea, cu burse din partea statului, de la grădiniță până la doctorat și la studiile post-universitare. Nu există program de studii superioare, de exemplu, cerut de maghiari care să nu fi fost aprobat de organele statului român. Condiția este cea mai generoasă din Europa: să existe cel puțin zece doritori care să urmeze acea specialitate. Dar, în spiritul discriminării pozitive, se aprobă și specializări cu 7-8 cursanți. Prin urmare, pentru câte 10 amatori de studii în maghiară

1. Este vorba despre Partium sau „Părțile ungurești" (în sensul de regiunile locuite de români situate spre Ungaria), adică despre Crișana, Sătmar, Maramureș, Solnoc, Ung, Bereg, Ugocea etc.

sunt plătiți de stat câte circa 20 de profesori maghiari. Iar dacă nu sunt 10 doritori de astfel de studii în România, sunt aduși tineri din Ungaria, care, în spiritul reglementărilor europene, studiază în România, în ungurește, pe locuri bugetate de statul român. Mai mult: un student care învață în ungurește primește de la stat finanțare dublă (iar unul care învață în nemțește primește de 2,5 ori mai mult) în raport cu unul care studiază în românește. Niciodată, în România de după 1918, sistemul de educație de toate gradele în limba maghiară nu a fost oprit, ci doar restricționat, în vremea comunismului naționalist (în anii '80 ai secolului al XX-lea). Prin urmare, maghiarii din România au șansa să fie perfect bilingvi și să poată ocupa orice funcție, oriunde în țară, la fel ca și etnicii români. Despre administrația în limba proprie, la fel: peste tot în țară, maghiarii sunt reprezentați în administrație în proporție cu numărul lor, iar în satele, comunele, orașele, municipiile și județele unde ei predomină administrația este, practic, maghiară, desfășurată în limba maghiară. „Judecarea" se face, de asemenea, în teritoriile majoritar maghiare, cu judecători și grefieri maghiari. Statul român asigură traducători ori de câte ori este necesar. Prin urmare, orice împricinat, martor etc. poate vorbi în fața instanței, în mod neîngrădit, în ungurește.

Este drept că, în documentul invocat, se mai folosește o dată cuvântul autonomie (mai exact adjectivul „autonom", cum s-a văzut), anume în articolul III, atunci când se vorbește despre „deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat". Dar aici este vorba, evident, despre religie, despre confesiuni și nu numai despre cele maghiare (calvină, romano-catolică din Ardeal, unitariană etc.), ci despre toate.

Prin urmare, în documentul de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia nu este vorba nicăieri despre acordarea autonomiei (teritoriale, culturale, regionale, judiciare, administrative, politice etc.) pentru vreo minoritate (sau „popor conlocuitor", cum se zicea atunci), ci despre asigurarea „deplinei libertăți naționale", în sensurile precizate, anume dreptul de a se instrui, administra, judeca în limba proprie, de a fi reprezentate în guvern, parlament etc. Or, toate acestea s-au îndeplinit și se îndeplinesc zi de zi. Firește, nu există nici aici – ca în orice lucru omenesc – perfecțiune. Toate organismele internaționale, inclusiv cele ale Uniunii Europene, recunosc oficial că România respectă standardele recunoscute privind minoritățile naționale și că, în multe privințe, legislația românească acordă mai multe drepturi decât prevăd aceste standarde. În acest spirit, legislația românească prezentă asigură de fapt autonomia comunităților maghiare din România, în sensul asigurării educației, justiției și administrației proprii, adică exact cum prevedea Rezoluția de la Alba Iulia și cum pretind reglementările actuale, oficializate în plan internațional.

Facem aceste precizări în contextul declarațiilor domnului Kelemen Hunor, președintele Uniunii Democrate Maghiare din România, făcute la cel de al XIV-lea Congres al UDMR desfășurat la Cluj-Napoca în luna februarie 2019.

*

Academia Română a luat act de declarațiile domnului Kelemen Hunor, președintele Uniunii Democrate Maghiare din România, făcute în cadrul Consiliului Reprezentanţilor Unionali al UDMR, la Oradea, în data de 9 martie 2019, în care afirmă, într-o formulare aluzivă, ambiguă și nu tocmai plină de coeziune, că instituții din cadrul Academiei Române, pe care nu le numește, ar avea intenția de a „nu exista reprezentare maghiară în România". Redăm declarația, conform agenției de știri Mediafax:

„Dacă cineva nu citește altceva decât că Academia Română, una dintre instituțiile acesteia, conducătorul acesteia, și nu doresc să dau nume, ce fel de studii publice, atunci este clar, și nu este vorba despre un partid politic sau o organizație, care sunt intențiile. Intenția este să nu existe reprezentare maghiară în România, ca un partid mixt să preia reprezentarea maghiarilor, ca maghiarii să fie categorisiți pe marginea unei ideologii."

Câteva instituții de presă din România au preluat această declarație extrapolând și susținând că UDMR se află în război cu Academia Română, în condițiile în care domnul Kelemen Hunor însuși precizează în propriul său discurs că „aceste intenții le-am văzut până acum din alte direcții și nu din cetatea științei românești".

În acest context, atragem atenția că declarația domnului Kelemen Hunor este de natură strict politică, făcând referire la viitoarele alegeri ce vor avea loc în România, și că Academia Română este, prin statut, o instituție apolitică, neimplicată în procesul electoral, care nu face declarații de natură politică, nici de susținere, nici de obstrucționare a vreunei formațiuni politice.

Academia Română, în virtutea misiunii sale de instituție fundamentală a statului modern român democratic, pe care o îndeplinește de 153 de ani, pledează pentru manifestarea democratică a tuturor cetățenilor României, fără nicio discriminare, și pentru respectarea drepturilor constituționale.

Considerăm deci aceste declarații ale domnului Kelemen Hunor neoneste în raport cu Academia Română și ne opunem încercării de a atrage instituția academică într-un conflict, de orice tip ar fi el, după cum dezavuăm cu fermitate transformarea Academiei Române în temă de campanie electorală pentru vreo formațiune, fie ea politică sau doar uniune etnică.

De asemenea, pretinderea acordării autonomiei pentru comunitățile maghiare din România, prin invocarea Rezoluției de unire a Transilvaniei cu România, aprobată la Alba Iulia, în 1 Decembrie 1918, nu are nicio bază reală.

Reafirmăm că Academia Română susține cu tărie reprezentarea politică a tuturor minorităților în România, nu intervine în relația dintre comunitățile română și maghiară și nu atacă activitatea vreunui partid politic sau organizație. Dimpotrivă, susținem prevederile constituționale care reglementează relația dintre majoritate și minoritate și aducem în atenție articolul 6 din Constituția României, care prevede garantarea „dreptului la păstrarea, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase" pentru persoanele aparţinând tuturor minorităţilor naţionale: maghiară, germană, bulgară, armeană, evreiască, ucraineană și toate celelalte.

Magda Ursache

„UN PĂMÂNT NUMIT AIUD”

Am ales pentru nota ediţiei integrale a cărţii lui Petru Ursache, *Istorie*, *genocid*, *etnocid*, sintagma lui Aurel State, „cu moartea-n cârcă”. Spune Andre Glucksmann: „Comunismul conţine genocid”: fizic, identitar, spiritual. Doctrina trebuia să înlocuiască tot-tot-tot: ţară, religie, neam, familie. „Asasinii roşii”, notează Mircea Eliade (în 28 ianuarie 1943, *Jurnal portughez*, Bucureşti, 2010, p. 141) ucid „de la milioane în sus”; ceilalţi asasini politici operează mai modest: un criminal mai mare decât Hitler a fost Stalin.

Este un şoc pentru generaţia mea sacrificată (copilăria a fost o tortură psihică, în aşteptarea arestării tatălui meu) să vadă că se regretă perioada, mai rău, că se induce un soi de relativism social: „Eh, aşa au fost vremurile!” Percepţia comunismului e mai mult decât pozitivă, de vreme ce peste jumătate dintre români consideră că „era mai bine înainte”, Dumnezeule! Celebrarea lui Ceauşescu se face continuu: ce-ar fi fost dacă nu era împuşcat, cum ar fi arătat România azi dacă o conducea el, Comandantul Suprem, cu Elena-n frunte. Mizeriile ceciste-meaniste-securiste se umflă-n pene. Argumente? Loc de muncă, locuinţă gratis, graniţe sigure, că nu trecea nicio tornadă prin România... Poţi să-i contrazici? Relele: lipsa paşaportului, lipsa hranei decente, lipsa apei calde, dar mai ales lipsa de informaţii (şi, pe potrivă, violenţa minciunii propagandei) sunt trecute cu vederea. Am văzut, într-un reportaj din 16 aprilie 2019, la Antena 3, închisoarea Aiud „renovată”. Cumplitul Aiud nu mai părea un infern. Cei care vizitau muzeul vedeau o zarcă dotată cu pat curat, găleată de apă curată, tinetă din lemn geluit...; deţinutul era reglementar îmbrăcat, în zeghe apretată şi călcată, fără lanţ la mâini şi la picioare (lanţul uns, alături, părea nefolosit); miliţianul-manechin n-avea bâtă, baston, ciomag, par; Aiudul, în care erau întemniţaţi şi exterminaţi cei ce mişcau în frontul socialist, arăta ca un loc obişnuit de detenţie. Zarca? O carceră oarecare, unde se putea supravieţui aproape tihnit.

Deruta morală e în creştere. S-a ajuns ca, din indiferenţă dublată de ignoranţă (a lor şi a consilierilor), preşedinţii noştri să decoreze torţionari şi informatori Secu. Şi mi-l amintesc pe profetologul S. Brucan, silabisind fericit la ProTv, sub privirea extaziată a intervievantului Mândruţă: „la sân-ge-la sân-ge!”, frazula întreagă fiind: „Democraţia trebuie consolidată la sân-ge, la sân-ge!” Sângele vărsat în tinereţea-i de un roşu Pauker, când intrase de la 19 ani în PCR, în 1935. În „Scânteia”, a cerut şi i s-a dat moartea lui Iuliu Maniu, moartea lui Gh. I. Brătianu, moartea lui Ion Mihalache. Iar păcatele i-au fost spălate sau decolorate, după caz, devenind „părinte fondator” al Grupului de Dialog Social.

Poliţiştii, ca să nu le spun poliţişti corect-politici, revin la invective împrumutate din vocabularul vechilor stalinişti, din vremea aceea când minciuna stătea cu manualul de istorie la masă şi pe masă. „S-au demascat, s-au demascat!”, striga Roman-Baricadă. Lozinci ca „Să-i lichidăm, să-i lichidăm pe ţărănişti!”; „să-i vestejim pe anticomunişti!” păreau rodul viziunii ateo-bolşeo-proletare. Şi dacă a fost declarat comunismul regim politic, de ce *alesul* a fost, în procesul comunismului, un fiu de dinozaur stalinist? Copiii nu pot fi nedreptăţiţi din cauza părinţilor? Nici dacă gândesc ca genitorii lor? Volo Tismăneanu i-a prezentat edulcorat pe torţionarii obsedantului deceniu şi cu mânie aproape proletară pe apologeţii – deloc stimabili de altfel – ai Ceauşescului. „Culmea ar fi ca victima să primească o medalie de la făptaş”, mi-a spus Petru chiar înainte ca Emil Constantinescu să decoreze, din greşeală, un torţionar. S-a întâmplat şi asta. Băsescu – a scris presa – l-a decorat cu Meritul Cultural (în grad de ofiţer acoperit?) pe William Totok, ţinând-o în vizor pe Herta Müller. Iar GDS, „lucrarea” lui Silviu Brucan finanţată de filantropul Sörös, era cât pe ce să-i dea un premiu neobositului procuror general, prin mâna disidentului Radu Filipescu.

Doctor în horroris causa, procurorul general Augustin Lazăr, care se ocupase cu prelungirea anilor de detenţie (citiţi: chin) la Aiud, simulând senin nevoia de a-şi cere iertare, a vrut să-şi doneze unui deţinut politic premiul pentru lupta contra corupţiei, acordat de Societatea „Speranţa” din Timişoara. Ce sperăm?

Da, politica oferă condiţia ideală ca individul să-şi arate demonul din el. Şi credeţi că se poate scoate uşor dracul din torţionar, din securist, din delator, din procuror oportunist? Mă îndoiesc. Cât despre complicitatea vinovată la crimă, tot crimă este, chiar dacă o tinerică liberală reiterează, pentru augustul Lazăr, scuza că „aşa erau timpurile”, motivându-i faptele de... bricege. Din săbiile generalilor armatei române se făceau, la Aiud, bricege foarte căutate la export, din care căra cu geanta şi incoruptibilul procuror, cum scrie tot presa, decorat de Iohannis în 18 aprilie an curent; tot atunci, a fost decorat pe tăcute şi în absenţă, eroul Iulius Filip cu Crucea României, a treia clasă. Să nu fi ştiut preşedintele că Lazăr a refuzat/amânat eliberarea lui Iulius Filip din Aiud, că patul bolii i-a fost „asigurat”de prelungirea detenţiei? „Parcă mi-e ruşine să spun prin ce-am trecut la Aiud”, mărturisea recent, cu sfială, la TV un deţinut politic. Lazăr procurorul, cu maxim tupeu, nu s-a sfiit să-şi exprime dorinţa de a-i da premiul său lui Iulius Filip, sperând, pasămite, că disidentul ar fi atins de sindromul Stockholm, când victima ia apărarea celui care a victimizat-o.

Secţia de exterminare de la AIUD are în nume IAD, o ştie bine Iulius Filip. E greu de suportat să citeşti despre torturi sadice, darămite să le suporţi? S-au găsit cranii cu cuie bătute-n frunte, pe viu. Marius Oprea, fost director IICCMER, întreba: A fost Pleşiţă anchetat?, concluzionând: „Ei conduc în continuare.” Măcar cinicul Pleşiţă nu i-a oferit un premiu lui Paul Goma, ca Lazăr lui Iulius Filip, bolnav într-un spital din SUA. Cum trăim în „Absurdistan”, unde limita absurdului nu mai există, s-ar putea să fim martori la o scenă de un absurd inimaginabil, depăşindu-l pe cel narat de Constantin Florin Pavlovici în *Tortura pe înţelesul tuturor*. Acolo, deţinuţii erau nevoiţi să stea la coadă pentru bătaia de seară; acum, ar fi posibil ca foştii deţi să stea la coadă pentru a obţine gratificaţii de la Lazăr, că are de unde: doar a fost pensionat cu 27000 de lei noi.

Punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara ar fi fost soluţia problemei. Iar lustrarea trebuia să înceapă cu Justiţia. Pentru că Tribunalul poporului, care a luat fiinţă înainte de Procesul de la Nürnberg, „a fost cea mai odioasă instituţie din toate deceniile bolşeo- comuniste”, scrie Petru Ursache. Am fi scăpat de „lichele cu geometrie variabilă”, cum le spune Dorin Tudoran, şi cu geografie variabilă, cum adaug eu. N-ar mai fi fost victime de 5000 de euro sau de 500000, după placul justiţiarilor noştri şi nu s-ar fi obţinut certificat de revoluţionar, cu beneficiile aferente, după ce s-a dat şpagă. Businessul cu dosare de revoluţionari a „capitalizat” România postdecembristă.

Încep să cred, ca eseistul Cristian Bădiliţă, că intelectualii „sunt o specie penibilă”. Iar vietatea numită, de la Aristot cetire, *animal politic* nu-i chiar om vertical, *homo sapiens*, etica mizerabilă readucându-l la condiţia de mers în patru labe. Evoluţie? Ba involuţie!

După 30 de ani de la „evenimente”, Ion Ilici Marcel Iliescu poate bifa ca misiune îndeplinită: a construit „comunism cu faţă umană”. I-a convenit moartea lui Milea, a lui Nicolaescu, a lui Nuţu, a lui Iulian Vlad, a lui Gogu Rădulescu? Se pare că da. De la ilegalişti a moştenit secera, iar prim-ministrul său, Roman, a moştenit ciocanul.

Ciudăţenia Cioloş? Zice presa că o păzea la poartă, ca militar în termen, pe Doina Cornea. Ştiţi ce sunt cifrele astea, 0287? Unitatea lui Dacian Julien Cioloş. Iar cine executa stagiul militar într-un Batalion de Securitate devenea ofiţer Secu pe livret. *Apud* istoricul Florian Bichir, în ’88, Cioloş era postat la Doina Cornea (obiectiv Diana), să nu iasă nesupravegheată din casă; ca şi la noi, la Iaşi, Luca Piţu, refuznic PCR, dar şi refuznic al certificatului de revoluţionar. Cineva ricana: acum au ieşit datele despre Cioloş, la ţanc, în campanie electorală? Dar când? Vrem un preşedinte care a păzit ca militar uşa disidentei, asta vrem? Vedea oare Cioloş cum era bătută? În Partidul România Mare a intrat prin coincidenţă? Tot presa dezvăluie rudenia cu „Vulpea” Ardelean, general peste „2 şi-un sfert”. Adaugă Cioloş un PLUS la viaţa politică sau un minus? Că minusuri sunt multe. Se numără din ce în ce mai puţini morţi în acel Decembrie. Preşedintele post-socialist Iliescu se vrea Pilat din Pont şi „trage concluzii” (sintagmă de şedinţă PCR) din peste mia de morţi: „probabil s-au împuşcat între ei”. „N-au discernământ”, diagnostichează bolnăviorul preşedinte. Fostul ministru al Tineretului (1967-71), prim-secretar la Iaşi (1974-79), mereu în legătură cu serviciile URSS şi cu Gorbaciov, are discernământ. Urmaşii celor ucişi sau schilodiţi de gloanţele cui o fi tras atunci, la sfârşit de an 1989, Ceauşescu sau Iliescu, n-au discernământ.

„Documentele nu-s totdeauna beton, Magda. Atenţie la cele falsificate. La Nürnberg s-a prezentat o poză ca mostră de crime de război: prizoniere sovietice ucise de un militar german. Numai că femeia sovietică din primplan era o cunoscută actriţă Moskfilm”, mi-a spus Petru. Dar mai există o lege a Arhivelor, de vreme ce s-au distrus multe dintre dosarele celor care au lucrat în penitenciarele groazei? Istoricul Marius Oprea afirmă că au dispărut dosare date de CNSAS pentru ceea ce s-a numit Procesul comunismului. N-a mai găsit dosarul tartorului Nicolschi. Care Nicolschi poate nega în interviul luat de Lucia Hossu-Longin, în 1992, „experimentul Piteşti”. Cică n-a existat „reeducarea” şi că ar fi o scorneală a lui Virgil Ierunca şi a lui Paul Goma. Un fragment dintr-un poem de temniţă, scris de Sergiu Mandinescu, trecut 12 ani prin închisoarea Piteşti, pentru că a luat parte, în Oltenia, la rezistenţa anticomunistă, mărturiseşte trauma: „Dintre cei care au trecut pe acolo, numai morţii trăiesc/ Iată, de pildă, eu umblu, vorbesc/ Asemenea lui, aşijderea ţie,/ Dar viaţa mea nu-i, nu-i, prietene, decât o moarte vie.”

Au dispărut documentele unor procese, penale chipurile, dar instrumentate de securişti. Nealinierea, nesupunerea erau mascate în delicte de drept comun. Gen. Dan Voinea confirmă că dosarele Aiud, dosarele crimelor comunismului, dosarele iernii lui ’89, dosarele

mineriadei au fost subţiate. Gen. Vasilache voia să le distrugă, dar trebuia să existe acordul procurorului general. Or, gen. Voinea ceruse să fie păstrate la CNSAS. După pensionarea forţată a lui Voinea, a avut mână liberă L.C. Kövesi. Marius Oprea dă o cifră uluitoare: 200-300 metri liniari de documente dispărute. A continuat, ca privat, investigaţii de dosare întoarse cu NUP ca omor, deşi erau crime contra umanităţii. Ce să mai zici decât ca etnosoful anonim? „Corb la corb nu-şi scoate ochii”.

În tramvaiul de Baza 3, locul unde-mi fac eu sondajele de opinie, am auzit o duducă foarte pornită pe mărturiile unor bătrâni puşcărizaţi politic: „Vai, dragă, da’ ce să ştie iştia?” „Ia să se mai termine cu moşii. Le-a trecut timpul”, a secondat-o altcineva. „Dacă nu mai ie rejim comunist, di ci sî-l mai combată obsedaţii iştia?” Trebuia să le fi spus că generaţia celor torţionaţi aproape că s-a stins, că vor scăpa de „balast”, că n-or să le mai consume mult timp spaţiul vital şi virtual cu mărturiile lor incomode despre suferinţele detenţiei. Însă mi s-a părut inutil să le aduc la cunoştinţă acestor juni debusolaţi că, după munca la dig, la canalul morţii Dunăre-Marea Neagră, tinerii de atunci îi duceau în spate pe bătrânii istoviţi, aproape muribunzi, încercând să le amâne moartea. La indicaţia tov Drăghici, din ordinul Moscovei, 1200 de deţinuţi de la Gherla au fost transportaţi la Canal, în 9 august, 1950, la muncă silnică, deşi nici nu se puteau ţine pe picioare. Delta Dunării era supranumită „ţara lui Maromet”, colonel Secu şi criminal sadea. I se mai spunea „pământ fără cruce”. Pământ mâncau, ca să se sinucidă femeile violate în lagăre de gardieni.

Am tăcut: ştiu că nici măcar nu mai e în trend să-ţi cauţi în familie un deţinut politic sau un preot martirizat. Am scris şi eu despre Golgota preoţilor. Cum să nu fi scris? Aş face umbră hârtiei degeaba dacă aş ocoli o temă catalogată inutilă de un publicist pe care nici nu vreau să-l numesc: „Jertfa preoţilor ortodocşi a fost fără cauză”. Un exemplu din sutele de mii care îl contrazic? În penitenciarul-calvar al Gherlei (comandant – maiorul de Securitate Goiciu, o bestie; ofiţer politic – Domocoş, ale cărui victime erau numai români), zăcea un preot profesor la Institutul Teologic din Cluj, cu o condamnare de 20 de ani. Tatăl său, Protopopul de Huedin (1930-1940), martirul Aurel Munteanu, fusese torturat în ’40 de hortyşti: i-au înfipt unionistului, deputat al Marii Uniri, tricolorul românesc pe gât. Nimeni nu i-a condamnat pe criminali, iar fiul a ajuns pe cimentul ud al Gherlei: „Fiule, m-am vrut să-ţi fiu candelă la ceas târziu...”. Şi câţi *martiri şi mărturisitori ai Bisericii din România* ne descoperă Cicerone Ioniţoiu! Numai că mai puternică se arată conspiraţia tăcerii. Sunt, ca şi Sorin Lavric, de părere că „e o eroare să crezi că persecutorii aparţin trecutului”. Ne suflă-n ceafă, ne taxează dur când avem curajul să spunem adevărul gol-goluţ. Eticheta „fundamentalist ortodox” nu se dezlipeşte de doctorul fără arginţi Vasile Voiculescu.

Altă temă de ocolit, sub stupida etichetare incorect politică, e rezistenţa din munţi, pe care o blamează senatorul Şerban Nicolae. Pupila lui Ion Iliescu şi consilier de stat al preşedintelui opinează scurt că n-a fost rezistenţă anticomunistă în munţi. Şi dacă a fost, s-a acţionat contra statului. Contra statului român? Nu, s-a acţionat contra statului bolşevic. I-o fi spus tătuca Ilici că erau *bandiţi* sau – vorba sa preferată – *terorişti* şi că trăgeau din toate poziţiile în comunişti? Habar n-are senatorul de lupta pentru onoare şi credinţă în Dumnezeu sau se preface că nu ştie. 15000 de oameni – o armată – număra gruparea „Haiducii Dobrogei”. Aromânul Gogu Puiu ştia că va muri. În porthart, avea o grenadă, pentru el. Când a înţeles că Securitatea l-a prins, s-a aşezat cu pieptul pe grenadă. L-a capturat Nicolae Doicaru. Gogu Puiu avea 31 de ani când a decedat, grav rănit, în Direcţiunea Regională de Securitate Constanţa. Doicaru a fost făcut maior şi a condus Direcţia I a MAI timp de 18 ani. Zoe Rădulescu, fiica lui Gogu Puiu, a fost născută (şi botezată) de Olimpia Puiu în penitenciar. La Mislea. Orfană de ambii părinţi la şase ani. N-are mormântul tatălui. Rezistenţii din munţi ştiau că libertatea e bunul cel mai de preţ. Copiii ucişi în acel Decembrie, la revoluţia nu de catifea, ci de sânge, ştiau şi ei: „Vom muri şi vom fi liberi!”

De ce nu-i cinstim destul pe cei care s-au împotrivit tăvălugului comunist? Pe cei numiţi de Petru Ursache „victime ale ororii şi erorii”? Ca să-i ţinem pe români de laşi, de neisprăviţi şi să tot repetăm că poporul trebuie „reformat ca grav bolnav”? Nu poporul trebuie „reformat”, ci clasa politică. Am obţinut libertate de gândire şi de cuvânt? Atunci de ce nu avem respect pentru sacrificiul lui Ion Gavrilă-Ogoranu, care ne-a spălat cinstea obrazului? Să cunoască senatorul pesedist Şerban Nicolae măcar cazul bucovineanului ţăran Vasile Motrescu, care, aflat în al cincilea an în munţi, nota în Vinerea Mare, 1953, într-un *Jurnal*, salvat şi tipărit pentru posteritate, ca prin minune dumnezeiască: „Stau prigonit de fraţii mei [români, nota mea Magda Ursache] care şi-au vândut ţara şi sufletele lor dracilor din Rusia pe un kg. de zahăr şi un litru de ulei şi au adus ţara în suferinţă.” În ’55, a tras în cei doi soldaţi din trupele de Securitate, cu ordin să-l captureze. Numele lor se află încă pe o placă din Muzeul Jandarmeriei Române, ca *eroi*, iar Motrescu a fost judecat pentru o vină inexistentă şi executat la Botoşani, în 29 iulie 1958. Aspazia Oţel Petrescu, supranumită „sfânta închisorilor”, după 10 ani de Mislea, Dumbrăveni, Miercurea Ciuc, apoi încă 4 ani de Mislea, ca „irecuperabilă”, mărturisea că i-a fost mai greu să se acomodeze cu „libertatea” de afară, din RSR, decât cu cea din temniţă.

Aflu dintr-o scrisoare deschisă către Radu Filipescu, din 1 februarie 2012, că Sorin Ilieşiu a propus o zi pentru comemorarea victimelor comunismului. Propunerea de a-i comemora pe cei care au luat calea eroilor, a martirilor, a sfinţilor a fost respinsă de Andrei Pleşu, pe motiv că n-avem nevoie de „noi chermeze”. Dar rememorarea ar fi – repet – homeopatică. Se suportă greu istoria suferinţei, spaţiul carceral provoacă oroare, îi conced asta Marianei Şora, dar temniţa a fost o Acade-

mie de educaţie creştină şi nu cred că angelologul m-ar putea contrazice.

S-a murit, după Radu Gyr, „pentru văzduhul tău liber de mâine". Şi, ca să nu ne bântuie iarăşi fantoma Manifestului Comunist, tinerii trebuie să ştie, de-o pildă, de ce a fost condamnat poetul Vasile Militaru la 20 de ani de temniţă grea: pentru că între 1951-52, când era „deţinut administrativ", a scris poezii ostile regimului, a ascultat posturi străine de radio şi le-a comentat cu prietenii din Consiliul parohial din Parcul Domeniilor, cărora le-a recitat şi din versurile lui. Recursul s-a judecat în 25 august 1959. A fost respins, deşi Vasile Militaru murise deja la Ocnele Mari, în 8 iulie. Or, un mort e neinculpabil. A făcut Procuratura Generală, după '89, dreptate foştilor deţinuţi politici? Nu. Au murit ca infractori contra orânduirii de stat şi cei 14 din lotul Vasile Militaru.

Istoria trebuie recuperată şi învăţată. Comuniştii făceau rău – şi ce rău! – în vederea binelui viitor: prigoneau, ucideau sau izgoneau din ţară. Cea mai nedreaptă grilă de receptare (cum scrie Petru Ursache în *Omul din Calidor*) i s-a impus lui Paul Goma, cu operă întinsă, masivă. Petru a crezut în dotarea lui literară, cât a crezut şi în dotarea lui morală. Dar, cum „marele păpuşar tot Secu este" (o repet, după Petru), Goma rămâne marele nedreptăţit al istoriei. În schimb, Cristian Preda l-a numit pe Tökes „erou anticomunist" după ce presa i-a dat pe faţă angajamentul, plus multele note informative.

Punctul 8 le-ar fi rezolvat pe toate. Cei specializaţi în antisemitismul românilor ar fi dat înapoi, domnul Al. Florian n-ar fi descoperit xenofobici în Valeriu Gafencu, în Ţuţea, în Mircea Vulcănescu, în Gyr, în Crainic... Cine poate concura cu grila Vintilă Horia ori cu grila Mircea Eliade, dintre cei care-i blamează? Nimeni. Iar domnul Florian ar trebui incriminat penal pentru calomnierea personalităţilor naţionale marcante.

Nu Mircea Vulcănescu, ci Quintus, ministru al Justiţiei în 1991, decorat de Iohannis cu „Steaua României" în grad de ofiţer, a fost criminal de război. Scrie Mircea Dinescu, poetic şi precis, că soldaţii români au refuzat s-o omoare pe copila transnistreană care ducea hrană partizanilor, nu şi liberalul justiţiar. A ucis-o decis, cu-n glonte-n ceafă.

Prin Legea 187 şi ordonanţa 16, au fost anonimizate numele turnătorilor. CNSAS trebuia să protesteze atunci. Să nu-mi spuneţi că era musai să torni conspirativ şi că au fost turnători care n-au făcut rău nimănui. „Părintele Arsenie Boca l-a pictat pe Iisus copil în zeghe şi n-a văzut nimeni, n-a turnat nimeni", se bucura Petru. Şi, cu un zâmbet: „N-a fost pe-acolo Nicu Creţu".

Refuzai, suportai consecinţele. Pentru că n-a semnat angajamentul cu Securitatea, lui Petru Ursache i s-a dat o suită de neşanse. Să nu vadă Vestul a fost cea mai dureroasă pedeapsă. Privilegiaţii ceauşişti au continuat să fie privilegiaţi iliescani, în timp ce oamenii cărţii au continuat să fie marginalizaţi.

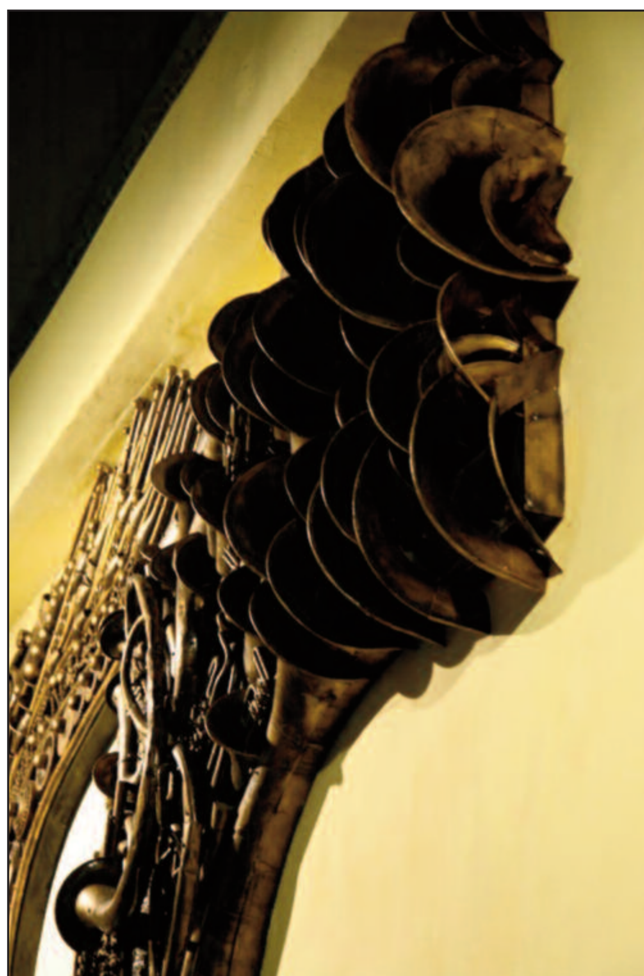
Petru a muncit „răbdător şi tare" la cartea asta, la fel cum „răbdător şi tare" a primit moartea. Aşadar, eroic. Anii nemaitrăiţi îi suplinesc eu cum pot. Îmi doresc doar sănătate. Nu pentru mine, ci pentru a-i scoate cărţile acestui mare nedreptăţit de comunism, de activismul iaşiot. Aproape că nu mai vieţuiesc pentru altceva. Lucrez la ele greu, poate şi prea încet. După ce le tipăresc, mă pot face una cu pământul. Va fi victoria lui să încheie ce n-a putut el însuşi să încheie.

În 14 mai 2018 (15 mai a fost ziua de naştere a lui Petru al meu), bunul prieten Ion Lazu mi-a scris:

„Înţeleg, apreciez, «consimt» la strădaniile Domniei Tale. Deviza mea fiind una simplă: să facem ceea ce depinde de puterile noastre. Fie că lumea ia aminte, fie că nu... Fie că ne laudă sau ne ignoră cu superbie. Devotat, Lazu".

O zi sub regim ceauşist putea fi mai lungă decât veacul, spre a spune ca Cinghiz Aitmatov, iar eu am fost o victimă minoră, foarte modestă. Petru şi iarăşi Petru m-a luminat că pedagogia lui Dumnezeu presupune certarea prin durere, prin suferinţă de toate felurile: a trupului şi a sufletului. „Un eşec social să nu te ducă la deznădejde, Magda. Ştie Dumnezeu de ce ţi s-a dat. Are sigur un sens."

În clinica aceea blestemată, la Terapie intensivă, era înconjurat de moarte; mureau şi mureau în jur, dar pri-

virea lui albastră era liniştitoare. „Ce zici? Aş vrea ca partea a doua a cărţii să se numească *Un pământ numit Aiud*. Iar ţie îţi dăruiesc alt titlu: *Ridică-te, Gyr*, *ridică-te, Crainic!* Schimbam titluri între noi. Eu i-am dăruit *Puterea cătuşelor* versus *puterea credinţei*, având în minte ce-mi spunea despre eroii şi martirii frontului anticomunist: „Nu, nu au ucis, au ucis, au ucis. Altfel trebuie formulat: au răbdat, au răbdat, au răbdat." *Celularul mare: Ţara* a devenit *O, ce veste minunată!*

Repet: am ales pentru titlul notei la ediţia integrală sintagma lui Aurel State: „cu moartea-n cârcă" pentru că Petru şi-a scris cartea când mai era un pas mic între el şi moarte, fără s-o ştim. Ediţia integrală (a opta din Seria ETNO) nu-i chiar completă. Din cuprinsul lui Petru Ursache lipsesc câteva texte pe care avea de gând să le redacteze în vara care n-a fost vară, când a plecat de tot, a anului 2013. Sumarul făcut de el trebuia să înceapă cu *Pumnul lui Vîşinski*; în continuare, *Lovitura de la Palat*, *Arestarea lui Antonescu*, *Legi juridice*: *Tribunalul poporului la lucru*. Ultimul text a devenit Cap. I. *Loturi* ar fi cuprins: 1. *Armata*; 2. *Învăţământul*; 3. *Religia*. A rămas din proiect doar *Drama generalilor – drama Armatei – drama noastră*. Cap. II ar fi cuprins ceea ce numea *Războiul*... N-am ghicit ce ar însemna punctele de suspensie. Urma altul, intitulat „*Reformele*", ghilimetate. Din *Cele trei iaduri*. a. *Închisoarea*; b. *Colonia*; c. *Deportarea* a scris doar despre două.

La *Pumnul lui Vîşinski* era ataşată o fişă cu scrisul lui impecabil, păstrat intact după nesocotita intervenţie medicală. Reproduc fişa: „Două întâmplări-eveniment au cutremurat secolul trecut românesc şi cel actual, mai mult decât *Trădarea de la Palat* şi *Pumnul lui Vîşinski*"... Se referea acel „mai mult" poate la Raportul Final, poate la acţiunea domnului Alexandru Florian contra „oamenilor naţiunii", contra marilor oameni ai naţiunii ca Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ţuţea, C. Noica? Altă fişă m-a lămurit: trimitea la *Articolul Unu din Constituţia României*, text apărut în volumul *Antropologia, o ştiinţă neocolonială.* Asta însemna *mai mult*: atacul la Articolul Unu, cererile repetate de modificare a lui, la care politicienii nu răspund (indiferenţa e suspectă, suspectă, suspectă) sau răspund cu mârâieli indecise. Autonomia Transilvaniei pe criterii etnice, sub pretextul autonomiei culturale, e pericolul. Iar intelectualii publici se întrec în a adăuga epitete incriminante la naţie şi la naţionalism.

Să fie un apus al ţării pus la cale de prăduitori vechi şi noi? Fraza lui Eminescu pare scrisă ieri, 5 mai 2019: „am fost meniţi să ajungem zilele acestea de ticăloşie, în care ţara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire şi-n avutul ei..."

Petru Ursache a înţeles repede că globalism înseamnă colonialism, acaparare. Statul (unitar şi naţional) era considerat de comunişti „moştenire burgheză"; politicieni-tarabagii şi fals-elitişti îl consideră „moştenire comunistă". Frunza lu' Udrea vrea să spună că suntem ca frunza pe apă? „Fără istorie, fără limbă, calea colonizării se arată deschisă noilor fabricanţi de lume, de ordine şi de canon", scrie la pag. 102 din *Antropologia, o ştiinţă neocolonială* (ed. a doua, Eikon, 2014).

Totul curge, totul trece, o ştim de la Heraclit. Numai că, după Vasile Băncilă, „apa trece, pietrele *român*".

Lupta pentru revitalizarea memoriei continuă. Birui-va gândul bun, zidind sens?

Petru Ursache

Cornel Ungureanu

DESPRE EMINESCU, ÎN POEZIA DE AZI

În proiectul **Geografiei literare a României**, secţiunea a doua purta titlul **Moldova şi sentimentul abisal al culturii**. „Sentimentul abisal al culturii", aşa cum îl afirma literatura eminesciană. Infailibilitatea actului creator era legată de descendenţa eminesciană şi numea un mod de asumare al creaţiei poetice. Eminescianitatea poeziei de azi o putem descoperi prin Mihai Ursachi, Dan Laurenţiu, Cezar Ivănescu, dar şi prin alţi autori de seamă, de care ne vom ocupa în „Geografia literaturii române, azi".

1. Mihai Ursachi, mesagerul

Arborele genealogic al lui Mihai Ursachi, ca şi al lui Ioan Petru Culianu, pare a fi legat de cei mari ai literaturii române. Face parte, prin itinerariile părinţilor săi, din familia lui Eminescu, a lui Creangă. Ipoteştii, Humuleştii ţineau de itinerariile alor săi. În Ieşii afirmării şi ai gloriei sale, i se spunea Magistru. „Calitatea de Magistru o căpătase încă din tinereţe, prin ţinuta morală impecabilă, prin discursul original despre filozofie şi arte ornat pe un spirit boematic de înaltă clasă în perioada în care atât de prestant s-a autointitulat «Padişahul întregii Melancolii,/ împărat al Singurătăţii de Sus şi de Jos,/ stăpânitor absolut al Regatului Dor,/ şi Prinţ Senior/al Tristeţii»" scrie un învăţăcel, Daniel Corbu, în **Magistrul Mihai Ursachi şi hohotul marelui logos** (**Mihai Ursachi în amintirile contemporanilor**, Antologie de Daniel Corbu, PrincepsEdit, 2006, p. 206). E o mărturie care se alătură altor mărturii: toate arată că el a fost, el a rămas Magistru pentru prietenii, colegii, scriitorii din preajmă. Aşa că atunci când preşedintele Uniunii Scriitorilor împreună cu Primăria oraşului Botoşani au înfiinţat, după Revoluţie, Premiul Naţional de Poezie Mihai Eminescu, primul laureat al acestui premiu a fost Mihai Ursachi. Era un autor care putea patrona ceremoniile viitoare. Primul laureat urma să decerneze, celor mai de seamă contemporani ai poeziei româneşti, premiul naţional de poezie, în oraşul în care s-a născut poetul. Să definească, poate mai clar, o geografie a scrisului românesc. Are autoritatea locului. El ar fi „purtătorul soliei".

Mihai Ursachi a fost/este o frumoasă amintire ieşeană. De reţinut ar fi paginile lui Ioan Petru Culianu din **Limite**, 1977: după ce evocă perioada de puşcărie a lui Mihai Ursachi, notează efortul poetului de a face ca volumul „să apară". Acest poet „de mare clasă" are ceva „de poet de Carmina burana, de goliard învederat care se-nchide în casă pentru a plânge o clipă, apoi se urcă iar pe carul de carnaval. E poate mai degrabă un mistic jucăuş decât un goliard, un «cicisbeu al ţărânii» care aspiră la o «nuntă în cer», la o «însurătoare cu lumina». Are voluptatea numelor sonore şi a invenţiilor verbale, e înţelept cu humor precum Nastratin, are fineţea unui incizor şi farmecul desuet al unui romantic răspopit. Ceea ce, *mutatis mutandis*, şi este".

Important este studiul introductiv al antologiei lui Bogdan Creţu (Junimea, 2016): „Mihai Ursachi este un poet cerebral, care îşi construieşte atent fiecare volum şi, mai mult decât atât, întreaga operă. Specificul acesteia este unul conceptualizant… Structura operei este sistematică, silogistică, dar mai ales ideatică. Poemele dialoghează subtil…". Mihai Ursachi nu a plecat în exil, „el a plecat din propria sa operă, el a fugit de propria sa operă", crede Bogdan Creţu. A plecat din propria sa operă şi s-a întors ca să-şi proclame regalitatea. Mesajul regal.

Primul său volum, **Inel cu enigmă** (1970), are între poemele de început **Solia**: „Eu sunt ambasadorul Melancoliei/ şi iată,/ mult prea duioasele mele/ scrisori de acreditare". Unii citează din prima scrisoare de acreditare a poetului, care se încheie cu anunţul: „dăm de ştire ca să fie cu luare-aminte/ către solia trimisului nostru numit Menestrel". A doua scrisoare, „fiind scrisă în limba melancolică, cu caractere insesizabile, ... se adresează

numai celor care pricep de la sine această limbă". E vorba, prin urmare, de un cititor calificat, iniţiat, cunoscător al altui limbaj: cel al melancoliei. A treia scrisoare e **Balada lui Menestrel** „care bătu pân-acolo drum de multe vieţi, ci n-a fost vrednic să treacă de poartă şi să aducă solia":

„Era un castel înecat în verdeaţă/ pe porţi negre sculptat un dragon/ părând că întotdeauna veghează/ să nu intre lume străină-n don jon// Veneam de departe, albastru derviş/ şi ostenit după şirul de ani,/ purtam pe veşmânt şi pe frunte înscrişi/ versete din Pali şi psalmi din Coran".

Un şir de poeme adaugă ceremonialurilor, momentelor de sacralizare, altele de comedie. **Cu Pythagora şi sclavul său divin, Zamolxis, Triplu poem pentru bătrânul porcar Garibaldi, Câinele Miriapodis, Purecii.** Celebrul mesaj din Tecuci („Un om din Tecuci avea un motor/ dar nu i-a folosit la nimic") e chemat să tragă concluziile unui volum de poezie – unui timp al creaţiei. Poemul se numeşte (este!) **Post scriptum. Transversaliile mari sau cele patru estetici. Poezie pe care a scris-o magistrul Ursachi pe când se credea pelican**. Altfel, dialogul cu vremurile eminesciene ale poeziei se pot auzi bine în multe poeme. Dialog, sau răspuns la mesaje eminescian, poemele se fixează într-un moment nocturn. Imaginea eminesciană e citită altfel. E comentată după ce a trecut mai bine de un secol. Lumea arată altfel, înserarea îşi adaugă semne. Iată **Instauratio noctis**: „Soarele mistic apune în ceţuri/ Imaginea sfântă şi clară s-a şters/ Pe pajişti creşteau spirituale nutreţuri/ O pată de sânge în Univers// Imaginea sfântă şi clară s-a şters". Lumea este, să scriem limpede, sub semn fastuos funebru. Un **Suflet de seară** arată astfel: „Spânzurători fastuoase înalţă amurgul./ Feţele morţilor, înflăcărate,/ extatice verbe proferă deasupra/ colinelor vinete.// Îţi spune: e o baie de sânge în Cosmos,/ o deflorare sangvină ca o înjunghiere,/ să nu invocăm larii zilei, cu nemărginită/ iubire. Tot ce-a fost de serbat s-a serbat.// Iată, se instaurează-n pădurile albe/ de liliac, în codrii cu crini seculari,// o guvernare a păcii, o împăcare,// şi paserea singurătăţii cobeşte în sine:// «Aşteaptă-mă ieri»". Dincolo de ceremoniile stingerii, de delirantele extazuri nocturne, există, intervale ale jocului, uneori venite pe filieră germană. Traducător al unor scriitori fundamentali, de la Hölderlin la Kusniewicz, Mihai Ursachi poate să-şi permită, sub semn ludic şi întâlniri cu Goethe sau Hans Magnus Enzensberger. Unele, ca **Vedenie în burgul gotic**, arată aşa: „Doamne, se pornise o ploaie, o vânătă ploaie de seară şi noapte/ În burgul acela carpatic.../ Pădurile putrede se înecaseră în neguri/ Şi trăsnetul rău bântuia ca o groază./ De la fereastra din turn mă uitam fără sine/ Prin cetina neagră, zidirile negre,/ Pierdusem cât mai e ceasul, cât mai e veacul.../ Şi la lumina lungă a unui fulger mut/ Văzui, şi căzui leşinat subt icoană.../...Pe caldarâmul albastru, de jad lucitor,/ Goneau două umbre înalte, smintite din sufletul meu,/ Siluete prelungi de călugări...".

Mihai Ursachi nu este, cum crede Ioan Petru Culianu, „mai degrabă un mistic jucăuş, decât un goliard", ci un mesager al Poetului. Al poetului dintotdeauna. Ca în **Missa solemnis**: „Şi nu se mai aude... Prin vaste nebuloase/ Mai rătăcesc departe, stinghere şi disperse,/ Ca nişte fluturi-îngeri; nici semn nu mai rămase,/ Şi căile-s pierdute, pe care totuşi merse.// «Se-aprinde şi se stinge mereu după măsură.»/ O, nu se va aprinde nicicând şi nicăirea/ Întocmai ca aceea de sfântă şi de pură,/ Cum nu s-a mai aprinde în sufletu-mi iubirea..."

2. Dan Laurenţiu – punţile

Dacă prima cronică pe care i-o consacră Nicolae Manolescu e bogată în superlative („Excepţional mi se pare şi volumul lui Dan Laurenţiu, Poziţia aştrilor… Este în poezia aceasta ceva din Eminescu şi din Bacovia, în plânsul aproape fără cuvinte, lăuntric al versurilor…" – „România literară", nr. 2/1968 –, pentru ca, mai târziu, în 1989, în cronica la *Psyche* să nuanţeze: „Întâile cărţi de poezie… erau ale unui neoromantic, emfatic, preţios, manierist, scriptic aristocrat şi sublim. Cele de după 1980 dublau acest registru de un altul, ludic, parodic, cotidian şi oral... Poemele lui sunt inefabile variaţiuni pe tema iubirii, mergând de la fantezie liberă şi jucăuşă a capriciilor unui Catul şi până la un alexandrinism pictural…" pentru ca să încheie: „În adorabil echivoc stilistic se scaldă acum lirica lui Dan Laurenţiu, unul dintre poeţii cei mai personali din câţi am avut ocazia să citim în deceniile postbelice".)

Aristocraţia poetică presupune, întâi, o conduită; un dialog care îşi are legile lui. Dialogul cu Eminescu este, poate, cel mai semnificativ între „dialogurile" pe care le propune Dan Laurenţiu:

„Între aceste ziduri palide/ în această lumină obscură/ de zori sau crepuscul amar/ stă demiurgul de viaţă el nu va muri// spânzurat de furia rece-a cuvintelor/ pe care-o clatină deasupra capului meu/ pasărea paradisului vai ce noroc/ pământ fără vină bolţi singuratice am// eu vă anunţ că în gura timpului/ unde părinţii dorm un somn divin/ cu ochii larg deschişi în aşteptarea fiului/ pasărea paradisului cântă fericita mea moarte// fericita moarte între bolţi/ de-ntuneric ard coroane de foc/ pe o frunte tragică/ aceasta este rugăciunea// şoptiţi-o cu buzele palide/ în zori în amarul crepuscul/ din somnul părinţilor mă scol/ eu fiul sfânt şi demiurgul sfânt"(**Nemuritorul**).

Există două feluri de a se lega cu modelul eminescian; unul, mizând pe sintagmele, pe atitudinile, pe metaforele făcute celebre de melodia eminesciană, de poetul enorm popular prin antume şi altul, pe înţelesurile secrete ale poeziei sale; pe regalitatea poetică, pe înţelesurile depărtate de „profanul vulg". Poetul realizează – încearcă să descopere „limba" în care scrie nemuritorul şi să lege un dialog cu el. Să-i vorbească despre distanţele care îi separă. Iată **Binele serii**:

„O câtă părere de rău/ în acest suflet fericit cândva/ de cântecul fără prihană/ al sirenelor// şi câtă amară bucurie/ bate în această inimă/ obişnuită cu amarul întu-

neric/ al zilei fără nicio candelă în ceruri// totul e să-ţi aduci aminte/ de ceea ce nu ţi s-a întâmplat/ totul e să vezi cu ochii tăi morţi/ pentru acestă lume.” Eminescianitatea lui Dan Laurenţiu conferă statut zeiesc poetului, dar şi alesei sale. Orice gest e încărcat de sacralitate, orice mişcare/călătorie pare a fi comentariul celei din **Luceafărul**:

„Iubitule iarăşi îngheaţă/ sfera luminii tale simbolice/ o pasăre a bătut cu aripa în geamul nostru/ bine-ai venit, prinţ al întunericului// sori negri îţi mângâie fruntea/ culcată pe braţele mele/ mca remuşcarea unui geniu/ rătăcit lângă o fiinţă muritoare/ va opri timpul va opri timpul/ de-acum va fi ceea ce a fost/ în amurgul adus de zăpezile/ mâinilor tale obişnuite cu suferinţa// uită căderea eu sunt pacea somnului/ rămâi şi cenuşa mea înşelându-ţi/ pleoapele de mătasă/ îţi va lumina calea prin moartea puternică.” (**Călătoria**)

În fond, în postafaţa pe care o scrie la volumul antologic **Poziţia aştrilor**, Dan Cristea poate să numească originalitatea poetului:

„Ivită dintr-o estetică a infailibilităţii actului liric şi dintr-o gesticulaţie singularizatoare, poezia de rafinament intelectual şi sufletesc a lui Dan Laurenţiu îşi încorporează un nucleu de profundă umanitate, convertind în imagini plastice relaţii permanente şi esenţiale ale omului. Ea reuşeşte să înnobileze termenii negativi ai «absenţei», să-i covârşească şi să-i transfigureze prin realitatea seducătoare, plină a verbului poetic.” Poate că **Hieratică Fiinţa** invită la recunoaşterea altui tipar eminescian: „Mormânt albastru de iarnă tu luminezi/ cu ochii deschişi/ setea mea de repaos/ în sicriul acestei zile// patul nu se mai clatină/ pomul a îngheţat şi iată/ un ideal de pace triumfând/ la naşterea mea în peştera crepusculară// ce bine a fost să cobor aici/ iubito nu-ţi fie teamă când auzi/ bătrânul mârâit al spiritului/ sunt eu deschide sicriul acestei zile.” Energiile profetice, stările triumfal extatice, comentariul lui Eminescu neptunic sunt înlocuite de rugăciune; apare figuraţia lumii de dincolo – a posibilelor întâlniri.

Punţile Patul metafizic (Pontica, 2000), volumul postum al lui Dan Laurenţiu, este, ca şi **Puntea** lui Marin Sorescu, un monolog al agoniei, cu întrebări despre rostul celor care au fost şi ale celor care vor fi. În aşteptarea plecării, poetul încearcă a scrie despre „marea trecere”. Să transcrie, sub semnul rugăciunii, aceeaşi poezie de iubire:

„Ce bine e Doamne/ să dorm lângă Tine/ este la fel de bine/ de parcă aş dormi// lângă femeia/ pe care o visez/ şi n-am întâlnit-o/ ea rătăceşte pe drumuri/ necunoscute// prin păduri şi prin/ lacuri ascunse de vederile/ omului/ ea se ascunde de mine// eu sunt un zeu/şi nu ştiu/ prin ce tufişuri/ şi ape s-a ascuns// ea a plecat prin/ mările sudului sau ale nordului” (**Ce bine**).

Poezie de iubire, sub semnul desăvârşirii absenţei:

„Femeile mi-au provocat/ atâta durere de câte/ ori le-am întâlnit/ cred că este o amintire/ de când ieşeam din/ burta mamei/ şi strigam în gura mare/ nu mă aduceţi aici” (**Poetul şi femeile pe care le-a iubit**). „Aşa-zisa artă pe care/ am cultivat-o cu ardoare/ ştiu astăzi la bătrâneţe/ că era un *minus habens*// al meu/ dar unde eram eu/ care sunt cel mai inteligent/ şi sensibil animal// de pe faţa pământului/ mă întreabă dimineaţa/ vrăbiile care mă vizitează/ şi-mi fac ochi dulci// la fereastră/ eu le răspund că pe vremea aceea/ zburam în noapte cu bufniţele/ păsările nopţii şi ale înţelepciunii” (**Boala şi arta**).

„La uşa mea zgreapţănă lupul/ eu îl aud şi el îmi spune/ lasă-mă să intru// ştiu că eşti singur/ şi suferi/ tu vei dormi nu în patul tău/ ci pe covor acolo unde/ îmi place mie// să beau sânge/ şi să mănânc carne vie// eu deschid uşa/ un înger alb// cu voaluri şi dantele/ se aşază în genunchi/ la picioarele mele” (**Lupul de la miezul nopţii**).

3. Cezar Ivănescu sau despre regimul excesiv al trubadurului

Un bun portret al lui Cezar Ivănescu aşază Artur Silvestri, ca prefaţă a volumului **Rod**, apărut în seria **Cele mai frumoase poezii** a Editurii Albatros în 1985:

„Pe la mijlocul anilor 60, într-un moment propice pentru literatura română, îşi făcuse apariţia în mediile literare bucureştene un tânăr de nici douăzeci şi cinci de ani, boem de conduită boierească, în gustul trubaduresc, neliniştit, ţinând o chitară sub braţ şi scriind, oriunde se aşeza, torente de poezii stranii, hohotitoare, care nu semănau cu nimic din ceea ce se ştia în mod curent despre poezia momentului.”

Urmează miruirea:

„Acest tânăr, care este unul dintre cei mai însemnaţi poeţi ai literaturii române, era Cezar Ivănescu.”

După ce arată cum se desparte numitul Cezar Ivănescu de imaginea poetului previzibil tradiţional, criticul continuă:

„Omul este însă cu mult mai straniu, părând că aparţine şi el unei rase vechi întruchipând parcă un ideal barbar. Un facies prelung, orientat către bărbia încovoiată, unde îngerul elegiei şi-a pus semnul adânc al marilor meditativi, o piele smeadă şi vulcanică, nu însă de mediteranian, ci de septentrional vieţuind între gheţuri, o frunte mereu adunată într-o cută dramatică deasupra ochilor…”

Exacte sunt şi observaţiile care urmează, şi ele animate de superlative amicale:

„Universul afectelor e, la Cezar Ivănescu, din domeniul exceselor. Nimic nu e acolo clarificat, senin, «clasicizat», pretutindeni lucrează o conştiinţă instinctivă care investighează nevăzutul cu o teroare infernală. Totul e torbid, anxios, lumea e o barocă «teribilita». Spiritul coboară la poarta metafizicului ca într-o bolgie numinoasă....”

„Convulsia acestei frumuseţi baroce de formulă baudelaireană a ieşit din sentimentul acut al eshatologiei, care tutelează lirica lui Cezar Ivănescu.”

Nu e uitată nici componenta regională:

„O anume fluiditate de dialect moldav dă pronunţiei

lirice o melodicitate considerabilă…" „Totuşi, acest regionalism care e, în realitate, un realism iniţial, o lirică a substratului atestat (poetul stă, istoriceşte, după dacismul lui Ion Gheorghe) nu s-a oprit la pronunţie şi la particularismul lingvistic, a dezvoltat şi lumea figurativă moldavă."

„Însă sensul ultim al acestei poezii este pretutindeni muzica."

Barbar, poet al exceselor, dacism, rasa veche şi idealul barbar, dar mai ales „dialectul moldav" pot fi regăsite/confirmate în toate confesiunile, eseurile, articolele scriitorului. Dacă opţiunile pentru Mircea Eliade şi opera sa sunt confirmate de traduceri, de pagini de corespondenţă, încă insuficient lămurite sunt simpatiile pentru René Guénon, şi el aşezat pe lista maeştrilor – a învăţătorilor, chiar înainte de Mircea Eliade.

Şi mai expresive sunt prezenţele autorilor din Moldova în interviurile/declaraţiile poetului. Într-un interviu cu Petru Ursache (C**ezar Ivănescu în amintirea contemporanilor**, Antologie de Daniel Corbu, PrincepsEdit 2009, p. 306) declară:

„Sunt ataşat de **calea regală a poeziei româneşti** (expresia îmi aparţine), adică lirismul moldav reprezentat de Conachi, Alecsandri, Eminescu, Ştefan Petică, Bacovia, Magda Isanos, Labiş (al cărui continuator direct mă consider)..."

Refuză postmodernismul în stilul său pamfletar. El este începătorul, deschizătorul de drum, unul dintre cei mari ai căii regale. De la definitivarea **Doinei**, afirmă scriitorul, „am regândit critic modernismul în noua viziune pe care mi-am format-o despre arta tradiţională". Arta tradiţională înseamnă trimiteri la arhetipurile moldave, la modalităţile doinei şi ale „doinirii", la cântecele medievale, la societatea tradiţională numită de Guénon (din care soţia poetului a tradus), Mircea Eliade, Coomaraswamy ş.a.? Cum judecă poetul noua viziune, pornind de la arta tradiţională?

Cezar Ivănescu

Laureat al Premiului naţional de poezie, trebuie să-l prezinte pe succesorul său. Introducerea la o **Laudatio** consacrată lui Cristofor Simionescu la acordarea premiului naţional de poezie are următoarele etape:

1. Omagiul lui Labiş („copilul de geniu", asasinat);

2. „Au urmat George Mărgărit, A.E. Baconsky, Ioanid Romanescu, Dan Laurenţiu, Mircea Ciobanu, Petru Aruştei şi Aurel Dumitraşcu, azi toţi dispăruţi..., Adi Cusin şi Nicolae Ionel, Emil Brumaru şi Mihai Ursachi, Cristian Simionescu şi Cezar Ivănescu..."

3. „...Iar în spatele nostru, cumpănindu-şi lăncile lungi vin Lucian Vasiliu şi Nichita Danilov, Valeriu Stancu şi Liviu Antonesei, Dorin Spineanu şi Cassian Maria Spiridon, Daniel Corbu şi Gabriela Creţan, Gellu Dorian şi Nicolae Sava, Carmelia Leonte şi Mariana Codruţ, Aura Muşat şi atâţia alţii şi atâtea altele..."

Listele mai cresc în alte interviuri, alte nume mai dispar, dar va rămâne „calea regală a poeziei româneşti" care se desfăşoară sub priveghere moldavă. Omagiul Moldovei apare şi în poeziile dedicate unor iluştri contemporani. Ei sunt zei. Frecvenţa cu care coboară între tragicii greci (el ar putea fi Oreste. Ismena vine pe aripile lui Ianis Ritsos, într-o prelucrare a lui Cezar Ivănescu), întâlnirile cu eroii de demult nu exclude beatificarea celor din preajmă. Poemul **Nadia**, scris pentru Nadia Comăneci, are între refrenele atât de familiare ale poeziei lui Cezar Ivănescu, toposul major: „ca floarea ai crescut, ca floarea-n Moldova".

Şi strofa finală:

„!numai din Lume se poate înălţa,/ precum o rază, sufletul nostru, Nadia,/ sufletul nostru, suflet din Moldova/ ca Domnul Ceriul şi Luna Doamnă, Nadia,/ numai din Lume se poate înălţa/ precum o rază, sufletul nostru, Nadia,/ şi numai Lumea la cer înalţ-aşa/ ca pe o rază, chip de zeiţă, Nadia,/ şi numai Lumea la cer înalţă-aşa,/ ca pe o rază, chip de zeiţă, Nadia!"

Ar mai fi de scris câte ceva despre sărbătorirea extraordinară a scriitorului în Albania, cu prilejul apariţiilor sale în limba albaneză. În Albania scriitorul păşea cu adevărat pe o cale regală. Recunoştea o stare arhetipală. Se întorcea acasă.

Literatura, între genii şi demoni

Copilăria şi-o petrece la Curteni, sat de lângă Huşi şi la Huşi. „Huşul şi satele din jurul lui în care am copilărit reprezintă un ţinut fabulos, paradisiac şi aşa va rămâne pentru totdeauna. N-am fost fericit decât până la opt ani. Atunci s-a produs izgonirea din paradis. Pentru mine au urmat 44 de ani infernali, dar Huşul este un loc

binecuvântat de Dumnezeu, din punctul meu de vedere, din pricina marilor personalităţi pe care le-a dat acest ţinut. Consider Huşul unul din locurile sacre ale românismului, ca şi Ipoteştii sau Lancrămul...” – îi va declara în 1993 lui Th. Codreanu. Ţinutul ar fi capabil să dea şi în viitor personalităţi harismatice „care să salveze poporul român”.

Amintirile de copilărie au fost fericite, dar numai până la opt ani. Dacă urmează 44 de ani infernali înseamnă că prozatorul şi-a trăit infernul, mai întâi, în interiorul Familiei. „Tatăl lui Labiş a fost un oportunist nenorocit”, e titlul unui interviu în care Cezar Ivănescu îl evocă pe Nicolae Labiş şi pe tatăl său. Tatăl a fost un personaj mizerabil, aşa cum era şi tatăl lui Cezar Ivănescu. Anatema şi deificarea vor fi împreună în scrisul lui Cezar Ivănescu. **Doina (Tatăl meu Rusia)** e, deopotrivă, sanctificare şi demonizare:

„!sărutu-ţi mâna, Tată bun, sărutu-ţi mâna şi-nchinare/ ca Domnul-Dumnezeu tu eşti, ca Dumnezeu şi Sfântul Soare,/ câţi pumni în inimă-am primit mi-au fost ca floarea la ureche/ că nu e pumn să poată sta cu pumnul Tatălui pereche!”

Un studiu al poemului ar putea începe de la definirea Omului tradiţional, al Tatălui, aşa cum (de pildă) arată el şi în **Şun sau calea netulburată. Mit mongol** de G. Călinescu. Prezentul desfigurator rămâne însă viu – alarmant de viu – în scrisul lui Cezar Ivănescu:

„!Tu erai Tatăl meu şi noi copiii îţi spuneam Rusia.../ Tatăl dement cu epoleţi şi cu centură ca leşia.../ Tu erai Tatăl meu şi noi copiii te uram şi Mama/ că ni l-ai pus tu pe pereţi pe Stalin şi-ai dat jos icoana!”

Mai mult decât alţi scriitori ai Iaşului contemporan, Cezar Ivănescu e animat de **mitul infailibilităţii sale poetice**. E maestru, are în jurul său o şcoală, e în război cu canaliile care vin de pretutindeni. Are cenacluri la care vin cei mai de seamă dintre cei de seamă. Îndrumă tinerii spre adevărata cultură fiindcă doar el exprimă cum se cuvine literatura El şi cei pe care doar el îi poate selecta. E geniu, va repeta în numeroase pagini scrise după 1990. Nu numai el e geniu, ci şi alţi autori pe care i-a cunoscut, de care a fost apropiat. Se adresează mereu discipolilor. **Poemul CXCVI Către discipoli** e subintitulat **Mirungere** şi începe aşa: „!acolo unde stă Sufletul meu/ ca un Copil Divin cu gene lunge/ la care eu, copil, privesc mereu,/ nicicând acolo nu voi mai ajunge!” Odinioară se pronunţa sub steaua lui Puer senex, a Copilului bătrân, acum – în numele Copilului Divin. În **Sutrele muţeniei** îşi asumă mesajul divin. E reîncarnarea lui Buddha.

Greu de descoperit în literatura română pagini mai violente îndreptate împotriva confraţilor decât în cele două cărţi pe care poetul le consacră lui Nicolae Labiş şi lui Marin Preda. Teribilele anateme aruncate celor mai răi dintre răi (şi e vorba de o listă lungă, din care nu lipsesc Şt. Aug. Doinaş, Al. Paleologu, George Bălăiţă, bucureşteni, ieşeni, piteşteni, autori celeşti sau doar pietoni cu care biografia lui Cezar Ivănescu s-a intersectat într-un moment sau altul) vine în continuitatea arborelui genealogic pe care scriitorul şi-l schiţează şi în alte cărţi: dacă în **La Baad** (1979) descendenţa nu e încă princiară, în volumul închinat lui Nicolae Labiş aproape 20 de ani mai târziu ar fi descendentul lui Iulius Cezar.

Acad. Răzvan Theodorescu

ȘTEFAN CEL MARE – 515

Ştefan cel Mare reprezintă nu numai unul dintre numele cele mai ilustre ale istoriei noastre, dar reprezintă prin câteva trăsături ale domniei sale şi ale personalităţii sale şi ale epocii sale un prilej pentru a generaliza locul românilor în istoria europeană în cel de-al XV-lea veac, un veac care este încă al Evului Mediu târziu – în întreaga Europă şi la noi, dar care pentru noi românii are o semnificaţie deosebită. Una dintre ideile pe care eu le slujesc cu condeiul de multă vreme este aceea că românii au două particularităţi esenţiale în istorie: latinitatea şi statalitatea, păstrarea statului. Păstrarea statului într-o vreme când în Balcani, în Europa centrală toţi vecinii noştri îşi pierdeau statalitatea: grecii, bulgarii, sârbii, albanezii, ungurii, chiar polonezii mai departe îşi pierdeau pe rând statalitatea pe care noi ne-am păstrat-o, ne-am păstrat-o cu mai multe etape. O primă etapă este statalitatea din momentul independenţei – fondarea statelor şi păstrarea independenţei, în ciuda vasalităţilor obişnuite. Nu trebuie să păcălească pe nimeni – vasalităţile sunt o formulă politică existentă în toată Europa, dar momentul independenţei din secolul XIV şi XV ilustrat de domnia lui Ştefan cel Mare între 1457 şi 1504, ilustrat de Iancu de Hunedoara în Transilvania, ilustrat de Vlad Ţepeş în Ţara Românească au fost momentele care au menţinut independenţa ţărilor române, cea care era pierdută după momentul Ştefan cel Mare, Iancu de Hunedoara şi Vlad Ţepeş şi care reprezintă etapa a doua a statalităţii româneşti, cea a autonomiei în care ţările române sunt în suzeranitatea Porţii Otomane, dar păstrându-şi domniile, păstrându-şi coroanele, păstrându-şi dinastiile, păstrându-şi biserica ş.a.m.d.

În acest cadru al statalităţii pe care Ştefan a ilustrat-o atât de eclatant există o preocupare dinastică a lui Ştefan cel Mare şi a altor domni din perioadă, dar preocuparea dinastică a lui Ştefan cel Mare este cu totul specială. Ştefan cel Mare era un ilegitim, el era fiul nelegitim al lui Bogdan al II-lea – adaug imediat ilegitimitatea era un lucru curent în epocă, cei doi mari voievozi ai românilor, Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, sunt amândoi nişte fii nelegitimi, ba chiar ultimul – fiu nelegitim postum, ceea ce n-a avut nicio importanţă în ce priveşte accederea la tron – era o libertate de gândire din acest punct de vedere care trebuie subliniată.

Ei bine, el îşi face necropola sa la Putna, înainte de el bunicul său Alexandru cel Bun îşi avusese necropola sa proprie la Bistriţa, eu am făcut un studiu întreg asupra raporturilor dinastiilor, gândirii dinastice româneşti care este foarte importantă reflectată în necropole, dar momentul la care ajung, legat de Ştefan, este momentul 1480 – Rădăuţi. La Rădăuţi era necropola Bogdăneştilor, greşit numiţi uneori Muşatini. Bogdăneştii – Bogdan Întemeietorul, Laţcu, Petru I zis şi Muşat, Roman – erau îngropaţi acolo. Şi Ştefan, cel care îşi avea propria necropolă, ca şi bunicul său, a ţinut ca această necropolă colectivă a dinastiei să fie onorată cu acele lespezi pe care le-a pus, cenotafuri, şi care fac din Rădăuţi un soi de Saint Denis al Moldovei. Se ştie, la Saint Denis era necropola regală care ilustra puterea monarhiei. Acelaşi lucru s-a întâmplat, *mutatis mutandis*, în cazul de la 1479-1480 la Rădăuţi.

Mai există ceva, apropo tot de viziunea dinastică. Există o legătură directă a dinastiei Bogdăneştilor din Moldova cu dinastia Basarabilor – ramura Drăculeştilor. Eu vorbesc mereu de aceste dinastii şi ramuri dinastice ca să arăt cum statalitatea românească este întru totul congruentă statalităţii europene. Să ne înţelegem: noi vorbim de multe ori despre unitatea românească, care este o realitate şi despre dorinţele de unitate ale voievozilor noştri, dar nu trebuie să le vedem în sensul acesta modern. Uneori mergem prea departe şi uităm că Vasile Lupu s-a războit cu Matei Basarab sau că Ştefan cel Mare s-a războit cu unii Basarabi, a fost în conflict cu Ţara Românească, faimosul conflict cu brăilenii, care i-au trimis şi o scrisoare foarte injurioasă. El dorea să controleze şi celălalt spaţiu şi eventual chiar să-l stăpânească, ceea ce era absolut firesc. Nu era dorinţa

unei unităţi naţionale de tip modern. Nu! Era dorinţa feudală de a controla celălalt spaţiu românofon. Este exact ceea ce se întâmpla în epoca lui Ştefan în regatul Franţei, cel mai important era regatul Franţei, deci Ludovic al XI-lea voia să controleze şi provincia Bretagne, şi a controlat-o, să controleze şi Burgundia, şi a controlat-o. Cam acelaşi lucru s-a întâmplat în cazul Munteniei, cu un adaos: Ştefan cel Mare a luat-o de soţie până la urmă pe Maria Voichiţa, care era fiica lui Radu cel Frumos, felonul, cel care era omul turcilor, şi fratele lui Vlad Ţepeş. În acest fel s-a produs o înrudire a celor două dinastii prin acţiunea lui Ştefan cel Mare, repet, întru totul putem să comparăm foarte mult acest caz cu cazul francez din vremea lui Ludovic al XI-lea.

Ajungem la marea problemă a relaţiilor cu Islamul, cu turcocraţia care venea să se instaleze. Sigur, orişice elev român ştie despre evenimentul din ianuarie 1475 – sau nu ştie! – bătălia de la Vaslui. A fost înfruntarea, de fapt, cu armia care cucerise cu două decenii înainte Constantinopolul. Tot aşa, toată lumea ar trebui să ştie despre faptul că, pentru faptele sale de arme, papa Sixt al IV-lea l-a numit pe Ştefan cel Mare „atletul lui Christ".

Fac aici o paranteză, îmi face mare plăcere s-o fac! În 2003 eram ministrul Culturii şi am avut o întrevedere cu cardinalul Paul Poupard, ministrul Culturii de la Vatican. Am ajuns să discutăm despre o serie întreagă de lucruri, Paul Poupard era mare fan al lui Mircea Eliade, a aflat că eu sunt unul dintre puţinii români citaţi de Mircea Eliade în *Istoria religiilor*, ceea ce mi-a deschis o uşă extraordinară, şi m-a întrebat: „Ce pot să fac pentru România, pentru dumneata?" I-am spus: „Eminenţă, noi pregătim semi-mileniul unui prinţ care a luptat pentru Creştinătate şi căruia papa Sixt…" Şi mi-a spus: „Dacă vreţi să faceţi expoziţia, o să avem binecuvântarea Sfântului Părinte, şi am avut-o (a lui Ioan Paul al II-lea) şi-o vom face expoziţia în Saloanele Sixtine." Saloanele Sixtine sunt cele care preced intrarea în Capela Sixtină. Şi am făcut în 2004 o expoziţie memorabilă, unde am dus şi broderia cu Maria de Mangop şi alte câteva lucruri, în Saloanele Sixtine, graţie acestei scrisori a lui Sixt al IV-lea.

Tot aşa, cam toată lumea ar trebui să ştie despre acea scrisoare adresată în limbă străină cancelariilor străine, în special Republicii Veneţiene, de Ştefan în care le spunea că Moldova este „questa porta della christianità", această poartă a Creştinătăţii (am preluat titlul pentru un film pe care l-am făcut pe vremuri despre creştinismul românesc) care trebuie să apere Europa.

Tot lanţul de cetăţi pe care l-a construit Ştefan, sistematic, de la Suceava şi Neamţ până la Soroca şi la Hotin, era o formulă defensivă care a funcţionat în această epocă de independenţă.

Însă trebuie să vorbim şi despre marea înţelepciune politică a lui Ştefan cel Mare pe care o deducem şi dintr-un pasaj din „O samă de cuvinte" a lui Neculce. Este preluarea unei tradiţii, nu avem documente în acest sens, dar Neculce preia tradiţia potrivit căreia Ştefan cel Mare i-a spus succesorului său: „Înţelege-te cu

Stindardul lui Ştefan cel Mare expus la Luvru

turcul, pentru că este mai cinstit decât creştinul!" Ce înseamnă asta? Înseamnă că ştim, documente nu s-au păstrat, ştim că în perioada imediat după Ştefan cel Mare şi după ceilalţi apărători de seamă ai independenţei româneşti a început înţelegerea cu Poarta Otomană prin haraci, un tribut – noi ne speriem când auzim de tribut, dar 32 de ani după moartea lui Ştefan cel Mare regele Francisc I al Franţei făcea o înţelegere cu Poarta Otomană, cu Soliman Magnificul, şi trimitea o sumă de bani, şi Poarta, pentru acest lucru, dădea o serie de avantaje negustorilor francezi. De exemplu, Elisabeta Tudor a făcut acelaşi lucru. Aşa-numitele capitulaţii, întâi ale Franţei, apoi ale Angliei cu Poarta se pare că au existat şi la noi, documentele nu s-au păstrat, dar ştim că la faimoasele tratative de la Focşani din secolul al XVIII-lea între Poartă şi Rusia, care erau garantate de două alte puteri – Austria şi Prusia – boierii munteni au venit la Focşani cu texte, texte care sigur că nu erau autentice, dar erau textele aşa-numitelor înţelegeri, păci pe care le făcuseră succesorii lui Vlad Ţepeş, succesorii lui Ştefan cel Mare şi care se înţeleseseră cu turcii în acest sens. Nu a fost altceva decât o politică foarte înţeleaptă care a permis autonomia, cea de-a doua fază de păstrare a statului, păstrare a dinastiilor şi care situaţie nu a fost negată niciodată de Poartă. În tratativele de la Focşani Poarta nu a negat existenţa acestor înscrisuri, ele au existat cu siguranţă şi aceste capitulaţii

şi ele sunt extrem de importante pentru noi.

Mie personal, discursul de intrare în Academia Română mi-a prilejuit şi creionarea aşa-numitei teze a mentalităţii tranzacţionale a românilor care, păstrându-şi statul. Au tranzacţionat. Lucrurile acestea s-au întâmplat după faza luptătoare – Ştefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Ţepeş.

Trebuie însă spus că în faţa acestui val islamic Ştefan a avut cu siguranţă ideea creării unui front al Orientului creştin, al dinaştilor din Orientul creştin, şi, pe de o parte, erau ultimele rămăşiţe ale Imperiului Bizantin plus Marele Cnezat al Moscovei. A fost o politică, mai ales matrimonială, pentru că aceasta era în Evul Mediu moda şi posibilitatea creării şi menţinerii unei alianţe. Prima sa soţie, Evdochia din Kiev, a doua sa soţie, Maria de Mangop, care venea din Mangopul Crimeii şi din tradiţia imperială a unor neamuri în frunte cu Comnenii şi cu Paleologii, apoi încuscrirea cu Ivan al III-lea, marele cneaz de la Moscova. Să nu uităm, Ivan al III-lea era cel care, la rându-i, exact aşa cum se căsătorise Ştefan cel Mare cu o prinţesă bizantină, cu Maria de Mangop, se căsătorise cu Sofia Paleolog, nepoata ultimului bazileu, şi, în acelaşi timp, susţinătorul lui Ivan al III-lea, susţinător al acelei idei că Rusia este a treia Romă, care moşteneşte tradiţiile Bizanţului. Ştefan cel Mare face parte din această ideologie a epocii.

Ştim foarte bine un lucru: că Ştefan cel Mare în lupta sa împotriva Islamului, cu care, până la urmă, a trebuit să se înţeleagă, a fost un prinţ cruciat. Ideea cruciadei lui Ştefan cel Mare a apărut în momentul în care a fost studiată de savanţi străini, şi apoi de savanţi români, situaţia de la micuţa şi armonioasa biserică de la Pătrăuţi, de lângă Suceava, care are hramul neobişnuit al Sfintei Cruci – un hram oarecum abstract, dar care reprezenta mentalitatea cruciată. Această biserică din 1487 care este pictată – nişte fresce superbe (când eram ministrul Culturii a început restaurarea lor şi pe vremea succesorilor mei ea s-a încheiat) – între altele există acolo scena cavalcadei lui Constantin cel Mare, cel care a învins sub semnul crucii. Cu ani în urmă am făcut un studiu, după aceea au fost şi alţii care au continuat această observaţie a mea, comparând situaţia de la Pătrăuţi şi situaţia de la Arezzo, din Toscana. La Arezzo, Piero della Francesca, a fost un pictor renascentist, a pictat pentru Luigi Bacci biserica San Francesco exact această scenă a cavalcadei lui Constantin cel Mare cu crucea, în aceeaşi atmosferă cruciată care s-a dezvoltat şi în Italia.

Legăturile, de altminteri, fiindcă vorbim de Italia, să nu uităm că prin genovezi, prin veneţieni, Ştefan a întreţinut relaţii importante în Peninsulă. Dacă îi priveşti costumul voievodal din *Evangheliarul* de la Humor, el este din brocard italo-bizantin, dacă îi priveşti, de asemenea, portul din pictura de la Voroneţ, trimite la seniorii Bizanţului şi ai Italiei. El are această idee a unei creştinătăţi care, deşi era ruptă după Schismă, trebuia să se unească împotriva Islamului şi steagul pe care îl trimitea Ştefan cu Sfântul Gheorghe la Mănăstirea Zografu de la Athos în 1502 şi care a fost expus la Paris, la Luvru, era un mesaj în acest sens – religios şi militar în acelaşi timp.

În sfârşit, pentru că am vorbit despre această legătură între Orient şi Occident, artistic, domnia lui Ştefan este o sinteză între gotic şi tradiţiile Orientului. Mă gândesc la boltierele moldoveneşti, care sunt atât de specifice, mă gândesc la pictura în frescă de mare monumentalitate şi mare nobleţe, mă gândesc la arhitectura atât de echilibrată – am numit-o cândva o arhitectură de latinitate aproape prin echilibrul ei, de la Pătrăuţi, de la Voroneţ, de la dispărutul Milişăuţi, de la Neamţ, mă gândesc la toată broderia superbă… Chiar în zilele în care noi vorbim, la Paris, la Luvru, este o expoziţie cu broderiile româneşti, epitrahii, epitafe, acoperământ, văluri de icoană ş.a.m.d. O bogăţie a Orientului creştin care este admirată de toată lumea având în efigie acest superb acoperământ de la Putna, din 1477, al Mariei de Mangop.

Chipul lui Ştefan cel Mare în Tetraevangheliarul de la Humor

*Güner Akmolla**

DUPĂ 75 DE ANI...

Noi, cei care trăiam în afara URSS, am aflat despre surghiunul (deportarea) întregii populații tătare din Crimeea, de la 18 mai 1944, abia după 1990, prin scrierile marelui fiu tătar al României, Mustegep Ulkusal (1899-1996). Acum avem o întreagă literatură, dar cifrele nu pot fi exacte, pentru că așa s-a dorit. Statistic, se consideră moartea a peste 46% din populația de peste 470.000 de locuitori (la începutul sec. al XX-lea tătarii din Crimeea erau peste un milion; în epoca hanatului erau peste 5.000.000), dar mărturiile supraviețuitorilor atestă o proporție de peste 52%, atât pe drumul groazei, cât și în primul an de surghiun în cele cinci republici unionale ale fostei URSS.

Un proverb a traversat milenii: „cetatea nu cade dacă nu este lovită din interior". Tătarii n-au vrut să creadă în surghiunul întregii populații, nici cei naționaliști, suspectați de colaborare cu nemții, deși rămăseseră foarte puțini la venirea armatei roșii, nici cei din conducerile partidului comunist cu funcții de mari secretari, nici cei care luptaseră în pădurile Crimeii ca partizani antifasciști, nici cei care aveau fiii ori soții pe frontul antihitlerist..., deși se auzise (tot de la ofițerii superiori ruși) de surghiunul cecenilor (la 2 noiembrie 1943 au fost surghiuniți turcii karaceay; la 27 noiembrie, turcii kalmuci, la 23 februarie 1944, cecenii, la 8 mai 1944, turcii malkari și ahuska)...

Sabri Arîkan scrie în opera sa „Să nu uitați genocidul din Crimeea" (Ankara, 1994) că la procesul de la München din anul 1951 s-a afirmat că au fost omorâți 200.000 ceceni-inguși; 150.000 karaceai-balkari; 80.000 tătari crimeeni; 70.000 evrei și greci. Mustegep Ulkusal (studiul „Colonialismul și Rusia Sovietică" din revista *Emel*, nr. 2, ian. 1961, tradus în revista *Emel/Ideal*, nr. 2, ian. 2004, G. Akmolla, vol. „Memoria urmașilor la 71 de ani de la Surghiun", 2015) îi evocă pe cei doi ofițeri sovietici, osetul G. Tokaev și ofiţerul rus MVD Grigori Burluțchi, care au fugit în Occident în anul 1952 și au dezvăluit genocidul popoarelor. Statisticile arată că, în 1940, 57.000 tătari crimeeni luptau în armata sovietică contra nemților; în 1944, numărul lor ajunsese la 80.000. Doar 10.000 de prizonieri tătari (nu numai crimeeni) din armata germană s-au înrolat contra trupelor sovietice. În orașul Simferopol/Aqmescit există strada „Armia 51" care străbate valea fluviului Salgîr și se pierde pe drumul ce duce la Yalta, *armia 51* fiind un batalion antifascist format numai din soldați și ofițeri tătari crimeeni înrolați pe marele front al apărării URSS! Am scris în alte studii despre numărul generalilor și ofițerilor superiori din armata sovietică, eroi ai URSS, legendarul pilot Ahmet-Han Sultan (cel care a doborât singur 30 de avioane germane în timpul celui de-al Doilea Război Mondial) fiind cunoscut în lumea întreagă.

Pictorul Sadîk Oglu Acı-Selimov (n. 1931 la Usküt/Crimeea) încunoștiințează lumea asupra dramatismului situației, prin cele două expoziții și albume de picturi, din care redăm aici lucrarea alăturată.

* Membră a Uniunii Scriitorilor Tătari din Crimeea. Membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Dobrogea.

Recent, am primit revista *Nenkecan* din Crimeea anului 2017, având o fotografie rară, pe care o reproducem aici.

Partizani tătari antifasciști din grupul de sud unit (1942-1944) trimiși în surghiun

Aceeaşi revistă de literatură și istorie din Crimeea, *Nenkecan*, în nr. 18 din 2017, publică articolul doamnei Veladiye Ametovna Nasîrova, secretara biroului de comsomol din Bahçesaray la data de 18 mai 1944. Prin ea îl cunoaștem pe primul secretar al comitetului raional din Bahçesaray, Murtazaev, pe comisarul Mustafa aga... care se vor găsi în trenul surghiuniților... Redau un fragment din traducerea din rusă a povestirii doamnei Veladiye (p. 8):

„Au trecut ani... În 1946, eram la Andijan, Uzbekistan. Într-una din zile am fost chemată la NKVD. Omul care m-a primit mi-a făcut semn să iau loc. Apoi, a trecut direct la subiect: să-i vorbesc despre Muedinov cu observația «trebuia să știți pe cine luați la muncă în cadrul comitetului de partid raional». Eu am sărit de la locul meu:

– Ce spuneți dvs.? Muedinov n-a fost trădător. Era un partizan curajos și războinic! Partidul l-a lăsat în oraș. A intrat în serviciul poliției ocupându-se de «razvedka». A primit medalia «Steaua Roșie» din partea comandamentului de partizani uniți în sud. Despre el puteți consulta caracterizarea acestui comandament.

– Ai vreun martor care să susțină ideea aceasta?*

Eu lăsasem atunci la Aqmescit toate actele cu referire la Muedinov, în cadrul oblast comsomol-ului. Tovarășul Selimov, comisarul partizanilor de sud uniți trăiește la Tașkent, el poate să dea mărturie. Vitejii partizani fuseseră declarați haini, trădători, fuseseră arestați, aruncați în închisori sau în lagăre. Ei erau jertfele surghiunului nostru, ei nu aveau nici măcar posibilitatea să-și dovedească adevărata identitate. Au mai trecut ani... În 1981 am primit o scrisoare din Crimeea. Oare cine putea să-mi scrie mie din Crimeea? Când am deschis plicul, am văzut că îmi scrisese Muedinov. Da, da, Useyin îmi scrisese. Cum a ajuns el în Crimeea? Useiyn scria că a stat şase ani la închisoare, apoi a fost eliberat. Recunoscându-i-se drepturile, a primit voie să trăiască în Crimeea. Fiind «Partizanul Marelui Război al Patriei», i-au redat medalia aceasta, dar ordinul «Steaua Roșie» nu i s-a înapoiat. După o perioadă, scrisorile ne-au fost întrerupte.”

** Evenimentul este legat direct de istoria tătarilor crimeeni din România, explicând arestările intelectualilor din perioada 1945-1952.

Florin Mihăilescu

ION NEGOIȚESCU: „DESCRIEREA UNUI POET”

(revizitări critice)

Apărut prima oară în revista „Luceafărul” şi retipărit în volumele *Lampa lui Aladin* şi *Engrame*, acest articol consacrat poeziei lui Nichita Stănescu de până la *Necuvintele* este din toate punctele de vedere caracteristic pentru stilul critic al lui Ion Negoiţescu. El însuşi poet, acesta dovedeşte o afinitate cu totul specială faţă de analiza creaţiei lirice, pe care o întreprinde într-un spirit de mare fineţe şi comprehensiune. Nici vorbă la el de o anume rezistenţă sau lipsă de corectă receptivitate din perspectiva propriului temperament poetic. Căci Negoiţescu este în egală măsură (dacă nu chiar mai cu seamă) critic, ilustrând fireşte un tip exegetic mai apropiat poate de impresionismul elegant şi deschis decât de rigorismul conceptual al unor metodologii pozitiviste sau raţionalitate. Vocaţia artistică a intervenit cu eficacitate, fără îndoială, în procesul de constituire a unui atare tip de critică literară.

Dar dacă înclinaţia impresionistă nu e în discuţie, subiectivismul nu-i poate fi reproşat decât în cazuri rare, când opţiunile axiologice şi perspectivele de abordare se dovedesc într-adevăr marcate de o originalitate aşa-zicând prea personală. Din fericire, acest lucru nu se întâmplă cu articolul despre Nichita. Aici Negoiţescu se pliază cu graţie pe realitatea poetică şi cultivă un descriptivism superior, atent în permanenţă la relieful estetic al textului. Gustul său acţionează instinctiv şi nu simte în general nevoia de a se raţionaliza, argumentele lui fiind citatele doveditoare (în opinia sa), precum şi indicaţiile analitice prin care se reconstituie de fapt universul imaginar al poetului. Interesul se concentrează asupra acestuia, ca şi asupra mişcării sale în timp, într-un asemenea grad de intensitate încât criticul se abţine de a face consideraţii mai cuprinzătoare vizând profilul şi esenţa lirismului nichitian.

Pe de altă parte, indiferenţa lui pentru tot ce transcende realitatea textuală îl determină pe I. Negoiţescu să nici nu intre mai adânc şi mai decis în teritoriul sensului simbolic şi al interpretărilor speculative. S-ar zice că Negoiţescu stă fixat cu obstinaţie în solul unui soi de pragmatism estetic, ceea ce defineşte şi superioritatea, dar în acelaşi timp, inevitabil, şi limitele stilului său critic. Practic, aceasta se traduce printr-o apropiere analitică şi descriptivă de ceea ce putem numi corporalitatea textului poetic, atât ca text, cât şi ca receptacul al imaginarului. Obiectualitatea foarte pozitivă (nu însă şi pozitivistă) a acestei abordări face ca derularea exegezei critice să însoţească pas cu pas periplul devenirii operei poetice.

Nichita Stănescu este înfăţişat de la debutul său cu *Sensul iubirii* până la *Laus Ptolemaei* şi la *Necuvintele*, criticul urmând sistematic traseul şi poposind rând pe rând la piesele caracteristice din volumul de debut, din *O viziune a sentimentelor*, *Dreptul la timp*, *11 elegii*, *Oul şi sfera* şi, în fine, din cele două din urmă, mai sus menţionate. *Elegiile* sunt trecute în revistă integral, extrăgându-se din fiecare aspectul dominant al ficţiunii, dar şi cel care le unifică pe toate şi anume „marea criză de real”. Descoperindu-se pe sine cu mai multă claritate odată cu al doilea volum, Nichita Stănescu s-a valorificat un timp ca poet al viziunilor senzoriale, „adică în materie şi prin materie, provocate de sentiment”, pentru ca apoi să încerce să-şi depăşească această ipostază prin *11 elegii*, apelând „la abstract, aşa cum presocraticii gândeau ontologic natura şi adeseori nu făceau deosebire între poezie şi filosofice”.

Dacă, după traversarea „crizei de real”, Nichita găseşte refugiul în poezie, ca în ciclul *Obiecte cosmice*, intrând într-o nouă dramă, aceea „a cuvintelor de care se slujeşte poetul”, volumul *Oul şi sfera* nu mai aduce pentru Negoiţescu nimic nou, autorul „rămânând egal cu sine doar prin virtuozitate”. În schimb, *Laus Ptolemaei* „reprezintă, în opera lui Nichita Stănescu, treapta sigură a maturităţii, şi realizările parţiale sunt pe măsura ambiţiei”. Trecând acum dincolo de patosul vârstei ju-

venile, de exultanţa sentimentelor, de „criza cunoaşterii”, de „plăcerea pură a poeziei”, ca şi de „virtuozitatea subţire”, Nichita „îţi îngăduie să atace temele cosmice şi morale cu uneltele bine pregătite de toate încercările subiective şi formale ale vârstelor anterioare”. Încât, conchide criticul printr-o formulare memorabilă, „între *Sensul iubirii* şi sensul certitudinilor imaginare din *Laus Ptolemaei*, care sunt, fireşte, aproximative, fiindcă sunt lirice, creşte chipul dinăuntru al unei opere literare”.

Cât despre *Necuvintele*, criticul descifrează acolo „lupta sensurilor cu realul pe care îl macină şi de care ele sun la rândul lor măcinate”, apoi „autoflagelarea întru verb a poetului devorator de substanţe eterice”, iar dincolo de toate acestea „un lirism sentimental dedus, alimentat exclusiv de afect, fără imixtiuni ideatice”. Poetul nu-şi mai problematizează acum singurătatea, ci o trăieşte „pur şi simplu, ca dat existenţial ce-i poate încorona insul chiar prin faptul că i-l subminează şi astfel i-l face sensibil lui însuşi”. Comentariile care urmează se desfăşoară în acelaşi stil al unei decriptări semantice şi metaforice, care aduce mai curând cu un fel de speculaţie de tip impresionistic decât cu o hermeneutică fundamentată filosofic, deşi trimite la o viziune existenţialistă, asimilată însă în totală libertate: „această solitudine acum dobândită face meditaţia mai puţin chinuitoare, dar mai amară, în sensul că fibrele unui *întreg uman* vibrează cu acea tonalitate joasă, gravă, sumbru personală, moartea nemaifiind decât sorbitura unicei guri; în sensul că tristeţea orânduirii umane din limitele proprii individului care le resimte; în sensul că omul suferă pentru că înălţarea sa e coborârea sa, în aerul său, pe pământul său, cu respiraţia şi vedeniile lui date în propria-i clipă, mult prea grea de trăire”. Concluziile criticului ar fi că „la pragul acesta al său, cosmosul îi apare lui Nichita Stănescu întocmai ca o uriaşă plantă carnivoră, care consumă lent şi rece omul contemplator”.

Cum se poate cu uşurinţă remarca şi din aceste citate, stilul criticului evoluează de la explozia sugestivă la impresia uneori cam obscură, pentru a se stabili într-o ipoteză hermeneutică elaborată pe baze preponderent intuitive şi prin care analiza estetică e în definitiv abandonată în beneficiul unei adevărate metafizici a simbolurilor poetice, plătind tribut la data redactării (1969) unei destul de transparente mode. Valoarea criticii lui Negoiţescu nu decurge însă în primul rând din aceste derapaje speculative, în care totuşi se complace, fie şi sporadic, cât din dezinvoltura experimentată cu care se manifestă în planul estetic, sub forma acelui pragmatism analitico-descriptiv care potenţează în chip incontestabil toate aptitudinile sale şi, în primul rând, sensibilitatea lui de artist cultivat şi intelectualizat până la rafinamentul cel mai subţire, niciodată umbrit de cel mai mic dogmatism ori de cea mai uşoară pedanterie. Câteodată totuşi subtil protocolar, chiar de o vagă şi disimulată preţiozitate, Ion Negoiţescu este modelul chinteseţiat al criticului de gust, care se izolează în turnul de ivoriu al unui impresionism artistic elitist şi uneori aproape snob, dar totdeauna mândru de independenţa lui.

Gheorghe Moldoveanu

COMPETENȚĂ

Am vorbit în repetate rînduri despre excesul de terminologie, înţeleasă sau nu, prezent atît în comunicarea orală, cît şi în cea scrisă. Că gazetarii, în graba de a difuza informaţiile, preiau cuvintele din texte realizate în alte limbi, fără să fie interesaţi de receptare, e un fapt cunoscut şi trecut cu vederea. E suficient (era să zic *destul*!) ca un gazetar să folosească un cuvînt, pentru ca ceilalţi să se grăbească să-l preia, căci se preia motamota (de ce mai scriem *mot à mot*?!). Înţelegerea e problema cititorului; dacă vrea să înţeleagă nu are decît să se informeze!

De o bucată de vreme presa vorbeşte despre faptul că România este ameninţată de la Uniunea Europeană cu procedura de *infringement*, fără să se ţină seama de faptul că în română cuvîntul englezesc are mai mulţi corespondenţi: *constatare, nerespectare, abatere, infracţiune, contrafacere, fărădelege* etc. Cel ce transmite ştirea ar trebui să explice despre ce anume e vorba în cazul respectiv şi să ofere explicaţiile necesare, căci este clar pentru oricine că în limba română nu se poate folosi vreunul dintre corespondentele englezescului *infringement* în locul celorlalte. Este foarte posibil ca în unele cazuri competenţa vorbitorului să nu-i permită să aleagă corespondentul potrivit, iar atunci lasă lucrurile încurcate, creînd şi impresia culturii lui lingvistice[1].

Mi se pare că acum am făcut-o de oaie! Să pui în discuţie competenţa gazetarilor, inclusiv pe cea lingvistică, pare un act de lèse-majesté. Mai ales din partea cuiva căruia i se pare că a făcut-o de oaie. Competenţa gazetarilor trece mai presus de orice îndoială. În orice domeniu. Altfel cum am mai putea crede tot ce ne spun? Şi totuşi competenţele oricărei persoane sînt limitate. Altfel nu s-ar mai putea vorbi despre limitele de competenţe. Sîntem martorii discuţiilor despre competenţa organelor judecătoreşti în judecarea unui dosar sau a altuia. Discuţiile privitoare la acest cuvînt sînt amplificate mai ales din cauza antonimului *incompetent*, înţeles ca „necunoscător, nepriceput, nepregătit, nechemat, incapabil”, sensuri dezvoltate tocmai din cauza depăşirii limitelor de competenţă, aspru taxate de societate.

Problema terminologiei se pune în mod acut pentru elevi, care sînt obligaţi de programe ca, într-un timp relativ scurt să-şi însuşească un număr foarte mare de termeni. Comisia pentru cultivarea limbii române din cadrul Academiei a atras atenţia încă de acum cîteva decenii asupra faptului, dar singura măsură care s-a luat a fost întocmirea unor dicţionare consistente cuprinzînd cuvintele noi prezente în manualele şcolare. Şi, pentru ca ceea ce era complicat, să se complice şi mai mult, terminologia este mereu în schimbare. Pe cel ce nu crede îl invit să vadă manualele de limba şi literatura română, unde se preia terminologia din critica literară „la zi”, înlocuindu-se termeni consacraţi, încetăţeniţi, „vechi” cu alţii „actuali” şi provocînd confuzie nu numai printre elevi. Competenţele vizate de disciplină, printre care relaţia dintre ce şi cum se spune sînt limitate la cele privind folosirea unei terminologii care nu presupune şi cunoaşterea realităţilor studiate. Este primul pas spre ceea ce se numeşte limbaj de lemn.

Rîndurile de faţă au fost provocate de comunicatul Consiliului Naţional al Elevilor prin care se cerea elevilor să boicoteze simulările organizate de Ministerul Educaţiei anul acesta, dînd foaia albă: „simulările nu ne vor evalua competenţele, ci doar cunoştinţele. Nu ne vor evalua capacitatea de a gîndi critic, ci doar capacitatea de a reproduce informaţiile care ne-au fost dictate la clasă”.

E departe de mine gîndul de a contesta dreptul elevilor de a judeca procesul în care sînt implicaţi direct sau de a-şi spune părerile asupra oportunităţii/inoportunităţii unei activităţi sau a alteia incluse în programul formării lor. Dar tocmai pentru că se află în perioada de formare nu pot să nu aduc în discuţie pericolul folosirii inadecvate a unor termeni, fapt care probează competenţele sau incompetenţa. Este întocmai ca în cazul lozincii „şcoala trebuie să formeze, nu să informeze”, folosită, prin denaturarea sensului ei profund, pentru re-

ducerea importanţei informării în procesul de formare şi, de s-ar putea, chiar excluderea ei. Se trece cu vederea peste faptul că formare fără informare nu există. Corectă în esenţa ei, lozinca atrage atenţia asupra pericolului ca şcoala să se limiteze la informare; şcoala nu-şi poate restrînge activitatea la informare, ci trebuie să facă, obligatoriu, pasul următor: valorificarea informaţiilor.

Voi accepta în faţa oricui că profesiunea mea, cea de profesor, a fost mereu cenzurată de preocuparea pentru lingvistică, obligîndu-mă la atenta alegere a cuvintelor, supuse procesului de adecvare la contextul lingvistic şi extralingvistic, care subminează corectitudinea. Adecvarea este cea care dictează în procesul de selectare a cuvintelor, impunînd „cuvîntul ce exprimă adevărul", cum spunea Poetul. Adevărul valabil în acel enunţ face să fie valabil un singur cuvînt, înlocuirea lui cu altul nefiind posibilă. Iar faptul este valabil nu numai în poezie. E suficient să avem în vedere cuvintele formate cu formanţii *pluri-, poli-, multi-*, sinonime în multe cazuri, dar excluzîndu-se în altele. Folosirea lor face parte din competenţele noastre lingvistice şi nu numai.

Neluarea în consideraţie a valorii cuvintelor lasă loc aproximărilor în ce spunem şi, ca o consecinţă, în ce facem. Să amintim de Păcală, care purta o uşă în spate, pentru că i se ceruse ca la ieşire din casă să tragă uşa după el? Operăm cu clişee, fără legătură obligatorie cu invocata gîndire critică, a cărei importanţă nu poate fi negată, căci e un nivel al valorificării informaţiilor.

În procesul de formare se operează cu trei termeni legaţi direct de acest proces: *competenţă*, *performanţă*, *creativitate.* Am văzut mai înainte că se acceptă evaluarea competenţelor, dar nu şi a cunoştinţelor. Dar competenţa înseamnă cunoaştere, actualizare a condamnatelor cunoştinţe, deloc confundate cu informaţiile aleatorii, prinse din mers, sau cu mult condamnata toceală. Competenţa presupune cunoaştere, adică informaţii articulate într-un sistem, nu disparate. Asocierile şi disocierile de termeni, de pildă, sînt posibile doar pe baza competenţelor. Performanţa e al doilea moment al cunoaşterii şi vizează capacitatea valorificării cunoştinţelor.

Relaţia dintre cei doi termeni e asemănătoare celei dintre vocabularul pasiv şi cel activ. Vocabularul pasiv, inventarul de cuvinte învăţate, ajută la înţelegerea mesajelor primite; pe baza lui sîntem competenţi pentru a înţelege enunţurile dintr-o limbă. Vocabularul activ cuprinde cuvintele pe care le folosim; priveşte capacitatea noastră de a folosi modelele existente, pentru a crea enunţuri corecte în limba respectivă. La fel stau lucrurile cu normele gramaticale, ortografice, ortoepice, de punctuaţie, învăţate şi puse în aplicare. Competenţa determină în bună măsură performanţa, asigurîndu-i suportul necesar, căci performanţa presupune valorificarea cunoştinţelor. Ca în atelierul unui meseriaş; înainte de a fi performant, meșterul trebuie să dispună de cele necesare: materiale, instrumente, norme de folosire etc. Pentru a fi performant, el trebuie să cunoască baza de care dispune; gradul de performanță va fi în funcție de măsura în care își cunoaște toate elementele din dotare, dar și de propriile capacități intelectuale. Folosind aceeași dotare, se poate ajunge la performanțe foarte diferite. Mutatis mutandis: normele gramaticale, ortoepice, ortografice, de punctuație, vocabularul reprezentativ al limbii române[2] sînt aceleași pentru toți vorbitorii de limbă română, dar gradul de cunoaștere a lor diferă de la un vorbitor la altul, iar performanțele se vor înscrie pe scara de la simpla reproducere a unor enunțuri, continuînd cu repoziționări ale cuvintelor, după scheme învățate la școală sau deprinse din practica vorbitului, folosirea cuvintelor din alte domenii[3], cu sau fără sensuri conotative[4], cuvinte împrumutate din alte limbi sau creații proprii[5].

Cel de al treilea termen, *creativitatea*, pe care o reclamă mereu procesul de educare din şcoală, este cu totul altceva. Fără a fi creativi, profesorii pot ajunge la performanţe. Pe baza competenţelor dobîndite (cunoaşterea programelor şcolare, a modalităţilor de lucru cu elevii etc.), pot atinge stadii diferite ale performanţelor. La fel stau lucrurile cu performanţele elevilor. Pe baza cunoştinţelor acumulate pot alcătui eseuri pe temele solicitate, pot descrie fenomene şi procese etc., performanţele lor atingînd cote diferite, în raport de o multitudine de factori. Mult invocata gîndire, pînă la a ajunge critică, trece prin faze succesive, începînd cu cea reproductivă, simplistă, stereotipă şi urmată de gîndirea productivă, care asigură paşii necesari gîndirii critice şi gîndirii creative. Modelul de analiză a unui fapt se poate extinde la analiza altui fapt, sinteza presupunînd parcurgerea etapei analizei şi extragerea elementelor comune (a factorilor comuni), a căror importanţă se poate înţelege doar prin procesul de analiză. Toate acestea formează competenţa, pe umerii căreia se edifică performanţele.

Am auzit nu o dată vorbindu-se despre inutilitatea caracterizării unui personaj, pentru că ar fi fără legătură cu viaţa. Dar omul, fiinţă socială, trăieşte printre oameni şi, în ciuda faptului că fiecare îşi are propria individualitate, fiecare aparţine unor tipuri de oameni şi literatura oferă modele pentru mai toate tipurile umane, pe care învăţăm să le cunoaştem şi la care raportăm oamenii reali. De cîte ori vorbind despre persoane din lumea politică actuală nu ne trezim atribuindu-le nume ca Tipătescu, Trahanache, Caţavencu? Pentru relaţia dintre subordonat şi şef tot Caragiale ne oferă modelul prin Turbatul din *Două lozuri*. Să mai vorbim despre nevoia pe care fiecare o simte, măcar din cînd în cînd, să-şi construiască astfel enunţul, încît să facă apel la modele de frumuseţe? Oricine poate face diferenţa între *Te iubesc de-ţi sare smalţul* şi *Tu… nu vezi…, nu-ţi aflu nume…, limba-n gură mi se leagă/ Şi nu pot să-ţi spun o dată cît…, ah cît îmi eşti de dragă*! Primul presupune mai multă creativitate decît al doilea, care se reduce la reproducerea unui enunţ din Eminescu, dar performanţa este de partea celui de al doilea. Creativitate ră-

mîne pe seama lui Eminescu, performanţa e a celui ce reproduce din Eminescu. Competenţa e cea care face diferenţa.

Gîndirea critică, la care făcea trimitere comunicatul menţionat, se înscrie performanţelor şi se bazează pe cunoştinţe temeinice, căci priveşte *valorificarea* informaţiilor, trecute prin rigorile conceptului *valoare*, ale *judecăţii de valoare*. *Critic* priveşte luarea în consideraţie a tuturor aspectelor realităţii în discuţie, nu numai a celor negative, căci numai în schemele simpliste realităţile pot fi ori bune, ori rele şi, ca atare, preluate sau respinse în totalitate.

Trecută prin prisma gîndirii critice, terminologia nu e obligatoriu rea sau bună. Termenii, instrumente folosite în cunoaştere, trebuie adaptaţi cunoaşterii. Prima etapă a învăţării vorbirii corecte în şcoală se numeşte pregramaticală. Termenii noi se introduc pe măsură ce realitatea o impune. Nu foloseşte nimănui complicarea definirii acestora. Expresia „cu subiect şi predicat" s-a extins din uzul şcolar, elevii fiind învăţaţi că trebuie să spună întîi despre ce vor să vorbească şi apoi ce vor să spună despre acea realitate. Atunci, la început, definiţia subiectului şi a predicatului este simplă, limpede pentru toţi. Subiectul în *se vede casa* şi *e nouă casa* este acelaşi, *casa*, căci despre ea se vorbeşte. Complicaţiile apar ulterior, pe măsură procesul cunoaşterii devine mai amplu şi enunţurile se complică, făcînd necesari noi termeni, pentru noile realităţi. Iar paşii sînt asemănători pentru toate ştiinţele, cu precizarea că, dacă obiectul comunicării este limba însăşi, nu se foloseşte altă limbă, ci aceeaşi, căreia i se spune metalimbă, adică o limbă despre limbă, iar faptul poate crea confuzii. *Complement* are un sens în limbajul comun, „ceea ce întregeşte, ceea ce face un lucru întreg" (culorile complementare dau, prin suprapunere, culoarea albă; unghiurile complementare însumează 90^0), şi altul în sintaxă, unde se poate referi, întregind, doar verbul, adverbul, adjectivul. Întregirea numelui sau a pronumelui se face prin atribut. Este motivul pentru care se face precizarea că termenii de specialitate au sens convenţional, foarte riguros precizat, pentru evitarea producerii oricărei confuzii.

Competenţă şi *performanţă*, ca termeni ştiinţifici, se folosesc cu sens noţional, vizînd competenţele şi performanţele fiecăruia dintre noi, în domeniul de activitate sau în afara acestuia. Competenţele Curţii Constituţionale a României şi ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie sînt precizate de legi şi regulamente, iar noi trebuie să acceptăm că performanţele la care au ajuns cele două instituţii în amînarea unor decizii sînt de invidiat.

Suceava, mai 2019

---

[1] Nu ştiu dacă elevii rîd astăzi la auzirea lui Ipingescu al lui Nea Iancu citind din „Vocea patriotului naţionale" fragmentele din opul junelui R. Vent., cunoscut pentru asinuitatea sa: „Democraţiunea romană, sau mai bine zis ţinta Democraţiunii romane este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebuie a mînca de la datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfînta Constituţiune..." sau de explicaţiile aceluiaşi doct Ipingescu „Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mănînce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine şi ca dumneata, care sîntem din popor; adică să şază numai poporul la masă, că el e stăpân".

[2] *Vocabularul reprezentativ* cuprinde cele mai importante cuvinte ale unei limbi, importanță stabilită pe baza a trei criterii: folosire, bogăție semantică, putere de derivare (v. Marius Sala, coord., *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, 1988).

[3] Despre *factor comun* învață elevii devreme la matematica, unde se porneşte de la divizibilitate, nu de la *factor*, cuvînt existent în vocabularul comun. Aici însă cuvîntul aparţine limbajului ştiinţific, cu sens specializat acestui limbaj; preluat din latină, *factor* are sensul „creator, făcător, producător". Numărul 10 este rezultatul a 2 factori, 2 și 5, iar numărul 6 este rezultatul factorilor 2 și 3. Numerele 10 și 6 au comun factorul 2 și diferiți factorii 5 și 3. Folosirea cuvîntului factor în biologie, medicină, sociologie, psihologie etc. se face tocmai cu acest sens, iar identificarea factorilor comuni prezintă importanţă deosebită pentru remedieri.

[4] Față de sintagma *sens figurat*, mai larg folosită, sintagma *sens conotativ* este mult mai explicită; actualizează aportul individual de sens, prin prefixul *co-*, *sensului denotativ* al cuvîntului, obiectiv, general.

[5] Procesul de formare a terminologiei româneşti a pendulat între tendinţa de folosire a cuvintelor comune cu sens specializat şi împrumuturile din alte limbi, fiecare parte avînd avantajele sale. Cuvintele din limba comună ofereau avantajul de a fi mai uşor de înţeles, împrumuturile racordau ştiinţa românească la cea europeană şi universală.

Maria Nițu

„SĂ TE BAT SĂ TE OMOR CU COADA DE LA TOPOR”

- pseudotragedie antică -

Istoria „*cozii de topor*” este antică și ilustră, chiar mai ilustră decât inventarea toporului.

Trădarea nu e mătrăguna doar din țarina românului, ci a existat de la primul cuplu din Rai, *paso doble* al celor doi care au trădat încrederea lui Dumnezeu, apoi trădători între ei, dintotdeauna Eva l-a trădat pe Adam și viceversa când a apărut al treilea. Și, uite așa, coada de topor dă din coadă suveran în sânul familiei, al societății, al guvernelor înșirate pe ață ca poamele la uscat…

Căci acesta-i sensul de pe frunte: „*Trădare*” (cu majusculă!) – numele-cip de pe cartea de identitate a expresiei (cuvinte cimentate), restul sunt inflorituri, travestiuri, pseudonime de scenă, de aventuri incognito… Ce mai tura-vura, ne vântură aventura.

E drept, sensul propriu, primar, al sintagmei – din alăturarea acelorași cuvinte, lăsate „liber de voie”, este cu totul inocent, chiar necesar progresului, întru eficiență și rapiditate a muncii, coada de topor banală e utilă ca orice coadă a oricărei unelte de lucru – coadă de lopată, de coasă, de sapă, de mătură, de tigaie etc. Ca „*parte a unui instrument sau a unui obiect de care se prinde (uzual!) cu ambele mâini; mâner*”, coada de topor face folositor toporul. Un topor fără o coadă bună nu-i nici cât o ceapă degerată, darămite cât două parale. „*Toporul fără coadă nu taie*” se știe. „*Fără topor nu-i tâmplar, fără lopată nu-i grădinar*”.

Topor – „*unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne, la dulgherie etc., formată dintr-un corp de oțel cu tăiș la un capăt și cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare*”. Găsești în supermarketuri (la Dedeman) reclame pentru cozi de topor, mai subțiri și mai late, mai lungi și mai scurte… După cum coada e mai mare, mai mică etc., avem *baltag*, *secure*, *bardă*, *toporișcă* etc.

Metonimic, e partea pentru întreg, căci „topor” e întreg ansamblul – partea cu tăișul, lama aceea de oțel, și coada. Cum toporul e greu, din oțel, cine cade în apă, se scufundă rapid, „*se duce ca toporul la fund*”.

Și toporul ăsta are putere, nu glumă! „*Și cel mai tare stejar la topor se pleacă*”. Când e grindină (adică bate Domnul cu piatra), e bine să-nfigi toporul în pământ, după credința bunicii, străpunge toți norii, până la Dumnezeu. De când cu tehnologia asta însă, nu prea mai sunt topoare (poate la piața cu vechituri) și cum să-nfigi drujba în pământ?! Cine s-ar speria de o „gânganie” moartă fără benzină?! Iar când e cu bătutul pietrei, se lansează rachete antigrindină (chit că le cam dau chix).

Derivatele cuvântului, mai ales cele din vremuri mai vechi, sunt chiar simpatice (cu acea „patină a timpului”): ostașul înarmat cu topor era „*toporan*”, iar cel cu baltag „*baltagiu*”, locul din pădure unde se taie copacii numai cu toporul este o „*toporâște*”, pentru că o coadă de topor se mai numește „*toporâște*”…

Altele au delicatețea romantică a diminutivelor: „*toporașul*” este și o plantă delicată, numită și „violetă”, de culoare „*toporășie*”, violetă. Poate și numele baladistului nostru Topîrceanu vine de la „topor”, prin diverse cosmetizări fonetice.

Expresiile, locuțiunile însă nu prea mai sunt delicate: a fi ceva „*din topor*” înseamnă a fi cam grosolan „fără finețe, necioplit, otova”, „*vorbe din topor*”, lucru „*făcut din topor*”, iar când vrei să rezolvi ceva „*cu toporul*”, sigur e periculos, cu violență, fără menajamente (cum și „nodul gordian” a fost „rezolvat” cu o tăietură de sabie). Apropo de finețe, oamenii mai „*din topor*” sunt cam direcți, nu le place să ocolească prea mult până ajung la subiect, iar cei care „*stau cu toporul la brâu*” sigur sunt pușí pe hartă, mereu pregătiți de ceartă, gata să sară la bătaie, de unde şi sfatul „*nu pune mâna pe topor când ești amărât*”.

O expresie pitorească, întâlnită mai mult prin opere literare, de la Delavrancea și Anton Pann încoace, este „*a fi topor de oase*” – când ai de îndurat greutăți mari, suferi mult, nemeritat. Așa erau cei sărmani, asupriți, ori

cei anume aleși să fie „*cal de bătaie*" – cal de povară, pus la muncă grea în locul altora, ca un asin – acel cărăuș nici cal, nici măgar, pe care se pun cât mai multe sarcini, greutăți și hai la drum!

Revenim la subiectul nostru, la „*coada de topor*" – binecuvântare și blestem.

Dacă o bicicletă sau un pișoar pot deveni obiecte de artă, cu atât mai mult coada de topor (chiar dacă nu trece prin mâna unui Marcel Duchamp ori Picasso) poate fi ca un obiect artistic: într-un album de artă, vezi mânere de os, cozi de topor filiforme, cu ornamentații artistice, să tot prinzi mai mare dragul de ele.

Fiind lama bine ascuțită, unealta cu pricina, utilă inițial gospodărește, devine armă ucigașă (la voie și nevoie), te aperi cu coada de topor, ucizi cu coada de topor.

Când tai lemne în curtea bunicii și ești tânăr și voinic, pare că ai o forță de Schwarzenegger, când coada de topor îți pare o minune. Bagheta fermecată pentru dovada de bărbăție: „*Fecior la topor, fetiță la furculiță*".

Tai buturugi și mai bagi un lemn în soba din casa bunicii, la focul cald, de basm al șemineului, al „căminului", întru încălzirea casei-cămin, „sweet home".

De aici și problema „încălzirii globale", iar cu asta nu te pui, ecologist au ba de-ai fi.

Centrală pe bază de biomasă, orașul verde, agent termic nepoluant, energia verde, frunză verde de lalea, „Din codru rupi o rămurea/ Ce-i pasă codrului de ea/ Ce-i pasă unei lumi întregi/ De moartea mea?!" Încălzirea cu lemne e cea mai ieftină (materia primă de-a gata în ograda ta, ieftin ca braga, de-a bogdaproste chiar), îți pui de-o sobă de teracotă și gata, ești „coadă de topor" cu patalama la mână, cu acte în regulă.

Liber la tăiat lemne!

Toporul e funcțional doar dacă are o *coadă de topor* bună, din *lemn* de esență tare*. Funcționalitatea* sa de bază, de pe certificatul profesional al toporului, e *de a tăia lemne*.

N-ar fi fost nicio tragedie semantică și simbolică dacă acea coadă de topor nu ar fi fost tot de *lemn.* Cum coada de tigaie în care se frige peștele ar fi fost din oase de pește.

Ce ți-e și cu simbolismul ăsta în devenire istorică, cum îl pune „Împielițatul" să se tot „împielițeze", să ia diverse chipuri, piele pe diverse trupuri. Când își bagă dracul („împielițatul") coada, uite cum unealta binelui devine, prin trădare, unealtă a răului. După mâna și scopul celui care o mânuiește. Trădarea ca destin predestinat?! De la Adam și Eva citire?!

De aici sensul figurat al expresiei „coadă de topor": „*om servil, unealtă în mâna dușmanului străin, contra propriei comunități; trădător, delator, turnător*". Nu oricine poate accede la statutul de astfel de Iuda, pe post de „coadă de topor", ci doar autohtonul, cel de-al casei. Cum ai hrăni șarpele la sân. În sânul familiei e cald și bine, crește viguros și esență tare în nemernicie și nimicnicie.

Cum funcționalitatea sapei e de a afâna pământul, nu e nicio injurie să devii „coadă de sapă". Dar „coadă de topor" da, e o injurie – cum ți-ai ucide părinții care te-au născut. Ești sânge din sângele lor, deci ai pe mâini propriul sânge, pe câmpul de luptă al defrișărilor, „Bois ton sang, Beaumanoir, la soif te passera".„Bea-ți sângele, îți va trece setea!". Setea de glorie, setea de bogăție.

Știți cum se face o coadă de topor?! Pe internet, pe site-uri de gospodăreală proprie, găsești chiar o sumă de indicații.

Se taie un lemn de esență tare și se pune la uscat (să-i usuci orice sevă de viață, de conștiință, de sentimente etc.) Se usucă la umbră, că nu-i priește lumina soarelui, e prea caldă și blândă pentru el, și se usucă mult, luni întregi, peste jumăte de an, să fii sigur că nu mai are nicio urmă de conștiință, de sensibilitate la purtător. Lemnul acela să nu aibă inima și măduva copacului. De aceea nu înflorește coada de topor, pentru că e din lemn uscat, fără duhul vieții, e însemnat, ca orice lucru „necurat", are semnul sărutului lui Iuda (omul roșu), nu mai poate primi binecuvântarea lui Iisus. Lemnul să fie uscat de tot, să nu mai aibă nimic în interior, numai din „oameni de nimic" ies trădătorii; „orice pădure are uscături", are trădătorii săi.

Înainte cozile de unelte se făceau din carpen, fag, frasin, mai bun e salcâmul, că ține la umezeală, dar și mai bun alunul, care nu „bate" la mână, spun bătrânii, ori arțarul, neam cu paltinul, că are un lemn alb și tare. Așa e cu diversele tipologii de familii de trădători, „fiziologii" de „coadă de topor".

Și în breasla trădătorilor vei găsi o etică, un cod deontologic pentru o „*coadă de topor*" autentică, pursânge, cu demnitatea ei. Nici aici nu se acceptă trădarea, să fie una ticăloasă, trădătoare, e infierată trădarea trădării: „*Nu e bună coada care a mai slujit la un topor*".

Eticheta asta „coadă de topor" e emanație doar a ființei umane (într-o familie de gâze, păsări sau animale nu găsești „cozi de topor"). Se pare că doar omenirea e trădătoare din fire.

Sintagma „coadă de topor" folosită cu sensul de „trădător" are povestea ei, spusă de bunici la gura sobei: „Demult, într-o iarnă grea, un om s-a dus în pădure după surcele. Când n-a mai găsit nici din acelea, a vrut să rupă niște crengi, dar erau prea sus și niciun copac n-a vrut să-și plece crengile, în afară e unul milos, care l-a sfătuit și ce să facă pentru restul iernii (după învățătura ceea: „nu-i da flămândului doar un pește, ci învață-l să pescuiască"). L-a sfătuit să meargă la un fierar să-i meșterească un topor, iar dintr-o creangă mai groasă să facă o coadă la topor. Zis și făcut. Când a revenit în pădure, omul nostru s-a dus la locul cunoscut, cu pomul știut ca prieten, darnic în crengi și sfaturi, să-i mulțumească în felul său. Așa că l-a tăiat primul, că era cel mai falnic, pentru că așa sunt cei cu inimă mare, frumoși la trup și suflet".

Tragedia codrului e din Antichitate, de acum 2600 de ani de la Esop citire, fost sclav frigian, în secolul VI î.H., devenit, din secolul XV începând, „părintele fabulei".

La Esop, expresia „coada de topor", sinonimă trădătorului, era nășită de ticăloșia conducătorilor.

Era povestea „lemnului viu". Pădurarul le-a cerut cât mai frumos și mai convingător posibil (cu arta seducției de marketing) bătrânilor pădurii să-i dea și lui „un lemn viu", că pădurea avea destule, iar el avea lama de topor, dar nu putea face nimic cu ea. N-au fost nici păcăliți, nici mituiți, ci au urmat ticăloșia din fire a mai marilor. Să-i facă pe plac pădurarului, l-au vândut cu nepăsare, chiar încântați de afacere, pe bietul frasin, ia, acolo, un pion oarecare de pe tabla de șah, sacrificat oricând, când strategia jocului o cere. Asta sunt poporanii pentru conducători: masă de manevră, materiale consumabile.

Apoi, răsturnare de situație, ca-n filmele cu suspans, SF sau polițiste, omul nostru, dotat cu ustensila perfecționată, pornește vitejește la tăiat și taie mai întâi vechii și mândrii copaci, ce hotărâseră soarta frasinului. Dar nu din solidaritate cu nedreptățitul, ca să răzbune pe nevinovatul umil, ca un act de justiție la purtător, ci pentru că erau cei mai falnici din pădure și pădurarul avea nevoie de făloșie. Psihologia parvenitului: când vrei să „te ajungi", să te căpătuiești, n-ai mamă, n-ai tată, totu-i de vânzare, calci și peste cadavre – tăiații copaci-părinții tăi.

Grigore Alexandrescu a adaptat fabula pentru ginta noastră latină, în care vinovatul principal este copacul devenit „coadă de topor".

Pe vremuri, spune el în „Toporul și pădurea", toporul nu avea coadă, era doar tăișul de fier, iar țăranul, cu toporul în mână, pornise să „*sluțească pădurea cea bătrână*", dar și-a pierdut repede suflul. Un stejar de vreo trei sute de ani potoli groaza tufanilor, paltinilor etc.: „*«E vreunul de-ai noștri cu ei să le ajute»*" „*«Nu.»* – *«Așa fiți în pace astă dată-avem parte;/ Toporul și țăranul alt n-o să izbutească,/ Decât să ostenească»*".

Dar se-ntoarse țăranul având toporul cu „*coadă de lemn tare*" și atunci și-a putut duce lucrarea la bun sfârșit. Morala?!!! „*În fiece țară/ Cele mai multe rele nu vin de pe afară,/ Nu le aduc streinii, ci ni le face toate/ Un pământean d-ai noştri, o rudă sau un frate.*"

E povestea „cozii de topor" și a „tăietorului de lemne". Acesta putea fi pădurar (lupul paznic la oi), țăran… Unul de-al casei, dar în „întovărășire" cu unul străin – de „firmă" (unde-i unu nu-i putere, la „nevoi și la durere"?!), economie de piață.

Omul cu două fețe: Dr Jekill și Mr. Hyde. Ziua *good guy*, părintele pădurii care are nevoie de a fi curățată de uscăturile firești, să fie mereu întinerită. E Prometeu, care face focul cu vreascurile și surcelele din pădure, zâna bună pentru copiii rătăciți în pădure, înghețați de frig…

Noaptea e *bad guy*, „noaptea ca hoții", taie ca să se îmbogățească, pentru că pădurarul e stăpânul, guvernul care nu-și mai apără supușii, copacii din pădure, și o vinde vrăjitoarelor rele, tăietorilor străini.

În simbolismul Evului Mediu occidental, „tăietorul de lemne" (ca şi „cărbunarul") au meserii damnate, pentru că lemnul e materie vie și când taie și ard, omoară inima copacului, orbi la vârstele copacului înscrise cu demnitate în trunchiul lor, ca ridurile pe fața bătrânilor înțelepți.

Cu coada de la topor omori un codru, o țară și, cum „codru-i frate cu românul", omori un popor. Cozile de topor – tragedia codrului român, fie că-i moldovean, vrâncean sau ardelean. De aceea îi și atrage codrul nostru pe străini, că e mioritic, cum nu se mai află pe la ei pe acasă, așa mândrețe de plai. Și vin, măre, cu drujba, baltagul ucigaș al ciobanilor civilizatori, hrăpăreți. Afaceri moderne, domne! Ne-am civilizat, dacă noi suntem neam de traistă, vin investitorii străini, cu traista lor din convoaie de tiruri ce pleacă țanțoșe și voioase cu cherestea mioritică, de pe munții golași de Romania, că ne-am tot ploconit și ne-am scos căciula în fața fanarioților de am rămas pleșuvi! Ce vulturi pleșuvi?! Găini, gât pleșuv de Mangalița, scroafa moartă din păpușoi.

Un articol din „Ziarul de Vrancea" (3 martie 2014), „*Cozile de topor – Tragedia codrului vrâncean şi a pungeştenilor*", reamintea un eveniment din urmă cu 100 de ani, „*moartea codrului vrâncean 1905-1940*". Moşia Vrancei, danie făcută cândva de domnitorul Ştefan cel Mare fiilor Tudorei Vrâncioaia, după „Procesul dezrobirii", pe la 1814, ajunge bucată cu bucată în proprietatea răzeșilor locului. Mai târziu, spune autorul, în 1905, „societăţile forestiere maghiare *au rupt solida-*

ritatea vrâncenilor şi au răstignit codrul vrâncean, folosindu-se de interpuşi – cozi de topor". I-au ademenit cu bani mulți pe cei mai lacomi (tot bogătaşii, falnicii stejari din fabula lui Esop) „ocultând Codul silvic din 1910, care nu a reuşit să salveze codrul vrâncean". Acum se numește „Romsilva" corbul păcălit de vulpe.

Același mecanism al *spargerii solidarităţii umane cu ajutorul „cozilor de topor" cumpărate* s-a derulat la „fenomenul Pungeşti", 2013, cu complicitatea statului (struțul cu capul în nisip). S-au îndârjit sătenii, toți copacii pădurii, dar unii bogați, făloșii (că banul e ochiul dracului, al împielițatului și doar el îți usucă sufletul de te face „coadă de topor"), au cumpărat mai multe hectare de pământ și le-au servit pe tavă celor care voiau teren de exploatări miniere.

Și uite așa, în continuare se taie într-o veselie perdele forestiere de pe marginea drumurilor naționale, platoșe contra viscolelor, se urcă apoi în munți urgia, firme străine au cozi de topor chiar în pădurari, șefi de Ocoluri Silvice, ori aciuate în puncte cheie în Guverne. Democrația votului după 89 a dat liber la „cozile de topor". Prima zi de alegeri libere a fost în Duminica Orbului. Îi votăm ca orbii (à la Bruegel cel Bătân) care merg după acea călăuză oarbă, umăr la umăr, siguri pe ei, spre groapa din față. „*Pădurea era tot mai mică, dar copacii votau mereu pentru topor, căci coada lui era din lemn, iar ei credeau că-i unul de-al lor*…" (Academia de Stihl).

Trădare, „*dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie*", „*dar cel puțin s-o știm și noi*", coane Trahanache. Și uite că o știm, pe față, anunțuri: „*srl românesc, cu taxele la stat achitate: dacă doriți să achiziționați o pădure în Romania, contactați-ne, la prețuri mici, reciproc avantajoase*".

Bunica spunea să nu pui pe foc coada de topor, că-i rău de dureri la încheieturi! Ar fi bine dacă s-ar putea scăpa definitiv de răul „cozii de topor" doar cu dor de încheieturi.

Dacă arunci în foc un topor, e drept, coada (cea clasică, din lemn), după ce se chircește și chițăie ca un șoarece, se face cenușă, praf și pulbere se alege de ea. Metalul poate doar se înroşeşte, se-nfurie, se strâmbă, dar tâmplarul îi va pune altă coadă. Și uite așa, se va regenera precum coada șopârlei, în așteptarea tăietorului de lemne din basmele cu zâne și Feți-Frumoși, omul bun care să taie doar copacii uscați ori pe cei răi, otrăvitori.

Închizând pentru moment cartea cu povestea pădurii și a tăietorului de lemne, punem toporul în stare de repaus: „toporul, securea nu se lasă cu tăișul în sus, că plânge Maica Domnului", psalmodia străbunica.

Mircea Popa

ÎN LABORATORUL DE CREAȚIE AL ROMANULUI „LUNTREA LUI CARON”

Apariția editorială a romanului *Luntrea lui Caron* chiar în anul revoluției române din decembrie 1989 a fost una dintre marile revelații ale literaturii noastre interzise. În etapa de vădite eforturi recuperatoare care se anunța în acel moment, dna Zoe Dumitrescu-Bușulenga, care conducea Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, s-a implicat în procesul de restituire publică a acestui roman, dând o mână de ajutor moștenitorilor pentru publicarea lui în paginile revistei editate de respectivul institut. Romanul. inedit, fusese semnalat încă din 1975, când fiica scriitorului, Dorli Blaga, oferise revistei „Manuscriptum” fragmentul intitulat *Chemarea lupilor*, care a fost publicat în nr. 1 și 2 al acelei reviste. Se afirma că fragmentul face parte dintr-un „roman autobiografic”, despre care nu ni se dădeau alte lămuriri. Se lăsa totuși impresia că ar fi vorba despre un fel de „nuvelă exemplară”, făcând parte din materia biografică legată de *Hronicul și cântecul vârstelor*, scriere mult gustată de public, publicată în 1965 de George Ivașcu, editoarea alegând în mod fericit doar un fragment de o oarecare coerență epică, din care lipsea orice aluzie critică la adresa epocii și a celor care schimbaseră în rău viața românilor. Fragmentul, atestând reale calități de prozator, a fost însoțit de o notă lămuritoare a profesorului Ion Vlad de la Cluj, care își intitulase intervenția *Lucian Blaga – un romancier?* și care sublinia realele calități artistice ale scrisului epic blagian, mergând în direcția surprinderii mitologicului de factură fantastică, ce îi conferea dreptul de a fi situat într-o familie valorică de primă mână, alături de Sadoveanu, Voiculescu, Agârbiceanu, numind textul o „autentică povestire fantastică bazată pe utilizarea unei recuzite consacrate (pluralul alternativelor, ambiguitatea sensibilă și nuanțată a stărilor interioare)” etc. La momentul 1975 nici nu se putea publica mai mult, deoarece s-ar fi atins însăși baza de clasă a regimului, criticată atât de acerb de poet. A trebuit să mai treacă un deceniu, pentru ca, în chiar anul Revoluției, în starea de confuzie și de nemulțumire generală creată, Institutul „Călinescu” a trimis o echipă de transcriere a textului, care lucra acasă la dna Dorli, sub directa sa supraveghere. Cum dictatorul căzuse între timp și apariția numerelor 1 și 2 din „Revista de istorie și teorie literară” fiind mult întârziată, romanul a putut apărea în cele două numere ale revistei amintite. Acum, la sfatul și sugestia lui Mircea Zaciu, titlul romanului a fost schimbat în *Luntrea lui Caron*, profesorul clujean oferind și un prim comentariu al întregului roman, ce i-a însoțit apariția. Comentariul său a fost intitulat *O amplă proiecție narativă* și romanul a beneficiat pentru întâia oară de o prezentare detaliată. Numele inițial al romanului, care a fost făcut public pentru prima dată, de noi într-un articol din „România literară” din 16 mai 1991, a fost omis din precizările care însoțeau prima lui apariție editorială, cea din 1990, ceea ce a determinat-o pe doamna Elena Daniello, posesoare a unui manuscris dactilografiat, să-mi atragă atenția asupra titlului original. Vizita cu pricina i-am făcut-o în mai 1992, imediat după obișnuitul simpozion închinat poetului de Societatea„L. Blaga”, al cărei membru fondator eram, având astfel ocazia să stăm de vorbă, în casa sa din strada Eminescu nr. 3, despre creația manuscrisă a poetului. Mi s-a oferit atunci o variantă inedită a poeziei *Ritmuri de primăvară* și mi s-a dat voie să frunzăresc manuscrisul dactilografiat al romanului, cu titlul inițial *Robie pământească, robie cerească.* Din nota explicativă care însoțea textul din „Revista de istorie și teorie literară”, cât și din comentariul lui Mircea Zaciu, acest amănunt important lipsea, deși o trimitere voalată la el se făcea totuși, întrucât comentatorul vorbea despre „eliberarea (poetului) din robia pământească” a Octaviei și acceptarea stării de „robie cerească” întruchipată de Ana Rareș. Pentru cunoscătorii operei lui Blaga rămâne oarecum de neînțeles faptul că nici în *Nota asupra ediției*, care însoțește ediția princeps a romanului, apărut la Editura Humanitas în 1990, acest lucru nu se specifică, cum nici semnatarul postfeței de la acea dată, Mircea Vasilescu, nu-l consemnează. Poate că tocmai acest lucru s-o fi determinat-o pe dna Elena Daniello, care, de astfel, era extrem de discretă cu privire la relația sa

cu poetul, să-mi arate manuscrisul în cauză și să stăruie asupra titlului original, păstrat și dactilografiat cu ajutorul domniei sale. Amănuntul frapant mi s-a părut totuși extrem de important ca să-l trec sub tăcere, ceea ce m-a făcut să comunic această primă dezvăluire a titlului într-un interviu acordat lui Gh. Pârja pentru ziarul „Graiul Maramureșului”, din mai 1992. Și mai șocant mi s-a părut faptul că atunci când Ovidiu Pecican a dedicat o carte de analiză critică romanului în cauză, sub titlul *Câteva secrete ale romancierului Lucian Blaga* (Ed. Ecou Transilvan, 2014), nu acordă acestei chestiuni nicio importanță, deși o critică textuală a romanului presupunea și astfel de operații. Or, la acea dată la dosarul romanului puteau fi puse la contribuție și declarațiile dnei Elena Daniello din „Tribuna” nr. 21/1992, *Arhivele istorico-literare de la întâiul la cel din urmă poem*, revelatoare și ele pentru purtarea discuției, ca și textul semnat de dna Dorli Blaga-Bugnariu în „Revue roumaine” nr. 6/1990, conținând alte precizări referitoare la biografia romanului. Tot în această confrerie a discuției ar fi meritat a fi invocat și numele lui Mircea Cenușă, care publicase și el un fragment de roman, intitulat *Zodia Cumpenei*, în „Familia” nr. 5/1990, cu unele referiri la varianta primă a romanului. Această variantă se află astăzi în posesia Muzeului Unirii din Alba Iulia, localitate simbol în care Blaga a găsit de cuviință să plaseze multe dintre scenele romanului. Chiar dacă această variantă, scrisă foarte în grabă, conține atât de multe intervenții și ștersături încât este practic aproape ilizibilă, totuși un critic și istoric literar care reconstituie metamorfozele romanului nu o putea ignora, anumite pasaje și secțiuni ale sale fiind de mare însemnătate pentru aparatul critic al celui care va realiza ediția critică L. Blaga. Aceasta cu atât mai mult, cu cât anumite soluții oferite de editori la tipărirea ediției princeps îl fac să propună o mai mare transparență a muncii editoriale, „cu atât mai necesară, cu cât includerea într-o serie necenzurată a operelor blagiene nu ar trebui să mai întârzie și cu cât textul s-a păstrat cu variante, s-ar cuveni să opereze și în privința titlului cuvenita rectificare”.

Obiecția sa are în vedere și modificarea titlului romanului, cel nou găsindu-l acoperit de o aură „funebră”, care n-ar avea motivare decât în exagerarea laturii de Thanatos a romanului, ocultându-se nejustificat latura lui de Eros. O și afirmă, cu nedisimulată mirare: „Totuși, nici atunci, cum nici mai târziu, la apariția volumului, nu mi s-a impus ca evidentă necesitatea de a așeza sub această denumire, oarecum funebră, romanul mustind de viață al marelui scriitor.” La această serie de obiecțiuni mai adaugă una și mai gravă: eliminarea din text a două pagini, fapt pentru care, în opinia lui, este aproape de neînțeles, după cum o afirmă: „Nu m-aș opri aici cu reproșurile adresate editorilor. Ei consimt la trunchierea textului cu două pagini din respect față de dorința soției autorului: un motiv grațios care, însă, în fața istoriei literare nu stă în picioare. Când consimți la o restituire globală, reparații derizorii în genul exigenței enunțate de mama doamnei Dorli Blaga se dovedesc prea mici pentru a salva ceva dintr-o sensibilitate ultragiată într-un fel sau altul, rămânând totuși o abatere prea mare de la norma neciuntirii operei de artă. La fel, dispariția marcării capitolului al VI-lea necesită o erată, în caz că se datorește tipografilor, ori o explicație, dacă este vorba cumva de o numerotare greșită în manuscris, sau de o lacună în text. Nădăjduiesc că o viitoare ediție – cât mai urgentă – va înlătura aceste „scăpări editoriale”.

Mergând pe urmele observației sale, vom găsi într-adevăr la p. 175 a ediției din 1990 următoarea notă: „S-au eliminat două pagini, la dorința mamei mele, Cornelia Blaga (Dorli Blaga)”. Și iar observația lui Ovidiu Pecican: „La ediția a treia, datorată tot Ed. Humanitas croșetele au fost înlăturate”. Dar paginile eliminate s-au introdus? – întrebăm noi.

Cât privește paginile eliminate, ca și alte modificări sau adaosuri la roman, putem răspunde astăzi în perfectă cunoștință de cauză. Ar fi putut răspunde, de altfel, și Ovidiu Pecican în 2014, deoarece fondul Elena Daniello de la BCU – Cluj-Napoca era deja constituit și accesibil la acea dată, fiind creat de fiica dnei Daniello, Helen, trăitoare în Germania, imediat după decesul mamei sale, survenit în vara anului 2010. În acea toamnă, când s-a hotărât să vândă casa moștenită de la mama sa de pe str. Eminescu nr. 3 (în loc s-o doneze statului român spre a face acolo o casă memorială, închinată unuia dintre cei mai importanți poeți români ai perioadei interbelice, nemurind-o în acest fel și pe muza sa, Elena Daniello), ea s-a văzut nevoită să rezolve și moștenirea manuscrisă a poetului, rămasă în grija mamei sale. A creat, prin urmare, acest fond la BCU – Cluj-Napoca, fond care este la dispoziția tuturor cercetătorilor operei blagiene. Acolo și Ov. Pecican ar fi putut găsi, cu nr. de înregistrare 6958, manuscrisul intitulat „Premiul Nobel”, cu un cuprins de 18 pagini, manuscris vizând ultimele retușuri, adăugiri și rectificări pe care poetul însuși le-a făcut la romanul său *Robie pământească, robie cerească.* Se află în acele pagini un număr de patru secvențe importante ale romanului, la care Blaga a intervenit ulterior, cu noi adaosuri și rectificări, toate paginile fiind scrise cu creionul de mâna sa.

Bogatul său tezaur de materiale documentare blagiene a ieșit încet-încet la lumină, deoarece, în cei peste zece ani de refugiu al poetului în casa Daniello, bogăția și varietatea materialului adunat de amfitrioană a crescut simțitor. Pe lângă poezie, un bogat material inedit a fost păstrat de dna Daniello în domeniul aforisticii, dar nu numai, care a fost folosit apoi de dna Dorli Blaga la realizarea noilor ediții din opera poetului. Sunt apoi caiete de comentarii ale operei, de informații noi privind călătoriile sale sau modul în care s-a desfășurat primirea sa la Academie. O parte dintre aceste texte au fost difuzate de noi în spațiul public prin revista „România literară”, altele au fost publicate în volumele noastre *Identificări* (*Spicuiri dintr-o arhivă sentimentală*, Palimpsest, 2012, pp. 133-241) și *Lucian Blaga – perspective transilvane*, (Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2018). Cele care au mai rămas din diverse motive încă neexplorate au format obiectul unor noi „dezvăluiri” prin volumul nostru *L. Blaga prin cenușa veacului* (Casa Cărții de Știință, 2019), punând astfel la îndemâna cercetăto-

rilor întreg conţinutul său cu valoare documentară.

Arhiva de care vorbim conţine evident şi cea de a doua versiune mult îmbogăţită, în formă dactilografiată, corectată şi îmbunătăţită de poet, iar această versiune, care fost considerată definitivă, a fost şi cea care a stat la baza transcrierii romanului în vederea publicării. Pe lângă acest text dactilografiat, arhiva Daniello mai păstrează un dosar, cel cu nr. 6959, care conservă, reproduse de mâna sa, părţi fragmentare ale romanului, făcute pentru uz propriu, poate şi în ideea că dacă versiunea de bază ar fi fost cumva confiscată de autorităţi, romanul să poată fi reconstituit măcar parţial.

Manuscrisul romanului a trebuit protejat şi ascuns cu grijă, fiindcă ar fi pus oricând viaţa autorului său în primejdie, deoarece conţinea o critică virulentă la adresa regimului comunist, cu nimic mai prejos de romanul lui Preda *Cel mai iubit dintre pământeni* sau romanele lui Paul Goma, de unde precauţiile cu care a fost înconjurat de păstrătoarea manuscriselor sale din aceşti ani. Se ştie că trama esenţială a romanului se bazează pe o frumoasă alegorie care conţine în esenţă destinul creator al lui Lucian Blaga, transpus sub forma a două alter-egouri, unul privind latura filosofică a operei sale, în total dezacord cu noua concepţie despre viaţă a regimului ajuns la putere, şi cealaltă privind poezia, care avea toate şansele de a fi recuperată. În acest fel, Leonte Pătraşcu, care îl întruchipa pe filosoful Blaga, era destinat să dispară de pe scena istoriei, printr-o sinucidere simbolică la Râpele Roşii, în timp ce poetul Blaga, întruchipat de Axente Creangă, îşi putea desfăşura activitatea, oarecum tolerată şi redusă la o tăcere autoimpusă şi rezervată în raport cu noii stăpâni. Noul regim, ajuns la putere cu ajutorul tancurilor sovietice, făcea obiectul unei critici nimicitoare din partea celui care îl întruchipa în roman, personaj supus unor constrângeri şi umilinţe permanente, fiind eliminat de la catedră şi din Academie, trimis să se recicleze ideologic la munca de jos, obligat să elaboreze lucrări „comandate", „cu ucaz moscovit", dar frecventat sistematic de grangurii şi ştabii comunişti, spre a-l determina să li se alăture. Dezamăgirile şi deambulările personajului cunosc o reală susţinere din partea personajului feminin Ana Rareş, farmacistă şi „mamă" a plantelor de leac, cu efect salvator. Plecând de la prototipul real, portretul dnei Rareş aglutinează o serie de calităţi, care fac din ea un personaj spiritualizat, legat ombilical de viaţa poetului. În timp ce Octavia introduce în viaţa personajului elemente demonice, bulversându-i existenţa şi transferând-o în lumea magică şi ludică a unor întâmplări cu caracter ezoteric, Ana Rareş este cea care calmează şi ordonează viaţa poetului, oferindu-i siguranţă, determinare, nobleţea sentimentului.

Reîntorcându-ne la împrejurările în care poetul s-a dedicat muncii de elaborare a romanului, deţinem o mărturie a Elenei Daniello, potrivit căreia ea ar fi fost aceea care a declanşat procesul elaborării noii scrieri, susţinând în faţa poetului, într-una dintre conversaţiile lor ritualice, ideea că o atare scriere l-ar ajuta mult mai uşor să revină în actualitate, deoarece aceasta ar fi mult mai accesibilă şi aptă de a cuprinde mase largi ale publicului cititor, decât scrierile sale filosofice, destinate din capul locului specialiştilor şi, ca atare, unui număr restrâns de cititori. Ideea este plauzibilă, fiind susţinută documentar de una dintre notaţiile aflate în manuscrisul nr. 6959 de la BCU, unde se poate citi următorul fragment de conversaţie notat cu grijă de Elena Daniello: „O discuţie pe care am avut-o într-o după-amiază cu Lucian în jurul numelui şi operei lui. L/ucian/ mi-a dat dreptate când i-am spus că opera lui e foarte mare, foarte luminoasă şi elegantă, dar este inaccesibilă la un număr f/oarte/ mic de iniţiaţi (în filosofie). În poezie, ca s-o înţelegi, trebuie să ai măcar lucrul terminat. A fost de acord cu mine că opera lui nu e citită, că nu mai există exemplare în biblioteci căci au fost epurate şi măcinate la moara de hârtie şi că tinerii nici măcar de nume nu mai ştiu (că în şcoli a fost scos)... L-am rugat să scrie şi o operă accesibilă marelui public ca să-l cunoască. Să-i cunoască eleganţa limbajului şi frumuseţea frazei. Nu vorbesc de imaginaţia bogată pe care o are. Mi-a ascultat dorinţa şi sfatul şi a scris un roman în trei volumele, rămas nepublicat până astăzi. Nu se poate publica din mai multe motive pe care le specific, /dar/ dacă odată va vedea totuşi lumina tiparului, cetitorul va cunoaşte motivele acestei amânări. Într-un roman cu caracter autobiografic în care persoana lui e dedublată, între un filosof care se sinucide (Leonte Pătraşcu) şi un poet care poate trăi (Axente Creangă). Şi eu am fost dedublată în Ana Rareş şi Ileana Salva. Voi încerca acuma să transcriu pasaje în care e vorba de mine şi de rolul meu în viaţa lui, în ultimii 11 ani. Este perioada de declin pe plan social: scoaterea de la catedră, de la Academie, transformat în bibliotecar şi traducător, iar mai târziu cercetător la Academie („cerşetor" la Academie, cum îi plăcea să-şi spună). Dacă viaţa lui pe plan social a fost cea mai anemică, pe plan creator a fost însă cea mai rodnică. Şi las consideraţiile şi încep să transcriu."

Important de subliniat că această mărturie a declanşat începutul elaborării romanului, care a cunoscut două versiuni: cea dintâi datând din anii 1951-1953, având un mai accentuat caracter de jurnal confesiv şi cea de a doua, din anii 1956-1958, când transfigurarea ficţională a fost mai accentuată. Diferenţele stilistice dintre cele două versiuni sunt destul de mari, deşi chiar la versiunea a doua autorul ar fi dorit să mai facă o revizie generală şi chiar să vină cu intervenţii şi adaosuri, dacă boala nu l-ar fi împiedecat. Despre această situaţie, Elena Daniello a făcut următoarea mărturisire: „A doua formă dată mie spre păstrare nu are nicio singură ştersătură. I-am copiat *Luntrea lui Caron*, ca să o păstrez la loc sigur şi deţin nu numai ciorna, ci şi a doua formă a romanului în trei caiete studenţeşti. Am scrisori de la el, am ascuns şi alte texte, pe care el mi le-a încredinţat în mare taină. Le ţin şi acum în casă sub cheie, dar în locuri diferite."

Cele mai multe dintre aceste manuscrise ale poetului au ajuns, după cum se ştie, într-o arhivă personală de la BCU – Cluj. Cum dna Daniello n-a vrut (sau n-a putut) ca în timpul vieţii să se despartă de aceste suveniruri preţioase, lucrul a rămas în seama fiicei sale care

a moștenit-o și care a creat fondul Elena Daniello de la BCU – Cluj-Napoca, dar nu avem certitudinea că el a fost depus în integralitatea sa. În orice caz, și din ceea ce s-a depus ne putem face o imagine a puterii sale creatoare din perioada cea mai grea a vieții sale, când Vârsta de Fier l-a copleșit, dar nu l-a biruit. Perioada „rezistență prin cultură” a poetului e cel mai bine ilustrată de mulțimea de proiecte și realizări înfăptuite în acest timp. În orice caz, reflecțiile sale asupra trecutului neamului românesc vizează cel puțin două personalități memorabile. Cea dintâi este Ștefan cel Mare („Istoria noastră a fost o istorie organică numai până la Ștefan cel Mare”. De-atunci „istoria noastră a fost scoasă din destin”). Cea de a doua privește destinul de exilat al lui Inochentie Micu Klein, care și-a exprimat prin testament dorința de a-i fi dus trupul în țărâna de acasă, deoarece, la Ziua de Apoi, niciun suflet nu poate învia decât din pământul patriei. Insistența lui Blaga pe destinele celor două personalități, una făuritoare de mare autohtonie românească, prin care noi, românii, am contribuit la renașterea marii culturi europene și așezarea ei sub semnul unor biruitoare realizări creatoare, și celălalt sub semnul exilului și al destțărării, denotă strălucita sa intuiție privind la realizarea noastră românească atât în solul patriei, cât și al diasporei și exilului.

La aceste triste și constrângătoare evenimente fac trimitere cele scrise de el ca adaosuri la roman. Citite și studiate cu atenție, cele 18 pagini de rectificări și completări din ms. 6958 pot fi ordonate în patru secțiuni distincte, în funcție de elementele de noutate pe care le conțin. Rescrierea acestor episoade au în vedere următoarele aspecte de istorie trăită: 1) vizita demnitarilor de partid la Cluj pentru a-l convinge pe scriitor să revină în actualitate, oferind în schimbul conlucrării cu puterea unele avantaje; 2) problema Premiului Nobel, cu trimitere specială la misiunea lui Zaharia Stancu în Suedia; 3) episodul revenirii în țară a pictoriței Alina Stere (Magdalena Pătrașcu) și caznele la care a fost supusă de regimul de teroare socialist, plimbată prin diferite centre de detenție și internată într-un centru de tratament psihologic, umilitor și degradant; 4) un episod de cunoaștere adamică (biblică) dintre Axente Creangă și Ana Rareș, de o reală frumusețe imaginativă, fără a avea nimic stânjenitor sau licențios. Concepute și redactate ulterior de autorul romanului, ele n-au mai apucat să fie atașate versiunii definitive, rămânând să stea în atenția lui ca niște viitoare propuneri de remaniere. Toate aceste noi elemente (cu excepția ultimului), fie că urmăresc sublinieri și completări de detaliu, fie că introduc scene epice noi, ţintesc aceeași finalitate: aceea de a sublinia perversitatea regimului comunist și caracterul schizofrenic al acestuia.

Cele patru episoade inedite vor face obiectul transcrierii lor integrale în paginile de mai jos, în așa fel ca ele să poată fi comparate cu versiunea din edițiile apărute până acum. Se înțelege că, în cazul unei ediții critice L. Blaga, acestea vor trebui să facă parte în chip obligatoriu din „dosarul critic” al romanului în discuție. Pentru a oferi cititorului șansa unei confruntări cât mai exacte cu versiunea apărută, vom reproduce în continuare textul revăzut al romanului, așa cum apare el începând cu primele pagini ale sale (cap. VII, din manuscris):

1. Episodul vizitei la Cluj a grangurilor comuniști

Este vorba de un mic fragment, care respectă în mare ideea inițială din roman dar adaugă unele detalii punând în lumină sistemul de constrângere și insistență diabolică a mesagerilor răului. Iată care este textul cu pricina:

În curând un an va fi trecut de când în țară se făcuse vâlvă în jurul numelui meu. Despre cercurile din străinătate care mă propuseseră la premiul Nobel, n-am putut afla nimic în cele douăsprezece luni câte au trecut în răstimp. Ecourile acelui „eveniment” mai stăruiau încă în conștiința multor cetățeni. Întâmplări poate de-o gravitate fără seamăn au acoperit în mine amintirea acelei satisfacții pe care soarta mi-a hărăzit-o.

Un an aproape a trecut și de la întâlnirea mea cu mai marii de la partid, dar încă nu mi s-a împlinit niciuna din dorințe. Editura de Stat încă nu mi-a dat însărcinarea de a traduce pe *Faust*. Contam serios pe promisiunea ce mi s-a făcut în această privință. Lucrarea m-ar fi interesat ca un pretext de creație. Probabil că partidul aștepta din parte-mi un „gest” sau mai multe sau chiar o avalanșă de gesturi. Partidul aștepta probabil să mă declar în prealabil „fericit”. Fericit că mi s-a dat să trăiesc într-un regim social care a pus capăt exploatării omului de către om. Partidul aștepta probabil să proslăvesc cu pana mea cuceririle omului de tip nou. Probabil că partidul aștepta. Oricum, mi se dădeau sugestii în acest sens, cel puțin din când în când, prin trimiși. Într-adevăr, în cursul anului diverși redactori de la săptămânale din capitală mi-au solicitat fie declarația de dragoste la adresa regimului care a adus noroc, belșug, și bunăstare în țară, fie cel puțin câte un elogiu, neapărat superlativ, cu privire la ajutorul sovietic dat prin gura „generalissimului” literaturii noastre originale.

În timpul vieții am primit vizita unui trimis de la ziarul „Scânteia”. Îmi umplea toată suprafața discuției cu bale, cum face șarpele boa cu victima ce urmează s-o înghită. Mă asalta cu vorbe dulci, cu asigurări de prețuire, cu complimente, cu promisiuni. „Vi se cere doar un lucru de nimic. Faceți un gest de apropiere, Maestre Creangă, nu mi-ați îngădui o sugestie?

– Care? întreb.

– Să scrieți bunăoară un articol despre succesele în străinătate ale noii literaturi românești!”

Mă eschivez și de astă dată. La început cu o scuză ca aceasta: „Dar nu cunosc aceste succese. Nu sunt informat. Sunt așa de ocupat cu munca mea foarte cinstită de bibliotecar, că nu ajung să mai și citesc câte ceva! Nu cunosc romanele scrise pe linie în acești ani. Știam că sunt traduse pe cheltuiala statului în zeci de limbi străine. Dar nu știam că au și succes! Am rămas de lume!”

– Materialul informativ vi-l punem noi la dispoziție. Chiar și articolul, ce vi-l cerem. E gata scris. **Nu trebuie decât să-l semnați. E un mic gest. Nu vă costă ni-**

ciun efort. Doar o semnătură. Partidul îl așteaptă din partea Dvoastră. Un asemenea gest ar fi preludiul reconsiderărilor Dvoastre ca scriitor!

– Cum? Și despre ce este vorba, mă rog, în acest articol? Despre succesele literaturii noastre în străinătate? Știți că aș avea într-adevăr ceva deosebit de semnificativ și de-o importanță oarecare în legătură cu literatura noastră în străinătate. Știți când? În toamna trecută! Este aproape un an de atunci! Vă amintiți? Posturile noastre de radio străine au anunțat atunci că printre cei propuși la premiul Nobel ar figura și scriitorul român Axente Creangă. La scrutin, acest scriitor român a ieșit al doilea, din cinci nume cu faimă internațională. De la o agenție de presă din străinătate a sosit atunci la București și o telegramă anunțând acest lucru. Dar să vedeți, candidatura dracului! – presa românească a publicat cele câteva nume străine, care au venit în discuție la Academia de la Stockholm. Numele meu a fost însă ras de cenzorii presei de la noi! Desigur, opinia publică românească nu trebuia să afle nimic despre acest «succes» vrednic de tot disprețul al unui scriitor român. Noroc că opinia publică românească a aflat despre acest lucru pe alte căi". Și acum «Scânteia» dorește să scriu, nici mai mult nici mai puțin, mi se solicită un articol despre succesele literaturii noastre în străinătate! Tocmai mie! Vedeți la ce nivel de demnitate omenească tratează cu mine?

– Nu știam că anul trecut presa românească a trecut sub tăcere discuțiile de la Stockholm, îmi răspunde trimisul «Scânteiei». Dar dacă această chestiune stă așa cum o arătați, atunci aveți completă dreptate, domnule Creangă! Eu, din parte-mi, vă asigur de tot respectul și de toată admirația mea! Într-adevăr, nu este cazul să vi se ceară chiar Dvoastre un asemenea articol!

– Nici un asemenea gest de apropiere!" adaug eu.

În această scurtă dezbatere s-a strecurat din parte-mi un patos nu tocmai sincer. Căci, în cele din urmă, nu din pricina asupra căreia stăruiam, refuzam eu articolul cerut! Eu refuzam în fond cu totul din alte motive. Refuzam pur și simplu să capitulez față de „linie". Motivul invocat de mine era numai un pretext, un pretext în care partidul și tovarășii de la „Scânteia" ar fi putut să vadă un motiv cu totul plauzibil și cu totul îndreptățit al indignării și al refuzului meu. Trăiam de atâta vreme într-o atmosferă irespirabilă de teroare și suspiciune, în care nu era câtuși de puțin oportun să-ți dai pe față pricina adevărată a unor atitudini rezervate. Motivul adevărat al unui „refuz" trebuia camuflat cu toată grija.

Aici se încheie episodul cu pricina. Fragmentul revizuit merită discutat cel puțin dintr-un punct de vedere: acela al metodelor folosite de regim pentru atragerea scriitorilor de partea puterii, spre a folosi aceste gesturi pentru propagandă, pentru legitimarea acțiunilor lor. Absolut revoltător ni se pare metoda prin care cei ce se considerau reprezentanții poporului îi ademeneau pe cei recalcitranți cu materiale deja redactate, fapt care îi repugna și mai mult unui spirit intransigent cu el însuși, cum era Lucian Blaga. E limpede pentru oricine că poetul *Nebănuitelor trepte* n-ar fi făcut așa ceva pentru nimic în lume. Metoda îi încriminează și mai mult pe redactorii pervertiți de la „Scânteia", care, cu un an înainte, au comis delictul de omisiune, neaducând în discuție numele poetului român propus pentru Premiul Nobel, iar acum apelau, rugându-se, la același scriitor spre a le fi de folos în propaganda lor. Realitatea pe care acești emisari și comisari de tip moscovit nu vor s-o vadă este însă alta, așa cum e resimțită de poet: „Trăiam de atâta vreme într-o atmosferă irespirabilă de teroare și suspiciune". O concluzie care nu mai are nevoie de argumente. Desigur că e de așteptat ca într-o nouă ediție a romanului textul respectiv să-și găsească loc în arhitectura ansamblului.

2. Cazul Premiului Nobel

Cum s-a putut vedea, scriitorul Blaga a dus în discuție acest caz pentru a se deroba de la o sarcină pe care cei de la „Scânteia" o pregăteau în legătură cu încercarea de racolare pe care au pregătit-o. Pentru Blaga invocarea omisiunii de informație a fost un bun motiv de a refuza această colaborare și mistificare. Dar problema Premiului Nobel revine în actualitate și paginile de față vin să completeze informația noastră deținută până în acest moment privitoare la cronologia faptelor. Iată fragmentul în care autorul *Luntrii lui Caron* prezintă evenimentul:

La două trei zile după echinocțiul de toamnă iată că vine la mine Bazil Gruia. Îmi aduce vestea că postul de radio Paris a anunțat cu o seară înainte în emisiunea franceză că printre candidații la premiul Nobel pe anul în curs ar avea de astă dată șanse scriitorul francez Malraux. Foarte afectat, amicul meu Gruia se întreabă dacă această veste nu constituie o încercare din partea Franței de a impune numele lui Malraux printr-o acțiune de „propagandă" de ultim moment.

„După cum îmi amintesc, remarcă Gruia, Malraux a ieșit anul trecut la vot, al treilea, imediat după tine."

Da, parcă așa a fost.

Mai trec două zile și Gruia vine iarăși la mine la Bathyaneum, cu o informație culeasă de la postul de emisiune Londra:

Premiul Nobel pentru literatură a fost dat anul acesta lui Camus, acel scriitor care anul trecut a ieșit al patrulea la scriitori. Știi, sunt foarte intrigat de chestiunea aceasta, mai mult, decepționat. Va să zică tu, care anul trecut ai ieșit al doilea, n-ai mai fost adus în discuție? În definitiv, care sunt procedeele de decernare ale premiului?

„Nu le cunosc, îi răspund lui Gruia, dar nu te oțărî. În situația în care ne găsim, eu sunt foarte mulțumit că anul trecut lucrurile au ieșit precum au ieșit. Niciodată nu m-am gândit la mai mult. Și din moment ce anul trecut n-am reușit la întâia încercare, crezi că m-am amăgit vreo clipă cu speranța că voi reuși anul acesta? Amice, trebuie să ținem seama de împrejurări. Crezi tu că regimului sub care trăim i-ar conveni un asemenea succes al unui asemenea român? Presupunem că în răstimp de-un an s-a lucrat pe toate căile și mai ales

prin intermediul puterilor celor mai oculte, prin sugestii și calomnii, să mi se submineze candidatura. Era suficient bunăoară să fiu prezentat ca un scriitor „fascist", pentru ca cei de la miază-noapte să nu-mi mai ridice numele din obscuritatea de după Cortina de Fier. Europenii nu cunosc și nici nu bănuiesc măcar metodele de lucru ale institutelor de relații culturale cu străinătatea din țările de răsărit. Europenii nu-și dau seama că după criteriile, în vigoare pe-aici, tot ce nu e comunist, e fascist. Oare democrația de tip occidental nu este chiar ea calomniată pe-aici la fiece ocazie drept «fascistă» sau «imperialistă»? Pe urmă, dragă Bazil, nu știi că un romancier «pe linie» de la noi, a fost trimis în timpul verii la Stockholm? Se spunea atunci, la ziar, că omul s-a dus ca să-și încaseze honorariul după un roman al său tradus în limba suedeză. Crezi tu că acest scriitor, care și-a început viața «desculț», a fost trimis în Suedia numai ca să-și cumpere o pereche de pantofi? Eu bănuiesc că a fost trimis în primul rând ca să calomnieze și să submineze un nume."

„– Bine, dar occidentalii n-au nici atâta înțelegere pentru soarta spiritului de dincoace de Cortină? se oțărî Bazil. Dai o prea mare însemnătate câștigării unui loz la loterie!" De altmintrelea, cele rostite de mine sunt o simplă presupunere. N-am nici un indiciu care să-mi dea vreo certitudine. Cunosc doar metodele de lucru ale oamenilor noștri. Și-mi exprim și eu o bănuială.

„– Ba să știi că așa s-au petrecut lucrurile!" replică aproape furios Bazil.

„– Eu nu sunt atât de sigur. Dar încă o dată: de ce n-am fi mulțumiți cu succesul moral de anul trecut, de ce nu ne-am bucura și astăzi de acea izbândă? A fost o biruință a mea la care niciodată în viață nu m-am gândit și la care nici n-am aspirat. Ia aminte la marasmul în care trăim, la capitularea aproape a tuturor personalităților în fața teroarei și a codrului de pâine. Ia aminte la viața de catacombe a spiritului! Găsesc că în atari împrejurări trebuie să fim mulțumiți de gestul ce străinătatea l-a făcut anul trecut! Cealaltă eventualitate n-ar mai fi fost treabă omenească, ci grație de sus!"

3. Cazul Alina Stere

În arhiva depusă de fiica doamnei Elena Daniello la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, manuscrisul de 18 pagini ce poată titlul *Premiul Nobel* (ms. 6958) conține și aceste pagini care ar adăuga un surplus de culoare episodului Alina Stere. E vorba de un roman de „sertar" tipic, deoarece în condițiile de atunci el nu putea sub nicio formă vedea lumina tiparului, căruia Blaga a dorit să-i accentueze ascuțișul critic imaginând o nouă scenă: revenirea în țară, ademenită de propaganda mincinoasă a regimului cu privire la cei din exil, a credulei pictorițe Alina Stere (alias Magdalena Rădulescu). Evident că prin acest act de înșelătorie crasă, Blaga a dorit să scoată în relief nenumăratele mistificări și trucuri condamnabile, folosite de regim pentru a ține sub control pe cei care se puteau exprima liber la adresa realităților din țară. A fost și cazul Alinei Stere, care a luat promisiunile guvernului drept reale. Bântuită de dorul de țară, de lumea Bucureștilor și mai ales al mahalalelor țigănești de unde își recruta modelele cele mai epatante, pictorița Alina Stere se reîntoarce la București, pictează cu sârg tablouri după tablouri, face schițe pentru altele viitoare, dar când pune problema reîntoarcerii în Occident, devine ținta unor persecuții îngrozitoare, soldate cu bătăi, schingiuiri, tratament neurologic. Pictorița, al cărei comportament extravagant era cunoscut în mediile bucureștene, devine acum o adevărată victimă a sistemului. Episodul acesta nou, introdus de autor în corpul romanului, își are firește rațiunea lui. El urmărește să sublinieze o dată în plus nemernicia și lipsa de loialitate a oamenilor regimului, cei care făceau din minciună și din propaganda lipsită de acoperire o metodă obișnuită de racolare de victime și de clienți pentru lagărele și spitalele de psihiatrie comuniste. Spre a ilustra comportamentul iresponsabil și lipsa de corectitudine ale oficialităților comuniste, Blaga a reluat destinul unui personaj de care se ocupă tangențial în roman, cel al Alinei Stere. Din cele ce ni le comunică autorul în roman, a cunoscut-o pe respectiva pictoriță, la Mediaș, în casa Mariei Stănculescu, unde aceasta venise să-și ia rămas bun în fața unei iminente plecări din țară. Acolo, într-un timp record de două ore, ea i-a făcut poetului celebrul portret, de care el era așa de mândru, ținându-l deasupra biroului său. Cu acest prilej, autorul romanului insistă și asupra unor aspecte ce privesc modul de comportament vestimentar fistichiu al pictoriței, dar și al unei traume psihologice care o urmărește prin timp. Vindecată în cele din urmă de sechelele unui misoginism visceral, ea acceptă în cele din urmă propunerea de căsătorie făcută de maestrul său, dar continuă să-și apere neprihănirea, suportând chiar procedeul inuman al purtării centurii de castitate. În cele din urmă, căsătoria se desface, iar Alina, trecând prin multe tribulații și experiențe eșuate, dobândește statutul de femeie în urma unei experiențe insolite. Pentru a-și masca timiditatea, ea poartă o vestimentație extravagantă, un fel de uniformă de împărat, cu care convinge în cele din urmă autoritățile să-i elibereze un pașaport de plecare în vest. Aflată în momentele dinaintea plecării, vine la Copșa Mică și acolo, într-o exaltare febrilă, realizează celebrul portret. La lectura revăzută a romanului, scriitorul a simțit nevoia să reia destinul personajului respectiv, oferind o nouă pată de culoare biografiei acesteia.

E vorba de ceea ce i se întâmplă pictoriței după reîntoarcerea în țară și mai ales după ce a anunțat autoritățile că dorește să se întoarcă în străinătate. Sarabanda de mizerii și restricții la care e supusă culminează cu transformarea ei într-o simplă prizonieră, o deținută a lagărului de la Bălăceanca și a Spitalului Central de Psihiatrie, unde va fi torturată bestial, devenind o „fostă ființă", cum precizează autorul. Textul nu face decât să denunțe marile minciuni propagandistice ale regimului comunist de la noi în raport cu drepturile omului, aducând în fața cititorului, prin scrisoarea trimisă, o pagină de orori inimaginabile, demnă de orice product antologic despre mizeriile regimului. Scrisoarea de care vorbim, plină de capcane și inserții fabulatorii, deviații onirice, elipse de memorie și confuzii, este con-

cepută astfel ca să poată demonstra influența distrugătoare a mediului carceral românesc asupra fizicului unor persoane, cu repercusiuni dezastruoase asupra sănătăţii acestora. La capătul acestei internări în gulagul de la Bălăceanca, n-a mai rămas decât umbra celei de altădată, deoarece are mâna dreaptă schiloadă și nu mai poate picta. Episodul acesta, care lipsește cu desăvârșire din varianta publicată a romanului, adaugă o pagină nouă și eclatantă la dosarul procesului regimului comunist, pe care autorul îl întreprinde sistematic în paginile acestei cărți, unul dintre cele mai corozive și mai intolerante din câte le-a cunoscut literatura epocii, obligând-o să devină, așa cum era de înțeles, o carte de sertar. Din cele patru episoade adăugate de scriitor romanului său, acesta e cel mai extins (pp. 7-13) și cel mai remarcabil cu putință, atât sub raportul criticii conținute, cât şi al modalității narative ingenioase la care apelează scriitorul nostru. Iată textul cu pricina, scris cu creionul, ca toate manuscrisele lui:

Scrisoarea, pe care o primesc (adresată mie fără greș, la locuința din Alba Iulia) mă face să mă gândesc un ceas și încă un ceas, o după-amiază întreagă, la pictorița Alina Stere. Oarecari triste noutăți aflasem despre ea, în timpul iernii, de la prietenii din capitală, și anume cu ocazia funeraliilor lui Leonte. Îndeosebi doctorița Marioara Stănculescu avea să-mi povestească atunci câte ceva despre pățaniile de necrezut ale Alinei. Am arătat într-un capitol al acestei cronici cum în primăvara anului 1946, Alina a reușit să plece cu pașaport în regulă, în străinătate. În cursul celor doi ani cât a stat pe-acolo, ea a dat, cu intermitențe, semne de viață rudelor ei de la București. Alina obținea frumoase succese în Franța și aiurea, cu expozițiile ei. Aceste succese nu-i umpleau însă sufletul. Alina se plângea adesea în răvașele ei, de dorul arzător ce-o apucase de țiganii ei „de-acasă". Agenții, ziși culturali, ai Republicii Române aflaseră la Paris despre aleanurile Alinei. Nu le-a fost prea greu să o înduplece în cele din urmă să se reîntoarcă în țară. Agenții îi arătau că o vizită la rude n-o obligă numaidecât să rămână în țară mai mult decât dorește. Atrasă în această mreajă țesută din toate vicleniile cu putință ale trimișilor diplomatici, care aveau sarcina să convingă cu amăgiri și amenințări pe emigranții români să se înapoieze în patrie, Alina a cedat și s-a întors „pentru scurt timp". I se făcuse certă promisiune că nimenea nu-i va încălca libertatea de a reveni oricând în Franța. Evident, regimul din Republica Populară Română avea tot interesul să-i readucă pe emigranți la vatră: niciunul să nu mai rămână în străinătate! Astfel s-ar fi putut curma lupta politică pentru învierea României de altădată, luptă întreținută în Occident de-o mână de vajnici emigranți. Fiecare emigrant repatriat însemna pentru regimul din țară un steag cucerit.

Pictorița Alina Stere a sosit la București, unde toți prietenii de altădată au primit-o cu fețe consternate: „Cum? Te-ai întors? De ce? Se poate?" Câteva zile „împărăteasa țiganilor" avea să fie însă fericită: își revedea motivele principale ale picturii ei, bordeiele, florăresele, căldărarii, care ar fi putut să fie tot atâtea zeități indiene. Viața fără de țigănie din Occident nu-i prea priise Alinei. Și nici pictura ei nu prea înflorea pe meleagurile străine, când încerca să iasă din suita motivelor preferate. Întoarsă la „foc și ceaun", Alina putu să picteze pe teren în răstimp de numai câteva luni zeci de tablouri și să umple o seamă de caiete cu schițe fixând sugestii pentru mai târziu. Când, mai apoi, după un sezon de febrilă activitate artistică, când Alina s-a prezentat la forurile competente, cerând promisa viză de plecare peste hotare, ea întâmpină doar refuzuri zâmbitoare. „Cum? Să plecați? Dar pe ce lume trăiți, tovarășă?" Un demers, îndrăznit al Alinei chiar la președintele Republicii, s-a soldat cu același nul rezultat. Și atunci Alina, în exaltarea ei neobișnuită cu bariere, a încercat să treacă frontiera clandestin. Agenții de control de la frontieră au pus mâna pe ea cu cea mai mare ușurință. Ea le cădea în gură ca un rod copt. De la graniță, Alina a fost excortată de-a dreptul la o închisoare din capitală. Ce-a îndurat Alina prin birourile și beciurile închisorii nu se știe, dar efectele stagiului se pot bănui. Fapt e că după câteva luni de detențiune, Alina avea să fie internată într-o casă de nebuni. Toate acestea le aflasem pe scurt, într-o jalnică împrejurare, de la Marioara, soția „specialistului în trăznete".

Și acum iată că primesc o scrisoare de la Alina. Scrisoarea, cam fără fir pe la început, apoi de-o logică absconsă, îmi descoperă toată situația marii artiste, ca într-o viziune de apocalips. Ea pare acum „liberă". Dar prin ce dezastre sufletești a trecut și trece o ființă care scrie precum scrie? O prăpastie se deschide în fața mea. Citesc:

„Dragul, nicicând uitatul, nicicând înlocuitul meu Axente"...

Dar eu n-am fost niciodată în relații atât de intime cu Alina ca ea să-mi adreseze atari patetice cuvinte! Ne-am cunoscut într-o zi la ferma lui Marius Borza. Ea a trecut pe-acolo, în vizitatoare de-un moment, ca să-și ia rămas bun de la prietenii ei. Întâmplarea a avut loc în primăvara anului 1946, când Alina a obținut pașaportul pentru străinătate. Mi-a făcut atunci, în două ceasuri, un portret pe care-l socot o capodoperă. Și atât. A păstrat Alina în amintirea ei acest portret, că o ține, cu o tandrețe secretă, în stare s-o fixeze cu timpul ca o obsesie? Scrisoarea Alinei n-o pot descifra decât anevoie. Slovele sunt scrise cu o grije caligrafică de copil, dar cu mână tremurândă. Citesc mai departe:

„Câți ani au trecut? Cifra e rotundă, însă mai dolar-ideologică, deoarece de astă dată s-a lăsat cu deces legal în spațiul meu din lagărul de exterminare de la Bălăceanca, pe când persoana mea domicilia legal în locuința naționalizată, din care îți scrisesem ultima dată, uitând să semnez, conform obsedantei mele nedumeriri asupra ciudatei primăveri pe ai cărei muguri îi învățam ingineria sufletelor. Îți închipui ce a însemnat pentru mine, care, acoperită de frunze veștede, întrucât mă aflam în bătaia sălbatecului vânt de noiembrie 1949, afară printre incurabili schizoparanoici numai într-o cămașă, plină de răni, ca Iov, cam flămândă și încă nehotărâtă să bâjbâi prin gunoi, și mi se părea că mi-e

frig, zăceam aproape oarbă și foarte bătrână, să văd cum, printre tufișuri se apropie de mine un miel, pe ale cărui cornițe, fiindcă și el îmbătrânise, n-a fost nevoie să i le mai dibui sub năstureii moi de lână... Bietul animal semeț și agresiv pentru foștii oameni care mă înconjurau, nu m-a părăsit până ce, mângâindu-l, nu i-am spus din tot aurul cutremuratei mele inimi, al tău *Pan*, pe care nu numai că l-a auzit, dar l-a și înțeles, devenind gânditor și din ce în ce mai atent. «Să fie primăvară?» l-a neliniștit și, închipuiește-ți, a behăit și a dispărut, dar a doua zi a revenit cu o frânghie de gât. El beneficia de firescul drept de a paște pe meleagurile sovhovnice ale Spitalului Central naționalizat, numai cu menționata zgardă populară și sentimentalizat ca nu cumva să i se substituie bătăușii și călăii introduși printre pacienți cu sarcini de onoare, vitejie și glorie, de a ne schinjui numai atât cât cerea întâi reformizarea și apoi anularea oricărei asemănări cu noi înșine, precum și patriotica datorie de a ne sinucide... Junele medic, evident candidat la premiul pentru pace și revoluție culturală, Anton, vorbea pacienților în termeni clinici: «ce mă, sindrompsihastenicule, bă epilepticule, paranoicul taichii, Wassermanul mă-tii de reacționar, când ți-oi altoi niște come, te halucinez de să mă ții minte, hypofizule, tyroidule, spasmofiloseucitule, foliculinemiluitule ce ești, antropofagule?!»

Te încunoștințez, dragul meu Axente, că nu mai pot picta cu mâna dreaptă anchilozată de frig la Bălăceanca, motivul pentru care și scrisul mi-a devenit supliciu, că nu mai pot vorbi clar, deoarece am rămas fără dinți și că fostele-mi picioare de dansatoare sunt un veritabil pașaport pentru Franța, eliberat de Ana Pauker burghezilor șomeri din Republica Populară Română.

Vreau să te informez socialist-științific despre cine ți-au fost prietenii și cine dușmanii în Uniunea Scriitorilor, care probabil te-au exclus. Nu cumva să-ți închipui că Partidul Clasei Muncitoare ți-a făcut una ca asta, și să-ți reamintești că tot U.F.D.R. și legionarii români au reușit să-l răstignească. Nu uita că Uniunea Artiștilor Plastici m-a tăiat și pe mine împrejur cu titlu definitiv.

Astfel încât, îngăduie-mi să te îmbrățișez cu aceeași dragoste și recunoștință care mi-au plecat genunchii înaintea preotului I.C. și a Înalt preasfințitului Mateiu și să te rog să-mi răspunzi neîntârziat dacă măcar pentru câteva ore pot veni să te văd (îmi vând sufletul cu perspectiva acestei fericiri) pe la data de 5 septemvrie 1950 și să-mi sărut fetița Ioana și pe tovarășa Dora, care mi te-au apărat în toate potopurile decurse din cântecul ciobanului de la Maglavit, pe fluierul lui Marsyas.

Să-ți dea Dumnezeu tot ce săraca de mine ți-aș fi dăruit în cazul când echipa de șoc a doctorului Anton nu mi-ar fi interzis din 1948, contribuția la construirea socialismului. A ta, Alina."

Rândurile Alinei mă aduc într-o altă stare de agregare decât mă știu din toate zilele mele. Recitind scrisoarea mă descompun uman și simpatetic. Cum se amesteca în ea, aspirând spre semnificații ce nu pot să se rostească, frânturile și aspectele unei vieți! Alina a fost un sfert de veac victima propriei ei structuri. Ea a devenit în cele din urmă victima împrejurărilor și a istoriei dominată de agenți de securitate. În amintirile dintr-o casă de nebuni, numită când lagăr de exterminare, când Spital Central, ale Alinei s-au infiltrat versuri trunchiate dintr-o poezie de tinerețe a mea, imaginea zeului Pan care caută cornițele înmugurite subt lâna unui miel, dar tot așa injuriile terminologice aduse pacienților din partea medicilor. Se pare că Alina a trecut și printr-o „prelucrare intelectuală" în numele doctrinei marxist-leniniste, „creator" dezvoltată din partea generalissimului Stalin cu faimoasa frunte de gânditor. Afecțiunea, când violentă, când tandră, față de mine, față de fetița și soția mea, ce și-o rostește Alina este fără îndoială produsul unei vieți de vis, de ultimă oră.

Pe perete atârnă portretul ce mi l-a făcut Alina în 1946. Este desigur unul dintre cele mai de seamă capodopere ale artei noastre plastice. Sunt patru ani și câteva luni de când Alina l-a schițat într-o clipă de genială exaltare. Și astăzi? Aceeași ființă îmi trimite vești numaidecât după ce a scăpat dintr-un lagăr de exterminare. E într-adevăr liberă acum? Dar, după toate semnele de dezagregare sufletească ce le dă, ea nu mai poate fi o ființă „liberă". Și nici măcar o „ființă", doar o „fostă ființă", cu „foste picioare de dansatoare."

Voi răspunde Alinei? Încă nu văd ce aș putea să-i răspund. În orice caz mă voi informa de grabă la Marioara Stănculescu asupra condițiilor în care trăiește actualmente ciudata artistă, care umbla pe vremuri pe străzile capitalei în „uniformă de împărat".

Aici se încheie textul scriitorului. Ne întrebăm ce ar mai fi de comentat aici. Fără îndoială, textul e revelatoriu și de o mare consistență dramatică, prin înșirarea numeroaselor suferințe fizice la care a fost supusă, mărturisite mai ales în spovedania delirantă din scrisoare, prin amestecul realului cu imaginarul, a invenției cu delirul autobiografic. E o pagină magistrală pe care Blaga a dat-o la lumină ca semn al unui produs al imaginarului ficțional, dar și ca un document exemplar de acuză a monștrilor puterii. Fragmentul ilustrează puterea de imaginație a poetului care poate jongla cu/și pe mai multe registre narative și creația lui surprinde și conferă noi perspective de interpretare pentru o creație poliformă, care face dovada unei cunoașteri din interior a multiplelor formule de abordare a stilurilor narative.

4. Un episod de cunoaștere biblică și de contopire simțualist-panică în natură

Cel de al patrulea episod aflat între cele 18 pagini care privesc laboratorul de creație al romanului *Luntrea lui Caron* par a nu fi scrise ulterior, ci mai degrabă avem impresia că putem identifica în ele cele două pagini la care se referă nota din subsolul primei ediții, în care doamna Dorli Blaga ne atrăgea atenția că au fost eliminate din roman la dorința mamei sale Cornelia. Și aceasta, pentru că sunt singurele care probează a avea inscripționate în partea de sus a paginii o dublă numerotare, rămasă probabil de la numerotarea inițială. Și, în al doilea rând, pentru că textul cu pricina conține un episod de contopire amoroasă între cei doi protagoniști

ai romanului, Axente Creangă și Ana Rareș. E vorba de un moment de delicată tandrețe, când cei doi, plecați să revadă satul natal al poetului, Valea Frumoasei, se reîntorc spre casă, poposind pentru odihnă și astâmpărarea foamei, într-o poieniță plină de soare și miresmele pădurii, unde se așază pe o pătură și gustă din bucatele și vinul adus. E o scenă de mare gingășie, visare și poezie, în care cei doi gustă bucuria de a fi împreună și de a se uni fizicește, dorință de cunoaștere adamică ce se încheie la modul omenesc cu unirea trupească a celor doi. Desigur, nu e nimic strident și nelalocul lui în acest episod amoros, atât de firesc și de lipsit de orice stridențe și conotații mărunte, scris la un diapazon înalt al respectului și delicateței omenești, și sfârșit într-o metaforă de frumoasă pregnanță livresc-spirituală, prin trimitere la conținutul poeziei *Romanța cuibului de lebădă* de Elisabeth R. Browning. Cred că nici nu există în toată literatura universală un episod amoros descris în culori atât de delicate precum cel de față. Singura lui vină a fost aceea că făcea mărturisirea unui păcat de „trădare conjugală", care n-a fost judecat la modul livresc, ca invenție epică, atât de obișnuită rezolvare epic-romanescă, de tip ficțional, în cele mai multe scrieri de acest gen, ci a fost perceput ca parte a unei întâmplări reale, ceea ce ni se pare fundamental greșit, la fel ca lui Ov. Pecican, întrucât e vorba în ultimă instanță de o creație de natură spiritual-simbolică. Aceste șase pagini de text (pp. 14-17) beneficiază de o numerotare veche sau de o dublă numerotare, putându-se recunoaște în partea superioară a paginilor numerele de la 131 la 133, dovadă că ele au făcut parte dintr-un text mult mai amplu, completat ulterior cu poezia *Cântecul focului*, care lipsește din ediția I a romanului. Faptul că ulterior apare acolo și un șarpe adâncește liniile ideatice de interpretare biblic-adamică a dorinței de cunoaștere a celor doi, dublat imediat de episodul incendiului sentimental, și el pus în legătură cu focul pe care cei doi îl aprind la marginea pădurii. Trecerea lor într-o altă dimensiune a existenței e completată de frumoasa imagine a timpului cosmic infinit și insațiabil care-i absoarbe cu puterea lui miraculoasă, prefăcând totul într-o „ zariște solară".

Dăm mai jos episodul în cauză:

Luăm loc în umbra deasă de fag. Sau suntem subt o boltă de frunze într-un desiș de aluni? Ne potolim foamea rupând primitiv, cu dinții. Torn vin în pahare. Vin tare, ce dă aripi spiritului, fără de a turna plumb în picioare, vin tare de Cricău. Aurul potabil îl torn dintr-o ploscă de lut ars.

Și închinăm pentru noi doi. Și închinăm pentru ea, pentru ea, pentru ea! Pentru aroma ce înnebunește celulele din cerul gurii! –Ți-a mai spus cineva că tu vii din împărăția aromelor? O întreb pe Ana.

Și întrebările cad, fără răspunsuri.

Răspunsurile cad, fără întrebări.

Și ceasuri întregi suntem gureși, desfășurând nimicuri despre nenumăratele nimicuri ce fac împreună totul. Soarele a trecut de nămezi, de-a binelea. Se înclină. Și alte ceasuri trec, și vorbim despre viața noastră. Și despre ziua de mâine, care nu mai trebuie să aibă sfârșit.

„Luminează cu ziua ta de azi, ziua de mâine!" îi zic, ridicându-mi în amintire, cu aceasta, o frântură dintr-un poem al unei poete engleze.

Umbrele cresc, se întind peste întreg luminișul. Și după un alt ceas, soarele, crescând a mirare, dă să asfințească. Ana stă întinsă cu fața în sus. Eu șed alături. Îmi cuprind genunchii cu brațele. „M-ai trimis cu mica Ana, din poemul englezesc, m-ai trimis în lume să mă întorc cu fapte. Unde-i cuibul de lebădă, pe care în visul tău ai promis să mi-l arăți, când m-oi întoarce?" Cu un tremur în glas, mă aplec lângă Ana. Pădurea încuviințează să stăm alături. Palma ar vrea să devină o cupă, să cuprindă ceva ce iese în minunat și fragil relief subt bluză. Într-un cutreier de pierzanie și de descoperiri mâna alunecă pe linia fermecată de la coaste până la șold și pe coapsă. Ana nu opune împotrivire. Se pierde subt patima gurii mele. Și-n devălmășia de mișcări, de vestminte răsturnate, de fragmente de trup pipăite cu înfrigurare, descopăr cuibul de lebădă. Și ne mutăm într-o altă dimensiune a existenței, încercuind timpul care nu mai este timp.

Apoi, încetul cu încetul se face liniște pe prundul sângelui. Și ascultăm în noi ecourile tot mai stinse ale furtunii. Ele vin din ca din depărtate peșteri. Răcoarea de după asfințit năvălește, dând aproape imperceptibil foile în dungă. În liniștea ce domnește, aud prin frunzele uscate din preajmă un sunet ce se târește de zor. Zgomotul nu poate fi de la un cărăbuș, ce s-ar căzni printre vreascuri. Îmi ridic capul. Un șarpe se apropie, dar acum se furișează parcă foarte încet. În clipa când îl deslușesc în ambianța ce pare că-l ascunde, el se oprește. Ana stă, cum era, întinsă, cu capul cufundat în frunze uscate.

– Ce e? întreabă ea, citindu-mi spaima în ochi.

– Trage-te încolo, e un șarpe.

Ana se trage, fără a se ridica, la vreo doi metri. Eu mă ridic, sărind. Șarpele se oprise. De la distanța la care suntem îl putem vedea. Ajunsese primejdios de aproape, cam la câțiva coți, de capetele noastre. Și acum așteaptă. E nedumerit de salturile din fața lui. A luat-o spre noi mânat de-o obișnuință sau de soroc? Își căuta lăcașul? Subt noi? Sau în aluniș la rădăcini? E ziua când șerpii se trag în pământ?

– Vezi zăgazul pe șira spinării? Un șarpe brun bătând în ruginiu. Să știi că e o viperă! zice Ana.

Am văzut-o cum înainta și apoi s-a oprit dintr-odată în pragul acestor ardori ale pământului. Putea să mă muște sărind și ea, când ne-am mișcat. Dar, uite, ce liniștită stă. Parcă-i vrăjită.

N-aveam de gând nici să-i cășunăm vreun rău, zdrobind-o, nici s-o alungăm din locul unde simte căldura vieții. Simțim cumva că prezența ei, aci, e de bun augur și pentru ziua de mâine, pe care o luminarăm cu ziua de azi.

Ridic țundrele, apropiindu-mă de șarpe. Vipera nu se mișcă nici acum. Ghicește din mișcările noastre că nu-i suntem vrăjmași. Soarele asfințise. Ne adunăm lucrurile așa cum putem, în rucsac. Ocolind șarpele cu

sfiala oarecum sacră. Apoi dăm foc unei grămezi enorme de crengi și vreascuri de care n-am avut nevoie pentru focul nostru de la nămezi. Coborâm din luminișul adumbrit de stihia serii, în drumeagul ce ne duce spre sat. Agitația din pricina șarpelui se stinge de îndată ce ne auzim pașii prin pietrișul drumului.

Suntem cu toată ființa noastră ai zilei de mâine. Pe care o visăm fără sfârșit. Trecem prin sat. Lumea este o zariște stelară. În răstimpul popasurilor ne întoarcem privirile spre cele lăsate în urmă. În noaptea ce se lasă, arde focul ce-l aprinsesem, mai înalt decât copacii, în vârf de deal. Ne așezăm pe-o buturugă răsturnată în marginea drumului nu departe de haltă. Mai este timp până la sosirea mocăniței.

Aș vrea să-mi spui acuma ceea ce se potrivește pentru ceva, și ceea ce se va potrivi și atâtor altor ceasuri de acum înainte. Spune-mi, rogu-te, *Cântecul focului*, cu care încă de săptămâni ai întâmpinat ziua de azi. E dorința Anei.

Focul înalt arde în bezna de pe deal. O cuprind pe Ana pe după mijloc. Și-i zic un cântec:

În fabula verde și-n cald-a naturii
Tu crengi ai iubito nu brațe
Și muguri iubirii, cu mlădițele prinzi
Descinzi dintr-un basm vegetal, al măsurii?
Ia seama să nu te aprinzi,
Cum se-ntâmplă adesea cu lemnul pădurii
În chipuri, atâtea, flacăra-ntimpină pasul
Oricărei făpturi pământene,
și drumul i-aține și ceasul.

Îmi spui: Nimic nu s-aprinde și nimeni, de-o rază de lună
Și-n galeș surâs înflorești, mulțumită crezând
Că sorții îi stai împotrivă, oricând,
O șăgalnică vorbă.
Îngădui răspuns înălțat peste timp, peste loc?
Fapte, o, câte aș putea înșira,
Ciudate-ntâmplări risipite prin cronici
Mărturii de legendă ce-arată
Că sunt cu putință și un asemenea foc
Și asemenea arderi.
În totul scânteie din toate. Tâmpla s-aprinde
Din tâmplă și piatră de piatră
O stea nevăzută în foc, în cădere din gerul
Văzduhului. Arde-n armură, sub ea, cavalerul
Femeia învinsă, minune fără veșminte,
Strângând lângă vatră.
Se-aprind licuricii, ei înșiși, din dragoste rugul
Iubirea țâșnește din țărna și face pământului aură
S-ajungă-n tării, s-acopere crugul.

Rareori, numai sfârșitul nu e cenușă
Cât e întinsul și-naltul luminii
Dumnezeu singur arde suav câteodată prin tufe,
Fără de-a mistui. El cruță și mângâie spinii.
Altfel noi ardem, iubito. Altfel ne este ardoarea.
Cât e întinsul, cât e înaltul
Noi ardem și nu ne iertăm
Noi ardem, ah, cu cruzime-n văpăi
Mistuindu-ne unul pe altul.

Ajunși la sfârșitul acestor pagini, care completează în mod fericit unele părți din romanul blagian *Luntrea lui Caron*, ne exprimăm credința că edițiile viitoare ale romanului vor reproduce într-o Addenda aceste amplificări și adaosuri ulterioare. Fără să stânjenească cu nimic construcția epică de care vorbim, textele adăugate vin să sublinieze și să precizeze anumite momente ale romanului, îmbogățindu-le cu noi semnificații și conferindu-le anumite conotații simbolice, în măsură să lărgească aria interpretativă a unui roman de tip goethean, care îl reprezintă în cel mai înalt grad.

Lucian Blaga

Marian Nencescu

CRITICA „METAFIZICĂ". INTEGRALISMUL

Surprinzător, după modelul hasdeian, un alt critic și teoretician literar care s-a ignorat ca filosof a fost Mihail (Mihalache) Dragomirescu (n. Cucuieți, Plătărești, Ilfov, 22 martie 1868 – d. București, 25 noiembrie 1942), în tinerețe pozitivist, experimentalist și transformist, după modelul spencerian, absolvent de Litere și Filosofie, în 1892, cu o teză despre „Premisele și ultimele concluzii ale lui Herbert Spencer", cu stagii de specializare la Paris și Berlin, profesor de filosofie la Liceele „Matei Basarab" și „Mihai Viteazul", iar, din 1895, suplinitor, apoi titular, din 1906 (cu sprijinul lui T. Maiorescu, evident) la Catedra de Estetică a Universității bucureștene.

Junimist convins (debutează la *Convorbiri literare* cu un studiu despre „*Criticile* domnului Maiorescu"), se va despărți curând de maestru, constituindu-și, odată cu propria revistă (*Convorbiri critice*, 1907-1910, intitulată în primul an chiar *Convorbiri*) primul sistem estetico-literar de la noi, numit, emfatic, *Știința literaturii*, bazat pe filosofia idealistă germană (cu rădăcini la Hegel, Vischer și, mai ales, Schopenhauer), distinct de modelul maiorescian, care, de altfel, după 1900 evoluase, dintr-o „direcție nouă", într-o critică generalistă, în ciuda faptului că „reforma junimistă păstra încă un aer de naivitate ideologică" (N. Manolescu, *Istoria critică...*, Pitești, 2008, p. 361).

Influențat de T. Maiorescu, care a pus bazele, la noi, ale imuabilității frumosului, noul critic al *Convorbirilor* duce mai departe ideea, platonică, în esența ei, afirmând că: „Frumosul este tot atât de universal obiectiv și neschimbător ca și Adevărul, fiind o ipostază a *Adevărului efectiv* „o sinteză desăvârșită între Suflet și Natură". În aceeași notă categorică este analizată și *capodopera* „pivotul sistemului estetic dragomirescian", cum bine observa Dumitru Micu (*Istoria literaturii române*, București, Saeculum I.O., 2000, p. 175). Autor fecund, de la manuale școlare, la cursuri universitare și comunicări științifice cu aspirații pan-europene, M. Dragomirescu analizează fenomenul literar sistematic, practicând un „estetism *integral*", cvasi-dogmatic. În accepțiunea sa, *capodopera* este o specie nouă, „cu rădăcini în sufletul nostru", și având ca fundal de manifestare materia fizică, multiplicată de *indivizi* ale căror idei trezesc conștiințele. Stăpânit de iluzia clasificărilor, M. Dragomirescu încearcă să identifice în fenomenul literar nenumărate categorii, subcategorii și *rubrici*, toate însoțite de câte o expresie grafică, ce reconstituie *arborele genetic* al elementelor de fond și de formă ce se nasc și coexistă prin mijlocirea *armoniei estetice*.

Aparent stufos, greu de urmărit, sistemul estetico-literar dragomirescian a stârnit, dincolo de inevitabile ironii („Personalitatea domnului Dragomirescu trezește ilaritatea", afirma E. Lovinescu în *Scrieri I*, București, EPL, 1969, p. 161), și aprecieri sincere, căci „în toate aceste abstracțiuni rebarbative de care s-a râs se află și un substrat real de speculație", vorba lui G. Călinescu: „*Știința literaturii* este o operă interesantă, care are urmări" (*Istoria literaturii de la origini...*, ed. a II-a, București, Minerva, 1982, p. 644).

Dacă această carte, cu sute de clasificări, diviziuni dihotomice și *trihotomice*, remarcată, la vremea ei, de René Wellek, Pierre Moreau ori Guy Michaud, este ca

și uitată, cu atât mai mult *Integralismul*, purtând subtitlul „Dialoguri filosofice” (București, Editura Institutului de Literatură, 1929), „cea de-a doua capodoperă critică dragomiresciană” (apud Constantin Ciopraga, *Dicționarul general al literaturii române,* C/D, Univers Enciclopedic, 2004, p. 735), rămâne o lucrare greu de citit și asimilat, dovadă fiind circulația ei restrânsă, singurele exemplare aflate în arena publică făcând fala oricărei colecții bibliofile.

Compusă în stil hasdeian, sub forma unui *dialog imaginar* purtat în *Dumbrăvile Elisee* de un număr restrâns de corifei ai literelor și gândirii românești, cu toții trecuți în „nemărginirile empirice”, *Integralismul* este mai mult decât o operă literar-filosofică, este o continuare și o esențializare a *Științei literaturii*, o *iluminare* ce pătrunde dinspre *Empireu*, „o horă de oameni spiritualizați” menită să lămurească câteva probleme ce țin de raportarea capodoperei literare la sufletul uman. Astfel, cu ajutorul *spiritelor* lui Conta și Maiorescu, dar și al unor literați, precum Grigore Alexandrescu, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, ori Duiliu Zamfirescu, ca și a doi critici din „valul tânăr”, Ion Trivale (alias Iosef Netzler, n. Pitești, 13 mai 1889 - d. Zimnicea, 11 noiembrie 1916), primul critic literar căzut în Războiul de Reîntregire și despre care Mihail Sebastian scria, într-un articol comemorativ din *Cuvântul*, la 17 ani după moartea sa „cu capul de mitralieră”: „Soldat și poet, două vocații străine, adverse aproape, dar pe culmi. În ceasurile mari le unește pe amândouă un luciu care se cheamă eroism, dacă nu s-ar chema mai simplu uitarea de sine”, unul dintre criticii promovați de M. Dragomirescu la *Convorbiri critice*, și Ilarie Chendi, un alt critic mort prea devreme (sinucis la 23 iunie 1913, la 42 de ani) nu înainte de a lăsa consistente *Pagini de critică* (ediție postumă, îngrijită de Vasile Netea, EPL, 1969), ales, poate nu întâmplător, și pentru criticile insistente la adresa lui M. Dragomirescu, al cărui prenume, rostit popular, „deșteaptă un zâmbet ciudat”, și ale cărui scrieri sunt „rodul unei gândiri tulbure și chinuită” (*Mihalache*, op.cit., p. 219).

Cu totul, cartea, compusă din trei părți (*Principiile integralismului*, *Lumea fizică*, dedicată doctorului Gerota, și *Lumea psihică*) și un Prolog (scris „în memoria lui Titu Maiorescu” și care se referă la *Natura capodoperei*), este o *analiză metempsihotică* a eternei științe a literaturii, o justificare, dacă mai era nevoie, a criticii „integraliste”, promovate în *Convorbiri critice*, de la Ion Trivale încoace. În esență, teza lui Dragomirescu ține în egală măsură de filosofie (cu precădere de o ramură a ei, psihologia) cât și de intuiție, câtă vreme „opera literară n-o cunoști până ce n-o ai în suflet”. Ca s-o caracterizezi, trebuie „s-o înviezi”, ne asigură spiritul lui Chendi, dar nu cu cele trei organe, divizate, fiecare, în câte trei elemente, ci cu „un puhoi de caracterizări”. Făcând cuvenita distincție între *operă*, produsul inteligenței, și *capodoperă*, produsul genialității creatoare, *spiritul* lui Trivale (în esență, autorul, adică Dragomirescu însuși) admite că dacă o operă o poți nimici prin analiză, capodopera e nimicită gata, dacă o receptezi doar cu mintea. Termenii tehnici, corecți, vii și preciși „nu-ți trezesc nimic în cap”, singur „integralismul” având capacitatea de a revela frumusețea și justețea capodoperei.

Acestor observații li se adaugă intervențiile, pertinente, ale lui Delavrancea, Duiliu Zamfirescu și Caragiale (evident, prin *spiritele* acestor autori decedați la data publicării cărții), ce pledează, în felul lor, pentru receptarea *ideii*, susținând că orice capodoperă ascunde „o parte mistică și inanalizabilă”. Este, poate, și motivul pentru care Dragomirescu recurge la acest procedeu, *cu totul original și unic* la noi, de a-și justifica tezele printr-un artificiu „metafizic”. Preluând, de pildă, de la T. Maiorescu, teza „adevărului în artă”, Dragomirescu suprasolicită, susținând că *integralismul* său este mai mult decât o estetică obișnuită, este chiar teza ce „răstoarnă concepțiile de până acum”, având legătură, afirmă criticul, prin vocea lui Conta, cu „hiperorganicul spencerian”, dar și cu lumea „psihofizică”, replică la care *spiritul* lui Caragiale concluzionează: „Om fi fost noi poeți pe lumea cealaltă, dar pe asta ne-am făcut curat filosofi!” (op.cit., p. 49).

Așadar, *capodopera* este *un corp material, de sine stătător*, ceva organic ca o *ființă nouă*. Sceptic, Caragiale, *spiritualizat*, exclamă: „Mi-or fi venit mie în cap multe năzbâtii, dar una mai mare n-am întâlnit. Dar dacă n-o fi năzbâtie deloc?” Maiorescu, *iluminat* de „ființa noastră empirică”, completează: „În constituția capodoperei, materia nu mai este fizică, fiind pătrunsă de suflet, căci una este lumea fizică, alta cea sufletească, și, în sfârșit, altceva este cea psihofizică”. Exasperat, *Conta* observă: „Lumea psihofizică e doar hiperorganicul lui Spencer”, iar „conservarea existenței fizice se traduce printr-o stare sufletească de dorință, de temere, ce dă sentimentul de respingere față de lucrul temut”. Concluzia: „Invenția asta cu a treia lume mi se pare, deși suntem aici, în Empireu, iertați-mă, *o mare moftologie*!” (op.cit., p. 54).

Desigur, astfel de interferențe între filosofie, psihologie și lumea reală erau comune la începutul secolului, fiind cultivate cu brio și de alți filosofi, de la C. Rădulescu-Motru, la C. Noica, mai aproape de noi, toți interesați de un anume specific românesc al gândirii speculative, dominat de *determinism* (unii i-ar spune chiar *fatalism*). Înșiși filosofii citați de Mihail Dragomirescu în cartea sa au fost influențați, fie de Feuerbach, ori Herbart, în cazul lui Maiorescu, fie de filosofia evoluționistă a lui Herbert Spencer, de pozitivismul lui Comte, ori de „materialismul” lui Vogt și Büchner, în ce-l privește pe Conta, autorul primului sistem filosofic românesc original (*La théorie de l`ondulation universelle*, 1895, precedată de *La théorie du Fatalisme*, 1877). Nu întâmplător, în *Integralismul* dragomirescian sunt evocați cei doi mari filosofi care au pus bazele, la noi, a unei mișcări *psihofizice*, susținând, de pildă că impulsurile senzoriale se transmit prin fibrele nervoase, sub forma unor *vibrații*, ce creează, pe creier, anumite „întipărituri”. Mai mult, Conta propune, în *Teoria ondulației*, o formă de *metafizică materialistă*, concretizată în *undă*: „una din primele principii ce constituie lumea”. Tot el a avut intuiția de a plasa creația artistică la baza construcției sistemelor metafizice, disociindu-se, în

acest fel, de pozitiviștii vremii. În cartea lui Dragomirescu, Conta își recunoaște, *în aeternam,* greșeala de a ignora existența lumii psihofizice, afirmând că s-a risipit prematur în *norii nesiguranței*: „Această teorie [integralismul – n.n.] răstoarnă adevărul nebulos pe care am vrut să-l răstorn și eu cu materialismul meu, à outrance, dându-i un înțeles tangibil și controlabil” (*ibidem*, p. 59). Mucalit, Caragiale, *spiritul*, completează: „Ce bine, domnule Maiorescu, dacă noi am fi fost acum pe pământ, nu aici, în Empireu!”.

În fine, când vine vorba de estetică, este convocat, „din preajma Styxului”, și spiritul lui Grigore Alexandrescu, dornic să afle cu ce se mai îndeletnicesc urmașii săi literari, aici, „pe plaiurile cerești” și, cu deosebire, interesat de „noua filosofie românească”, mai precis dornic să afle dacă opera de artă este *ființă* psihofizică, sau doar un *concret* psihofizic. „Apoi, operele dumitale *Boul și vițelul*, *Câinele și cățelul*, ori *Toporul și pădurea*, numai capodopere nu sunt, pentru că, în logica simțirii, una este estetica cea veche, și alta estetica integrală”, vine răspunsul, sintetizat, de Delavrancea, și întărit de Trivale. Maiorescu, ca decan al filosofiei, concluzionează: „Capodopera are un suflet întreg, încorporându-se în materia fizică. *Capodopera e un suflet obiectivat*” (op.cit., p. 67). Nedumerit, Alexandrescu dă înapoi: „Apoi, *frate dragă*, voi ați trăit în vremurile mai noi și sunteți mai tari decât mine în treburile filosoficești. Dar parcă ați înțeles ceva? Capodopera iese din *învălmășeala sufletului*, din anume tendințe și simțiri care *sunt ale tuturor*” (op.cit., p. 68).

Mergând pe această cale, toată cartea se transformă, treptat, într-un tratat *de istoria esteticii*, la noi, căci Maiorescu, confesându-se *post mortem*, admite că era la curent cu opera lui Auguste Comte când a redactat, în 1893, la cererea lui P.P. Negulescu, *Cursul de istoria filosofiei*. De altfel, Kant, prin sistemul său solid, pozitivist și concret, prin rigoarea sistemică, și, desigur, Comte au fost inspiratorii *integralismului* dragomirescian, la care T. Maiorescu adaugă și ideea *cauzalității*, de inspirație schopenhaueriană. Mai aplicat, Conta, plusează: „În teoria matale intelectualitatea corespunde cu identitatea. Așadar, caracterul inteligenței este *simultaneieza...*”, la care Alexandrescu, neinspirat, rostește: „Ce ziseși, fiule? (p. 169).

Mucalită, autoironică, pretențioasă și accentuat *științifică*, cartea lui Mihail Dragomirescu rămâne, în continuare, o *operă deschisă*, fie și pentru că *identitatea* nu garantează adevărul științei. Ceea ce nu există în realitate nu poate fi pus în legătură cu niciun adevăr, chiar pretins științific. Sfârșitul cărții îi apropie pe preopinenți în ideea aplicării integralismului la interpretarea operelor literare, căci toate ideile, fie transcendente, experimentale ori intuitive, nu se pot pune de-a curmezișul a 150 de ani de istorie literară. Ori, o spune Maiorescu: „Noi, aici, în afară de lumea psihică, ce alte chestiuni avem de discutat?” (p. 520). „Mai avem destule, răspunde Conta: codrii și plaiurile, văile și râurile...” După care, *Caragiale* propune o *pauză*, timp în care: „încet, încet, sorii de la amiază subțiază și șterg apariția lor”.

De ce, totuși, o critică *științifică* a literaturii? Pentru că cercetătorii s-au împotmolit adesea în amănunte privind viața, familia autorilor ori ambianța socială a operei, fără să țină seama de știința esteticii. Capodopera este singura în măsură să-l rețină pe estetician. Consecvent tezei sale, Dragomirescu construiește o definiție a *artistului*, înzestrat, obligatoriu, cu însemnele „seniorității creatoare”. Fruct al geniului, desprins de spațiu și cauzalitate, artistul e dotat cu *organe* distincte. Opera de artă, grupată în trei categorii: fondul, forma și armonia, și multe alte sub-categorii, răspunde tuturor acestor deziderate, și altora multe, fiind o sinteză unică sub aspectul creației. Locul ei e în *Empireul frumosului*. Această estetică *de tip deductiv*, plasată în tradiția platoniciană și îmbogățită de contribuțiile lui Kant și Comte, încearcă să închidă frumosul etern într-un sistem unitar, inevitabil rigid și complicat. Dar, ne spune Bazil Munteanu: „Oare există pe lume vreun sistem care să hotărască valoarea operei de artă?” (*Panorama literaturii române*, traducere din limba franceză, Cleveland, 1996, p. 65).

Sistemul estetico-literar al lui Mihail Dragomirescu și-a propus să creeze un sistem de idei. El a revendicat *autonomia* autorului/creatorului, dreptul său de a se sustrage oricărei practici literare ori filosofice. Din păcate, necesara garanție a libertății scriitorului o dă doar *capodopera*. Chiar și blamata ingerință a politicii în viața literară poate fi evitată atunci când intră în funcțiune „legile creației”. Privită peste timp, opera critică a lui Dragomirescu reprezintă o construcție ingenioasă și necesară, cu precădere, ciracilor săi de la *Convorbiri critice,* care au stăruit în a descifra mai bine natura complexă a capodoperei literare.

Mihail Dragomirescu în viziunea lui Victor Ion Popa

Petre Florea

UN MILITAR EDITOR DE PRODUCȚII FOLCLORICE

Răsfoind volumul lui Spiridon I. Cristocea *Argeş, Dicţionar de istorici* (Piteşti, 2003), eu fiind argeşean, l-am descoperit la pp. 139-140 pe August I. Gorjan (1817, Vălenii de Munte Prahova-1900, Viena) care în anul 1875 (între 1 ianuarie şi 24 iunie) a fost comandantul Regimentului 4 Dorobanţi din Piteşti, iar în anii 1877-1878 a participat la Războiul pentru cucerirea independenţei de stat a României. A elaborat şi tipărit hărţi, atlase geografice şi istorice, manuale de geografie, mitologie şi cosmografie ş.a., între care *Traian, fondatorul naţiei românilor din Dacia* (1872), *Mitologia elementară* (1874), *Frederic cel Mare, regele Prusiei* (1875) şi *Românul glumeţ* (1874), acesta din urmă cuprinzând, în intenţia autorului, basme, legende, tradiţiuni populare, oraţiuni de anul nou şi de nuntă, cântece populare vechi, ghicitori, povestea vorbei sau proverbe. Tot în acest an, 1874, a mai tipărit şi o *Colecţiune de fabule române din cele mai alese*, având în cuprins lucrări de Esop (!), D. Ţichindeal (ortografiat Chindela), Gh. Lazăr, Anton Pann, Grigore Alexandrescu, Alexandru Donici, G. Baronzi, I. Heliade Rădulescu, G. Săulescu şi Barbu Paris Momuleanu, volum în care autorul explică într-o scurtă prefaţă faptul că „fabulile sunt nişte istorii care ascund în ele sub diferite forme esemple pline de instrucţiune”, căci „citindu-le cu atenţiune se vor afla multe şi plăcute instrucţiuni care pot servi de o bună călăuză în purtarea fiecărui om în viaţa socială”.

Biografia lui August Gorjan a fost detaliată în volumele *Bărbaţi ai datoriei* (1979) de Florian Tucă, Mircea Cociu şi F. Chirea şi mai ales în *Prezenţe militare în ştiinţa şi cultura românească* (1982), volum sub coordonarea lui Ion Rotaru.

Revenind la volumul *Românul glumeţ* din 1874, al cărui titlu mi se pare nepotrivit, căci, deşi cuprinde în prima parte *Proverburi şi ghicitori* (1014 proverbe şi 347 de ghicitori), nu este menţionat nici în *Istoria folcloristicii româneşti* (1974) de Ovidiu Bîrlea, nici în *Dicţionarul etnologilor români* (1998) de Iordan Datcu. Aşadar, August Gorjan, deci înainte ca Iuliu Zanne (1855-1924) să fi publicat în perioada 1899-1903 marea sa culegere, în zece volume, *Proverbele românilor*, considerată în epocă „un monument pentru literatura naţională” (G. Dem. Teodorescu), A. Gorjan, care, fiind militar, nu era calificat pentru ceea ce Ovidiu Bîrlea scria în cartea sa că abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se încerca, şi anume constituirea „ştiinţei folclorului, calificare ce presupunea, aşa cum dorea Aron Densuşianu (1837-1900) cu zece ani înaintea apariţiei culegerii mult mai modeste a lui August Gorjan ca literatura folcloristică să fie notată „de-a dreptul şi imediat din gura naratorului”, acesta, August Gorjan, publicând „proverburile” şi ghicitorile nu de pe teren, ci aşa cum le ştia, fără să facă vreun comentariu de specialitate asupra lor. Doar către sfârşitul culegerii, într-o ghicitoare, drept comentariu: Oriunde se află oameni / Acolo mă găseşti / Şi în orice adunare / În veci mă întâlneşti, / Mă vezi în orice casă / Şi în orice palat, / Mă vezi şi la Oraşe / Şi la oricare sat (..) / Şi în oricare carte / Tu poţi a mă găsi.

Încep deci prin a cita puţine din „proverburile” publicate de August Gorjanu (în paranteză explic câteva cuvinte): Gura lumei numai pământul o astupă; Cu râma mică se prinde peştele mare; Tivga [plantă cu fruct mare şi bombat servind ca vas pentru lichide] nu merge de multe ori la apă că ori se sparge ori crapă; Gura păcătosului adevăr grăieşte; Copilul e ca maimuţa, ce vede face; Unde a sărit capra, mai presus sare iada; Calul fără căpăstru cade în prăpastie; Bătaia este ruptă din rai; Fă-ţi crucea mare că e dracul bătrân; Pe lângă lemnul uscat arde şi cel verde: Ziua bună de dimineaţă se arată; Din coada pisicii sită de mătase nu o să faci; Surdului degeaba îi cânţi de jale; Unde dai şi unde crapă; Meşteşugul la om este brăţară de aur; Calul bătrân nu se învaţă în buiestru [umblet particular al calului care ridică amândouă picioarele din dreapta sau în stânga deodată]; Nimeni nu poate să zică acum le ştiu pe toate; Cu întrebarea a înnimerit orbul Brăila; Câte sate, atâtea bordeie; Nevoia învaţă pe om şi nuiaua pe copil; Mai

bine două mâncări decât o bătaie; De multe ori, nu aduce anul ce aduce ceasul; Omul nu trăieşte să mănânce ci mănâncă să trăiască; Mâncare de dimineaţă este ca însurătoare de tânăr; Lucrul de astăzi nu-l lăsa pentru mâine; Cine poate oase roade, cine nu nici carne moale; Cu vinul şi cu somnul uită grijile omul; Brânză bună în burduf de câine; Obrazul subţire cu multă cheltuială se ţine; Scump la tărâţe ieftin la făină; Găina vecinului este mai grasă; Nemulţumitului i se ia darul; La o fată mare şi un măgar îi zbiară la uşă; Nu este frumos ce este frumos ci este frumos ce-mi place mie; Cu funia altuia nu te lăsa în puţ; Milă mi-este de tine dar mai milă mi-este de mine; Peştele de la cap se-mpute; Paza bună trece primejdia rea; Câinele nu fuge de codru [bucată mai marea de pâine sau de mămăligă], ci de ciomag; O mână spală de alta şi amândouă obrazul; Corb la corb nu-şi scoate ochii; Nici salcia pom, nici boierul om; Cu o lingură de miere mai multe muşte prinzi decât c-o bute [vas mare de lemn] de oţet; Toată pasărea pe limba ei piere; Mintea de ar creşte pe toate cărările ar paşte-o şi măgarii; Orbului degeaba i s-a făcut ziuă; Ce naşte din pisică şoareci mănâncă; Cine fură azi un ac, mâine fură un gânsac; Orzul îl ară boii şi-l mănâncă caii; Vorba multă e sărăcia omului; Numai cu vorba nu se face ciorba; Munca este comoara omului; Din vorbă în vorbă iese adevărul; Vorba dulce mult aduce; Buturuga mică răstoarnă carul mare; Banul e ochiul Dracului; Mâţa blândă zgârie rău; Umblă gol ca un pistol; Cum e turcul şi pistolul; Strânge bani albi pentru zile negre; Nu te grăbi ca fata mare la argae [bolta cea mai mare a unei biserici] şi ca văduva la măritat; La vânat cu puşca seacă să nu mergi; După război mulţi viteji se găsesc; La război coada şi La fugă frunte; Unde sunt două cumnate rămân vasele nespălate; La oraşul ce se vede călăuză nu trebuie; Cine este viteaz în urma războiului se cunoaşte; După război mulţi viteji se găsesc; La plăcinte înainte şi la război înapoi; Fuga este ruşinoasă dar e sănătoasă.

Iată şi câteva ghicitori dintre cele 347 publicate în partea întâi a volumului *Românul glumeţ*: Cât eram eu în viaţă / Umbream cu multă dulceaţă / Pe tot omul ostenit / Acum însă după moarte / D-altă soartă am eu parte / Ca să ţin necontenit / Vii pe mine / Vii sub mine / Să vedem ghici-vei bine? (Corabia); Gânganie fără suflare / Umblă fără astâmpărare / N-are duh, nici nu viază / Toată lumea îndreptează. (Ceasornicul); Am o ţandără de brad / Duce veste-n Ţaringrad (Poşta); Pe poduri ferecate / Trec mii nenumărate / Şi le taie capetele / Şi le schimbă numele (Moara); Este o fată buboasă / Şade cu Vodă la masă (Strugurele, poama); Am doi bulgări de aur / Se joacă pe o piele de taur (Soarele şi luna); Sunt cercel cu toartă / Dar om nu mă poartă / Decât mă agaţă / La case în faţă (Lacătul); Ce fiară încornorată / Umblă cu gura căscată / Şi numai cu limba râmă / Tot răstoarnă şi dărâmă (Plugul); De iute ce sunt trei abia mă ţin / Din nasu-mi curge miere şi venin / Glas nu am dar să strig când voi fi pus / Mă aude răsărit şi apus / Eu lumea o împăciuiesc şi o-nvrăjbesc / Eu pe toţi îi bucur şi întristez (Condeiul); Când l-arunci pe pietre nu se sparge / Când îl arunci în apă se sparge (Hârtia); Cine s-a născut / Şi încă n-a murit (Eu); Găinuşă ciuşă / Dă cu coada prin cenuşă! (Luleaua); Mama stă şi tata ară (Piua şi pisălugul); Într-o vale adâncă / Multe ciori se adună (Lingurile şi strachina); Pe poduri ferecate / Trec mii nenumărate / Şi le taie capetele / Şi le schimbă numele (Porumbul, păpuşoiul măcinat se zice mălai); De ce latră câinele? (Că nu poate vorbi); De ce roade câine osul? (Că nu-l poate înghiţi); Când stă iepurele şi nu fuge? (În frigare); Ce sfânt n-a avut suflet şi face minuni? (Crucea); Am un bou roşu, unde se culcă iarba nu mai creşte (Focul); Ce-i pe tine şi nu simţi? (Numele); Ţandăra bradului în vrajba satului (Vioara); Ţintă mândră şade-n grindă, grăieşte ungureşte şi muşcă de prăpădeşte (Puşca); Am un iepuraş, joacă sub un alunaş (Fusul sub furcă când toarce); De la locul lui Istrate ies coţofenele încărcate (Lingura şi castronul); Am un munte cu pietricele negre şi cu apa roşie (Pepenele verde); Cu coarne ca boul, cu şa ca un cal, se urcă pe copac ca şarpele (Melcul); Am o găină pestricioară / Şade la popa pe lăvişoară (Ceaslovul); Retevei de tei, / Limbă de balaur (Sabia); Ce fuge şi muge şi îndărăt nu se mai uită? (Glonţul de puşcă); Ţăndărică, lemn uscat, / Face larmă în Ţarigrad (Puşca); Suflet n-are şi suflet fură (Arma, puşca); Ce floare e mai frumoasă / Din câte flori miroasă / Bărbaţii o iubesc / Femeile o urăsc (Femeia); Într-o vale adâncă / Zace un popă de brâncă (Mămăliga).

Andrei Moldovan

RADU VANCU SAU LUMEA DE DINCOLO DE LUCIDITATE

Aş fi fost tentat, nu fără temei, să consider romanul lui Radu Vancu (*Transparenţă*, Editura Humanitas, 2018) un poem amplu, ca o mărturisire despre propria-i fiinţă, cu toată gama trăirilor lăuntrice, de la apatie la trăirea la cote înalte a dramelor existenţei, într-o realitate care îşi dezvăluie abisurile, dar şi feţele mediocrităţii, dincolo de imaginea „la vedere". În schimb, structura volumului este cea a unui roman, cu un conflict care se dezvoltă gradual antrenând destine prin personaje, ba chiar şi prin grupuri de personaje, cu interferenţe de planuri narative, determinate de întoarcerile în timp prin apelul la memorie, confesiuni, epistole, divagaţii cu caracter livresc ş. a. Am putea accepta o modernitate în toate acestea, dacă, aşa cum se întâmplă în mod obişnuit, ne raportăm la romanul balzacian sau chiar la cel romantic. Dar dacă avem în vedere începuturile genului – şi mă gândesc la *Satyricon* al lui Petronius –, vedem că nimic nu este nou sub soare. Nu similitudinile cu opera antichităţii sunt de luat în seamă, cât pornirea dintr-un anumit punct de înţelegere şi acceptare a structurilor pentru realizarea unei construcţii epice noi.

Nu întâmplător romanul se intitulează *Transparenţă*, pentru că ideea de lume prin care se vede un *dincolo* tulburător marchează textul de la un capăt la altul. Nu putem ignora nici faptul, bine cunoscut, că *transparenţa* este o calitate importantă a limbajului artistic, iar conţinutul cărţii nu o neagă în niciun fel. Ba mai mult, o dezvoltă, îi dă accepţiuni noi, o face să se consolideze în narativ printr-o diversificare ce ţine pasul cu crescânda tensionare a epicului. Radu Vancu avea să mărturisească, în acest sens, într-un interviu luat de Cristina Bălău pentru *Turnul Sfatului* (14 decembrie 2018): „Tot ceea ce are lumea esenţial de fapt e în transparenţe. Omul interior despre care vorbeşte creştinismul, sufletul, sentimentele, chiar abstracţiunea ideilor, viaţa interioară, spaţiul acesta în care se articulează toate creaţiile – de la literatură, muzică, matematică – absolut toate plăsmuirile esenţiale ale omului sunt nevăzute pentru ochi, sunt transparenţe. Atunci, într-un fel, poţi rezuma toată istoria lumii spunând că e un efort continuu al nostru spre transparenţă. Poţi să spui că lumea e de fapt un salt continuu şi disperat înspre transparenţele acestea esenţiale." În roman, în schimb, transparenţa se raportează la o multitudine de aspecte ale narativului, separat, pe rând, încât atunci când crezi că ai desluşit sensul noţiunii raportat la demersul epic, constaţi că se iscă alte nuanţe, de profunzimi diferite, fără a le nega însă pe cele anterioare. De altfel, începutul abrupt al romanului („Ştii, eu nu cred în realitatea lumii."), replică a naratorului, conduce spre accepţiunea că realitatea este ireală, ceea ce reprezintă, din perspectiva structurii, un punct de sprijin al narativului, o potenţare a dramaticului. Se înţelege că glosele poetico-narative nu lipsesc din roman. Fie că este vorba de dematerializarea lumii sau de rapotul cu sacrul, fie că face referire la vizibil şi invizibil sau la prezenţa transparenţei în literatură, la experienţa altor civilizaţii (raportarea transparenţei la lumina pentru japonezi), autorul pare să fie mereu (prin personajele sale) în postura de a contempla lucruri decisive: „Numai când corpul uman pe care Dumnezeu îl foloseşte ca proteză dispare – numai atunci lumina Lui poate să ne lumineze feţele. Numai atunci când corpul nostru este redus la materiile lui prime, la sânge, la limfă, la fluide şi la fecale, numai atunci când suntem identici cu tot ce e mai îngrozitor în fiii oamenilor, cum spunea Chiril – ei bine, numai atunci lumina Lui ne poate străbate ca şi când am fi transparenţi." (Radu Vancu, *Transparenţă*, Editura Humanitas, 2018, p. 280) O accepţiune *definitivă* a transparenţei nu găsim totuşi, atâta vreme cât lumea romanului este una vie, în mişcare, capabilă să treacă mereu spre alte profunzimi, spre alte nuanţe.

Radu Vancu îşi structurează romanul pe destinul câtorva personaje. De fapt, am putea spune, cu deplin temei, că, în paginile cărţii, fiinţa creatoare se distribuie în mai multe identităţi, abil construite. Naratorul (semnează o scrisoare cu iniţiala „R") nu este identic cu au-

torul, dar nu îi este nici străin. Lui i se atribuie latura pură, nu lipsită de încercări, şi – de ce nu! – tragică a naraţiunii. Vancu, personaj construit ca fiind independent de narator, preia dinspre partea biografică a autorului partea de erudiţie, cu orgoliile şi vanităţile pe care le generează. Ioan Amedeu Grigore, *el capitan*, tatăl Megăi, securist perpetuu, reprezintă componenta mefistofelică a aceleiaşi lumi şi, paradoxal, a aceleiaşi fiinţe. În sfârşit, Mega, iubita naratorului, precum într-un mit contemporan al androginului, este cu neputinţă de înţeles în afara iubirii sale. Aici, ceea ce în mod obişnuit numim un cuplu se topeşte într-o singură fiinţă. Este şi sensul pe care îl conferă autorul (prin narator) scenelor erotice cu care este presărat romanul şi care primesc astfel o justificare, sunt ferite de primejdia gratuităţilor spectaculare: „Îi memorasem, aşadar, Megăi fiecare moleculă a corpului, în aşa fel încât s-o pot reconstitui după catastrofă – iar paginile astea nu sunt altceva, ştiam asta de la bun început, decât molecule ale corpului ei, rearanjate în aşa fel încât, la o anumită trecere a luminii prin ele, cristalele de cuvinte să se încălzească, să se înmoaie, să se facă materie organică fluidă şi hipnotică – şi să devină literal şi în toate sensurile, Mega.” (*Op. cit.*, p. 36) Jocul autorului cu personajele sale, distribuirea încărcăturii epice pe seama lor, conduc spre un adevăr unic, de natură să le hotărască destinele, duc inevitabil la posibilitatea de a înţelege un personaj unic într-o înfăţişare diversificată. De aici şi apropierea de poem, ca desen al unei singure subiectivităţi. Nu speculaţiile biografice venind dinspre autor şi împărţite cu grijă personajelor, posibile şi ele, nu ele ne determină să afirmăm toate acestea. Ar fi o nepermisă simplificare a lucrurilor şi o speculaţie ieftină, îngăduită cu greu de comentariul unei opere de ficţiune, dacă se doreşte onest. Ceea ce ne face să afirmăm cele de mai sus este construcţia personajelor în diversitatea ei, care, precum într-o operă cubistă, oferă mai multe feţe aceleiaşi realităţi, mai multe perspective asupra aceluiaşi întreg. Textul romanului este cea mai bună mărturie. Preocuparea pentru transparenţă, spre exemplu, pare să fie un monopol al naratorului, cel care o dezvoltă în diferite chipuri, prin divagaţii de ordin ştiinţific, cultural sau pur şi simplu prin contemplarea unor aspecte ale realităţii. Tocmai de aceea, pare o mare surpriză când, în barul din garaj (Graalaj), Vancu ţine o adevărată conferinţă(cu comentariul naratorului) despre transparenţă, de parcă ar fi citit toate gândurile amicului său, ar fi ştiut toate preocupările nemărturisite ale acestuia. Mai mult, discursul din catedrală al lui *el capitan*, cel detestat, cel care marchează precum un Mefisto existenţa personajului central, înainte de catastrofă (prăbuşirea zidurilor catedralei peste mulţimea adunată acolo să îl asculte pe iniţiatorul jocului piramidal), în partea sa esenţială, tot la problema transparenţei se referă, chiar dacă o raportează la bani şi la sacru. Discursul acestuia pare o voce interioară a naratorului.

Toate acestea se petrec în limitele unei lucidităţi care îşi forţează limitele, pentru că ceea ce transparenţa (perceperea ei) presupune înseamnă o trecere dincolo de hotarele convenţiei, a unei realităţi peste care domneşte luciditatea, logica. Este mai degrabă o luciditate pătrunzând în spaţii în care legile ei se anulează sau devin altceva.

Autorul creionează un spaţiu cu totul aparte, în garajul transformat în bar, pe care îl botează, nu fără preţiozitate, Graalaj, şi unde un grup de zece personaje (precum în *Decameronul*, şi nu ar fi singura vecinătate cu opera lui Boccaccio!), fiecare cu povestea sa, de condiţii sociale şi culturale diferite, dar unindu-i un spirit cathartic, de eretici de aleasă speţă, într-o tendinţă de a se diferenţia de lumea comună căzută pradă unei epidemii din care pare să nu îşi mai revină, găsesc atmosfera potrivită să îşi etaleze preocupările, să comunice, să se confeseze, să existe, fie şi iluzoriu, dincolo de mizeriile societăţii din care se refugiază. Pe lângă narator, Mega şi Vancu, în grup mai sunt: Karina, proprietara barului; Sabra, prietenă a Karinei şi escortă de lux, la care excesul de urâţenie generează frumuseţe; Reini, neamţ de origine, fost prieten cu Aitmatov, agent rus; Lex, fost pilot englez sau scoţian; Sorinache, cu un trecut de lucrător la Securitate şi unul dintre ofiţerii care îl protejau pe Nicu Ceauşescu; Codruţa, o ingenuă pentru care universul se compune din alcool şi erotism; Ilie, sudor la *Independenţa*, capabil să recite pagini întregi de proză. „Societatea” lor se clădeşte încet, se consolidează, găsesc modalităţi de comunicare, în ciuda diferenţelor culturale, ba chiar participă la activităţi comune în folosul barului, pentru ca până la urmă să se prăbuşească în catastrofa care marchează sfârşitul romanului. Barul reprezintă o opţiune şi o iluzie în acelaşi timp, o tentativă de a încropi un spaţiu al unei comunicări libere, al exprimării fiinţei eliberate de tipare, fie şi în preajma unui pahar de alcool, cu efecte miraculoase. Autorul/naratorul face o prezentare a băuturilor pe care le consumau (absint, ţuică, bere, vin, votcă, gin, anason, rom, whisky), cu caracteristicile, efectele şi poezia lor, pledând pentru ideea că alcoolul nu este un „agent demonic”, ci mai degrabă un catalizator de energii, ceea ce ar permite tuturor atingerea unor valori umane.

Perspectiva naratorului nu este dinspre momentul desfăşurării epice, ci după, având chiar o seamă de considerente despre propriul său manuscris: „Şi bineînţeles că tot manuscrisul ăsta (...) nu e decât tot o continuare a speranţei. Ştiu bine că el e doar o traducere a Megăi în limba cuvintelor, inutilă şi ineficientă şi ridicolă ca toată literatura, în care cândva am crezut amândoi mistic; însă sper că, atunci când va fi încheiat (adică acum, peste doar zece-douăzeci de rânduri), cineva o să înceapă de îndată să îl traducă în limba norilor... (...) Dacă mai e posibil vreun pact cu literatura, atunci pactul meu mic şi ridicol ăsta e: să-mi construiesc singur turnul care să mă strivească, turnul de cuvinte prin inima cărora *Jesus passant par le milieu d'eux s'en alloit* – iar el să-mi strivească cu oricâtă ură fiecare milimetru pătrat de carne – pentru ca, în schimb, cineva să ne traducă, pe mine şi pe Mega, în limba norilor, să devenim amândoi lumină pentru ochi bolnavi (ceea ce corpul Megăi a fost, de fapt, de la bun început).” (*Ibid.*, p. 435) O asemenea situare în timp a celui care relatează îi permite din când în când, în momente cu grijă alese, să pome-

nească, aparent accidental, anticipând momentul de vârf al romanului, catastrofa, determinând dinspre cititor o aşteptare tensionată. Astfel, semnificaţia textului dobândeşte desigur un plus de dramatism, evoluează diferit, iar autorul, cu siguranţă, nu o face întâmplător. *Catastrofa* se dezvăluie cu adevărat abia spre final, când zidurile catedralei gotice din Sibiu se prăbuşesc peste mulţimea adunată să-l asculte pe *el capitan* vorbind despre jocul piramidal, îngropându-se şi el în propria-i legendă, precum şi ceva mai târziu, când se năruie şi turnul aceleiaşi biserici peste trupul Megăi.

Multe dintre modalităţile lui Radu Vancu nu sunt neapărat consacrate de arta romanului. Aşa ar fi, de pildă, frecventele şi generoasele divagaţii, fie că este vorba de arta falsificatorilor, fie că avem de-a face cu observaţii de antropologie despre „flautistul paleolitic" sau despre terorism ca principiu dominant în lume şi în literatură (pornind de la teza de licenţă a Megăi, sub îndrumarea lui Vancu, personajul desigur). În aceeaşi categorie de modalităţi amintim inserţiile în narativ, ruperea lui, nu fără temei şi efecte, prin relatări din Roma antică şi creştină (tot la persoana I), prin introducerea unor episoade anecdotice sau chiar de poveste, cum ar fi cea despre regele tânăr, ori legenda despre întemeierea oraşului Sibiu de către Herman şi regele Gheza, cu fabuloasa sacrificare a boului, dar mai ales cu acele trimiteri aproape epopeice spre timpurile care aveau să urmeze (precum în *Eneida*), contaminând astfel realitatea cu o puternică încărcătură magică. Dacă amintim şi tonul profetic, oferit şi el cu măsură, avem imaginea unei tulburătoare oglindiri a realităţii, prin capacitatea expresiei scrise care o oferă cititorului dincolo de orice convenţie. Este şi prilejul de a puncta o seamă de judecăţi, puternic auctoriale, plutind descătuşat într-un univers ceva mai generos decât cel cu care ne obişnuieşte cotidianul („Să fii poet înseamnă să creezi din nimic o lume, din nimic, înţelegi?"; „tristeţea regelui era chiar frumuseţea"; „umanul e un virus" etc.).

Radu Vancu, în schimb, nu ocoleşte modalităţi ţinând de tradiţia scrisului, ci le foloseşte neostentativ, natural, ca într-o curgere necesară, ca într-o întâlnire întâmplătoare. Capcana în care cad deseori poeţii atunci când scriu roman, aceea în care poetizează inclusiv la nivelul textului, nu îi este străină nici scriitorului sibian: „Nu doar corpul ei, aşadar, era împachetat în lumină în acea toamnă târzie dinainte de primăvara catastrofei – ci tot ceea ce imita realitatea. Zdrenţe de lumină groasă şi rece înveleau, ca o vată îngheţată, blocurile din Terezian, casele de pe Ocnei, acoperişurile cu ochii lor înţelepţi şi cinici din Piaţa Mare; fiecare trecător era prins într-o picătură uriaşă de lumină rece şi îngheţată atunci când o pipăi cu ochii, precum o insectă în chihlimbarul ei – ca să-l dezghioci din coaja de lumină, ar fi trebuit să o spargi vreme de câteva minute cu un topor bine ascuţit; Cibinul îşi conducea apele murdare, pline de plasticuri şi de mâl printr-o conductă de lumină îngheţată; până şi lumina părea învelită într-o lumină mai consistentă, protejând fanatic împotriva atingerii cu ochiul sau cu mâna." (*Ibid.*, p. 336) Numai că paginile cu puternică substanţă poematică ale lui Radu Vancu, aşa cum se vede, se sprijină pe/ sau sprijină la rândul lor discursul narativ, îi dau profunzime şi dimensiuni noi, chiar surprinzătoare deseori. Departe de a fi gratuităţi de poet. Oraşul în care se întâmplă totul, Sibiul, devine atemporal, cu simboluri şi permanenţe care tind spre fabulos, magic în contrastele sale de o stranietate maladivă uneori. Apropierea unor aspecte degradante de margine de târg, văzute cu o cruzime demnă de un Lautréamont, cu simbolul medieval suveran, al turnului catedralei, întâlnindu-se în „societatea" de la Graalaj, dau deseori personajelor romanului, care se mişcă în acest univers, senzaţia de plutire atotcuprinzătoare.

Autorul nu se refugiază, totuşi, dintr-o realitate care îl preocupă mereu, ci o introduce într-o astfel de ecuaţie, capabilă să o lumineze din perspective diferite. Nu sunt ocolite personaje politice (malefice!) precum Ion Iliescu, N. Ceauşescu, evenimente ca mineriadele, exodul românilor în străinătate, Securitatea de ieri şi de azi, înşelarea oamenilor prin discursul politic sau prin tertipuri concrete (jocul piramidal, modalitate de a le lua banii). Ele devin totuşi valori literare, permanenţe, cu alte cuvinte, existând manifest sau mocnit în societate, o reactivare, în condiţii favorabile, fiind oricând posibilă. Atenţia dată de autor actualităţii nu ţine numai de domeniul politicului şi socialului, ci şi de cel cultural, literar în mod deosebit. Fragmente întregi ar putea fi decupate ca pagini de teorie literară sau de critică, într-un limbaj fluid. Un personaj important este poetul Mircea Ivănescu, invocat mereu, ca o permanenţă (se cunoaşte relaţia apropiată a autorului cu acest scriitor, precum şi preocuparea pentru opera sa, materializază într-o teză de doctorat devenită apoi carte). Fără să precizeze dacă este un motto, romancierul aşează la începutul volumului un sonet de Mircea Ivănescu. Aşa cum apare, dar şi prin reluarea frecventă a unor versuri, într-o strânsă relaţie cu destinul unui personaj (Vancu), dar şi prin faptul că devine punct de plecare pentru unele dezvoltări narative, am putea să-l considerăm ca făcând parte din textul romanului, nu ca pe un element de paratext (motto). Mai mult, cărţi ale unor autori, amintite în context, sunt metodic comentate. Nu scapă nici fenomene care au făcut valuri (sparte până la urmă, desigur) în literatura noastră de azi („poeţi căzuţi în doaga mistică"), cu persoane şi personaje.

Există *linii de forţă* care îndreaptă toată această bogăţie de aspecte spre un întreg, spre o percepere a fiinţei şi a lumii pe care o locuieşte. Năruirea tiparelor, a convenţiilor, eliberarea omului de constrângeri pe care uneori singur şi le construieşte, tonul profetic, prim-planul pe care îl ocupă frecvent premoniţia, dizertaţii despre aspecte extreme ale existenţei (sinuciderea este unul dintre acestea, iar atitudinea uneori anarhică trimite spre o atmosferă a *Demonilor*) conduc spre o lume lăuntrică tulburătoare, a subteranelor fiinţei. Într-un astfel de context, Radu Vancu propune prin romanul său o temă veche de când lumea, dar nouă, modernă prin curajul de a o readuce în actualitate într-un limbaj al omului de azi: cunoaşterea de sine prin iubire.

Constantin Cubleşan

„ÎMI E BINE SĂ MĂ ȘTIU LEGITIMAT CU ACEASTĂ CALITATE: PROFESIONIST AL SCRISULUI”

- Interviu de Rodica Lăzărescu -

Recunosc, m-am cam aruncat cu capul înainte solicitându-i domnului Constantin Cubleşan acest dialog fără a ţine cont că, pe de o parte, viitorul meu interlocutor a acordat puzderie de interviuri, iar, pe de altă parte, că manifestă o sfială accentuată, cum stă bine unui ardelean veritabil, când e vorba de a-şi expune intimităţile („Lăsaţi-le acolo. Sunt numai ale mele şi aşa trebuie să rămână”).

La care s-ar mai adăuga faptul că pentru distinsul cărturar „interviul este o formă vie de dezbatere”, în vreme ce eu aştept de la cel „provocat” o destăinuire, o dezvăluire, o „confesiune”, o scotocire în adâncul fiinţei, acolo unde cu siguranţă mai există gânduri, trăiri încă nespuse, mai puţin sau deloc importante pentru teoria şi critica literară, dar atât de relevante pentru conturarea personalităţii unui creator…

Îmi amintesc însă o caracterizare făcută de Iulian Pârvu („Mai rar un scriitor atât de echilibrat, care nu poate fi rău, oricât s-ar strădui. Mai rar un critic literar cu o atât de cuprinzătoare înțelegere pentru orgoliul confraților, pentru efortul creator al acestora…”) şi sper în îngăduinţa Omului generos care este domnul Constantin Cubleşan.

*

„O copilărie ca toate copilăriile celorlalți congeneri, în anii de după război”

– Stimate domnule Constantin Cubleşan, în 2005 declaraţi cam aşa: „Aniversarea e o zi importantă în viaţa unui om, mai ales ziua în care schimbă prefixul”. Tot atunci, făceaţi o profeţie – „eu cred că voi trăi până pe la 80 de ani, dacă dă Dumnezeu, că eu sunt ardelean şi nu mă las repede”. Iată că ardeleanul care sunteţi nu s-a lăsat şi acum vă aflaţi în pragul unei astfel de aniversări şi la vârsta profeţită, oricât de încet v-aţi fi grăbit domnia voastră! Prilej să vă provoc la un exerciţiu

de imaginaţie – cu voia Domniei Voastre făcând abstracţie de această maşinărie infernală care ne facilitează comunicarea!

E iarnă, „prietenii vin pe la mine, / mai în trecere, mai cerându-mi un sfat”, eu am venit cerându-vă un interviu. Mă îmbiaţi cu alune şi nuci… „alune şi nuci / e tot ce ne-a mai rămas / în cămările sufletului / cu fiece toamnă mai sărăciţi / şi mai singuri / în lumea aceasta dezrădăcinată…” Puneţi pe masă o strachină plină ochi, „aroma lor dulceag-amăruie / se instalează / în cutia apartamentului de bloc / aidoma unui duh arhaic al locului / amintindu-mi trecuţii ani ai copilăriei /când hoinăream fără griji / prin desiş de aluniş / ori mă tolăneam lenevos, ca dulăii, / sub poala bătrânilor nuci din livadă / strecurând, ca-n vis, printre gene / tremurul frunzei ce se ofilea / şi-ncepea, tăcută, să cadă.”

În biografia Domniei Voastre stă scris că v-aţi născut la Cluj. Pe unde se aflau aceste locuri prin care, vorba Eminescului, „fiind băiet păduri cutreieram”?

– Mai înainte de toate vreau să fac o precizare ce ține de felul meu de a fi, de modul în care am trăit și am

scris… Sunt un om al realităților existențiale în spectrul cărora mi-am condus viața și sub semnul cărora mi se edifică opera, atâta câtă este și cum este. Ce e cu acei 80 de ani de care vorbeam?!... Prin anii șaizeci, redactor fiind la revista „Tribuna", într-o vară am pornit într-un circuit turistic prin țară, împreună cu bunul meu prieten și coleg Viorel Cacoveanu. Am ajuns în Deltă pe o caniculă care ardea îngrozitor. Am petrecut doar câteva zile la capătul lumii, adică acolo unde Dunărea se prelinge în Marea cea Mare, destul însă ca să mă îmbolnăvesc din cauza țânțarilor și a apei pe care am băut-o în prostie. Rezultatul a fost că am intrat direct în spitalul din Constanța și după aceea în clinicile clujene unde mi-am făcut stagiul de suferință vreo trei ani, în urma unei infecții a intestinelor și a rinichilor. M-a tratat ilustrul prof. Octavian Fodor de la care am învățat multe despre felul *cum* și *ce* trebuie să mănânce un om. Toți anii aceia mi i-am petrecut cam așa: vreo două săptămâni în clinică, apoi vreo cinci-șase luni prin oraș, la redacție, după care am luat la rând stațiunile cu ape minerale, care trebuiau să mă pună pe picioare. Am fost la Sângeorz-Băi, la Slănic Moldova, la Herculane, la Olănești și, în fine, la Călimănești-Căciulata. Mă simțeam îngrozitor și în ciuda tratamentelor eram oarecum disperat că de tânăr aveam s-o mierlesc, după cum zicea doctorul Buzura. N-a fost să fie… La Călimănești l-am întâlnit pe doctorul Gheorghe Mămularu, prieten bun din studenția clujeană, care ajunsese medic primar (medicul-șef al stațiunii, foarte curând după absolvire, pentru că devenise un specialist, cu prezență prin revistele de specialitate în țară și în străinătate), care m-a obligat să beau o apă îngrozitor de rea, de la niște izvoare combinate, însă așa m-a pus pe picioare. Eram la ape minerale când, într-o zi, în părculețul de la Călimănești, în preajma izvoarelor, în jurul unei bănci am văzut că se bulucea lumea. Am fost curios să aflu ce se întâmpla acolo. Și, ce să vezi! Pe bancă stătea un nevăzător care ghicea oamenilor în palmă, după ce le pipăia pe-ndelete liniile vieții înscrise acolo. Am fost curios și eu să-mi citească destinul, mai ales că nu prea credeam în chestiile astea. Omul mi-a luat palma, a pipăit-o și mi-a zis: faci o muncă intelectuală. Ei, na. Mi-am zis. Palma nefiind bătătorită, ce altă muncă puteam face decât una intelectuală. Dar el a continuat: Nu orice fel de muncă intelectuală, ci una artistică… cred că ești scriitor. Asta a pus capac la toate. Ghicise perfect. Apoi mi-a spus multe cele ce țineau de firea mea, de caracter, de… viitor, iar în cele din urmă a dat verdictul, aproape cinic: Dacă nu mori până la șaizeci de ani o să trăiești optzeci. Iar dacă ai norocul, poate mergi și mai departe… Și așa a și fost. Pe la 60 de ani era cât pe ce s-o mierlesc, vorba lui Buzura. Dar, iată, prorocirea orbului aceluia se pare că se adeverește. Sper să ajung și să trec de 80 de ani…

M-am cam lungit cu povestea asta care, probabil, nu interesează pe nimeni. Așa că, îmi cer scuze și încerc să răspund la întrebare. Deci: pe unde am copilărit?... Într-un sat de munte, la Traniș, sub Vlădeasa, în Apuseni, unde părinții mei erau dascăli de țară. Am avut o copilărie minunată, în ciuda necazurilor care nu ne-au ocolit. Tata se întorsese din război cu o mână, stânga, pe care aproape că nu o putea folosi. Fusese împușcat ceva mai jos de cot și nervii fuseseră distruși, operațiile în spitalele de campanie n-au făcut altceva decât să-i salveze brațul, să nu-i fie tăiat. Așa că nu era prea eficient în privința muncilor fizice. Apoi, au fost anii de secetă, puțin resimțiți în Vlădeasa, dar cu mâncarea o duceam, totuși, destul de greu. Au venit la școală niște ajutoare americane – margarină, lapte praf, pastă de pește. Totul se distribuia copiilor din sat. Dar și asta s-a sistat foarte repede, primind în schimb din Rusia, din URSS, niște cartofi de însămânțat care s-au făcut foarte bine în pământul sărăcăcios al locului… Dar pădurile erau într-adevăr minunate, cu crânguri de aluni, cu zmeurișuri bogate, cu ciuperci și toate minunățiile unei naturi mirifice. Încolo, o copilărie ca toate copilăriile celorlalți congeneri, în anii de după război.

– V-aţi ivit în lumină într-o zi de marţi, 16 mai. Babilonienii spuneau: „Nou-născutul de marţi este plin de graţie". Marte, planeta guvernatoare, îi face să fie în continuă mişcare, plini de energie şi foarte bine determinaţi. Sunt admiraţi pentru asta şi foarte respectaţi în societate. Zodiacul european vă plasează sub semnul Taurului. Dotaţi cu tenacitate, cu calm, cu răbdarea de a-şi duce la bun sfârşit menirea, nativii zodiei abordează problemele sistematic şi cu tact. Defectul de bază al lor este încăpăţânarea. Sunt cei mai îndărătnici oameni din tot zodiacul. Vă regăsiţi în aceste caracteristici?

– N-am știut că m-am născut într-o zi de marți. Probabil că mama mi-a spus, dar n-am reținut, neștiind că e atât de importantă ziua de marți… Ziceți că oamenii născuți marțea sunt îndărătnici. S-ar putea. Știu numai că dacă îmi pun ceva în cap, nu mă las până nu duc totul la bun sfârșit. Cât de bun, e altă chestiune. De calm, sunt calm, răbdător, aș putea zice: ca toți boii, nu taurii: în zodia taurului mă aflu. Cât despre Marte? Aflu că de ani buni se străduiesc o mulțime de oameni de știință să ajungă pe planeta asta. Oricum, nu mi-ar plăcea să locuiesc acolo. Glumesc, se-nțelege.

– O întrebare dragă mie, o pun foarte des interlocutorilor mei, e inspirată dintr-un pasaj celebru al lui Lovinescu referitor la Sadoveanu: ce credeţi că ar fi menit ursitoarele venite lângă pătuţul nou-născutului în acea noapte de mai (cânta privighetoarea, înflorise liliacul…)?

– Ursitoarele or fi zis ele ceva, dar, cum n-am știut niciodată ce vor fi zis, nici nu știu dacă le-am urmat profeția.

„Cum ar fi să n-o iau de la capăt, dacă mi s-ar ivi posibilitatea?!"

– „Aş pleca în lume să-mi caut norocul / dar lumea e largă / şi nu ştiu pe ce drum s-o apuc." Privind acum în urmă, aţi apucat-o pe drumul bun? De-ar fi s-o luaţi de la capăt, aţi bătători aceleaşi poteci?

– Fără îndoială că da. Când am terminat liceul și se punea problema să merg la Facultate, s-a ținut un fel de consiliu de familie. Cum nu știam matematică, politehnica se excludea de la sine. La medicină nu mă trăgea ața, dar nici nu aveam ce spera, întrucât era mare aglomerație – câte opt-nouă pe-un loc și unde mai pui

că se intra proporțional, pe dosare: prioritate aveau fiii de muncitori, apoi cei de țărani (săraci, se-nțelege), abia apoi veneau fiii de intelectuali. La istorie n-au fost de acord ai mei care au zis că au stat ei destul pe la țară, de ce să merg și eu, cu profesiunea de dascăl, tot pe-acolo. Așa că s-a decis să merg la geologie, meserie care se arăta a fi de viitor în acei ani. Numai că și acolo se cerea matematică. Norocul meu a fost că atunci se dădea obligatoriu, la examenul scris, o probă de limbă și literatură română. Iar la cel oral – limba rusă. Am luat note mari la geografie, dar la matematică m-am împotmolit. Norocul – iarăși norocul – a fost că atunci fiecare facultate își programa perioada admiterilor la date diferite, nu toate deodată. Așa că în ziua în care s-au anunțat rezultatele finale la geologie, la Filologie abia se încheiase proba scrisă. Fără să mă consult cu cineva, mi-am scos actele și cu dosarul în mână – numai un copil prost putea face una ca asta – m-am înființat, în aceeași după-masă, la secretariatul Facultății de filologie, explicând secretarelor de acolo că dacă am luat zece la scris la română și zece la oral la rusă, puteau să mă înscrie la oral, mai departe, la Filologie. Vrei să intru la pușcărie? Mi-a țipat una din secretare. Nu știi ce vorbești! Ieși afară din secretariat, imediat. Norocul a fost – alt noroc – că de față se afla un bătrânel care s-a uitat la mine zâmbind: Știi rusă?, m-a întrebat el. Știu, am răspuns, simțind posibilitatea unei șanse. Și îți place?, a insistat el. Știu pe de rost o mulțime de poezii din Pușkin, din Maiakovski… Ceea ce era chiar adevărat. În liceu, profesoara ne pusese să învățăm niște poezii, pe care de-atunci le-am uitat… Bătrânelul a zâmbit și i-a spus secretarei: Îl iau pe răspunderea mea. Fă-i o legitimație să intre la oral. Apoi, vom vedea. E ilegal a insistat secretara. Ilegal sau nu, să-i dăm o șansă. Așa că din ziua următoare m-am prezentat la oral la Filologie, la Rusă. Vreo șase examene serioase. În final, pe lista admișilor figura și numele meu, penultimul. Dar eram admis... Pe urmă, după ce au început cursurile am aflat și cine era bătrânelul: Acad. Emil Petrovici, cu care am făcut mai apoi cursul de slavă veche. Era în acei ani o mare somitate, nu doar în Cluj, așa că își permitea să țină spatele pentru câte un năcăjit ca mine… În condițiile astea, cum ar fi să n-o iau de la capăt, dacă mi s-ar ivi posibilitatea?!

„Nu scriu după modă, după nicio modă”

– „La un capăt de râu – începutul / La celălalt – sfârşitul. / Între aceste limite curge apa / spre Marea cea Mare…” Am pornit cu întrebările de la capătul de râu al începutului. Alunecând pe firul apei, trebuie să fac o mărturisire. De câte ori rostesc numele polivalentului scriitor Constantin Cubleşan, îmi vine în minte celebra maximă a lui Terenţiu pe care o parafrazez: ***Sunt scriitor și nimic din ce ţine de literatură nu mi-e străin:*** *de la poezie la dramaturgie, de la publicistică la istorie literară, de la literatura pentru copii la proza SF, de la roman la critică literară… Ce-i leagă pe Iepurilă Varză-Dulce şi D.R. Popescu? Ce caută un critic şi istoric literar în Galaxia termitelor?*

– Am mai spus și în ale dăți. M-aș plictisi înfiorător dacă ar fi să scriu numai proză sau numai critică literară. Așa că trec de la una la alta căutând să mă exprim cât mai la largul meu. Nu cred că e vreun păcat în asta. Unii prieteni mi-au spus, mai în glumă, mai în serios: dacă faci de toate înseamnă că nu faci nimic temeinic. S-ar putea să aibă dreptate.

– Cândva, pictoriţa Tia Peltz, referindu-se la tatăl său, bonomul autor al ***Căii Văcăreşti,*** *zicea că* ***omul Peltz*** *poartă nişte măşti, în vreme ce adevărata lui fire se dezvăluie în operă. Domnia voastră parcă ziceţi altfel: „Fiecare actor poartă cu el / un nesfârşit număr de măşti – / tot atâtea înfăţişări / ale eroilor pe care-i trăieşte / seară de seară, mereu alţii, / sub luminile strălucitoare ale rampei”. Dacă actorul „a fost o mască… O mie de măşti… / a fost o conştiinţă a vremii”, scriitorul este şi el „o mască a măştii sufletelor noastre…”?*

– Din fericire, nu sunt actor. De aceea nu port nicio mască. Caut să fiu eu însumi, așa cum a dat Dumnezeu să fiu, și mă simt bine așa. Cât despre scriitorul care trebuie să fie un rezoner al sufletelor oamenilor – mi se pare că asta sugerați cu întrebarea – pot să vă spun că orice autor exprimă în scrierile sale spiritul unei epoci, aceea în care trăiește. Că o face mai bine sau mai puțin bine, asta e iarăși o altă chestiune. În ce mă privește, nu scriu după modă, după nicio modă. Cred că literatura realistă e cea care mă prinde cel mai bine și îi sunt fidel acesteia.

„Am fost mulțumit dacă am fost considerat un profesionist al scrisului”

– Continuăm să vâslim pe râul vieţii! „Scriu mai anevoie acum, scriu cum pot, / leg cuvintele între ele cu noduri… / Nici aţa nu mai e ce a fost odată…” Nu ştiu de ce (poate pentru că azi, când formulez această întrebare, e 30 ianuarie!) versurile acestea m-au dus cu gândul la cuvintele lui Caragiale: „Cusătura pingelii nu se vede uşor, daca nu e făcută cu aţă albă. De, dragii mei, eu sunt cârpaci bătrân, eu cos de dragul pingelii, nu de al cusăturii”. Domnia Voastră ce fel de „cârpaci” sunteţi? De al cui drag „coaseţi”?

– S-ar putea să aveți dreptate, să fiu un cârpaci…

– Vă întrerup pentru a completa: în măsura în care şi Caragiale e „cârpaci”!

– …Dar un cârpaci profesionist, zic eu. Nu vreau, n-am sperat niciodată să spună cineva despre mine că sunt genial, că sunt talentat. De ce aș fi?! Am fost mulțumit dacă am fost considerat un profesionist al scrisului. Îmi e bine să mă știu legitimat cu această calitate: profesionist al scrisului.

– „Era bine când scriam cu pene de gâscă. / Gândurile ne erau înaripate / Iar vorbele ne lunecau pe ape / ca lebedele…” Cu ce scrieţi, stimate domnule Constantin Cubleşan? Scrisul la computer taie aripile gândurilor? Dar cititul?

– Nu citesc niciodată cărți pe computer. De scris, da… Am început să scriu la calculator în urmă cu vreo doisprezece ani (poate cincisprezece), când trebuia să scriu referate pentru diverși doctoranzi, ai mei sau ai altcuiva. Mi s-a părut întotdeauna o corvoadă, o plictiseală teribilă. Așa că am trecut la cele moderne, abandonând

stiloul cu cerneală, cu care am scris aproape de când am deprins scrisul. În clasele primare scriam cu un condei de piatră pe o tăbliță de piatră. Apoi cu tocul cu peniță și mai apoi cu stiloul pe care l-am abandonat foarte târziu. Dar scrisul la calculator are multe avantaje, de care caut să profit cât mai mult.

„Încerc să mă confesez cuiva: cel mai bine, mie...”

– Declaraţi într-un interviu: „…în intimităţile mele prefer să nu las pe nimeni să scotocească”. Ţineţi un jurnal? Dacă da, care ar fi clauzele publicării lui?

– M-au determinat niște prieteni să scriu, să întrețin un jurnal. Am început târziu și nu scriu zilnic. Spre deosebire de alții („Nu știu alții cum sunt…”) rețin în el o bună parte din corespondența cu diverși… Corespondența pe internet*, email*, habar n-am cum se zice. E mai comod s-o rețin pe un stick decât în niscaiva dosare. Apoi, încerc să mă confesez cuiva: cel mai bine, mie… De publicat, poate o să-l publice urmașii, dacă vor găsi ceva interesant în el. Dacă nu, pagubă-n ciuperci.

„Niciodată n-am pus preț pe medalii”

– Ce grad aveţi, stimate domnule Constantin Cubleşan?

– N-o să vă vină să credeți, dar pe vremuri, adică acum vreo cincizeci de ani, mă aflam într-o zi în holul palatului Uniunii Scriitorilor din București, cel de pe Calea Victoriei, care azi nu mai e al scriitorilor, și m-a agrăit doamna Bădilă, de la personal. Să urci până la mine, mi-a zis – avea biroul la etajul al doilea – să-ți iei medalia. Am urcat și doamna Bădilă mi-a indicat un sertar voluminos, la un dulap căptușit cu dosare. – Vezi acolo, e plin de medalii. Ia-ți una. M-am uitat căutând să găsesc una care era a mea. Niciuna nu avea brevet, așa că am luat una la întâmplare: medalia agriculturii sau cam așa ceva. M-am amuzat. Pot să iau două? am întrebat. Poți să iei câte vrei, mi-a spus doamna Bădilă. Și așa stau acolo de câteva luni și nimeni nu vrea să le ia. Așa că am medalii de pe vremea când se dădeau la grămadă… În anii de după ’89 am primit o medalie jubiliară Eminescu, una, tot jubiliară, a Uniunii Scriitorilor și una de ofițer sau comandor sau cam așa ceva, cultural… Niciodată n-am pus preț pe medalii. Tata, săracul, s-a întors de pe front fără nicio decorație, deși merita. Apoi, eu de ce să fiu decorat? Pentru că am scris niște cărți? Dar câți alții n-au scris și încă mult mai bine decât mine. Poate că lor să le pese de asemenea *cocorații*, vorba unui personaj al lui Alecsandri.

„O epocă trecută. Mizeriile ei le-am trăit şi le cunosc...”

– V-a tentat vreodată să vă vedeţi dosarul de la securitate? Dacă aţi făcut-o, ce sentimente v-au încercat – înainte şi după? Dacă n-aţi făcut-o – de ce?

– Prin lege, conducătorii instituțiilor, întreprinderilor ș.a., erau obligați să informeze *organele* asupra oricăror atitudini *dușmănoase* regimului, partidului, pe care le constata. N-am scris însă niciodată nicio informare pe această temă. Așa că, atunci când conducerea Uniunii Scriitorilor a cerut ca fiecare membru al Consiliului, asta după decembrie ’89, să fie verificat în acest sens, am primit o dovadă ștampilată, de la instituția care se ocupă de aceste chestiuni, în sensul că nu am fost colaborator al Securității. Cât despre cei care au făcut informații referitoare la mine, nu mă interesează. Lucrurile mi se par atât de murdare, încât prefer să nu știu care dintre cei mai mult sau mai puțin apropiați mie făcea asemenea delațiuni cu privire la activitatea mea… E o epocă trecută. Mizeriile ei le-am trăit și le cunosc, fără să fie nevoie să-mi fie acum aduse la cunoștință prin niște hârtii… oficiale.

– „Adevăraţii şerpi veninoşi / se târăsc perfizi spre sufletele noastre / hipnotizându-ne cu fascinanţii lor ochi reci” […] „iar noi credem, ne lăsăm amăgiţi / de sâsâitul lor linguşitor”. V-au hipnotizat, v-aţi lăsat amăgit de multe ori de „şerpii umani” „de mii de ori / mai veninoşi, mai vorace, mai alunecoşi, / şi perfizi…”?

– Cred că nu. Sunt prea circumspect în tot ceea ce fac încât asemenea.. *amăgiri* să mă prindă. Nu spun însă că nu am fost vreodată victima unor asemenea *amăgitori*. Dar i-am evitat pe cât mi-a stat în putință.

„Succesele mele se datorează relației mele cu soția”

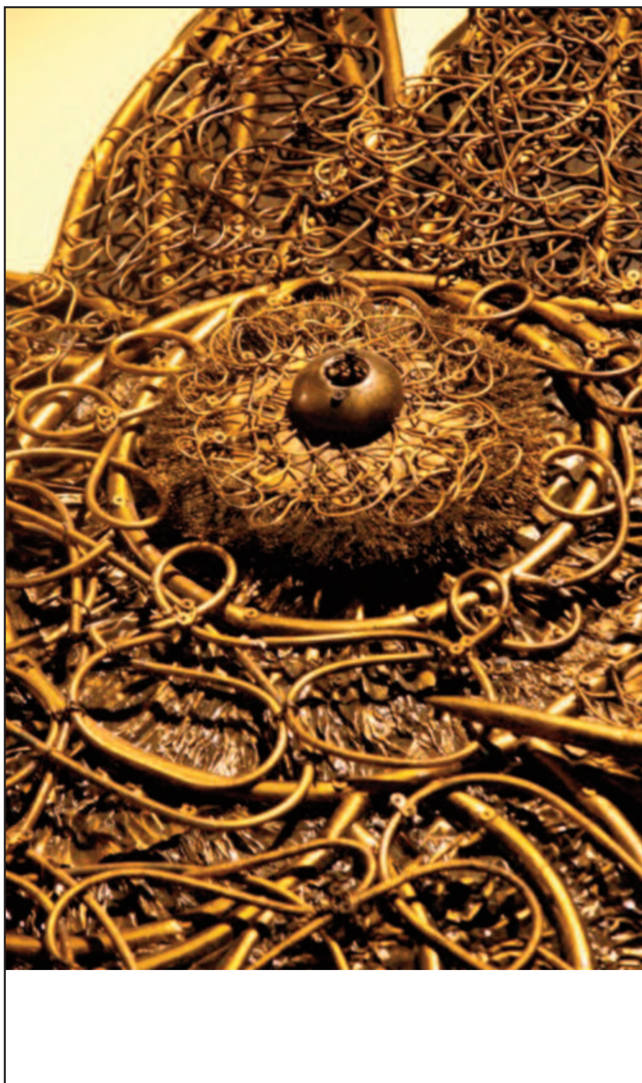
– Aveţi un înger păzitor?

– Cine a văzut cu adevărat vreodată vreun înger? Exceptându-i pe cei de care pomenește Biblia. Eu spun însă altceva. Fiecare scriitor, fiecare artist în general își are opera marcată de prezența soției sale. E omul cel mai important din viața cuiva. De soție depind enorm de multe lucruri. Eu, de pildă, sunt sigur că opera mea este așa cum este datorită prezenței alături de mine a soției mele. Dacă m-aș fi căsătorit cu o altă femeie, cu siguranță aș fi scris altfel, altceva. Așa că succesele mele se datorează relației mele cu soția. Și eșecurile, evident. Însă acestea nu trebuie puse pe seama ei, în niciun caz.

„Nu ştim sau nu vrem să ne promovăm cu adevărat...”

– Să nu uităm că avem în faţă strachina cu alune şi nuci! „– Un învechit. Un tradiţionalist lamentabil. / – Auzi, domnule! Cum să intri în Europa / tot cu alune şi nuci în poala cămăşii?!...” Chiar aşa! Ce facem cu alunele şi nucile din poala cămăşii? Şi nu mă refer strict la „cămaşa literară”, ci la tot ce „îmbracă” fiinţa naţională…

– Am avut parte de-a lungul anilor de călătorii și în Occident și în țări răsăritene. Cred că România și românii în general sunt prea puțin cunoscuți în adevărata lor față. Nu știm sau nu vrem să ne promovăm cu adevărat… Am asistat, bunăoară, pe vremuri, la o discuție cu o traducătoare poloneză din literatura română. Era de față și un critic literar de prestigiu la ora aceea – nu are niciun rost să-i menționez numele – care aflând că aceasta a tradus din cutare și din cutare, s-a înfuriat îngrozitor. Ați tradus numai porcării, i-a reproșat. Operele astea sunt niște rebuturi. Evident, nu era adevărat. Și,

în general, când cineva se interesează de ce se scrie la noi și vrea să traducă, în indiferent ce limbă, trebuie încurajată inițiativa, trebuie cultivată această afecțiune, în niciun caz nu trebuie sancționată pe criterii subiective… Astăzi constat că e aproape la fel. Se traduce pe sprânceană. Foarte bine, numai că totul sau aproape totul se datorează unor relații care nu sunt de cea mai bună calitate – nu generalizez –, dar nu există o preocupare majoră a statului în acest sens. De ce n-am face și noi ca țările nordice, bunăoară, care au în Franța edituri specializate, care traduc în franceză cam tot ce e important în cultura lor?! La fel fac și sud-americanii. Pentru asta e nevoie însă de un program de stat, care la noi, vorba unui personaj al lui Caragiale, există, dar lipsește cu desăvârșire.

„Satul românesc, în marea lui majoritate, e compromis”

– O „nucă” de preţ din poala cămăşii noastre e Avram Iancu. Ştiu ce spuneţi: „Iancu e mort de mult / numai duhul lui tot colindă / prin cetinile verzi / scuturând cucuruzii brazilor / ca nişte clopote surde / ale conştiinţei de piatră-a ţăranilor”. Se mai gândeşte azi cineva la Crăişorul Munţilor? Dar „la moţul român rămas de pe vremea Iancului / cu aceeaşi mămăligă uscată în traistă”?

– Dacă ați veni să vedeți în ce sărăcie lucie trăiesc azi moții din Apuseni, nu mi-ați pune o asemenea întrebare. Satul românesc, în marea lui majoritate, e compromis. Aproape că poți număra pe degete localitățile în care s-a mai făcut câte ceva pentru ca viața săteanului să se modernizeze. De ce credeți că pleacă tinerii din țară? De nebuni? Nu. Pleacă pentru că pe-aici viitorul nu pare a suna prea bine. Or, de starea asta, responsabilă e numai clasa politică. Dar, nu vreau să facem politică și noi cum se face la televizor.

– Ştiindu-vă om al cetăţii, vă rog să rămânem în această zonă: „Unde sunt, oare, ţăranii de-alt-dată?! / Nu cei patriarhali, / ci aceia care ne plămădeau cu sfinţenie / pâinea noastră cea de toate zilele?!...” La 18 ani de la scrierea acestor versuri, eu v-aş întreba nu ***unde sunt ţăranii*** *(cam se ştie!), ci* ***de unde vine pâinea*** *noastră cea de toate zilele. Cum am ajuns aici?*

– Pâinea noastră cea de toate zilele vine de la brutăriile care prelucrează făina adusă din Ungaria sau mai știu eu de unde. Noi exportăm grâul și importăm făina. O aberație de care numai noi suntem în stare, de o bună bucată de vreme. Asta pentru că ne-am distrus industria și nu-i încurajăm cum trebuie pe cei care ar face industrie la noi în țară.

– Schimbul acesta e valabil la lemn – dăm pădurea, importăm mobila. La grâu se pare că e mult mai rău! Importăm aluatul congelat, noi doar îl coacem…

„Aici, la Cluj, e locul meu, în lumea asta, şi aici mă simt cu adevărat bine”

– Am pomenit mai înainte de duhul arhaic al locului, apoi de duhul lui Iancu – există şi un duh al Clujului? (Nu pot să nu mă gândesc la celebrul vers al unui împătimit clujean prin adopţie – Horia Bădescu – „o toamnă nebun de frumoasă la Cluj”). E Clujul o stare de spirit? Nu v-a tentat să-l daţi la schimb?

– Am trăit o viață în Cluj și cred că îl cunosc destul de bine… Mi se pare simptomatic faptul că la Cluj vin oameni de pretutindeni din țară care nu mai pleacă de aici. Clujul e un oraș care oferă oamenilor multe posibilități de afirmare, de bună viețuire. Pentru asta însă e nevoie să te acomodezi cu felul de a fi al clujeanului. Adică mai cumpătat… În ce mă privește, am avut, în câteva rânduri, ocazia de a pleca și de a mă stabili în alte orașe, chiar în capitală, cu munca mea legată de lumea scrisului. Mi s-a oferit să merg la Radio România, pe când eram redactor la Radio Cluj. Mi s-a oferit să merg într-o redacție a unei gazete din capitală, pe când eram la „Tribuna”. Mi s-a oferit un post în Germania, pe când eram la Teatru (Despre asta am scris o povestire) ș.a. Am refuzat de fiecare dată. Pentru că eu cred că aici, la Cluj, e locul meu, în lumea asta, și aici mă simt cu adevărat bine.

„E ciudată această scuturare în vreme a vieții”

– „Se tot duce vremea / Lunecând agale / Pe poteci de gând”. Nu vi se pare că vremea asta nu mai lunecă agale, ci se rostogoleşte cam prea repede? „Macină

vremea făina din oase / Nimic n-o opreşte…" Ori e prea grăbit morarul?

– Sunt uimit să aud cum îmi citați versurile. Pe unele le-am uitat și mi se par a nu fi ale mele… De curând, mi-am pregătit o antologie din toate cărțile mele de versuri și sper să apară cu prilejul acestui… jubileu. În rest, timpul macină nemilos viețile noastre, ale tuturor. Nu știu cum se face, dar de o bună bucată de vreme mi se pare că timpul e mai grăbit, că anul e mai scurt, că nu mai pot face într-o zi ce făceam altădată. E ciudată această scuturare în vreme a vieții.

– Orice aniversare este şi un bun prilej de reflecţie. „Cine să-mi dea liniştea / şi împăcarea / Cu mine însumi?... / Cu lumea…". V-aţi împăcat cu cei numiţi mai înainte, mai sunteţi bântuit de ***nelinişti****?*

– Mă gândesc, firește, la *finalul sfârșit* – e o replică dintr-o piesă a lui Vasile Rebreanu. Și nu sunt foarte bucuros să constat că e din ce în ce mai aproape. Nu mă gândesc la viața *de dincolo*, ci la momentul trecerii… de aici acolo… De trăirea acestui moment mă înfior. Atâta tot. În rest, pace și voie bună.

– Stimate domnule Constantin Cubleşan, zic şi eu precum Domnia Voastră: „De-acolo până aici a fost uşor. / Mai departe…" Mai departe, vorba Dumneavoastră, „rămânem bucuroşi de cântec şi dor…" Deci vorbiţi-ne, rogu-vă, în finalul acestui dialog de proiecte!

– Proiecte?.. Am pregătite pentru tipar niște volume de studii, de eseuri și nu se oferă nicio editură să publice vreunul din ele. Mă mir, bunăoară, de ce editurile – la poarta cărora am bătut – nu-mi acceptă volumul de eseuri despre Ion Creangă. Bănuiesc că nu Creangă e de vină… În anii 90 am scris un roman care se intitulează *La ferestrele Europei.* Vreo 400 de pagini. De actualitate, cum se zicea cândva. Vreau să-l reiau, să-l definitivez și să încerc să-l public. Dacă mă va îngădui Cel de Sus. Apoi… Vorba unui amic de-al meu: Ai scris destul, mai alină-te. Poate că are dreptate. Vom vedea ce se poate face…

– Înainte de a ieşi de sub vraja aromei dulceag-amăruie a nucilor şi a alunelor, permiteţi-mi, stimate domnule Constantin Cubleşan, să vă mulţumesc pentru acest „taifas" de iarnă cu gândul la primăvară, să vă doresc multă sănătate şi putere creatoare, să aveţi în permanenţă plină traista cu „mireasma satului bătrânesc", iar la următoarea noastră întâlnire să ne puneţi dinainte aceeaşi bogată „desagă" cu „fructe sărace de la noi de la ţară"! La mulţi ani!

3 februarie 2019

Mircea Radu Iacoban

„DESTINUL CĂRȚILOR PUR ȘI SIMPLU MĂ OBSEDEAZĂ”

- Interviu de Nicolae Busuioc -

Se spune că prezentul este fără fond, viitorul e fără formă, întrebarea în acest context ar fi: ce-i de făcut? Poate o reechilibrare culturală prin intervenţia elitelor? Semnalele nu sunt încurajatoare, lumea de azi se lasă anchilozată în tot felul de crize, de la cea identitară, ideologică, social-economică la cea a imaginaţiei, a inteligenţei şi culturii, peste toate instaurându-se criza morală, cu influenţele cele mai apăsătoare. Şi totuşi lumea merge înainte, ezitând între bine şi rău, corecţia depinzând de înţelepciunea ei. În această ecuaţie trebuie să introducem rostul şi rolul literaturii, ea trebuie să rămână deschisă spre infinit, pentru ca omul (cititorul) să se oglindească în infinitul ei. Despre aceste lucruri şi încă despre altele vom intra în dialog cu scriitorul Mircea Radu Iacoban – dramaturg, publicist, prozator, eseist, memorialist, editor, scenarist de filme artistice şi de lung metraje, comentator sportiv, autor a peste 40 de cărţi, unele traduse în străinătate, deţinător a numeroase distincţii şi premii literare. O prezentare evident incompletă.

– Cu ce subiect să începem, domnule Mircea Radu Iacoban, este alegerea dumneavoastră…

– Fiind de modă veche, le iau pe toate (prea) în serios. Până și literatura! Cred că, barem din acest punct de vedere, sunt efectiv rămas în urmă, „defazat”, cum se zice, câtă vreme pretind literelor să-mi spună ceva, indiferent ce, și, de-i cu putință, inteligibil... Întrebarea „Ce-i de făcut?” a pus-o încă din 1863 Cernîșevski; nu viza destinul artei, ci rănile omenirii, pentru vindecarea cărora nu vedea decât cataplasma revoluției mondiale. Un „Ce-i de făcut?” în literatură nu poate propune soluții radicale, de sorginte revoluționară: viața merge înainte, și scriitorul ori îi ține trena iavaș-iavaș, ori, vizionar, încearcă depășiri riscante. Important este ce se alege, ce rămâne. Prin 1967-68 a venit la Iași autorul *Gumelor*, Alain Robbe-Grillet, considerat „Papă al noului roman francez”. Știind că am în bibliotecă *Les gommes*, confratele Ș. mi-a cerut insistent cartea cu împrumut, să se documenteze în vederea întâlnirii cu prozatorul la mare modă atunci; nu mi-a mai înapoiat-o fiindcă obținuse prețiosul autograf al lui Robbe Grillet și era atât de fericit, încât m-am bucurat de bucuria lui și-atât... Cu toții eram convinși că suntem martorii unui moment de răscruce odată cu apariția „scriiturii de gradul zero”, cu „ruperea liniei temporale”, cu înlocuirea obiectivității totale prin subiectivitate totală, cu abandonarea „prejudecăților” numite personaj, subiect, acțiune, intrigă, povestire ș.a.m.d. Ei bine, acum, când încă se mai susține că „singurii scriitori care au rămas în istoria literaturii sunt cei care au înnoit literatura”, revoluționarul „nou roman francez” s-a ofilit cu toată formidabila susținere a unei critici entuziaste și cu extazierea lui Ro-

land Barthes. Am ajuns să cred că adevăratul curaj înnoitor l-ar reprezenta acum, paradoxal, întoarcerea literaturii... la literatură: teatrul – la prețuirea cuvântului, proza – la construcție, poveste, personaj, poezia – la rigoare, fior și sentiment. Evident, utopie.

– Câteva amintiri din mediul familial, câte ceva privitor la începuturile literare, debutul publicistic, debutul editorial…

– Mama mea, învățătoarea Maria Iacoban, a scris poezie. A publicat în „Iașul literar" și în revistele vremii destinate celor mici. Tatăl meu, juristul Alexandru Iacoban, a avut ca hobby pictura, fiind titularul mai multor expoziții în Iași și-n alte orașe ale Moldovei. Deci, un mediu familial cu o anume deschidere către artistic. N-am avut acasă nici telefon, nici radio (doar difuzorul Stației locale de radioamplificare), de televizor încă nu putea fi vorba, dar exista o bibliotecă destul de consistentă. Familia mea era în relații amicale cu băcăuanul Ion Luca și vacanțele mi le petreceam în casa dramaturgului de la Vatra Dornei, str. Parcului nr. 37. Acolo am luat prima lecție „tehnică" de teatru: „Îndoaie foaia pe lung, că dialogurile-s scurte și hârtia se cuvine economisită!" După terminarea Liceului de la Suceava, am lucrat ca paznic de noapte la un depozit de bușteni pe rampa căruia erau aduse, spre a fi trimise la topit, cărțile epurate din bibliotecile sucevene. Până la expedierea către Fabrica de mucava de la Molid, „otrava ideologică" era păzită de o caraulă cu șpangă la zebeu. Când șuiera viscolul, oșteanul intra să se încălzească în baraca paznicului. Profitam de moment și... furam cărți. Luam cu brațul, la întâmplare, nu era răgaz de selectat. Cum-necum, pot spune că am avut privilegiul accesului la lecturi atunci interzise generației mele. Mai păstrez, într-un raft al bibliotecii, cărțile sfeterisite de pe rampa gării Ițcani: am senzația că încă mai miros a creuzot de la traverse și a fum de locomotivă... Primul articol (se voia critic!) l-am publicat la 15 ani, în gazeta suceveană „Zori noi". După care, am trimis versuri la „Contemporanul". Mi le-a publicat Miron Radu Paraschivescu, gospodarul unei generoase „Poște a redacției". Am expediat, apoi, o schiță pe adresa revistei „Luceafărul". Mi-a tipărit-o Mihu Dragomir, la rubrica „Steaua fără nume". Manuscrisul primei cărți, „Estudiantina" (chiar student eram!) l-am trimis, tot prin poștă, Editurii pentru Literatură. A nimerit, norocos, pe mâna redactorului Cornel Popescu. Când m-am întors din armata studențească, am descoperit cartea în vitrina librăriei ieșene „Junimea": costa trei lei. N-aveam trei lei. Am păzit vitrina o zi întreagă, până a apărut un cunoscut, și el filolog, Dan Mănucă; m-a creditat cu trei lei și așa am putut să-mi cumpăr cartea... Astea ar fi începuturile – parcă prea au venit toate de la sine!

– Cred că ar fi bine să ne oprim mai întâi asupra dramaturgului M.R. Iacoban. Personajele dintr-o piesă de teatru, de cele mai multe ori, sugerează tulburătoare experienţe umane, de viaţă, de atmosferă şi caractere diverse. Ce ne puteţi spune despre piesele dvs. de teatru?

– Se zice că aș avea un onorabil simț al dialogului. În teatru, și mai ales în cinematografie, se vorbește adeseori excesiv, livresc, nefiresc, cuvântul dublând ori risipind sugestia imaginii și excluzând din ecuație posibila comunicare a gândului neîntrupat până la capăt în cuvânt. Într-adevăr, din momentul în care așez linioara dialogului, mă simt în largul meu. Este ceea ce remarca și Nichita Stănescu: „Mircea Radu Iacoban nu aude dialogul, ci îl vede". Chiar parcă l-aș vedea, în primul rând dacă-i de acolo, ori făcătură de carton. Când au avut ceva de apreciat în piesele de teatru și în filmele scrise de mine, criticii au remarcat întâi de toate firescul și expresivitatea dialogurilor. Nu-i, desigur, destul, dar nici puțin. Am debutat în teatru de-a dreptul... exploziv, prima mea piesă, „Tango la Nisa", fiind jucată, după premiera bucureșteană de la Teatrul Giulești (actualul Odeon), la Teatrele Naționale din Iași, Cluj, Craiova, Timișoara (secția germană) și la alte teatre din țară. Aproape același destin l-a avut și „Sâmbătă la Veritas", piesă tradusă și editată la Tbilisi, la Moscova, la Berlin, la Varșovia, la Budapesta și a ajuns repede în repertoriul câtorva teatre din străinătate, între care și Teatrul Național German din Weimar, unde a ținut afișul două stagiuni. Teatrul mi-a adus destule bucurii, între care Premiul Academiei Române și Premiul Uniunii Scriitorilor, dar și mari necazuri: piese drastic cenzurate, spectacole interzise după câteva reprezentații („Hardughia" la Naționalul ieșean și la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț) și, mai ales, penibilul „punerii în dezbatere publică" a unor spectacole pe care „scrisori ale oamenilor muncii" le considerau pur și simplu „dăunătoare". O primă astfel de judecată publică a fost organizată la Casa de cultură a studenților și a condus-o însuși șeful propagandei, temutul Popescu-Dumnezeu. „Nu așa sunt agronomii noștri!" era cuvântul de ordine (apropo de personajele piesei „Tango la Nisa"), și mai mulți „oameni ai muncii" din diverse întreprinderi, dar și aduși de la CAP-uri, și-au citit textele acuzatoare scrise evident de profesioniști în materie. Absolut spontan și cât se poate de neprogramat, din sală s-au făcut auzite mai multe voci în apărarea piesei, iscându-se o discuție animată (de altfel, inutilă – falsă și ridicolă dilemă!) pe tema relației dintre ipotetica perfecțiune a „omului nou" și imperfecțiunea personajului real.

– Dramaturgul se cuvine să aducă în scenă realitatea care este sau cea care presupunem că va fi?

– Nu era decât un singur răspuns, iar Popescu-Dumnezeu, un politruc inteligent și cu destulă carte, și-a dat seama de imposibilitatea susținerii acuzei cu „agronomii noștri", concluzionând că „deși este loc pentru mai bine în limpezirea mesajului", piesa poate rămâne în repertoriul Naționalului. Peste ani, tot Popescu-Dumnezeu a condus și un al doilea proces similar; de astă dată era vorba despre „Hardughia", o piesă care începuse să se joace la Iași și la Piatra Neamț, iar de la Radu Beligan primisem telegrama (o păstrez): *Citit cu încântare „Hardughia", dacă ești de acord o trecem imediat în repertoriul Teatrului Național din București.* Situația era mai gravă, fiindcă sesizarea că piesa „atacă direct și brutal centralismul democratic și democrația de partid" venea chiar de la Județeana PCR Iași, de unde secretarul cu propaganda trimitea continuu semnale alarmate la

București în legătură cu primejdia ideologică reprezentată de „Hardughia” ieșeană. Nu mai detaliez (am descris amănunțit scena în două dintre cărțile mele): surprinzător, verdictul șefului propagandei a fost că piesa „propune o incitantă dezbatere de idei” și poate fi în continuare reprezentată. Numai că secretarul Județenei Iași s-a considerat profund umilit și a revenit cu repetate reclamații, de astă dată trimise la „Cabinetul 2”. De unde a venit decizia interdicției, unicul caz în care Elena Ceaușescu a trecut peste hotărârea „Dumnezeului propagandei”. Nici Beligan n-a mai putut să joace „Hardughia” la București, nici un teatru n-a mai putut s-o pună în repertoriu. Eram sigur că, după Revoluție, piesa inspirată din tragica demolare a Academiei Mihăilene va fi reprezentată cum se cuvine, mai ales la Iași – iată că n-a fost să fie! Cea mai bună piesă a mea zace ferecată între coperțile cărților de teatru! Din păcate, nu fac parte dintre insistenții care știu și pot să se lupte pentru scrierile lor: las piesa să aștepte, poate va veni și vremea ei.

– În bună tradiţie junimistă „portretistul face risipă de talent, restituind figuri dintre cele mai diverse, de la exoticul *Toader Hrib la savantul Th. Simenschy, care vor fi marcat istoria culturală a spaţiului ieşean şi bucovinean” (Ioan Holban). Şi încă multe alte portrete în proza volumului „Printre cărţi”. Vă stau la îndemână detaliile semnificative în evocarea figurilor amintite şi încă ce alte elemente?*

– Își propune, nu-și propune, și dialogul portretizează chiar dintr-o replică-două. Practica gazetărească m-a purtat prin toate cotloanele țării (apoi și pe itinerarii europene), revelându-mi sumedenie de „chipuri și măști” altfel imposibil de imaginat. Secțiuni din cărțile mele chiar poartă titlul „Chipuri și măști”, unde am încercat să rânduiesc în pagină portrete ale unor președinți de țară, paznici de iaz, miniștri, măturători de stradă, sportivi, clerici, artiști plastici și artiști ai cuvântului, grăniceri de la Prut ori pescari din Antile – semeni de-ai noștri, alcătuitori ai umanității veacului. N-o mai fi literatura interesată de personaj? Ei bine, eu sunt. Cât despre gazetărie: trebuie să-i fiu adânc recunoscător și continui s-o practic fiindcă, dacă izbutești să eviți capcana politicului, te implică nemijlocit și cât se poate de profitabil scriitoricește în realitatea nudă a zilei. N-aș fi cunoscut niciodată grozăviile și descifrat absurditatea războiului dacă nu mă trimitea gazeta „Românul” corespondent pe frontul de la Nistru. Generația mea, din fericire, doar a „adulmecat” războiul din cărți și filme (fie tratat cu levănțică, fie în cheie horror); una-i realitatea tranșeelor însângerate și alta moartea gen „Zboară cocorii”, cu rotire magică de coroane înfrățite și acompaniament simfonic în „majestuoso”. Când vezi cu ochii tăi câte parale face viața omului la vreme de război, ți se zdruncină toate convingerile și te simți dator să le orânduiești altfel, de la capăt... Nu știe nimeni, dar cred că dețin recorduri demne de *Guinness Book*: de mai bine de 12 ani susțin fără întrerupere, de trei ori pe săptămână, lunea, miercurea și vinerea, rubrica *Să vezi și să nu crezi!* în cotidianul „Monitorul de Suceava”. Curând voi semna articolul cu numărul 2000! De mai mulți ani, rubrica mea deschide în fiecare zi de luni revista săptămânală „Expres magazin” („Revista mea”) din Tel Aviv. Lucrez (voluntar, desigur) și scriu la „Cronica veche”, urmașa revistei în înființarea căreia m-am implicat decisiv în 1966, colaborez la alte câteva publicații, scriu cărți și prefețe la cărțile altora, fac filme și emisiuni tv... dar...

– Iată, am pornit o discuție despre portret și aţi ajuns...

– La autoportret! Probabil, dacă nu mă implicam într-atâtea, izbuteam mai mult. Nu regret: așa a fost să fie. Ceva-ceva rămâne. Aș aminti câteva „fapte de arme”, unele „adiacente” profesiei: înființarea revistei „Cronica”, înființarea Editurii Junimea, înființarea Colecției „Eminesciana”, publicarea cărților lui Grigore Vieru și ale multor autori considerați, atunci, politic, nepublicabili ori nereprezentabili (Mihai Ursachi, I.D. Sîrbu, Al. Zub, Traian Chelariu, Matei Vișniec, Nicolae Breban ș.m.a.), construirea și înființarea Teatrului de la Suceava, a Casei scriitorilor de la Iași, ridicarea, anul acesta, a statuii lui Gabașvili, poetul clasic georgian mort la Iași în 1791 și editat la Junimea în 1977, diriguirea vreme de 18 ani a Asociației Scriitorilor din Iași, precum și cei 11 ani de direcțiune a Teatrului Național, ultimii 4-5 fără vreo subvenție din partea statului (!). La care îmi iau îngăduința să adaug câteva dintre cele peste 40 de cărți pe care le-am publicat (cu siguranță cele dedicate Basarabiei, *Jurnalul* căruia îi pregătesc acum volumul al doilea, romanul *Pompe funebre* și ce o mai cerne timpul), câteva filme scrise de mine („Un bulgăre de humă” este mereu prezent, la 20 de ani de la turnare, în programele tv, ca și satirele cinematografice realizate împreună cu regizorii Andrei Blaier și Alecu Croitoru), piesele *Noaptea*, *Reduta și șoarecii*, *Stress*, *Hardughia...* Există, desigur, și o listă a eșecurilor; am avut de învățat din fiecare câte ceva, nu încerc s-o mai răsfoiesc. Singura... iremediabilă tristețe: am fost cel mai tânăr debutant în proză (în colecția „Luceafărul”), cel mai tânăr director de editură, cel mai tânăr director de Teatru Național... și tot așa înainte; acum, dacă nu-s chiar cel mai bătrân condeier ieșean, nici departe nu-s. La anul, devin octogenar! Cum de s-a întâmplat așa ceva? Nu știu, cred că n-am fost destul de atent!

– Şi chiar aşa, cum vă alegeţi cărţile pentru lectură? Reproducem aici o frază antologică: „Cine-l mai citeşte, astăzi, pe Hasdeu? Iaca, eu.”

– Destinul cărții pur și simplu mă obsedează: trăim, oare, fără să ne dăm seama, atingerea pragului extincției, după perioada fastă a extensiei, cum stabilește una dintre legile biologiei? Ce se (mai) citește, cât se citește, pentru cine scriem? Se-ntâmplă ceva foarte grav, şi nu de ieri, de azi, destinul filei tipărite intrând de mult într-un regretabil „decrementa”. Îngrijorătorul semnal de alarmă s-a tras cu aproape un secol în urmă (N.D. Cocea: „*Vorbăria e totul. Cartea nu mai există. Neavând timp să citească, sau incapabil să citească, bucureşteanul*”... etc., etc.). Temere probabil exagerată atunci, dar, cum se vede, premonitorie. Cu aproape două veacuri în urmă, moşii şi strămoşii noştri

n-aveau la îndemână decât „câmpul alb, oile negre” şi timp... berechet, că mult mai îngăduitoare erau ritmurile vieţii cotidiene. Era lungă iarna şi mult plictis pe lume, n-aveau de ales: ori scriau scrisori kilometrice, ori citeau la lumina lămpii de „12 focuri”.

– Oferta veacului XXI, infinit mai generoasă, funcţionează sub rigorile legii minimului efort…

– Electronica ne aduce limpezi imagini colorate „totale”, uşor de asimilat, în vreme ce cuvântul tipărit pretinde efort de gândire pentru „traducere” şi reconstituire vizuală. Ecranul te îmbie cu imagini exacte, lesne desluşibile, pe când scriitura operează criptic, cu metafore. Receptarea în primul caz este confortabilă şi pasivă, dar în cel de al doilea, activă, presupunând investiţie de efort mental. Fatalmente, potrivit evocatei legi a minimului efort, cartea retrogradează pe post de cenuşăreasă. Nu mai are nici pe departe ecoul şi forţa de altădată. Cine citeşte corespondenţa lui A.P. Cehov (*O viaţă în scrisori*, Ed. Polirom, 2018) află ce formidabil impact avea în epocă o schiţă ori nuvelă, ca să nu mai vorbim de cartea privită ca adevărată instituţie: „*Bucata ta este o minune. Toată lumea nu vorbeşte decât despre ea. Laudele sunt din cele mai aprinse (...). La restaurantele de pe Nevski, la Dodon, unde ziarele se schimbă zilnic, numărul flendurit cu povestirea ta încă stă la dispoziţia amatorilor...*” Ba chiar „*Majestatea sa îţi citeşte lucrările şi, pe alocuri, subliniază cu creionul frazele deosebit de reuşite care fac impresie...*” (p. 117). Imposibil azi astfel de ecou reverberat, „majestățile” au alte preocupări, iar ceea ce numim „publicul larg” de fapt nici nu mai există, fiindcă tirajele sunt minuscule. Care „public larg” când tirajul cărții rar depășește cifra 200? Cartea se vinde trudnic, au salvat-o, o vreme, obligaţiile lecturii şcolare, dar şi ele-s tot mai primejduite de aceeaşi lege a minimului efort care aşază în loc rezumatele de pe Google. Tot din scrisorile lui Cehov (ce minunăţie de carte!) afli că publicarea unei proze într-o gazetă era urmată de o adevărată rafală de epistole: scriitorii îşi împărtăşeau unii altora bucuria proaspetei lecturi, autorul primea chintale de telegrame entuziaste, dimpreună cu invitaţia să petreacă atât cât va voi la cutare conac boieresc... până şi strădania cârcotaşilor venea să ratifice cotele interesului, că nu se scrie, nici de bine, nici de rău, decât despre ceea ce cu adevărat merită atenție. S-a auzit ceva, la noi, despre cine ştie ce proză ori poezie formidabilă ivită pe tărâm mioritic? Nici scriitorii nu se citesc între ei, darămite românul care, de îndată ce deschide uşa, dă drumul televizorului, să nu piardă talk-show-urile politice și cutare serial turcesc! Am trăit toată viața printre cărți, ale mele și ale altora, cum să mi-o închipui altfel? Acasă, am exilat mașina din garaj, am instalat și acolo rafturi cu cărți… tot nu-i de-ajuns! Multe dintre volumele din biblioteca mea poartă autografe prețioase, multe-s rarități, și mai multe mi-au marcat copilăria și adolescența – cum să mă despart de ele? Imposibil!

– În realitate, literatura nu este una pur „literară”, este mai degrabă una culturală şi naţională, cu vii accente estetice, sociale, politice etc. sau aşa ar trebui să fie. Care este opinia dv. despre literatura românească contemporană?

– Idiotul proiect tv „Mari români” (între timp, din fericire, abandonat) nu a întrunit unanimitatea votului pentru acordarea locului I lui Eminescu. În acel penibil și trădător clasament răs-televizat, Becali tronează pe locul 13, după care, la mare distanță, îi aflăm pe Iorga, Enescu, Blaga, Cantemir... Nu-i patent românesc: în Franța, telespectatorii l-au clasat pe Bourvil pe locul 7, iar pe Voltaire pe 96; în clasamentul britanic, Beckham a figurat mult înaintea lui Dickens!! Aici este, sigur, în primul rând dovadă de crasă și agresivă incultură; fericiți cei săraci cu duhul! Dar cum să-ți explici rafala de contestări și invective apărute în publicații altfel onorabile, decât prin știința tipic românească de a scoate carul împotmolit în șanțul stâng spre a-l prăvăli în șanțul din dreapta? Pentru a înlătura, pe bună dreptate, festivismul lozincard și găunos, azvârlim apa din copaie cu tot cu prunc? Să admitem că unuia sau altuia i s-ar putea năzări aberații de tipul *Eminescu antidemocrat, nul, reacționar, fără lecturi esențiale, violent, incorect politic, proto-legionar, complet demodat, rizibil*, dar cum să rotunjești în pagină acuza (sau scuza) aberantă *Eminescu nu-mi mai spune nimic*? Homer o mai fi la modă? Ce facem, îl dăm jos de pe soclu? Dar Schiller? Dar Petöfi, cu tată sârb și mamă slovacă? Hemingway n-o fi avut păr pe picioare? Faulkner n-avea dinții galbeni? Unde li-s contestatarii? Reamintesc de aceste triste pete pe obrazul literelor române pentru a nu se uita că președintele Constantinescu i-a decorat cu Medalia Eminescu taman pe cei care l-au declarat pe Eminescu... nul și neavenit!! (Sună, desigur, penibil-revendicativ, dar nu văd de ce n-aș spune-o: mie unul, medalia Eminescu mi-a conferit-o... președintele Republicii Moldova, care a ținut probabil seama că am publicat un roman al cărui personaj principal este căminarul Eminovici, tatăl poetului, că am scris scenariul singurului lung-metraj în care eroii sunt Eminescu și Creangă, că am înființat Colecția „Eminesciana”, că am organizat șapte ediții ale Festivalului internațional de poezie „Mihai Eminescu” ș.a.m.d.).

– „Unui Eminescu homo interior *îi corespunde altul al spaţiilor uranice, proiectat într-un* dincolo *cu resurse necunoscute” (Const. Ciopraga). Parcă s-a mai micşorat în ultimul timp cercul detractorilor genialului poet…*

– Într-adevăr, din fericire, în ultimii ani, cercul detractorilor poetului s-a mai micșorat, ba chiar au apărut inițiative la fel de aberante, dar cu sens... invers: într-un cadru oficial, la București s-a lansat ideea (pornită, evident, din bune intenții)... sanctificării lui Eminescu, plus propunerea să i se confere rangul postum de „conducător al neamului” (nu sună cam antonescian?), ziua națională a României urmând să fie mutată pe 15 ianuarie. Deci, ori desființare, ori sanctificare! Imparțiali românii noștri!

– După câte îmi amintesc, Teatrul Naţional „V. Alecsandri” din Iaşi (al cărui director aţi fost mulţi ani) a cunoscut o prodigioasă activitate. În zilele noastre, sau poate mă înşel eu, parcă nu mai este la înălţimea acelor vremuri…

– Nu mi se pare corect să mă pronunț asupra

activității unei instituții pe care am condus-o, în vremuri grele, atâția ani; cu sau fără voie, ești tentat să faci comparații, la urma urmei nerelevante: cu totul altele sunt condițiile, și materiale și spirituale – pur și simplu altă lume, cu alte reguli, alte rigori, alte deschideri și alte posibilități populează și sala, și scândura scenei. Câteodată, într-adevăr, închid ochii și mă-ntreb ce-aș fi făcut în fericita situație de acum... Vise! Nimeni nu mai are habar cum ajungea în „epoca de aur" un text pe scenă și-n „lumina premierei", iar celor câțiva care mai cunosc realitățile de odinioară nu le face nicio plăcere să și le reamintească. Îndemnul cronicăresc „să se știe!" mă determină să schițez, pe repede înainte, drumul piesei către reprezentare. Dramaturgul, indiferent cine era, trebuia să aducă o recomandare a unui cenaclu literar în care s-a discutat piesa și s-a acceptat trimiterea ei către un teatru. După referatul Secretariatului literar, urma includerea în repertoriu. Pasul 1: punerea repertoriului în discuția organizației de bază PCR. În teatru se aplica regula strictă „nu mai mult de 12% intelectuali în organizația de partid", așa că aprobarea urma să o dea „clasa muncitoare", adică tâmplarii, cizmarii, electricienii, șoferii, portarii, croitoresele – care, trebuie spus, aveau marele bun-simț de a se ține de-o parte, ridicând mâna după cum decidea secretarul organizației de bază, bine școlit în prealabil de director. Pasul doi: discutarea programului repertorial cu „oamenii muncii din întreprinderi și din CAP-uri". Te duceai la răposata Uzină „Nicolina", unde erau aduși, la terminarea schimbului, osteniți și asudați, muncitorii preocupați mai degrabă de gândul că-și pierd rândul la parizer dat pe buletin și la tacâmuri de pui. Le vorbeai despre Shakespeare, Baranga, Alecsandri, puteai citi în ochii lor întrebarea mută „dar ce vreți de la noi?", și, până la urmă, se încheia procesul-verbal precum că pasul doi a fost cu succes parcurs. Pasul trei: aprobarea Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă. Ședințe, discuții, controverse – ce mai, democrație socialistă. Pasul patru: aprobarea Biroului Comitetului Județean de Partid. Din acest moment încolo, greutatea cădea pe scurtele prezentări ale pieselor, alcătuite cu admirabilă pricepere de secretarii literari, care știau, la nevoie, să învârtă frazele până ce „God save the Queen" devenea „Internaționala". După ce se concluziona că este loc pentru mai bine și, oricum, se cuvine implementat mai abitir „spiritul de la Mangalia", se trecea la pasul cinci: aprobarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

– Aici dispăreau din repertoriu piesele și autorii „cu probleme" și se introduceau „comenzile sociale"?

– Teatrul urmând musai să determine autorii în realizarea unor piese inspirate din eroismul constructorilor metroului, ai „Casei poporului" și, în general, din viața rodnică și împlinită a „omului nou", făuritor de bunuri materiale (de altfel, punct niciodată finalizat). Al șaselea prag: Secretariatul Comitetului Central al PCR. Nimeni nu știe cum se petreceau lucrurile acolo; mai „săreau" titluri din repertoriu, dar nu se dădeau explicații. În fine, piesa intra în repetiții. Pasul șapte: Comisia de vizionare, alcătuită din șefii forurilor locale de partid și de

stat, plus reprezentantul Consiliului Culturii. Aici, fiecare membru avea prilejul să-și arate devotamentul și vigilența, drept care se intervenea până la replică și la gestica actorului. Nu încăpeau discuții în contradictoriu, luam notă și modificam (după care, tacit, în timp, adesea reveneam la ceea ce a fost). În fine, pasul 8…

– N-o fi cenzura?

– Paradoxul paradoxului: când vedeam venind cenzorul, răsuflam ușurați: însemna că, în cele din urmă, piesa se va reprezenta! Cenzura căuta cuvinte interzise (biserică, sfânt, ceruri, cruce etc.), ori referiri la instalația KPB 146-2, probabil ciordită de trupa lui Pacepa din cine știe ce arsenal tehnic străin; în rest, chestiunile ideologice de fond se considerau lămurite până atunci. Premiera: flori, aplauze, entuziasme, după care, mai ales în cazul pieselor românești inspirate din actualitate, la partid se primeau „scrisori ale oamenilor muncii" și se organizau „dezbateri colective", adevărate procese publice de tipul celor evocate ceva mai sus. Ei bine, se poate oricine întreba legitim dacă în astfel de condiții, plus tăierea subvenției, mai putea fi vorba de spectacole demne de un Teatru Național. Culmea: au fost, și nu puține, unele dintre ele prezente și acum în amintirea publicului din generația mea și consemnate ca atare de critica teatrală. S-au născut și s-au nutrit din dragostea de profesie și din tezaurul de talent al slujitorilor scenei, din sprijinul unui oraș care din totdeauna a iubit și respectat teatrul, din strădania celor ce au dat Casei lui Alecsandri posibilitatea materială să existe imaginând

(și finalizând ilicit) soluții contabile care, dacă faptele n-ar fi de mult prescrise, ar face deliciul oricărui DNA postrevoluționar. Nu intru în amănunte, am descris cu alte diverse prilejuri incredibila odisee parcursă între anii 1969 şi 1990 de cea mai veche scenă a țării; oricum, cei care n-au trăit-o n-au cum să-i intuiască adevăratele proporții și consecințe... Urmăresc cu atenție activitatea Naționalului și încerc să nu absentez de la nicio premieră. Prilej cu care am avut a urmări nu puține reprezentații de reală valoare, alături de puneri în scenă mediocre (o mare deziluzie: „Chirița în provincie") și de câteva spectacole sub nivelul unui Teatru Național. Ceea ce și pe vremea mea s-a întâmplat și, de fapt, se-ntâmplă oriunde și oricând. De discutat, s-ar putea discuta pe marginea programului repertorial al unui Teatru Național, nu instituind procentaje de dramaturgie autohtonă (cum i-am auzit pe unii propunând), nici pretinzând obligativități de sorginte didactică, nici morgă și ștaif academic în alcătuirea listei repertoriale, dar, oricum, o mai atentă aplecare asupra dramaturgiei românești actuale atâta cât este – și de-i puțină, tocmai prin dezinteresul arătat de teatre se explică.

– *Câteva aprecieri asupra literaturii ieşene contemporane?*

– Detest sintagma „literatură ieșeană". O fi reprezentând Lovinescu „literatura fălticeneană", ori, acum, Theodor Codreanu, „literatura hușeană"? Există Literatură și literatură. Se poate vorbi despre literatura care *se scrie la Iași* – nu-i același lucru. Deși cu o prezență onorabilă, poezia își vindecă greu rănile după plecările definitive ale lui Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Emil Brumaru, proza se sprijină doar în două-trei nume, dramaturgia unde-i? Solid împlinit pare capitolul critică și istorie literară – *despre* literatură deci. O schismă postrevoluționară împarte păgubos scriitorii ieșeni în „ai noștri" și „ai lor", Filiala condeierilor face eforturi pentru a reuni breasla, rezultatele abia încep să se arate și, oricum, nu Uniunea ne scrie cărțile. Rămâne de văzut și cine le citește.

Cronici, cronici peste cronici, de unde atâta efervescenţă, vervă şi prospeţime? Publicistul prin excelenţă Mircea Radu Iacoban scrie cu dezinvoltură despre subiecte şi idei, oameni şi întâmplări, o lume pestriţă, mai mult debusolată, ameninţătoare, dezechilibrată de vreme şi de vremuri. În biblioteca de suflet însă vom regăsi oricând cărţile scriitorului, ale celui pentru care arta portretului *nu mai are taine. În acelaşi timp, „dacă portretele interesează mai ales prin dimensiunea lor psihologică, explorând amănuntele care pot oferi imaginea personalităţii evocate, cărţile comentate de Mircea Radu Iacoban sunt selectate nu în perspectiva stabilirii unei ierarhii de valori, ci în aceea a efortului conţinut chiar în proiectul memoriilor sale" (Ioan Holban).*

martie 2019

C. Stănescu

„ÎN VREME CE GURA MEA LATRĂ...”

La sfârşitul lui noiembrie 2010 murea un mare poet: Adrian Păunescu. De-ar fi să-l credem pe „divinul critic”, ar trebui să spunem odată cu el că adevărata viaţă a poetului începe cu moartea lui. Însă ideea criticului, frumoasă ca orice mare iluzie, nu i se potriveşte vulcanicului Adrian Păunescu: poetul n-a avut răbdarea ca posteritatea să decidă asupra lui şi, grăbit în moarte ca şi în viaţa lui, şi-a apropriat-o curtând-o şi înhăţând-o pe toate căile, avuabile şi inavuabile. Posteritatea lui Adrian Păunescu începe de aceea în timpul vieţii lui: a făcut tot ce se poate şi ce nu se poate („Şi ce se mai poate, când totul se poate?”) spre a o simţi, pipăi şi, ca Arghezi în căutarea divinităţii, să urle: „Este!”. Dumnezeul lui a fost gloria lui. Fiu al iluziei, „În schimbul gloriei din prima oră / poetul iată că primeşte, Doamne, / gustul mulţimii gata să-l condamne / şi gelozia ei care-l devoră”. Personalitate puternică şi complexă, a iubit riscul „pe cont propriu”, ca pe nimic altceva: „Pericolul e mediul meu firesc, / Îmi place lupta văilor cu piscul, / Nesomnul, îndoiala, lupta, riscul / Mă-mbolnăvesc şi mă-nsănătoşesc / ... / Pe mine mă urăsc două extreme – / Pătatul, castul – cu aceeaşi ură, / Ambiguu-mi ies cuvintele din gură / De linişte fiinţa mea se teme. / Oameni perverşi, şi voi, din dogma castă, / Din riscul meu decurge pacea voastră”. Profetice, aceste vorbe din care se încheagă portretul dublu al poetului – el însuşi „pătatul” şi „castul” existând sub acelaşi înveliş – vor face din Adrian Păunescu, în viaţă şi, iată, imediat după moarte, vânătorul căzut pradă vânatului. Un „câine de vânătoare” răpus de iepurii, mistreţii şi păsările pe care le vânează: „Eu sunt un câine de vânătoare, / Trădez vânatul lătrând greoi / Prin văile tulburi prin care treceţi / Cu puştile-ntinse, / Voi, nou-născuţii, fragezii, voi! // Ştiu tot ce este şi ce urmează / Şi pălăriile vi le şi văd, / Vor sări iepuri, mistreţi şi păsări, / Pe văile lumii va fi prăpăd. // Albi şi sportivi cu ochii albaştri / Veniţi în urmă... / Şopotiţi, hohotiţi, chicotiţi sau tăceţi, / În vreme ce gura mea latră. // Iată, ies iepurii şi ies mistreţii, / Urşii se leagănă, vulpile ard, / Vouă vă bubuie puştile-n sângele lor: / Mie mi-e milă şi cald. // Şi ştiu ce vine: ca din greşeală / Un glonţ din spate o să mă omoare / Şi vânătorii tineri vor plânge / Pe fostul câine de vânătoare.” Premonitorii, semnalele poetului şi-au vădit din plin temeinicia: posteritatea lui Adrian Păunescu a început urât. A început cu un linşaj al tăcerii („Taci, Adrian Păunescu!”), cu un cor cacofonic în care s-au amestecat hilar şi penibil vocile răguşite ale adulatorilor de cenaclu şi de circumstanţă cu ale detractorilor care, cum zice unul dintre ei, găsesc „obscenă” urcarea trupului neînsufleţit al poetului pe scena Ateneului Român, precum şi îngroparea sa la picioarele lui Eminescu. Îi ştia prea bine poetul cu inima ca un trăgaci de armă pe bugetarii curajului şi invidiei, funcţionari ai urii de porunceală prezenţi la datorie în toată istoria românilor. Detestabilei specii poetul i-a dedicat un poem antologic, „Biografia unui sedentar”, unde-l pune să vorbească în nume propriu pe unul dintre aceşti cotizanţi la fondul de ură naţională: „Cal priponit de sacul cu grăunţe, / Aşa mi-a fost, aşa îmi e ursita, / Săraca mama mea, nefericita, / Fugea pe-un câmp, o veste să anunţe. // Când eu m-am năzărit în al ei sânge, / Gonit de-o spaimă şi lătrat de-un câine, / Om azi, c-un lanţ legat de a lui pâine, / Cal priponit de-un sac care-l constrânge. // Copiii mei născându-se, în mine, / mai friguroasă se-ntinse frica, / Cal priponit de-un sac fără ruşine, / Mi-i sacul botniţă, nu zic nimica. // Şederea-mi place, hrana îmi e viciu, / Liber m-ar face poate numai biciul.” Arghezian în sarcasmul său, un asemenea poem alături de multe altele confirmă cu asupra de măsură una dintre laturile personalităţii lirice a lui Adrian Păunescu semnalată de mult de sagacele critic Şerban Cioculescu: „Acesta este Adrian Păunescu, poetul în care cred că nu m-am înşelat văzând cel mai vrednic urmaş al poetului Tudor Arghezi.” Însă Adrian Păunescu este „vrednicul urmaş” al multor altora dintre marii poeţi ai literaturii române, şi nu numai. În partea rezistentă şi durabilă a multei lui creaţii răsună

„voci” adunate de peste tot: de la Bolintineanu şi Heliade la paşoptişti, „oamenii începutului de drum”, cum memorabil i-a numit Paul Cornea într-un studiu fundamental, până la romantici şi postromantici, moderni şi modernişti, Eminescu, Macedonski şi Coşbuc, Goga şi Arghezi, Bacovia şi Beniuc. Nu-i străin flautul lui bolnav de lirica ruşilor Maiakovski, Esenin ori Evtuşenko. Un soare negru al melancoliei nervaliene poate fi zărit şi simţit deseori, chiar şi într-unele dintre cele mai revărsate poeme ale „cântăreţului revoluţionar” ce s-a dorit să fie îndemnând, prea optimist, „nu-ţi poate pune nimeni cătuşe peste tâmple, / şi chiar de ţi le-ar pune ţi s-ar preface-n laur. / Ai fost adus pe lume să scoţi din mâzgă, aur, / Fii fericit de drama ce stă să ţi se-ntâmple.” N-a fost, ca mulţi alţii, „chiriaş cu ora” în inima cetăţii, dar, veritabil „Don Quijote valah”, şi-a luat adesea dorinţele drept realităţi şi a avut nebunia de sorginte poetică de a crede că vede în aburul străveziu al iluziei chiar „pământul făgăduinţei”: un idealist şi un romantic incurabil din specia „arzătorilor nebuni” ce s-au lăsat mistuiţi până la capăt şi fără rest de flacăra în care s-au aruncat cu capul înainte. Poetul nu poate fi despărţit de om, unul este oglinda celuilalt. Va fi probabil imposibil să împărţim exact pe talgerele posterităţii măsura în care şi-a instrumentalizat poezia punând-o în slujba propriei ascensiuni sociale şi politice ori, dimpotrivă, gradul până unde poziţia pe care puternica lui personalitate şi-a cucerit-o a fost nu mai mult decât o „pârghie” pusă în serviciul poeziei propriu-zise şi al adevărurilor purtate în şi printre rândurile ei. De ce ar fi, pe de altă parte, blamabil că acest poet contradictoriu şi de nestăpânit şi-a vânat ca un câine de vânătoare gloria şi posteritatea, câtă vreme în urma acestei vânători rămânem cu asemenea versuri memorabile prin care trece un val de vânt din psalmii arghezieni: „Vânatul are ochii vineţi, vânatul năluceşte-n tufe, / să fie nor ce-i înconjoară fuga şi sclipătul! Pornim, / încep toate aceste boturi să caute şi să răsufle, / vânatul are sânge iute şi înţelege că pornim. // Şi se ascunde, iată-l, Doamne, în faţă, tot mereu în faţă, / prin faldurile-nrourate norocul e cât poate fi, / o clipă învelişul fugii în două laturi se dezgheaţă / şi ochii vineţi se arată din două negre scăfârlii. // Fugim şi căutăm, şi până în clipa cea groasă când se-mparte / vânatul împuşcat, noi nu ştim spre care loc şi timp pornim, / ce parte-o să ni se cuvină, atunci, din toată-această moarte, / de suntem câini de vânătoare, vânat sau vânători. Pornim.” Doar un mare poet, „arghezian” sau, dacă doriţi, „bacovian” îşi poate stinge în clipele fericite ale inspiraţiei lui entuziasmele şi înălţările „macedonskiene” cu o lacrimă a melancoliei, a deznădejdii şi a rătăcirii într-o vânătoare confuză, fără ţel şi fără sfârşit. Cu siguranţă Adrian Păunescu este un mare poet de antologie: cititorul onest va da singur ori ajutat peste kilogramul de aur pur din tona de minereu ce rămâne posterităţii ca să-i dea ocol. Unul dintre cei mai fini şi mai subtili degustători ai poetului este un mare prozator: Eugen Barbu. Autorul „Princepelui” a văzut în poet şi-n poezia lui ceea ce mulţi critici s-au făcut că nu văd: „La prima vedere s-ar părea că programarea sau destinul lui Adrian Păunescu ar fi în primul rând acela de a comunica, prin poezie, autorul trăind intense experienţe de cunoaştere pe care le atribuie şi altora. Fiind dotat cu o puternică tendinţă moralizatoare, el încearcă să transpună aceste experienţe în plan social, adică să le facă eficiente. E vorba deci mai curând de transmitere decât de comunicare, deoarece poetul nu se confundă nicio clipă cu ceilalţi, păstrându-şi inalterată întreaga personalitate; el statuează, emite aprecieri, dă decrete; e mai curând pontif intolerabil decât tribun comprehensiv (...); poetul revine la statutul decretativ, deşi uneori el ne pare nu un legislator în adevăratul înţeles al cuvântului, ci un dionisiac. El nu construieşte silogisme, ci se dăruie pe sine crezând că jertfa-i simbolică va servi omenirii. Instinctul său gregar e dublat în mod tragic de o mare însingurare (...) O faţă surprinzătoare la acest poet baladesc este meditaţia pe fondul reveriilor. Un militant întorcându-se în răgazuri asupra problemelor existenţei, iată ceva mai rar, dar nu mai puţin interesant la Păunescu”. Autorul „Princepelui” vorbeşte mai departe despre un Păunescu al îndoielii şi al neliniştii care pun riduri, uneori adânci, pe „domeniile în care ar putea pretinde că deţine anumite certitudini” şi, în fine, Adrian Păunescu „flirtează cu dragostea şi moartea într-un excurs încercat de Eminescu, Bacovia şi Rainer Maria Rilke”. Îl compară pe omul care a cucerit şi ameţit cu magnetismul său o generaţie întreagă cu „un Rastignac sosit de la Bârca, în tenişi şi cu basc pe frunte, abia scăpat din urma oilor pe care le-a dus pe câmp”, pentru ca, într-o imagine elocventă prin sugestie şi forţă de caracterizare să-şi întregească memorabilul portret: „Actor el însuşi, Adrian Păunescu ştie să-şi însoţească poezia de grandilocvenţe şi de retorici, cum va fi făcut probabil Victor Hugo. Locul său este pe un munte, într-un deşert sau în pieţele publice, unde auditoriul este zguduit de torentele sale lirice ca de un uragan neobosit. Cuvintele lui sunt fulgere.” Adevăratul Adrian Păunescu va fi, în posteritate, poetul care şi pe un munte sau, mai ales, într-un deşert îşi va „zgudui” auditoriul imaginar şi imaginat cu poemele lui antologice culese din tona de minereu aurifer ce stă întreagă sub ochii celor ce vin şi vor veni. La rândul său, un strălucit critic din noile generaţii, Daniel Cristea-Enache, scrie în „Adevărul” (august 2015): „O fotografie postată de mine pe Facebook a provocat multe comentarii. În fotografia respectivă, Adrian Păunescu, tânăr şi înfierbântat, într-un tricou cu mânecă scurtă şi purtând bretele, îl ţine pe după umeri pe mai vârstnicul Nichita Stănescu, cu barbă şi părul lung, cu un pulover (dar altul decât cel devenit celebru) peste care îşi ţine mâna dreaptă la inimă. Ne aflăm, cu această fotografie istorică, în 1983, cu puţin înainte de moartea lui Nichita Stănescu, invitat atunci la Cenaclul Flacăra pentru o adevărată celebrare. Artizanul acesteia a fost, desigur, Adrian Păunescu, figură controversată a poeziei şi a istoriei

noastre postbelice. (...) Nu i se iartă lui Adrian Păunescu, nici astăzi, contribuţia consistentă la cultul personalităţii lui Nicolae Ceauşescu, naţionalismul exacerbat şi cu tuşe groteşti prin care înşira voievozii neamului în spatele «celui mai iubit fiu al poporului», vanitatea de a fi pe o scenă supraînălţată... Critica literară a avut să-i facă alte reproşuri: diluarea lirismului şi transformarea poeziei în simplă versificare, substituirea artei printr-un mesaj social ori naţional tot mai plat şi mai schematic... Dar recalibrarea imaginii publice a lui Adrian Păunescu va veni, cred eu, tot dinspre critica literară – fiindcă este meseria criticilor să analizeze şi să judece *sine ira et studio*. Nu o condamnare vreau deci să fac, nici o spălare de păcate. Mă interesează rezultanta unei biobibliografii. Amândoi poeţii au avut «norocul» de a-şi suprapune anii tinereţii şi ai maturităţii unui regim totalitar, în care literatura era încorsetată ideologic, controlată şi cenzurată. Nichita Stănescu nu a apucat Revoluţia, spre deosebire de Adrian Păunescu, hăituit în decembrie 1989, în nişte secvenţe greu de uitat, de nişte revoluţionari... Nu ştim cum s-ar fi împăcat poetul celor 11 elegii cu libertatea postrevoluţionară, dar ştim cum a gestionat-o fostul diriguitor al Cenaclului Flacăra: nu prea bine. (...) Poetul care umplea altădată stadioanele s-a chinuit, literalmente, să refacă atmosfera de atunci. I-a fost imposibil, fiindcă epoca noastră nu mai era cea a tinereţii lui şi diferenţele erau mai mari şi mai adânci decât similarităţile. Când era grav bolnav, ca şi cum ar fi simţit că e bine să-şi încheie socotelile cu propria viaţă ca un scriitor, nu ca un politician, Păunescu a făcut eforturi să se împace cu colegii săi, pe care tot el îi susţinuse prin legea indemnizaţiilor de merit. Puţini ştiu că mari scriitori români de azi ar fi trăit în cea mai neagră sărăcie dacă Păunescu nu s-ar fi zbătut, ca parlamentar, pentru această lege a indemnizaţiilor de merit. Căci poetul acuzat, ca altă dată Arghezi, de arghirofilie a fost (în felul său vulcanic, turbulent, dominator, insuportabil) un generos. (...) Înainte ca Păunescu cel cunoscut de toată lumea şi detestat de atâţia să instaleze o scenă oficială în propria poezie, aceasta suna aşa: «În lumea plină de urmări, / eu sunt un om pe nişte scări. // În sus ce e? În jos – nimic! / În jos ce e? În sus – nimic! / Vorbesc cu ceilalţi care au fost / şi-n sus şi-n jos şi nu-i dezic, / eu însumi spun de locurile / pe unde am fost: nu e nimic. // Vecinul meu prăşeşte ciori, / vecina mea prăşeşte farduri, / eu sunt un om pe nişte scări, / şi-un câine bulucind prin garduri, / o dată, de mai multe ori, / căci ce pot fi aceste garduri, / decât căzute, foste scări». Poemul, care continuă la acelaşi nivel se intitulează *Un om pe nişte scări* şi este din volumul *Fântâna somnambulă* apărut în 1968. La 25 de ani, Adrian Păunescu era deja un poet în toată puterea cuvântului, unul dintre cei mai originali dintr-o generaţie numărând atâtea vârfuri. Să fii contemporan cu Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, Cezar Ivănescu, Ileana Mălăncioiu, Emil Brumaru – şi totuşi să fii Adrian Păunescu, nu e ceva la îndemâna oricui. Cred că generaţiile ce vin îl vor citi şi îl vor preţui pe adevăratul poet cu acest nume, ignorând suveran ceea ce pe noi ne-a iritat şi ne-a indignat la Adrian Păunescu."

Iordan Datcu

ERUDIT CERCETĂTOR AL REVISTELOR LITERARE

Este vorba de criticul şi istoricul literar, de editorul **Mircea Popa** care, de-a lungul mai multor domenii, s-a afirmat ca unul dintre cei mai aplicaţi investigatori ai revistelor literare, mărturie în acest sens fiind cărţile *Istoria presei literare româneşti din Transilvania până la 1918*, în colaborare cu Valentin Taşcu (Cluj, Editura Dacia, 1980) *Presa românească și ideea națională* (Alba Iulia, 2000), *Presa mehedinţeană. Privire panoramică* (Drobeta Turnu Severin, 2003), *Panoramic jurnalistic. Presa de ieri şi de azi* (Cluj-Napoca, 2011) şi *Presa clujeană de la începuturi până azi. 170 de ani* (Cluj, Eikon, 2014). Trebuie să adăugăm colaborarea sa la *Dicţionarul general al literaturii române*, volumele I-VII (2004-2009) cu aproape 170 de articole despre reviste. De asemenea, nu uităm că este redactor-şef al revistei „Astra Clujeană", în care multe numere sunt scrise aproape în întregime de către conducătorul ei, şi în fine că face parte din colegiul redacţional al unor reviste, între ele şi periodicul cultural „Acasă".

A socotit că este firesc să acorde atenţie şi revistelor manuscrise, preocuparea sa în acest sens fiind şi ea veche, cartea pe care o prezentăm acum fiind precedată de articolele: *Sub semnul junimismului*, în „Astra Clujeană" (nr. 1-2/2017), *Cinstirea zilei de 3/15 mai în revista „Steaua mării"*, în volumul *Uleiul din candelă* (Blaj, Editura Astra, 2009, pp. 176-182), *Revista manuscrisă „Steaua mării" a teologilor români de la Seminarul din Gherla*, în volumul *Tradiţii ale presei religioase din România*, coordonatori Carmen Tăgșoreanu, Ilie Rad (Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 238-259).

Amplificând cercetarea asupra revistei gherlene, a tipărit cartea *O revistă tezaur: „Steaua Mării"* (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019), pe care a lansat-o la festivitatea împlinirii, la 29 ianuarie 2019, a 80 de ani de viață.

Aproape jumătate din carte (pp. 7-115) ocupă studiul introductiv, în care Mircea Popa prezintă Societatea de lectură literar-bisericească „Alexi-Șincai", care a luat fiinţă la 11 decembrie 1869, în cadrul seminarului din Episcopia greco-catolică din Gherla, prezentarea ei făcându-se cu raportare la alte societăţi similare: Societatea literar-bisericească a teologilor români din Viena (1861), frecventată şi de Mihai Eminescu, Salba literară de la Viena-Budapesta, Societatea „Inochentie Micu Klein" de la Blaj, la care studenţii gherleni s-au raportat şi, în fine, Societatea lepturiştilor orădeni, care au tipărit almanahurile „Zorile Bihorului" şi „Fenice".

„Revista de la Gherla a fost – scrie Mircea Popa – o şcoală a curajului, a libertăţii cuvântului şi a demnităţii naţionale, un mod de confruntare a tineretului cu problemele grave şi majore ale timpului." Fiind cenzurată doar în interiorul seminarului, „Steaua Mării" a inclus articole vehemente despre situaţia românilor în imperiul austro-ungar şi despre alte probleme social-politice ale vremii. Fapt interesant, revista nu este un document vetust: „Cele mai multe materiale aflate în corpul revistei îşi păstrează şi astăzi nealterată forţa expresivă şi persuasiunea ideilor, forţa argumentării, tensiunea mobilizatoare, autorii lor dovedind nu numai cunoştinţe bogate, ci şi o conştiinţă naţional-patriotică ridicată, un mod ferm de a-şi spune opiniile." Nu este însă şi cazul liricii originale a unor poeţi amatori, „destul de modestă, situându-se într-o zonă de improvizaţie şi mimetism intuitiv", ca și proza unor tineri condeieri, „destul de săracă şi nesemnificativă". O reuşită a revistei o constituie rubrica de folclor, din care cartea lui Mircea Popa inserează colecţia de poezii populare a lui C. Negruţ din Ruşi – în Munţi, Poezii populare din Jurul Gherlei, Ciclul Iancului, Satirice, Cântece glumețe, Balade, Colocărie şi un singur basm, Făt-Frumos şi Haida-n Câmp. Pe lângă cele care sunt culese din localităţile amintite, există şi altele, culese din Târşolţ, Țara Oașului, Gherţa Mare, Ugocea, Tohat, Bârsău și Nadișul Român, Sălaj, Vişeu-Maramureş. Teologul C. Negruţ a scris un articol despre însemnătatea cântecelor populare, inclus şi el în Addenda. Unii culegători dintre cei amintiţi, care fac parte din anexa cărţii, notează sensul unor cuvinte rare, al unor termeni străini pătrunşi în poezia de cătănie, îşi însoţesc textele cu unele note explicative.

Cartea lui Mircea Popa este o reală contribuţie, scrisă cu vădită plăcere, cu evidentă participare, el fiind contaminat parcă de patosul articolelor patriotice ale studenţilor gherleni.

Iulian Chivu

DESPRE INSUFICIENȚELE ABSURDULUI

Neîndoielnic că o lectură activă a lui Albert Camus (*Caligula*; *Starea de asediu*; *Străinul*) dintru început poate să pună orice cititor în fața unor teste de rezistență a propriilor concepte, opinii sau atitudini în impactul cu absurdul care solicită vieții să-și confrunte propria rațiune în prilejuri de contradicție ireductibilă. Cu atât mai mult dacă cititorul își prilejuiește contactul și cu dramaturgia lui Eugen Ionescu (*Rinocerii*, *Cântăreața cheală*, *Regele moare*), a lui Samuel Beckett (*Așteptându-l pe Godot*), a lui Jean-Paul Sartre (*Muștele*, *Diavolul și bunul Dumnezeu*), cu proza lui Franz Kafka (*Procesul*, *Colonia penitenciară*, *Castelul*) etc. Astfel contextualizând, același cititor încearcă să-și prefigureze conceptualizarea *absurdulu*i, odată cu *Mitul lui Sisif* și *Omul revoltat*.

Într-o primă analiză, *absurdul*, fiind o relație, nu reușește să urce mai sus de noțiune (informație minimală operațională). Numai prin creativitate, artele, cu excepția arhitecturii și a muzicii, reușesc să opereze cu absurdul și, prin aplicabilitatea extensibilă a conținutului (proprietăți definitorii), acesta tinde să se înscrie în ordinul conceptelor. Sub o interpretare rațională, absurdul se definește în opoziție cu gândirea logică, cu evidențele, cu bunul simț, în seama lui reținându-se tot ceea ce este fals doar fiindcă se opune adevărului. Adăugându-și această cauză, deci nu numai fiindcă rămâne în abstract, el nu are o imagine mentală nici când se opune evidentului material. Absurdul neavând o existență ontică, nu are propriul discurs și nu desemnează prin sine, ci semnifică doar în opoziție și se manifestă doar în reprezentările omului.

Absurdul e o traumă antropologică, dar nu are existență categorială. Generalizarea pe care o avansează este autosuficientă fiindcă nu explică, ci neagă explicația; nu afirmă existența, ci inexistența și a găsit spațiu favorabil de afirmare cu predilecție în existențialism, unde a fost luat ca ipoteză de lucru.

Albert Camus știe toate astea și conturează omul absurd care începe să gândească fiindcă este *ros pe dinăuntru* și mărturisește că viața îl depășește doar pentru că o înțelege. Constatarea absurdului duce până la moarte doar dacă există o logică ce ajunge până acolo unde însăși gândirea se clatină; absurdul sfârșește odată cu moartea însăși, fiindcă este o reprezentare colaterală a ei. El face însă precizarea că sentimentul absurdului nu e totuna cu noțiunea absurdului (*Sinuciderea filosofică*).

Ființa umană, cum ar fi spus Sartre, poate lua atitudini negative față de sine, fiindcă *conștiința este o ființă pentru care există în ființa sa conștiință a neantului ființei sale*.[1] Judecata filosofului francez ajunge la relația cu *celălalt* în care realistul greșește adjudecându-și-l, adică lipsindu-l de considerația cuvenită, o eroare despre care vorbește și Husserl odată cu lumea relevată intermonadic conștiinței (măsoară ființa prin cunoaștere), spre deosebire de Hegel (care identifică cunoașterea prin ființă). Premisele antropologice ale unei atari existențe sunt îndelung căutate de Camus în literatură; în special în tragedia greacă, dar și în literatura modernistă și postmodernistă pe care nu a mai cunoscut-o efectiv, dar a cunoscut cât se poate de bine literatura primei jumătăți a secolului al XX-lea. Resursele sunt conturate în aceleași linii ca și la Soren Kierkegaard. Filosoful danez reconsideră și el tragedia greacă similar: *Căderea eroului nu e, așadar, o simplă consecință a acțiunii acestuia; ea e în același timp o suferință, în timp ce în tragedia mai nouă căderea eroului nu e o suferință, ci o faptă*.[2]

Trimiterile se fac spre diversele tipuri de vină tragică și posibilele ei deschideri etice; eroul devine rău, iar răul este însuși subiectul tragediei fără a face din asta un scop estetic. Implicitul estetic subliniază în tragedia antică o tristețe mai profundă decât durerea, fiindcă tristețea are totdeauna mai multă luciditate decât aceasta.[3] În cazul lui Iisus Hristos se face o diferență esențială: *Pentru că unitatea dintre nevinovăția absolută și vina absolută nu e o determinare estetică, ci o determinare metafizică. De fapt, tocmai din acest motiv*

lumea s-a ferit mereu să numească viața lui Cristos o tragedie, simțind că subiectul acesta nu poate fi epuizat prin determinări estetice.[4] Referința generală ar fi că eroul se face vinovat în funcție de pietatea de simț comun. Pentru Camus, în cazul lui Oedip, de pildă, *destinul lui e stabilit dinainte. Zeii au hotărât că va săvârși omorul și incestul*[5]; judecând la fel, Kierkegaard constată că el nu e vinovat, ci destinul lui purta în el vina tragică.[6]

Această vină tragică este împărtășită, în consecință, și de Antigona care, în ciuda unui cod etic imobil, între virtutea iubirii firești pentru tatăl său și judecata păcatului acestuia, alege virtutea iubirii: *Își iubește tatăl din toată inima, iar această iubire o scoate din sine, implicând-o în vina tatălui; fiind rodul unei astfel de iubiri, se simte înstrăinată de oameni și cu atât mai vinovată, cu cât își iubește mai mult tatăl; doar lângă el își poate găsi liniștea; fiind la fel de vinovați, și-ar putea împărți tristețea*.[7] Suntem așadar într-o confruntare a valorilor pentru o axiologie care mai are de răspuns încă multor întrebări. Eroul absurd perseverează în a da sens existenței sale; revolta acestuia (fiindcă firescul este greu de înțeles în perspectivă existențialistă) ajunge să se consacre în simbol, ca în cazul lui Sisif: *Un simbol, într-adevăr, presupune două planuri, două lumi de idei și de senzații și un dicționar de corespondențe între una și cealaltă*.[8]

Cu prestația lui, Camus vine dinspre existențialism neîndoielnic cu înrâuriri evidente în Jean-Paul Sartre, în Kierkegaard, însă urmează ca scriitor lui Malraux, lui Gide sau lui Lawrence. Eroul lui, Sisif, e absurd fiindcă este conștient: *Toată bucuria tăcută a lui e aici. Destinul său îi aparține. Stânca lui este lucrul lui. Tot astfel, omul absurd, când își contemplă chinul, face să amuțească toți idoli*.[9] Eroul absurd nu mai poate fi susceptibil de aventură, ca la Gide, ci se apropie de eroul lui Kafka (*Procesul*). Sisif își împarte speranța între urcuș și reluarea lui; simbolizarea lui constă în eternizarea speranței prin care el însuși este etern.

Ce ar fi făcut Sisif dacă ar fi știut că nu va reuși niciodată? Absurdul, care nu poate fi decât în interiorul ființei, îl face să urce muntele ca expiere și să coboare în penitență pentru un alt început.

În consecință, o filosofie a absurdului nu este posibilă inclusiv pentru că absurdul nu poate fi asimilat ca regulă de viață din cauză că e contradictoriu. Existențialismul însă și-a dovedit viabilitatea. *Absurdul este, în esență, un divorț. El nu există în niciunul din elementele comparate. El se naște din confruntarea lor*[10], adică este o relație – o spune însuși Camus cu aceeași convingere cu care crede că *Husserl și fenomenologii restituie lumea în toată diversitatea ei și neagă puterea transcendentă a rațiunii. Odată cu ei universul spiritual se îmbogățește în chip nemărginit.*[11]

Mai mult decât atât, prin Heidegger existențialismul vine cu o reacție împotriva raționalismului cartezian (gândirea nu poate determina existența, ci o mistifică doar). De aceea Kierkegaard determină gândirea rațională să riște chiar absurdul: *Credo quia absurdum*! Or, dacă o filosofie a absurdului este imposibilă din rațiunile amintite mai sus, nici o conceptualizare a acestuia nu ar fi posibilă, ne lasă de înțeles Albert Camus. Încă un argument vine dinspre Șestov: *Singura ieșire adevărată se află tocmai acolo unde nu există ieșire pentru judecata omenească. Altminteri, de ce am mai avea nevoie de Dumnezeu? Omul se întoarce către Dumnezeu decât pentru a obține imposibilul. Cât privește posibilul, oamenii îi pot face singuri față.*[12] Galileo Galilei refuză să moară pentru argumentul ontologic; mai dragă îi este viața. Schopenhauer vorbește convingător în fața unor mese îndestulate despre sinucidere, dar o face numai ca idee. Sinucigașul se conformează absurdului; cel condamnat la moarte doar îl constată. În mitul lui Orfeu, ca și în epopeea lui Ghilgameș, renunțării nu i se opune decât tristețea care constată neputința, imposibilul sub ceea ce este și, mai ales, prin ceea ce rămâne covârșitor.

Singura măsură rămâne, astfel, supunerea, nu revolta. Camus imaginează lagărul deasupra căruia flutură steagul libertății și evocă sub același generic masacrele în numele dragostei pentru aproapele. Totuși, el nu împinge lucrurile în absurd, însă atrage atenția asupra lui ca potențialitate. Kafka îl ajută cu proza lui: Crima ca fatalitate și crima ca raționament[13]. Nihilismul absolut legitimează sinuciderea și ajunge imediat la crima logică, cele două fațete ale inteligenței nefericite, în condiții de resentimente și dispreț. Dacă îi refuzăm sinuciderii rațiunile, nu este posibil să i le oferim crimei[14], adaugă Camus.

Absurdul, revolta, sinuciderea existențialist-camusiană încep din percepție și se încheie în premisă, doar în temeiul rațiunii că *omul e singura creatură care refuză să fie ceea ce este.*[15] De aici, revolta metafizică – protestul omului împotriva condiției sale, nedreptățit prin creație, o stare inconfundabilă cu ateismul, însă cuprinsă de același spirit contestatar ce nu acuză decât implicit insuficiențele sentimentului religios, fiindcă în contextul postmodernismului lui Lyotard nevoia de o nouă ordine și de un alt tip de acțiune instituie domnia multiplicității și a diferenței, a ireductibilului heterogen, despre care scria în detaliu Jacques Le Goff[16].

Însuși Heidegger contestă filosofia modernă pentru metafizica prezenței pe care o afirmă uitând de diferențele ontologice dintre *Ființă* și *Ființare*. Lyotard conceptualiza postmodernismul în jurul neîncrederii în metapovestiri, când funcția narativă își pierde functorii concentrați până atunci în marile primejdii, în marile scopuri și în marile răspunsuri. Astfel, absurdul lui Camus își caută sfera și mai concret; orice rebeliune sfârșește într-o revoluție metafizică![17]

Și în același spirit ne trimite la Stirner care, nu mai departe de Nietzsche, voise să ucidă în om, după Dumnezeul cel viu, însăși ideea de Dumnezeu cu tot riscul ca, odată privată de voință divină, lumea să fie privată, prin urmare, de finalitate și de unitate. Nietzsche[18] știa că într-o astfel de lume debarasată de Dumnezeu, omul e deja solitar și, în consecință, fără stăpân. O astfel de libertate nu era însă destul de confortabilă; ea duce spre o măreție fără rațiune, o măreție tragică în fond. O măreție pe care Johannes Volkelt[19] o găsea în grade di-

ferite în tragicul *aberant*, dar și în tragicul *exhaustiv*.

Camus, cum am văzut, vorbește însă despre tragicul destinal care rezidă în structura de specie a omului, atribut prefigurat și la Volkelt: *Lumea pare astfel organizată, încât măreția omului să ducă mult prea ușor la disperare și prăbușire*[20], un motiv aparte pentru care animalele nu se sinucid, cum observa și Camus. Volkelt nu constată absurdul, deși trece pe lângă el de multe ori: *Vina tragică este o vină relativă, o vină care, totodată, poartă în sine justificare și dă expresie măreției caracterului vinovat.*[21] Camus definește, cum am văzut, absurdul ca *păcat fără Dumnezeu*, de aceea el *nu poate exista în afara unei minți omenești. Astfel, absurdul sfârșește, ca orice lucru, o dată cu moartea. Dar absurdul nu poate exista nici în afara acestei lumi*[22] și, ca atare, el nu are sens decât în măsura în care nu consimți la el și nu este posibil decât în condițiile destinalului și ale măreției tragice. Încă o insuficiență esențială respinsă de concept.

De cealaltă parte a lucidității, postmodernismul decreta: *fiți comensurabili, altfel dispăreți*! Numai că reversul a rămas incomensurabil în ficțiune și nu a eradicat absurdul; *nimic nu e adevărat, totul e permis*! Existența absurdului ca accident al rațiunii este și mai evidentă la Derrida (*Despre gramatologie*), care prefigurează odată cu *sfârșitul cărții* însuși *începutul scrierii*, după pilda lui Socrate, *cel care nu a scris niciodată*.

Note

1. Sartre, J.-P.; *Ființa și neantul*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2004, p. 93
2. Kierkegaard, Soren; *Opere. II Sau-sau*, Ed. Humanitas, Buc., 2008, p. 203
3. Idem, p. 208
4. Idem, p. 210
5. Camus, Albert; *Fața și reversul; Nunta; Mitul lui Sisif; Omul revoltat; Vara*, RAO, București, 1994, p. 199
6. Op. cit., p. 222
7. Ibidem
8. Camus, op. cit., p. 199
9. Idem, p. 193
10. Idem, p. 123
11. Idem, p. 120
12. Apud, p. 125
13. Idem, p. 214
14. Idem, p. 215
15. Idem, p. 217
16. *Histoire et mémoire*, Paris, 1988
17. Camus; op. cit., p. 231
18. Op. cit., p. 270
19. *Estetica tragicului*, Ed. Univers, Buc., 1978
20. Idem, p. 164
21. Idem, p. 227
22. Camus; op. cit., p. 123

Marin Iancu

TUDOR VIANU. MODELUL IDEAL ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Împlinirea în primăvara acestui an, la 21 mai, a unei mai bine de jumătăți de secol de la trecerea în neființă a lui Tudor Vianu, cu câteva luni înainte de a fi atins vârsta de 67 de ani, a trecut, din nefericire, și de această dată aproape neobservată. Critic și istoric literar, estetician și eseist, profesor de estetică și literatură universală și comparată, Tudor Vianu este autorul unei opere a cărei structură corespunde în multe privințe imaginii celui care a creat-o. Sigur și ferm în opinii până la obstinație, retras și modest în aparență, dar temeinic și profund, gata să-și impună ideile cu autoritatea unui autentic savant, Tudor Vianu a detestat de-a lungul întregii sale evoluții literare tot ceea ce i s-ar fi părut zgomotos și imoral în jurul său, dilematic și ostentativ sentenţios. Întruchipând modelul dascălului, în sensul strict etimologic al cuvântului, cultivat și de o exemplară sobrietate, Tudor Vianu s-a impus în planul culturii noastre ca unul dintre cei mai profunzi cercetători ai fenomenului literar românesc și universal, „un om multiplu, dacă nu un om total", după cum îl descria Mihai Ralea.

S-a născut în 27 septembrie 1897 la Giurgiu. A făcut studiile gimnaziale și liceale la Giurgiu și București, urmând din 1915 cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București și, în paralel, ale Facultății de Drept. Debutează în 1916 cu articole de critică și poezii publicate în revista „Flacăra", devine redactor la

„Literatorul" lui Al. Macedonski, al cărui cenaclu începe să-l frecventeze cu asiduitate, și susține o cronică a ideilor la „Sburătorul". În anii 1922-1923 urmează o specializare în Austria și în Germania, luându-și doctoratul în filosofie la Universitatea din București. Colaborează cu studii de estetică și de critică literară la revistele „Viața Românească", „Arhiva" și „Ideea europeană". Editează opera lui Al. Macedonski, discută problema maiorescianismului, comentează stilistic evoluția prozei românești în volumul *Arta prozatorilor români* (1941), traduce din Goethe, Shakespeare, Michelangelo și Victor Hugo. În 28 mai 1935 e ales membru corespondent al Academiei Române, devenind membru titular al acestei înalte instituții din 2 iulie 1955, odată cu Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Camil Ressu, Mihail Jora, Duiliu Marcu și Iosif Iser, în urma raportului întocmit de Mihai Ralea. Se stinge din viață la București, în ziua de 21 mai 1964, în urma unui infarct miocardic.

Prin aria largă de preocupări (literatură, artă, estetică, filosofie, stilistică, sociologie, comparatism) și prin intervalul cultural pe care l-a traversat (1916-1964), Tudor Vianu a reprezentat în cultura românească un spirit sintetic, de înaltă clasă umanistă, situat alături de Maiorescu, Lovinescu, Ibrăileanu și Călinescu prin studiile dedicate literaturii universale, literaturii comparate și literaturii române, în sistemul estetic și artistic al marilor culturi europene. Deși nu a scris propriu-zis o istorie a literaturii române, cu excepția *Istoriei literaturii române moderne*, I, din 1944, în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, în care se ocupă de „Junimea", în activitatea sa de critic, istoric literar, eseist și filosof al culturii, Tudor Vianu a abordat însă aproape toate marile epoci și personalități ale literaturii noastre, în studii impunătoare atât prin dimensiuni, cât și prin substanța lor superioară.

După debutul în volum cu *Dualismul artei* (1925), urmat, în același an, de *Fragmente moderne* și, în 1926, de *Masca timpului*, culegere de articole apărute în revista „Mișcarea literară", publică în 1930 *Poezia lui Eminescu*, care îl consacră, alături de capodopera sa *Estetica* (vol. I – 1934, vol. II – 1936), drept esteticianul generației sale. Preluând tendința către disocierea esteticului prezentă la Maiorescu și Lovinescu, depășind schematismul teoriei capodoperei lui Mihail Dragomirescu, Tudor Vianu introduce o optică axiologică punând în centrul sistemului său *categoria de operă.* Această viziune teoretică integratoare este susținută de solide studii în domeniul mai general al filosofiei culturii și valorilor, fără să ajungă la încercarea de a subordona fenomenul artistic concret unor norme sau canoane. Pentru Vianu, obiectul esteticii e constituit din frumosul artistic, înțeles ca valoare estetică. Opera literară este produsul unui proces viu, activ, căruia scriitorul ca factor esențial îi imprimă dinamismul propriei sale personalități creatoare, aflate într-un permanent proces de transformare și sublimare a realității. Tudor Vianu dezvăluie un mod activ de a înțelege *procesul creației* operei de artă și totodată pe cel al *receptării* acesteia, emoția estetică generată de apropierea de frumosul artistic fiind un complex de *stări afective și intelectuale specific*e: „emoția estetică se prezintă în strânse relații cu alte elemente comune și (…) arta se prinde prin numeroase fire de țesătura vieții obișnuite". Rolul activ și dinamic pe care Vianu îl conferă artei provine din mai multe laturi ale acesteia, înțelese ca aspecte specific ale operei. Numim în acest sens *cadrul istoric social-istoric* în care trăiește și creează artistul, căruia îi adăugăm *materia* asupra căreia acesta își exercită activitatea transformatoare și, în cele din urmă, *efectul* multiplu al receptării estetice. Aceste precizări dovedesc o înțelegere modernă a complexului proces de ființare a operei de artă, atitudinea estetică fiind, în viziunea lui Tudor Vianu, o optică deschisă tuturor valorilor, o privire axiologică largă și liberă.

Comparabilă cu lucrările similare elaborate de B. Croce, N. Hartmann sau G. Lukács, *Estetica* lui Tudor Vianu demonstrează valoarea universală a operei sale în efortul de a evidenția realizări specifice a creativității românești. În acest sens, Vianu s-a sprijinit, în egală măsură, atât pe cercetările concrete de istorie literară românească și universală, cât și pe lucrările de stilistică și de critică literară sau de artă.

Intervențiile lui Tudor Vianu în dezbaterea literaturii române încep cu articole despre Alexandru Macedonski și Alexandru Vlahuță, referințele criticului îndreptându-se treptat înspre marile valori ale literaturii române, dintre acestea, opera lui Eminescu constituind, cu deosebire, prilej de permanentă meditație, ca, la un moment dat, în preocupările lui Vianu, Titu Maiorescu să devină personalitatea care, după Eminescu, ocupă locul principal. Studiile *Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu* (*Fragmente moderne*, 1925), *Titu Maiorescu, estetician și critic literar, Noi izvoare ale esteticii lui Maiorescu* (*Trei critici*, 1940), *Titu Maiorescu* (*Istoria literaturii române moderne*, 1941) constituie, înainte de monografia lui E. Lovinescu, contribuția de bază despre primul mare critic român. Receptiv la valorile clasice, dar și la arta modernă, cu formele ei novatoare, Vianu a analizat cu mare interes opera unor poeți români moderni, precum Ion Barbu și Tudor Arghezi, în monografii în care criticul își afirmă virtuțile certe de analist. Judecăți și caracterizări fundamentale au fost formulate și despre alți scriitori, precum Anton Pann, N. Bălcescu, Al. Odobescu, I.L. Caragiale, Mateiu Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu, Camil Petrescu, Blaga, O. Goga, Ion Pillat, Ion Minulescu ș.a. Sugestii din cele mai fecunde oferă studiile de sinteză în care criticul și omul de cultură deschide perspective inedite spre cercetarea literară, de mare interes prin modul înnoitor de a înțelege literatura prin stilistică, *Arta prozatorilor români* (1941) dovedindu-se, în acest sens, o lucrare de mare importanță, în realitate o originală istorie a stilurilor epice ale literaturii române. Prezente în toate momentele activității sale, profesiunile de credință clasice acoperă într-un plan de profunzime ansamblul operei lui Vianu. Idealul clasic e înțeles ca un model uman permanent, iar repertoriul de teme, principii și referințe clasice prezente în eseul *Idealul clasic al omului* (1934) susține semnificativ modul în care esteticianul își reprezintă spațiul artistic. Exactitatea și noutatea observațiilor lui Tudor Vianu sintetizează o documentare îndelung elaborată, o cultură greu de egalat, din care nu lipsea

niciuna dintre marile cuceriri ale sensibilității și spiritualității umane. În lucrările de stilistică și de literatură comparată și universală, această erudiție îi conferă capacitatea de a încadra, cu mare precizie, un scriitor sau altul în familia de spirite de care aparține. În acest context, Eminescu, a cărui operă este considerată produsul „unei imense munci de laborator”, este comentat în contextul romantismului european german, Ion Creangă devine asociat marilor artiști din familia figurilor tradiționale ale umanismului în felul lui Rabelais, pe Ioan Slavici îl așază printre „marii creatori”, iar dintre scriitorii de tip erudit, Odobescu răspunde cel mai mult opțiunii clasiciste a lui Tudor Vianu, pe când Delavrancea, ca dramaturg, să fie considerat, cel puțin la nivelul expresiei, îndatorat lui Odobescu cel din „scene istorice”. În comentariile de literatură universală, filiațiile stabilite de Vianu, „interpretul neoumanist”, cum l-a definit Ș. Cioculescu, impresionează prin aceleași corelații savante, punctele de vedere personale asupra operelor literare comentate dobândind profunzime și expresivitate. Dacă la Dostoievski, bunăoară, Vianu interpretează efortul de purificare umană prin suferință și umilință, la Sofocle și Shakespeare esteticianul distinge patosul cunoașterii adevărului, ca Balzac să fie apreciat ca anatomist al istoriei epocii sale.

Această curiozitate uriașă în materie de cultură umanistă, dublată de o pledoarie pentru rigoare și de o atitudine rațională, îl va situa pe Tudor Vianu printre spiritele exemplare ale culturii noastre. În filosofie a conceput lucrări de filosofie a culturii, de teorie a valorilor, de istorie a filosofiei, în materie literară a ilustrat în scris literatura universală și comparată, istoria literaturii române, stilistica și teoria literaturii, după cum sub aspect beletristic a publicat poezie originală, numeroase pagini de jurnal, note de călătorie din Italia și India. Ca editor, a îngrijit tipărirea operelor complete ale lui Macedonski, însoțite de comentarii bogate și substanțiale.

Toate aceste aspecte ale ariei largi de manifestare a spiritului lui Tudor Vianu îl vor determina pe E. Lovinescu să observe că sistemul său estetic nu este rigid și îngust, ci flexibil și deschis: „Spiritul lui doct, va remarca criticul de la „Sburătorul”, s-a asociat și cu o lărgime de vedere neobișnuită la criticii de structura sa la toate formele noi ale artei apusene”. P. Constantinescu va vedea în Tudor Vianu, un „suflet hrănit cu o nobilă substanță filosofică”, în măsură să păstreze „relațiuni cu critica numai în stricta funcțiune de a-și extrage fapte pentru o rețea de sistematizare”. În același sens, încă din 1932, G. Călinescu îl declară șeful de drept al esteticienilor români, acordând o înaltă prețuire scrupulozității și modestiei sale critice care se vor impune cu autoritate în epocă. Lucian Blaga scria despre Tudor Vianu ca despre „unul dintre cei mai pătrunzători și subtili esteticieni”. Personalitate complexă, un umanist clasic, „cel mai armonios, unind bunătatea cu inteligența, alternând contemplarea cu activitatea” (Geo Bogza), Vianu se înscrie în lunga serie a cărturarilor români, prezent ca model ideal în cultura noastră prin erudiție, rigoare și demnitate a expresiei.

Conceput ca o justificare teoretică a metodologiei aplicate în *Arta prozatorilor români*, studiul introductiv *Dubla intenție a limbajului și problema stilului* abordează importanța surprinderii particularităților limbajului pentru caracterizarea stilului unei. Problema metodologică se dovedește extrem de interesantă prin modul în care autorul abordează existența unei dihotomii a câmpului lingvistic, a unei „duble intenționalități” a faptului verbal: „reflexiv” și „tranzitiv”, aflate într-un raport de „cooperare”. „Cine vorbește «comunică» și «se comunică»”. O face pentru alții și o face pentru el. În limbaj se eliberează o stare sufletească individuală și se organizează „un raport social”. Ideea cea mai originală este aceea a raportului de inversă proporționalitate în care se află cele două funcții: „Cu cât o manifestare lingvistică este menită să atingă un cerc omenesc mai larg, cu cât crește valoarea ei «tranzitivă», cu atât scade valoarea ei «reflexivă», cu atât se împuținează și pălește reflexul vieții interioare care a produs-o”. Din acest raport, Tudor Vianu deduce caracterul limbajului poetic, *tranzitivitate limitată* și *reflexivitate infinită.*

Realizând distincția dintre *limbaj* și *mesajul artistic (semnificat și semnificant),* Tudor Vianu stabilește deosebirea dintre *limbajul teoretic* și cel *artistic* (opoziția dintre *conotativ – denotativ*), opera prezentându-se printr-o constituire originală, dominată de inefabil și de afectivitate. Dacă pentru cei ce scriu, în mod obișnuit cuvântul este un mijloc pentru realizarea unui scop și limbajul apare doar ca un simplu *instrument de comunicație*, fără nicio nuanță de ambiguitate, pentru scriitor cuvântul este *intranzitiv*, limbajul devenind propriul său scop, inaugurând o ambiguitate care se oferă spre descifrare. Astfel, *limbajul artistic* este dominat de *inefabil*, iar cel *matematic* de *explicabil*, actul liric este *reflexiv*, cel matematic este *tranzitiv.* În limbajul poetic semnificația lirică este continuă, în cel matematic este discretă. Tudor Vianu descifrează, descompune, recompune fenomenul artistic individual și caută în procedeele prozodice și în componentele frazei epice modul particular de a comunica al scriitorului. „Dubla funcțiune” a limbajului, în vorbirea curentă și în artă, e o recunoaștere a facultății obiective a graiului de a păstra și transmite fără echivocuri gândurile. Stilul și forma depind de conținutul de idei, de fondul operei literare, de personalitatea creatoare a artistului. „Ceea ce vom numi «stilul» unui scriitor, este de părere Vianu, va fi ansamblul notațiilor pe care el le adaugă expresiilor sale tranzitive și prin care comunicarea sa dobândește un fel de a fi subiectiv, împreună cu interesul ei propriu-zis artistic. Îmbogățite cu aceste adaosuri, expresiile limbii ne introduc în intimitatea unei individualități, într-o sferă proprie de a resimți lumea și viața.”

Studiul lui Tudor Vianu urmărește felul cum forma poetică plasticizează ideea și cum ideea poetică bogată în semnificații cere o formă poetică pe măsură. În definirea particulară a operelor de artă, limbajul câștigă un rol fundamental. *Frumosul artistic* nu este o categorie imanentă, el se materializează și există din momentul în care, după un proces de prelucrare, e turnat pe tiparele formei. „Forma operei literare, notează autorul, este însuși conținutul ei, sesizat în ceea ce el cuprinde mai original.” Sunt surprinse prin acest tip de studii personalitatea și originalitatea, spiritul creator al artistului ca-

pabil de a-și înfrumuseța limbajul și comunicarea cu semenul sau pentru a da o expresie cât mai elevată gândurilor și sentimentelor care îl caracterizează. Tudor Vianu distinge intenția *tranzitivă* a limbajului, prin care emițătorul *comunică* un mesaj, de intenția *reflexivă*, prin care același emițător *se comunică*, adică exprimă atitudinea sa față de cele comunicate tranzitiv. *Stilul* devine „ansamblul notațiilor pe care scriitorul le adaugă expresiilor sale tranzitive și prin care comunicarea sa dobândește un fel de a fi subiectiv, împreună cu interesul ei propriu-zis artistic”. Preluând câteva idei din eseul *Paradoxul poeziei*, Tudor Vianu dovedește interes și în acest studiu față de dubla primejdie care amenință expresia poetică. Invocăm aici, în primul rând, *obscuritatea*, ca efect al concentrării exclusive a discursului poetic în reflexivitatea sa, mergând până la o încifrare sau închidere totală), drept cel de al doilea pericol, *banalitatea*, dimpreună cu pierderea într-o tranzitivitate totală, în limbajul prozaic. În acest sens, limbajul artistic este recunoscut, în genere, după străduința artistului de a-l supune nu atât realității, cât propriului său sistem de semne.

În cercetarea sa stilistică, Tudor Vianu se raportează la contextul larg și cultural în care se afirmă o anume personalitate. Cadrul și conținutul social al artei imprimă stilului individual un caracter corespunzător. Acțiunea directă și specifică artistului asupra limbii poartă amprenta „agentului” și a o studia înseamnă „raportare la agent”. Comentariul independent al conținutului este, în viziunea esteticianului, o observație critică, fără o valoare în sine. Stilurile se leagă într-o ordine ascendentă printr-o interacțiune reciprocă, în funcție de fiecare moment istoric. „Astăzi, era de părere Vianu, știm mai bine că așa-numitele individualități omenești sunt produsele de interferență a mai multor influențe sociale”. Se conturează astfel o stilistică a „autorilor” și una a „curentelor” pe baza asemănărilor constatate la scriitorii înrudiți.

Prin ideile moderne asupra limbajului artistic, *Arta prozatorilor români* se constituie într-o lucrare fundamentală de stilistică a lui Tudor Vianu, una dintre cele mai originale ale sale, o istorie a artei literare a prozei românești, ce va consolida o nouă viziune de cercetare a fenomenului artistic literar.

Viorel Chirilă

FIINȚA ÎN PREAJMA ABISULUI (HORIA BĂDESCU)

În ciclul ***Miradoarele abisului*** discursul înscenează o experiență sfâșietoare, o teroare indusă de vecinătatea acestui tărâm. Această trăire e transmisă lectorului din unghiuri și perspective variate, ca spornice surse de tensiune lirică. Percepția tragică se multiplică firesc, cu fiecare unghi din care sunt luminate abisul și emoțiile umane aferente. „Miradoarele”, ca metaforă, conotează ironic-amar punctele de observație, perspectivele, unghiurile evocării poetice, deschise spre acest reper tragic.

Eul configurat de poeme e captiv în gravitația abisului, într-un timp-spațiu ce alunecă halucinant spre genune. Astfel că avalanșa de zile și nopți rămâne singurul reper reținut de retina sa. Ființa își percepe acut înstrăinarea de celelalte forme ale lumii prin ruperea punților spre exterior: „Zidul trupului tău/ între astăzi/ și mâine; / între noapte și zi/ ochi fără privire,/ nici văz”. Eul se reduce la acest ochi neputincios, fără privire, ce rezumă impasul excluderii din prezent. Ființa se golește de senzațiile generate de contactul viu cu lume, devenind doar memorie a vidului și receptor al pulverizării prezentului său din lanțul cronologic. La capătul acestei goliri a conștiinței de pulsațiile lumii se insinuează neantul: „Goi de lume/ ți-s ochii/ acum/ și doar memorie-a tăcerii,/ auzul./ O zi/ cu mult înainte a fost; / multă vreme după,/ o alta va fi: / doar un alt fel / de-a exista / e abisul”. Definitorie rămâne exasperarea, ea va hrăni vectorii subiectivității modelatoare a imaginarului. Memoria

spiritului obsedat de abis va conserva doar amintirea unor materiale desfigurate: piei de șarpe risipite printre pietre, năpârlirea luminii, zile putrezind, pieile vântului sfâșiate, tărâmuri fără nume, chipul crăpat al furtunii, zile înecate în propriul sânge etc..

Firesc, **spațialitatea subiectivă** în care se mișcă ființa-spre-abis capătă coordonatele unui **traseu tragic**, **ireversibil**, iar înscrierea în el nu e facultativă, e un dat. Aceasta e trăit și creionat cu greață, căci împinge ființa spre ținta inexorabilă: „Obscure porți/ de trecut,/ drumuri fără întoarcere;/ pe harta din mâinile tale/ doar vocile vântului/ îndrumă/ năpârlirea luminii". Vecinătatea neantului interzice orice bucurie contemplativă și deschidere spre cele din preajmă. Spațiul apare mereu terorizat, strivit de vectorii timpului: „Lungi coline/ copleșite de zile și nopți". Această senzație crește pe măsură ce ființa se apropie de marea confruntare. „Drumul fără drum" nu mai aparține cunoscutului liniștitor, ci se deschide spre orizonturi terifiante tot mai amenințătoare. Această iminență e prinsă în discurs cu tot fiorul existențial aferent pătrunderii în marea incertitudine: „Ceea ce mai e de străbătut/ nu mai e viața ta./ Te depărtezi/ zi de zi:/ drumuri pe care/ doar uitarea ta/ le mai știe, /…/ tărâmuri fără nume – / așteptându-te". Dacă frecvența figurilor spațiului e mai redusă, aparițiile reperelor temporale sunt de-a dreptul covârșitoare. Poemele vor reține cu precădere **presiunea timpul și a anamorfozelor** sale la nivelul subiectivității. Abisul e resimțit mai ales ca tip aparte de temporalitate, când descentralizată, bolnavă, când forță destinală strivitoare. Peste lume curge un timp lipsit de vocație constructivă, al apatiei sinonim cu lâncezirea, sau putrezirea. Dezgustul se traduce într-o materie temporală alterată ce se chintesențiază în „bălegarul zilei". Aceasta va favoriza germinația nefastă, ivirea neantului: „bălegarul unei zile/ fără mâine/ în care-ncolțește sămânța/ abisului". Semnificativ e faptul că atât „bălegarul zilei" cât și „drumurile fără întoarcere" duc tot spre abis.

Evoluțiile eului se disting predominant prin reacții de repulsie, de refuz, riposte împotriva posibilelor experiențe și consecințe pe care ființa le are de trecut pe acest traseu. Se protestează contra deposedării de chipul său de acum: „Cum să viețuiești mâine/ fără de tine,/ cel pe care-l/ îmbracă acum/ hoitul luminii?" Stăruie un regret al neputinței de a se bucura și în post-existență de senzorii: „Pe fereastra deschisă,/ mireasma aceea ce n-a fost decât/ memorie/ fără memorie;/ dincolo de tine/ nu vei putea trece/ nicicând". Firesc e adus în context cu un ton ironic-amar motivul decrepitudinii. Insul așteaptă neputincios această fatalitate și-i înregistrează ravagiile: „încovoiat deasupra țărânei/ care-l așteaptă,/ zi după zi/ învățându-i limba;/ șontâc, șontâc/ în trei picioare,/ semn de-ntrebare/ de viață/ și moarte". Relația cu postumitatea tot mai superficială îmbracă și ea culori sumbre, se aud chiar ecouri eminesciene când e îngroșată perspectiva frustrantă a uitării și ignorării travaliului creator: „Mâine câți își vor/ aminti,/ când nu vei mai fi aici,/ câți?/ Precum urma păsării/ în aer,/ sămânța ta/ în curva asta de viață". Ființa simte pretutindeni respirația abisului, vectorii negației absolute uzurpă până și constructele registrului mitic: „Dincolo de cortină,/ nimic; / doar pustiu naște lumea,/ doar cuvântul tăcerii./ Pe drumul fără drum,/ Dumnezeu,/ vara indiană-a abisului". Aici absolutul e izomorf cu amăgitoarea bucurie a „verii indiene" care nu e altceva decât o farsă a abisului. Acesta pare a uzurpa definitiv locul celui dintâi, subordonându-și definitiv materiile lumii. Plopul, unul dintre puținele elemente ale naturii ce mai primesc vreun rol poetic în acest cadru, apare ca mesager al abisului. El se încarcă de atributele gorunului blagian, când mediază, nu prin limbajul liniștii eterne, ci prin cutremurul spaimelor, între neant și ființă: „Nu-i spune nimic,/ el o știe,/ atâta vreme/ te-a așteptat!/ Nu-i spune nimic plopului tău,/ nu lumina se scurge/ din frunzele sale,/ ci moarte !/ Nu-i spune nimic,/ nu de atingerea palmelor tale/ tremură el,/ ci de mâna abisului". Frecvent eul își transferă deruta și neputințele elementelor temporale și spațiale. Deruta interioară e sugerată de ziua în derivă, ce nu mai duce spre abis, ci vine derutată în lume de acolo, fără vreo călăuză: „singură din abis/ ziua sosește,/ pe pragul lui, nimeni/ care s-o-ndrume dincolo de memorie,/ pe pragul lui, nimic/ de care și-ar putea aminti./ Nu-ți stă în putere nimic,/ nici măcar tu,/ nici măcar puterea / de-a nu lăsa singur/ poemul". În mod excepțional, în acest context exasperant, eul ține să se autoiluzioneze, să nege mioritic situația limită în care e prins. Printre atâtea lamentații se strecoară o îndârjită valorizare afirmativă a luminii, ca și când cuvintele ar putea institui o realitate viabilă: „E calmă lumina/ precum ți-a fost sufletul și viața/ cândva; / și limpede/ precum ochii mamei /…/ și vastă cât dincolo de sine poate fi/ Dumnezeu./ E calmă/ lumina; / poemul, de-asemenea". Perspectiva „calmă" aruncată peste tragismul contextual are rolul unei transcenderi atenuante. În ciuda obstinației cu care vocea instituie acest iluzoriu miracol al luminii, aceasta totuși nu poate salva viața din alunecarea spre neant: „o dimineață ducea ea/ între mâini, / în lumina ochilor/ ei/ viața ta/ în miradoarele-abisului". Zilele au răsuflarea „putredă", sângele eului curge în venele unei „zile fără memorie". Agonia, sufocarea, destrămarea, epuizarea zilelor întregesc tabloul unei ființări-limită semnificative: „Vântul,/ vântul și viața ta; / viscolul/ și zilele tale: / cu fiece tot mai puține,/ cu fiece zi tot mai înecate în propriul sânge,/ cu fiecare zi de răsuflarea lor grea/ sufocate,/ în fiece zi îngenuncheate-n/ cenușile lor,/ în pulberea a ceea ce niciodată/ n-a fost". Exasperarea își caută reprezentări adecvate, structuri imagistice sugerând toxicul, maleficul, putridul, vacuizarea. Poetul imaginează mereu alte și alte teribile efecte ale abisului asupra agoniei pe care o parcurge. La un moment dat eul își trăiește cutremurat de-reificarea, ștergerea din filele zilelor, condiția de viitoare „amintire" din memoria faunei

telurice: „Sunt zile/ fără tine,/ zile bolnave,/ putrezind în tăcere,/ zile-moarte-nainte/ de naștere,/ zile în care nu ești decât/ memoria țărânei,/ amintirea șobolanilor”. Temporalitatea abisală e în egală măsură teroare abisală. De bună seamă că, în acest moment din destinul ființei, valoarea poetică a limbajului nu poate fi decât aceea de mediator thanatic. Cuvintele sunt „cărări ale vieții/ spre moarte/…/ copii ai tăcerii/ ce-și învață limba/ murind”. Proximitatea abisului e golită de orice reverie luminoasă semnificativă, de mitica bucurie a apropiatei întoarceri în marele Tot.

Cu ***Miradoarele abisului,*** mitologia poetică a lui H. Bădescu se consolidează, aceasta își nuanțează proiecțiile legate de toposul deschis cu experiența inițierii eleusine. Fibra tragică – din vocea sa ancorată solid în finitudine – capătă aici mai multă consistență și putere de a răscoli apele somnolente ale conștiințelor. Memorabile rămân, prin dinamica și ineditul lor, figurile fluidității impuse de urgența și patosul reprezentării. Dramatismul viețuirii spre neant e mereu la intensitate maximă, elegiacul, lamentoul își găsesc mereu materia adecvată, încorporări profund emoționante, cu rol de memento.

Pielea îngerului (2007) evocă/portretizează poetic **o umanitate bolnavă**, **atinsă de ravagiile nihilismului**, prin calvarul simbolicului înger. Dincolo de simbol e omul actual, rătăcit într-o existență orizontală, materialistă, cu vocația spirituală anihilată. Alungat din Paradis, omul a fost alungat și din propria memorie, iar memoria de acum nu mai păstrează decât sfâșietoarea nostalgie după starea dintâi, avertizează eseistul din ***Memoria Ființei. Poezia și sacrul*** (2008). Ravagiile acestei căderi-alienare sunt denunțate acum, devin capete de acuzare și sursă de lamentație în momentele de trăire simpatetică cu îngerul exilat. Presiunea abisului, receptată mai mult în plan individual, ia de data aceasta chipul unui extins amurg al umanității. Volumul e un moment de fericită sinteză a vechilor accente pe această problematică a căderii din sine în uitare și profan. Din omul trăirii verticale, conștient de transcendența din ființa sa, a rămas doar „pielea”. Omul ca Ființa deplină e aici hăcuit, jupuit, deposedat de esența sa. Metafora angelității vulnerate acoperă jumătatea divină, spiritualul, acea dimensiune supusă agresiunii barbare a raționalismului demitizant. Sensul general al expresiei titulare vizează o spiritualitate mutilată și mai ales martirizată. Esența spirituală s-a pulverizat, rămânând doar pielea din omul vechi, ancorat în metafizicul fortificant. Trăirea deplină a verticalității lumii e substituită de avatarurile derutei și angoasei. Rana existențială, mutilarea, pierderea sinelui sunt atribuite unui „tu” spre care se duce monologul eului ce vede și judecă deriva. Persoana a doua, cu rol de receptor, este alter ego-ul, eului, jumătatea agresată ce nu-și mai găsește locul în lume.

Drama e înscrisă într-un **orizont al materialității bolnave**, supusă descompunerilor, văduvită de lumină, fără semnele sacrului: „Miresme băloase,/ gunoaiele verii/ fumegând în crematoriul/ întunericului”. Se observă ușor că orizontul spațio-temporal e alterat, elementele sale sunt în curs de putrezire, mâncate de lepră, copleșite de întuneric. Materia mundană se întunecă din interior, anulând vederea lumii și vederea de sine: „Se-ntunecă; / abia dacă se mai poate ceva desluși/ în odăile veacului,/ abia dacă în lepra propriei umbre/ tu însuți te mai poți desluși”. De reținut aceste „odăi ale veacului” tot mai întunecate, ce stăvilesc vocația metafizică. La acest întuneric proliferant se adaugă praful, ce inundă universul, tulburând și el desenul ființei, deslușirea sinelui: „Parc-ar fi trecut o mie de ani,/ parcă-n oglinzile prafului/ ți se vede doar/ linia vieții,/ parcă doar neamintitul/ își mai aduce aminte de tine”. Spațialitatea bolnavă e sugerată și de imaginile trupului, ale cărnii în descompunere: „parfumul cărnii dospind/ în haznalele ființei”. Conștiința superioară care înscenează tot acest tablou tragic nu poate ignora preponderența organicului asupra spiritului, de aceea biciuieşte dospirea cărnii, din „haznalele” ființării, trăirea redusă la procesele biochimice. **Timpul e cel profan**, de aceea e receptat ca **un fel de lichid pângăritor** ce alterează imaginea sinelui: „Simți cum ți se scurge timpul/ pe mâini; / un sânge negru, cleios,/ înnoroiat pe cioatele nodurilor”. Devalorizarea lumii și a insului e comprimată în alt simbol memorabil: „pântecul zădărniciei/ umflându-se”, amintind de „pântecul putred al istoriei”, din era „furcilor caudine”. Lumea din ***Pielea îngerului*** este alternativa lumii sacre din ***Memoria Ființei***, profanul tragic, deriziunea realității, subliniază și I. Holban.

Marasmul omului ancorat în materialitate e luminat din variate unghiuri. El se concretizează mai ales în **portrete semnificative prin efectele desfigurării**. Îngerul e reprezentat în poeme mai ales ca interlocutor, prin formele pronominale de persoana a doua (tu, te, ți). „***Pielea îngerului*** e tratată cu inscripții într-o cerneală întunecată și cu desenul liric expresionist”, remarca I. Moldovan în recenzia sa. Detalierile se traduc în conturul unei ființe mutilate pe dinăuntru și pe dinafară: „Cum pe dinăuntru,/ pe dinafară./ Pe dinlăuntrul lăuntrului,/ pielea jupuită/ a îngerului”. În alt text, pervertirea e sugerată prin fuga din fața realității, refugiul în alcool și conștiința eșecului: „Mers de bețiv; / nu simți cum se sleiește pe gură/ țărâna,/ nu simți pe tâmplă închegându-se / sudorile ploii./ Mers de bețiv; / te strângi să-ți faci loc,/ îngerul îți duce pielea/ pe umăr”. Imaginea spiritului/conștiinței ce-și poartă cu detașare „pielea” umană pe umăr conotează o resemnare în fața dramei, o conștientizare a impasului și mai puțin o victorie a sinelui asupra lui. Ca atare, ființa ce se înfiripă în discurs e o alcătuire fără identitate, fără esență, cu un contur fluctuant, la discreția stihiilor, desprinsă din marele tot, căzută în timpul profan. E un fragment din marea zădărnicie, fără memoria originilor sacre: „Unde ai fost, nu mai ești,/ unde vei fi,/ carnea ta n-a apucat să-și închi-

puie/ încă; / fără trup,/ fără față,/ fără memorie”. Avalanșa negațiilor instituie de obicei o absență simbolică, de-reifică obiectul evocat. În acest context, apelul la ele sugerează o ființă deposedată de spirit ce rămâne prezentă doar prin „carnea” sa. Mutilare este și neputința cognitivă, orbirea simbolică în fața esențelor: „doar nevedere-n care/ se leapădă de sine/ lumina”. Ființa descentrată e avertizată că, acceptându-și declinul, a ajuns captivă „între două vecii”, iar viitorul ei e simbolica ghilotină: „gâtul îngerului așteptând/ ghilotina”. Portretizarea poetică a ființei precare valorifică adesea desenul sarcastic, grotesc-tragic. În oglinzi se reflectă, nu un profil uman, ci „o gaură neagră/ își sorește/ fărădechipul”. Interioritatea ființei este vraiște, un fel de tărâm străin, grețos, în derivă, fără un centru structurant. Introspecția e generatoare de dezgust: „Cum ți s-ar așeza pe gât mâna leprosului…/ Umbli prin tine,/ prin răspântii fără de semne; /drumuri oarbe, învălmășite./…/ Umbli…/ cârtiță cu ochii spălați/ în soarele negru,/ printre degete-ți curge/ pământul./ Umbli… / scuipatul zilei/ îți spală obrazul/ de țărâna neființei”.

Biografia poetică a îngerului cumulează **mai ales înfrângeri**. Acesta nu mai cunoaște fermitatea drumului spre înalt, mișcările sale sunt stângace, împotmolite în materiile lumii: „gâtul prins/ în menghina norilor./ Nu știi încotro s-o apuci; / lumina cu tălpile jupuite/ ți se încurcă în urme”. Recunoaștem aici ceva din gesticulația stângace și caraghioasă al albatrosului căzut din azur. Omul precar pe care conștiința lirică a textelor vrea să-l trezească din facticitate e asaltat de avertismente. Se pune mereu presiune pe indolența acestuia, pe resemnarea în finitudine, pe ignorarea dimensiunii eterne din sine. Uneori e vizat în mod direct și poetul contemporan dezabuzat, cel ce nu mai crede în valori și eternitatea lor. Acestuia i se amintește că trăiește în derizoriu, se obiectivează în texte și prin texte ce nu pot transcende timpul. Limbajul său e bavardaj, proiecțiile sale sunt efemeride ce nu pot lega orfic faliile din interstițiile universului. Interogarea orizonturilor de dincolo de suprafețele vizibile se finalizează pentru el cu strivitoarea cortină a tăcerilor, în fața cărora va capota mereu, cu imperiul nimicului și urâțeniei. De aici derivă memorabilul avertisment: „Vei trăi cât cuvintele tale,/ dar vei muri înaintea/ tăcerilor./ Vorbe deșarte, nisip./ Ce să așezi peste prăpastia/ dintre două cuvinte?/ Cu ochii sticliți de laptele/ întunericului,/ urli-n niciunde./ Niciun răspuns./ Scâncește-n ieslea/ fără de capătului/ dumnezeul urâtului”. Tragica situare a creatorului în postmodernitate derivă din tipul de ființare alienată în care s-a instalat, interogațiile acestuia rămân fără răspunsuri, din „laptele întunericului” nu-i poate da semnale decât cel mult un zeu al urâțeniei. Dacă n-am intui doza de compasiune pentru fratele întru artă, am putea citi acest avertisment și ca o satiră. Oricum, pseudo-transcendentul conturat de poetica neantului, prin „dumnezeul urâtului” scâncind, nu poate trece neobservat. Prăpastia dintre poetica absolutului sau esențelor și aceste constructe ale

scepticismului îndreptățește în ochii eului acest lirism polemic, al reproșurilor și al voinței de restaurare a ecuației orfice. Rostirea confraților nu mai poate reitera ordinea mitică, rezultatul rostirii lor e o caricatură a marilor mituri, cum sugerează „ieslea” unde scâncește „dumnezeul urâtului”. Eșec e și neputința ființei de a descifra în lumea din jur decât valențele utilitariste. De aceea se aud uneori ecouri ironice la adresa utilitarismului, a căderii spațiului în profan, iar dimensiunea strict profană nu poate fi decât expresia urâtului. Experiența citadină a eului-înger revelează un spațiu demitizat, anexă a neantului: „O mână cu degete boante/ uitate-n comutatoarele zilei/ aprinde lumânările albe./ Un oraș mort,/ în văzduh lampadarele ling/ tălpile îngerilor./ Un oraș mort,/ o hazna de oase pe piept/ peste care-și scurge udul fierbinte/ ziua de mâine”. Ironia cu care e descrisă înstrăinarea citadelei de sacru amintește de repulsia expresionistă în fața demoniei tehnologice. Noaptea citadină e pervertită de invazia luminii artificiale, care anihilează reveria, degradează statutul elementelor de peisaj. Figura absenței intră și ea în programul eului discursiv, e o datorie „să rostești/ absența”. E vorba probabil de marea absență ce a determinat tot acest declin: atrofierea deschiderii interioare pentru metafizic, extaz, iluminare. Acest har interior lipsește, e o precaritate recentă a ființei ce nu mai are chei pentru a trăi inefabilul. Îl descoperim în acest reproș: „cum cu umbrele mâinilor/ ai încerca/ unui clopot fără de limbă/ să-i atingi tăcerea,/ cum în surpatele hăuri/ uitarea luminii”. Între „tăcerea” „clopotul fără limbă” și „umbrele mâinilor” ce ar vrea s-o atingă există totuși o evidentă inadecvare, lipsește vocația tainei. Urmează apoi experiența căderilor într-o ordine degra-

dată, mediată de verbe adecvate. Vectorul descendent e fixat cu ton de imputare: „Aluneci de-a lungul/ zidului,/ aluneci…/ La îndemână ți-e numai/ căderea”. Ecuația căderii e legată de capriciile cărnii, ca la marii asceți. Plăcerile trupului opacizează vocația spiritului spre lumină: „La îndemână e numai halca de carne/ botezată cu sângele zeilor./ Aluneci…/ O groapă care fumegă,/ bălegarul luminii/ își primește sămânța”. Sunt reținute și alunecările materialului mundan spre sordid prin sintagme inedite, memorabile: „mirosul putred al dimineții”, „veac pustiu/ avortând orele moarte”, „udul fierbinte al zilei de mâine”, „lumina scursă-n/ rigolele zilei”, „zodii de lepră mâncate”, „viața/ o mână de paie”, „bălegarul luminii” etc. Punctul final al acestei involuții pare a fi „bălegarul luminii”, metaforă ironic-grotescă a pseudo-cunoașterii practicate de omul secularizat.

Firesc, trăirea poetică își asumă oripilată și **imaginile violenței împotriva frumuseții și sacrului.** Îngerul, spiritul poetic, apare într-o secvență „cu buze strivite”. Urmele violenței sunt sugerate de abundența imaginilor sangvine: „dâre de sânge/ pe obrazul luminii,/ sub pleoape/ dâre de sânge; / dâre de sânge de-a lungul/ brațelor,/ sub unghii, țărâna roșie-a/ înlăuntrului./ Dâre de sânge –/ placenta de spini în care te naști/ în ieslea trupului”. Mutilarea spirituală și lipsa speranței în altă regenerare e sugerată prin paralela dintre tunderea livezilor și extirparea sacrului din orizontul ființării: „Se retează de primăvara pomi; /se taie crengi, cioate, mărăcinișuri./…/ Numai nouă,/ îngeri în halate murdare,/ ne retează pe rând/ ramuri,/ cioate, mărăcinișuri; / și nu mai crește nimic”. Același sens tragic al mutilării și osificării spirituale e reprezentat prin tabloul arborilor abandonați de seve, contorsionați de secetă, cu fibrele împietrite: „Arbori uscați/ pe jumătate ieșiți din pământ,/ pe jumătate afară din coaja crăpată,/…/ pe de-a-ntregul în rumegușul/ încheieturilor,/ pe de-a-ntregul/ în măduva uscată,/ în măduva pe de-a-ntregul uscată/ demult”. Insistența privirii poetice pe anumite detalii, reluate obsesiv, transformă motivul în simbol-avertisment. Mesajul de profunzime al acestor texte ne spune: depoetizare discursului liric a ajuns prea departe, liricul e în agonie. Promisul mit al limanului paradisiac ce încheie rătăcirea terestră e și el spulberat, dincolo așteaptă o mare absență, nimicul: „Nimeni în ușa deschisă/ să te primească,/ nimeni în pragul de care/ îngeri reumatici se-mpiedică,/ nimeni în fărăuitarea/ în care ți se-ntoarce capătul drumului”. Același nimic rezumă ironic esența ființei postmoderne: „Nimeni cu nimeni prin tine/ umblă,/ nimeni cu nimeni/ în așternutul cărnii/ împreunându-se”.

Vocea evocatoare întrupează spiritul superior fascinat de esențe, dezamăgit de maladiile omenirii. Atmosfera declinantă, revelațiile dezolante, mulțimea agresiunilor, avertismentele, tonalitățile și mesajul se circumscriu unui cadru grav situat sub semnul maladivului ireversibil. Arta reprezentării rămâne concentrată pe esențe, pe dinamica majoră a lumii și mai puțin pe forme concrete, individuale. Este evitat biograficul și accidentalul în favoarea unor experiențe definitorii pentru spiritualitatea veacului și a unor semne ce aspiră adesea la simbol. De observat că pentru rigorile viziunii, concretul terestru nu este valorificat prin aspectele fenomenologice ci prin funcția lor categorială. H. Bădescu nu este, în cea de a treia vârstă a creației, un poet al fenomenalului, ci al categorialului, oricâtă materialitate capătă rar unele decupări din fenomenal, e cazul „uscaților arbori”, ele nu vorbesc prin individualitatea lor, ci prin calitatea de vehicul al unei idei poetice. Vidul, absența, nimeni, fără de limba, fără de capătul, fără de timpul, nimicul, rumegușul, tăierea-amputare, golul lăuntric etc. ca embleme poetice definitorii potențează sentimentul tragic al desacralizării și golirii lume de esențe. Iubirea, arta, contemplația detașată nu mai au forța de a stopa torentele de imagini și expresii ale declinului spiritual din „pântecul zădărniciei”; instalarea peste toate a nimicului, apocalipsa spirituală, pare că nu mai poate fi oprită.

Maria Nițu

PROZOPOPEEA MĂRII

În viața literară a Lugojului (oraș din vestul țării, cu veche tradiție culturală, citadelă sub semnul lui Blaga și al Bredicenilor), Remus Valeriu Giorgioni, scriitor complex – poet, prozator, cronicar, eseist, autor de interviuri și note de călătorie, este un ferment pe cât de perseverent, pe atât de discret.

Tribuna principală este revista „Actualitatea literară" (păstorită cu cerbicie de Nicolae Silade), prin editoriale, eseuri, recenzii etc. Eticheta sa este rubrica de autor „Lăsați cărțile să vină la mine!", unde prezintă succint, cu aplomb și percutanță, o serie de apariții editoriale recente. Titlul este parafrază a spuselor lui Iisus (reperul continuu în grila de lectură a scrierilor lui R.V. Giorgioni – autor la activ cu studii teologice): „Lăsați copiii să vină la mine!". Extrapolând mesajul, constituie cheia de decodare a felului cum se trăiește spiritual lectura cărților, ca dragostea pentru copii: „Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea".

În anul de grație 2018, publică două cărți în tandem tematic, ca două cariatide ce susțin tema comună a Mării. Cu dese peregrinări peste mări și țări (ori oceane, spre America), autorul nostru, inițiat spiritual la Marea lui Iahve, își simte ființa prinsă în năvodul Mării, „*vuiește/ în sufletul meu ca-n ghiocul/ pe țărmuri din întâmplare găsit*".

Primul volum, „*Arhitecturi selenare: poeme ultramarine*", a apărut la o editură bineînțeles a Mării, *Ex Ponto* din Constanța, ilustrat cu peisaje marine discrete, poetice, de un albastru sideral, ca un semnal editorial al temei centrale. Este Marea sub semnul Lunii – Selena, lună plină și lună nouă, la momentul mareelor, flux și reflux, „*un stâlp luminos*" între Cer și Pământ. Un periplu livresc vast, de la Ulise al lui Homer, la „oase de corăbii" de Montale, și până a fi bookmark la „Cartea de nisip" a lui Borges, ori până la Eugene O'Neil cu „*Vrăjitoarea bătrână – Marea*" și la Marea lui Moby Dick. Deasupra tuturor este „Cartea Cărților", cu familiare referințe biblice.

Volumul susține cu partea lui un edificiu de *eseu poetic*, ca un cânt de odisee, Marea în toate ipostazierile, din vastu-i câmp semantic, cu întreg arsenalul de elemente ce-i definesc universul propriu: *țărm* și *orizont*, *vânturi* și *furtuni*, *scoici* și *recifuri*, *valuri* și *talazuri*, *pești* și *pescari*, *corăbii* și *marinari*, *călătorii* și *naufragii* etc., ori cu personajele însoțitoare, Marea și curtenii ei: *zei marini, Ielele Mării – știme*, *sirene*, „*oceanide, nereide, rusalce/ Sirenele*", *naiade*, *moire*, „*Erinii și furii/ dau zilnic Mării târcoale*".

Al doilea volum, ca o altă „marină", în diptic, „*Marea, o frescă livrescă: prozopopee*", a apărut la Editura Palimpsest din București, cu o prefață concisă, „Prozopopee sau epopee? Încercările «modelului poetic»", semnată de Cornel Ungureanu, cu ilustrații interioare, color, ca adnotări picturale, baroce, sugestie a inepuizabilelor metamorfozări ale Mării, sub chipul feminin de sirenă, ielă, nimfă, zeiță ş.a.

Cele două cărți se completează reciproc, în ideea unui bloc monolit de epopee a Mării, conglomerat de ipostazieri și definiri, în nuanțări multiple ale unui snop de idei centrale, linii magnetice comune pentru pilitura marină, „variațiuni pe o temă dată". Un proiect exhaustiv, în toate reprezentările și simbolismele Mării, ca un manual de utilizare poetică și culturală a acestui motiv vechi și străvechi de când Lumea.

Titlurile în sine explicitează ideea de construct poetic, ca un periplu odiseic, prin cultura lumii, „frescă livrescă" semnată de un poet-arhitect sedus de mare, să-i descifreze înțelesurile și subînțelesurile, descâlcindu-i ițele, „*Legat astfel de Mare prin legi/ şi-un întreg arsenal de iluzii/ printre amici, Marinarul dezleagă/ încurcate iţele ei!*"

Ideea de construcție prin creația poetică e sinonimă cu marea Zidire, cu elemente arhitecturale specifice, de templu Mării zeițe, cu „*propileele: proptelele cerului,/ care ţin şi pământul în cumpănă*", „*Prin cariatidele ei mişcătoare,/ loggii siderale/ Marea propteşte cerul*".

Autorul pornește de la o polemică veche cu *marii poeți ai Mării*, care n-au înțeles-o, polemică dezvoltată în poemul amplu de deschidere, gândit ca o prefață explicativă: „*Ei nu încetează/ să gloseze steril pe marginea «subiectului»*”, „*sisifice glossolalii*”, „*Ei înşişi corăbii rătăcitoare/ pierdute pe mări, fără vâsle fără catarg/(vase-fantomă în larg)*”.

E chiar frustrat de felul superficial de abordare „*O mare călduţă şi leşietică zugrăvesc/ fără a reuşi să transmită scormonirile sufleteşti/ sentimentele ei frământate, amestecate/ Neliniştea şi angoasa*”, fără să-i surprindă adevărata fire, „*Ei prind în poemele lor/ numai valul cât casa!*”.

Prin lipsurile semnalate, poemul de început, ca un cuvânt al autorului funcționează și ca o „scrisoare de intenție”, de a complini aceste limitări, scopul dipticului poetic fiind să coboare „*până în gropile abisale*” cu „*monştrii acvatici...*”, să acopere totul: „*Marea: oracol – miracol – spectacol, avânt şi grandoare*”.

Marea e cuvântul magic al Universului.

Formula aleasă de „*prozopopee*” (în fericită consonanță întru eufonie cu termenul „epopee”) este potrivită ca o mănușă pentru intenția sa, această figură retorică amplă folosită oferindu-i cadrul ideal de glorificare a Mării, într-o narare poematică, prin personificare, invocare, evocare, alegorizare.

Marea devine un adevărat personaj odiseic, cu dramaticul său destin cosmic.

Specific scrierii lui R.V. Giorgioni este continua contrabalansare a gravității prin ironie și autoironie. Cum nu este Homer, se autopersiflează cu autoironie postmodernistă, în ciuda implicării totale*: „M-am luptat până-n pânzele albe/ cu tema aceasta, secai/ râuri întregi de cerneală*”, „*Trudind din greu la aceste/ sărmane-nsăilări marine/ am încercat să acopăr şi eu/ – sau măcar să vopsesc – cusătura*...”. Raportat la universalitatea subiectului, „*vorbirea*” lui se dovedește „*un biet artificiu retoric (în loc/ de Marile Propilee: o biată prozopopee*).

Volumul „*prozopopee*” este structurat meticulos în patru capitole – etape ale devenirii Mării, cu analele sale istorice, Marea fiind la baza tuturor lucrurilor, văzute și nevăzute: „*În analele Mării-s menţionate/ printre cicloane, antile, ciclade/ chiar şi Cărţile Vântului, jurnalul de bord/ al domnilor căpitani/ Noe – Ulise – Ahab:/ Atlas de taifunuri, tornade… în ele/ avem descrierea amănunţită/ a tuturor obiectelor lumii*”.

Marea e ideograma comuniunii elementelor primordiale *apă*, *foc*, *pământ*, *aer*, unind Cerul cu Pământul prin culoarea *albastră*: floarea albastră de nu-mă-uita a infinitului, „*Marea de Myosotis: Tălăzuiri/ de poezie albastră*”.

E chiar hieroglifă a Universului, Cartea Lumii: *Lectura lumii e Marea!*”. Și ca să fii lector autentic, să înțelegi sensul lumii și al propriei vieți, trebuie să-i fii Marinar, Ulise matelot pe corabia Mării. sub semnul călătoriei, „*Marinarul e-un lector/ căruia Marea îi desfăşoară în faţă/ propria viaţă*”, iar poetul „*ar trebui nopţi întregi să agonizeze/ pe coverta unei corăbii/ sub razele stranii de lună*”.

Ideile incipiente, tratate razant în primul volum, sunt dezvoltate din plin acum, în poeme lungi, alcătuite chiar din mai multe părți, numerotate cu cifre romane, cânturi ale prozopopeii gândite ca o epopee-odisee.

Fiind în intenția de exhaustivitate, în poeme ca minieseuri necesare pentru epuizarea ideii, inevitabil sunt pasaje cu derapări prolixe, fără decantări ale balastului discursiv, dincolo de esențializare. prea explicit didacticist, eludând sugestia metaforică a poeziei. Întâlnim alteori repetiții de idei, împrăștiate prin diverse poeme, fără sistematizări șlefuite, într-o discursivitatea cam zgrunțuroasă.

Primul capitol, „*Prolegomenele Mării*” – sinteză de teme și motive, explicitează elementele livrești și interrelaționările esențiale: Marea și Cartea, Marea și Vântul, Marea și Poetul, Marea și Timpul, Marea și Muntele, Marea și corăbiile cu corăbierii ei etc.

Capitolul următor, „*Acasă la zei*”, punctează o preistorie a Mării, de la „cosmogeneză” la era zeilor olimpieni cu Marea Mumă. Chiar începutul e în parafrază la tonul clasic de epopee, cu invocarea Muzei: „*Cântă Zeiţă, spune-ne Muză,/ Vorbeşte/ din nou (ceva nou) despre Diluviu/ şi Marele Peşte/ Cum pământul întreg devenise o mare/ iar mările lumii/ fluviu!*”, o „doxologie” în care mijește ideea unui Elohim, timpul thalassogenezei, când se despart apele de sus de cele de jos.

În secvența a treia „*Ghilgameș și Marea*” „*pe urmele urmașilor*” cu „*dorul de Creator*”, e „*Sărbătoarea Opaițelor*” – sărbătoarea Învierii și „întronarea lui Iahve”.

Capitolul final „*Mărirea și Marea*” fixează măreția Mării supusă magnificenței Demiurgului., „*Sfânta Magnificare*”, pe tronul de pe Muntele Sfânt.

Muntele zeilor, Olimpul, este înlocuit cu Muntele Kogaion, muntele sfânt al geților, strămoșii din sanctuarul de la Sarmizegetusa. Astfel că marea are deopotrivă dimensiunea spațiului mioritic, prin alternanța blagiană deal-vale, picturală prin talazuri, între valurile înspumate, ori mișcarea ondulatorie a mării după o furtună sau briză. Iehova după creație aruncase Marea „*într-o depresiune/ a spaţiului mioritic*”, spațiu în consonanță cu Timpul veșnic: „*Timpul însuşi se mişca liber/ prin spaţii-şi-constelaţii: eonii/ din care-i compusă vecia/ Prin complexul ondulatoriu/ al spaţiului mioritic (alternanţa deal-vale)/ Iar duratele lungi: simple exerciţii mentale*”.

În final e un Te Deum Marelui Creator, El-Elohim, care a creat Marea din nimic, ca la Apocalipsă Marea să dispară iar, aneantizată în abisul așteptării unui nou început.

Întregul periplu odiseic este imaginar, întâlnirile cu Marea sunt concretizări din imaginarul poetic al călătoriei pe Mare, el marinar pe corabia vieții și viața sa corabie pe Mare. „*Adâncit în fotoliu-n mansarda/ cea cu lucarne, a casei de la oraş/ îmi place adesea să O invoc…*”

Punctul de pornire este marea reală, scrisă cu minusculă, din realitatea imediată, cea care naște marea livrescă, mitologică din istoria culturii și civilizației omenirii, scrisă cu Majusculă: „*Două mări atunci/ eu întrezăream: una generică/ sau livrescă, noţiunea de Mare,/ și cea care tocmai mi se zbătea zbuciumat la picioare*". Ambele sunt sub semnul Cărții, Cartea Creatorului și cartea poetului, ele însele câte o carte în sine: „*Un papyrus ascuns dublat de-un* «*manuscris*» *la vedere*".

Iehova o creează, născând „*din poalele mantiei Sale Marea*" și „*postulându-i grandoarea*", Marea primordială, pentru lume „*un dar miruit*", iar Poetul, în consonanță, o recreează în poezie, încât Marea nu se poate lipsi de „*domnul Poet şi de Regele ei!*". Doar poetul o poate desluși și slăvi, prin mâna care scrie, poetul e „*Prelungirea mâinii lui Dumnezeu*".

Personificată, Marea nu este idealizată, chiar dacă e mitologizată, este o entitate complexă ,cu blândețe și suavitate, dar deopotrivă cu cinisme și cruzimi, cu nostalgii și vise, dar și cu neliniști, angoase, depresii, plină de răni, „*un suflet/ oropsit oprimat şi neîmpăcat*". Calmă, senină, împăcată cu sine, dar și pasională, furtunoasă, războinică „*Ale Mării-s veninul durerea şi chinul,/ neîmpăcările/ Cum visele-n lume sunt urme/ şi umbre/ necunoscutului divin*". E deopotrivă „*Fata și Fiara*", „*Ea supsese departe/ în stele, de la născare,/ lapte albastru de fiară*", cu dublă personalitate, Ianus Bifrons.

Cu toate acestea, e de o frumusețe solemnă, „*Tânără şi frumoasă mereu*".

Din multiplele interrelaționări, vitală este Marea și Vântul,

Marea este o *harfă eoliană* – fără energia vântului – plămânii și sângele ei, ar fi o idee de instrument mut, inert.

Vântul, „*Locotenentul Mării, Paharnicul/ Marele Menestrel*", „*Marele Şarpe de mare*", motorul care îi generează continua mișcarea de „perpetuum mobile", „distinsul Geometru" ce-i conturează țărmurile și talazurile, cu întreaga sa cohortă familială: „*Se-adunaseră în conclav/ pe platoul marin cele Şapte vânturi/ din şapte pământuri: Vântul Rău Vijelia/ Vârtejul Furtuna Vântul Pustiitor/ și, desigur, Vântul-fără-pereche".* Vântul când „*slab de moare şi deşirat/ (pe zări o biată năframă*)", când „*Fiară vicleană, mitoman şi magician*", schizoid, ca Dr. Jekyll și Mr. Hyde.

O epopee evidențiază *măreția* eroului său, astfel că în continuu reliefează *magnificența* Mării, în raport cu lumea înconjurătoare, de la origini, în continuă creștere, până la a fi sacrosanctă, într-o întreagă mitologie marină. „*Cu faţa mereu îndreptată/ spre munţii din stele/ Marea noastră-i în galaxie/ unul din cele mai ample altare!*"

Marea ancestrală „*e elementul cosmic prin definiţie magnanim/ (Prin însuşi numele său – Mare Nostrum,/ Thalassa, sau Tiamat*", semeață, „*Bolnavă de mania grandorii/ se dă zilnic în stambă (grandoarea/ produce cu timpul grandomania.../ Magnificenţa induce/ magnificarea)*".

Marea e începutul lumii, Thalassogeneza, Marea primordială, a Genezei și deopotrivă e sfârșitul lumii, e Potopul care leagă Pământul și Cerul prin apele dezlănțuite, urcate din adâncuri spre cer și căzute înapoi prin funiile de ploi.

Marea vuiește în afara Timpului, „*Portal de la capătul lumii*", în adâncul ei s-au aruncat Cheile Timpului. Pe Mare trăiești momentele de „memento mori", de cugetări despre vremelnicie și veșnicie: „*Noi nici nu vom cunoaşte vreodată/ punctul în care timpul/ străpunge eternitatea... E oare/ un loc care interferă planul fractalic/ al Marii Clepsidre/ Sau un bob de nisip/ Pe-un ţărm nisipos de mare?!*"

Marea devine sursa măreției lumii, înscrisă în legende, povești, epopee, saga – (toate miturile Greciei se nasc și se nemuresc în Mare), ca un folclor transmis „*pe cale orală Vântului*", retorică a Mării ce-i asigură destinul cosmic. Fără dimensiunea cosmică „*ce-ar mai rămâne-n picioare/ din tot ce există,/ decât o realitate săracă şi tristă*?!"

Întreaga ei magnanimitate se supune însă Măreției din Univers a lui Iehova „*Marea stă zi de zi, clipă de clipă/ Faţă-n faţă cu Măreţia, -ncepând/ cu celebrul «răsărit de soare la mare*»". „*Se lăsase călcată-n picioare de El,/ Cel-ce-umblă-pe-Mare, Marinarul Emanuel*", „*în Mâna Lui soarta Mării e toată*".

Astfel, Marea însăși pune în evidență Măreția divină:

„Prinsă în chingi, în năvodul lui Iahve/ Marea spumegă şi mugeşte, nu poate/ să calce nici măcar cu o iotă hotarul/ Prin mijlocirea ei contemplăm Măreţia”.

În final, ca șarpele Uroboros, e reîntoarcere la începuturile când Marea nu exista, o reîntoarcere prin Apocalipsă și dincolo de ea, spre un nou început. „*Fusese o vreme când Marea nu exista/ Şi încă una va mai veni când Marea nu mai fi*”.

Stilistic, poetul exersează, cu spirit de observație penetrant și fără inhibiții, un stil propriu de alambicare a unei tonalități grave, poetice, în raportări existențiale metafizice, în exprimare elevate, cu una ironică, parodică, de persiflare postmodernistă, detensionant, în limbaj colocvial (când vântul șuieră prin păduri, „*lamentările sale se-aseamănă/ cu vaierele unor pisici în călduri*”, „*Marea se văita amarnic şi se zbătea/ Suferise probabil un groaznic/ abces dentar*” etc.) Notația: „*iată Marea la locul ei/ acoperă zarea/ cu pielea-i întinsă de vacă universală*” pare umoristică pentru europeni, dar în fapt este solemnă – la hinduși vaca e animal sacru.

Lexicul variat, din diverse registre, îl îmbogățește chiar cu o voluptate a pescuirii vocabulelor, cuvinte rar folosite („superficii”: „*Neliniştea şi angoasa/ care o frisonează de la pieliţa superficiilor/ până în gropile abisale*”), neologisme, pentru care îți trebuie dicționarul, termeni specializați, termeni tehnici de topometrie (Vântul „*distinsul Geometrul măsoară Marea cu alidada*”), alături de termeni și expresii din limbajul cotidian (vânturile „*aleargă de zor/ ca apucate de streche*”) ori chiar regionalisme („șolocaturi” – bănățenism „*cele două Porţi – două laturi/ ca două ferestre cu şolocaturi:/ Una pentru vii,/ alta pentru morţi*”), derivate noi (a „*zăcători*” de la verbul „a zăcea”, via „zăcătoare”), asociate cu jocuri de paronime („marmuri/murmuri”: „*ca o focă la soare/ zăcătoreşte printre evi şi eoni/ trupu-i de marmuri murmurătoare*”), până la necuvintele lui Nichita („trimbolinzi”, cu derivatul regresiv verbal „*iat-o mereu oscilând,/ trimbolând printre lespezi aprinse şi stânci*”).

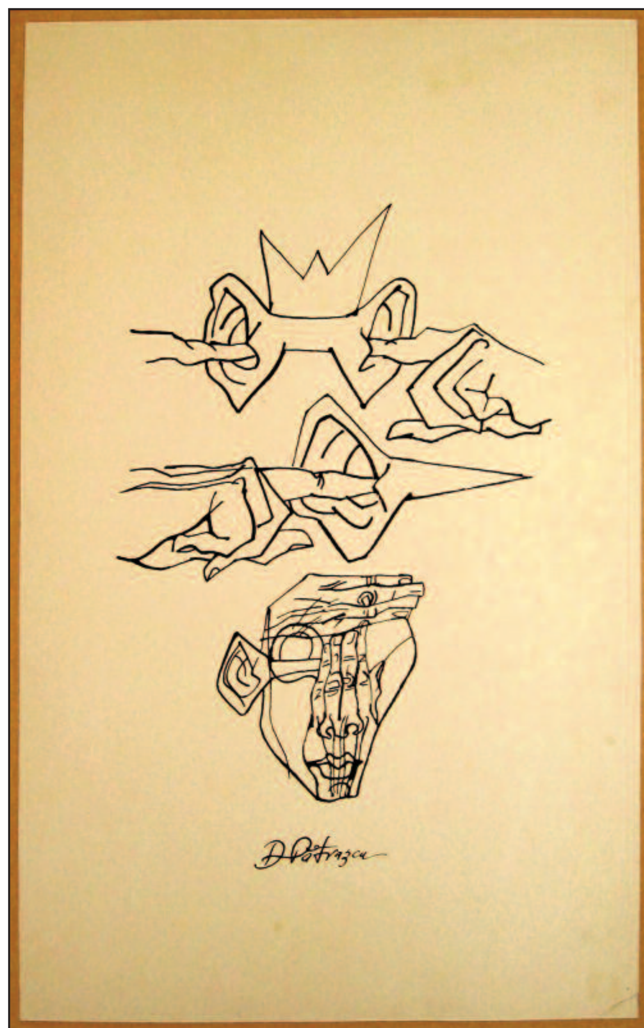
Scrupulos la datorie, s-a documentat lingvistic pentru a intra în atmosfera universului marin (termeni specifici marinărești, sinonime la elementul emblemă „corabia” – ca un trident pentru Mare – marinar – călătorie: „*Iată-le repezi pe zări, fiecare:/ fregate, clippere, goelete/ aleargă pe Marea largă fără temei/ de parcă ar fi sandalele-naripate/ ale unuia de curând angajat/ curier pentru zei*”).

Cu efect, exploatează simbolic polisemantismul unor cuvinte, precum „*stea*” – siglă a legăturii – Cer-Mare-Pământ: steaua cerească/ steaua de mare/ steaua căzătoare a destinului omului și a cititului în stele: „*câte-o stea prefăcută/ în stea de mare: una din multele/ stele rătăcitoare*”, „*Stelele bolţii, adânc reflectate-n/ oglinzile ei adânci/ se transformă în stele de mare/ şi stânci*”.

Cu voluptate ludică, nu rezistă tentației de a nota calambururi, jocuri de cuvinte cu paronime („*toate/umorile negre, tumorile*”), omonime, sau între sensul propriu și figurat al unor cuvinte sau expresii (poeții Mării „*cântându-i în strună (ode și osanale)*”, „*Chiar vorbele-n vânt (aiurările Vântului)/ se află pe Mări/ la mare căutare*”, la maree „*Marea se umflă în pene, nu-şi mai încape/în ape!*”), prestidigitații lingvistice mai mult sau mai puțin inedite, stârnite de diverse segmente de frazări, atât de ofertante la tot pasul și la tot cuvântul, datorită expresivității inepuizabile a limbii române.

Urmare a unei curiozități intelectuale vii, într-o dinamică „allegro vivace” de autodidact, cumulul de informație culturală multiplă generează asociații percutante, în corelări de paliere diferite, ori chiar opuse, detonând efecte metaforice sau umoristice inedite.

Persiflând maniera postmodernistă de deconstrucție și pulverizare a miturilor, R.V. Giorgioni operează de fapt o *pseudodemitizare*, mimează demitizarea, joaca de-a persiflarea, tratarea à la légère, ca la Porțile Orientului, căci în adânc e grav, solemn, lejeritatea constituind doar o manieră de captatio benevolentiae, o tactică de a cuceri publicul prea pragmatic și doar „viețaș” în societatea actuală a divertismentului.

A. Gh. Olteanu

DE CE CARTEA NEIERTĂCIUNILOR

Cu această *Carte a neiertăciunilor* (Junimea, 2018), Roxana Pavnotescu a ajuns la al patrulea volum de proză. Primele trei sunt, în ordine, *Sub semnul Aspidei* (Junimea, 2009), *Bună dimineața, o sută de gâște* (Junimea, 2011), *Ploaia de sub limba calului* (Junimea, 2014). Dintre acestea patru, două sunt consacrate pierderii părinților. Mai întâi, Octavian Pavnotescu (Puiu), tatăl, și apoi Maria Pavnotescu (Maia), mama. Lui Puiu, Roxana Pavnotescu îi consacră scrierea din 2011, care, în ciuda titlului, are un conținut grav, cum este de bănuit. (De altfel, la vremea respectivă, eu mi-am intitulat recenzia „Un poem al plângerii", drept ceea ce este: vezi „Cultura", nr. 44/10 noiembrie 2011, pp. 28-29).

Se observă, probabil, fără dificultate, că, în paragraful de mai sus, nu apare cuvântul „roman". Faptul se explică ușor. Dacă în „Prefața" la *Sub semnul Aspidei*, D. Micu (care însoțește toate cele patru cărți cu prefețe, cu excepția celei de a treia, la care scrie o postfață) concede că prozele din volum „compun un roman sui-generis", iar celelalte glosează pe dificultatea de a așeza prozele Roxanei Pavnotescu într-o categorie de gen precisă: „Niciuna dintre construcțiile prozastice ale Roxanei Pavnotescu – zice criticul în postfața la *Ploaia de sub limba calului* – nu suportă încastrarea indiscutabil în vreo structură preexistentă, într-o specie literară precis definibilă" (vol. cit., p. 197) chiar dacă autoarea își numește volumul *Bună dimineața, o sută de gâște* „roman".

Într-adevăr, este vorba de un obstacol greu de trecut în abordarea prozei Roxanei Pavnotescu, în genere. Aceasta ar putea fi afiliată postmodernismului prin unele trăsături: fragmentarism, incoerenţă (mai mult mimată decât reală) la nivel narativ, ştergerea limitelor dintre genuri şi specii, dar toate sunt, în fond, aparente numai, sau, mai degrabă, formale, ca o condiţie oarecum obligatorie de a te înscrie în moda literară la zi. Pentru că, altfel, conţinutul acestor „construcţii prozastice", întâmplările şi meditaţiile eseistice ale „personajelor" sunt tratate în registru grav: nimic mimetic, nimic ironic, nimic carnavalesc. Poate că postmoderniştii înşişi au abandonat lupta – lupta cu cine şi pentru ce? – şi caută un *modus vivendi*, în actualele condiţii, cu stadiul evoluţiei – spre ce? – societăţii în curs de globalizare. Iar dacă ar fi să afiliem, totuşi, proza Roxanei Pavnotescu la postmodernism o putem face la nivel compozițional. Mai ales această *Carte a neiertăciunilor* e caracterizată printr-o compoziţie sincopată, fragmentată, alambicată, fără nimic sau aproape nimic linear, succesiv, ci cu numeroase rememorări şi întoarceri în timp în propria copilărie a fiicei, dar şi a mamei, cu numeroasele ei spitalizări în urma unei poliomielite, care-i va pune pecetea unei infirmităţi cu alte consecinţe, ulterioare, pentru întreaga viaţă; ori într-un trecut mai recent, cu instalarea mamei într-o boală care o va răpune şi de aici în prezentul de după moartea Miei, prezent din perspectiva căruia autoarea va reface tot trecutul despre care a fost vorba mai sus, ori de alte momente, multe, numeroase, infinite parcă. Mai ales fragmentele par să dea această impresie de infinit. Deşi cartea e construită din nouă capitole (puţine adică), fiecare capitol e alcătuit dintr-un număr mai mare sau mai mic de fragmente (subcapitole?), toate purtând câte un titlu, în majoritate fericit, adecvat şi grăitor formulate. Să adăugăm că dintre multele fragmente, destule au o vădită marcă de proză poematică.

Prima întrebare este de ce titlul: *Cartea neiertăciunilor.* Întrebare cu adevărat dificilă pentru cine doreşte să pătrundă esenţa acestei „poveşti" de viaţă şi de moarte. Sursa „neiertăciunilor" e subliniată de mai multe ori în cursul cărţii, care se desfăşoară ca un lung lamento el fiicei (Roxana Pavnotescu, căci cartea e scrisă la persoana întâi şi autoarea intenţiona, inițial, să-şi intituleze scrierea „Jurnalul neiertăciunilor") după moartea mamei (Maria Pavnotescu, Mia). Mărturisirile fiicei – trebuie s-o spunem – sunt de o dezarmantă sinceritate. Citim, de aceea, de-a lungul întregii cărţi, mărturii ca aceasta: „În marea ei sensibilitate şi generozitate, mama îşi *mânca ficaţii* [s.aut.] zilnic cu cele mai mărunte şi insignifiante lucruri, iar noi n-am ştiut deloc s-o menajăm. Indignarea şi ultragiul ei de zi cu zi, care, de multe ori, părea de neînțeles, era camuflat într-un exces de impetuozitate, nerăbdare sau intransigenţă. Glasul ei se făcea auzit în spaţiul inclement al unei lumi nu întotdeauna dispusă s-o asculte." (pp. 50-51).

Și totuși, oricât de mult am înmulți citatele, n-am ajuns la cauza cauzelor acestor neînțelegeri. Căci ceea

ce este încifrat/descifrat în fragmentul „Gemeni” (p. 36) complică și mai mult lucrurile. Și atunci ele, aceste neînțelegeri, par a fi încă mai profunde, trebuind deci căutate în alte cotloane, abisale se pare, ale sufletelor celor două.

Într-o „Postfață” la volumul său autobiografic (un jurnal epistolar-eseistic, cum i-a plăcut să și-l numească), *Viața ca reprezentare*, pe care Mia mă rugase să i-o scriu, afirm la un moment dat: „Unele dintre aceste teme, cum ar fi (in)fidelitatea în căsnicie, ar fi putut fi atacate radical în viaţa autoarei/naratoarei. Suferinţa Mariei Octavian, în orice caz aceea psihică, ar fi diminuat. De dragul, însă, excepţionalului copil pe care i l-a dăruit Dumnezeu – nimeni alta decât viitoarea scriitoare Roxana Pavnotescu – mama şi-a asumat eşecul în căsnicie, între altele, pentru că fetiţa şi tatăl ei erau trup şi suflet.” (vol. cit., p. 184). Intuiţia mea ar fi putut fi explicitată, dar mi se părea indecent a da buzna în sufletele oamenilor. Însă gândul meu nerostit atunci se vede confirmat azi în *Cartea neiertăciunilor*, în care citim răspicat la p. 289: „Poate, dacă n-aş fi existat eu, cu complexul meu œdipian acut (cum credea mama!), probabil, coabitarea formală şi imposibilă s-ar fi terminat la un moment dat”, gând care se cere pus în paralel cu o altă mărturie citită şi citată în recenzia mea la *Bună dimineaţa, o sută de gâşte*: „Ca într-un fel de lichid amniotic, înot cu tata. Mă înconjoară ca o placentă din toate direcţiile şi continuă să mă hrănească cu amintirile şi memoria lui, care au trecut în mine” (p. 22). Între tată şi fiică există o legătură... maternă sugerată, cum se vede, metaforic. Astfel că laolaltă mamă şi fiică sunt psihanalizabile.

Nu e însă cazul să ne facem despre Mia imaginea deformată a unei mame denaturate, luând în calcul, eventual, sau exagerând-o, exclusiv paranteza din citatul de la p. 289. Nu. Alte mărturii ne-ar contrazice. Mia rămâne totuşi o mamă ce duce grija fiicei de îndată ce se despart şi Roxana pleacă din nou, peste mări şi ţări, pe calea aerului (Roxana locuieşte la New York): „O sun pe mama de pe toate aeroporturile dintre cele două *acasă* şi mai ales din cel suspendat între ape... Abia a trecut o jumătate de oră de la despărţire şi, de la distanţă, pe aeroport, vocea mamei sună altfel: tânără, caldă, îngrijorată şi graţioasă. Parcă şi timbrul e schimbat. E ca şi cum m-aş fi trezit dintr-un coşmar. Coşmarul a rămas acolo de unde vine vocea. Poate că în felul acesta a vrut să-mi spună că nu are nevoie de mine, că se poate descurca foarte bine. Și acest mod abrupt şi agresiv era singurul de care era capabilă. De ce-mi spunea mama întruna să plec dacă nu putea suporta despărțirea? Se temea de nesfârșirea apelor și înălțimile ameţitoare ale cerului? Spaimele ei pauzele ei existențiale urmăresc întruna dezastre naturale – cutremure, furtuni, inundații – în prelungirea dezastrelor sufletului.” (pp. 28-29).

Că Mia avea o personalitate puternică, chiar cu tendințe dominatoare, pot depune personal mărturie. Prin anii 1979-1980, am primit amândoi sarcina (cum se zicea pe atunci, când nu aveai libertatea inițiativei: trebuia să ţi se spună ce să faci) să scriem un manual de literatură pentru clasa a XI-a. Pentru aceasta, lucru firesc, ne-am întâlnit ca să ne punem, chipurile, de acord. Primul impuls al Miei a fost să-mi propună să scriem manualul sub dictarea ei, mie revenindu-mi funcția de secretar. Drept care m-a îndemnat să iau o foaie de hârtie și un pix și să scriu ce-mi spune ea. N-avea însă de unde ști că avea de-a face cu un „Geamăn” ca și ea, şi care, pe deasupra, mai era și un temperament coleric ce face eforturi să se autocenzureze. Am replicat tăios că fiecare trebuie să-și redacteze capitolul ce-i revine prin bună înţelegere şi apoi, dacă va fi cazul, să facem observaţii reciproce de ameliorare. Și am invocat vorba lui Miron Costin, care zice că el va „da sama de ale mèle, câte scriu”. Dar dificultatea nu era depășită, neînţelegerile au reizbucnit în discuțiile privind cine știe ce nuanţă ori, mai serios, canonul. În genere însă, erau lucruri minore. Dacă eu n-aș fi fost un coleric cu, vorba lui nenea Iancu, „tăria opiniunilor mele”, poate controversele nici n-ar mai fi avut loc, deşi cu Mia nu puteai fi niciodată sigur. Ne mai împăca, uneori, un nepot al Miei care terminase Filologia și lucra la o editură. E vorba de Petre Răileanu, nume cunoscut azi în lumea culturii. El intervenea câteodată cu remarca: „Măi Mia, dom' profesor are dreptate”. Și tensiunea mai scădea. Manualul s-a scris până la urmă și s-a scris bine. A fost unanim apreciat. Mia nu era intratabilă şi, pe lângă caracterul puternic şi ambițios, era tobă de carte şi mai ales inteligentă brici, cum se zice.

Există o mare deosebire între cartea consacrată morţii lui Puiu Pavnotescu (*Bună dimineața, o sută de gâște*) și cea consacrată morţii Miei, *Cartea neiertăciunilor.* În prima, am putut urmări valorificarea structurii mitului „marii călătorii”, adică cele trei secvenţe ce-l vertebrează: moartea cu toate ale ei strânse în ceremonialul înmormântării, integrarea mortului în lumea lui (cea de *dincolo*), integrarea celor rămaşi în lumea vie (cea de *dincoace*). În *Bună dimineaţa, o sută de gâşte*, momentul integrării e marcat de Roxana Pavnotescu după parastasul de patruzeci de zile. Aşa simte ea, care urmăreşte singură – nu împreună cu o anumită comunitate, fiindcă aceasta nu mai există – curgerea timpului şi prefacerea durerii în dor: „La capătul celor patruzeci de zile, după consolatoare rătăciri în spaţiul dintre două lumi, purificat de vânturi, de ploi şi de visele celor dragi, îşi va găsi liniştea. Se va înălţa spre tărâmurile resemnării şi ale uitării. Noi cei rămaşi vom rămâne aceiaşi, doar puţin schimbaţi, locuiţi de spiritul lui” (p. 165).

În *Cartea neiertăciunilor*, mitul „marii călătorii” nu se mai activează. Nici parastasele nu mai au funcţia de hotar între lumi. Poate că de aceea sunt disipate în întreaga desfăşurare a cărţii. Ele au loc la mănăstirea de la Ciorogârla, dar rostul lor este evocat şi în fragmentul „De ziua morţilor – moşii de toamnă” (pp. 91-92), dar şi în cel intitulat „Moșii de iarnă” (pp. 263-266) și chiar în altele. Există instalarea în boală, apoi moartea Miei, dar, după înmormântare, cartea e o lungă şi amănunţită încercare de regăsire şi „aducere înapoi” a mamei (uneori şi a lui Puiu), şi atunci apare întrebarea: *oare de ce?* Răspunsul e dat, se pare, în titlu: „neiertăciunile”. Între fiică şi mamă a existat o permanentă inaderenţă, în care toleranța şi deci iertarea nu şi-au găsit loc, după cum am putut vedea. Fiica, luată parcă prin surprindere de scurgerea timpului, care implică şi moartea mamei, rămâne suspendată, fără putinţa vreunui reazim care s-o

consoleze. De unde permanenta – spuneam – încercare de a mai recupera ceva. Această recuperare a *ceva* din ceea ce fusese cândva sfânta treime a familiei (Puiu, Mia şi Roxana, când părinţii erau tineri, frumoşi şi dispuşi să se bucure din plin de viaţă) dă conţinutul ultimelor două treimi ale cărţii. Dar preocuparea e prezentă pe tot parcursul, evoluând sinuos şi imprevizibil al cărţii. Aceasta nu conţine numai instalarea în boala care-i va provoca moartea, ci reprezintă şi o reconstituire a vieţii mamei, care determină, în viziunea estetică a autoarei, compoziţia complicată, aşa cum a putut rezulta din încercarea de a o sugera încă la începutul acestor note. Or, reconstituirea vieţii Miei e întreruptă, uneori, de concluzii ca următoarele: „Aşa nenorocită cum a fost, Mia şi-a iubit viaţa, pentru că a avut strălucirea ei aparte. Nu a fost una oarecare, cenuşie şi searbădă." (p. 58).

Instalarea în moarte a Miei intervine în carte foarte devreme, încă la pp. 17-18, în fragmentul-poem „Adormirea mamei", care devine un fel de program al întregii scrieri. De aici pleacă şi aici se întorc, parcă, toate paginile de evocare, într-o infinitate de ipostaze, a Miei. Aşadar, cititorului i se oferă dintru început miezul (nu pot zice intriga: ar fi inadecvat) întregii construcţii, rămânând ca restul, coaja adică, în straturile ei nu neapărat succesive (oare pentru că Roxana e prea tulburată – tulburare care se adaugă felului ei de a fi?! – de grozăvia prin care trece?) să se rânduiască, în toată dezordinea sufletească a fiicei, cu fiecare pagină.

Ceea ce se impune cu deosebită pregnanţă de-a lungul întregii scrieri este descrierea bolii (bolilor) Miei, pentru ca ultima boală şi moartea însăşi să fie urmărite pas cu pas, modificare cu modificare, amănunt cu amănunt, intervenite în comportamentul muribundei. Şi asta nu compact, de la pagina x la pagina y, ci pe spaţii largi, cu reveniri şi reluări, cu adăugiri de detalii semnificative pentru relaţia Miei cu reprezentanţi ai societăţii în care i-a fost dat să trăiască. Nu mi se pare hazardat, de aceea, să fac trimitere la Hortensia Papadat-Bengescu, care, prima în literatura noastră, descrie boli: o ftizie (Maxenţiu), o nevroză (Lenora), o afecţiune cardiacă (Drăgănescu). Roxana Pavnotescu face acelaşi lucru, dar nu cu detaşarea înaintaşei sale, ci cu participarea afectivă a fiicei pentru boala (bolile) mamei.

Din notaţii disparate se încheagă şi portretul moral al Miei: „Mia era un perpetuum mobile, fremăta de neastâmpăr, toane, nervi, muta munţii din loc. Și toată această forță şi voinţă colosale i-au şlefuit chipul într-o aură invincibilă, inflexibilă şi intransigentă, într-o statuie a neîndoielii şi cunoaşterii absolute" (p. 45); „Mia era o luptătoare de cursă lungă, lungă cât o viaţă de amar, suferinţe, decepţii, îndoieli şi revelații, împliniri, iubiri, încătuşări, deziluzii, fabuloase bucurii de circumstanţă şi derizorii extaze" (Ib.); „Mama tulbura cu prezenţa ei, postura ei impunea – degaja forţă, impenetrabilitate, intransigenţă, strălucire şi câteodată, agresivitate. Focaliza toate privirile. Nu puteai ignora frumusețea mamei. Chiar dacă nu era pe gustul tău, nu-ţi corespundea, ea exista. În orice încăpere intru cu Mia, privirile o văd numai pe ea, o măsoară, o mângâie sau o resping. Ea devine cu certitudine centrul atenţiei, prezenţa ei de regină subjugă ochiul. Cei mai interesaţi sunt, desigur, bărbaţii, dar şi femeile încearcă o atracţie specială" (p. 65). Aceeaşi manieră a discontinuităţii discursului epic-eseistic-diaristic al cărţii, precum se vede.

De îndată ce Mia trece *dincolo*, relaţia fiicei cu mama se ameliorează, cele două se armonizează, mama continuând să-şi vegheze fiica, să-i conducă paşii ce-i are de făcut în noua situaţie dată, să-i organizeze viaţa chiar, aşa cum n-o putea face, din cauza refuzului acesteia, în timpul vieții. Grăitoare în acest sens sunt fragmentele „Cartea socialistă a muncii" (pp. 58-59), „Despre magia obiectelor" (pp. 59-61), „Perioada de grație" (pp. 61-63). Șirul fragmentelor cu substanță similară e întrerupt de fragmentul-eseu „Jazz. Montreal" (pp. 63-66), în care Roxana Pavnotescu glosează în marginea deosebirilor dintre liturghia catolică și cea ortodoxă. Apoi fragmentele îşi reiau şirul între pp. 66-102. Între acestea, „Convorbire telefonică" și „Șuetă cu morții mamei" (pp. 98-102) ţin de domeniul paranormalului.

Cele mai compacte, vreau să zic cele mai coerente în ordine epică, sunt capitolele din ultimele două treimi ale cărții. În „Gâscomania" (pp. 143-180), Roxana Pavnotescu comunică fabulos cu morţii ei sub forma unei perechi de gâşte canadiene sau cu „gâştele de suflet ale mamei", sau cu alte aripate (lebede, rațe, pescăruși), care închipuie tot atâţia mesageri ai celor de *dincolo.* Aici se consumă, în mare parte, drama absenței acestora, trăită de fiică în urma plecării definitive și a mamei. E capitolul în care se fac tot felul de speculații pe tema morţii, sunt evocate episoade ale relațiilor mamă-fiică, mai ales în preajma aducerii pe lume a nepoatei Clara-Arina, ceea ce-i creează Miei stări contradictorii: „Perspectiva naşterii părea s-o așeze într-un spaţiu mai confortabil și mai optimist, dar depresia post-partum pare că s-a manifestat mai mult la ea decât la mine. Fetița *in nuce* i-a adus speranţa şi bucuria, creația odată împlinită și angajată în drumul spre moarte, o întoarce în cenuşiul existenței. Nu-i place această lume nouă, nici limba ei" (p. 162). Altădată, e imaginat un dialog cu Mia – care e, de fapt, un monolog – pe tema ficţiune-realitate. Când nu mai găseşte pretexte de relaționare cu mama, fiica se refugiază în ceva mai palpabil şi, ca atare, mai sigur. E cazul fragmentului „Azuga. Jurnale sporadice. Însemnări fără timp" (pp. 55-164). Și nu va fi singurul apel la însemnările Miei.

Când încheie comunicarea fabuloasă – care apare prin compromisul declarat cu animismul – cu perechea de gâşte şi cu celelalte aripate, „revederile" cu Puiu şi Mia se mută în vise (capitolul „Vise, visuri şi visări – plăsmuiri de cer, apă şi pământ", pp. 181-213), autoarea valorificând simbolic sensurile diferite ale formelor de plural ale vocabulei „vis" şi ale celor trei elemente cosmice; *cer*, *apă*, *pământ*. Și cu câtă risipă ce imaginație construieşte Roxana Pavnotescu aceste fragmente (vreo 15 în 35 de p.), a căror finalitate e, mai totdeauna, clipa plecării din lume a Miei şi, fireşte, nedezminţit, suferinţele bolii ei din perioada imediat premergătoare sfârşitului.

Mereu şi mereu, de asemenea, Roxana revine la particularităţile de caracter ale mamei: forţa de neînfrânt a voinţei sale (tendințele dictatoriale, „fascismul" său, cum zice, uneori, când ironic, când bonom, Puiu),

spaima de singurătate, de unde sociabilitatea ei, nevoia de a avea, întotdeauna, pe cineva în preajmă, inteligenţa, vocaţia de a modela personalităţile în devenire ale elevilor săi. Și toate, în pofida numeroaselor boli şi a sechelelor poliomielitei. O viaţă dramatică, prin care cei din familia ei, în primul rând Roxana şi Puiu, n-au prea ştiut s-o ajute să treacă: „Acea forţă colosală şi insuportabilă a ei o simt şi acum, apăsându-mă ca o amintire a neputinței şi a lipsei mele de empatie pentru neînţeleasa sau subiectiva ei motivație” (p. 228). Să se observe că, în mai toate aceste întoarceri la relaţia cu mama, Roxana nu ia asupră-şi întreaga culpabilitate, lăsând, mai totdeauna, și pe seama Miei o parte din vină.

Imaginaţia debordantă a autoarei se distribuie generos (din nevoia de a rămâne în vecinătatea mamei, în absenţa ei definitivă) în fel şi chip: întâi în amintiri, în rememorări, în infinitele dăți ale „întâlnirii” cu Mia după *plecarea* ei, şi uneori cu Puiu; în mici eseuri ca acela pe tema timpului din fragmentul „*Persona*, Timp de timp” (pp. 250-252); în ceremonialurile pomenirii morţilor la mănăstirea Ciorogârla sau la biserica „Sfânta Maria” din Queens sub vocea de tenor a părintelui călugăr Chesarie; în povestea lui Mihai, fratele lui Puiu, cel care l-a contrazis pe profesorul Alexandru Piru, la examenul de absolvire; şi întotdeauna, negreşit, la întâlnirile cu gâştele de suflet ale Miei.

Există însă şi o oarecare tendinţă manieristă, vizibilă îndeosebi în capitolul „Amintiri din irealitatea imediată”, unde pluteşte senzaţia de reluare a unor situaţii/împrejurări din capitolul „Gâscomania”.

Comunicarea fabuloasă prin medierea aripatelor nemaifiind operantă, sursa amintirilor din irealitatea imediată epuizându-se şi ea, Roxana se întoarce la forme de sorginte mai fermă, precum poezia Miei, cărţile ei, pe care de altfel le mai folosise destul de des de-a lungul cărţii, dar mai ales pseudojurnalele şi portretele literare culese în amintirea unor cunoştinţe pasagere ori, cu deosebire, ale foştilor elevi. Aşa se constituie capitolele „Jurnale infinitezimale” (pp. 275-304) şi „Portrete” (pp. 305-343).

În fine, cartea se încheie cu un capitol intitulat „Praznic cu gâște” în care gâştele sunt un motiv, mai exact un pretext de a sugera că religiosul, fabulosul, magicul, oniricul par a fi cele mai sigure căi de a intra în comuniune cu cei duşi. Fiindcă, în afară de primul fragment, scurt, în care sus, lângă nori, evoluează două stoluri „unul mare în V şi altul – ca o sprânceană – alcătuit din cinci gâște” (p. 347), *gâştele mamei* [s.aut.] nu mai apar. Ba, mai apar o dată în parcul de la golf. Avem, în schimb, un minieseu pe tema rotirii anotimpurilor şi a perceperii timpului în alt fel „de când a plecat mama”, o „veşnica pomenire” la biserica din Queens, două vise, o reverie-viziune, iarăşi motivul, simbolic de această dată, al gâştelor din fragmentul „Gâştele mamei – înainte de a zbura la timpar” şi o „Ultima neiertăciune”, care e o dedicaţie, olografă, fireşte, deci tipărită cu litere de mână ca, de altfel, toate însemnările de aşa-zis jurnal reţinute în carte, dedicație comentată în conţinutul ei inalienabil de Roxana: „Roxanei, acest dezastru lent pe care s-a suprapus o «bătrâneţe urâtă», la care fără voia mea asistă. Astfel starea vegetativă, cum spune Ion Vianu, trece peste cea activă, o depăşeşte! Cu iubire de mamă! Mia” (p. 356).

În *Cartea neiertăciunilor* există, de fapt, un întreg inventar de forme, metode, căi, planuri etc., prin care Roxana Pavnotescu reface țesăturile cu morţii ei, tatăl şi mama: calea religioasă a veşnicei pomeniri, planul oniric, planul fabulosului, calea paranormalului, reconstituirea din scrisori, amintiri, însemnări de jurnal, reconstituirea prin memoria foştilor elevi, a prietenilor, a cunoştinţelor. Însă mai presus de toate acestea şi însumându-le e *terapia prin scris*: ameliorarea suferinței și salvarea de alienare, cea mai de seamă vulnerabilitate a omului modern, dar nu numai a lui, pe care puțini o conştientizează. Prin alienare nu trebuie să se înţeleagă numai sensul unilateral de pierdere a minţilor, ci ceva mult mai grav: înstrăinarea de esența umanului, care poate căpăta proporții de masă. În acest sens, alienarea nu e proprie numai omului modern. Cine citeşte, de pildă, cu atenţie poezie lirică folclorică constată cu uşurinţă că poetul anonim ca fiinţă sensibilă conștientizează acest pericol şi-i dă expresie. El, acest pericol, survine atunci când individul era despărţit de ai lui (apartenenţa la familie, comunitate sătească etc., era, în vechime, mult mai puternică) în diferite împrejurări: militărie (cătănie), căsătorie în străini, muncă la străini etc.

Nu-mi rămâne, în încheiere, decât să fac o constatare: nu e prima oară când Roxana Pavnotescu pleacă/pune [de la] această problemă a pericolului alienării. Să amintim că în prima ei carte de proză, *Sub semnul Aspidei*, autoarea ilustra tema abandonări celei mai de preț dintre achiziţiile omului, şi anume credinţele, eresurile, miturile etc. În consecinţă, îşi trăieşte, de atunci, nefericirea într-o lume degradată, secularizată în fel şi chip, demitizată. În cea de a doua carte, *Bună dimineața, o sută de gâşte*, lucrurile sunt şi mai explicite. Constatam acolo că modalităţile, împrejurările, pretextele prin care Roxana îşi evocă tatăl plecat pentru totdeauna sunt, practic, infinite și ele devin tot atâtea prilejuri ca cei doi „să se bucure” că se află împreună. Nici *Ploaia de sub limba calului* nu e străină de nevoia întoarcerii la mituri. În fine, în *Cartea neiertăciunilor*, pentru motivele arătate, lucrurile se acutizează şi nevoia refacerii legăturii cu mama e de neînlăturat, motiv pentru care autoarea stăruie atât de mult asupra acestei nevoi. Ce rezultă? Că întoarcerea omului la ce a părăsit devine obligatorie? Probabil, dacă altă cale de a stăvili pericolul alienării nu se întrevede. Cartea Roxanei Pavnotescu îmi pare că pentru asta pledează şi că, de fapt, şi pentru acest motiv se cere citită. Cu toate remarcile din ultimul paragraf am relevat, cred, unitatea de bază a prozei scrise de Roxana Pavnotescu. Și încă ar mai fi ceva de adăugat. *Cartea neiertăciunilor* se află deasupra celor de dinainte. Şi aceasta nu pentru că între timp autoarea s-ar fi maturizat artistic, fiindcă matură a fost de când a apărut primul volum de proză, cel din 2009, ci, pur și simplu, pentru că această ultimă carte se dovedeşte a fi superioară celorlalte pe toate palierele scrierii: stilistic, compoziţional, prin adâncirea interpretării fenomenelor/întâmplărilor supuse observaţiei/contemplării/analizei etc.

Ionel Popa

„OAMENI CARI AU FOST”

„Ctitor e cel care ia o ţară (sau o biserică), «dărâmată» şi «neîntărită», adică lăsată de izbelişte şi o (re)construieşte din temelii asigurându-i şi cele necesare traiului, cu gândul la ctitoriile moşilor şi la cei care vor veni. Un ctitor adevărat e cel care gândeşte şi construieşte o ţară la toate nivelele […]. Neagoe [Basarab], unul dintre ctitorii arhetipali ai neamului românesc, gândeşte deja generaţiile viitoare şi se închină smerit voievozilor care vor urma, dar în acelaşi timp îi leagă să nu lase ctitoria sa de râsul străinilor şi în sălbăticie, adăpost animalelor, cuib adică de patimi şi de instincte necontrolate de către raţiunea luminată de sentimentul datoriei şi iubirii faţă de Dumnezeu şi oameni.”

Aceasta este PISANIA lui Mircea Platon la cartea sa *Elitele şi conştiinţa naţională* (Ed. Contemporanul, Buc., 2017), o carte despre „*Oameni cari au fost*”.

Mircea Platon nu defineşte şi nu elogiază elita… elitist, ci aplicând principiul funcţionalismului, principiul participativ, opus autonomiei individualiste şi narcisiacă. Vreau să zic că el evaluează elita doar din punct de vedere al contribuţiei la formarea şi păstrarea identităţii şi unităţii naţionale şi propăşirea patriei. Elitele sunt „sarea şi piperul” unui popor. Ţară liberă şi sănătoasă fără elite nu există. Aşa că nu mai trebuie să ne întrebăm de ce regimul comunist a decimat social, psihic şi fizic elita ţării şi ţărănimea, stăpânul *de iure* al pământului ţării, iar pentru cei *plecaţi în loc cu verdeaţă unde nu e suspin şi nici suferinţă*, la venirea lor, comuniştii au inventat formula cinică şi neruşinată a „valorificării moştenirii culturale”.

Cartea lui **MP** nu este numai o fenomenologie a conştiinţei naţionale a românilor, ci şi un semnal de alarmă în faţa pericolului alienării de propriul destin, de pierdere a identităţii ca popor în condiţiile marşului triumfalist spre *satul global planetar* al cărui ritm îl bat „*toboşarii*” viitorului. Mihai Eminescu, la mijlocul veacului XIX, a spus lucruri fundamentale, valabile şi azi, despre ce trebuie să fie cosmopolitismul alias „globalizarea”, prin personajul Toma Nour din *Geniul pustiu* (1868): „cosmopolit sunt şi eu; aş vrea ca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină, care are însă atâtea culori. O prismă cu mii de culori, un curcubeu cu mii de nuanţe. Naţiunile nu sunt decât nuanţele prismatice ale omenirei, şi deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de explicabilă, cum putem explica din împrejurări anume diferenţa dintre individ şi individ. Faceţi ca toate aceste culori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de lumina ce le formează şi fără de care ele ar fi pierdute în nimicul neexistenţei – căci în întunericul nedreptăţii şi al barbariei toate naţiile îşi sânt egale în abrutizare, în îndobitocire, fanatism, în vulgaritate” (Mihai Eminescu, *Proza literară*, 1964, pp. 112-113).

Evocând elita naţională din „Vechea Românie”, autorul volumului despre care scriem face de fapt o istorie a ideilor şi a acţiunilor care au modelat societatea românească modernă. Ideea filosofică şi teoretico-politică a elitelor româneşti, din perioada 1848-1948, a fost aceea de elaborare şi de punere în mişcare a programelor de dezvoltare, bazate pe un clar, riguros şi coerent *proiect de ţară,* de stat bine întocmit cu o societate instruită şi educată, capabilă să-şi gospodărească resursele materiale şi umane.

Sumarul celor 416 p.: *Introducere la ctitorii de ţară*; 15 studii despre elita românească de la Gheorghe Asachi până la Mircea Vulcănescu; *Epilog azi*. Dacă *Introducere…* este *laudatio*, *Epilog azi* este reversul („demascare”) care arată adevărata faţă a pseudoelitelor postdecembriste, care ne învaţă că românii nu sunt un popor, ci o populaţie, că societatea românească niciodată n-a fost o unitate naţională, că transilvănenii n-au vrut să se unească cu Ţara, iar Marea Unire n-ar fi decât opera unei mitologii elaborate de o elită fascistă. Azi, pseudoelitele din slujba politicienilor „de buzunar” supun reperele noastre absolute (Eminescu, Iorga, Eliade, Vulcănescu, Stăniloaie, Vintilă Horia ş.a.) unei denigrări , ca pe vremea comunismului, unei pătimiri postmortem.

Din *Introducere…* luăm cunoştinţă de scopul cercetării: „Am lucrat la studiile cuprinse în această carte încercând să ofer exemple ale modului în care elitele

României vechi, de până la 1948, s-au implicat în procesul de articulare a personalităţii naţionale. Am încercat să restitui segmentul de ADN cultural românesc pentru a atrage atenţia asupra imenselor resurse pe care le ignorăm deşi ar putea juca rolul apei vii astăzi, când bătălia cu diferiţi zmei cu dronă ne-au cam ostenit. Avem un trecut, o moştenire culturală pe care o ignorăm. Şi avem moduri de acţiune, modele de edificat a naţiunii române pe care le ignorăm." Trebuie să o spunem de pe acum că autorul şi-a realizat cu prisosinţă ceea ce şi-a propus, el însuşi model pentru cei ce vor forma viitoarea şi autentica elită românească. **MP** lansează o chemare: „A aştepta ca românii lăsaţi pradă acestui nou stil de viaţă ["rafturile coşciug ale *mall*-urilor"; „societatea de consum"; „ONG-uri dronă"] să se restructureze de la sine e fie un semn de naivitate, fie unul de ticăloşie […]. Conştiinţa care nu se poate structura de jos în sus şi care, pentru ca românii să revină de la statutul de «naţionalitate genetică» amorf-pasivă, la cel de «personalitate naţională», are nevoie de împreună-lucrarea elitelor cu poporul." Cartea lui **MP** este o pledoarie pentru un „*naţionalism în limitele adevărului*", cel în linia Junimii şi a lui Eminescu: „Naţionalismul pe care îl am eu în vedere aici nu e xenofob, şovin sau expansionist, ci cât se poate de liberal, pentru că are în vedere principiul egalităţii între naţiuni." Dovadă că **MP** e străin de şovinism şi de alte bube e şi faptul că în studiile sale nu uită pe "străinii" care au contribuit cu gândul şi fapta la dezvoltarea societăţii româneşti, astfel românizându-se. În mod just istoricul şi sociologul **MP** face distincţie între **împământenire** şi actul politic de acordare a cetăţeniei. Împământenirea înseamnă integrarea şi asimilarea străinului într-o ordine organică şi asumarea de către el a idealurilor colectivităţii devenite şi ale sale, angajarea în munca de împlinire a lor. Împământenirea nu are nevoie de acte oficiale, ea fiind un act personal de conştiinţă.

Două sunt ariile de cuprindere ale celor 15 studii: Junimea şi descendenţii ei – *convorbiriştii demofili* (cum îi numeşte Mircea Platon), care, în ciuda deosebirilor doctrinare, i-au influenţat pe liberali făcându-i din „roşii" (cum îi numea Eminescu) naţionali; şi luptătorii transilvăneni pentru păstrarea identităţii naţionale, pentru eliberarea de sub stăpânirea austro-ungară şi pentru unirea cu Ţara.

Punctul de plecare în demersul său, **MP** şi-l stabileşte la începutul secolului XIX, secolul naţionalităţilor, deci imediat după secolul fanariot, în esenţa lui politică şi morală, păgubos pentru istoria noastră. De ce această alegere? Pentru simplu motiv, dar temeinic în adevărul lui, că una din ideile fundamentale ale filosofiei istoriei şi politicii acelui veac este dezvoltarea liber-naţională şi organicistă a popoarelor, pe baza experienţei dezvoltării Europei de până la acel moment, dezvoltarea organică însemnând păstrarea *fondului* validat de istoria fiecărui popor şi de adaptarea treptată, gospodăreşte la noile cerinţe şi forme, numite moderne. De necesitatea dezvoltării organice Eminescu era conştient încă din vremea studiilor la Viena şi Berlin. Ideile cu privire la această problemă şi le exprimă în corespondenţa sa cu Iacob Negruzzi ţi Titu Maiorescu, apoi le va dezvolta doctrinar în conceptul de conservatorism demofil în publicistica de la „Timpul", opus demagogiei politicianiste în care au căzut unii liberalii postpaşoptişti (vezi şi poemul *Scrisoarea III* şi alte texte poetice satirice). În concepţia lui Eminescu conservatorismul demofil şi naţional este arheul românismului. Metaforic, putem spune că toţi conservatorii demofil şi cei care au împărtăşit, într-un fel sau altul, acest concept au ieşit din mantaua lui Eminescu. Toţi aceştia sunt prezenţi în analizele şi comentariile din acest volum. Tocmai de aceea capitolul *Eminescu nu era singur* îl considerâm placa turnantă a cărţii lui **MP**. Să ne amintim că Iorga, apărătorul românismului se revendică Mihai Eminescu. Pentru militantismul său antiimperial, Iorga intră în vizorul serviciilor secrete chezaro-crăieşti, mai ales după înfiinţarea Şcolii de la Vălenii de Munte. În situaţia complicată a acelor ani, regele e nevoit să-şi dedubleze personalitatea: pe de o parte asigură Viena că Iorga nu e luat de nimeni în serios şi că serviciile sale îl au în supraveghere, iar pe de altă parte regele donează Ligii Culturale a lui Iorga 10000 de lei şi-l numeşte profesor al prinţului, viitorul rege Carol al II-lea.

Primul studiu este despre Gheorghe Asachi şi *străinul* Carol Mihalic de Hodocin, pioneri ai modernizării organice a societăţii româneşti. Ce au încercat antemergătorii şi paşoptiştii (Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu,Vasile Alecsandri şi ceilalţi) au fundamentat,apoi, teoretic Junimea şi continuatorii ei, convorbiriştii. În studiul *Convorbiri literare, seria clasică: manual de construit o ţară* **MP** scrie că înfiinţarea societăţii Junimea şi editarea revistei „Convorbiri literare" confirmă „faptul că, la mijlocul secolului al XIX-lea, energiile naţionale erau destul de puternice pentru a face să intre în joc ideile şi, mai mult, instituţiile capabile să articuleze naţiunea română pe baza unui proiect coerent şi realist de dezvoltare organică". Junimea şi revista ei a fost o astfel de instituţie care a elaborat paradigma de dezvoltare a culturii române moderne, temelie pentru statul modern; a instaurat spiritul critic şi creator, naţionalismul în limitele adevărului. Prin articolele şi studiile sale, Titu Maiorescu a purces la corijarea avântului romantic mimetic al paşoptiştilor şi a exagerărilor „ştiinţifice" ale latiniştilor transilvăneni aplicând în judecăţile sale principiile unei gândiri critice realiste pusă în slujba adevărului. În procesul de edificare a statului modern un rol major îl are cultura şi spiritul creator. Aşa că nu întâmplător Maiorescu (şi alţi junimişti) este preocupat de probleme ale literaturii, limbii, istoriei. Numai instruit, educat şi cult vei înţelege ce este economia, ideologia, ce trebuie să fie politica, ce sunt instituţiile şi ce trebuie să facă ele. Oare întâmplător foştii *elevi* ai magistrului Junimii, viitorii *convorbirişti,* au fost oameni şcoliţi, de mare cultură dincolo de profesiunea lor de bază. Ei erau nu numai informaţi, ci şi buni cunoscători ai „pieţei de idei" din Europa până în America vremii lor, şi consumatori de idei.

Lectura liberă a documentelor şi a operei lui Titu Maiorescu şi a junimiştilor dezminte ideea falsă a opoziţiei dintre Junimea şi paşoptişti susţinută şi promovată de

literaţii marxişti-comunişti ca Zigu Ornea, Paul Cornea şi ucenicii lor, care acuzau pe junimişti de reacţionarism. Maiorescu a criticat constructiv pe paşoptişti pentru consecinţele negative pe care le putea avea (şi le-a vrut) excesul, lipsa de discernământ critic şi de spirit creator. Maiorescu a numit fenomenul „forme fără fond". „Junimiştii, demonstrează **MP**, nu erau nişte antipaşoptişti radicali, ci îmbrăţişând cauza naţională pentru care luptau paşoptiştii […] erau mult mai apropiaţi de paşoptişti decât ne lasă să credem istoricii literari Zigu Ornea sau Paul Cornea." Istoriografia comunistă susţinea că junimiştii „sub aparenţa rigorii ştiinţifice" s-au opus spiritului revoluţionar, falsificând coordonatele unei realităţi istorice româneşti, dând mişcării paşoptiste o interpretare de stânga, iar junimiştilor una de dreapta pentru a introduce în ecuaţie ideea luptei de clasă.

Studiile consacrate Junimii şi convorbiriştilor sunt centrate pe câteva idei: înalta intelectualitate şi spiritul creator al elitei din „vechea Românie"; caracterul realist-naţional al conservatorismului demofil; caracterul de prioritate naţională a învăţământului – formă organizată de educaţie şi instrucţie; de la Eminescu până la cei din interbelic elita românească a fost monarhică, antimarxistă şi antibolşevică (anticomunistă, antisovietică); conservatorismul demofil românesc nu este paseist, „nu este de tip *Ancien Regime* preocupat de perpetuarea unor privilegii de clasă nobiliară construită după modelul feudal-apuseană", ci de o aristocraţie naţională formată din „boierii" ţărani şi de boierii de „serviciu" „apărătoare a pământului, independenţei şi identităţii naţionale, nu una ereditară în sensul feudal-apusean", ci una de ereditate morală şi meritocratică. Desigur că au existat şi renegaţi (pădure fără uscături nu există). De această realitate românească îmbolnăvită de secolul fanariot, renăscând începând cu antemergătorii de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi apoi cu paşoptiştii, era conştientă elita românească de la junimişti la interbelici. În sensul celor afirmate este elocvent răspunsul lui Al. Cantacuzino dat lui Edgar Quinet, răspuns redat de **MP** în extenso în subsolul pp. 74-75. Această nobilime conservatoare apreciată şi apărată de Al. Cantacuzino, Th. G. Rosetti şi de alţii este opusă „boierilor" ridicaţi în ranguri şi beneficiară de privilegii prin intrigi, protecţii politice, trădări. Ea a fost imortalizată, de exemplu, de N. Filimon în Dinu Păturică, personajul din *Ciocoii vechi şi noi*, de Duiliu Zamfirescu în Tănase Scatiu din romanele *Viaţa la ţară* şi *Tănase Scatiu* şi de alţi scriitori din deceniile următoare. Caracterizarea acestor „boieri" de către Th. G. Rosetti în *Mişcarea socială de la noi*, citată de **MP** la pp. 75-76, se potriveşte ca o mănuşă „boierilor" postdecembrişti. Astfel de *mănuşi* mai sunt semnalate de **MP** (îl citează pe A.D. Xenopol care condamna „părăduielile" şi „risipa" ce se instalează în ţară tocmai prin noua boierime).

Perioada ultimelor două decenii ale secolului al XIX-lea şi primii ani ai secolului al XX-lea până la izbucnirea Primului Război Mondial a fost numită *Belle Époque*, generalizându-se tendenţios nişte aspecte parţiale ale realităţii, ignorându-se faptul că *Belle Époque* n-a fost chiar „belă" peste tot şi pentru toţi. *Belle Époque* a fost mai degrabă un construct prin care se încerca camuflarea unui ghem de contradicţii sociale şi de orgolii politice dintre statele continentului. *Finich*-ul epocii este Primul Război Mondial. Problema acestei *Belle Époque* în România e abordată de **MP** în *Progres «fără decepţii sguduitoare». Corpusul Convorbiri literare 1887-1899. România în Belle Époque* şi în *D.C. Ollănescu-Ascanio şi naţionalismul belle époque.* Tot în aceste pagini autorul pune în discuţie sloganul „România factor de civilizaţie în Orient". Este admis adevărul parţial al ideii, dar se subliniază faptul că pentru a deveni un astfel de factor e nevoie mai întâi de civilizarea „*orientului interior*". Or, tocmai acest lucru au început să-l facă *bonjuriştii* şi apoi Junimea şi continuatorii ei. Pentru aceasta, fără să fie rupţi de pragmatismul economico-politic, junimiştii din toate generaţiile au acordat mare atenţie învăţământului, deoarece „la baza succesului unei ţări civilizate stă un sistem de învăţământ public bun", care încurajează spiritul creator şi mobilitatea socială, cultivă sentimentul patriotic şi pe cel al responsabilităţii. Un sistem de învăţământ bun în toate treptele lui este pepiniera în care cresc viitorii creatori, organizatori, conducători de toate gradele pentru toate domeniile: economie, instrucţie, cultură, administraţie, politică. Cu alte cuvinte **gospodarii** ţării şi ai naţiei.

Alt subiect complex, fragil şi delicat, în aceeaşi măsură, pentru care s-a consumat destulă cerneală la noi şi prin alte părţi, nu departe de noi, este mitul Mitelleuropei, văzută ca o moştenitoare şi continuatoare a civilizaţiei şi culturii imperiului chesaro-crăiesc. Pornindu-se, în speţă, de la coordonata cultural-literară se încearcă aducerea sub aceeaşi umbrelă a unor realităţi cu multe şi diferite deosebiri, specificităţi generate tocmai de faptul că Imperiul Habsburgic era temniţa unui conglomerat de naţionalităţi negermane şi neungureşti. Susţinătorii acestui mit care vor să convingă de existenţa benefică, pentru viitor, a Mitelleuropei păcătuiesc de o voită nostalgie politică. Spiritul obiectiv bazat pe realităţi istorice documentate şi spiritul polemic civilizat al lui **MP** se desfăşoară cu eleganţă şi eficienţă în studiul *Mitul k.u.k. Europei*: „Mitul celei de «A treia Europă», al Europei chesaro-crăieşti ca spaţiu macro-idilic, al oazelor de bunăstare şi fericire etnică confederate sub herbul cotletelor imperiale ale lui Franz Josef, cotlete care seamănă atât de bine cu acvila bicefală habsburgică aterizând cu capul în jos pe buza de sus a monarhului şi cuprinzându-i obrazul cu aripile, acest mit e încă popular în rândul intelighenţiei româneşti [nu chiar toată intelighenţia românească – n.m.,I.P.] dedicată trup şi suflet demitizărilor istoriei naţionale nu a simţit nevoia de a-l dezumfla. Sau de a-l nuanţa măcar. De a-i adăuga şi nişte umbre care să-i dea o oarecare adâncime. De a avansa ipoteza că acvila era, de fapt, un *Fledermaus.* Nu. A treia Europă e un poster-turistic […]. Într-un fel mitul K.U.K. Europei e mitul «seriozităţii germane» în versiune de export". Mitelleuropeniştii de ieri şi de azi vedeau realitatea doar cu un ochi, şi vedeau numai „rolul civilizator" al imperiului. Adepţii şi propagandiştii mitului Mitelleuropei şi ai multiculturalismului uită un adevăr, semnalat încă în secolul al XIX-lea, la

noi – dacă nu mă înşel, de Ioan Slavici: în imperiul habsburgic naţionalităţile au trăit *alături*, dar niciodată *împreună.* Tot ei nu văd cum în „oaza de bunăstare şi fericire" Viena imperială a dus permanent o politică de învrăjbire a naţionalităţilor, de deznaţionalizare, de germanizare şi, tacit, de maghiarizare a Transilvaniei de către Budapesta. Toate aceste aspecte fac obiectul capitolelor: *Kanonenfutter sau ce devin românii când sunt primejdioşi; Mitul k.u.k. Europei; Naţionalitatea genetică şi personalitatea naţională…*; *ASTRA în satul meu: Elita României vechi şi satul tradiţional.*

Documentele vorbesc despre cum a civilizat Imperiul Habsburgic naţionalităţile supuse. **MP** aduce exemplul Bucovinei. Recensământul populaţiei (1775) din străvechiul pământ românesc pe care a pus mâna printr-o fraudă istorică în 1744 (aşa va proceda şi Rusia în 1812 cu teritoriul românesc dintre Prut şi Nistru) dovedeşte că raportul populaţiei era covârşitor în favoarea românilor: români 63700; ruteni 8400; evrei 526; alţii (armeni, polonezi, greci) 2384. Recensământul din 1910 arată astfel: români 283854; ruteni 305101; evrei 102919; supuşi austrieci de alte etnii 113655. Aşadar, în 135 de ani de stăpânire imperială populaţia românească s-a înmulţit de patru ori, rutenii de 40 de ori; evreii de 50 de ori. Din informaţii colaterale se pare că sporul neromânilor nu a fost doar natural. Fruntaşii ardeleni şi cei bucovineni încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea au denunţat politica imperială de germanizare forţată şi multiculturalismul pus în slujba acestei politici. Romulus Cândea (din Avrig – Sibiu, teolog şi jurnalist, o vreme profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi) a arătat „modul în care fostul centru imperial se folosea de limbajul *patriotismului civic* (s.n.,I.P.), al loialităţii faţă de împărat pentru „a manipula, învrăjbi şi supune" naţionalităţile din cuprinsul imperiului. Susţinătorii „multiculturalismului" (în fapt un fals, după cum se va vedea) din imperiu şi de misiunea lui civilizatoare au făcut mult caz de înfiinţarea în 1875 a Universităţii din Cernăuţi, tocmai la o sută de ani de la Rapt. Exceptând Facultatea de Teologie Ortodoxă, întregul învăţământ universitar, ca şi cel secundar (spre norocul românilor că aveau ore de limba şi literatura română cu dascăli precum Aron Pumnul) se făceau numai în limba germană. Cererii românilor ca măcar la Facultatea de Drept să existe cursuri în limba română, oficialităţile imperiale au răspuns cu aroganţă şi dispreţ afirmând că ştiinţa e posibilă numai în limba germană. Romulus Cândea a sesizat imperialismul politic şi cultural al Vienei habsburgice ambalat în sloganuri despre cultura înaltă, despre idealurile umaniste şi patriotism civic, despre cosmopolitismul cultural. Să dăm însă cuvântul lui Romulus Cândea: „Dar discursul festiv al Decanului Facultăţii de Drept din Cernăuţi, Schuller-Libby, era o necontenită pălmuire a românismului. Sasul din Transilvania, fost profesor la Academia juridică din Sibiu [a batjocorit] tot ce a fost trecut moldovenesc […] tot dispreţul fu aruncat în obrazul Moldovei [arătând] că Universitatea cea nouă trebuie să fie o contrapondere împotriva «oarbei îngâmfări naţionale» şi împotriva acelora «care privesc unirea popoarelor (adică conglomeratul etnic din Austria) cu ochi răi şi resping cu copita barbarului ştiinţa germană»". În faţa unei asemenea realităţi şi a unei asemenea orientări te poţi întreba ce calitate ştiinţifică şi profesională or fi avut profesorii ca acest Schuller-Libby şi cursurile lor. Despre asuprirea naţională a românilor din Transilvania din perioada dualismului austro-ungar depune mărturie şi Sever Dan, jurnalist transilvănean (cap. *Sever Dan şi izvoarele naţionalismului românesc*).

Este firesc ca în această Mitelleuropa a „bunăstării şi fericirii", în Transilvania să izbucnească răscoala lui Horia, revoluţia lui Iancu, Mişcarea Memorandistă, toate înăbuşite de „bunul împărat" de la Viena în colaborare frăţească în astfel de situaţii cu Ţarul Rusiei. În aceste condiţii, în 1860 se naşte asociaţia ASTRA – o adevărată instituţie necesară pentru lupta de întărire şi propăşire a conştiinţei naţionale a românilor din imperiu. Părintele ei a fost mitropolitul Andrei Şaguna avându-i de-a dreapta sa pe Timotei Cipariu şi pe Ioan Puşcariu. Rezumatul „biografiei"societăţii făcut de **MP** porneşte de la cartea „ASTRA în satul meu" de Oncu Nemeş, care cuprinde catalogul celor 500 de monografii locale realizate de preoţii şi învăţătorii de la sate, membrii societăţii. Făcând micul istoric al societăţii, **MP** pune în lumină trei mari şi esenţiale aspecte ale societăţii: 1. Caracterul panromânesc; 2. Realizările culturale, educative, instructive, şi chiar economice; 3. Longevitatea ei până în perioada interbelică pe tot teritoriul românesc. Şi azi funcţionează filiale în anumite centre culturale din ţară.

Cartea lui **MP** apare în contrapondere la anumite ONG-uri „româneşti" de azi, străine de nevoile şi aspiraţiile naţiunii române. Aceste ONG-uri şi mall-urile, în ADN lor, sunt purtătoare de microbi care afectează grav sănătatea trupului, sufletului şi conştiinţei poporului/popoarelor. Fenomenul este global şi totuşi discriminatoriu, strict discriminatoriu, dar mascat. În capitolul final, *Epilog azi*, **MP** aduce exemple concrete şi arată că ONG-urile „româneşti" fac parte dintr-o reţea internaţională a globalizării, care pavează drumul unic spre **satul global planetar**.

În demersul său, autorul cărţii raportează mereu ce a făcut elita românească de până la regimul comunist, la ce fac „elitele" postdecembriste şi politicienii de azi puşi doar pe căpătuială. Este demascat fariseismul falşilor elitişti, al „noilor istorici". Constată autorul cărţii: „ceea ce observăm este că în ultimii douăzeci de ani s-a folosit pretextul atacului la miturile istoriografiei comuniste pentru a dezmembra toate modelele istoriei naţionale. În locul lor să sădească din nou false mituri menite a rodi în noi ca nişte seminţe rele". **MP** nu generalizează în gol, el nominalizează ONG-urile *rele* ale reţelei amintite, iar de la noi pe „*toboşarii timpurilor noi*": „istoricul" Lucian Boia, „gânditorul" H.R. Patapievici, „politologul" Vladimir Tismăneanu, profesorul de istoria filosofiei Victor Neumann.

Analizând şi comentând gândirea, ideile şi opera adevăratei elite a neamului, autorul volumului pe care îl comentăm urmăreşte diacronia conceptului de naţiune, trăirea şi manifestarea sentimentului patriotic, pune în evidenţă adevărul că toţi cei evocaţi, prin tot ce

au gândit şi au făcut, şi-au apărat „sărăcia şi nevoile şi neamul". După cum spuneam, mereu sunt trimiteri la prezent. În felul acesta polemica civilizată a autorului are justificare reală şi este obiectivă. Cartea în întregul ei şi fiecare capitol în parte au o structură riguroasă, logică. Titlurile capitolelor au calitatea de a trezi interesul, fiind puternice semnale-îndemnuri la lectură. Fiecare studiu începe cu o frază pe post de *uvertură* şi continuă cu desfăşurarea cu argumente pentru susţinerea „evocării" personalităţilor şi a momentului istoric sau cu argumente cu care demontează, pas cu pas, falsele mituri, falsificările istoriei, defăimările la adresa poporului şi a ţării. Pentru buna şi completa înţelegere a conţinutului studiilor nu trebuie sărite, la lectură, notele de subsol, care uneori ocupă pagina întreagă. Ele completează şi explicitează anumite idei, afirmaţii prezente în capitolele cărţii. Împreună cu ţinuta generală a studiilor, ele sunt dovezi ale rigorii ştiinţifice şi ale deontologiei autorului.

Comparaţiile, metaforele, alegoria, portretul efigie sau caricatural, apelul la date biografice ori la amintiri sunt procedee care dau expresivitate stilului.

Cartea lui **MP** este o **restitutio** a elitelor româneşti din România veche, de până la 1948, scrisă cu conştiinţa şi sentimentul patriotic aşezate în albia unui „*naţionalism în limitele adevărului*".

Concluzia lui **MP** este una de luptător, dătătoare de speranţă şi încredere: „România are tot ce trebuie pentru a fi o naţiune bine întocmită. Doar că firele sunt conectate greşit". Elitele în formare au datoria de a face conectările corecte şi de a pune în drepturi formula lui Eminescu: „**Muncă şi merit**".

Petre Isachi

Vox clamantis in deserto

DOSTOIEVSKI ȘI DRUMUL SPRE CENTRU*
(III)

Partea a III-a
Nuanţele Strigătului

Se pare că Berdiaev nu l-a numit întâmplător pe F.M.D. „*profetul existenţialismului*". În vol. **Prin subteranele…**, discipolul său existenţialist cu rădăcini din filosofia mistico-religioasă a lui Kierkegaard şi în fenomenologia lui Husserl, I.F., trăitor în epoca post-adevărului, la fel de răvăşit în antinomii şi interesat de „*abisurile sufletului omenesc*" se întâlneşte în transfigurarea problematicii filosofico-expresionistă dostoievskiană, cu Strindberg („naufragiul existenţei"), Kafka (însingurarea cronică, umilinţa, principiul distructiv al absurdului, tragismul, anxietatea, alienarea), cu Hölderlin, Rilke, Trakl, A. Camus, S. de Beauvoir, J.P. Sartre, K. Jaspers ş.a., dar şi cu Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, N. Crainic ş.a. Aşa se explică de ce scriitura ferculesciană, eseistică, expresionisto-existenţialistă, trădează relaţii cu tragicul, absolutul, cu ilimitatul şi accentuează proiectarea convulsionată a unor viziuni interioare halucinante, haotice, dominate de spaime incurabile, de tenebre lăuntrice traversate de iluminări şi fervori mistice, de mizeria condiţiei biologice şi de trăirile cameleonice ale rusului fascinat de nevoia de minciună, ajungând a se considera, precum Feodor Pavlovici Karamazov, „bătrânul ţap amorezat la concurenţă cu fiul său" (I.F.), drept „*odrasla minciunii*". Să fie omul fiul minciunii?

„***Mint ruşii toţi, până la unul***", hiperbolizează tendenţios, F.M.D.! Oare numai ruşii mint? Arghezi, implicat la timp în dispută de autorul „subteranelor", susţine că fără minciună omul nu ar putea trăi/„întreţine vie flacăra fiinţării" (ne spune în limbaj filosofic, I.F.). Nu întâmplă-

*Ion Fercu, *Prin subteranele dostoievskiene*, Editura Junimea, Iaşi, 2018

tor, minciuna este ridicată de peste 3000 de ani la rang de politică de stat şi devine contagioasă mai ales în diplomaţie şi politică. Dar să nu uităm ce susţine autorul **Florilor de mucegai**: „Omului îi place să se mintă şi să fie minţit, şi când nu-l mai minte nimeni şi nimic, se dezorganizează”. Vezi România de azi! În ce ne priveşte, nu ne îndoim că există o ştiinţă a minciunii. Cine o stăpâneşte conduce Lumea! Însuşi autorul **Demonilor** susţine indirect: *„Să minţi cu originalitate este aproape mai bine decât să repeţi adevărul spus de altul*”! E greu, e foarte greu „să minţi cu originalitate”…?

Nu găseşti în toată istoria literaturii universale şapte scriitori care să fi minţit „cu originalitate”? Nu consideră Umberto Eco, fără să greşească, că Joyce este un epigon dostoievskian? Şi mai puţini – împăraţi, regi, lideri politici au reuşit să mintă cu originalitate! Să fi intuit F.M.D. tendinţa de promovare a femeii folosită ca o posibilă, singură şi sigură salvare într-o societate unde adevărul a ajuns „un fel de poveste locuită de fantastic”? Să fie o ironie, o minciună dostoievskiană, o galanterie, o posibilă polemică cu misoginii lumii etc. în cele notate în **Jurnal de scriitor**: „**La femeia noastră se poate observa din ce în ce mai mult sinceritatea, perseverenţa, seriozitatea şi cinste, căutarea adevărului şi sacrificiului (…), în privinţa acestor calităţi, femeia rusă i-a fost superioară bărbatului (…). Femeia minte mai puţin, multe dintre ele nu mint deloc, însă aproape că nu există bărbaţi care nu mint deloc (…) Femeia este mai tenace, mai răbdătoare în acţiune; este mai serioasă decât bărbatul, vrea acţiune pentru acţiunea însăşi şi nu doar ca să pară. Oare nu de aici putem într-adevăr să ne aşteptăm la un mare ajutor?**” Poate şi pentru că Femeia este mai apropiată de Dumnezeu şi crede necondiţionat în Istoria lui Iisus, dar şi în afirmaţia lui Napoleon: „Istoria este o minciună pe care nimeni nu o contestă”!? Ce poţi contesta istoriei comunismului? Decât că se repetă…!

În ceea ce ne priveşte credem că rusul/poporul rus a fost folosit de autorul romanelor **Demonii**, **Idiotul**, **Fraţii Karamazov**, **Crimă şi pedeapsă**, drept un motiv-pretext incontestabil pentru a putea transfigura verosimil omul etern: contradictoriu (simultan apolinic şi dionysiac), iritabil, eminamente suspicios, cu „iadul în suflet”, cu harul malefico-benefic de a minţi cu virtute estetică/politică/teologică etc., cu un scop bine centrat: fie pentru a fugi de realitate, de necunoscut, de sine, fie din nevoia acută de juca „n” roluri sociale, fie din posibile avantaje, din răutate/altruism, pentru a putea evalua critic cifrele, cuvintele şi lumea, pentru ca „să nu fie mai prost ca alţii” etc. Alcoolismul intelectual al minciunii devine necesar pentru caracterizarea indirectă a eroilor dostoievskieni. Din romanele enumerate mai sus, scriitorul-filosof Ion Fercu face 71 de „trimiteri către minciună şi derivatele sale”, pentru a ne demonstra nouă, cititorilor, fraţii lui de cruce, că Dostoievski cel din **Jurnal de scriitor**, psihologul-filosof, posibilul precursor al psihanalizei, este mult mai preocupat de problematica minciunii (care în **Biblie** precede fratricidul Cain-Abel, trădarea lui Iisus) decât toate personajele configurate simbolico-ideatic de Valeriu Cristea în **Dicţionarul…** său.

Considerând Opera dostoievskiană „ca o gnoză, ca o ştiinţă despre spirit” (Ştefan Munteanu), Ion Fercu nuanţează cu fineţe şi intuiţie, atunci când vede în F.M.D. un precursor al psihanalizei, desigur, într-un „dezacord… tolerant cu Vladimir Marinov”! Ironie socratică…! Dar să-i admirăm intuiţia artistico-filosofică: „**La Dostoievski, Sonia Marmeladova, iubita criminalului îndrăgostit, este o expresie a sinergiei dintre sfinţenie şi păcat. Sonia este o fiinţă paradoxală, ea este «sfânta prostituată» sau «prostituata mântuitoare». În acest caz psihanaliza este total depăşită, întrucât ea nu apelează niciodată la explicaţii de ordin religios.**

Psihanaliza lui Freud şi psihanaliza «avant la lettre», psihanaliza ca spovedanie a lui Dostoievski, sunt incompatibile în acest punct. Sonia este un personaj iconic, simbol al mântuirii prin sacrificiu («sacrum facere»). Aşa cum Hristos rămâne frumos dincolo de calvarul şi suferinţele sale, Sonia rămâne «imaculată», în ciuda prostituării sale. În exilul lui Raskolnikov în Siberia, Sonia va îndeplini funcţia de tărâm spiritual, care hrăneşte şi alină. În ocnă îşi dezvăluie Sonia natura sa sofianică şi creştină, de «templu care îşi adună păcătoşii la sân». Sonia rămâne o rană deschisă în faţa căreia Raskolnikov stă în genunchi ca şi cum s-ar afla în faţa «întregii suferinţe omeneşti».”

Las cititorului voinţa scriitorului Ion Fercu de a-l scoate cu suflet rusesc pe autorul „Marelui Inchizitor”, de sub lupa psihanalistului Sigmund Freud cel din incompletul şi parţial mediocrul eseu „Dostoievski şi paricidul”. Personalitatea genialului rus este psihanalizată sub patru faţete: *scriitorul*, *omul*, *nevroticul*, *păcătosul*. Eseul, susţine pe bună dreptate I.F, trebuie analizat în cheie critică. Freud insistă tendenţios pe triunghiul celor trei instanţe psihice (Eul, Supraeul, Sinele), pe Complexul lui Oedip, pe transferul sublimat al obsesiilor în Operă, pe ideea că actele de agresiune şi crimele din **Scrierile** dostoievskiene ar fi o reflectare a caracterului omului rus etc. Nu întâmplător, S.F. va fi contrazis de Alfred Adler, C.G. Jung care renunţă la tezele pansexualiste/libidoului şi ale psihismului infantil. „**Este posibil ca Freud, evreu, să nu-i fi putut ierta lui Dostoievski nici unele dintre exaltările sale antievreieşti grefate pe un patriotism exacerbat care-şi are originile în «troica» lui Gogol?**” – se întreabă autorul vol. **Prin subteranele…**

Cartea creatoare de complexe de inferioritate – descoperi în scurt timp cât de ignorant eşti, dacă te raportezi la orizontul de aşteptare dostoievskian – nu se adresează nici cititorilor care iau ficţiunea drept realitate, dar nici celor care iau ficţiunea exclusiv ficţiune sau celor ce citesc prea repede, ci lectorilor născuţi cu voinţa de a nu rămâne sclavii principiului „magister dixit”, celor ce au curajul de a sfida principiul noncontradicţiei (= neagă şi afirmă acelaşi lucru, în acelaşi timp), celor ce înţeleg că problematica Operei unor scriitori de tipul lui Nietzsche, Dostoievski, Cioran, Mircea Eliade, Blaga ş.a. nu are un scop ideologic.

Celor ce au plăcerea subversivă de a glosa asupra

ordinei lumii, asupra destinului, aşa cum o face Raskolnikov, care nu se vrea în niciun chip *„un păduche ca ceilalţi*", ci o personalitate – cum scrie I.F. – *„cu drepturi nelimitate*", convins în sinea lui că are inclusiv *„dreptul de a ucide"*?! Să fie singurătatea cauza unor asemenea cugetări? Faptul că individul nu poate trăi *„niciun fel de poveste*"! Adică trăieşte *„de unul singur, absolut singur-singur, singurel*", cum pretinde funcţionarul din **Nopţi albe**. Paradoxal, dar după povestea crimei, Raskolnikov devine mult mai însingurat, deşi s-a izolat din propria-i voinţă.

Personal, nu cred că singurătatea este „fondul ultim al condiţiei umane" (Octavio Paz), ci fondul permanent al condiţiei umane. Agresiunea singurătăţii pe care nu o poate suporta Oreste, „hoţul de remuşcări", din **Muştele** lui J.P. Sartre este în firea lucrurilor şi repetă parcă la indigo însingurările eroilor dostoievskieni. Oreste, criminalul ce are altă motivaţie decât Raskolnikov, se simte pe sine ca lipsă a celuilalt, dar şi *„străin mie însumi*". Se redescoperă un „străin" ce nu se regăseşte niciodată pe sine! Parcă s-ar fi ştiut vreodată?! Partea bună a angoasei: dacă nu ar exista supliciul singurătăţii, nu i-am căuta obsesiv pe ceilalţi, nu am căuta plini de speranţă comunitatea/lumea, pe noi înşine.

Scriitorul-filosof I.F. intuieşte şi interpretează în **Nuanţele Strigătului** complexitatea inefabilă a singurătăţii ca destin în corelaţie cu dependenţa de lume – „niciun om nu este o insulă"(Paulo Coelho), doar o insulă. Iată-l pe autor sintetizând într-o viziune sincretică de invidiat: „**La Dostoievski, strivitoare pentru fiinţarea umană, singurătatea poate să fie şi cauză a crimei. La Sartre, ea poate însemna şi condiţia sine qua non a asumării, pe cont propriu, a libertăţii privită ca o condamnare, dar şi a unei responsabilităţi generatoare de demnitate. Singurătatea colectivă este semnalul de alarmă al lui Marquez, care şi-ar putea găsi echivalentul în tablourile lui René Magritte, cele în care urlă singurătăţile. La Cioran, singurătatea este aproape o modă metafizică de a fiinţa, în vreme ce la Paulo Coelho ea poate fi cea care ne-ar putea preda admirabil lecţia convieţuirii**".

Cititorul – Împăratul-tiran al tuturor scriitorilor de ieri, de azi şi de mâine – poate să nuanţeze elevat problematica singurătăţii, alăturându-i pe Eminescu, Bacovia, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Marin Preda ş.a. Genialul scriitor rus o face în **Amintiri din casa morţilor**, **Demonii**, **Nopţi albe** etc. parcă într-o înţelegere secretă cu romancierul I.F., ce ne argumentează că „Strigătul" dostoievskian este primul pas european în conştientizarea existenţialismului. Iat-o pe Nastenka, eroina şi simbolul dublului erotic din „Nopţi albe", potenţând în sufletele iubiţilor, inclusiv în al ei (*„Oh, Dumnezeule! Dacă v-aş putea iubi deodată pe amândoi!... Ah, Nastenka. Dacă ai avea tu de unde şti în ce singurătate înot acum!"*) misterul singurătăţii ce striveşte, alienează, te jefuieşte de viaţa autentică, te aruncă la periferia umanului (oare există periferia umanului?), te determină să adopţi gândirea unidimensională – teoretizată de Herbert Marcuse în **Omul unidimensional** – să încremeneşti în proiect (o plăcere metafizică pentru noi, românii de pretutindeni şi de niciunde!), să nu mai lupţi pentru *„mântuirea întru frumos şi sublim*", să iubeşti din comoditate „formula morţii" interioare, ce precede moartea biologică.

Lev Şestov, cel din **Revelaţiile morţii**, îi sintetizează sfidările: „**Dostoievski luptă tocmai împotriva evidenţelor. Evidenţele noastre nu sunt decât sugestii, după cum viaţa noastră, repetă el în permanenţă, nu este viaţă, ci moarte. Iar dacă vreţi să-l înţelegeţi pe Dostoievski, trebuie să vă amintiţi mereu teza lui fundamentală: *doi ori doi fac patru este un principiu al morţii.* Trebuie să alegi: să-l contrazici pe doi ori doi fac patru, apoi să admiţi că moartea este concluzia vieţii, tribunalul ei suprem. Aici se află sursa urii lui Dostoievski împotriva bunăstării, echilibrului, satisfacţiei şi de aici decurge fantasticul său paradox: omul iubeşte suferinţa".** De ce insistă Ion Fercu pe obsesia lui F.M.D. de a sfida gândirea logică? Pentru că această sfidare (nu excluderea ei) a logicii tradiţionale ne conduce la descoperirea unor noi orizonturi ale cunoaşterii, la întrebări deschise, aparent incomode.

Iată câteva întrebări incluse şi interpretate cu subtilitate, în kazaciocul metafizic dostoievskian, de profesorul Ion Fercu: ♦ Nu putem vieţui decât în ordinea prestabilită de raţiune, într-un regim de fiinţă programată?; ♦ Mai putem trăi omeneşte fără dorinţe, fără voinţă, fără vreri, fără frică?; ♦ Să nu existe oare nimic mai cumplit decât libertatea conştiinţei?; ♦ Aceasta să fie esenţa fiinţei umane: renunţarea la libertate şi îngenuncherea în faţa Idolilor?; ♦ Nu suntem născuţi cumva din Idee?; ♦ Se poate ca după un tur de scrutin, falsul să devină adevăr şi nedreptatea, dreptate?; ♦ Este eficientă înscrierea omului pe orbita negării limitelor?; ♦ Cum ne eliberăm concret, de metafizica eternă a terorii totalitarismului devoalată de Orwell, în distopia **O mie nouă sute opt zeci şi patru**?; ♦ Unde ajungem sfidând/adoptând principiul noncontradicţiei?

Nu doar condiţia de prizonieri ai totalitarismului/ sistemului ne jefuieşte de esenţa umană, de suflet, ci şi cele patru „iaduri conexe" (cinci, după I.F.: *subterana/ocna exterioară şi cea interioară; nevroza, jocurile de noroc; sentimentul de vinovăţie; suferinţa de a nu mai putea iubi*) ce locuiesc/coabitează simbiotic în sufletul nostru cu cele patru „raiuri conexe": *credinţa, iubirea, suferinţa, speranţa.* Aici aş mai adăuga eu un rai: uitarea – remediul tuturor nedreptăţilor şi suferinţelor de pe pământ. (v. **Iaduri şi raiuri**).

Cu eleganţă şi atenuată disperare, autorul romanului eseistico-filosofic **Prin subteranele…** insistă asupra convertirii personajelor dostoievskiene – „aproape mereu spontane" –, simultan cu arta de revela în om, calităţile lui Hristos: libertatea, puritatea, bucuria, iubirea, simplitatea, discreţia, smerenia, înţelegerea celuilalt (v. Stareţul Zosima, Aleoşa Karamazov, Gruşenka, „regina neruşinării". Revelatoare pentru sufletul/filosofia lui F.M. Dostoievski mi se pare statistica lui I.F.: *„încercând să aflu de câte ori apar în **Crimă şi pedeapsă** şi în **Fraţii Karamazov** cuvintele* credinţă, iubire, suferinţă, şi speranţă, *cu derivatele lor. Pentru **Crimă şi pedeapsă**, inventarul nostru lingvistic poate fi sintetizat astfel:* **iubire***, 85 de ori;* **credinţă***, 52 de ori;* **suferinţă**,

82 de ori; **speranţă***, 27 de ori. În* ***Fraţii Karamazov*** *am găsit următoarele apariţii:* **iubire***, 483;* **credinţă***, 225;* **suferinţă***, 189;* **speranţă***, 39.*" L-am verificat. Nicio eroare, deşi la „iubire" ar fi putut să greşească…! Importante sunt spaţiul şi timpul narativ în care plasează F.M.D., aceste cuvinte inventariate de I.F., poate şi cu scopul să înţelegem ce înseamnă **„Dublul" dostoievskian: „Să-l salut, ori ba? Să-i dau un semn de viaţă, sau nu? Să mă dau pe faţă, sau nu? se frământa eroul nostru. Ori să mă prefac că nu sunt eu, ci altcineva – unul care, să zicem, seamănă cu mine, şi să rămân, deci indiferent? Adică, nu sunt eu şi pace!**"

L-aţi recunoscut desigur, pe Goliadkin, eroul din romanul **Omul dublu/Dvoinik** tradus în româneşte şi sub titlurile „Alter ego", „Omul dedublat", „Nebunul" – ţine să ne asigure profesorul Fercu, care visează la Buhuşi un Centru European de Cercetări Gnoseo-Filosofice! Îmi place gluma! Şi-mi explică de ce nu şi-a propus nimeni să-l promoveze profesor-asociat, la una dintre primele zece universităţi ale României centenare…

Vă imaginaţi disensiunile critice ale exegeţilor! Cauza este evidentă. Niciunul dintre exegeţi n-a putut să decidă care dintre ei este adevăratul Goliadkin şi „*care este cel fals, care este cel vechi şi care este cel nou, care este originalul şi care copia*". **„Dublul" dostoievskian, I, II, III** oferă celor ce se îndoiau dilema că structura bipolară a personajelor dostoievskiene – simultan angelică şi demonică – este şi a noastră. „Omul este el însuşi, dar, concomitent, şi altceva", concluzionează I.F., în romanul dilemelor dostoievskiene, pe care-l configurează ca pe o catedrală gotică, în cele peste 600 de pagini ale vol. **Prin subteranele…**

Să nu uităm replica din monologul lui Goliadkin: „*Adică, nu sunt eu şi pace*"! Dar cine poate spune: „Eu sunt eu"? Cum poţi dovedi, argumenta? Simţind acest joc periculos al spiritului, „alienarea alienării"(I.F.), un alt filosof, Ortega Y Gasset, completează fraza: „*Eu sunt eu plus împrejurările mele*". Cei ce au citit **Dvoinik** ştiu că nu doar timiditatea, orgoliul, mania persecuţiei, însingurarea etc. îl vor determina pe funcţionarul de tip gogolian să devină „*dublul său sub toate aspectele*", ci şi circumstanţele. În Goliadkin, Ivan Karamazov, Stavroghin, Kirilov, Verhovenski, Svidrigailov, Nastenka ş.a. coexistă într-un permanent război de gherilă cel puţin trei tipuri de personalitate: primară, secundară, multiplă. Regăsirea unităţii edenice este o iluzie absolută, în condiţiile în care Eul nu este unic/indivizibil, ci – divizibil!

Complexitatea fenomenului dedublării potenţată de ideea creării omului, după un model celest îl obligă pe raţionalul Ion Fercu să facă referinţe nu doar la dicţionarele şi revistele medicale, ci şi la „Biblie", la romanticii ce au transfigurat motivul umbrei (= dublul) – Adelbert von Chamisso, Carl Gustav Jung, E.T.A. Hoffman, Oscar Wilde, Jose Saramago, Plaut, Eminescu ş.a., la psihologii şi filosofii contaminaţi de comportamentul dual al omului – tocmai pentru a revela ideea că ruperea echilibrului (in)stabil în structura binară (demonică şi angelică) naşte primejdia alienării mentale şi, simultan, pavează cu bune intenţii drumul spre impostură, spre pactul cu diavolul, spre ospiciu, spre universul kafkian al prezentului.

„Odyseea fără calităţi" (Alberto Moravia) a personajelor dostoievskiene este perpetuată de „coexistenţa şi interinfluenţa reciprocă" (M. Bahtin) a demonicului cu divinul, ca o consecinţă fatală a păcatului original, dar şi a circumstanţelor. Sugestia mi se pare evidentă: uite aşa ne dăm seama, asemenea Diavolului din **Fraţii Karamazov**, că suntem vinovaţi fără vină, fără personalitate, fără gândire, fără libertate. la noi „totul depinde de Stăpân", suntem un „monstru de neînţeles" etc. Desigur, niciun „Stăpân" nu iartă luciditatea, interogaţiile şi lamentaţiile noastre, sugerându-ne posibilitatea întâlnirii cu ospiciul, cu ocna, cu noi înşine, cu iluzia că am putea să ne ascundem sub o multitudine de măşti, asemenea lui Goliadkin, însingurându-ne total.

Scriitura ferculesciană capătă o tonalitate tragic nuanţată de conexiunile pe care autorul romanului romanelor dostoievskiene le face atunci când se raportează la „*prima crimă din istoria fiinţării noastre ca specie, consemnată în cel mai grozav roman al omenirii: Biblia*". Interogaţia-cheie (orice „crimă" îşi are originea în „nevoia de putere" (Fr. N.) sau „*infernul cotidian*") din subcapitolul **Crima** îşi propune dezvăluirea tenebrelor sufletului omenesc, predestinat atât pentru fratricid, cât şi pentru paricid, în spiritul frazei spuse de Cain, Satanei: „*Păcatul pândeşte la uşă, dar tu poţi să-l stăpâneşti*". Deocamdată, nici morala creştină reiterată de Biblie/Evanghelii, nici morala Supraomului – „*omul este un pod spre Supraom, nu un scop*" (v. **Aşa grăit-a Zarathustra**) – nu au reuşit să-i interzică omului crima. Tot timpul, criminalul are un alibi moral! Iată spovedania studentului, din **Crimă şi pedeapsă**, care justifică toate crimele şi războaiele lumii: „**S-o omori, să-i iei banii, ca mai târziu, cu ajutorul lor, să te consacri binelui omenirii şi cauzei comune; nu crezi tu că mii de binefaceri ar justifica o crimă, o singură crimă neînsemnată? Mii de vieţi salvate de mizerie şi descompunere cu preţul unei singure vieţi. O singură moarte şi, în schimb, sute de vieţi salvate – nu vezi, e aproape o chestiune de aritmetică**". Paradoxal, dar orice crimă are o motivaţie superioară! O demonstrează şi crimele prezentului…

Vă amintiţi, nici Raskolnikov nu va ucide doar pentru bani, ci pentru a-şi dovedi sieşi că nu este „un păduche ca toţi ceilalţi" şi pentru că s-ar vrea un Napoleon, adică omul capabil să se autodepăşească. Observaţia romancierei Nathalie Sarraute: orice ucigaş îşi „varsă crima în patrimoniul comun", completează popasul reflexiv-critic al lui I.F. – alături de cele ale lui G. Călinescu, T. Vianu – despre discursul dostoievskian asupra crimei. În acest punct, să nu uităm remarca lui Proust (o ştiu de la Fercu): „toate romanele lui Dostoievski s-ar putea intitula **Crimă şi pedeapsă**". Alunecând pe ideea Proust-Fercu, eu susţin ceea ce ştiu toţi cititorii: toată naraţiunea umanităţii de la Cain şi Abel, la istoria SUA/UE/Rusia, China etc. s-ar putea numi Crimă şi/sau fără pedeapsă!?

Caută oare F.M.D. „crima perfectă şi criminalul necunoscut", sugerând ce s-ar putea întâmpla, dacă „***totul ar fi permis***"? Să fie ucigaşul „o victimă a cărţilor, a teoriilor care circulă"? A „inocenţei" şi a căderii în „mrejele

necredinţei"? A locului blestemat – „*Rar loc unde sufletul omului să fie supus unor influenţe mai întunecoase şi mai stranii ca la Petersburg. Dacă n-ar fi decât influenţa climei*"? Al faptului că toţi ucigaşii au o doctrină? R.R.R. (Rodion Romanovici Raskolnikov) este un criminal cu doctrină, un criminal cultural, argumentează în stilu-i specific I.F., implicându-i pe Fr. Nietzsche din **Dincolo de bine şi de rău**, pe A. Schopenhauer din **Lumea ca voinţă şi reprezentare** şi pe Immanuel Kant din **Scrieri moral-politice**. Mai nou, Kant este ultimul gânditor pe care încearcă să-l actualizeze scriindu-i romanul eseistico-filosofic!

Rămân suspendate trei întrebări: ♦ orice ucigaş are justificare morală, doar atunci când crima societăţii depăşeşte crima lui?; ♦ poate fi „ocna", pedeapsa cu adevărat necesară pentru sufletul unui criminal sau numai pentru propria-i conştiinţă, dacă-şi asumă nu doar fapta, ci şi responsabilitatea ei?; ♦ dacă „totul ar fi permis", adică Dumnezeu ar fi murit, nu ar mai exista Golgota suferinţei?...

Desigur că nici sinucigaşii nu-l lasă indiferent pe filosoful Ion Fercu, cum nu l-au lăsat nici pe genialul scriitor rus. Şi ei, asemenea criminalilor, îşi încropesc câte o „doctrină" a suicidului „din laşităţi asezonate cu impostură, trădări şi diabolice proiecte"; am folosit chiar explicaţiile autorului din **Sinuciderea**. Convins că şi acest fenomen „poartă pecetea vremurilor" şi nu a fost încă elucidat, cel ce se întreabă „Cine-mi poate spune dacă Freud s-a sinucis sau a fost eutanasiat?" pune socratic în discursul său accentul pe Om. Convins că sinuciderea trebuie mereu raportată la absurd şi rămâne o enigmă irezolvabilă, I.F. are grijă să-i implice şi să-i facă coautori ai filosofiei acestui act condamnat de creştinism (deşi **Vechiul Testament** nu pomeneşte de nicio interdicţie textuală a suicidului – personal nu am verificat), nu doar pe F.M.D., ci şi pe Camus, Cioran, Nietzsche, Blaise Pascal, Russell, Lev Şestov, Octavian Paler, Schopenhauer, Karl Jaspers, Heidegger ş.a.

Plecând de la opinia lui Jean Baechler, că „animalele nu se sinucid", autorul vol. **Prin subteranele…** conchide că suicidul este „*specific omului, nu un privilegiu al acestuia*". Din moment ce „***omul este despot de la natură şi îi place să fie călău***" (F.M.D.) de ce nu ar avea dreptul de a-şi alege singur moartea? Dacă există permanent un „motiv să ucizi un om", dar „e cu neputinţă să aduci dovada că e îndreptăţit să trăiască", cum credea A. Camus, relaţia despot/călău – victimă este cea sugerată de Svidrigaliov: „**Am nedreptăţit în casa mea o fată fără apărare şi am insultat-o eu cu propunerile mele mârşave, asta este? (…) Dar dacă te gândeşti că sunt şi eu om şi că *nihil humanum…* într-un cuvânt, că am putut să simt o atracţie puternică şi să mă îndrăgostesc (ceea ce, fireşte, nu depinde de noi) şi atunci totul se explică cât se poate de firesc. Întrebarea este: sunt eu călău sau, mai degrabă, o victimă? Şi dacă eu sunt victimă?**". Totuşi cine-i vinovatul! Face parte despotismul „din firescul fiinţării noastre"… (I.F.). Suntem în mod fatal tiranul cuiva şi simultan tiranizaţi de altcineva sau de acelaşi/aceeaşi? Se zvârcoleşte în subconştientul fiecăruia dintre noi, „mereu nevoia de a ucide"?! Desigur, întâi, la figurat… Canibalismul doctrinar/politic, estetic!

Trăim într-o ipocrizie generală, jucăm un teatru absurd, încât „toată omenirea poartă în suflet chemarea către acest păcat", aşa cum acuză necruţător, Ivan Karamazov, atunci când este întrebat: „*Sunteţi în toate minţile?*" Ascultaţi-l: „**Ba bine că nu! Am mintea întreagă, vă garantez… Întreagă şi ticăloasă, la fel de întreagă şi ticăloasă ca şi a dumneavoastră ca şi minţile acestor… rrrâturi! scrâşni el dispreţuitor şi cu ură, întorcându-se subit cu faţa către public. Toţi şi-au ucis părinţii şi uite acum ce mutre înspăimântătoare fac! Toţi joacă teatru şi aruncă praf în ochii celorlalţi. Ipocriţilor! Nu e unul care să nu dorească moartea lui taică-su! O lighioană înghite pe alta… (…) Fiţi pe pace, nu sunt nebun, sunt un criminal atâta tot! Nu şi nebun!**"

Opera dostoievskiană este deschisă unei serii virtual infinite de interpretări posibile şi pentru că scriitorul rus înţelege funcţia fantastică a imaginarului. Atunci când afirmă: „*nu cunosc nimic mai fantastic decât Rusia*", sau „*ce poate fi mai fantastic şi mai neaşteptat decât realitatea*", F.M.D. sugerează o filosofie a imaginarului, pe care Novalis o numea o „fantastică transcendentală", care configurează tragico-fantastic, discursul ferculescian al vol. **Prin subteranele…** şi confirmă teza că există o realitate identică şi universală a imaginarului. În funcţia fantastică a realităţii rezidă acel supliment de suflet pe care-l vede doar artistul.

Funcţia vital-sufletească a fantasticului dostoievskian omniprezent în realitatea imediată îi permite rusului să „descrie abisurile sufletului omenesc" şi să afirme tranşant că „*nu cunosc nimic mai fantastic decât Rusia!*". Noi mai cunoaştem şi alte surse originare ale fantasticului din basmul cult crengist, eminescian sau din cele care îşi au rădăcinile în duhul balcanic şi satanismul cultivate în proza lui I.L. Caragiale. De fapt, vrem să vă reamintim că există şi în România locuri „*unde sufletul omului să fie supus unor influenţe mai întunecate, mai brutale şi stranii ca la Petersburg*". Mai „fantastic decât Rusia" – credem noi – este România contemporană, unde are loc războiul fratricid românoromân! Nimic mai firesc, vor spune întotdeauna „copiii fabuloşi ai realului fantastic"…

Vocaţia analitico-sintetică şi încântarea estetică a lui Ion Fercu creşte atunci când constată ce bine ne înţelegem noi cu ruşii în elogiul lenei – lenea ca virtute, lenea ca metafizică, ca artă, carieră, ca stimă perpetuă, ca voinţă de a fi etc. (I. Creangă, Goncearov, F.M.D.). Las cititorului plăcerea lecturii (v. **Lenea**) adăugându-vă o listă de leneşi celebrii descoperită tot de I.F. în **Ghidul leneşului. Mic tratat pentru leneşi rafinaţi**: Mark Twain, Benjamin Franklin, Byron, Bertrand Russel, Oscar Wilde, Nietzsche, Victor Hugo, John Lennon, Winston Churchill… Aşa un leneş rafinat aş vrea să fiu şi eu! Dumneavoastră nu?

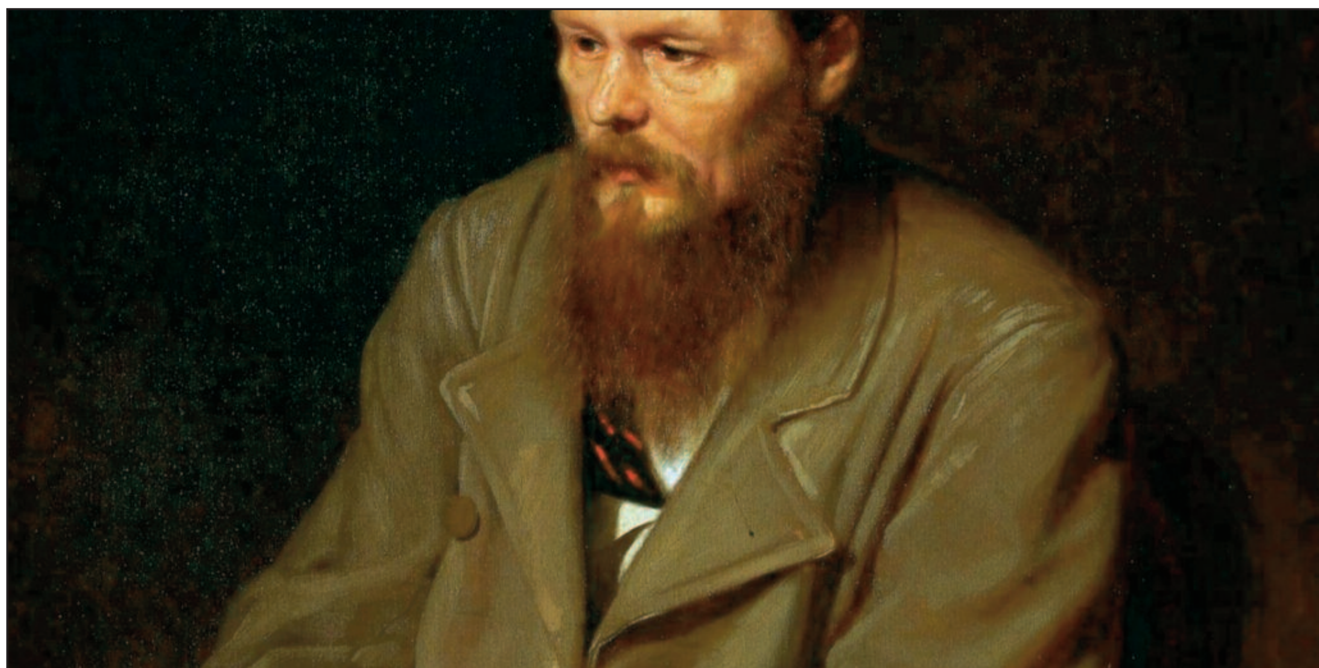
Făcând precizarea că „*firea asta păgână şi nesăţioasă a Karamazovilor*" este însăşi firea omului contemporan, un „homo deus", ce nu renunţă la sintagma „*totul e permis*" – altfel cum ai sfida limitele şi ai ajunge ori la demenţă ori la satanism? Eroii dostoievskieni, la care „potrivirea numelui pe caracter" (Ion Rotaru) poate

fi demonstrată, sunt „***copiii fabuloşi ai realului fantastic***”, iar, în esenţa lor, „nişte filosofi” ce încearcă să-şi supună Autorul/Cititorul, patului procustian al unei Realităţi fantastice în care „**fiecare membru al societăţii îl supraveghează pe celălalt şi este obligat să denunţe. Fiecare aparţine tuturor, şi toţi fiecăruia în parte. Toţi sunt sclavi şi egali în sclavie**” (***Demonii***).

Cititorul posedat de F.M.D. a citit cele „900 de pagini de beznă spirituală, de furie şi disperare, crime şi sinucideri” a sufocantului roman **Demonii**, ştie, probabil, de celelalte posibile traduceri ale titlului: **Posedaţii**, **Demoniacii**, **Dracii** – I. F. s-a consultat în acest sens cu Radu Mareş, Leo Butnaru, Vasile Gogea, Viorel Savin, Ionuţ Ţene etc., toţi, se înţelege, cunoscători ai spiritului limbii lui Turgheniev, toţi, desigur, cunoscători ai şigaliovismului interesat de amintit pentru intuiţiile viitorologice ale genialului rus: „**Toţi sunt sclavi şi egali în sclavie. În cazuri extreme calomnia şi omorul, esenţialul este însă egalitatea. Mai întâi şi întâi scade nivelul culturii, ştiinţelor, talentelor. Un nivel înalt al ştiinţelor şi talentelor este accesibil numai unor capacităţi superioare, dar nu e nevoie de capacităţi superioare! Capacităţile superioare totdeauna acaparează puterea şi devin despoţi. Capacităţile superioare întotdeauna au adus mai multă pervertire decât folos; ele trebuie eliminate sau executate. Unui Cicero i se taie limba, unui Copernic i se scot ochii, Shakespeare este omorât cu pietre, iată ce este şigaliovismul! Sclavii trebuie să fie egali: fără despotism n-a existat încă nici libertate, nici egalitate, iar în turmă trebuie să domnească egalitatea!... Cum apare familia sau dragostea, apare îndată şi dorinţa de proprietate. Vom ucide această dorinţă: Vom slobozi beţia, intriga, denunţul; vom dezlănţui un dezmăţ inimaginabil; orice geniu îl vom înăbuşi din faşă**”. Înfricoşător prin actualitate, profetismul politic al lui Dostoievski!? Este „**Posedaţii”** cel mai tulburător şi autentic roman politic al prezentului?

Romanul de idei **Prin subteranele dostoievskiene –** scriitură filosofic acrobatică, esopică pe „dedesupt”, contaminată de „cultul şopârlei” (să nu uităm că I.F. este un jurnalist de excepţie!) - ne obligă să-l recitim „*nu pentru a înţelege mai bine (sau altfel), ci pentru a înţelege încă o dată şi la fel – ceea ce e de fapt mult mai greu*” (Matei Călinescu). Fericitul duet de scriitori ce s-au întâlnit întâmplător, F.M.D. – I.F., urmăreşte „şocul adevărului integral” (Eugen Simion), când cu argumentele lui Hristos, când cu cele ale Marelui Inchizitor, reîncarnare a „*răului fundamental metafizic*” (Berdiaev), într-un discurs polifonic, interogativo-exclamativ, cameleonic, ce recurge, când este necesar, la cele trei ispite propuse de diavol: „prefacerea pietrelor în pâini; influenţarea prin minuni; acapararea puterii pământeşti” (v. **Tulburătorul poem**).

O explicaţie la fuga eternă a omului de înrobirea prin pâine („*Înrobiţi-ne, dar astâmpăraţi-ne foamea*”!) ne-o oferă Dosto într-o epistolă către V.A. Alexeev (7 iunie 1876, dată verificată de Fercu): „**Hristos a ştiut că omul nu poate trăi numai cu pâine. Dacă pe lângă asta nu va exista viaţă spirituală, idealul Frumosului, omul se va plictisi, se va chinui de tristeţe şi dorinţă, va înnebuni, va sfârşi prin sinucidere sau se va lăsa copleşit de fantezii păgâne**”. Veţi fi observat deja că Ion Fercu nu pare interesat de compoziţie; el refuză succesiunea logică şi cronologică, relatarea lineară, realismul univoc, compoziţia lineară. Dimpotrivă, în arhitectura romanului-problemă **Prin subteranele…**, interesat de complexitatea morală şi zbuciumul interior al omului subteranelor, interferează poetic/poietic, realismul psihologic, cu cel balzacian, cu realismul fantastic/magic, cu realismul mitic şi infrarealismul, cu expresionismul, toate sincronizate cu intuiţiile filosofice

F.M. Dostoievski

dostoievskiene. O simfonie wagneriană interpretată de un homo deus divizat şi imprevizibil.

Orgolios şi nihilist, asemenea mentorul său, Ion Fercu, spirit proteic, polemic, problematizant, contrariant, un dublu paradox necontaminat încă de *zădărnicia scrisului* – o performanţă greu de egalat – configurează un roman substanţial, scris sub iradiaţie proustiană şi tipar autentic gidian, în care promovează organicitatea psihică şi o nouă-veche viziune epico-analitico-filosofică. Sub prolixitatea necesară şi erudiţia de tip renascentist, scriitorul-filosof din Bacăul Buhuşilor ne deschide cu orgoliul Contelui Tolstoi, sub teroarea lucidităţii şi dramatismului etern al vieţii, **Dosarul existenţei lui F.M.D.**

Nihilismul ferculescian are statutul de categorie existenţială teoretizată cândva de Fr. Nietzsche care-i „**conturează o istorie şi-i găseşte două forme de manifestare: nihilismul pasiv, caracterizat prin melancolie, plictis, sentimentul golului interior şi nihilismul agresiv, caracterizat prin sentimentul înstrăinării, ateism, revoltă, orgoliu nemăsurat, indiferenţă. Aceste două forme de nihilism pot fi regăsite şi în romanul „Demonii": personajele Şatov şi Kirilov se înscriu în prima categorie, în timp ce Stavroghin şi Verhovenski în cea de-a doua. Aleoşa se află într-un fel de provincie selectă, etică a nihilismului. El este singurul locuitor al acestei provincii. Un Iov cu îndrăzneli cuviincioase: este un ecou terestru de Iov**” (v. **Seraficul Aleoşa**). Interesantă mi se pare focalizarea din romanele dostoievskiene observată de Berdiaev: „în construcţia romanelor lui Dostoievski există o puternică focalizare. Toate lucrurile curg către un personaj central sau acest personaj tinde către toate celelalte". Acest principiu al focalizării îl respectă şi I.F., în capodopera **Prin subteranele…**

Încheiem întorcând pe dos spusa „seraficului Aleoşa": dacă nu vrem să acceptăm Lumea aşa cum a creat-o Dumnezeu înseamnă că nu ne revoltăm împotriva lui? Partea a IV-a, **Interferenţe şi prăpăstii (I)** ne pune la încercare cultura, dacă am rămas cu ce ne trebuie din toate şcolile prin care am trecut şi prin care vom trece. Vom simţi din plin răzbunarea cărţilor necitite! Sau citite superficial. Iată ce ne propune seraficul Ion Fercu: **Dostoievski şi Nietzsche; Dostoievski şi Schopenhauer despre… mascaţi; Dostoievski şi Descartes; Dante, Cervantes, Dostoievski: Omul; Dostoievski şi Tolstoi; Un triunghi cu… tensiuni şi adoraţii: Dostoievski, Tolstoi, Turgheniev; Dostoievski, Bulgakov, Glucksmann, Coetzee, Besancon!** Încurajator! Nu?

Ne rămâne, în schimb, plăcerea de vedea cum se poate filosofa în subteranele Istoriei, despre ceea ce înseamnă un destin cultural… Veţi fi auzit, probabil, că ucrainenii care au donat Crimeea, cum românii, R. Moldova, în 1990, îl revendică pe F.M.D.! Să mai conteste cineva „războiul culturilor"…?! Singurul război în care pacea nu poate fi încheiată niciodată…

28 martie 2019, Bacău

(*continuare în nr. următor al revistei*)

Traian D. Lazăr

DIALOGUL ROMÂN-MAGHIAR
(II)

Volumul al doilea al lucrării istoricului Petre Ţurlea, ***Români și unguri, 1918-1940, 1940-1945, 1945-2018*** (Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2018), prezintă detaliat dialogul statal și provincial dintre români și unguri după 23 august 1944, un dialog de forma EU-TU, firav, copleșit de starea de război dintre cele două state și popoare, un dialog indirect purtat prin intermediul armatei sovietice prezente pe teritoriul României. Autorul distinge trei perioade în evoluția relațiilor româno-maghiare între august 1944-februarie 1947: septembrie-noiembrie 1944; noiembrie 1944 -6 martie 1945; martie 1945-februarie 1947.

În perioada septembrie-noiembrie 1944, în dialogul statal dominau amenințările reciproce cu represaliile asupra populației civile, amenințări aplicate de unguri, dar amânate mereu de la aplicare de către autoritățile române. În dialogul provincial din partea de Nord-Est a Transilvaniei, accentul se punea pe evitarea violențelor.

La războiul dus împotriva Ungariei și Germaniei, pentru eliberarea Transilvaniei au participat și detașamente de voluntari transilvăneni. Autorul restabilește, pe bază de documente, adevărul privind acțiunea batalioanelor de voluntari numite generic *Gărzi Iuliu Maniu*, care au susținut operațiunile armatei române în Transilvania. Întrucât ele au făcut, în epocă, propagandă în favoarea P.N.T., comuniștii le-au denigrat acțiunea.

Aceste detașamente aveau următoarele obiective: asigurarea liniștii în spatele frontului, stârpirea partizanilor rămași în spatele frontului în regiune; strângerea armelor rămase în zonă; recuperarea oilor furate de grănicerii unguri de la locuitorii comunelor din Carpații răsăriteni; reinstalarea autorităților administrative românești; restabilirea circulației feroviare; înlăturarea efectelor luptelor asupra unor clădiri de interes public etc. (II, p. 317)

Autorul evidențiază abilitatea părții ungare de a obține bunăvoința autorităților militare sovietice și a comuniștilor români, mimând prodemocrația și procomunismul, pentru a păstra controlul asupra zonei: „Ca să-i atragă de partea lor pe rușii care dictau în România ca într-o adevărată colonie, reprezentanții minorității maghiare au folosit o mulțime de metode: aderarea entuziastă la ideologia comunistă; comportament slugarnic, lingușitor, față de orice reprezentant al URSS, până la ultimul soldat; manifestații populare, cu steaguri și cazacioc; purtarea ostentativă a insignelor sovietice; colaborarea strânsă cu autoritățile sovietice pentru demascarea «reacționarilor români»". (II, p.323)

În acest context, deși armistițiul de la Moscova din 12 septembrie 1944 dintre România și URSS (Națiunile Unite) prevedea „ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace", s-a stopat instalarea administrației românești în Nord-Estul Transilvaniei (II, p. 309). Zona a rămas sub administrație militară sovietică, conform deciziei Comisiei Aliate de Control din 12 noiembrie 1944. Guvernul României a dispus ca toate autoritățile administrative românești aflate pe teritoriul Transilvaniei eliberate de Armata Roșie și Armata română să evacueze acel teritoriu. (II, pp. 328-329)

Acest fapt la care s-a adăugat semnarea, la 20 ianuarie 1945 a unui armistițiu între guvernul maghiar de la Debrețin și URSS, a alimentat speranțele Ungariei că va păstra Nord-Estul Transilvaniei. Noi atrocități sunt comise asupra populației românești din regiune.

Sesizând că URSS folosește problema stăpânirii asupra Nord-Estului Transilvaniei și a protejării drepturilor minorității maghiare de aici ca factor de presiune pentru aducerea la conducerea României a unui guvern FND (dominat de comuniști), liderii politici de la București s-au conformat. S-a reorganizat Ministerul pentru Naționalitățile Minoritare, s-a legiferat Statutul Naționalităților (7 februarie 1945), iar regele a acceptat formarea unui guvern al FND condus de Petru Groza (6 martie 1945). Noul guvern a cerut lui Stalin retroce-

darea Nord-Estului Transilvaniei, iar acesta a consimțit (9 martie 1945).

Detaliile din volum privind reinstalarea administrației românești în teritoriul cedat prin Dictatul de la Viena relevă atitudinea festivă a autorităților centrale din România și atitudinea dușmănoasă a Ungariei și ungurilor. La 15 martie 1945, manifestările antiromânești ale ungurilor au luat amploare.

Urmărind să prezinte, cât mai complet și mai clar. Multiplele fațete ale relațiilor româno-ungare în perioada martie 1945-februarie 1947, autorul expune pe fire narative distincte (studii de caz) problemele respective, ceea ce determină, uneori, reluarea acelorași documente și informații în contexte diferite.

1) Reinstalarea administrației românești în nord-estul Transilvaniei a întâmpinat o puternică opoziție din partea maghiarilor. Unitățile administrativ-teritoriale de aici au fost readuse la forma dinainte de 30 august 1940. Ungurii au reacționat față de măsura guvernului Groza de a nu încadra în serviciile publice funcționari care nu erau cetățeni români. De cele mai multe ori, cererile ungurilor de păstrare în posturi a funcționarilor maghiari din perioada horthystă au fost satisfăcute, fiind sprijinite de „forțele democratice" din guvernul Groza interesate să obțină sprijin maghiar împotriva „partidelor istorice reacționare". Administrația românească a avut o atitudine binevoitoare față de populația maghiară, dar liderii acesteia, aflați în funcții, nu respectau legile românești. Funcționarii de origine etnică maghiară se declarau în continuare cetățeni ai Ungariei. Ei susțineau din umbră manifestațiile șovine din zonă. Simbolurile statului român erau pângărite sau distruse. Aveau loc provocări și acțiuni violente contra autorităților române. Se folosea, în continuare, limba maghiară în administrație și se contestau legile românești.

În timp ce autoritățile române acționau pentru apropierea și colaborarea dintre cele două popoare, ungurii încercau să creeze un dualism politic româno-maghiar în Nord-Estul Transilvaniei. Retrocedarea către România a acestei regiuni doar prin voința unilaterală a URSS a determinat SUA și Marea Britanie să trateze cu răceală România, ceea ce inspira neîncredere în recunoașterea acestui fapt la Conferința de Pace și încuraja speranțele Ungariei.

2) Opoziția ungurilor s-a îndreptat și împotriva restabilirii sistemului instituțiilor judecătorești. Autoritățile române au luat măsuri pentru asigurarea aplicării legii în Nord-Estul Transilvaniei, a menținerii ordinei și a contracarării acțiunilor revizioniste. Populația maghiară manifesta ostilitate față de organele administrative, jandarmeria și politia română. Se produc chiar atrocități contra etnicilor români, care rămân nepedepsite din cauza lipsei de unitate a partidelor românești.

3) Revenirea la normal a sistemului de învățământ românesc, după perioada de maghiarizare, a întâmpinat, de asemenea, împotrivirea ungurilor, în condițiile în care sistemul de învățământ maghiar își reluase activitatea și primea încă dispoziții de la Budapesta. Era susținută teza unei legislații a învățământului numai pentru Ardeal și nu extinderea întregii legislații românești, cum se hotărâse în aprilie 1945. Dispute aprinse în legătură cu patrimoniul s-au desfășurat între Universitățile română și maghiară din Cluj.

4) Tinerii maghiari refuzau să se prezinte la încorporare, pentru satisfacerea serviciului militar, ceea ce a atras o reacție mai dură a autorităților române.

Opoziția ungurilor față de integrarea nord-estului Transilvaniei în statul român s-a manifestat și prin trimiterea de mesaje amenințătoare liderilor români, incidente față de prezența armatei române, refuzul de a preda armele și crearea unor depozite ascunse de arme, constituirea de organizații clandestine.

5) Bisericile maghiare au susținut cu putere acțiunile antiromânești din această perioadă. Slujitorii bisericilor maghiare erau cei mai înfocați susținători ai Ungariei Mari și desfășurau o propagandă revizionistă atât în afara bisericii, cât și în interiorul ei, acolo unde amvonul era folosit pentru a sădi ura față de statul român și față de tot ceea ce era românesc. Autoritățile române au protejat pe unii ierarhi ai bisericii romano-catolice, dar aceștia s-au implicat în nenumărate acțiuni șovine antiromânești.

6) Politica de schimbare a raporturilor numerice dintre români și unguri, prin colonizare, a fost folosită de guvernul de la Budapesta, cu speranța că, astfel, va putea determina Marile Puteri să decidă în favoarea Ungariei la Conferința Păcii. S-a încurajat imigrarea ungurilor în unele părți ale Transilvaniei. S-a susținut și colonizarea internă în Transilvania sub pretext că, în zona secuiască, lipsea pământul necesar aplicării reformei agrare din 1945.

7) Autorul dezvăluie jocul dublu al Uniunii Populare Maghiare, organizație „democrată" aliată a PCR contra „partidelor istorice" românești. Devenind factor determinant în regiunea Nord-Estică a Transilvaniei, UPM a protejat și susținut acțiunile politice antiromânești. Organizația s-a străduit să înglobeze pe toți ungurii pentru a-i educa în spirit naționalist-șovin. Se urmărea menținerea dominației maghiare în regiune și după instalarea administrației românești. În acest scop organizația a desfășurat o acțiune antistatală ascunsă și manifestări iredentiste. Interesat în a folosi UPM împotriva „partidelor istorice" românești, PCR a satisfăcut cererile UPM ignorând caracterul lor antiromânesc.

România fiind o țară ocupată, UPM a folosit „relația cu sovieticii" pentru a asigura dominația elementului maghiar în Transilvania. Organele militare sovietice (Comisia Aliată de Control) aveau preponderență față de autoritățile române și satisfăceau toate plângerile ungurilor contra acestora. Prin reprezentanții săi în completele de judecată, UPM a împiedicat efectuarea cercetărilor, judecarea și pedepsirea celor vinovați de atrocitățile contra românilor.

8) Anul 1946 a fost an electoral. Autorul prezintă poziția diferitelor partide în campania electorală, modul în care ele se plasau în raport cu revizionismul maghiar. „...Comuniștii au încercat, în primul rând prin intermediul UPM, să-și apropie voturile maghiarilor din Transilva-

nia. La rândul lor, liderii maghiari au continuat politica din 1945 de condiționare a sprijinului prin acceptarea dezideratelor naționale ale ungurilor” (III, p. 134). Pe măsura apropierii datei alegerilor, presiunile UPM asupra guvernului Groza s-au accentuat reușind să obțină satisfacerea unor cereri.

Organizațiile și asociațiile politice și culturale maghiare nu au avut o poziție unitară în campania electorală, unele susținând guvernul, altele fiind împotrivă. Ungaria a încercat să dea dispoziții, din exterior, minorității maghiare din Transilvania. Autorul semnalează existența unei diferențe între poziția elitei politice din Ungaria față de România și cea a populației maghiare din Transilvania, care nu manifesta aceeași agresivitate.

9) Acțiunile guvernului de la Budapesta erau îndreptate către obținerea sprijinului Moscovei în soluționarea disputelor cu România. Atunci când guvernul Groza, în primăvara anului 1946, a propus Ungariei o înțelegere directă în problema graniței, guvernul de la Budapesta nu a dat niciun răspuns. Incertitudinea care domnea în legătură cu reintegrarea definitivă a Nord-Estului Transilvaniei în România, întrucât Conferința de Pace nu se întrunise și deci nu se adoptase o hotărâre definitivă în această privință, alimenta speranțele Ungariei după instalarea administrației românești în regiune. Ungaria încerca, prin toate mijloacele, să influențeze decizia Conferinței de Pace în favoarea sa. Și-a concentrat efortul pentru obținerea sprijinului rusesc, întrucât URSS avea cuvântul hotărâtor în Comisia Aliată de Control și s-a dedus că ea va avea același rol în deciziile Conferinței de Pace privind zona româno-maghiară. Faptul a fost confirmat ulterior, când s-a cunoscut înțelegerea Stalin-Churchill privind împărțirea sferelor de influență în SE Europei. La rândul lor, sovieticii încercau să profite cât mai mult de situație impunând un regim prosovietic în ambele state.

La 7 mai 1946, Conferința miniștrilor de externe ai URSS, SUA, Marii Britanii a hotărât ca granița dintre România și Ungaria să fie cea stabilită prin tratatul de la Trianon. Vestea a produs „dezamăgire și indignare în rândul maghiarilor și entuziasm în rândul românilor”. (III, p. 59) Ungurii s-au dedat la acțiuni agresive în Cluj beneficiind de protecția elementelor comuniste din conducerea locală și centrală. Decizia menționată nu a pus capăt acțiunilor maghiare de a ține la cote înalte spiritul național-șovin. S-a adresat un memoriu Marilor Puteri pentru a schimba decizia Conferinței miniștrilor de externe. S-a propus unirea județelor secuiești cu URSS. S-a acordat mai multă atenție obținerii sprijinului SUA și Marii Britanii. S-a acceptat, la sfatul URSS, ideea unei înțelegeri directe cu România pentru că, în septembrie 1946, Conferința miniștrilor de externe trebuia să ia decizia definitivă, ce urma să fie confirmată de Conferința Păcii. Delegația ungară trimisă la București nu a obținut vreun rezultat: Guvernul Groza a respins cererile de cedări teritoriale.

Acțiunile guvernului de la Budapesta din această perioadă au fost mereu coordonate cu cele ale maghiarilor din Transilvania. De la Budapesta se trimiteau emisari cu instrucțiuni precise privind atitudinea și acțiunile minorității maghiare din Transilvania. „Odată cu încheierea Tratatului de Pace [Paris, 10 februarie 1947, n.n.], prin care se recunoștea apartenența la România a întregii Transilvanii, Guvernul Ungariei și-a modificat accentele în instrucțiunile trimise. Primul loc l-au luat impulsurile pentru a se înainta Guvernului român cât mai multe cereri de noi drepturi pentru minorități, mergând până la încălcarea ideii de Stat suveran și unitar” (III, p. 146).

Tratatele semnate la Conferința de Pace de la Paris-1947 au pus capăt ocupației militare și au restabilit suveranitatea României și Ungariei. S-au creat, astfel, condiții pentru ca relațiile discursive reciproce să ia forma EU-TU, să-și afirme și rezolve, fără amestec străin, prin voință și în concepție proprie problemele. Numai că, ambele state se aflau incluse deja în sistemul politic al statelor de democrație populară, având ca model de organizare și funcționare modelul URSS, statut consimțit în timpul războiului de Puterile occidentale prin înțelegerea Stalin-Churchill, dar contestat după aceea ceea ce a generat războiul rece. Pe măsura adâncirii războiului rece dintre URSS și Occident, înglobarea Ungariei și României în sistemul politic și militar dominat de URSS s-a amplificat. În aceste condiții, relația discursivă dintre România și Ungaria s-a derulat în forma EU și TU, cele două state fiind nevoite să-și abordeze și soluționeze problemele raporturilor reciproce (și chiar problemele interne) în conformitate cu acele concepte, ce caracterizau sistemul sovietic: internaționalismul proletar și lupta de clasă.

Modul în care au evoluat relațiile româno-maghiare la nivel statal și provincial sub impactul acestor principii este analizat pe segmente: 1948-1952; 1952-1956; 1957-1965; 1965-1968; 1968-1989.

PCR (din 1948, PMR) era mai apropiat ideologic – și trebuia să o confirme prin politica în problemele naționale – de Partidul celor ce Muncesc din Ungaria, decât de „partidele istorice” românești, chiar dacă a colaborat la guvernare cu unele dizidențe ale acestora. Ca partid internaționalist, al clasei muncitoare, PCR a promovat o politică de represiune a partidelor clasei exploatatoare, burgheze, naționale. Pe rând, PNȚ-Maniu și PNL-Brătianu au fost înlăturate de pe scena politică, mai ales că, între altele, naționalismul lor le asigura un sprijin popular constant în Ardeal. În aceeași direcție s-a acționat pentru înlăturarea partidelor burgheze temporar aliate la guvernare și apoi a monarhiei (30 decembrie 1947), pentru adoptarea modelului sovietic republican de organizare statală. PCR (PMR) și-a purificat propriile rânduri, îndepărtând elementele naționaliste din conducere (grupul Pătrășcanu) și dintre membri.

În spiritul internaționalismului proletar și al luptei de clasă, PCR conlucra, în dialogul provincial, cu Uniunea Populară Maghiară de al cărei sprijin beneficia la guvernare. UPM includea în rândurile sale, pe lângă comuniști și elemente burgheze, naționaliste care: au

ajutat pe inculpații maghiari implicați în acțiunile antiromânești din 1940 și după aceea; au acționat pentru maghiarizarea ceangăilor din Moldova; s-au opus subordonării organizației față de PCR. Un proces identic de subordonare față de PCR s-a petrecut și în organizațiile celorlalte minorități. Obiectivul era realizarea unei comunități frățești a popoarelor conlocuitoare, după modelul URSS. Conduse de PCR, forțele internaționaliste, muncitorești, au câștigat alegerile parlamentare din martie 1948, iar noul parlament a votat o nouă Constituție (aprilie 1948), care „a ridicat rezolvarea problemei naționale la înălțimea socialismului marxist-leninist și stalinist" (III, p. 221). Având drept model situația din URSS și sperând că „autonomia administrativ-teritorială a raioanelor secuiești va contribui la întărirea unității frățești a oamenilor muncii români și maghiari, ceea ce smulge din mâna dușmanului de clasă arma otrăvită a șovinismului, iar oamenii muncii vor lovi cu putere sporită, în mod necruțător, în exploatatori, în chiaburii români și maghiari", PMR a creat Regiunea Autonomă Maghiară, fapt înscris în Constituția din 1952 (III, p. 236).

Colaboratoare a istoricului Petre Țurlea, prof. dr. Țișe Claudia arată că: „...acordarea autonomiei teritoriale în Regiunea Autonomă Maghiară a fost departe de a soluționa problemele naționale din România. Reforma în sine nu a fost înțeleasă pe deplin nici de români și nici de maghiari. A trezit doar noi ambiții și a venit să completeze șirul de nemulțumiri politice, culturale, sociale și religioase deja existente în regiune" (III, p. 249).

În 1956, „autoritățile române au fost obligate să recunoască faptul că problema națională nu este rezolvată în Transilvania, iar autonomia administrativă și culturală nu a mulțumit populația din Secuime ... Pentru a evita propagarea curentului naționalist, începând cu anul 1957, autoritățile centrale au schimbat politica privind minoritățile" (III, p. 259). Au fost create secții cu predare în limba română în școlile maghiare, au fost arestate cadrele didactice care au răspândit idei naționaliste, s-au organizat activități culturale româno-maghiare, populația românească a fost promovată în funcții locale. Nemulțumirile și grevele muncitorești, ce au izbucnit în anii 1962-1963 în Regiunea Autonomă Maghiară, au arătat că problema națională continua să fie de actualitate, necesitând atenția permanentă a organelor PMR și ale statului.

Alegerea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de prim-secretar al CC al PMR (22 martie 1965) a adus schimbări importante, inclusiv în tratarea minorităților naționale. Constituția, adoptată la 21 august 1965, prevedea libertăți egale tuturor minorităților naționale. Garantând prin Constituție drepturile culturale, naționale, politice și religioase ale minorității maghiare, Nicolae Ceaușescu aprecia că nu mai era necesară autonomia teritorială și, în 1968, a desființat Regiunea Autonomă Maghiară. Elita maghiară din România a considerat că regimul Ceaușescu nu le reprezintă interesele naționale și acuzându-l de abuzuri politice și economice, de cenzurarea vieții culturale maghiare, s-a împotrivit regimului și a intensificat legăturile cu Ungaria.

Realitatea este că minoritatea maghiară s-a bucurat, între 1965-1989, de un tratament privilegiat: i se aplicau cu reținere măsurile legale coercitive; beneficia de măsuri avantajoase în sistemul școlar, în aprovizionarea cu bunuri alimentare, în dezvoltarea economică etc.

Ungaria a continuat și după 1965 propaganda externă antiromânească prezentând denaturat situația maghiarilor din România, folosind în acest scop și distanțarea Bucureștiului de Moscova. Comunismul național promovat de Nicolae Ceaușescu nu putea coexista cu subordonarea față de URSS. România și-a afirmat în mai multe rânduri independența față de URSS: în 1967 nu a condamnat Israelul pentru agresarea Lumii arabe, a susținut Rezoluția ONU privind reglementarea pașnică a situației din Orientul Apropiat, a încheiat relații diplomatice cu RFG, etc.

„Cum de Moscova depindea, în intervalul 1950-1989, orice evoluție teritorială în zona pe care o domina cu accepțiunea Occidentului, Budapesta nu a ieșit din cuvântul acesteia, cu excepția momentului Revoluției din 1956, în speranța că va fi răsplătită – punându-se în opoziție fidelitatea ei cu individualizarea Bucureștilor. Conducătorii Ungariei au subliniat adesea, în fața celor ai URSS, această opoziție. Cele două țări se pregăteau, existând cel mai probabil și o înțelegere în acest sens, pentru o acțiune antiromânească, inclusiv militară. Ungaria din rațiuni revendicative, teritoriale, URSS din dorința de a lichida o permanentă veleitate de independență în Lagărul Socialist" (III, p. 269).

Perioada de după decembrie 1989 a dialogului ro-

mâno-maghiar, precizează istoricul Petre Țurlea, a fost cercetată, în principal, pe baza publicațiilor periodice ale momentului, a documentelor nepublicate emise de diverse instituții ale statului, documente transmise parlamentarilor, dezbaterilor din grupurile parlamentare, dezbaterilor din diverse întruniri extraparlamentare etc. Axa principală în redactarea acestei perioade a dialogului româno-maghiar a constituit-o prezentarea acțiunilor Uniunii Democrate a Maghiarilor din România în raport cu societatea românească. Sunt relevate acțiunile UDMR în teritoriu, în Adunarea Constituantă și în parlamentele și guvernele de până în 2018, în afara țării, precum și reacțiile societății românești față de aceste acțiuni. Este partea cea mai originală și interesantă a cărții, constituind una dintre contribuțiile cele mai importante aduse de istoricul Petre Țurlea la cunoașterea corectă și deplină a Istoriei României.

Suntem de părere că, după evenimentele din decembrie1989, dialogul româno-maghiar s-a derulat pe un scenariu aproape identic cu cel de după 23 august 1944, dar cu alți actori, partide, asociații, personalități, în aceleași roluri de naționaliști și internaționaliști și cu alte Mari Puteri în rolul de arbitri/moderatori.

Această repetare de scenariu atestă, încă o dată, că Istoria nu este *magistra vitae*, cum doreau latinii și că oamenii nu învață nimic din Istorie, după cum susținea Herder. Popor civilizat de două milenii, românii se manifestă cumpătat (mămăligos, zic neprietenii) în acest dialog, pentru că intuiesc scenariul și rolul ce le revine. Civilizați doar de un mileniu, ungurii sunt impulsivi și par a conduce un joc în care sunt de fapt folosiți.

Unul dintre actorii dialogului a fost chiar istoricul Petre Țurlea și de aceea relatările sale „de la fața locului" sunt deosebit de interesante dând posibilitate cititorilor să afle Istoria din „spatele ușilor închise".

Dialogul româno-ungar a avut, în ultimul secol (1918-2018), pentru foarte scurte perioade de timp forma EU-TU în care cele două state să-și afirme deschis și clar ideile și interesele, să negocieze pe poziții de egalitate pentru soluționarea diferendelor și să ajungă la soluții reciproc acceptabile. Chiar și în aceste scurte perioade (1920, 1940, 1990), asupra dialogului român-ungar și-a pus amprenta umbra apăsătoare a uneia/unora sau alteia/altora dintre Marile Puteri dezechilibrând dialogul și impunând soluții acceptabile unei părți și nefavorabile celeilalte, pentru că nu erau fundamentate pe cerințele româno-maghiare, ci pe interesele arbitrului/arbitrilor.

În cea mai mare parte a secolului (1918-2018), dialogul româno-maghiar a avut forma EU și TU, afectată însă de faptul că cei doi parteneri erau membri ai aceluiași sistem de organizare/securitate european, nefiind liberi să-și afirme propriile interese întrucât aveau prioritate regulile impuse de sistem.

Magda Ursache

CONȘTIINȚA MEMORIEI
- în marginea unei cărți de Ion Lazu -

„Este un dar de la Dumnezeu conştiinţa memoriei", stăruia Petru Ursache, excedat de faptul că dimensiunea crimelor comunismului e ascunsă cu sistemă, că se cere compasiune pentru torţionari şi delatori. Trecutul nu trebuie să treacă aşa de uşor. „Ne salvăm prin Memorie, prin rostirea Adevărului, Adevărul dezmeticeşte", relua mereu şi mereu Petru, în parlamentul nostru conjugal. Tânăra generaţie trebuie să cunoască *nuda memoria*. Sunt multe file de scris şi de rescris despre secolul trecut. Dar a trecut într-adevăr? Bedros Horasangian spunea, în *Genocidul Armean*, că nu s-a încheiat secolul XX. Aşa cred şi eu. Avem repere morale, dar trebuie spartă conspiraţia tăcerii şi combătută decis ideea că am fi resentimentari şi răi dacă le apărăm memoria.

Ca şi pentru Bătrânu meu, şi pentru mine Istoria este *magistra vitae*. Mă doare când văd cum se falsifică marile evenimente, ca-n vremi (pe care le-am crezut apuse) rolleriene. Am devenit dilematici privind naţiunea şi istoria ei. Mulţi ponegresc şi denaturează, se duce o campanie boiescă susţinută contra istoriei naţionale. Cineva întrevedea că vor dispărea şi Jeanne d'Arc, şi Napoleon. D'Arc n-ar fi fost analfabetă, ci prinţesă şi o chema Jeanne d'Orléans, se spune în *Afacerea Jeanne d'Orleans*, carte scrisă la două mâini de ziaristul Marcel Gay şi de agentul secret Roger Senzig (8 mai, 2019, Art-Emis online).

Chiar în anul Centenarului Reîntregirii, care ne-a găsit slăbiţi şi umiliţi, dezbinaţi şi dezorientaţi, a fost primit cu aplauze un istoric elveţian, Oliver Jens Schmitt, care a atacat într-un interviu, pe *ziare.com,* Biserica ortodoxă ca etno-naţionalistă. A afirmat senin că ar fi unealta Rusiei lui Putin. Şi tot senin declara că ardelenii n-ar avea nimic în comun (doar, oarecum, limba) cu regăţenii; că Banat, Crişana, Bucovina, Dobrogea n-au cu Transilvania nici în clin, nici în mânecă. A ajuns „dilemă naţională" întrebarea de ce ardelenii sunt „altfel" decât moldovenii. De ce în Ardeal se trăieşte „ca-n Vest", iar în Moldova „ca-n Evul Mediu". Simplu: pentru că Moldova a fost hăcuită şi neîntrerupt jefuită de ruşi. Ca regăţeană la origine, îi văd pe moldoveni inteligenţi şi competitivi, dar sceptici şi neîncrezători, ştiu ei de ce. Şi o ştie şi basarabeanul Ion Lazu, „venetic" în România, fugit de ruşii deveniţi sovietici. Nu şi Emil Hurezeanu care venise (în ce vară, în ce an?) cu o idee de geniu pustiu: Transilvania autonomizată. Soluţia? Să se introducă învăţământul în engleză, că tot va fi limba viitorului. Aşadar, pilonii naţiunii, biserica şi limba, „toaletaţi" ca arborii seculari, ca să se usuce mai repede.

Da, Patriarhul Justinian Marina (1948-1977) s-a supus PCR-ului, dar clerul luminat a înţeles că ateii şi ateizanţii voiau distrugerea puterii spirituale şi s-au opus. Preţul plătit pentru a spune Adevărul de credinţă a fost Viaţa. În puşcării, preoţii creştini, în ciuda chinului, apoi a persecuţiei, s-au spiritualizat. Îl citez iarăşi pe Nae Ionescu (*Îndreptar ortodox*): „durerea însăşi poate deveni izvor de nesfârşită bucurie, dacă ea îndeplineşte un rost şi capătă sens în încordarea noastră spre mântuire". Şi câţi n-au purtat crucea suferinţei ca pe o sancţiune divină, în pacea inimii pe care o dă iertarea! Mulţi preoţi se rugau, sub tortură, pentru călăi. Ethica maxima! Arhimandritul Iustin Pârvu, Părintele Calciu-Dumitreasa, Părintele Ioan Iovan de la Vladimireşti, părintele Nicolae Grebenea, părintele Dumitru Zamisnicu, pentru a da doar câteva exemple, ar trebui ţinuţi în lumină, nu pedepsiţi cu uitare sau cu certare. Martirii închisorilor continuă să fie etichetaţi fundamentalişti ortodocşi. Pe capul Părintelui Gheorghe Calciu-Dumitreasa, ca şi pe capul Mitropolitului Clujului Bartolomeu Anania se abat „hule inventate", mărturii amputate de responsabilitate, răstălmăciri, calomnii, ca-n vremi satanice, atinse de stalinită, boală fără leac, asemenea cancerului. Numai doi vinovaţi pedepsiţi pentru crimele comunismului reprezintă praf în ochii celor schingiuiţi. Din Lotul Rugului aprins, Barbu Slătineanu multiplica la maşina de scris „poezii mistico-duşmănoase" de V. Voiculescu. A murit închis, în 31 octombrie '59, pentru că a refuzat să intre în serviciul Securităţii ca „agent Petrovan". Iar Z. Ornea a afirmat (nu şi argumentat) că relaţionarea ortodoxie-etnicitate ar fi *blamabilă* şi *păguboasă*. Mulţi luştri au trecut, din 8 mai 1959, data condamnării grupării Rugul aprins, până să se ridice

sentinţa, în 8 aprilie 1996. Daniil Sandu Tudor a fost bătut la Aiud până-n moarte. Revanşă a istoriei adevărate? Dar când îşi ia revanşa Mircea Vulcănescu, aflat încă sub sentinţa „criminal de război"? Se luptă domnul Florian cu fiica, Măriuca Vulcănescu, să nu se facă dreptate în justiţie tatălui său?

În „veacul aflat sub copite de drac" (Vintilă Horia), reverenda a fost greu de purtat: două mii de clerici – puşcărizaţi între 1948-64. Gh. Calciu-Dumitreasa scrie că au fost întemniţaţi peste 4000 de clerici (catolici, ortodocşi, protestanţi); ucişi – 63; episcopi şi mitropoliţi – 17. În siajul Raportului Tismăneanu, din decembrie 2006, se minimalizează martirajul lor. Cea mai cumplită tortură pentru un preot a fost „liturghia neagră", stiharul folosit drept cârpă de spălat tineta, înhumarea fără cruce. Şi câte *abuzuri de memorie* (Paul Ricoeur) nu găsim: caricarea bisericii ortodoxe e în tendinţe; se cere mai puţină religie în şcoală, dacă nu deloc; ni se spune că avem prea multe biserici, Catedrala e blamată în numele spaţiului mic al bisericilor dintr-un lemn. Unul dintre *Cele 7 cuvinte* rostite de Calciu-Dumitreasa pe treptele bisericii Radu-Vodă îmi răsună în minte: „Să zidim biserici!" În decupajul lui Petru Ursache din *Etnosofia*, anonimul zice: „Acolo unde e dracul mai puternic bate Dumnezeu biserici."

Pe de o parte, suntem îndemnaţi să credem că am fost nevolnici în a construi catedrale (românii au inventat biserica pe roţi, ca s-o ia cu ei în bejenie, când năvălitorii puşi pe pradă îi fugăreau din casă), pe de altă parte, Catedrala Mântuirii a fost ţinta batjocoririi Patriarhului Daniil, ca atins de *folie des grandeurs*. Poate că o Catedrală a Neamului trebuie zidită, pentru a cuprinde oasele martirilor, eroilor, de vreme ce „N-au linişte morţii acestui popor/ Adânc în morminte străbunii se zbat şi ne cheamă", cum se aude în Imnul Carpatin – Făgărăşenilor, conduşi de Ion Gavrilă Ogoranu. Nu mai avem în grijă jertfa pentru neam, ne stânjenesc eroii, reperele de comportament demn, care nu s-au îndoit sub vremi? De ce ne stânjenesc? Pentru că au rămas inflexibili cu preţul pierderii familiei, carierei, statutului social? Pentru că statutul lor moral e greu de atins? Uitarea cade ca o altă Cortină de Fier. După 54 de ani de la sentinţa condamnării la moarte, prigonit de Securitate 50 de ani, Ogoranu mai avea cazier în 2005.

Suntem „dresaţi" (are dreptate Gabriel Marcel) să uităm. Cinstirea martirilor din temniţele comuniste (Legea 127/2017) se face încet şi greu. O marchează instituţiile publice aşa cum ar trebui? E dresaj ce ni se întâmplă. Marius Oprea a fost blocat în acţiunea de căutare a mormintelor victimelor: „potcoave de cai morţi!". De ce? Ca să funcţioneze un program anti-memorie, deşi avem *Figuri de legendă* (Cicerone Ioniţoiu, Fundaţia Academia Civică, Buc., 2013), ca „Sfântul închisorilor" Valeriu Gafencu sau ca „sfânta închisorilor" Aspazia Oţel Petrescu sau ca martirul Mircea Vulcănescu, pe care domnul Florian l-ar mai arunca încă o dată în izolatorul Aiudului.

Nedilematicul Sorin Lavric zicea că nu ar ezita o secundă în a alege spre lectură, între memoriile lui Ogoranu şi beletristica ultimei jumătăţi de secol, memoriile. Ion Gavrilă Ogoranu e hârtia de turnesol. Îl vedeţi pe domnul Florian comemorând Ziua martirilor puşcăriilor, în 14 mai, alături de Ion Coja şi Dan Puric? Sau pe actantul Toader Paleologu, pentru care Băsescu era „pleaşca"? Paleologu îi felicita pe români că s-au pus pe emigrat la îndemnul şefului de stat. *Nu putem pleca toţi din România*, riposteazǎ basarabeanul Ion Lazu în volumul de eseuri, cronici, note, însemnări, cu acest titlu (eLiteratura, 2018). România e prea aglomerată de români, s-o dezaglomerăm niţel prin desţărare. Nu carecumva să-i lezăm pe imigranţi sau să-i deranjăm pe minoritari (majoritatea n-are alternativă) în acţiunea de maghiarizare a Cimitirului Internaţional al Eroilor din Valea Uzului, organizat în 1926-1927. Întâi şcoli separate, apoi cimitire separate. Ale românilor sunt declarate de UDMR „cruci ilegale". Pe crucea lui Gheorghe Cosma (m. 29 martie 1917) scrie acum: soldat maghiar necunoscut, fapt adus la cunoştinţă de Marius Diaconescu. Prea mult blamatul criteriu etnic funcţionează în România, dar numai contra românilor, pe Valea Uzului.

Dacă nu respecţi legea ţării care te-a primit nu eşti altceva decât colonizator, e limpede. Însă dacă te opui colonizării eşti etichetat naţionalist dubios. Ca Adrian Dinu Rachieru, care, în „Acolada" de mai, a.c., pune un diagnostic tragic României, devenită „cu *viteză istorică* o biată colonie" şi încă „fredonând aria capitulării necondiţionate"; „soarta noastră, ca periferie estică europeană, e în mâinile altora" (*Autocolonizarea*, *un pseudo-concept? I*). Cum merg lucrurile, mă întreb dacă va mai scrie şi partea a doua.

Se vorbeşte de faptul că bărbaţii politici ar trebui să aibă spirit ofensiv, dar se şi induce ideea că trebuie să ne fie ruşine de istoria noastră, plină de înfrângeri, ca să ni se cultive sentimentul de inferioritate. România? Unii văd doar splendori, alţii numai erori şi orori.

Pentru că am fi mult prea concilianţi cu răul (nici eu nu văd vreun bine în răul comunist), Ludovic Orban află soluţia: să ceară (16 mai, 2019) scoaterea baladei-capodoperă *Mioriţa* din manual, pe motiv că şcolarul ar involua dacă i se inoculează de fraged fatalismul, resemnarea. Începutul l-a făcut atoatepriceputul Mihail Neamţu, în 2011: voia euthanasierea Mioriţei şi înlocuirea păstorului cu un şerif înarmat cu pistoale de cowboy. Personal, ar fi luptat cu funia de usturoi la gât, „dez-vrăjind" moartea? Şi n-ar fi dat cu bâta, ci cu o puşcoace de import. Mircea Platon i-a replicat dur că n-a înţeles neam misiunea de martor a mioarei năzdrăvane: martor al complotului a doi care vor să-l ucidă pe unul singur. Sau voia istoricul ieşean Neamţu să dispară, prin euthanasiere, martorul crimei?

„Împotriva morţii nu se poate lupta cu ciomagul", i-ar fi spus Petru Ursache lui Ludovic Orban, care dă, din ignoranţă, notă rea la purtare bunului păstor. Mulţi reduşi mintal deformează aberant sintagma „spaţiu mioritic", luându-l pe Lucian Blaga la vale-deal, pentru că iarba verde de acasă nu le mai place. Sunt şi etnologi care-şi manifestă dispreţul faţă de sat. Pentru ei satul nu are „mirosul veşniciei", sintagma lui Ioan Alexandru.

Scrie Ion Lazu în eseul *Mioriţa – o ipoteză de lucru* (publicat întâi în „Saeculum" şi remarcat de C. Stănescu), aflat în deschiderea volumului *Nu putem pleca toţi din România*: „Trebuie insistat asupra unui aspect esenţial: Ciobănelul din baladă nu s-a resemnat să moară (fără luptă!), ci doar s-a împăcat cu gândul că este muritor". Şi lupta, şi omorul rămân doar plănuite, nu împlinite. Şi nu-i „un protest împotriva morţii premature, nedrepte", cum scrie Manualul de clasa a IX-a din 1998, p. 120, garantat de Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

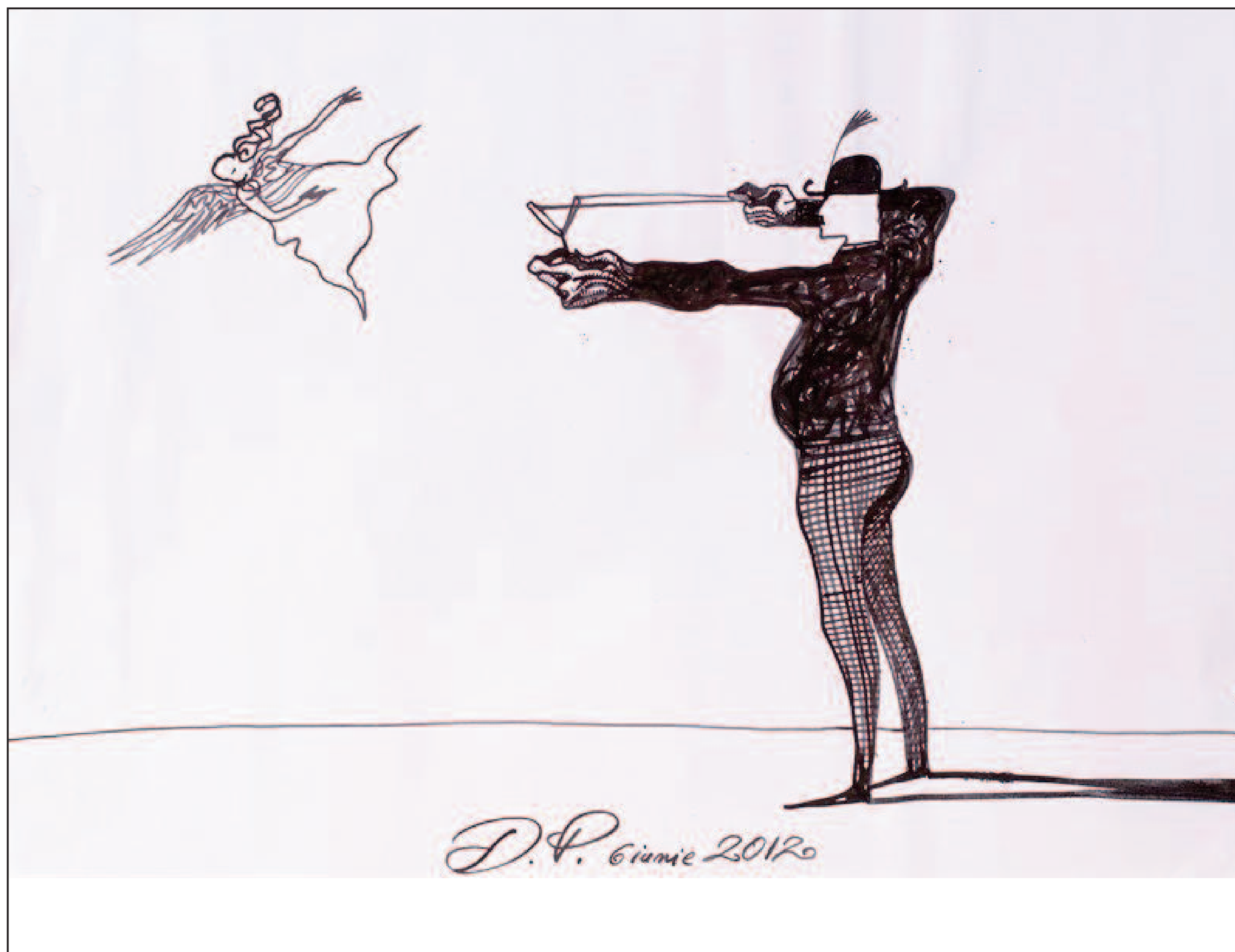
„Este un descântec de alungat spaima morţii”, crede Ion Lazu. „Asumare-înălţare-mântuire” e concluzia Lazu: „când va fi să moară, el (eroul liric, nota mea, Magda U.) nu se va preface în pulbere şi atât (...), ci, dimpotrivă, sfârşitul său va însemna integrarea în ordinea mare a lumii, eternă, rotindu-se după legi cosmice, de aici şi până la marginile cerului.” Fapt „liniştitor şi întăritor”. La „cazul” *Mioriţa* voi reveni. Nu fără a mă sprijini şi pe argumentele Mihaelei Malea Stroe ori Victor Ravini; etnologii plictisiţi de Adrian Fochi ori de Petru Ursache sunt mai preocupaţi de şpaga la români decât de *Mioriţa*. Irina Goanţă evidenţiază puterea de a ierta, „nobleţea morală a mesajului”. Iar „procurorii Mioriţei” (mulţumesc, C. Stănescu!) ar trebui să citească şi eseul *Mioriţa între mit şi simbol creştin*, unde autoarea pune accent pe cruce, aşa cum apare într-o variantă din Sălaj: „Bota mea cea luce/ Mi-o puneţi de cruce”. Sau „crucea purtată” nu le mai spune nimic?

Am citit cartea portughezului José Saramago în franceză: *Les intermittences de la mort*. Vă reamintesc: într-o ţară fără nume, populaţia devine euforică la ştirea că nimeni nu va mai muri. Visul omului, viaţă eternă, părea împlinit. Numai că euforia cade în disperare şi-n haos: familiile nu mai pot face faţă bătrâneţii dureroase, bolnavilor în fază terminală; pompele funebre dispar, la fel societăţile de asigurare. Chiar statul e în pericol de faliment, iar biserica e ameninţată de dispariţie. Dacă nu mai e Moarte, nu mai e nici Înviere. Viaţa eternă se dovedeşte un coşmar, până când Mortiţa, cum o „alinta” Cezar Ivănescu, se hotărăşte să-şi reia serviciul.

„Naţiunea a fost între ciocan şi nicovală. Acum e sub teascul global”, repeta mâhnit Bătrânu meu. Pentru Andrei Ciurunga, scrie Petru în *Istorie*, *genocid*, *etnocid*, cei care n-au cedat sunt „peceţi în cartea ţării”. Le ignorăm sacrificiul, jertfa? Între 1948-1950, elevii şi studenţii au umplut la refuz închisorile, chiar a fost nevoie să se construiască altele noi ca să-i încapă. Vrem o generaţie bezmetică, fără discernământ, dacă elevii nu sunt informaţi despre marile repere morale, dacă nu sunt formaţi de seniorii Istoriei şi ai Culturii române?

Cred categoric, la fel ca Petru Ursache în tot ce-a scris, că identitatea europeană reală nu-i posibilă fără identităţile naţionale, fără naţiuni şi culturile lor diferenţiate. Opinie confirmată limpede de prof. Nicu Gavriluţă, într-un interviu din „Lumina”, 26 mai a.c.: „Nu putem fi cetăţeni europeni cu valori europene dacă nu suntem, înainte de toate, cetăţeni români cu valori româneşti. Este o alchimie secretă între cele două, una care poate să confere echilibru valoric între naţional şi universal.” Şi sper ca Istoria să nu fie de partea unui construct ideologic – UE – fără graniţe, fără naţiuni distincte. Naţiunea nu-i subiect minor.

Întrebare pentru un Referendum: Vreţi incriminare penală în Constituţie pentru insultarea personalităţilor naţionale marcante? DA sau Nu?

Vartan Arachelian

PAȘTE ARMENESC LA VREME DE RĂZBOI (1943)

În primăvara celui de-al treilea an de război, 1943, Paștele a venit și pentru armenii de la noi pe 25 aprilie. Amintirile mele de atunci sunt vagi, ca să nu spun inexistente. Procesiunea de Vinerea Mare nu se făcea la Constanța în jurul Bisericii, ci, ca la Ierusalim, urca pieptiș strada pavată cu bolovani de râu, cotea și urca pe *Mircea*, tot pe malul mării, lăsând în dreapta Biserica Greacă, în stânga restaurantul Dobrogea, continuând să se întindă de-a lungul golului de deasupra plajei Modern. Asta îmi amintesc. Poate că întotdeauna urcușul își face cuib în amintire. Ca probă inversă: am dubii pe unde ne înapoiam: dacă ne întorceam tot pe acolo, pe unde urcasem, sau o coteam pe Ferdinand, până pe la Miga, farmacia care mai e și azi, după ce trecuseră pe aici, în catul de deasupra, de unde aveau să fie alungați proprietarii întregului imobil, noii locatari, care s-au simțit de la început de parcă ei ar fi zidit-o dintotdeauna, stăpâni ei. Mai întâi Ceaușescu a fost tartore, ca secretar al regionalei Dobrogea al PCR, apoi a devenit sediul politic al Canalului Dunăre-Marea Neagră, unde intrase Petru Dumitriu să se „documenteze" pentru romanul *Drum fără pulbere,* prima carte în care am citit cum vede un romancier urbea mea natală. Tot aici, intrând într-o după-amiază și ieșind seara, nu multe luni după moartea lui Stalin, purtam în mâini carnetul de utemist; de acolo zic, cu ani în urmă, când mai era voie ca biserica să iasă în oraș, procesiunea religioasă a armenilor cotea pe Carol și o lua la vale. *Mircea, Ferdinand, Carol, Regina Maria*… Cum să nu fii monarhist din pruncie! Nu știu dacă ăsta era traseul procesiunii, dar sigur e că, în deosebire de biserica românească, la *Sfântu Gheorghe*, lângă școala numărul 5 de fete, unde aveam să mă duc la denii, pentru că aici oficia profesorul nostru de religie, de la școala 5 de băieți, bunul și frumosul preot Datcu, de Vinerea Mare, ritualul presupunea doar ocolirea lăcașului. De trei ori. Cum facem acum la București. Aveam să regăsesc procesiunea armenească mulți ani mai târziu, în 1996, la Ierusalim, în *hagealâc*, cu un grup de ziariști, la Catedrala Sfântului Mormânt, unde calea o deschid niște flăcăi zdraveni agitând ditamai ciomege. Mitice. Mai mult decât atât nu-mi amintesc de la acel Paște din 1943. Ca și altădată, când memoria nu mă ajută mă duc la colecțiile de ziare. Văzând mutată într-o pagină de interior *mersul războiului*, cu situația frontului dat la întors, o procesiune sângeroasă, cu lupte crâncene prin Cuban, unde avea să piară, pentru totdeauna, bunul Haig Acterian, m-am mai gândit că, poate, în '43, nu se mai făcea procesiunea în oraș în seara Răstignirii; riscul ca litoralul rusesc să fie părăsit de trupele române făcea posibilă reînceperea bombardării nu doar aeriene a Constanței, cum fusese în primele zile după intrarea noastră în război. Și o altă amintire. Fie din cauza asta, a expunerii orașului la posibile bombardamente, fie că alișverișul era mai viu, mai mănos la București, unchii mei, care n-aveau o meserie stabilă, ci una incertă, nu cum aveau alții, care nu oboseau de răbdarea să șadă cât e ziua de lungă pe scaunul cizmarului, sau în picioare, după tejgheaua de negustor a prăvăliei, de exemplu, ci-și câștigau traiul pe picior, *comis-voiajori*, aveau să părăsească orașul plecând la București. Oricum, îmi place să cred că în acea vineri, încă mai era în vigoare procesiunea asta pe care și românii au început s-o practice, cum văd că se întâmplă acum de Sfântul Ilie la Sinaia. Și tot așa îmi place să cred că în fruntea *romanahailor* din Constanța era bunul și bătrânul părinte Bedighian, al cărui fiu avea să-mi fie profesor de franceză la Liceul Comercial, în singurul an de gimnaziu de care am avut parte înainte de Reforma învățământului. O amintire neplăcută însă asociez de profesorul de franceză pentru că avea să mă lase corijent, deși mama îi fusese colegă de clasă la școala armenească. Constanța avea o colonie de câteva mii de suflete, încât nu se punea problema ca fiul unei foste colege să fie scutit de rușinea unei corijențe! În sfârșit, atunci când mi-e frică să nu mă facă de rușine memoria mea de șvaițer mă duc, cum ziceam, la colecțiile de ziare. *Universul* din dimineața aia de 23 aprilie publica, în afara editorialului tradițional – *Cinstirea Mântuitorului* –, un articolul aniversar dedicat sărbătorii naționale a Turciei; cu 23 de ani în urmă Kemal-Pașa

fusese ales președintele noului stat. *Curentul* lui Pamfil Șeicaru avea o pagină întreagă, plus o codiță de continuare în alta, despre „*apartamentele atribuite în Capitală de Centrul Național de Românizare*". Un soi de comunism cu fundu-n sus: autoritatea de „românizare" lua de la evrei și dădea ce luase – *românește/voinicește*, ca-n refrenul unui marș la modă – băștinașilor. Peste ani, comuniștii vor boteza românizarea naționalizare; dar până atunci și românizarea va cunoaște avataruri: mult mai târziu epurarea etnică se va face, fără să se numească în vreun fel – semnată… anonim, *în fals* – începând cu nomenclatura de partid și de stat. Evreii și alți „alogeni", *tovarășii de drum*, vor fi dați deoparte; *Maurii își făcuseră datoria, Maurii puteau să plece.* Unii în Israel, alții în California! Ce mai publica *Curentul*? Un articol al ministrului turc la București, da, cel cu statuia la București, la Obor, Dorobanți colț cu Ștefan cel Mare, Taniorer, despre același tată al turcilor, *Ataturk*. Nimeni nu-și amintea că în ziua aceea se împlineau 28 de ani de la declanșarea ultimului genocid otoman împotriva armenilor din Imperiul Otoman! Cred că nici armenii; ca de obicei, amintirea tragediilor se consuma încă în sânul familiei. Mai ales că, nu-i așa, *menk odarenk* (suntem străini, pe armenește) și nu se cădea – *amote!* (rușine, idem) – să-i facem pe alții părtași la suferințele noastre. Dar, oare, amintind în public ce ni se întâmplase, n-am fi atras atenția, implicit, asupra „soluției finale" pornite de Hitler împotriva evreilor? Rememorarea n-ar fi inhibat spolierea evreilor de proprietățile lor?! Așa se face că acest jaf iscat de ura de rasă avea să-i inspire pe comuniști, cinci ani mai târziu, în ura lor de clasă, ca să facă *naționalizarea fabricilor, a minelor, a băncilor*; ura de rasă antonesciană era înlocuită de ura de clasă comunistă!

Drept *memento*, la intrarea în clădirea Arhivelor naționale din SUA e dăltuit în piatră: *Trecutul e prologul viitorului!*

La un pas de plutonul de execuție…

Dar să ne întoarcem la umbrele nopții care aveau să cadă asupra Constanței în Vinerea Mare. Garbis, Mesia sau Ardaș or fi fost și ei în procesiunea care plângea *Răstignirea*? Deși erau comuniști, atei, ar fi prizat *opiumul popoarelor*, măcar ca un alibi utilizabil, ca acoperire, pentru ceea ce aveau să facă doar câteva ore mai târziu? Dacă nu se descurcau în viețile sfinților, erau suficient de instruiți în alfabetul troțkist al activităților conspiraționisto-teroriste. Iar acest abecedar nu omitea necesitatea unor astfel de trucuri care să-i scoată din mâinile Siguranței în cazul unui eșec. Chiar dacă niciunul dintre ei nu fusese la Moscova, Mesia, după ce Garbis, cu care venise la București, luase trenul spre Constanța, fusese reținut în capitală de legătura lor de la CC ca să i se bage bine în cap cum să procedeze cu bombele artizanale.

În plin centrul Constanței a fost și a rămas o stradă comercială cu un nume dublu, indecis mult timp. Am apucat să-i spun artei comerciale de atunci și de azi a orașului strada Mangaliei; tinerii de azi nu știu că și așa fusese odată numită strada Ștefan cel Mare. De o parte și de alta erau prăvălii, niște chițimii de paiantă, când construcția nu era prevăzută cu etaj pentru locuință. A proprietarului de regulă. Pe Mangalia se aflau mai mulți negustori armeni. Dar și bijutieri sau ceasornicari. Strada Mangalia putea să se cheme foarte bine, tot așa de bine, strada Armenească; e ciudat cum Bucureștiul, Suceava, Bacăul au câte o uliță armenească și Constanța, care a fost și este urbea cu cei mai mulți armeni după București, n-are o astfel de cale. Nici măcar cea care duce la Biserică. (Poate că trăiesc prea multe minorități și decât acestea să pornească o gâlceavă cu Primăria mai bine lipsă…) Îmi amintesc prăvăliile armenești mai răsărite: *La milionul* sau *Porumbelul.* Uite, de exemplu, de prăvălia Daglarenilor, a familiei viitorului condamnat la moarte, Garbis, *La furnica*, n-am habar. Știu însă chițimia din fundul curții cu case așezate ca un U unde locuia unchiul mamei mele, Ovanes, pe Sabinelor numărul 7. Probabil tot cu chirie. Aflu că pe partea stângă, când intrai în curte locuia un dentist, tot armean și tot născut la Odessa ca și Garbis, unul din eroii actului terorist. Cum unchiul Ovanes, titularul prăvăliei, bolea mai tot timpul, Garbis avea să tragă, din când în când, obloanele negustoriei cu mărunțișuri, *ace și carice*, cum spun în bătaie de joc armenii mai procopsiți despre acest fel de negoț. Când orașul se liniștise și enoriașii se retraseră pentru înnoptat, Garbis angajă o trăsură care avea să-l ducă dincolo de Obor, unde Ardaș Torosian ascunsese bombele aduse de la București. Erau sub formă de colete de mână. Materialul exploziv îi fusese livrat lui Mesia în două pachete ambalate într-o hârtie căcănie și strânse cu o sfoară de-a lungul și de-a latul. Acolo unde se afla nodul, Mesia trebuia să dea cep și să toarne detonatorul dintr-o sticluță ca o călimară pentru cerneală. Poate, mai degrabă, ascunseseră coletele în geamantane de mână, cum erau mai toate atunci, făcute din carton presat, tot maronii, ca și baloturile. Cei doi trecură și-l luară pe cel care avea să devină eroul comuniștilor, Victor Dușa. Deși purta numele Celui de Sus, Mesia, numele îi era ignorat în favoarea poreclei de *Topal Bageak, Șchiopul*, ironizându-l în absență, iar ceilalți, nu peste mulți ani, când libertatea lor depindea de bunăvoința colonelului de Securitate, șef de cadre la *Regionala* condusă de temutul Doicaru, habar n-aveau că puteau să i se adreseze cu numele conspirativ, Panait, *tovarășe Panait*, ci, în ignoranța lor față de vremurile noi, i se adresau cu *tovarășe Mesia*; de unde să știe amărâții că cei de la *Scânteia*, dedați cu stilistica... *ilegalității* îl apelau pe Brucan cu numele conspirativ de *tovarășul Tache.* Dar mai era ceva vreme și multe necazuri urmau să le trăiască cei trei aflați acum în birjă. Habar n-aveau că drumul lor avea să se oprească la un pas de plutonul de execuție! Mergeau acuma ca boierii, în trăsură, în faetonul care avea să tragă în dreptul scărilor largi ce urcau spre peronul gării. De aici o luară hoțește, prin întuneric, de-a lungul unuia dintre cele două peroane, atâtea câte avea gara, până ajunseră în zona unde trăgeau vagoanele de marfă. De aici se strecurară spre colțul pe care Bulevardul Ferdinand îl făcea cu strada Duca. În acest loc, pe un maidan, nemții montaseră o baracă, ceva ciudat pentru vremea aceea, când totul se ridica din cărămizi și beton, folosită ca depozit de aprovizionare a

Marinei și, totodată, dormitor pentru grupa de militari de intendență. Deși obiectivul era militar, el n-avea santinele. Nu cred că armata germană era mai puțin vigilentă decât altele, ci, pur și simplu, nu credea că e cineva atât de idiot ca în inima orașului să atenteze la siguranța obiectivului… Peste ani, istoriografia comunistă, din lipsă de fapte eroice, avea să atribuie banalei magazii fel și fel de întrebuințări militare. Dar nu asta e problema, poate chiar așa fuseseră informați tinerii comuniști despre cele aflate în magazia de lemn. Fusese o intoxicare? Nu cred că erau chiar proști. Unchiul meu, vărul mamei, avea să-mi spună că era o magazie cu efecte militare, cum s-ar zice de izmene și prezervative, detaliez eu, pentru uzul marinarilor care frecventau bordelurile clandestine din preajma portului. Deh, bineînțeles, pudicitatea lui Antonescu făcuse *ilicită* vechea și tradiționala osteneală feminină, tarifată, proprie oricărui port… Ce avea să se întâmple ne scutește de ipoteze! Referatul întocmit de procurorul militar de pe lângă Curtea Marțială a Garnizoanei Constanța descrie de-a fir a păr evenimentele: „În noaptea de 23-24 aprilie 1943, s-au descoperit pe stâlpul de telefon și pe zidurile din jurul piețelor Grivița și Obor din Constanța un număr de 8 lozinci cu caracter comunist, scrise de mână cu litere de tipar, în cerneală. Tot în noaptea de 23-24 aprilie 1943, la magazia de alimente a Marinei de Război germane situată în Constanța pe Bulevardul Ferdinand colț cu strada I.G. Duca, gardianul public Lupu Ion a observat flăcări în peretele exterior al magaziei. Dându-se alarma și sculându-se personalul militar german, care dormea în acea magazie de scândură, focul a fost stins fără să se producă pagube, fiind luat din pripă. S-a constatat la fața locului că o bombă incendiară fusese așezată în afara magaziei de alimente la 30 cm lângă peretele de scândură. Controlându-se de gardianul public Lupu Ion și ostașii germani celelalte laturi ale magaziei, s-a găsit în imediata apropiere a peretelui de scândură altă bombă incendiară neexplodată. Această bombă cu precauțiune a fost așezată într-o găleată de zinc și apoi, după avizul organelor de poliție de campanie germane, a fost dusă cu găleată cu tot la sediul poliției germane din strada Valter Mărăcineanu nr. 9 pentru a fi studiată împreună cu organele Biroului de Siguranță de pe lângă Chestura poliției Constanța.”

Cât de profesionistă era poliția vremii vom avea un răspuns posibil din ceea ce avea să urmeze. Abia după câteva ore de când fusese bomba amorsată de Mesia – el era, repet, „specialistul” grupului, singurul care știa cum s-o facă să funcționeze și unde s-o plaseze; doar fusese instruit pentru asta la București, numai că acum, în practică, avea să se vadă că arsese mangalul degeaba! – bomba din găleata nemțească începu să fâsâie și apoi, ca o tiribombă cu carbid, cum ne jucam pe malul mării, noi, copiii scăpați de supravegherea adulților, pachetul explodă, iar comisarul Dumitrescu avea să fie rănit. Se aflau în preajmă comisarul-șef Ionescu Nica împreună cu polițiștii nemți – nici ei mai breji decât colegii români – care, imprudenți, tocmai dădeau roată găleții căznindu-se să măsoare cât mai exact dimensiunile „corpului delict”. Abia acum actul terorist, menit să dea lovitura mortală Wehrmahtului, numără un rănit, rănit ușor, care plecă pentru niscaiva îngrijiri la spitalul dr. Sion, situat pe Bulevardul Regina Maria, artera nord-sud care străbate orașul de la Mamaia până la actuala gară a Constanței; acolo se înfundă strada ce purta numele primului prefect al urbei, Scarlat Vârnav. Ca-ntr-un vodevil, abia acum, în fața acestei nerușinate și incredibilei îndrăzneli, se porni vânătoarea de suspecți. Afișarea lozincilor care… luptau pentru pace, depistate între timp de gardienii de stradă, îi ajută să strângă cercul suspecților. Toți cei 43 de comuniști și simpatizanți, care erau monitorizați încă dinaintea războiului, aveau să fie ridicați pe rând, primii în dimineața Paștelui, și duși la închisoarea principală a Constanței, pe Carol, în apropiere de Capela Militară, biserică ridicată după Primul Război Mondial în memoria soldaților dobrogeni morți pe front. Să spunem că 19 dintre arestați erau armeni! Imediat poliția se va dovedi nepregătită pentru eventuale arestări în masă; n-avea puse la punct procedurile de urmat în cazul unor numere mari; suspecții erau ținuți la grămadă. Din neprevedere sau intenționat? Poate că ipoteza a doua e cea reală. Cum cei arestați nu fuseseră împreună niciodată, nu se cunoșteau toți, printre ei fusese, probabil, strecurat vreun „ciripitor”. Bătut la tălpi cu vâna de bou, cum aveau să fie și ceilalți, Mesia recunoscu că ei erau autorii. Reîntors în celulă, le spuse că n-are rost să nege, căci polițiștii știu tot. Versiunea procurorului e însă alta: „În urma cercetărilor migăloase și asidue făcute de organele Serviciului de Siguranță al Chesturii Constanța, confirmate în bună parte prin cercetările făcute la Parchetul Militar Constanța de îndelung timp, cunoscându-se activitatea subversivă mai precis din anul 1939.” Mă rog, fraza e neterminată, nu și intenția procurorului de a sublinia că mărturisirile au fost făcute de bună voie, fără urmă de tăgadă. Așa o fi fost, dar ce interes ar fi avut Mesia să-i descurajeze pe tovarășii săi? Organizația comunistă se remarca, așa cum avea să dovedească și tentativele de demantelare a organizării pe verticală a comuniștilor, prin severe măsuri de prudență incluzând aranjarea minuțioasă a legăturilor și dublarea sau chiar triplarea numelor conspirative sub care se ascundeau subversivii. Chiar între ei. Urcând pe verticala organizării, anchetatorii se vor lovi de legea de fier a conspirativității pe care liderii o respectau sever. Și anume, ca în cazul unor „căderi” să refuze cu obstinație să recunoască culpa, fie și în pofida evidenței. Justiția, chiar și cea militară, care la vreme de război devenise *marțială*, ceea ce însemna că dicta pedepse aspre, exemplare, nu-și pierduse esența ei, și anume judecarea pe bază de probe irefutabile! Numai că unii erau în fața Justiției – și atunci, ca și azi! – mai… egali decât alții! Pentru unii, statuia ei simbolică trăgea și atunci cu coada ochiului, de sub năframa care, chipurile, îi astupa vederea, la „cei mai egali”.

(Mai marele organizației comuniste din Constanța, Victor Dușa, avea să scape basma curată grație nu atât unui alibi, cât cuvântului de onoare depus la Tribunal de Iuliu Maniu, cum că inculpatul fusese șeful tineretului național-țărănist.)

Dacă n-ar fi fost așa, prezumția de nevinovăție ar fi îngreunat până la a face, uneori, imposibilă dovedirea în instanță a vinovățiilor. Iată de ce credem că cedarea la anchetă – greu de spus de va fi fost la primul sau la

al doilea interogatoriu – s-a produs fie printr-o bătaie sălbatică, așa cum aveau ei s-o acuze în fața instanței, fie prin prezentarea unor dovezi obținute prin infiltrarea organizației. Documentul emis de procuratură n-avea interes să divulge procedeele nepermise de obținere a declarațiilor. Din această cauză, spre nefericirea lor, comuniștii implicați în proces vor suferi o dublă pedeapsă. Prima dată din partea Justiției militare, a doua oară, după câțiva ani, din partea judecății pătimașe a colegilor de partid. Și cu atât mai nedrept va fi al doilea verdict, cu cât cei care se erijau în judecători petrecuseră, chiar la propriu, anii războiului în lagăre de concentrare cu meniuri *à la carte* servite de la restaurant…

Să ne întoarcem însă la descrierea cazului în viziunea procurorului militar, căpitan magistrat Chirulescu Emil. Varianta acestuia, chiar dacă nu e una adevărată, e însă mai… polițistă: „…Din declarațiile inculpatului Ardaș Torosian, zis «Costică», ale lui Garbis Daglarian, conspirativ numit «Aurică», confirmate în totul prin declarațiile ce li s-au luat de noi la Parchetul Militar, se constată că organizația comunistă numără destui aderenți sub conducerea bulgarului Iordan Tănase, care era șeful organizației județene și regionale Dobrogea.” În 1940, cu prilejul schimbului de populație efectuat în succesiunea imediată a cedării Cadrilaterului, Siguranța rezolvase cazul lui Iordan Tănase punându-l pe lista celor obligați să-și caute în Bulgaria adepți pentru ura de clasă. Într-un alt document însă, avea să se afirme că Iordan hălăduia încă prin România și nici gând să se ducă printre ai lui, în Regatul Bulgaria. Se vede bine că și la noi dictatura militară, ca și în Italia, în deosebire de Germania, era destul de permisivă; ea continua, cel puțin inerțial, să ofere înlesnire de mișcare celor aflați în afara legii! Vânătoarea suspecților începută în ajunul Paștelui și continuată câteva zile la rând, la Constanța, făcu ca sărbătoarea Învierii Domnului nostru Iisus Christos să fie una tristă pentru toată comunitatea.

Un sacerdot neobișnuit

Peste Mare, nu departe de urbea natală, dacă măsurăm distanța prin zborul păsării, se afla alt armean, dar tot constănțean. Deși mutat de câțiva ani la București, devenise european *avant la lettre*. În felul său, fără barbă și anteriu preoțesc, slujea ca un sacerdot; scena, care poate suporta, ca și hârtia, orice era însă pentru el un templu în care se oficiază o religie coborâtă de la *viețile sfinților*, de pe tâmpla bisericilor, la nivelul enoriașilor, al oamenilor, iar cel care le propovăduiește e îndrumat din alte cărți. Și ele datoare *cărții cărților.* „Publicul trebuie să te știe, să fii altfel decât ei. Să ai lumină în sufletul tău pentru toți și când ești în fața lor, ei te vor simți… Vor uita de ei și vor locui fiecare, cât ține cuvântul pe care îl spui, în sufletul tău și lumina din sufletul tău îi va îngenunchea.”

Aplecat peste o măsuță improvizată, într-un bordei aflat pe buza malului înalt, spre care încercau să ajungă repetat, în zadar, pânzele înspumate, transparente ale valurile leneșe, Haig se străduia să strecoare printre furcile cenzurii militare vești întocmite convențional, menite să liniștească sufletul pereche de care, după anii de pușcărie care-l ținuseră departe de casă, îl despărțeau acum constrângerile de militar. Era fiul cel mare al unei familii – Acterian – care avea să capete faimă, dar urmărită, din nefericire, prin fiecare membru al ei, de blestem. Idealul său era de a întrupa pe scenă eroii tragici ai lui Eschil sau dramele lui Shakespeare; terminase de tradus din original și chiar adnotase cu indicații de scenă *Furtuna.* Dar din nefericire războiul îi va refuza visele și tot el, războiul, îi va frânge existența, lăsându-ne doar umbra numelui său; erou de tragedie reală. Se spune, mai exact e spusa unui poet de o divină inspirație, că nu e bine să vorbești despre nefericire, căci ea se arată până la urmă. Destinul îi era în consonanță, marcat de avatarurile personajelor din tragedia antică, lovite de nenorocirea datorată unui blestem. În locul în care se afla, pe celălalt mal al Mării, străin locului natal, ochiul minții închipuia arcul făcut de faleza prăbușită spre apă, un amfiteatru grecesc, iar pe luciul apei dansau, halucinant, întruchipări antice, fantomatice lumini și umbre de teatru cu măști; nimic mai simplu și mai natural pentru el, ca mai ieri când măsura agora romană, să audă aici lungile tirade prin care vechii greci își implorau sau își certau zeii! Locul îi era familiar; malul argilos, sângeriu, ca la Tataia sau Modern – un decor natural de invidiat… Oare înlocuind personajele mitice ale lui Eschil cu exemplare umane comune, apropiate, schimbând ce e al Olimpului, cu realitățile în care fusese aruncată lumea de o răzmeriță nebună, n-ar trezi în spectatori – nevăzuți, dar imaginați și ei! – conștiința că absurdul în care sunt înghesuiți o datorează unui autor diabolic? Decorul, unde se afla și în care devenise prizonierul unor gânduri de exil, ovidiene, avea să-l inspire în misiva pe care i-o trimitea soției; peisajul era identic cu cel dobrogean: „Văi și dealuri nemioritice, crăpate și roase, galbene și arse chiar după topirea zăpezilor. La o mie de metri înălțime între dealurile sterpe ale munților Crimeii, vezi foarte rare livezi și mai rare așezări omenești.”

Era și aici, nu departe de frontul din apropierea Caucazului, Vinerea Mare. Haig Acterian, aflat de puțină vreme în zonă, îi scria soției, actrița Marietta Acterian-Sadova, amestecând vorbele liniștitoare despre sine, cu interogațiile îngrijorate despre soarta ei și a părinților: „Sunt mereu cu gândul la tine și la nevoile de acasă. Văd cum te frământi, ca să poți face față. Chiria a ajuns fabuloasă. Scumpetea probabil pe măsura chiriei. Dacă n-ar fi greutatea, piedicile de tot soiul în existența noastră, n-ar fi fost nici existența obligatorie. Așa că îmi spune sufletul că va trebui să vină și o perioadă de liniște după furtună… M-am străduit olecuță cu o șezătoare ostășească a batalionului. Pe aici echipele de propagandă nu îndrăznesc, așa încât am improvizat. O dăm duminică, și ceea ce mă încântă, într-un amfiteatru natural în fața mării, loc care putea fi ales și de bătrânul Eschil. Textele vor deferi în punctele esențiale de ale grecului religios. Pe aici, în fapt, cu evenimentele n-am simțit *Săptămâna Luminată*! De postit, postesc numai eu și numai azi. Oboseala și veghea nu ne îndeamnă la cucernicie. Și apoi, când auzi tunul nu se poate spune mai mult decât *Tatăl Nostru*, nici, probabil, cere mai mult…” *Tatăl nostru care ești în ceruri…*

Mircea Radu Iacoban

Cronică de familie

HARRY AMERICANUL

În urmă cu șapte decenii, tatăl meu, Alexandru Iacoban, era președintele Judecătoriei Suceava. A fost dat afară pentru un motiv foarte grav atunci: „întreține relații cu străinătatea". Și chiar așa era: primea scrisori din Canada. Trimise... de taică-său, emigrat din Comăneștii Sucevei în 1910. Bunicul meu scria cu apostrof, cu „rezbel" în loc de război, despărțea aiurea cuvintele la sfârșit de rând (anticipând prestația computerelor veacului XXI), și se străduia, așa cum (mai) putea după o viață petrecută peste ocean, să afle câte ceva despre soarta copiilor (11!) lăsați la Comănești. Grav a fost când tata i-a răspuns, înșirând banale informații despre cine a murit, cine s-a mai născut, cine s-a însurat și cum au ieșit comăneștenii din marea secetă a lui 1946 – probă clară a unei suspecte relații, formal admise, real interzise. O singură scrisoare s-a mai păstrat, restul, probabil, au fost, din prevedere, arse. M-a preocupat dintotdeauna curajoasa evadare a țăranului Haralambie Iacoban, fost cetățean austro-ungar, bănuind în toată acea bejenire a bucovinenilor de la începutul veacului XX o adevărată odisee aflată în preajma (și chiar dincolo!) de incredibil. În 2002 am izbutit să găsesc mormântul bunicului datorită evidențelor Cimitirului *Sfânta Maria a zăpezilor* din Montreal; pe cruce nu se mai putea citi nimic, iar în dosare figura, la acea dată a înhumării, nu Haralambie Iacoban, ci un anume... Harry Jakob! Se... americanizase! Mai multe informații n-am putut afla nici de la cele două biserici ortodoxe din Montreal (aflate, așa cum se cuvine la români, în străveche inamiciție), drept care atât traversarea Atlanticului, cât și, mai ales, începuturile de la zero ale unei noi vieți pe pământ străin, fără cunoașterea limbii, cu buzunarele goale, și fără vreo meserie în afara „științei plugăritului", au rămas doar să mi le imaginez. Realitatea începe să se contureze ceva mai concret acum, după ce am avut acces la o veche tipăritură (1926), „Românii în America" de Șerban Drutzu, cu colaborarea lui Andrei Popovici. Un amic sucevean scotocitor de anticariate mi-a trimis-o, așa că întâi de toate așez în pagină mulțumirile ce i se cuvin. Cartea este prefațată de Nicolae Iorga: „*Într-o vreme când o nație trebuie să se preocupe de orice membru al ei, oriunde s-ar găsi, pentru a-l păstra după putință în comunitatea ei morală, ne gândim la grupele de români sămănate de jur împrejurul nostru. Și bine facem. Ei ne așteaptă pe noi în nevoile lor și noi avem de primit experiența vieții lor deosebită*". La noi, funcționează de peste două decenii o instituție finanțată de stat, cu menirea de a studia emigrația, doar că se referă numai la cea politică – de parcă n-ar prezenta interes orice suflet de român aciuat în alt colț de lume! Una dintre primele întrebări la care căutam răspuns, „cum au trecut bucovinenii oceanul", se deslușește în amănunt din filele cărții lui Drutzu, presărată cu cifre și tabele ce încearcă să depășească aproximațiile provenite din încurcătura de nații a Balcanilor și, ceva mai târziu, din „schimbările de fruntarii". În

1901, cei proveniți din „Țara fagilor" erau clasificați drept „austrieci", apoi ca „nație bucovineană" (în care erau cuprinși și emigranții unguri din zonă, ruteni, evrei ș.a.), după care s-a utilizat doar etnonimul „români", al căror număr a crescut cu 157% într-un deceniu (din 28.000 în 1910, anul sosirii lui „Harry" pe pământ american, la 71.800 în 1920). Traversarea Atlanticului fiind mult prea scumpă, bucovinenii „erau bucuroși să treacă oceanul «pe punte»", chiar dacă „mizeria îndurată era de nedescris (...) nu vedeau lumina zilei decât prin ochiuri mici de geam în care băteau aproape continuu valurile, iar tratamentul la care erau supuși era foarte puțin diferit de cel al animalelor". „Harry" avea să treacă vreme de 16 zile prin acest calvar, „pe puntea" (de fapt, sub puntea) unui vas „mixt", cu pânze și abur! Cum încă, în USA, mai stăruia rușinoasa amintire a corăbiilor ce aduceau cândva, în condiții indescriptibile, sclavii din Africa, statul american s-a decis să intervină, impunând condiții minime pentru efectuarea traversării, iar companiile maritime înmulțindu-se și începând să simtă efectele concurenței, și-au îmbunătățit și ele prestația –, dar asta după aproape un deceniu de la înregistrarea primelor vârfuri ale maximei afluențe de emigranți. Despre care aflăm cum depășeau extrem de dificila perioadă a inserției sociale inițiale, cum își gestionau veniturile și cum izbuteau să trimită ceva bani familiilor rămase pe bătrânul continent, care erau primejdiile ce trebuiau înfruntate, tentațiile, rigorile, cursele în care erau amenințați să cadă, izbânzile și eșecurile, bucuriile și întristările expatriaților din așa numitele „motive economice". Fiindcă, după cum tot Iorga spunea, „*uităm prea adesea pe aceia cari, din dorința de a-și încerca puterile în marile stadii de întrecere ale lumii, se află dincolo de ocean*". Iată-l pe Harry-Haralambie Iacoban-Jakob ajuns în țara făgăduinței: de pe vasul cu care a traversat oceanul, acostat la New York, călătorii sunt preluați de șalupe ale Departamentului Muncii și aduși pe vestita *Ellis Island*, unde funcționează imensul centru de triere a emigranților. Să nu se creadă că nou-veniții erau primiți cu zâmbete și flori; ospitaliera Americă își lua cuvenitele măsuri de precauție. Nu s-a prea vorbit, la noi, despre cei refuzați și trimiși înapoi, dar au fost, în fiecare transport, cu zecile. Prima triere, la vizita medicală: sunt excluși cei ce suferă de vreo boală contagioasă ori de vreo infirmitate „de pe urma căreia ar putea deveni incapabili să-și agonisească traiul și să constituie o povară publică" (p. 56). Lumea era crudă pe atunci, funcționa și un paragraf de lege care permitea expulzarea imigrantului care „în cursul primilor cinci ani după debarcare ar putea deveni, sau constituie, o povară publică «*likely to become a public charge*»". Urma chestionarea de către inspectorii autorităților de imigrare, însoțiți de traducători din toate limbile pământului. Harry, chipeș în costumul național bucovinean, nu știa boabă de engleză; până aici, s-a descurcat cu cele câteva cuvinte nemțești deprinse la târgurile din Rădăuți, Arbore și Solca. După datele de identificare, autoritățile cereau să se răspundă, între altele, „dacă e anarhist, dacă e poligam, dacă crede ori se opune formei de guvernământ organizat în SUA, dacă propovăduiește asasinarea funcționarilor publici sau distrugerea proprietății publice (...) Unora poate nu li se pun nici trei întrebări și sunt admiși, alții scapă numai după ce răspund la câteva zeci; s-au văzut însă și emigranți care au fost excluși fără a li se pune vreo întrebare. Prin Lege, Statele Unite au dreptul să detașeze pe vapoarele ce aduc imigranți și agenți de ambele sexe, de cele mai multe ori deghizați, a căror îndatorire era de a observa pe pasageri și raporta imediat la portul de debarcare orice informațiuni importante ce ar putea să determine admisibilitatea călătorilor pe care ar fi avut ocazia să-i cunoască în timpul voiajului" (p. 58). De bănuit ce era în sufletul bucovineanului respins și trimis înapoi pe vapor (Compania maritimă ce l-a adus era obligată și să-l returneze – era prevăzut, proporțional, în prețul inițial)! Harry a trecut testele cu bine, făcând acceptabil față întrebărilor probabil și datorită susținerii grupului de bucovineni în care s-o fi nimerit și vreun vorbitor de engleză. Românii au deținut mulți ani primele locuri în statisticile imigrării în USA, dar, deși „*la debarcader totdeauna se găsesc reprezentanți ai societăților de caritate, religioase, sau pentru protecția imigranților; noi, românii, n-am avut niciodată asemenea reprezentanți*". Acum, după ce și-a plătit la ghișeul Companiei feroviare călătoria cu trenul până la locul unde știa că s-ar afla prieteni din Bucovina, „i se agață de unul din nasturii de la haină un bilet cu ajutorul căruia să poată fi ușor identificat", dimpreună cu destinația". Harry Jakob a devenit pe sfert american! Din câte am putut afla din singura scrisoare păstrată, s-a stabilit la Detroit, unde a lucrat la o turnătorie de roți de vagoane. Nu știu dacă i-a mers bine sau rău. Trimitea la fiecare șase luni bani la Comănești; m-am întrebat cum, dar aflu că încă de atunci funcționa sistemul transferului bancar. „Numai în 1922, au fost trimiși în România de către emigranții din Statele Unite aproximativ zece milioane de dolari; se scapă, însă, din vedere că muncitorul imigrant este aproape fără de excepție plătit mai puțin decât cel băștinaș și că, în schimbul fiecărui dolar trimis peste graniță, munca depusă de imigrant întrece această valoare" (p. 48). Din unica fotografie pe care ne-a trimis-o din Detroit ne privește un personaj, s-ar zice, „ajuns": se sprijină într-o umbrelă cu mâner argintat (dacă n-o fi din inventarul studioului foto), nu mai poartă bundiță, ci veston cu batistă albă la buzunarul de sus, pantaloni cu dungă impecabilă, de sub vestă îi țâșnește o bățoasă cravată vrâstată, și nu lipsește obligatoriul semn al onorabilității, lanțul de ceas peste șale. Și totuși, n-aș crede că-i întru totul mulțumit de noua sa identitate americană, câtă vreme, după ce a cutezat încă o traversare tur-retur a Atlanticului, pentru a-și vedea familia, nu s-a mai întors în SUA, ci a ales Canada. Țara cât un

continent numără azi o populație de 38 de milioane, față de aproximativ 8 milioane în anii de vârf ai imigrației (1910-1920). Pe atunci, mai puțin de doi locuitori pe kilometrul pătrat! Cu excepția coridorului sudic vest-est, o adevărată pustietate! Dacă statul american accepta imigranți, cel canadian și-i dorea: trimisese „agenți de emigrare” în toată Europa, inclusiv în Bucovina, care vorbeau convingător băștinașilor despre avantajele stabilirii peste ocean. Înlesnirile realmente existau, cea mai importantă fiind împroprietărirea cu 40 de hectare, devenită efectivă și însoțită de acordarea automată a cetățeniei după trei ani de rămânere în zonă. Linia ferată vest-est (Montreal-Toronto-Vancouver) fusese terminată încă în 1885, dar cu multe sectoare date în funcțiune provizoriu și cu lungi trasee ce trebuiau corectate. Unii dintre nou-veniții bucovineni, între care și bunicul, au avut norocul „să prindă” decizia de stabilire de-a lungul magistralei Atlantic-Pacific, cu importante lucrări de construcție în derulare. Deci, un loc de muncă sigur chiar de la bun început. Încă o înlesnire: imigranții nu plăteau nicio taxă sau dare. Și totuși, tabloul nu era chiar așa de rozaliu: „Pământul nu era terenul arabil la care se așteptau ei, ci, adesea, ori pădure, ori desiș în care nu mai călcase picior de om. În loc de plug, mai adesea toporul era prima unealtă de care avea nevoie imigrantul (...) Și vecinii lui erau în aceeași situație: nici casă, nici loc grădină, departe de sate sau de orașe de unde să-și procure cele necesare, lipsit de capital și de unelte, însă proprietar al 80 de pogoane! Cu greu își poate închipui cineva azi energia desfășurată de acești coloniști, cari au fost nevoiți să-și ridice gospodăriile lor chiar de la proverbiala sapă de lemn” (pp. 69-70). Haralambie Iacoban oarecum se calificase la turnătoria din Detroit, învățase binișor engleza, era în deplinătatea puterilor fizice, avea și experiența unor începuturi trudnice, iar Compania și-a sprijinit angajații deschizând cantine-magazine ce dădeau și felurite mărfuri pe credit. Până la urmă, după cum rezulta din scrisori, se poate spune că a izbutit! Dar „Norocul nu a fost deopotrivă de darnic cu toți imigranții români. Mulți au ajuns prea târziu și cei care au fost siliți să accepte locuri cu distanțe mai mari de calea ferată progresează mult mai încet, fiind aproape izolați de restul lumii” (p. 72). Cum, necum, „Harry” s-a numărat printre cei care „au rezistat cu îndârjire primilor 4-5 ani de lipsuri și muncă istovitoare, și-au desțelenit proprietatea «*homestead*», și-au clădit magazii, o locuință mai acceptabilă, și-au cumpărat vite de muncă”. Mai multe nu prea știu despre bunicul meu și-s obligat să mi le imaginez. O chestiune asupra căreia a păstrat discreție totală în epistolele sale a fost aceea a vieții intime. Era ditamai bucovinean în putere, făcuse o casă de copii la Comănești, greu de crezut că vânjosul „Harry” s-a privat de companie feminină în cei 49 de ani petrecuți peste ocean, mai ales că, după scurta revenire în (acum) România, soața de la Comănești îi murise de cancer. Statisticile din cartea „Românii în America” arată că, de regulă, după circa 10 ani, mai mulți sunt imigranții care se întorc acasă, cu bruma de avere adunată, decât cei care rămân să-și sfârșească zilele pe continentul american – mai ales bucovinenii, care, după 1918, puteau reveni într-o țară de astă dată românească. Poate și Harry ar fi avut cândva de gând, dar, după 1944, îl speria „lagărul socialist”, poate își refăcuse definitiv viața, întemeindu-și o nouă familie în Canada, altfel cum și de ce s-ar fi stabilit în capitala Quebec-ului, unde, în 1959, și-a sfârșit zilele? Greu de crezut că n-a avut copii și peste ocean, câtă vreme a făcut 11 la Comănești! Cât am stat, în 2002, la Toronto și la Montreal, serile cercetam diferite cărți de telefoane orășenești și ale provinciilor, căutând Iacobani pe care să-i întreb dacă nu cumva au vreo legătură cu înaintașul Haralambie. Am găsit vreo șase doar în provincia Ontario, cu toții știutori și de franceză (de română, nici vorbă). La telefon, nu s-au arătat foarte amabili. Mi s-a explicat mai târziu: potrivit legii, un bănuit pretendent la intruziune în genealogia vreunei familii canadiene complică orice demers succesoral și, în general, de afaceri, drept care astfel de noutăți nu prea bucură pe nimeni. Oricum, din discuții n-a rezultat posibilitatea vreunei înrudiri cu Haralambie Iacoban, așa că am încercat să caut la „Jakob”. Imposibil: mii de Jakobi figurează în cărțile de telefon canadiene... Așa că singura urmă ce am aflat-o a fost crucea ruginită din cimitirul de la Montreal. Pe care nu se mai putea desluși nici numele de împrumut *Harry Jakob*...

Rodica Lăzărescu

MĂRTURISITORII

Ţăran până în cea mai profundă fibră a sa (chiar „ultimul ţăran din Slătioara”, cum se declară adesea), ca orice gospodar preocupat de bunul şi firescul mers al lucrurilor („Aşa fac toţi ţăranii”), prin 2009, atingând o anumită vârstă, Dinu Săraru şi-a asigurat locul de veci şi lespedea ce i se va pune deasupra, de „piatră grea” „din care se cioplesc scările bisericilor din curtea mânăstirilor”, pe care a pus să fie săpate cuvintele Apostolului Pavel: „Lupta cea bună am luptat, alergarea mi-am împlinit-o, credinţa am păzit-o”. „Îmi era frică să nu-mi tragă a rău faptul că îmi pregătesc eu, aşa, piatra de mormânt şi mă grăbesc, dar până la urmă am reuşit, voiam să văd şi cât curaj am în mine…” Nu că s-ar teme de moarte, ci pentru că ar mai avea câte ceva de făcut pe aici („nu mi-e frică de moarte, cât nu mi-ar plăcea să mor în clipa asta. Aş vrea să mai stau […] niţel, să mai fac nişte isprăvi…”), fiindcă, vorba episcopului Gherasim, „viaţa trebuie trăită, nu târâită”.

Ceva mai înainte, începuse să-şi pregătească şi o altă „piatră”, o „lespede” ce urmează a da mărturie despre existenţa sa şi a-i marca „locul de veci”, a cărui conştiinţă o are: „am fost atât de amestecat în istoria acestei ţări şi niciodată la marginea istoriei”. Pe aceasta însă a pritocit-o mai mult, vreo cincisprezece ani, până când, în fine, a scos-o la lumină în 2019. Proiectul se numeşte *Jurnalul unui personaj controversat. Rememorări provocate de Vartan Arachelian*, numără peste 700 de pagini şi a apărut la Editura RAO.

De data aceasta, amânarea ducerii la bun sfârşit a întreprinderii nu a fost cauzată de teama trasului „a rău”, ci, ne asigură partenerul său de dialog, de convingerea „că nu ne sunt zilele numărate” şi deci mai are încă multe de făcut, căci nimic nu e mai obositor decât odihna. Pehlivan cum îl ştiu, eu una sunt convinsă că, dând, în fine, tiparului această carte, teama a fost învinsă inclusiv (dacă nu chiar în primul rând) de dorinţa de a fi spectator la reacţiile pe care le vor stârni „rememorările” sale, neputându-şi refuza triumful ieşirii la rampă la finalul spectacolului. „Mie mi-a plăcut tot timpul să ajung în capul horei, să joc în capul horei; n-am reuşit întotdeauna, dar aşa a fost piesa”. Întrebat ce reacţie va stârni această carte, răspunsul vine categoric: „Un scandal, un scandal imens, pentru că documentele sunt îngrozitoare…”! Cum să lipseşti de la aşa ceva?!

Personaj controversat şi înainte de 1989, făcând parte din acei „disidenţi mascaţi” (în formularea lui Vartan Arachelian), „slugă la doi stăpâni” (în cea a lui Dinu Săraru), dar, mai ales, după evenimentele din decembrie 1989, i s-a reproşat că ar fi fost ofiţer de securitate la Canal, agent al Securităţii, oportunist, tiran, „ceauşist, stalinist, titoist, franchist, arafatist, gadafist, […] n-am ratat niciuna dintre personalităţile legate de dictatura veacului al XX-lea cu care să nu fi fost asemuit”, dar şi că ar fi furat mobilă scumpă de la Teatru („Cum să mă facă pe mine hoţ?”), ajungându-se până la aberanta acuză apărută anonim în *Programul Radio* că are picioarele strâmbe („ceea ce nu am!, iar asta m-a indignat peste poate!”).

După ce valul de *furie* şi *zgomot* post-decembrist s-a mai domolit, după ce fusese zdravăn „dat pe răzătoare”

(D.R. Popescu), au început să se facă auzite aprecieri de genul „vital, generos, tiranic, debordând de energie şi exploatând magistral energia celor din jur, cu un excelent simţ al teatrului, cu fler pentru talente, creator, ca nimeni altul, de evenimente…” (Adriana Popescu), „un om cu picioarele pe pământ şi cu sufletul în cer” (Eusebiu Ştefănescu), „întemeietor cultural” (Răzvan Theodorescu) – venite din partea foştilor colaboratori şi a prietenilor (câţi i-au mai rămas), dar şi dinspre furioşii detractori post-revoluţionari: „recitalul său managerial era un amestec de angoasă, şiretenie şi persuasiune, un joc acrobatic, abil şi periculos, fără plasă, care se putea sfârşi, oricând, cu o prăbuşire în gol” (Octavian Paler, „unul dintre cei mai aprigi detractori”) – care prăbuşire s-a produs, culmea!, *după* căderea regimului comunist! „Fără Dinu Săraru n-am fi avut nicio şansă în războaiele astea” – recunoaşte Valeria Seciu, la doar un an de la „execuţia” din 8 ianuarie 1990 la care participase foarte activ. Ba chiar să fie invitat, în 1992, de Vartan Arachelian, la un dialog televizat pe care, totuşi, societatea (partea ei devenită deodată atât de anticomunistă şi de intolerantă) nu l-a primit cu normalitatea cu care ar trebui să fie receptat un act jurnalistic. Aşa că şi temerarul realizator tv a intrat în morişca acuzelor. El însuşi personaj controversat, dat afară de la Televiziunea Română şi înainte (1983) şi după (1991) schimbarea de regim, ajuns în conducerea executivă a Alianţei Civice, lui Vartan Arachelian îi este dat să se convingă, nu doar pe seama intervievatului său, ci şi pe propria-i piele, că în politică *dreptatea* şi *adevărul* nu merg mână în mână, coaliţia fiind chiar imposibilă.

Cel care a „provocat” la rememorări această „personalitate incitantă, incomodă multora, chiar sieşi sau familiei, dar, mai ales, mediocrităţilor” (într-un proiect izvorât din admiraţia pentru „*oamenii care fac*”, în contrast cu „cei care *doar* vorbesc”) scrie în excelentul cuvânt prefaţator (*De ce*) despre „o lungă suită de convorbiri cu afirmaţii deseori tulburătoare despre natura complexă, contradictorie, versatilă a relaţiilor interpersonale […] comportamente deviante pe care ne-am propus să le autentificăm prin documente irefutabile, grave şi acuzatoare”, ce se constituie într-un „*probatoriu* asupra căruia cititorul are posibilitatea să se pronunţe”. Intenţia declanşării acestui demers nefiind să supere pe cineva, ci să lase „celor ce vin documente despre ceea ce suntem, *de ce* şi *cum* am ajuns în fălcile Istoriei”.

E de menţionat aici că, în timpul trecut de la încheierea convorbirilor şi până la apariţia lor, Dinu Săraru a scris (prin dictare) şi a publicat trei romane (*Corrida*, romanul „curajului de a fi pregătit să-ţi înfrunţi moartea”, *Ura din ochii vulpii*, „romanul unei mari dezamăgiri”, ambele în 2017, şi *Marele premiu la Monte Carlo sau dedublarea*, cartea „detaşării de mine însumi” din 2018) în care apar câteva dintre dramaticele întâmplări ce i-au marcat existenţa, dar, ca să-l cităm pe autorul lor, „aceste pagini […] sunt supuse legilor romanului; adevărul lor adevărat este cel al romanului, nu al realităţii inspiratoare, sunt pagini de roman, deci ficţiune, deci adevăr artistic şi astfel, numai astfel pot fi considerate ca o oglindă necruţătoare a adevărului…”

Iată că acum „rememorările” protagonistului părăsesc regula ficţionalizării, sunt susţinute de documente şi fotografii ce ocupă peste 170 de pagini din economia volumului, fapt ce face ca *Jurnalul* să fie un adevărat „dosar”. Un dosar nu pentru acuzare sau apărare, ci pentru neuitare, căci, zice Vartan Arachelian, „odată cu dispariţia ultimilor mărturisitori, riscă să se impună lucrarea demolatorilor de statui”. Interesant e că, deşi coautorii „se deosebesc fundamental”, amândoi îşi asumă rolul de „mărturisitori”.

Volumul este rezultatul unei „călătorii îndelungate”, pe parcursul a multor ani, cu ocolişuri şi reveniri, asemenea curgerii unui râu de câmpie, cu meandre şi întoarceri, presărat însă pe alocuri cu vârtejuri ce antrenează în mişcarea lor circulară câteva teme majore către care converg, iar şi iar, iţele povestirii: Teatrul Mic, rădăcinile, ţăranii…

Foarte bun ascultător, profesionist cu o îndelungă experienţă în materie, Vartan Arachelian îşi lasă interlocutorul să se desfăşoare, nu îl întrerupe pentru a se băga el în seamă, nu e deranjat de revenirile asupra unor întâmplări deja relatate („redundanţa […] am tolerat-o şi pentru a indica o realitate psihologică a memorialisticii. Şi anume, cât de alunecoasă e până şi memoria pe care o socotim fidelă…”).

Într-o enumerare aleatorie, găsim în acest *Jurnal* gânduri despre locul natal („Acasă nu am fost şi nu sunt decât la Slătioara”), despre acea *Oltenie de sub munte* de unde îşi trage rădăcinile („eu rămân fiul învăţătorului de ţară Costică Săraru, cu extracţia asta de boiernaş de ţară din Oltenia de sub munte”), cu bijuteria numită Bisericuţa din Vioreşti şi crucea de la 1812 de pe un vârf de deal, dar, mai ales, cu ţăranii ei, la care se întoarce constant, căci „vreau să protejez, odată cu candoarea lor, ideea unei anume spiritualităţi pe care a pierdut-o atât de păgubitor societatea românească de azi”. Ţărani – precum acel Năiţă Lucean, devenit mai târziu personaj de roman, consăteanul care s-a întors „manual-hipo”, adică pe jos, de la Stalingrad, pentru care „războiul era şi o descoperire a lumii”, impresionat, pe front, de moartea cailor, iar la Odessa, de „strămoaşa noastră maimuţa care plângea” la circul de acolo. Ori precum Costică Căpitanul, dotat cu „capacitatea de a sintetiza istoria”, pentru care debarcarea din Normandia s-a desfăşurat cam aşa: „Eu tăiam lemne la un neamţ în curte şi odată s-a auzit ca un cutremur şi nu s-a mai înţeles nimic şi nu s-a mai văzut nici soarele, şi când s-a văzut iar soarele, era americanii!”.

Despre drama dedublării, declanşată la o vârstă fragedă, ocultarea originii sociale şi mistificarea biografiei, „zigzagul biografic îngrozitor de dureros şi de obositor, ca să supravieţuiesc”, experienţa celor trei luni de lagăr, la 21 de ani, care a marcat instalarea Fricii (cu literă mare!) „paralizantă până în ziua de azi!”.

Despre „oaza de libertate” (zisa lui N. Breban) care

a fost Teatrul Mic: succesul cu *Nişte ţărani*, piesele montate de Cătălina Buzoianu („poate cel mai mare regizor român din România de după război"), cozile interminabile la casa de bilete, scandările „Vrem teatru, nu pâine", turneele prin ţară, secrete din culise (tubul cu oxigen care i se aducea lui Ştefan Iordache în pauzele spectacolului cu *Richard al III-lea* ce dura cinci ore), aventura cu *O scrisoare pierdută*, mai ales interminabilul „mers pe sârmă" („Am făcut compromisuri, am făcut plecăciuni. A fost tributul pe care l-am plătit ca să jucaţi cu strălucire"). Dar şi despre drama numită Teatrul Mic, asupra căreia revine obsesiv de-a lungul întregului *Jurnal*.

Despre aventura directoratului post-revoluţionar de la Teatrul Naţional, cu multele sale realizări, dar şi cu dezamăgirea „demolărilor" ce au urmat (dintre care cea mai gravă mie mi se pare a fi ştergerea numelui lui Caragiale din titulatura instituţiei): „Nu pot să înţeleg această obstinaţie cu care s-a zbătut actualul director ca să deznaţionalizeze Teatrul Naţional din toate punctele de vedere şi să facă din Teatrul Naţional […] un mall cultural!"

Despre artiştii de odinioară, când breasla scriitorilor „trăia bucuria meseriei şi a boemei frumoase, bucuria cuvintelor şi a jocului de cuvinte", iar actorii „ştiau să meargă, ştiau să dea mâna, domnule, veneau la repetiţie cu trăsura şi cu automobilul, cu manşetă, cu batistă în buzunarul de la reverul stâng, nu veneau, ca acum, în blugi, într-o izmană…". Despre scriitorii care aveau simţul proprietăţii şi conştiinţa propriei valori – Cezar Petrescu circula cu un „Ford cu mustăţi" şi avea vilă la Buşteni, Liviu Rebreanu („pentru care am cel mai mare cult şi ca om, nu numai ca scriitor"), stătea la masă la Capşa „ca un senior", umbla cu Rolls-ul şi-şi îngrijea gospodăria de la Valea Mare, Arghezi „avea un cult al proprietăţii şi o mândrie de gospodar nemaipomenită". Şi, desigur, taciturnul Sadoveanu, de la care a învăţat lecţia „extraordinară" a conştiinţei propriei valori, pe care „scriitorul român şi artistul român n-au ştiut să şi-o însuşească. Au fost mulţumiţi cu ce li s-a dat şi s-au gudurat…".

Despre Zaharia Stancu („un mare boier", „înalt, frumos, cu ochii vineţii, verzi-vineţi aşa, cu un glas teribil") şi ireconciliabilul lui conflict cu Eugen Barbu, despre Petru Dumitriu („bărbat falnic, puternic, de un cinism pe care i l-am admirat, care privea lumea ca un învingător…"), „cel mai important prozator român modern".

Nu sunt omise nici consideraţiile despre „scriitori mediocri, dar cu funcţii de răsunet, dintre care nu lipseau nici Jebeleanu, nici Dan Deşliu, nici Bogza, nici Cicerone Theodorescu […] nici Crohmălniceanu, nici Paul Georgescu", nici despre tagma scriitoricească de azi, când „viaţa la Uniunea Scriitorilor este de un fals extraordinar, cu bonjourimea de trei parale!" şi cu confraţi ce n-au „alt subiect decât migrenele" personale: „M-a enervat ideea omului care e scriitor şi nu poate povesti decât faptul că e scriitor, cum scrie el şi povesteşte şi la masă, şi la closet şi făcând copii, şi la biserică, şi acasă, că el e scriitor, că el e artist".

Despre lumea interbelică „foarte protocolară" (când salutul *Am onoarea!* „nu puteai să-l foloseşti dacă n-aveai onoare!") a Bucureştiul de altădată („era foarte multă civilizaţie în Bucureşti şi foarte mult respect, şi era foarte multă bună-cuviinţă"), chiar şi a Bucureştiul „patriarhal" din anii 50-54, „extraordinar de frumos în amurgul lui".

Despre acea „revărsare de ură" şi acea „nevoie de autosalvare" numite Revoluţie, cu personajele sale definitorii („aveam sentimentul că în fiecare revoluţionar se ascunde şi câte un mic comunist"), cu toţi îmbogăţiţii acelui „circ" („Unii şi-au făcut moşii, şi-au făcut averi, şi-au făcut vii, şi-au făcut crame, şi-au făcut magazine, şi-au făcut grupuri de presă, şi-au făcut – eu ştiu? – mausolee, dar nu au construit nimic pentru societate, în afară de un tobogan pentru revărsarea unei lave de ură şi discordie, de învrăjbire în mijlocul acestui popor!"), cu „«disidenţii» bucureşteni" care „toţi! – veneau la spectacolele Teatrului Mic şi Foarte Mic şi mă felicitau…", iar acum declarau drept pustiu cultural „o ţară care clocotea de fapte culturale!". „Ce câştig au avut acea intelectualitate română şi acei reprezentanţi ai spiritualităţii române care, venind brusc la Putere, se uitau indiferenţi cum se dărâma ca o şandrama toată agoniseala noastră culturală?"

Despre procesul comunismului ce a fost „o comedie grotescă şi jalnică, nedemnă de poporul român".

Despre naţionalism şi identitate naţională („sunt mândru că sunt naţionalist! Prin naţionalism înţeleg această mare iubire de ţară, de locul tău, de cerul tău, de istoria ta, de tradiţie, dar şi de viitorul pe care trebuie să-l construieşti, dacă eşti naţionalist. Sigur, trăiesc în această iubire, în patima mea, în această iubire pentru ţară şi în această mândrie că sunt român!"), căci, „cu cât eşti mai naţional, cu atât eşti mai universal. Nu poţi să fii universal fără identitate! Cultură fără identitate naţională nu există!"

Despre amiciţie (care „este ca zăpada mieilor primăvara, se topeşte cât ai clipi din ochi") şi prietenie (care „este mai rară, iar între scriitori, se ştie, foarte rară", atât de rară încât a intrat în legendă) – un sentiment „atât de rar, încât nu ştiu dacă lumea modernă îi va mai găsi locul pe care altfel îl merită şi pe care e greu să-l defineşti dacă nu ai puterea să îl împlineşti".

Despre solidaritate („nu e vorba de Dinu Săraru aici. Aici e vorba despre cum este posibil să nu fim solidari în momentele care sunt reprezentative, semnificative, uneori esenţiale, pentru istoria ţării, pentru că un intelectual dacă nu se identifică cu ceea ce se întâmplă în ţara lui, la un moment dat, e un intelectual marginal şi e trist pentru un intelectual cu ambiţie să n-aibă asemenea pretenţii"), într-o vreme când „este o lipsă de solidaritate naţională în interiorul acestui popor", iar „prieteniile nu mai sunt longevive şi dezinteresate". „Mărturisitorul" Dinu Săraru constată cu amărăciune că „nu găseşti prea multe împrejurări semnificative pentru a elogia ideea de front comun la naţia noastră" şi atrage

atenţia că „nu se poate construi o societate solidară cu oameni care, la primul prilej, se denunţă, se sfâşie, fac tot ce este posibil ca să măture tovarăşul de drum!”.

Despre „condiţia morală a societăţii româneşti” de dinainte („dacă nu te-a durut nimic la căderea Văcăreştiului, nu te poate durea nici la căderea cumnatului, a fratelui, cuscrului, vecinului, consăteanului, conjudeţeanului, conaţionalului”) şi de după 1989: „suntem lipsiţi de luciditate”, „nu mai avem tăria să ne uităm atent la noi”, „suntem blestemaţi, trebuie să fracturăm totul şi fracturăm totul, şi viaţa noastră”. Analistul atât de atent şi de profund constată o „degradare agresivă a fiinţei spirituale româneşti”, o „degradare morală” „la nivelul întregii societăţi. Un popor a cărui fibră morală a fost stricată s-a degradat până la formele cele mai jalnice, încât această drojdie a ieşit afară din aceşti oameni, în acele zile [din decembrie 1989], şi s-a instalat, în întreaga societate românească, o ură viscerală”. „Ce răutate domină sufletul românesc…?”, se întreabă deznădăjduit Dinu Săraru.

Şi de aici discuţia se îndreaptă, firesc, spre „demolarea statuilor” („Demitizezi omul ca să arunci opera în neant? Pentru ce? De ce să n-avem bucuria că avem şi noi înaintaşi? De ce nu trebuie să avem şi noi, în România, nişte oameni mari?”) şi spre nevoia de modele: „Ideea este nu de a confisca, ideea este de a desfiinţa modelele şi este cumplită, pentru că o societate, o naţiune care nu are repere este o naţiune săracă şi goală de suflet. Cu ce mergem noi înainte?” Cu atât mai mult, cu cât trăim „într-o lume a singurătăţii unei societăţi mutilate spiritual de tăvălugul globalizării cu orice preţ şi într-un climat social ca acela al României de astăzi, care este primejduită fără drept de apărare de pierderea identităţii naţionale şi de spirit…”

Dacă ar fi să stabilim punctul de fugă al acestor „rememorări”, fie că e vorba de comerţul cu sfinţi, de „Bibă ăl bătrân din deal”, de ţărani, de intelectuali, de trădare, de solidaritate, de ură, de iubire, de devotament, de război, de disidenţă, de premii şi recompense, de monarhie, de recunoştinţă, de „bodygarzii care păzesc furtul”, chiar şi de „maidanezii imperiali” Tilică şi Pantilică, acesta ar fi **natura umană** şi **specificul naţional**: „eu tot încerc să descifrez acel mecanism psihologic care a făcut ca unii intelectuali români să cedeze unei nefericite doctrine, pe care Răzvan Theodorescu o numeşte «doctrina tranzacţionistă»” (mai pe şleau: turnătoria la români), care s-a manifestat „de-a lungul vremii, începând de la prima renaştere a românilor, doctrină care s-a manifestat şi în timpul lui Brâncoveanu, şi în timpul altor domni celebri” şi de care e evident că nu ne dezbărăm.

Se pare că, asemenea comportamentului unei falii tectonice tensionate, prin romanele menţionate mai înainte s-a descărcat mare parte din energia subterană, astfel încât acum nota generală a *Jurnalului* nu este una revendicativă, resentimentară, încrâncenată.

Poate şi pentru că „Domnule, eu nu am putut să urăsc pe nimeni, absolut pe nimeni…!” sau poate fiindcă, aşa cum observă Vartan Arachelian, „schimbarea existenţială avea să-l pună în postură contemplativă”, l-a „umanizat” şi înţelepţit – „luptătorul” s-a spiritualizat şi s-a detaşat. Cu siguranţă, şi pentru că, sugerează soţia protagonistului, timpul şi o nefericită experienţă familiară au estompat şi durerile, şi dezamăgirile, şi înverşunarea.

Dar, fără îndoială, *şi* datorită „unei înclinaţii spre comedie pe care o am eu aşa”, acum Dinu Săraru îşi permite să pună în scenă un ultim spectacol de mare succes, un spectacol la care el însuşi a devenit spectator şi de care se amuză copios. Chiar dacă, de cele mai multe ori, asistăm la un „uriaş”, un „apocaliptic” comic grotesc, negru ori mai absurd decât teatrul absurdului!

Înzestrat cu o mare putere de portretizare, atent la detaliu şi la nuanţă, pamfletar redutabil, dotat cu geniu oral, cu har de povestitor din categoria celor care îşi „joacă” în faţa auditoriului comedia proprie-i vieţi, Dinu Săraru îşi pigmentează lungul său *Jurnal* cu scene de un haz nebun (sosirea unui îmbogăţit la o petrecere cu elicopterul „ca să le arate la toţi cât de puternici sunt ei”: „nimeni nu s-a gândit ce poate să facă un elicopter când aterizează! Şi le-a dărâmat toate mesele, şi le-a răsturnat toate sticlele, toate sarmalele, totul a fost făcut praf!”), devastator (precum portretul celui mai longeviv actor, „o comedie bufă, uriaşă, în istoria teatrului”) sau amar (un regizor promovat de directorul Teatrului Mic „mâncase la mine ouă prăjite cu o zi înainte şi a doua zi încetasem să exist pentru el, cu ouă prăjite cu tot!” ori ziaristele BBC venite „să-l vadă pe fostul comunist Dinu Săraru, detronat de la Teatrul Mic”, cărora „le-a pus Viviana o masă”, „au mâncat fetele de nu mai plecau şi mă arătau pe mine, mă denunţau la englezi: «Uitaţi-vă la el, omul lui Ceauşescu!»”) sau tragicomic (precum antologica scenă al cărei protagonist e un fost preşedinte al Radioteleviziunii, Vasile Potop, „nătâng” şi „virgin în ale cititului”, pus pe jar de Dinu Săraru şi Tudor Vornicu) ori sinistru (colectivizarea cu mortul… tremurând pe masă sau comedia neagră a funeraliilor lui Aurel Baranga, „cea mai mare bătaie de joc pe care a suferit-o regimul totalitar”, faţă de care „teatrul absurdului e nimic!”). Într-o „comedie grotescă şi apocaliptică” se transformă relatarea drumului în Tiraspol şi discuţia cu săteanul Băţ Ion, care despre unirea cu Ţara zicea doar: „două sărăcii” şi care stătea „cu ochii la TeleStankino” în timpul războiului din Transnistria. Şi exemplele pot continua.

Poem al *Olteniei de sub munte*, nostalgică evocare a vremilor de mult apuse, detaşată analiză a naturii umane şi lucid rechizitoriu al societăţii româneşti, documentar, lecţie de viaţă, *Jurnalul*, „lespedea” literară ce se va aşeza peste existenţa lui Dinu Săraru, este, în fond, dovada împăcării cu sine şi cu ceilalţi: „Lupta cea bună am luptat, alergarea mi-am împlinit-o, credinţa am păzit-o”.

„E MAI GREU SĂ FII VIU...”

O bijuterie tipografică a apărut în 2018 la Editura Humanitas purtând semnătura Anei Blandiana – *Variaţiuni pe o temă dată*. Bijuterie de la coperta ce rezonează cu textul („Cad frunzele… /…/ Sunt mai frumoase căzute / Decât în pom. / Se luminează / când moartea se aprinde în ele / Ca de flacăra lumânării / un dom”) şi de la discretul joc cromatic din interior mizând pe albastru (culoarea loialității, a lucrurilor misterioase, simbol a tot ce este legat de spiritualitate), până la dispunerea în pagină (pe stânga titlul, olograf, caligrafiat în culoarea florii de cicoare, pe pagina din dreapta, poezia sau poemul în proză). Pe coperta a patra, un „cuvânt” al poetei explicitând „tema” pe marginea căreia a brodat variaţiunile din interior („Un poem de dragoste despre nedespărţirea prin moarte. Cea mai metafizică dintre cărţile mele”), totodată sugerând unitatea textelor ce trebuie receptate ca un întreg. Un tulburător poem de dragoste, o „experienţă spirituală, devenită aproape fără voia ei poezie” – după cum îmi scrie autoarea în dedicaţie.

Un poem ce pune în ecuaţie iubirea şi nedespărţirea, căci „Ce e iubirea dacă nu legea universală de desfiinţare a frontierelor?”, inclusiv a graniţei dintre viaţă şi moarte, „ce e iubirea, dacă nu imposibilitatea de a fi despărţite două fiinţe care nu ele au hotărât să fie-mpreună”. Aşa cum nici să fie separate de moarte n-au hotărât…

Prăvălit „în lumina din adâncul prăpastiei înalte”, ieşit „din timp”, dezbrăcat de „haina” vieţii („E doar o haină / Chiar dacă atâtea decenii / Lumea credea că eşti tu”), „tu” rămâne totuşi o prezenţă ce „nu se supune îndoielii”, dar invizibilă, căreia doar zăpada îi poate da formă („Ninge! / Înseamnă că te voi vedea, / Pentru că nevăzutu-ţi contur / Va prinde formă sub nea”) şi impalpabilă („Ştiu că nu te pot mângâia / Pentru că mâna mea caldă / Ar topi conturul de omăt”), care se sustrage cunoaşterii senzoriale („simţurile refuză să-ţi semnaleze prezenţa”), dar cu care comunică permanent, în vis, în somn, fiindcă „Somnul este misterios ca un drum / Care leagă vieţile între ele”. Ca urmare, fiindcă „Ştiu că mă cauţi în somn”, „abia aşteptam să adorm / Ca să pot să mă apropii”, apropiere posibilă, ca şi în cazul fetei de împărat din *Luceafărul*, prin „chemare”: „de unde vii când te chem?”.

Fie că întâlnirea are loc într-un balon de săpun „cu noi doi înăuntru / Fericiţi şi frumoşi”, aşa cum odinioară locuiau într-o singurătate „în care puteam încăpea

amândoi", fie în vis („Ce-ar fi să decidem să ne visăm / Unul pe altul în acelaşi timp / ca şi cum ne-am da întâlnire în vis?"), „nu ştiu de-i miracol sau numai păcat, / prezenţa îmi este de-ajuns" şi „numai eu voi şti că exişti în continuare".

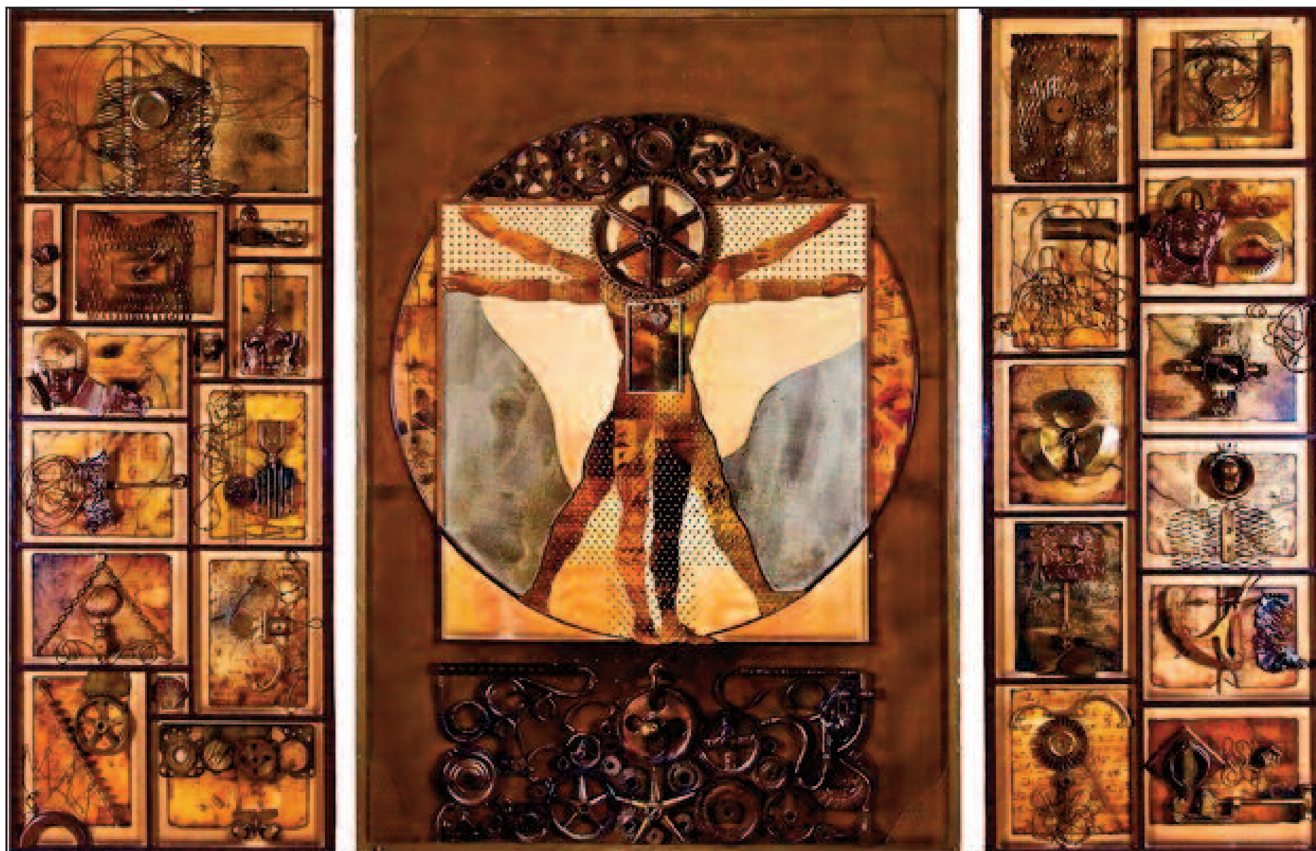
Volumul poartă o dedicaţie – *Către R* – laconică, puţin încifrată pentru cel care nu ştie că R este iniţiala numelui lui Romulus Rusan, soţul poetei, plecat în alt univers în decembrie 2016. Dar mai ales ambiguă prin folosirea prepoziţiei, în locul obişnuitului articol „lui". Astfel formulată, dedicaţia pare a fi începutul unei rugăciuni, a unei invocaţii, chiar dacă „Nu ştiu să mă rog / Pentru că nu ştiu să cer / Şi nici să laud". Şi totuşi, „Ţie mă rog, / fără să ştiu ce să cer / în afară de tine însuţi, / Iar tu transcrii fără să înţelegi cuvintele mele / Şi le trimiţi mai departe încet". Un fel de invocaţie către muze, fără îndoială.

Sinonimă cu prepoziţia *spre*, la fel de bine *Către R* poate primi regent subînţeles substantivul *drumul* sau *calea* – din lumea ce „este încă a mea", spre „orbitoarea veşnicie / Unde tu eşti acasă, eu pe drum"…, drum inevitabil, desigur, căci „Existenţa şi nonexistenţa / Se încopciază / Din mers / Şi eşti împins ca pe un plan înclinat / În celălalt univers".

Moartea nu e „o încremenire, un stop", iar „dispariţia de aici este o apariţie / în alt loc, în alt scop", există speranţa refacerii întregului androginic „în celălalt univers", fiindcă „facem parte din acelaşi întreg", de fapt „suntem o singură fiinţă". Dar ameninţătoare creşte îndoiala – „cum ne vom mai putea întâlni vreodată, unde şi cum aş putea să te caut în lumea de dincolo", învinsă totuşi de speranţă: „cel mai probabil e că ne vom căuta veşnicii întregi unul pe altul în haos, aşa cum ne căutasem pe pământ până am avut norocul să ne întâlnim".

Cutreierat de nedumeriri („acolo unde eşti, îţi mai foloseşte la ceva ceea ce ştiai de aici?"), de îndoieli („Poate acolo dragostea nu e / Forţa ce mişcă stele şi sori…"), de întrebări ce vor rămâne fără răspuns („De fapt, unde eşti? /…/ de unde vii când te chem şi unde te întorci"), de nelinişti („E uşor să fii mort? / E mai greu să fii viu?") şi deznădăjdi („Cum se poate ceva ce este / Să nu mai fie / Ca şi cum n-ar fi fost?"), volumul se încheie cu un dramatic potop de întrebări, ca un strigăt al neputinţei de a înţelege absurdul morţii, al neputinţei de a pătrunde marile taine: „Tu înţelegi ce înseamnă? / Acum înţelegi? / Din moment ce EŞTI / În continuare, / în ce constă trecerea între vecii? / În ce constă deosebirea măcar, / Când e clar / Că nu mai poate fi vorba / De simplistul *a fi* sau *a nu fi*?"

Închid tiptil cartea, gândindu-mă dacă n-am comis o impietate tulburând cu vorbe lumina, „lumina lăptoasă / În care contururile dispar", când poate că ar fi fost mai nimerit doar să-mi murmur uimirea, asemenea poetei: „ce strălucire dă suferinţa!".

RĂZVAN THEODORESCU – 80

Valeriu Râpeanu

REPREZINTĂ ȚARA CU DEMNITATE ȘI PRESTANȚĂ INTELECTUALĂ

Cei optzeci de ani pe care în ultima decadă a lunii mai îi împlineşte un savant de incredibilă tinereţe spirituală – academicianul Răzvan Theodorescu – ne fac să medităm la destinul acestui cărturar aflat încă de la începuturile prezenţei sale pe tărâmul istoriografiei noastre în prima linie a culturii româneşti.

Să vorbim despre precocitatea afirmării sale? Ar trebui mai înainte de toate să evocăm piedicile, interdicţiile, a căror victimă a fost în tinereţea lui studioasă brutal lovită de vigilenţa celor ce păzeau cu străşnicie puritatea ideologică şi politică a universităţii româneşti din anii ’50. Când, înainte de a începe un interviu luat pentru Televiziunea România de Mâine, i-am amintit că se împlinea un număr de ani de la debutul său în volum, Răzvan Theodorescu a căzut câteva clipe pe gânduri şi simţeam că a coborât în timp, nedumerit de impetuoasa trecere a vremii din momentul în care şi-a văzut numele „adunat pe-o carte”.

Pentru că nu dorinţa publicităţii – ca să folosim un termen mai vechi, astăzi ieşit din uz, cu înţelesul pozitiv de atunci – l-a îndemnat pe Răzvan Theodorescu să tipărească în volum studiile sale structurate în jurul unei idei centrale care a generat cercetările sale începute din anii tinereţii sale. Tinereţe marcată de certitudine intelectuală, de rigoare, de afirmarea unor idei noi, temeinic susţinute de eşafodajul faptelor relevate printr-o scrutătoare privire în timp şi în spaţiu. De la început a avut în vedere determinările istorice, sociale, morale, politice şi – nu în ultimul rând – spirituale.

În anul 1999, Răzvan Theodorescu a tipărit volumul „Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-européenne”, Editura Enciclopedică, 484 p.+64 ilustraţii. Sunt strânse aici „studiile în limbi străine publicate în ultimii treizeci de ani”. De la apariţia volumului au trecut două decenii. Reeditarea lui îmbogăţită cu ceea ce autorul a publicat pe acest tărâm, de atunci, constituie o datorie faţă de ştiinţa noastră.

Ceea ce a făcut ca investigaţiile sale dedicate în primul rând „civilizaţiei sud-europene” să reprezinte o treaptă calitativ superioară pentru definirea specificului acestei zone în contextul civilizaţiei europene, în succesiunea interferenţelor reciproce.

S-a relevat prea puţin, şi aceasta din motive conjunctural politice, care la noi întunecă orice judecată obiectivă, o trăsătură a personalităţii sale pe care în puţine cuvinte vreau să o relev aici: Răzvan Theodorescu se află în prima linie a intelectualilor care au reprezentat şi continuă să reprezintă cu strălucire cultura română în Europa. Pentru cei ce au asistat la numeroase congrese, colocvii, reuniuni ştiinţifice din ţară şi din străinătate, a afirma acest fapt e o datorie de conştiinţă. Pretutindeni, numele său are drept carte de vizită lucrările publicate în reviste ştiinţifice, volumele tipărite de-a lungul deceniilor.

Dar întâlnirea cu cel care este prezent în aceste conclavuri este imediat remarcată şi apreciată. Explicaţia o aflăm, desigur, în caracterul unitar şi binar al personalităţii sale: scrisul şi prestaţia orală reprezintă două faţete de aceeaşi valoare, între ele neexistând niciun decalaj. S-au dezvoltat pe principiul benefic al vaselor comunicante.

M-aş feri să leg aici şi acum de numele lui Răzvan Theodorescu un termen atât de demonetizat astăzi, anume acela de orator. Demonetizat prin confiscarea lui de tarafurile electorale, de oameni care repetă la infinit banalităţi crase şi sloganuri învăţate pe dinafară,

rostite cu emfază şi cel mai adesea cu o patentă lipsă de ruşine.

Nu. Răzvan Theodorescu este intelectualul a cărui fiinţă s-a clădit pe aceste două modalităţi de expresie. Erudiţia este rodul unor cercetări îndelungi, temeinice, al unor lecturi „fără margini", căpătând în scris expresii stilistice elaborate pentru a înlătura orice aproximaţie. Dar care nu se înfăţişează ca o expresie uscată, rigidă, ternă sau la polul opus, calofilă. Toate aceste înzestrări reprezintă deopotrivă valenţele comunicării sale verbale. Aş adăuga spontaneitatea cuvântului rostit de Răzvan Theodorescu. Aşa cum spuneam aici la Bucureşti sau în deceniul trecut, când am participat şa Colocviile de la Palermo, Atena şi la Paris, acolo unde s-a ţinut cel de-al X-lea Congres al Asociaţiei Internaţionale de Studii Sud-Est Europene din septembrie 2009, Răzvan Theodorescu, secretar general al acestui organism ştiinţific, a fost o prezenţă ştiinţifică de prim rang. Chiar dacă funcţia sa îi încorseta intervenţiile inaugurale presat întotdeauna de obligaţii protocolare, Răzvan Theodorescu afla în chipul cel mai firesc modalitatea de a nu rămâne prizonierul acestor formule-tip, ci stabilea punţi ştiinţifice în timp şi spaţiu. Intervenţiile sale pe marginea comunicărilor prezentate erau, de asemenea, la obiect, aducând puncte de vedere noi, îndrăzneţe, dar care apoi au fost validate, cum este aceea a „coridoarelor culturale" în zona Balcanilor.

Prezenţa sa internaţională care a unit într-o simbioză exemplară cele două modalităţi de expresie ale unui istoric înnăscut, ce şi-a sporit necontenit acea patimă nelecuită a adolescenţei şi a tinereţii, reprezintă o realitate. Am crezut de datoria noastră să o subliniem astăzi, când Răzvan Theodorescu trece pragul unui nou deceniu în care păşeşte încărcat de atâtea biruinţe ştiinţifice, înseriindu-l alături de înaintaşi a căror moştenire a pus-o consecvent în lumină. Şi în acelaşi timp a întruchipat personalitatea cărturarului care şi-a reprezentat ţara cu demnitate şi prestanţă intelectuală.

Titus Vîjeu

„PUȚINĂ ISTORIE"

La jumătatea anilor șaizeci din mult încercatul veac douăzeci apărea pe posturile naționale de radio și televiziune un tânăr istoric a cărui prezență a fost rapid receptată și salutată de public. Căci discursul său, liber în formă și conținut, avea farmecul erudiției și al expresiei neconvenționale, făcându-i pe beneficiarii din fața aparatelor de radio și televiziune să urmărească aproape detectivist aparițiile tânărului intelectual ce părea a însuma în formația sa științifică dorința marelui Iorga de a controla necuprinsul istoriei și putința de a capta în gândurile sale acea vibrație a cuvântului proprie unui Vasile Pârvan.

Auzindu-l eu însumi în acei ani de evidentă deschidere culturală a țării, mi-am amintit cuvintele din discursul pe care autorul **Memorialelor** îl rostise la despărțirea de Dimitrie Onciul, savantul plecat în *împărăția liniștei*: „Fiecare tinerețe își trage conștiința despre puterile ei din bătrânețile glorioase pe care le însoțește pe drumul cel melancolic către soare-apune. Și fiecare bătrân care cade obosit lasă un tânăr singur. Și tânărul în aceeași clipă e chemat bătrân, și altul, mai tânăr ca el, trece să-i facă tovărășie și sprijin."

Tânărul istoric refăcea legătura unei științe (deteriorate cumplit în primele două decenii de după război de tristele amputări rolleriste și câmpiniste) cu adevărul și rațiunea sa de a fi. Iar Răzvan Theodorescu, doct și echilibrat, îmi părea a fi atunci întruchiparea acelui „historicus cunctator" – cum fusese numit la vremea sa marele Mommsen – clădind cu răbdare un eșafodaj de idei sprijinit pe arhitectura de piatră a marilor noastre biserici. **Mănăstirea Dragomirna** (1965), **Mănăstirea Bistrița** (1966), **Biserica Stavropoleos** (1967) au fost primele sale lucrări științifice mărturisind într-un timp al ateismului cvasioficializat nevoia credinței în Dumne-

zeu. Au urmat alte câteva cărți de sinteză ce aveau să-l așeze – alături de mentorii săi Emil Condurachi și Mihai Berza – între cei mai harnici și devotați cercetători ai civilizației sud-est europene: **Bizanțul, Balcanii și Occidentul la începuturile culturii medievale românești** (1974), **Un mileniu de artă la gurile Dunării (400-1400)** (1976), **Itinerarii medievale** (1979) ori **Civilizația românilor între medieval și modern (**1992) au consolidat prestigiul științific al istoricului.

Devenit în 1994 secretar general al Asociației de Studii Sud-Est Europene a continuat să slujească cu devotament temele acestea în **Pictura murală moldovenească din sec. XV și XVI** (1995) și **Românii și Balcanii în civilizația sud-est europeană** (1999), angajând din plin însușirile sale de istoric al artelor în configurarea zestrei artistice naționale.

Cei care-i citesc și recitesc cărțile vor fi având, asemenea mie, revelația celor cuprinse în vorbele lui Fernand Braudel ce avertizase că „există o ispită întotdeauna mare, de a nu vedea decât civilizațiile; ele sunt esențialul. (...) Și totuși, civilizațiile nu sunt nici toată frumusețea, nici toată sarea acestui pământ al oamenilor. În afara lor, câteodată străbătând prin chiar masa lor sau urmărindu-le conturul șerpuit se insinuează viața primară și mari întinderi ce sună a gol. Acolo trebuie să ne imaginăm cartea oamenilor și fiarelor sălbatice sau cartea de aur a vechii agriculturi făcute de țăranii cu săpăliga, paradis în ochii oamenilor civilizați căci pe aici se scutură ei de constrângeri când li se oferă prilejul”.

Răzvan Theodorescu a știut să vadă acest plan secund al unei umanități și chiar una dintre cărțile sale recente, **Cele două Europe** (2013), face – la fel de braudelian – un „inventar al posibilului” într-o lume veche ce se reinventează de la zi la zi, nu fără o anume frivolitate ce o poate expune riscurilor istoriei.

De aceea cred că Marc Aureliu se află între autorii preferați ai Profesorului, conducându-l mereu spre orizontul rațional al firii omenești.

CONSTANTIN CUBLEŞAN – 80

Niculae Gheran

APA TRECE, PIETRELE RĂMÂN

„La mulți ani!” Vorbe frumoase, protocolare, adesea și de prisos, urarea depinzând și de etatea omului, căruia adesea îi intră pe-o ureche și-i iese pe alta, mai ales când martorii de față se întreabă, ca și cum n-ar ști despre cine-i vorba: „Cine să trăiască, cine să trăiască?”, pentru ca apoi, brusc, să-și aducă aminte și să răspundă în cor: „Costică să trăiască!”

Urarea sună de fiecare dată altfel: mai întâi, în urechile părinților, când, după botez, copilul, bine înfășat, mai face pe el de prea multă emoție și din pricina ochilor înlăcrimați ai mamei, reabilitându-se la un an, cu „tăierea moțului” – nu „împrejur” –, purtând ghetuțe, pantalonași sau fustițe de catifea, cu cocarde roșii, să nu fie deocheați. Trec anii în grabă și, odată repetarea aceleiași urări, te vezi fotografiat cu cravată roșie la gât, în uniformă albastră și matricolă pe braț, militar sau cu chipiul universitar aruncat în aer, cântând „Gaudeamus igitur”, cu coroniță argintie pe cap, prins în horă cu „Isaia dănțuiește” (asta când „casa de piatră” nu-ți cade pe cap și te vezi nevoit s-alergi la taica popa să repetați dănțuiala).

Cam la fel și cu fetele, doar că se maturizează mai repede. Avantaje și dezavantaje. Nici nu le înmuguresc bine sânii și se grăbesc să cotrobăiască prin poșete să se rujeze, fardeze, să-și dea cu ojă pe unghii, să troncănească prin casă pantofii cu toc înalt ai mamei, tentate la plajă să se înfășoare c-o textilă la piept, să pară domnișoare. Unele, sărite de 16 ani, devin chiar neveste, crude-crude, dar folositoare “ambilor doi”, pe când masculii, la vârsta lor, corcodușe verzi, rămân puști. Timpul îi răzbună, căci, grizonați, și sunt pe placul fetișcanelor, băgate-n seamă c-o declarație amoroasă, pe când o doamnă coaptă se grăbește să-și vopsească părul, mai ales, până în 39, 49 de ani, când, întrebate de vârstă, spun că au 30 sau 40 „și ceva”, aflate în impas la schimbarea „prefixului” – ori când devin răscoapte, cochetând cu butada că bătrânețea și tinerețea sunt stări afective.

Asta apropo de „La mulți ani!”, de preferat să fie consemnați exclusiv în cărțile de identitate, când, pe măsura înaintării în vârstă, s-ar cuveni să-i declarăm de-a-ndoaselea.

Ș-uite-așa, de colea până colea, au trecut anii, risipiți ca banii, pe bune și rele, ușoare și grele. Noi înșine nu eram altfel, la răscruce de vânturi, multilateral-dezvoltate, dar tineri, bine înarmați cu ce se cuvenea unor bărbați, ca merii, ca perii, în mijlocul verii. C-a fost odată, ca niciodată.

Bucureștean sadea, reveneam în Clujul anului de grație 1974, de data asta ca autor la Editura Dacia, cunoscându-l pe Constantin Cubleșan, în tripla lui calitate de redactor-șef, tânăr prozator de 33-34 de ani și mustăcios. Cum despre el este vorba, îmi îngădui să adaug câteva lucruri despre locul său de muncă, al cărui proiect de organizare îl întocmisem cu mult timp în urmă, încă din „anii de dezgheț”, când funcționasem ca secretar al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, comandir pe edituri și difuzarea cărții. Proiectul noii edituri clujene zăcea însă la CC al PCR, „en attendant Godot”. Într-una din zile, sunt invitat să particip la ședința biroului județean de partid napocean, unde la ordinea de zi urma să se dezbată problemele editorlâcului local, cu toată incompetența de rigoare. Mare mi-a fost mirarea când un scriitor maghiar (Nagy Istvan?) insista într-un idiom dezarticulat, cam așa: „se fecut bine scritor romin și fecut editure la el”. Pledoarie întemeiată și solidară de breaslă, atâta timp cât confrații unguri dispuneau de Editura Kriterion, cu redacție locală, pe când autorii români, literați sau oameni de știință, beneficiau de serviciile solitare a doi „ioni”, la propriu și la figurat): Lungu și Oarcășu, redactori-navetiști la București. De-ar fi atât... A fost chibritul cu care tov. Beu, secretar cu propaganda, și-a dat foc la valiză, dar și a mai-marelui „prim”, Aurel Duca care – scuzați cacofonia – văzut alături de adjunctul pomenit, li se spunea „Curcubeu” (înrudiți doar onomastic cu personajele din „Aproape de

curcubeu", volum din viața ostășească a nuvelistului Cubleșan. Noii protagoniști, unul la diblă, altul la țambal, se acompaniau, tunând și fulgerând împotriva birocrației culturale – de data asta reprezentată trup și suflet de mine ca ispravnic cu responsabilități editoriale pe țară, „idepedent" – cum zicea Nea Nicu, de pălăvrăgeala și puterea lor locală. Reținusem însă de la centrala celor ce-i subordonau s-ascult și să tac, fără promisiuni, întrucât mama polimerilor – Leana academiciana, șefa cabinetului 2 –, încă nu se pronunțase asupra utilității editurii, ba chiar că mârâia să ia o decizie favorabilă. De-am fi discutat în trei, în particular, le-aș fi șoptit adevărul, să pună batista pe țambal, să nu ne acuze orbește, să ne despărțim civilizat, cu un supozitor bine plasat: „V-am ascultat, am notat, vom studia, dezbate și se va hotărî". Dar acum, când toți ipochimenii mă priveau acuzator sau cu milă, nu puteam să întorc și celălalt obraz, cum zice scriptura, că n-aș mai fi avut marfă la spovedanie, fără să le torn o găleata în cap, pentru cine se potrivește, Doamne ferește, să le-ntorc măcar sudălmile, că-s om de treabă, pașnic, până face careva imprudența să mă calce pe picior. Potrivit legilor Oborului natal, la o înjurătură, răspunzi cu o rafală din cele 50 – pe care trebuie să le știi pe dinafară, fără să repeți vreuna – sau, dacă te afli în minoritate, să-ți opărești mitocanul cu un răspuns scurt, fără drept la replică. Evident, dacă te ţin curelele, după cum azi mă feresc să-i judec în contumacie. Relatez doar că atunci am profitat doar de călcâiul lor vulnerabil: disciplina oarbă de partid și servilismul grețos față de Marele și Iubitul Conducător, al cărui nume, rostit de un nebun la o ședință, ne obliga să ne ridicăm în picioare și să aplaudăm. Cine uită, să fie sănătos, nu ca unii „elitiști", care ne lasă să înțelege că încă de pe vremea aceea, făceau din rahat bici. Or, atunci, și la județeana amintită avea loc o micro-adunare, iar rolul de nebun îl puteam lesne interpreta, obligându-i să se dumirească din ce parte bate vântul: Replică scurtă:

– Proiectul de înființare a editurii dorite a fost depus acum doi ani la secretariatul CC al PC, ca unitate aparținând sistemului centralizat de stat, inclusiv economic, ce nu incumbă investiții locale. N-are costuri mari: va funcționa doar cu 24 de salariați, schemă bugetată de Centrala Cărții. Spațiul locativ îl asigurați dvs. Rezolvarea? Ca prim-secretar de județ, între telefoanele de pe birou, aveți pe birou un telefon scurt cu „fir roșu" și-n sertar o agendă cu numere secrete: dați telefon tovarășului Ceaușescu să dispună introducerea proiectului în proxima ordinea de zi a secretariatului.

După care, mucles! Cine să îndrăznească să tulbure activitatea, vizitele de lucru sau vânătoarea celui mai iubit dintre pământeni? La centru, pe ordinea de zi aveau să fie înscrise alte urgențe, între care aplicarea mărețelor „Teze din iulie", cu ecouri primordiale ale revoluției culturale chineze etc. La vremuri noi, oameni noi (unii și boi). Acuzați de liberalism, care mai de care din aparatul de conducere al administrației culturale aveau să fie „rotați" cu alte însărcinări onorabile. Atunci ca și acum, se dărâma și ce se construise durabil, cu orgoliul celor veniți de a lua totul de la capăt. În locul acad. Al. Balaci, a fost promovat Ion Dodu-Bălan, iar eu, ce funcționasem c-o secretară și un șofer, c-o turmă de cerberi, cu denumirea Direcția Literară, în locul Cenzurii (DGPT, între timp desființată, prin care se punea capăt, între altele, „anilor de dezgheț". Plecam lăsând în sertare proiectul noii edituri – cu trei denumiri la alegere –, argumentând în două pagini (maximum admis la lectura supremei conduceri) că și în trecutul administrației austro-ungare, au funcţionat edituri la Brașov, Sibiu, până și la Orăștie. Lăsasem schițe, cu exemplificări adecvate, în favoarea descentralizării sistemului editorial, vizând Craiova, Iași și Timișoara, cu scheme reduse de funcționare, lucrate împreună cu directorul general al Centralei Cărții, Dumitru Trancă – măturat/rotat și el, ca și Mihai Șora, pe atunci redactor-șef la Editura pentru Literatură, martori în viață. „Greșeam" cu toți, întrucât „mai superioara" noastră, savantă de renume mondial – mai medaliată decât doamna Kövesi –, fiind pusă pe eliminări, concentrări, economii, cu dispoziții de tipul „planurile editoriale să fie reduse la jumătate", părea să considere că sunt prea mulți oameni de carte pe metrul pătrat.

Așa s-a călit oțelul și don Costică, Făr'-de-Frică, le știa prea bine, că pe șantierul construcției socialiste, unde porunca vremii era să-l realizăm „cu un ceas mai devreme" – de l-am terminat de tot –, își adusese contribuția ca reporter la Radio Cluj, apoi redactor simplu și mai măricel la revista „Tribuna", cântând sub bagheta lui D.R. Popescu și dublându-l, la secretariatul general, pe Gusti Buzura, aflat între doi confrați mari, ce-l făceau să priceapă că două săbii nu intră în aceeași teacă. În trecutul secular, la „Tribuna" am colaborat și eu, fără să ne vedem la față, întreținând de facto o rubrică săptămânală, cu foiletoane hazoase, nutrite cu documente literare, până când, la paginare, mi-au spart un portret al lui Sadoveanu, deranjat că-mi separaseră prologul de poanta finală. Redacțional vorbind, ne-am înțeles bine, fără imixtiuni în text, cum era pe-atunci la modă. (Ghinionul e că nu l-am prins director la Teatrul din Cluj, cu invitații de favoare, să am parte la repetiții sau avanpremiere, că la cronici dramatice și interviuri mă mai pricepeam și eu, că nimic nu-i mai frumos decât să participi la promovarea unor tinere talente.)

La noua editură, ce-avea să fie înființată peste vreo opt ani de la proiectare, ajunsesem în urma unei oferte făcute de Mircea Zaciu, care întreținea o colecție „Restitutio", propunându-mi să îngrijesc volumul „Amalgam". Pierdere de timp, după ce tocmai ajunsesem cu ediția de „Opere – Rebreanu" la volumul 5 („Pădurea Spânzuraților" – roman dublat de un aparat critic ce-i depășea numărul paginilor), dezbătut de clujeni la o masă rotundă, publicată în „Manuscriptum". Impresionat de documentele inedite din arhiva uriașă a scriitorului – existentă la Biblioteca Academiei, dar și în posesia doamnelor Fanny și Puia Rebreanu, i-am propus să pregătesc, în afara colecției sale, câteva volume de „Caiete", primul tom, consacrat unui Rebreanu *avant* Rebreanu. Travaliul l-am început cam prin 1973, când la direcție se afla Alexandru Căprariu, contactele redacționale având-le, telefonic, cu tânărul Cubleșan, secondat uneori de juniorul Vasile Igna. De văzut la față – dacă țin bine minte – ne-am văzut în libraria unde car-

tea a fost „lansată” (oribil cuvânt, chiar și metaforizat, ca și cum l-ai băga la apă, împins din spate). Mă râcâie și acum pe inimă amintirea când Mircea Zaciu prezenta cu patos „uzina Rebreanu” – în fața unui teanc de exemplare cu „opera necunoscută” –, iar alături de noi, pe-o tejghea apropiată, se vindea papetărie, cu un du-te-vino de clienți, interesați de plicuri, hârtie de împachetat, pixuri și penare, într-o lărmăială vocală greu de suportat. Iar profesorul vorbea, vorbea, părând nederanjat că auditorul se mișca întruna pe ușa librăriei, venind ca să plece, eu îngrozit că va trebui să-l urmez, ca popa și dascălul. De-atunci, imposibil să mă fi văzut careva în vreo prăvălie, precum șlepării din copilărie de pe Calea Moșilor, Calea Griviței sau de pe Lipscani, ce stăteau în fața dughenelor cu „de toate”, s-agațe clientela, exact cum – pardon – văd astăzi patronii unor edituri în fața spațiului angajat la târgurile de carte, mai ceva ca odinioară, în la „Taica Lazăr” – zis și Taica Mehăr, unde „vai di mini, așa o marfă nu găsești, nici la Paris; bini sa am dacă ti mint”.

Să fie orgoliul caprei râioase, obișnuită să țină coada sus? Tot ce se poate. Papa comersant, angrosist de cereale, folosindu-se de trenuri și vapoare.

Dar m-am îndepărtat de subiect, precum, de altfel, și conul Cubleșan, angrosist la rându-i în literatură, vânzând „di tăti șele”, ca poet, eseist, nuvelist, romancier, dramaturg, critic și istoric literar. Barosan sadea, pe deasupra și **ofițeriu**, prin acordarea Ordinului Meritul Cultural, posedat și de mine, chiar de două ori, însă în grad de **Cavaler**. (Poate unde o fi contat c-am divorțat de două ori, rămânând în civilie cavaler!) Să se fi ținut seama că același Ordin l-am primit și în odiosul regim de dinaintea Ciondănelii din Decembrie? Deși tot cu treburi culturale mă ocupam și pe atunci. Să fi fost geloși că la anii tinereții, odată cu Ordinul prezidențial, m-au cadorisit și cu o reducerea la jumătate a tuturor impozitelor la stat și cu o cameră în plus la Spațiul locativ? Oricum, mai bine decât în prezent, când ca cavaleri – cacofonic vorbind, ni se promitea onoarea de a beneficia de fanfară la înmormântare (deși, se pare, s-a anulat și acest câștig).

Pagubă-n ciuperci. Mai ales în cazul ofițerului Cubleșan, trecut azi în rezervă, nostalgic că odată, ca soldat, purta în raniță bastonul adecvat, chiar dacă nu și de mareșal, fiecare vârstă având avantajele și dezavantajele ei. Ca scriitor, de mult depășise pragurile platonice ale poeziei, varietatea speciilor atrăgându-l cu nebănuită discreție. Când nimeni nu l-ar fi crezut capabil, s-a afișat public, în 1968, cu „Nebănuitele stele” – nu cele din teatru, ce-aveau să vie, mai târziu, deși, prin 1972, la rândul lor „Aproape de curcubeu” – nu ăla poreclit, ci astrele terestre, pentru care, ca bărbat –, sper să-și fi rezervat „Un timp pentru fiecare”, măcar prin 1985, când se săturase de ciufuleala dintre actrițe, de bârfele lor și, mai ales, de cererea de roluri mai acătării, căci, ca director de teatru, slavă Domnului, dispunea de multe „Porți deschise”, cum se zvonea, cu un an mai târziu. N-o spun eu, ci confrații care, la începutul celui de al doilea mileniul, creditau ideea că scriitorul și omul de teatru fusese cam, la propriu și figurat, „Absent în Agora” – străin îndeosebi de cele lumești, aflând că, în realitate, frecventa curent „Pensiunea Margareta” –, înregistrat la recepție încă din anul 1982, mai ceva decât „Iepurilă, Varză-Dulce”, personaj de-al său, despre care, din pudoare, a omis să spună copiilor cât de prolific e.

O tempora! Era pe vremea când ne aflam departe unul de altul, fără să știu de-i adevăr sau ficțiune, că de n-ar fi nu s-ar povesti. Aveam și motive de îndoială.

La Dacia, ne revăzusem prin 1984, când noi înșine nu mai eram aceiași, nu doar că el, de bună voie, renunțase la mustață, iar eu, amenințat de o prematură chelie, preferam să umblu cu pălăria pe cap, la drum de zi și de seară. De mult trecuse din divizia B în prima ligă, devenind prozator cu bătaie lungă, romancier. „Tânăr-tânăr, dar copt, serios băiat” – vorba lui Nenea Iancu, fiindcă, după o prezență onorabilă în variile domenii ale literaturii, de la cartea pentru copii, la proza realistă și cea fantastică, fusese potcovit cu Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor, mai mult decât onorabil, dacă, judecând subiectiv, îmi amintesc că premiul aveam să-l primesc abia peste vreo zece ani, când izbutisem să concentrez, în 11 tomuri, „opera magna” a lui Rebreanu, inclusiv „Gorila”, într-o ediție „curat integrală”, nicidecum croșetată, cum se pot numi textele ciupite de „vărsat”, dotate cu croșete (mai rău ca fostele fecioare, că-s „demi-vierge”, pe văzute). Doar acordarea premiului ce mi s-a acordat a precipitat legitimarea în Uniune, calitate nesolicitată, deoarece, ca secretar al forului de stat al culturii și artei, eram invitat să particip la adunările generale.

Deloc paradoxal, relațiile noastre ce ne-au înfrățit au fost livrești: ne-am citit și prețuit cărțile, îndeosebi cele închinate lui Rebreanu, care ne-au prilejuit lungi dezbateri anuale la Aiud și Bistrița. Mai ales, cu ani în urmă, când, la simpozioane, participau reprezentanți iluștri ai catedrelor universitare din toate centrele importante ale țării, critici și istorici recunoscuți pentru monografiile și studiile despre viața și opera romancierului, tineri condeieri și confrați consacrați. L-am apreciat pe Constantin Cubleșan pentru capacitatea de a sintetiza materia acumulată de el și de alții de-a lungul vremii, întoarcerea la document, echilibrul judecăţilor critice, fuga de extravaganță, sublinierea particularităților operelor în dezbatere, obiectivitatea cu care s-a aplecat în studierea celorlalte contribuții ale autorilor ce au scris pe aceeași temă și delicatețea unor reproșuri. Aș zice că profesorul, prin forța împrejurărilor, a izbutit să-și diversifice evantaiul istoricului literar, implicit al propriei bibliografi. Graba de a-și vedea cărțile tipărite, de regulă la sfârșit de an și în urma unei cercetări laborioase, îl face să nu le adauge și indici (măcar de autori și titluri), atât de necesari – mai ales elevilor și studenților, dacă nu și celorlalți cititori, îndeosebi confrați de galeră. Răutăcios, aș zice că e precum ai croi o pereche de pantaloni și la urmă uiți să le coşi nasturi sau un fermoar, mai rău decât cei rupți la genunchi sau fund, bazându-te pe tanga sau gogoșari (obiecte vătuite, prinse cu elastic deasupra buricului şi genunchilor).

Răutate de octogenar „și ceva”, amenințat de rușinea că la toamnă, dacă o apucă, va deveni nonagenar.

Theodor Codreanu

EMINESCOLOGIA LUI CONSTANTIN CUBLEȘAN

Ajuns la vârsta cea împlinitoare de fiinţă, Constantin Cubleşan este una dintre cele mai complexe personalităţi literare şi culturale ale Ardealului de astăzi: prozator, dramaturg, poet, eminescolog, critic şi istoric literar, jurnalist, cu o operă impresionantă care numără peste 80 de volume. O devoţiune aparte a operei sale o constituie eminescologia, concretizată într-o infatigabilă exegeză a exegezei marelui poet, dar şi în interpretări proprii: *Eminescu în conştiinţa criticii* (1994), *Eminescu în perspectivă critică* (1997), *Eminescu în orizontul criticii* (2000), *Eminescu în oglinzile criticii* (2001), *Eminescu în universalitate* (2002), *Eminescu în reprezentări critice* (2003), *Eminescu în privirile criticii* (2005), *Eminescu în comentarii critice* (2008), *Eminescu în exegeze critice* (2014), *Eminescu în reflexii critice* (2017), la care se adaugă cercetările proprii privind creaţia poetului naţional, incluse în volumele *Luceafărul şi alte comentarii eminesciene* (1998), *Cezara* (2002), *Ciclul schillerian* (2006), *Mihai Eminescu. Lecturi analitice* (2018). Aşadar, un record de cărţi în cultura noastră, care fac din Constantin Cubleşan cel mai productiv eminescolog, dar în niciun caz unul prolix, fiindcă istoria exegezei eminesciene pe care o întreprinde, continuatoare a eforturilor altui clujean, D. Popovici, se remarcă prin dreaptă cumpănă, prin economie de mijloace stilistice şi limpiditate axiologică. Aproape nimic din ce s-a publicat despre Eminescu, în ultimele trei decenii, n-a scăpat ochiului supraveghetor al lui Constantin Cubleşan. Şi se cuvine să ştim că, după 1989, în plină campanie de „*demitizare*", de „*despărţire de Eminescu*", s-au scris mai multe cărţi despre fenomenul eminescian decât în toată istoria eminescologiei interbelice şi din perioada comunistă, ca reacţie la diversele desanturi ale detractorilor autohtoni şi de aiurea. Evident, nu toate cărţile închinate poetului sunt de valoare, Constantin Cubleşan fiind mereu atent la ierarhiile de ordin axiologic, dar, în acelaşi timp, fenomenul se arată unic în cultura contemporană, atestând forţa vitală a operei lui Eminescu, comparabilă cu a titanilor literaturii universale. Nu întâmplător, cercetătoarea Ilina Gregori şi-a intitulat una dintre cărţi *Ştim noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze* (2008).

În notele care urmează, voi face referire, îndeobşte, la cea mai recentă carte a autorului, *Eminescu. Lecturi analitice* (Bucureşti, Editura Palimpsest, 2018). Volumul cuprinde şapte studii şi două interviuri: *Contemporanul nostru*, *Debutul cernăuţean, „La mormântul lui Aron Pumnul"*, *Recitind poezia „Din străinătate"*, *Portret de tinereţe*, *Complexul „Grama" şi complexul „Dilema"* (interviu de Mihai Cimpoi), *Publicistul. Început de an 1882*, *„Eminescu a fost un om incomod"* (interviu de Mircea Stăncel), *Ciclul schillerian* (acesta din urmă, variantă revăzută a textului din 2006).

Studiul introductiv este o sinteză a prefeţelor la cărţile de exegeză a eminescologiei, lămuritoare pentru evoluţia cercetărilor analizate între 1994-2017 şi care argumentează *contemporaneitatea* poetului, având ca model mai vechea carte a lui Jan Kott, *Shakespeare, contemporanul nostru* (1965, versiune românească în 1969), carte care i-a adus Premiul Herder. Sintagma este cu atât mai potrivită pentru Eminescu, cu cât poetul nostru a avut o imensă preţuire pentru „divinul brit", „geniala acvilă a nordului", cum l-a numit autorul *Luceafărului* pe scriitorul englez, considerat de celebrul critic american, Harold Bloom, *centrul iradiant al canonului literar occidental*. Nu altfel l-a receptat Eminescu pe Shakespeare. Contemporaneitatea eminesciană este dovedită, apreciază Constantin Cubleşan (în 1994), şi prin aceea că „fiecare nou explorator, fiecare nouă generaţie de exploratori cată a aduce cu sine propunerea unei priviri mai proaspete, nevoia unor alte unghiuri de perspectivă, inedită" (p. 5). Recurgând la o metaforă industrială, grosieră în felul ei, criticul aminteşte de argumentul unui scriitor de la o întrunire culturală, anterioară anului 1989, că, în vreme ce „cutare sau cutare combinat industrial se uzează fizic şi moral după o vreme, *uzina Eminescu* rămâne mereu activă şi neofilită de trecerea timpului" (p. 6). Era şi o acuză indirectă pentru ţinerea la index a volumului X din seria de *Opere*. În 1997, domnul Cubleşan remarca actualitatea lui Eminescu printr-o statistică: în numai trei ani de la publicarea volumului *Eminescu în conştiinţa criticii*, s-au

publicat nu mai puţin de 50 de cărţi eminescologice şi de ediţii ale operei! (p. 9). Evident, în faţa unei asemenea ascensiuni publice, s-au declanşat încercările de demolare a „mitului” Eminescu, de contestare „dilematică” a condiţiei de scriitor şi de *poet naţional*, ca pe vremea internaţionalismului proletar (p. 10). Şi asta în numele intrării/integrării în Europa, în raport cu care Eminescu ar fi o piedică insurmontabilă. „Numai că aderarea la o Europă fără graniţe şi egală pentru toată lumea – replică imediat domnul Cubleşan – nu înseamnă nicidecum a renunţa la ceea ce ne reprezintă pe noi ca identitate naţională. Ba, sunt convins, cei ce vor veni la această masă comună cu bogăţie mai mare de valori spirituale şi materiale vor fi priviţi cu alţi ochi decât cei ce vor veni cu mâna goală, bravând în cavaleri ce s-au dezis de trecut pentru a primi cât mai *puri*, cât mai puţin îngreunaţi de veşmintele vechii lor apartenenţe, investitura unor noi competenţe” (p. 11). „Avem valori de prim rang în cultura universală”, adaugă exegetul, „iar Eminescu este piatra nestemată pe care n-avem nevoie s-o nesocotim”.

Celor care nu mai obosesc să-l eticheteze pe Eminescu, în fel şi chip, *reacţionar*, *paseist, antidemocrat, xenofob, antisemit* etc., criticul le răspunde că e nevoie de judecăţi lucide şi nepărtinitoare, aşa cum o fac mulţi analişti cuprinşi în volumele sale (p. 13). Într-o viziune dialectică *ad-hoc*, Constantin Cubleşan surprinde transfigurarea hegeliană a negativului în pozitiv: „La urma urmelor, atacul *la baionetă* de la *Dilema* a fost un factor pozitiv în privinţa fenomenului Eminescu. S-a întâmplat un lucru cât se poate de firesc. Organismul conştiinţei naţionale, al spiritualităţii româneşti, simţindu-se virusat, şi-a luat măsuri de apărare” (p. 17). Reacţia care a urmat este, în acelaşi timp, surprinzător de concordantă cu teoria eminesciană asupra pozitivităţii *spiritului reacţionar*, cu care el s-a apărat împotriva celor care-l etichetau ca „reacţionar”: „Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă: pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriului său, toate acestea deosebite şi neatârnând câtuşi de puţin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendenţele şi ideile noastre se pot numi *reacţionare* (s. n.), epitet cu care ne gratifică adversarii noştri, această reacţiune noi n-o admitem decât în înţelesul pe care i-l dă fiziologia, reacţiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influenţelor stricăcioase a elementelor străine introduse înlăuntrul său” (M. Eminescu, *Timpul,* 17 august 1879). O asemenea reacţie a eminescologiei s-a declanşat în urma atacurilor celor care şi-au publicat inepţiile maladive în nr. 265/1998 al „Dilemei”. Constantin Cubleşan analizează „cazul *Dilema*” într-un capitol aparte: *Complexul „Grama” şi complexul „Dilema”*, remarcând că antieminescianismul are rădăcini mai vechi în cultura noastră.

Aşa se face că, acum, bilanţul lucrărilor de eminescologie este impresionant: în zece-unsprezece ani (1990-2000), biblioteca eminesciană s-a îmbogăţit cu 150 de cărţi noi, Constantin Cubleşan reuşind să scrie despre cvasimajoritatea lor. Stimulul esenţial al revizuirilor critice, observă criticul, a venit de la realizarea ediţiei naţionale, în şaisprezece volume, a operei, ediţie începută în 1939 de Perpessicius şi încheiată de echipa lui Dimitrie Vatamaniuc (p. 15). Asemenea edificiu, realizat îndelung, trebuie să fie sprijinit de fondarea unui *Institut Eminescu*, „deziderat vechi, pornind de la înfiinţarea unei *Catedre*, a unei *Biblioteci*, a unui *Centru de documentare* ş.a.m.d”, ca în marile culturi europene care-şi cinstesc scriitorii naţionali (p. 16). Constantin Cubleşan vede o triadă a europenismului nostru în Eminescu, Brâncuşi, Enescu (p. 20).

În ciuda acestui fapt, după douăzeci de ani de receptare a eminescologiei (2008), constată că aversiunea faţă de Eminescu, fie ea şi minoritară, încă nu s-a stins: „De ce îl urăsc atât de mult unii dintre contemporanii noştri pe acest scriitor care s-a născut şi a trecut la cele veşnice în secolul al XIX-lea? Spun: *urăsc*, pentru că ce altceva poate să însemne acel îndemn, atât de categoric şi imperativ: să ne despărţim de Eminescu? Pe cei contemporani lui i-am înţeles întrucâtva, ca oameni care se *incomodează* unii pe alţii, prin prezenţa lor fizică. Şi nu numai” (p. 24). Prin asemenea invidie pot fi înţeleşi, de pildă, Al. Grama şi Dimitrie Petrino, ca situaţii de felul celei a lui Salieri faţă de Mozart. Grama, care nu era lipsit de intelectualitate şi care scria şi el versuri, s-a pomenit la Blaj cu Eminescu, care i-a întunecat brusc prestigiul de poet, „aruncându-l tacit” „într-un total anonimat”. „Coşmarul” s-a perpetuat la reîntâlnirea, ca studenţi, la Viena. Petrino nu l-a putut ierta pe Eminescu pentru afrontul la adresa broşurii sale prin care îl sfida pe Aron Pumnul; în schimb, Eminescu a fost dispus să-i recunoască, la moarte, bruma de talent. Cât priveşte aversiunea unei personalităţi puternice, ca Macedonski, cauza era dublată de gazetăria eminesciană, jurnalistul de la „Timpul” necruţându-i derapajele morale din activitatea publică, cele mai grave fiind din vremea când era demnitar al statului în Dobrogea recent integrată în România (p. 25).

Atunci, contemporanii noştri ce motivaţie mai pot avea? „Prezenţa fizică a lui Eminescu nu-i mai poate *incomoda* pe scriitorii noştri de azi. Dar prezenţa postumă a operei sale?!... Ce-i face pe mai tinerii sau mai puţin tinerii noştri contemporani să dorească atât de mult scoaterea lui Eminescu de pe *poziţia* pe care o ocupă, din conştiinţa publică?!... Gloria?!... Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nimeni nu-i împiedică să se ridice pe cotele cele mai de vârf ale edificiului literaturii (culturii, spiritualităţii) noastre de azi, ca şi dintotdeauna. T.S. Eliot avea perfectă dreptate când spunea că nimeni nu ocupă locul nimănui în această îndeletnicire a scrisului, iar în *Parnasul românesc*, vorba lui Iosif Vulcan, e loc din belşug, pentru toată lumea” (p. 25). Problema e că toate marile noastre personalităţi de după Eminescu, nu numai că nu au fost „incomodate” de prestigiul poetului, dar s-au recunoscut ca descendenţi din eminescianism. Constatarea este valabilă şi pentru cei mai puţin mari. Deci nu competitivitatea valorică este hiba, deşi dilematicii au invocat-o, scornind şi *nulitatea* valorică a poetului, aidoma studentei de la Fizică aflată în dispută, pe o anumită temă, cu o colegă şi care, nemaiavând argumente, a izbucnit în plâns, zicând disperată:

„Aşa-mi trebuie mie, dacă stau de vorbă cu o tuberculoasă!” (Mihai Ralea, *Valori*, 1935). Ralea vedea aici lipsa de inteligenţă, reperabilă prin *confuzia punctelor de vedere*. Identificarea lui Eminescu cu „tuberculosul” de serviciu, să explice fenomenul semnalat de Constantin Cubleşan? Cu siguranţă, atare maladie a spiritului poate fi luată în consideraţie, numai că, observă criticul, între contestatarii lui Eminescu nu toţi suferă de lipsă de inteligenţă. Aşadar, trebuie să fie la mijloc şi o altă cauză. Iată pe cea identificată de Constantin Cubleşan: „Vor unii, cu tot dinadinsul, să nu-l mai considere pe Eminescu drept poet naţional, pentru simplul şi îndreptăţitul lor temei că nu se regăsesc (recunosc) în el, în opera lui?!... Foarte bine. N-au decât să pledeze în această cauză. Democraţia actuală dă drepturi de exprimare tuturor *formaţiunilor* minoritare. Numai că aceeaşi democraţie consfinţeşte şi drepturile majoritarilor. Într-o atare situaţie, de ce o majoritate, care preţuieşte opera lui Eminescu, trebuie să accepte gusturile, preferinţele, grila valorică a unora, mai puţini la număr, dar mai insistent guralivi?!...” (p. 26).

Iată întrebarea-cheie care intră în joc şi care duce la răspunsuri deosebit de complicate. Este vorba aici de vechea poveste când o minoritate vrea să se substituie majorităţii şi s-o domine până la neantizare. Noi, românii, avem mărturii istorice grave: în primul rând, experimentul Basarabia, în care o minoritate etnică şi lingvistică a răsturnat în favoarea ei raportul dintre autohtoni şi periferici, ca să folosesc terminologia lui Neagu Djuvara, din teza lui de doctorat (1975), premiată de Academia Franceză (*Civilisation et les lois historiques. Essai d'étude comparée des civilisations*, Paris, 1975). Românii dintre Prut şi Nistru au fost transformaţi în altă etnie, vorbind o altă limbă, cea „moldovenească”-rusească, încât, la un recensământ recent doar 2% dintre basarabeni s-au mai declarat români. Spune altceva Eminescu în Doină?: *Şi străinul te tot paşte/ De nu te mai poţi cunoaşte*. Or, ocupantul rus şi sovietic a avut grijă să scoată din memoria colectivă (*damnatio memoriae*) a basarabenilor tocmai pe Eminescu. Se va spune că este o diferenţă enormă între minoritatea intelectualilor de azi care vor să scape de Eminescu şi cea din Basarabia care l-a alungat pe Eminescu din şcoală, odată cu limba română. Fals. În clipa când s-a declanşat scandalul *Dilema*, s-a trecut imediat la epurarea directorului din Ministerul Învăţământului care a ţinut să declare public că blasfemii de felul celor din textele dilematicilor nu vor avea ce căuta în şcoală. Or, tocmai următorul pas era vizat pentru învăţământul preuniversitar: transformarea lui Eminescu într-un scriitor oarecare, istoricizat, sub pretextul că elevii nu-l mai vor, că îi torturează etc. Apoi, numele lui Eminescu a fost eliminat din titulatura olimpiadei de limbă şi literatură română! S-a contat de pe o *contaminare mimetică* a tinerelor generaţii în repulsia faţă de Eminescu. Dar arheitatea eminesciană s-a dovedit extrem de puternică, răsturnând toate calculele prin declanşarea reacţiei antimaladive, preconizate chiar de jurnalistul de la „Timpul”. Geniul lui Emil Cioran, care credea în Eminescu şi în limba română, destrăma o diversiune istorică de proporţii.

De precizat că, totdeauna, în spatele unei minorităţi uzurpatoare stă o majoritate de tip imperial sau ideologic. Imperiul bolşevic le-a cumulat pe ambele. Dar în cazul antieminescianismului postdecembrist? De astă dată, ideologia bolşevismului internaţionalist a fost înlocuită cu ideologia neomarxismului cultural, de tip struţo-cămilă (o bizară *stângă-dreptace*), a falsului globalism, numită *political correctness*. Produsă de stânga americană, această stranie ideologie a fost importată şi în Uniunea Europeană, ducând la instituirea de legi aberante, precum cea aprobată de Parlamentul francez (12 februarie 2019), conform căreia se elimină din viaţa publică termenii de *mamă* şi *tată*, înlocuiţi cu *părinte I* şi *părinte II* (*partener I* şi *partener II*)! În faţa unor asemenea agresiuni împotriva firii, filosoful american William S. Lind avertiza: *Dacă putem da în vileag adevăratele origini şi natura corectitudinii politice, vom fi făcut un pas gigantic către abolirea ei.*

Eminescu este perceput, astăzi, de noii ideologi ca fiind unul dintre obstacolele inexpugnabile împotriva corectitudinii politice. Aceasta pare să fie cauza ultimă, ascunsă, a tuturor idiosincrasiilor care-l asaltează. Întrebările repetate ale lui Constantin Cubleşan îşi pot găsi răspunsul cel mai drept: „de ce atâta ură împotriva lui Eminescu?... Ce rău face el şi cui?... De ce trebuie să ne descotorosim cu toţii, cu dinadinsul, de el, intrând acum în Europa?...” (p. 30). „Generoşi”, pentru a-şi masca „ura”, contestatarii recurg la soluţii culturale de soiul substituirii admiraţiei noastre faţă de Eminescu cu aceea pentru *avangardişti*: „Or, în acest caz, a-l aşeza pe Tristan Tzara, cu incontestabilele lui merite şi calităţi novatoare, alături sau chiar în locul lui Eminescu, pare o blasfemie atâta vreme cât avangardiştii înşişi, Geo Bogza sau Gellu Naum, Virgil Teodorescu sau Ion Vinea, dar şi Ilarie Voronca sau B. Fundoianu ş.a., îşi recunosc descendenţa, într-un fel sau altul, din deschiderea oferită în modernitate de Mihai Eminescu” (p. 40).

Am zăbovit mai mult asupra capitolului introductiv, fiindcă mi s-a părut de lămuritoare importanţă pentru destinul eminescianismului. În ce priveşte analizele propriu-zise, ele sunt, de asemenea, pline de surprize, relevând aspecte nesesizate de alţi eminescologi. Criticul subliniază importanţa celor aproape şapte ani petrecuţi de Eminescu la Cernăuţi, rolul central ocupându-l relaţia specială cu Aron Pumnul, profesorul aflat în anii ultimi ai vieţii încheiate în 1866, când adolescentul debutează cu *La mormântul lui Aron Pumnul*. Fireşte, despre aceşti ani s-au spus destule, acum se argumentează importanţa conjuncturii istorice, în condiţii vitrege pentru românii aflaţi sub stăpânire habsburgică. Relaţia dintre profesorul ardelean şi învăţăcel a fost una cu totul specială: „Stabilit la Cernăuţi, Aron Pumnul îşi pune propria locuinţă în interesul naţional, găzduind într-una din încăperi o bibliotecă românească, interzisă de autorităţi ca bibliotecă publică, dar care funcţiona, sub îngrijirea câte unui elev, ca principală sursă de lectură şi informaţie pentru copiii români ai gimnaziului” (*Debutul cernăuţean*, pp. 56-57). Or, în asemenea împrejurări, preferinţa autorului *Lepturariului* pentru tânărul Eminovici are o îndrituire cu totul aparte, presimţindu-i geniul şi aplecarea pentru cultură, din care pricină l-a chemat să locuiască

chiar lângă biblioteca de chivernisit, din care Mihai (despre care se ştia că scrie poezii şi chiar o piesă de teatru) era singurul care citise aproape totul, cum îşi amintea Teodor V. Ştefanelli (p. 60). Poetul exista deja şi crease o atmosferă emulativă de creaţie, altfel nu se poate explica apariţia *Lăcrămioarelor învăţăceilor gimnazişti la moartea prea-iubitului lor profesoriu Arune Pumnul*. Cu moartea maestrului său, se încheie şi stagiul cernăuţean al poetului, urmându-i cel de la Blaj: „Mai mult n-am ce face în Cernăuţi. Pumnul nu mai este, a murit…"

O investigare strâns legată de discipolatul cernăuţean întreprinde, pentru prima oară în eminescologie, Constantin Cubleşan, analizând poezia *Din străinătate*, publicată de Iosif Vulcan în „Familia", la 15/27 martie 1866. Nostalgia după peisajul descris în poezie s-a convenit a fi cel de la Ipoteşti. În realitate, observă criticul, ambianţa se suprapune doar parţial cu „natala vâlcioară" ipoteşteană, peisajul fiind consonant cu al satului Cuciulata (unde s-a născut Aron Pumnul), la poalele Munţilor Perşani, din masivul Făgăraş, cu acele cuiburi de vulturi din Vârful Măgura. Mai mult, poezia conţine o dorinţă testamentară, la care nu se putea gândi, pentru sine, un adolescent de cincisprezece ani: „Chiar moartea ce răspânde teroare-n omenire,/ Prin venele vibrânde gheţoasele-i fiori,/ Acolo m-ar adoarme în dulce linişte,/ În visuri m-ar aduce către nori". Acestea şi alte amănunte conjugate cu starea sufletească duc la concluzia că poema este oglinda ultimilor ani ai existenţei lui Aron Pumnul, închinate idealului naţional al înstrăinatului ajuns la Cernăuţi: „Trăirea clipelor de final de viaţă, a minţii înflăcărate de idealul unei revoluţii, nu putea fi a altcuiva decât a lui Aron Pumnul. Poezia aceasta se dorea a îndeplini, nu mă îndoiesc, rostul unui soi de rostire testamentară a marelui bărbat, pe care i-o oferea cel mai apropiat şi iubit discipol al său. E un exerciţiu poetic în care putem întrevedea, dacă vom pătrunde esenţa verbului eminescian, asumarea de mai târziu a rostirii misionare a unui Andrei Mureşanu, alt revoluţionar paşoptist transilvănean…" (pp. 77-78).

Dar coloana de susţinere a analizelor dlui Constantin Cubleşan o constituie amplul studiu *Cezara. Incursiuni în proza literară*. Dacă Mircea Eliade consacra un eseu de o rară profunzime mitului *Insulei lui Euthanasius* (1943), criticul clujean radiografiază întreaga proză a lui Eminescu (făcând inclusiv trimiteri la poeme precum *Luceafărul* sau *Povestea magului călător în stele*) sub spectrul imaginarului din nuvela *Cezara*, ajungând şi la gândul ontologic din eseul filosofic *Archaeus*. Metoda hermeneutică conlucrează cu un comparatism al nuanţelor (asemănări şi diferenţe) de cea mai bună calitate. Iată o mostră: „Francesco înţelege *dorul* copilei («Tu vrei să iubeşti, îi spune el; toată fibra inimei tale tremură la această vioară») şi se face mijlocitorul între cei doi, ceea ce Demiurgul refuzase să facă pentru Luceafăr (dar Francesco nu este Demiurgul, nici Ieronim este Hyperion. Doar replicile lor efemere în ordinea unui destin uman efemer). De-aici încolo drumul cunoaşterii diferă esenţial între cei doi eroi împătimiţi de viaţă – Ieronim aici şi Hyperion în *Luceafărul*. Dacă cel din urmă va sfârşi prin rămânerea lui fixată în locu-i de eternitate, primul, Ieronim, îşi va urma calea *programată* a efemerei sale existenţe, căutând prin sine ideea echilibrului cosmic în care el reprezintă calea iubirii pasionale, materiale. Hyperion se-ntorsese, pentru a cunoaşte adevărul, călătorind prin cosmos, la clipa genezei pentru a-şi… însuşi destinul în univers, Ieronim face călătoria pe apele oceanului spre tărâmul edenic al întâielor fiinţe umane pe pământ, spre a-şi înţelege menirea în lume. Diferenţa e nu numai de atitudine în ordinea firii ci şi de sens existenţial al fiinţării materiale, cosmice" (p. 159).

Şi concluzia arcuită între *Sărmanul Dionis, Cezara, Avatarii faraonului Tlà, Geniu pustiu, Archaeus,* basmul cult *Făt-Frumos din lacrimă* (fără a fi neglijate prozele de mai mică amploare): „Îndeobşte mult mai puţin cunoscută decât creaţia lirică, epica lui Mihai Eminescu are strălucirea unei opere vizionare, într-un sistem de gândire cosmogonic, ce ar fi trebuit să se împlinească, desigur, ca un edificiu amplu, ca o frescă de dimensiuni monumentale, din care ne-a lăsat multe pagini răzleţe" (p. 183).

Nu mă îndoiesc, gândul eminescologic, luminos şi stăruitor peste apele nestatornice ale timpului, constituie o dimensiune centrală a personalităţii lui Constantin Cubleşan.

La mulţi ani, maestre!

Gheorghe Glodeanu

CONSTANTIN CUBLEȘAN – AUTORUL DE PROZĂ FANTASTICĂ

Fără îndoială, Constantin Cubleșan este unul dintre cei mai prolifici scriitori români contemporani. O demonstrează numeroasele volume cu care autorul își îmbogățește bibliografia în fiecare an. Pe lângă prestigioasa activitate desfășurată la catedră, creatorul se remarcă prin marea diversitate a domeniilor abordate: critică și istorie literară, poezie, proză, dramaturgie, literatură pentru copii, revuistică. Un sector mai puțin cunoscut este proza fantastică, pe care Constantin Cubleșan a abordat-o în volumul intitulat ***Ceasornicul.*** Cartea nu a apărut din senin, deoarece autorul ei este un reputat creator de literatură SF, gen situat în proximitatea fantasticului. Publicat în 2015 la Editura Tracus Arte din București, volumul ***Ceasornicul*** reunește optsprezece nuvele și povestiri. Deja simpla parcurgere a cuprinsului dezvăluie faptul că autorul abordează câteva dintre temele și motivele esențiale ale prozei fantastice tradiționale: ceasul și problematica timpului, visul, somnul, noaptea, dublul, obiectele cu puteri miraculoase, amnezia și anamneza, practicile yoga, prezența unor animale cu puteri miraculoase etc.

Volumul se deschide cu narațiunea intitulată ***Ceasornicul***. Mecanismul magic ce ne măsoară destrămarea a fost, de-a lungul anilor, subiectul mai multor narațiuni fantastice. Problema timpului a fascinat numeroși creatori, unii dintre ei adevărați maeștri ai prozei fantastice. În acest sens, îi putem aminti pe Mihai Eminescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Nichita Stănescu. În literatura universală, Jorge Luis Borges rămâne un maestru incontestabil al genului. Este important de reținut faptul că, pentru a conferi mai multă verosimilitate narațiunilor sale insolite, Constantin Cubleșan utilizează, aproape întotdeauna, relatarea la persoana întâi singular. Cel care povestește este Luca, personaj martor și alter ego al scriitorului.

După cum o sugerează și titlul, în centrul narațiunii se găsește un străvechi ceasornic de perete, ce atrage atenția prin faptul că, în locul cifrelor, pe cadranul lui sunt pictate zodiile. Consecința este faptul că acest mecanism insolit nu măsoară timpul de la o oră la alta, ci de la un însemn ceresc la altul. Luca, personajul-narator al relatării, și-a petrecut copilăria fascinat de obiectul misterios. În ochii copilului, instrumentul de pe peretele casei era înzestrat cu puteri neobișnuite, de parcă timpul închis în el i-ar putea număra secundele vieții. Din păcate, ceasornicul miraculos se oprește cu un ac în Săgetător și cu altul în Balanță, sugerând, parcă, oprirea timpului. La un moment dat, textul menționează un detaliu ce se va dovedi, ulterior, foarte important. Este vorba de tentativa tatălui de a repara prețioasa moștenire de familie. Desfăcând mecanismele obiectului insolit, ceasornicarul amator constată faptul că totul funcționează anapoda, învârtindu-se invers decât ar fi fost normal. Drept consecință, abandonează definitiv ideea că cineva l-ar putea restaura.

Constantin Cubleșan se dovedește un bun regizor și un excelent creator de suspans. El reușește să realizeze o atmosferă încărcată de mister, specifică narațiunilor fantastice. Nu trebuie să uităm nici de caracterul demonstrativ al relatării, ce o apropie de romanul polițist. Prezența suspansului, misterul, existența unor personaje insolite alcătuiesc însușiri specifice romanului de aventuri. Sunt trăsături pe care le putem identifica deja la un maestru incontestabil al genului precum Edgar Allan Poe.

Ajuns la maturitate, Luca se decide să repună în funcțiune ceasornicul ce i-a fascinat copilăria. Constată, însă, cu surprindere faptul că meșterii de azi, obișnuiți cu mecanismele moderne, electronice, nu reușesc să descifreze tainele unui ornic străvechi. Drept consecință, el este îndrumat către un bătrân ceasornicar ce își avea atelierul în zona vechii fabrici de cărămidă. Descinderea personajului în strada Vulpii reprezintă o formă de ieșire din timpul istoric. Locuința

ceasornicarului pare un veritabil muzeu, în care trecerea timpului este măsurată de orologii aparținând celor mai diferite epoci. Tot de un timp arhaic amintește și exoticul ceasornicar Șainștain Șulăm, ce parcă a reușit să învingă marea trecere. Onomastica mai puțin obișnuită reușește să atragă atenția, plasând personajul „sub pecetea tainei”. Vârsta ceasornicarului este greu de ghicit, dar lui Luca i se pare că acesta a trecut de o sută de ani. Prozatorul insistă pe portretul bătrânului meșteșugar, detaliu important pentru a se realiza antiteza cu ceea ce se va întâmpla ulterior. Acesta știe să aprecieze la adevărata valoare ceasornicul aflat în posesia lui Luca. Mai mult, bătrânul evreu dezvăluie misterul orologiului, pe care îl cunoaște dintr-un catalog editat în Germania prin 1600. Aici se menționează faptul că meșterii din Pădurea Neagră au construit doar trei asemenea ceasornice, care au intrat în proprietatea unor practicanți de ritualuri oculte din Frăția Dragonului Roșu. Din păcate, urma acestor obiecte miraculoase s-a pierdut în timp.

Meșterul Șainștain Șulăm reușește să repare bătrânul orologiu dar, colecționar împătimit, refuză să îl înapoieze. Nu are suficienți bani ca să îl plătească la adevărata lui valoare, dar îi propune lui Luca un schimb aparent avantajos cu un ceas mult mai arătos. Dacă pentru personajul narator obiectul era doar o amintire de familie cu valoare sentimentală, pentru ceasornicarul care avea cunoștință de puterile lui oculte, acesta devine „o chestiune de viață și de moarte”. Inițial, cuvintele par să fie o expresie a pasiunii exprimate de un colecționar împătimit dar, ulterior, ni se dezvăluie adevăratele semnificații ale afirmației. Elementele insolite încep să pătrundă în text atunci când aflăm că, după câteva săptămâni, ceasornicarul începe să întinerească într-un ritm vertiginos. Totul ca urmare a efectului magic al ceasornicului miraculos. Cum acele acestuia se învârt invers, proprietarul lui începe să întinerească, devenind un fel de stăpân al timpului. Acesta este secretul pentru care, inițial, ceasornicarul nu dorește să returneze bătrânul orologiu. După ce întinerește câteva decenii, îngrozit de puterile oculte ale obiectului, el se întoarce la fostul proprietar. Ceea ce părea a fi un bine suprem, se transformă într-un fel de blestem al regelui Midas. Experiența întineririi trăită de personaj amintește de aventurile insolite ale eroilor din basmele noastre populare, dar și de întâmplările trăite de protagonistul nuvelei ***Tinerețe fără de tinerețe*** de Mircea Eliade. Neîncrezător și considerându-se încă suficient de tânăr pentru a da ceasul vârstei înapoi, Luca refuză să primească obiectul blestemat. Neputând opri bătăile inverse ale ceasornicului și speriat de consecințele unei accelerate întoarceri în timp, Șainștain Șulăm se decide să îl arunce sub roțile trenului. Drept consecință, el reintră în propriul său timp istoric, își regăsește vârsta inițială, după care moare. În loc să devină o mare favoare, la fel ca în ***Nemuritorul*** lui Jorge Luis Borges, posibilitatea depășirii timpului istoric se transformă într-o imensă povară. Experiența reintrării în timpul istoric este povestită de soția personajului, doamna Miriam.

Narațiunea intitulată ***Visul*** ne transpune în domeniul fascinant al interpretării lumilor lui Oneiros. În esență, totul ia forma unei ședințe de psihanaliză. Un pacient îi cere medicului să îi explice visul pe care l-a avut cu niște cai superbi, atacați de niște câini fioroși. În centrul relatării se găsește din nou Luca, personaj care vrea să decodifice marile simboluri ale activității sale onirice: caii, câinii, femeia, șopronul. Din păcate, experiența eșuează în mod lamentabil, experiența trădând neîncrederea în posibilitățile psihanalizei de a intra în semnificațiile adânci ale lucrurilor. Importantă se dovedește replica finală a personajului narator. La acuzațiile medicului că literaturizează, acesta răspunde punând semnul echivalenței între vis și realitate: „– Viață, vis… Nu ți se pare că e același lucru?”

Narațiunea intitulată ***Calul*** se îndepărtează de fantastic și se apropie de sfera miraculosului. În esență, Constantin Cubleșan vorbește de interferența dintre realitate și basm. Efectul fantastic se datorează sosirii unui cal înaripat pentru a-și trata oasele îmbătrânite în apele unui lac sărat. Important, sosirea personajului de basm înviorează, resuscită coordonatele realului. Dialogul dintre Luca și calul năzdrăvan se transformă într-o parabolă despre degradarea poveștilor într-o lume tot mai aridă, care nu mai citește și nu mai crede în puterea imaginarului. De aici moartea unor personaje specifice basmelor precum Făt-Frumos, Ileana Cosânzeana și caii năzdrăvani.

Cripta este o altă narațiune cu subiect insolit. Este vorba de experiența șocantă trăită de personajul narator care, deși nu a murit, este depus într-o criptă fastuoasă. Aici intră în dialog cu cei morți, de la care află că ei știu absolut tot despre cei vii. Chiar și lui Luca i se promite că vor veni după el peste o zi sau două. Experiența extraordinară trăită de personaj este explicată în final, explicație rațională în măsură să risipească efectul fantastic. Acum aflăm că halucinația trăită de personaj s-a datorat perfuziilor primite, deoarece a căzut cu liftul de la etajul al optulea. Ieșirea din criptă echivalează cu o simbolică reîntoarcere la viață.

Soroceanu este povestea unui om de societate, mereu bine dispus, care știa o mie de bancuri și care avea un umor nebun. În plus, este și o întruchipare a funcționarului model. Narațiunea se deschide cu moartea personajului. După ce este incinerat, cenușa lui este adusă la birou și lăsată în grija colegilor care l-au îndrăgit. Efectul fantastic se declanșează atunci când, uneori, după orele de program, Soroceanu iese din cutia lui ferecată, se așază pe biroul de lângă geam, își aprinde o țigară și își toarnă un pahar de votcă dintr-o sticlă ascunsă după ochiul de plastic de la ventilatorul din perete și începe să vorbească fără să îi pese de cei din jur. Semnificativ se dovedește dialogul personajului cu Luca. Soroceanu îi reproșează fostului său coleg faptul că, în loc să se distreze, își pierde vremea lucrând pentru o firmă plină de aroganți. Abordând problema propriei sale condiții, personajul menționează că nu vede nicio deosebire între faptul că acum este închis

într-o cutie mai mică, iar înainte stătea ferecat într-o cutie mai mare. Mai exact, era sechestrat în casă de soția care nu îl lăsa să meargă nicăieri în afară de serviciu. Acesta este motivul pentru care biroul, locul de unde își lua salariul, constituia singurul refugiu, determinându-l să se întoarcă la lucru și după orele de program. Supus celor mai absurde interdicții, personajul identifică sensul vieții în posibilitatea de a putea intra și ieși nestingherit de undeva. Altfel – sună concluzia – toți suntem închiși într-o cutie mai mare sau mai mică, mai sus sau mai jos pe scara socială. Aparițiile fantomatice ale personajului iau sfârșit în momentul în care soția se întoarce după urna cu cenușă pentru a o îngropa creștinește. Mormântul devine locul de unde ***Soroceanu*** nu se mai poate întoarce.

De-a lungul râului este o parabolă privind existența văzută ca o lungă călătorie. În plus, apare credința că în preajma fiecărui om există un cal, animal htonian prin excelență, care îl ajută să treacă în lumea de dincolo. Rememorând întâmplările din copilărie, personajul narator vorbește despre confuzia dintre vis și realitate în percepția evenimentelor, confuzie specifică prozei fantastice.

Narațiunea intitulată ***Noapte bună…*** relatează misterioasa întâlnire dintre Luca și părinții lui. Aceștia se întorc din lumea umbrelor pentru a-i veghea somnul. Comunicarea dintre cele două tărâmuri se realizează prin intermediul visului. Constantin Cubleșan se dovedește un remarcabil creator de atmosferă, iar scena întâlnirii dintre Luca și părinții lui se dovedește admirabilă. Teza de la care se pornește este aceea că morții vin în fiecare noapte ca să stea alături de cei vii și să le vegheze somnul. Efectul fantastic este risipit în final de soția lui Luca. Aceasta îi reproșează faptul că muncește prea mult și, din această cauză, are somnul agitat. Consecința este că vorbește în somn.

Excelent cunoscător al teatrului, Constantin Cubleșan stăpânește foarte bine arta dialogului și a regizării unor scene dramatice. O dovedește și narațiunea intitulată ***Bietul Ionică***. Ionică este răposatul soț al dnei Smaranda. Aceasta povestește îngrozită faptul că, după moartea soțului ei, o dată la două săptămâni, cineva îi zgâlțâie ușa de la apartamentul situat la etajul al patrulea. Speriată de posibilii infractori, femeia li se plânge locatarilor din bloc. Până la urmă, unul dintre vecini, Mardare, promite să o ajute. Acesta observă că cel care bate noaptea la ușa dnei Smaranda este tocmai bietul Ionică, soțul răposat în urmă cu un an. După această întâlnire insolită, misteriosul personaj nu își mai face apariția. Echivocul asupra naturii întâmplărilor este păstrat până în final, deoarece, spre deosebire de Mardare, dna Smaranda nu acceptă ideea posibilității întoarcerii bărbatului ei din lumea de dincolo.

Dacă în narațiunea ***Ceasul*** se fac trimiteri la Hoffmann, unul din maeștrii incontestabili ai prozei fantastice, absurdul din ***Molia*** amintește de ***Metamorfoza*** lui Kafka. Este povestea unui vis insolit, în care o molie uriașă începe să îl devoreze pe personajul narator. Coșmarul ia sfârșit odată cu trezirea lui Luca. Acesta își povestește visul unui psihiatru, care este de părere că este nebun de legat și că inventează tot soiul de bazaconii pentru a-l pune în încurcătură. Neavând încredere în psihiatri și în analiștii viselor, personajul narator ia totul pe cont propriu, adică apreciază lucrurile așa cum ele îi apăreau noaptea, în subconștient. Ambiguitatea persistă deoarece, chiar dacă nu crede în adevărul coșmarului trăit, teama îl determină să se înarmeze cu o sacoșă de naftalină și două baxuri pline cu spray-uri contra moliilor.

Motivul insulei paradisiace este prezent la numeroși autori români și străini de proză fantastică. E suficient să amintim, în acest sens, celebra insulă a lui Euthanasius din nuvela ***Cezara*** de Mihai Eminescu, de insula zugrăvită de Mircea Eliade în ***Șarpele*** sau de ***Thalassa*** lui Al. Macedonski. Constantin Cubleșan reia acest motiv în narațiunea intitulată ***Pe insulă***. În esență, este vorba de povestea unei întâlniri insolite, de povestea unui miraj. O fată misterioasă îi cere lui Luca să o ducă pe o insulă, pretinzând că ea este iubirea lui din tinerețe. Curând, întâlnirea neobișnuită devine pretextul unor interferențe stranii dintre trecut și prezent. Insula pare un loc paradisiac, un topos al fericirii supreme. Din păcate, insula din tinerețe nu este însă identică cu cea descoperită la senectute, de aici imposibilitatea regăsirii, a împlinirii sentimentului erotic.

Copacul înfrunzit vorbește despre absența sacrului după ce a fost tăiată, în mod abuziv, troița din capătul satului. Gestul necugetat comis de niște străini produce o serioasă dereglare climaterică, pedeapsă pentru gestul reprobabil. Eforturile personajului narator de a înlocui vechea troiță reprezintă o tentativă de resacralizare a locului.

Nu toate narațiunile lui Constantin Cubleșan țin de sfera fantasticului. Unele se apropie mai mult de miraculos, de lumea basmelor, în timp ce altele țin de sfera straniului. Important este, însă, că toate depășesc sfera literaturii realiste tradiționale, proiecția în sfera visului, a imaginarului alcătuind o constantă a acestei literaturi. Spre deosebire de câteva narațiuni de o conciziune extremă, surprinzând un fapt insolit, altele sunt mai ample, dobândind complexitatea unor veritabile nuvele. Este cazul unor relatări precum ***Ceasornicul***, ***Fecioara de fum***, ***O. de la Rozalinda***, ***Falsa memorie a domnului Tomas***, ***Somnul***.

Întâmplările prezentate în relatarea intitulată ***Alunecând*** se petrec în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mai exact în lagărul german de la Vatersbaad. Războiul este însă doar un pretext, alcătuind decorul tragic în care se derulează – vorba lui Cezar Petrescu – niște ***Simfonii fantastice***. Narațiunea prezintă povestea stranie a unui general german, care își creează propriul său lagăr de concentrare în conacul de la Vatersbaad. Acesta își alege singur prizonierii pentru munca de la grădină. Dar nu munca, ci concertele simfonice organizate la castel alcătuiesc adevăratele semnificații care duc la selecția prizonierilor, în sensul că fiecare devine instrumentist într-o orchestră insolită.

În esență, narațiunea insistă pe trista poveste de

dragoste a generalului pentru logodnica lui, Isolda. Numele nu este ales la întâmplare, el devenind un simbol al iubirii inaccesibile, al idealului de neatins. Refuzând iubirea generalului, aceasta moare înecată în heleșteul din curtea castelului. Concertele care se dădeau în salonul cu oglinzi reprezintă o reiterare a concertelor de pian ținute cândva de frumoasa Isolda.

Lucrurile se complică în momentul în care, din lagărul de la M., este adus un prizonier care, în ciuda persecuțiilor la care este supus, refuză să cânte. După numeroase amenințări, personajul începe să se destăinuie. Aflăm, astfel, că este un violonist de profesie și că înainte de război a cântat în mari orchestre simfonice. Urăște vioara, deoarece a fost făcut violonist cu forța de tatăl lui, care îi aplica niște bătăi strașnice. Generalul îl obligă să cânte, iar violonistul începe să cânte cu atâta patos, încât plesnesc strunele instrumentului. Sub imperiul muzicii, puternic impresionat, Generalul se sinucide, repetând, parcă, gestul disperat al Isoldei. În felul acesta se încheie șirul simfoniilor fantastice.

Acest calm desăvârșit este unul dintre puținele texte în care narațiunea la persoana întâi este substituită cu relatarea la persoana a treia singular. Protagonistul relatării este Vincențiu N. Vincențiu, personaj ce refuză gestul. Narațiunea se caracterizează prin absența epicului și prin extraordinara amplificare a percepțiilor senzoriale, îndeosebi a celor auditive. Lumea este percepută dintr-un pat, care pare o întruchipare a unui topos paradisiac. Personajul suferă de o teribilă frică de acțiune. Din patul său protector, el aude doar bătăile ceasornicului care îi măsoară destrămarea. Vrea să îl oprească, dar efortul i se pare mult prea mare. Această totală lipsă de acțiune pare a fi un fel de preambul al morții. Stranie este percepția calmului desăvârșit (de unde și titlul relatării) și refuzul gestului.

Una dintre cele mai reușite narațiuni ale volumului lui Constantin Cubleșan se intitulează ***Fecioara de fum***. La fel ca în cazul unor relatări semnate de Mircea Eliade sau Victor Papilian, textul se apropie de literatura SF prin lansarea unor teorii științifice, în măsură să facă plauzibile niște evenimente extraordinare. În centrul întâmplărilor se găsește un personaj insolit numit Tamulis care, pentru a fi cât mai credibil, este prezentat ca un reputat om de știință. Din păcate, acesta moare fără să aibă răgazul necesar pentru a dezlega misterul ce planează asupra ultimelor sale descoperiri. Se pare că profesorul a descoperit o taină mare, pentru care plătește cu viața. Există o vădită antiteză între formația științifică a personajului și întâmplările fantastice la care participă.

Ca și în cazul altor narațiuni, există și aici un personaj martor din perspectiva căruia sunt prezentate evenimentele. Acesta este un veritabil dublu al scriitorului. Asemenea tânărului Constantin Cubleșan, el este redactor la un săptămânal de cultură din oraș. Într-o noapte, în timp ce se întorcea acasă, surprinde o umbră proiectată pe draperia ferestrei profesorului Tamulis. Este vorba de silueta unei femei cu forme superbe, ceea ce șochează în cazul unui personaj considerat un veritabil ascet. De după perdea, misterioasa fecioară pare mai degrabă un fum decât o ființă aievea, de unde și titlul relatării. Asemenea lui Mihai Eminescu, Constantin Cubleșan prelucrează mitul femeii fără corp. În același timp, narațiunea dezvoltă și mitul lui Pygmalion, adică mitul sculptorului care se îndrăgostește de propria lui creație. Dialogul dintre reporter și excentricul profesor are rolul de a-l introduce pe cititor în inima misterului. Tamulis păstrează în bibliotecă sa opt statuete de marmură albă, reprezentând tot atâtea frumuseți ale lumii antice. Deja la vârsta de zece ani se îndrăgostește de statuia uneia dintre zeițe. Dorind să dea viață pietrei, asemenea alchimiștilor de odinioară, Tamulis pornește în căutarea pietrei filosofale. După o viață dedicată cercetărilor, la senectute, profesorul constată că piatra prinde viață și că statuia începe să îi vorbească.

O altă confesiune insolită a profesorului vorbește despre plantele care au sentimente, o nouă teorie ce apropie relatarea de literatura SF. Tamulis reușește să demonstreze capacitatea emotivă a plantelor, dovedind că ele pot intra în rezonanță biologică cu cei din preajmă. Cercetătorul insuflă viață pietrei prin statornicie, persistență, renunțare și sacrificiu, dar trezește gelozia plantei, a cactusului îndrăgostit. Cum este și firesc într-o narațiune fantastică autentică, tainele ultime nu se dezvăluie niciodată. Ele sunt doar sugerate. Chiar dacă profesorul promite să dezvăluie înainte de moarte misterul pe care îl trăiește, reporterul ratează momentul favorabil din cauza unei croaziere pe Mediterana în compania iubitei sale, Lolita. Întors acasă, personajul narator vrea să decripteze taina dispariției profesorului și află că Tamulis a murit într-un accident stupid. O statuie de marmură îl lovește în creștet, astfel încât profesorul se prăbușește peste o ladă în care se găsește un cactus otrăvitor și un ghimpe îi intră în inimă.

Finalul narațiunii păstrează ambiguitatea asupra naturii întâmplărilor. Mai exact, nu se specifică în mod clar dacă cele trăite au fost vis sau realitate. În plus, reporterul jură să păstreze taina asupra profesorului Tamulis până când găsește o soluție pozitivă. Nu lipsește nici atitudinea polemică, specifică unui scriitor postmodern. Autorul revine la iluzia realistă a descrierii străzii Franklin și a locuitorilor ei, pe care o lasă în suspans, punând puncte de suspensie. Apoi încheie ironic: „Și așa mai departe…" Totul de parcă taina prezentată nu ar constitui decât un imens artificiu construit în mod conștient de autorul de proză fantastică.

Narațiunea intitulată ***Metodă pentru ghitară*** îi este dedicată lui Al. Căpraru, fostul coleg de redacție al lui Constantin Cubleșan. Relatarea se deschide cu prezentarea imaginii patriarhale a unui oraș situat la poalele Muntelui Alb. Singurul element industrial în acest mediu al tihnei provinciale este o întreprindere de confecționat instrumente muzicale. Debutul narațiunii este realist și vine să sugereze faptul că timpul s-a oprit în loc în acest colț de rai. În mod paradoxal, fala orașului este reprezentată de câinii de toate rasele și toate mărimile. La un moment dat, se încearcă scoaterea urbei din amorțeala provincială în care se găsește prin extinderea fabricii de instrumente muzicale. Cum vechiul director

aflat în prag de pensionare era un visător, un poet, el este înlocuit cu „un om tânăr, energic, plin de entuziasm și de idei, el însuși un om cu oarecare cultură muzicală". Acesta se face cunoscut printr-un volum masiv intitulat ***Metodă pentru ghitară***, de unde și titlul narațiunii. Ființă pragmatică, noul director introduce în liniile tehnologice de fabricație ghitara. Mai mult, în mod treptat, de la viori și fluiere se ajunge la fabricarea tuturor instrumentelor din familia ghitarei. Ca urmare a acestui avânt industrial, fața orașului se schimbă în mod radical. Problemele încep să apară în momentul în care se încearcă producerea pe scară largă a unui nou produs, toba, și nu se găsește materia primă necesară. Constrâns de termenii duri ai contractelor, directorul găsește soluția salvatoare în sacrificarea câinilor din oraș. Cum locuitorii urbei țin enorm la patrupedele lor, acestea dispar în mod miraculos de pe străzi. Singurul sacrificat este animalul de companie al unui orb, care iese pe stradă fără să știe că în urbe a început vânătoarea de câini. În felul acesta apare prima tobă în oraș.

Una dintre cele mai ample și mai complexe narațiuni ale volumului se intitulează ***Somnul***. Personajul narator și martor al întâmplărilor este tot un gazetar, dar nu se mai numește Luca, ci Alexandru. Totul este prezentat din perspectiva reporterului avid de senzație, care asistă la niște evenimente extraordinare. Monotonia cotidiană în care acesta își duce existența este perturbată de telefonul doctorului Pretorian de la Clinica de Geriatrie, care îi promite un reportaj de excepție. Proiecția în fantastic este anticipată de vestea unei descoperiri neobișnuite. Este vorba de identificarea unui caz de longevitate prin congelare, printr-un fel de hibernare. Un grup de speologi descoperă în peștera Scociorâta, la o adâncime de aproape trei sute de metri, un bloc de gheață în mijlocul căreia se deslușește silueta unei arătări. Prozatorul descrie amănunțit conferința de presă de la Clinica de Geriatrie, utilizând o savantă tehnică a gradației în măsură să mențină treaz atenția cititorului. Elementele de senzație sporesc și mai mult prin faptul că medicii reușesc să trezească la viață misteriosul personaj. Asemenea lui Poe, marele model, Constantin Cubleșan prezintă un caz extraordinar, care plasează narațiunea în proximitatea literaturii SF. Din hârtiile găsite asupra insolitului personaj, aflăm că acesta se numește Don Alvarez de Medina y Salamanca și este descendentul unor străvechi familii spaniole de navigatori. Trezit la viață, acesta le povestește medicilor existența sa aventuroasă și maniera în care a ajuns să stea înghețat timp de trei decenii.

Întâmplările au caracter scenic, intrarea în scenă a personajelor fiind bine regizată. Prozatorul utilizează o subtilă tehnică a gradației și știe să își dozeze efectele. Povestea integrală a lui Don Alvarez este relatată de un străin misterios, care se dovedește a fi fratele navigatorului. Astfel, aflăm că personajul are o biografie fabuloasă. Acesta a făcut parte dintre marinarii care l-au însoțit, în 1492, pe Cristofor Columb în expediția sa către Indii. Însușindu-și practicile yoga, Don Alvarez reușește să își încetinească funcțiile vitale. În felul acesta, personajul ajunge să stăpânească timpul prin intrarea într-o stare de levitație. Procedeul devine o modalitate de sustragere din fața marilor probleme ridicate de istorie. Când dă de greu, personajul se retrage într-o lungă hibernare, până când trece momentul dificil. Această atitudine este aspru criticată de fratele marinarului, care dorește să îl pedepsească pentru lașitate. În final, povestitorul dispare în noapte, iar Don Alvarez moare de pneumonie.

Tema roboților care preiau locul oamenilor apare frecvent atât în literatura, cât și în filmele SF. Constantin Cubleșan o prelucrează, într-o manieră personală, în ***Falsa memorie a domnului Tomas***. Narațiunea prezintă povestea unui medic căruia, tocmai în momentul în care se decide să se pensioneze, i se semnalează „un caz cu totul ieșit din comun". Este vorba de un tânăr care desenează mereu hărți cerești, afirmând că el provine dintr-o altă galaxie. Geolog, Tomas a avut o existență normală până când a căzut de pe munte, rănindu-se la cap. Asemenea personajelor lui Mircea Eliade, ca urmare a accidentului, personajul suferă de o misterioasă amnezie. Tomas nu are nimic organic și nici în domeniul neuro-psihiatric nu i se găsește nimic. Singurul lucru care incită sunt desenele și explicațiile legate de ele. Personajul lansează o teorie SF despre sosirea lui de pe altă planetă. Totul este explicat logic, dar într-o logică a absurdului.

Pentru a deconspira tainele personajului, directorul Institutului caută un specialist în astronomie care poate înțelege și descifra harta cerului. Într-adevăr, profesorul Maximilian, specialist în astronomie, confirmă exactitatea hărților lui Tomas. Personajul vorbește despre rolul timpului în explicarea hărților cerești și descoperă faptul că cerul văzut de Tomas ține de un timp revolut. Acesta vede Pământul așa cum a arătat cu câteva sute de mii de ani în urmă, înainte de apariția omului! Din păcate, profesorul Maximilian dispare în mod inexplicabil, adâncind misterul întâmplărilor. Adevărul privind faptele povestite este deconspirat de Millan F. Bann de la Grupul de control SINDAX. Acesta vorbește despre un experiment cu roboți umanizați, care pot fi confundați ușor cu oamenii reali. Un asemenea robot experimental din generația 42 este și Tomas. În final, chiar și Millan F. Bann recunoaște că este un robot cu înfățișare umană dintr-o generație mai veche. După această experiență extraordinară, directorul Institutului se pensionează, gestul său fiind și o retragere simbolică a oamenilor din fața roboților care încep să li se substituie.

Un ingenios joc între vis și realitate, între trecut și prezent ne întâmpină în narațiunea intitulată ***O. de Rozalinda***. Este vorba de povestea unui fost funcționar de la Arhive care, în urma unui accident, a fost obligat să părăsească cercetarea meticuloasă din depozitele Filialei locale a Academiei. Rămas fără un loc de muncă stabil, acesta acceptă să devină secretarul particular al unei octogenare. Doamna de Rozalinda era văduva unui general căzut în timpul Primului Război Mondial. Misiunea lui George Comănaru era aceea de a dactilografia și de a clasifica scrisorile generalului Mauriciu.

Prozatorul insistă pe portretul doamnei de Rozalinda, pretext pentru a introduce în text motivul dublului. Întâlnirea se dovedește insolită, deoarece bătrâna generăleasă seamănă izbitor cu marea iubire din tinerețe a personajului-narator. Drept consecință, narațiunea reconstituie povestea de dragoste dintre tânărul student George Comănaru și fiica domnului Szatmary, Melinda, căreia, în timpul vacanței de vară, acesta îi dădea meditații de limba franceză. Povestea de dragoste este întreruptă brusc de evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial. Cei doi fugari sunt prinși din urmă și despărțiți cu brutalitate de tatăl fetei. Doamna de Rozalinda îi amintește lui Comănaru de femeia pe care a iubit-o și despre care nu mai știe nimic. Mai mult, are impresia că în bătrâna octogenară redescoperă adolescenta de odinioară. Lucrurile se complică și mai mult în momentul în care, într-o noapte, generăleasa își vizitează secretarul, care are impresia că retrăiește povestea de iubire de odinioară cu Melinda. Scena de dragoste amintește de o scenă similară din nuvela ***Domnișoara Christina*** de Mircea Eliade. Motivul dublului este sugerat și de faptul că numele adevărat al Melindei este de fapt Rozsi, adică o versiune a Rozalindei. Iubita de odinioară se întoarce pentru a se răzbuna pe cel care a părăsit-o în timpul Diktatului de la Viena. Lucrurile se complică și mai mult când, dimineața, bătrâna generăleasa este găsită moartă. Textul nu oferă o explicație clară asupra naturii evenimentelor, păstrându-se ambiguitatea dintre vis și realitate, dintre prezent și trecut. Merită să mai reținem și caracterul circular al relatării, debutul fiind identic cu finalul, totul amplificând ideea de fantastic.

Prin narațiunile reunite în volumul ***Ceasornicul***, Constantin Cubleșan poate fi considerat unul dintre cei mai importanți autori contemporani de literatură fantastică.

Horia Bădescu

GLORIA CONSTANTINI

Când te uiţi la el nu te mai miri că ne ţinem locului, cum spune poetul. Păşeşte ca şi cum ar umbla într-o lume măsurată de veşnicie, făcându-te să înţelegi că, în ciuda a tot şi a toate, lucrurile nu pot ieşi din şartul lor.

Întemeiat ca o colină transilvană, de fruntea căreia se sprijină uneori mâna lui Dumnezeu, poartă cu eleganţă semnele şi însemnele statorniciei. Statornic în viaţă, în opinii, în prietenie. Statornic cu sine însuşi. De un echilibru, pe care l-aş numi atic, dacă n-ar fi înscris în gena intelectualului ardelean, măsurat în judecăţi şi, deopotrivă, în înfăţişarea lor către lume într-o lume a nemăsurii, Constantin Cubleşan îţi dă nostalgia vremurilor de glorie ale acestui spaţiu bântuit, încă, de patima cărturăriei. Un echilibru pe care l-a păstrat, deopotrivă, în scrierile sale critice, în romanele sale şi chiar în sfiala delicatelor sale poeme.

A spune aşezat şi serios, înseamnă a spune temeinic. Înseamnă a spune respect pentru truda celuilalt şi iubire de pagina scrisă. Sunt valori cărora li se supune exerciţiul critic pe care Domnia Sa îl practică de atâta vreme, cu onestitate şi bun simţ. Sunt valori care se aşază pe o cultură solidă şi opinii ferme. Sunt valori de la care omul acesta de o bunătate funciară, scriitorul acesta demn de profesiunea lui, bărbatul acesta distins şi puternic, care dă mereu senzaţia că ai de ce să te sprijini, le exprimă cu o bună-cuviinţă care nu mai e demult a acestui timp. Care bună-cuviinţă înseamnă, deopotrivă, fermitate axiologică, analiză profundă şi inteligentă, subtilitate şi eleganţă stilistică.

Şi nici nu te miri că temeinicia, pe care i se aşază scrisul şi existenţa, se arată benefică, deopotrivă, în proză, în teatru şi, de ce nu?, în rodnicul amor cu muza Euterpe.

Ceea ce nu-i interzice, cu deosebire în arcanele vieţuirii, practica unui umor fin şi a unei ironii discrete şi benigne, de a cărei iradiere în spaţiul plin de promisiuni şi reale desfătări scriitoriceşti, care a fost cândva Cenaclul Tribuna, ne-am bucurat în ceasurile faste ale juneţii noastre. Din acel timp dăruit mă onorează cu o prietenie pe care niciuna dintre întâmplările vieţii, fericite sau mai puţin fericite, n-a reuşit s-o pună la îndoială.

Şi nici nu-mi vine a crede câţi ani, „ca nouri lungi pe şesuri", vor fi trecut de-atunci şi nici nu-mi vine să cred că prietenul meu Constantin Cubleşan cochetează cu rigorile unei vârste. În pragul căreia nu pot decât să-i spun cu afecţiune: Gloria Constantini!

ION ANDREIŢĂ – 80

PĂLMAȘUL CONDEIULUI

Nicolae Dan Fruntelată

Aşa îi place lui să-şi spună: pălmaşul condeiului. Şi-l înţeleg prea bine: de aproape şaizeci de ani, Ion Andreiţă, scriitor şi gazetar oltean până-n prăsele, cum zic eu, a trudit într-o meserie grea, într-o continuă vânătoare de fluturi.

Şi-a făcut din gazetărie o cămaşă de fiecare zi, încă din vremea când a absolvit Filologia bucureşteană, a lucrat la cotidianul tineretului, şi-a făcut nume de reporter strălucit, a umblat pe toate şantierele acestei ţări, care se ridica încet, cu muncă multă, pe umerii unor oameni tineri, pe toate câmpiile unde se legăna grâul, a scris despre dinastii de muncitori şi de ţărani şi de intelectuali, asta i-a plăcut lui cu deosebire, să scrie despre dinastii de oameni simpli.

De asta sau şi de asta îşi spune Ion Andreiţă „pălmaş al condeiului”. În cariera lui de gazetar n-a ocolit niciun subiect, a iubit şi iubeşte istoria acestei ţări călcate de toate vânturile mondiale, a iubit şi iubeşte viaţa cu oamenii ei, aşa cum sunt şi cum cred. Nu s-a dat după vremuri, a urmat drumul lui şi doar duminica, precum orice ţăran absolut, şi-a îmbrăcat cămaşa de sărbătoare, de gală, cum i-am zis eu, şi a scris versuri tulburător de frumoase despre ape, despre locurile pe care le-a străbătut, despre vin şi iubire.

O carte a sa de memorialistică se cheamă, ciudat, *Mătura de pelin*. Olteanul îşi face o mătură din pelin crud şi îşi curăţă cu ea curtea şi viaţa. Pentru că, vezi, Doamne, pelinul e şi un descântec, un leac, o purificare prin amar. În cartea aceea, Andreiţă e prozator adevărat, cu toate cuvintele şi tâlcurile la îndemână. Altă carte se cheamă *Amprenta unui gând*, plecând de la rubrica pe care Ion Andreiţă o scrie săptămânal în „Flacăra lui Adrian Păunescu”. Acolo, scriitorul dialoghează cu prietenii, cu vremea lui, cu amintirile acestei naţiuni ameninţate de vârtejul globalizării.

Ion Andreiţă împlineşte în acest iunie o vârstă rotundă. Deşi îl ştiu atât de bine şi atât de demult, deşi vieţile noastre s-au petrecut în câmpul unei meserii în care eşti văzut şi judecat de toţi, din toate părţile, mă întreb şi astăzi din ce aluat e făcută inima fratelui Andreiţă. Cred că din sufletul câmpiei dunărene şi oltene, altoit cu îndârjirea Jianului de lângă Olteţul lui, cu gingăşia unui cavaler din stirpea rusului sfânt, Serioja Esenin.

„Fă-ţi nod la batistă, iubito,/ Şi-ncearcă de nu mă uita/ E seara atât de aproape/ Şi spânzură noaptea de-o stea.”

De fapt, eu n-am vrut decât să-ţi zic „La mulţi ani, frate Jeane”, să gust un poem de-al tău şi să las amintirile să ne bubuie prin tâmple.

Încolo, nu mai contează aproape nimic...

Vasile Szolga

Jan, pălmaşul condeiului, are rarul dar de a-i molipsi şi pe alţii de patima trudei pe ogorul literelor. V-o spune asta, cu mâna pe inimă , un inginer – vă mai amintiţi gluma de pe vremuri: „fii deștept, că geme ţara de ingineri”?! Ion Andreiță probabil o ştia şi el, dar o aprecia doar ca glumă: m-a privit și m-a considerat un egal, iar nu un intrus în tagma scriitoricească. Zece ani de când ne-am întâlnit și am rămas prieteni – cu siguranţă e un interval scurt în raport cu vârsta noastră, dar destul de lung pentru a cunoaște un om și a-l aprecia la justa lui valoare.

La mulți ani, Ion Andreiță, te îmbrățișez cu toată dragostea, și Dumnezeu să-ți permită să ții cât mai mult condeiul în mână!

Plecăciunea pălmașului cu condeiul Ion Andreiță

A.GH. OLTEANU – 80

Marin Iancu

OM AL ȘCOLII ȘI AL CĂRȚII

Glosând cu câțiva ani în urmă asupra activității profesorului și criticului literar A. Gh. Olteanu, țineam să evidențiez traiectoria științifică impresionantă a unui cercetător, care, timp de aproape o jumătate de secol, în paralel cu o rodnică activitate didactică în învățământul universitar și preuniversitar bucureștean, s-a impus în mai multe domenii de activitate, de la literatură română veche și folcloristică română din perspectivă comparată, la eseistică, critică literară, publicistică și memorialistică.

După aproape trei decenii de la debutul său editorial cu *Structurile retorice ale liricii orale româneşti* (1985, teza sa de doctorat), A. Gh. Olteanu urmează să publice periodic alte volume care l-au impus drept unul dintre cei mai erudiţi cercetători în domeniul cunoaşterii şi valorificării folclorului şi a corelaţiilor acestuia cu literatura cultă (*Folclor şi literatura cultă*, 1994; *Cronicarii*, 1995; *Ion Budai-Deleanu: Ţiganiada*, 1995; *Reflexe folclorice în literatura scrisă*, 2000; *Perenitatea textului literar*, 2003). Acestora li se succed la un foarte scurt interval volumele *Poezie simbolistă românească* (2010) și *Şcoala şi literatura (*2011), acesta din urmă, fiind o carte de confesiuni şi rememorări ale unor experienţe omeneşti decisive, de la intimitatea iradiantă a vârstei copilăriei la anii formării şi maturizării sale profesionale. La puțin timp după *Din pățaniile unui profesor* (Sigma, 2014), o selecție din momentele semnificative din propria-i biografie, cu întâmplări, pățanii si oameni care i-au marcat viața, A. Gh. Olteanu revine cu două volume din *Glose pe marginea cărților*, vol. I (Sigma, 2012), vol. II (Sigma, 2018), o selecție de texte publicistice apărute între anii 2011 și 2018, cronici sau recenzii ale unor cărți citite de autor în acest răstimp, dar și articole de atitudine, articole celebrând aniversări sau cu caracter necrologic, postfețe, evocări ale unor personalități de marcă ale culturii române, mici studii sau glose pe marginea unor dezbateri.

Prin natura impresiilor comunicate, prin timbrul emoției transmise, ideile autorului despre temeiurile folclorice ale artei literare se afirmă de la începutul activităţii sale ştiinţifice în direcţii care vor rămâne statornice. Căutându-le în timp, cu o rară perseverenţă, formele cele mai potrivite de concretizare, comentariile lui A. Gh. Olteanu promovează ideea că orice capodoperă cuprinde în sine o întreagă istorie culturală, pe care numai o lectură modernă i-o poate restitui. Incursiunile la nivelul miturilor, epopeilor, al basmelor şi legendelor, cu explicaţii atât de abundente, sunt mai mult decât revelatoare şi fascinante. Cufundarea în timp îşi propune, într-o asemenea perspectivă de lucru, tocmai regăsirea acelor semnificaţii iniţiale ale semnelor literare de origine străveche, faţă de care sensurile manifeste ale operei analizate reprezintă rezultatul unei evoluţii îndelungi.

Pe de altă parte, păstrându-se, bunăoară, în spiritul imaginaţiei lui Eminescu, autorul realizează analogii ce pot înlesni înţelegerea limbajului imagistic în care vorbeşte poetul, intuind în forme tot mai nuanţate relaţiile de adâncime dintre motivele şi expresiile poetice eminesciene, unice în felul lor, şi modelul unor motive de natură folclorică sau din sfera imaginilor arhetipale. Bunăoară, studiind drama blagiană *Meşterul Manole,* atenţia cititorului este reţinută de perspectivă expresionistă din care scriitorul valorifică balada populară. Observaţiile lui A. Gh. Olteanu converg spre a demonstra astfel că miturile retrezite la viaţă se situează undeva la confluenţa legendelor şi a miturilor populare laice, influenţele eresului biblic, trecute printr-un original proces de reconsiderare a valorilor, constituindu-se, mai degrabă, în elemente decorative, de atmosferă. Şi asemenea fenomene literare sunt multe. Privind multiplu, A. Gh. Olteanu merge mai departe și susține că implicarea elementului folcloric este tot mai vizibilă în operele marilor scriitori români, de la D. Cantemir şi scriitorii paşoptişti, în frunte cu V. Alecsandri, până la alte perioade care poartă emblema unor personalităţi creatoare (Mihai Eminescu, Ion Creangă, G. Coşbuc, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Horia Lovinescu ş.a.). „De altfel, conchide autorul, n-am putea concepe literatura

română modernă, ca entitate estetică puternic individualizată, fără implicarea plenară în acest concept a spiritualităţii folclorice. Specificul acesteia din urmă e parte integrantă a personalităţii literaturii române între celelalte literaturi naţionale”.

Pasiunea căutării izvoarelor, comunicată de regulă într-un registru evocativ de un patetism sobru, lipsit de emfază, se asociază în cercetările lui A. Gh. Olteanu cu un ton de mărturie precisă, fără revelaţii neapărat spectaculoase, dar, poate tocmai prin aceasta nu lipsite de interes. Printr-o asemenea amplă deschidere asupra fenomenului cultural, în general, asupra literaturii române şi universale, A. Gh. Olteanu are darul pozitiv pedagogic de a-şi adecva interpretarea cea mai abstrasă unei rostiri pe înţelesul cititorului, fără ca truismele agresive şi preconcepţia să escamoteze faptele spiritului. Nici urmă de vreun pedantism sau de banalităţi şi supraaprecieri stridente a operei literare analizate. Gustul, calmul şi fineţea dovedite de autor impresionează şi conving. Expresia rafinată şi cuceritoare din analizele celor patru texte de Al. Macedonski, de exemplu, trădează francheţe şi o discretă aspiraţie spre performanţă. Consideraţiile asupra unor asemenea teme majore sunt fireşti, izvorâte dintr-un bun simţ solid, filtrate prin cultură şi experienţă. Peste tot, în eseurile cu totul remarcabile despre Eminescu şi Lucian Blaga, dar şi despre basmul românesc, sau despre *Mioriţa* şi *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, întâlnim fraze perfect construite, aserţiuni menite a orienta cititorul spre reflecţie, supunându-l unei meditaţii serioase. În aceeași ordine de idei, un capitol absolut justificat prin interesul pe care i l-a trezit lui A. Gh. Olteanu este consacrat marilor curente culturale şi literare (*Umanismul, Iluminismul, Clasicismul, Romantismul, Realismul, Simbolismul şi Expresionismul*), sinteze cu numeroase puncte de vedere originale, cu definiri expresive ale acestor fenomene, manifestate în plan european şi autohton. Fără să-şi propună o ilustrare complexă a evoluţiei formelor şi modelelor literare din perspectiva curentelor spiritual-artistice şi a orientărilor ce au marcat-o, atenția lui A. Gh. Olteanu este îndreptată spre ideea de a decela o anumită continuitate, de a remarca un progres şi anume filiaţii în devenirea literaturii române. Pe de altă parte, eseistul glosează pe teme de o evidentă semnificaţie, dezvăluind cu promptitudine şi luciditate, un spirit temeinic informat, ferm şi, pe alocuri, intransigent, însă în lipsă totală a oricărei superiorităţi, deloc înclinat spre exagerare sau spre teatralitate. De la statutul limbii şi literaturii române în liceu la răspunderile profesorului de literatură în relaţia sa cu folclorul literar, dezbateri privind categoriile de erori prezente în editarea unor cărţi destinate publicului larg sau elevilor de liceu. Ar mai fi de adăugat faptul că studiile ce recompun structura acestei cărţi sunt însoţite de note şi comentarii documentate, unele aducând chiar o serie de informaţii inedite, prin studiul sistematic al arhivelor. Și, interesant de reținut, toate acestea într-un limbaj accesibil, lipsit de obsesia definiţiilor şi a verdictelor ostentative. Interesant de observat, în acest caz, că A. Gh. Olteanu este lipsit de prejudecata că un text critic trebuie neapărat să fie frumos. Mai degrabă, în viziunea sa, un text critic se poate dovedi util prin claritatea și fermitatea acreditării unei idei. Analizele asupra textelor literare sunt realizate prin evidenţierea factorului estetic, a cărui neglijare, în opinia autorului, compromite cu totul cercetarea istorico-literară. Uscăciunea, pare a susţine A. Gh. Olteanu, domneşte acolo unde nu există conştiinţa valorilor expresive ale literaturii. Istoria literară este o ştiinţă în care creaţia, altfel spus arta literară, se defineşte, ca peste tot, prin valorile expresive ale universului recreat.

Din acest punct de vedere, privite ca produs al unei lucidități subiective, paginile cărților lui A. Gh. Olteanu reprezintă imaginea elocventă a inteligenței și disponibilităților sufletești ale acestuia, relatând cu gravitate statutul real al unui intelectual care are zilnic prilejul de a se verifica pe sine în noi exerciții de lectură și cunoaștere și, mai ales, de a se descoperi pe sine ca entitate. Robit de fascinația ritmului interior, neîntrerupt și organic, prin definiție unitar și sintetic, sedus de esențe și nu de pitoresc, A. Gh. Olteanu țintește, firesc, spre stabilirea unor coordonate duse spre anularea unor prejudecăți, complexități, îngăduințe sau deșarte iluzii. De aici și obsesia față de o așezare logică a unor raporturi în favoarea densității și a interesului cultural, a evadării din unilateralitate și a ancorării în substanță. Cercetând sub acest unghi piesa *Meșterul Manole* de Lucian Blaga, A. Gh. Olteanu stabileşte că miticul, magicul şi chiar ocultul se întâlnesc în sfera unui „timp mitic românesc, relevând prin transfigurarea cunoscutei legende, nu atât drama făuritorului de frumuseţi, cât modalitatea existenţială în ale cărei limite s-au putut dezvolta faptele.

Om de rară integritate morală, A. Gh. Olteanu reprezintă modelul dascălului și al intelectualului care și-a împletit propria existență cu problemele științifice și metodice ale învățământului românesc, contribuind la organizarea sesiunilor științifice ale cadrelor didactice din domeniile filologice, la susținerea și editarea publicaților de profil ale acestora. Mereu perceput ca un om de rară distincție, era o plăcere să-i urmărești șirul plin de farmec al constructelor, deducțiilor și definițiilor în numele accesibilității gândului pe care și-i propunea să-l comunice. În aceeași linie, textele profesorului sunt riguros structurate, dense ca fond, în formulări precise și pline de miez. În același timp, glacialul și distantul, ca mentalitate a celor care nu puteau pătrunde dincolo de orgoliul chipului omului puternic, A. Gh. Olteanu se dovedește, pentru oricine i se află în preajmă, o prezență firească, niciodată cu răutate, un om sociabil și prietenos, comunicativ și lipsit de încrâncenări, cu bunătate și înțelegere, unde este cazul, cu un adevărat cult pentru adevăr. Mai mult decât atât, după cum o pot confirma și cei care au avut cândva șansa de a-i fi stat în preajmă, chipul acestui om dintr-o bucată se îmbogățește cu însușiri ale unui visător și un mare romantic, adeseori chiar sentimental.

La cei 80 de ani, A. Gh. Olteanu continuă să ofere cititorilor încântare prin tinerețea inegalabilă a sufletului și ideilor sale. Mulți ani fericiți, domnule Profesor, cu sănătate și trainice împliniri!

Ion Bălu

CRITICUL G. CĂLINESCU

- 110 ani de la naștere -

În *Principii de estetică*, 1939, G. Călinescu demonstra că, înainte de toate, istoricul literar trebuie să fie şi critic, să aibă posibilitatea de a stabili ierarhii valorice în cuprinsul unei literaturi, deoarece critica este vocaţie. Numai cu simpla voinţă nu poţi fi critic.

Din februarie 1927, până în iunie 1958, G. Călinescu a semnat aproximativ douăzeci de studii şi articole în care a reflectat asupra problemelor criticii şi ale istoriei literare. Ele nu sunt consecinţa unor cauze exterioare, ci izvorăsc dintr-o pornire lăuntrică, răspund unor întrebări – pentru el – esenţiale. Fiecare articol pare a fi fost gândit din perspectiva unei sinteze, toate sunt raportabile la o potenţială construcţie supraordonată. Tocmai de aceea, textele îşi păstrează, nestinsă, valoarea ideatică, dezvăluind, peste timp, un subtil teoretician.

Oricâte influenţe s-ar găsi în gândirea călinesciană, primele lui studii dovedesc o îndelungată meditaţie asupra criticii şi a literaturii, mai mult, dezvăluie asimilarea cu un mare coeficient de individualitate a ideilor, pe care le-a integrat predispoziţiilor native ale personalităţii.

Detaşat pe fondul unei activităţi publicistice constante, *Critică şi creaţie*, publicat la 12 februarie 1927, în „Viaţa literară", este întâiul articol în care G. Călinescu abordează problemele teoretice ale disciplinei.

G. Călinescu îşi propunea să dovedească inconsistenţa disjuncţiei dintre critică şi creaţia ficţională, formulată de Titu Maiorescu în *Răspuns la discursul de recepţiune al d-lui Duiliu Zamfirescu*, rostit la Academia Română, la 16 mai 1909, Maiorescu relua ideea din articolulanterior, *Poeţi şi critici*, „că tocmai poeţii sunt mai puţin chemaţi să apreţieze poezia altora", deoarece ei „sunt prea puţin pătrunşi de felul lor de a pricepe"[1]. Menirea poetului este de a înzestra literatura cu propriile lui creaţii, lăsând criticului autoritatea de a judeca opera.

„Eroarea" lui Maiorescu – observa G. Călinescu – constă în considerarea criticii drept o activitate exclusiv ştiinţifică. Nu este adevărat că artistul ar vedea universul sintetic, iar criticul, analitic, altfel spus, cel dintâi s-ar exterioriza prin imagini, iar celălalt prin raţionamente abstracte, pentru că „momentul esenţial al activităţii critice este tot sintetic şi consistă în emoţia imediată, anticipantă a verdictului vremii", judecată căreia criticul îi dă o formă corespunzătoare prin mijloacele de expresie considerate mai potrivite. Nici practic, nici teoretic, nu se poate admite „specializarea indivizilor pe facultăţi ale spiritului. Dacă activitatea ştiinţifică este normativă şi metodică, arta se caracterizează prin fantezie şi personalitate, iar dacă un individ are predispoziţii creative, înnăscute, nu e de crezut că şi-ar pierde spontan talentul numai pentru că exercită o activitate ştiinţifică".

Critica şi creaţia nu au un punct de plecare ideatic. În perioada creaţiei, scriitorul „este liber în fantezia lui de orice constrângere a personalităţii sale intelectuale sau poetice", în vreme ce criticul este nevoit să caute materialului străin rezonanţe în propria lui activitate. Cele două manifestări spirituale sunt independente. Criticul poate fi şi artist. „În primul caz, va recepţiona ultimele unde ale unei emoţii a cărei esenţă nu-i e cunoscută decât mijlocit; în al doilea, va exterioriza o emoţie integral percepută, dar de a cărei undă de rezonanţă în afară nu-şi poate da seama" –, cu precizarea adiacentă că un artist nu se poate folosi de experienţa lui critică „spre a găsi cea mai bună exteriorizare"[2]. În concluzie, criticul poate scrie operă artistică, iar artistul, critică, dar cu o condiţie: primul să aibă talent, iar al doilea simţ critic.

Accentul pus pe „creaţie" era inedit în epocă. Originalitatea acţiunii „trebuie căutată în încercarea de a atribui criticii literare o funcţie creatoare, ceea ce criticii dinainte de el nu năzuiseră şi nici nu enunţaseră"[3]. Însă pasiunea pusă în rigoarea demonstraţiei constituie o dovadă că G. Călinescu avea în vedere. De fapt, altceva. El vorbea, în genere, despre critic, dar se referea, indirect, la sine însuşi. Convingerea în forţa creatoare a criticului dezvăluie certitudinea propriei înzestrări creatoare. I. Valerian îşi amintea că, în discuţiile zilnice, G. Călinescu era preocupat de acelaşi subiect: „Eu cred că un scriitor poate să creeze în toate genurile, nu există demarcaţiuni în domeniul spiritului"[4]. Iar în intervalul acordat Profirei Sadoveanu, sublinia aceeaşi idee: „Critica nu înseamnă absenţa însuşirilor literare, ba dimpotrivă le implică"[5].

Ceea ce contemporanii nu au sesizat a devenit evident peste ani şi nu greşim fixând în acest studiu inci-

pienta cristalizare a noţiunii de „scriitor total”, aspiraţiile spre care G. Călinescu a năzuit şi pe care a izbutit să o edifice cu inegalabil efort şi exemplară virtuozitate. Încrederea lui G. Călinescu în creativitatea lui nativă se bizuia pe lirismul ce impregna textile publicate în *Roma* şi va fi consolidată de vocaţia epică, probată de elementele specifice naraţiunii din cronicile apărute în *Gândirea* – pe care le va introduce în *Cartea nunţii* –, utilizate integral în biografia eminesciană.

Viaţa lui Mihai Eminescu – se confesa – „este totuşi un roman, putând fi citită cu interes ca oricare alt roman. Dar acest fapt se datoreşte nu romanţării lui, ci materiei înseşi, care – expusă după o metodă proprie, deşi austeră – a putut să dea unor pagini strict biografice ritmul şi aparenţa unor ficţiuni. În acest sens, da, am făcut un roman şi cred că cei care nu au nici un interes pentru istoria literară vor putea să se informeze asupra lui Eminescu cu impresiunea că citesc o carte de proză. Elementele esenţiale care dau cărţii iluzia unui roman sunt evocarea şi portretul. Am căutat să recreez atmosfera şi să interpretez oamenii, făcând prin aceasta critică – dar critică a vieţii, deci reconstrucţie a ei”[6].

Noţiunea de „scriitor total” va constitui unul din obiectivele prioritare ale revistei *Jurnalul literar*. Săptămânalul – caracteriza G. Călinescu una din ideile programului schiţat în primul număr – „cultiva scriitorul total şi cerea dar şi criticului ca măcar cu titlu de experienţă să scrie versuri, proză, iar în lipsa talentului, eseu de înaltă cerebralitate”[7]. Ideea va fi reexpusă în eseul *Istoria literară ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică*, din primul număr al noii serii din „Jurnalul literar”, 1947.

1. Simţul critic

Identitatea dintre critică şi creaţie a fost reluată o lună mai târziu în acelaşi periodic, în eseul *Simţul critic*. Între cele două domenii ale spiritului nu se află nicio deosebire de esenţă, ci numai o diferenţă de proces: „Una porneşte din afară spre a aştepta apetiţia creatoare, cealaltă purcede dinăuntru spre a-şi găsi materia”.

În *Principii de estetică*, va expune ideea mai limpede. Critica „este o vocaţie aşa cum sunt poezia, romanul şi celelalte arte. Nu poţi fi critic numai cu voinţă”[8]. Benedetto Croce a acceptat acest punct de vedere, dar considera „gustul” un atribut esenţial pe care criticul ar trebui să-l aibă. G. Călinescu înlătură conceptual fiindcă i se pare „confuz şi învechit”.

În *Ştiinţa literaturii*, Mihail Dragomirescu a introdus noţiunea de „simţ critic”, drept un alt simţ adăugat simţurilor fiziologice comune. Însă simţul critic nu constituie o trăsătură generală a spiritului uman şi G. Călinescu îi contestă valabilitatea universală. Criticul curăţă noţiunea de conotaţiile psihologie şi îi înlătură caracteristicile scientiste.

Emoţia provocată de receptarea operei de artă este de natură artistică, nu psihologică. Pe măsură ce opera creează în sufletul nostru un elan creator, receptăm trăirile sufleteşti străine ca şi cum ar fi ale noastre, emoţia psihologică se transformă în simţ estetic. Însă facultatea noastră creatoare nu poate recunoaşte pretutindeni „o posibilă producţie proprie”, nu valorizează întreg materialul perceput. În aceste interstiţii, fără ecou în conştiinţa noastră, acţionează rezervele critice. Criticul recreează opera conform normelor existente în propriul său suflet. El admite sau respinge, după cum „se înscrie sau nu în forma spiritului său de creaţie”. Fiind creaţie, criticii nu i se pot impune norme ştiinţifice cu caracter general. În consecinţă, spiritul critic este definit drept „forma propriei noastre activităţi creatoare, sub unghiul căreia primim şi valorificăm numai ceea ce ni se prezintă ca urmând normele de creaţie ale spiritului său”.

Fiind „autoconştiinţă creatoare”, critica presupune o tehnică adecvată, al cărei element definitoriu îl constituie „citatul”. A cita înseamnă a izola din textul operei un vers, o strofă, un fragment epic, „recunoscându-l ca probabil produs al propriei fantezii”. Acesta – argumenta – reprezintă momentul estetic al activităţii criticului. Citatul sugerează valoarea operei sau, dimpotrivă, lipsa ei de rezistenţă estetică. Citatul este izolat prin „clarificarea conţinutului şi conturarea formelor pe cale inteligibilă”, prin expunerea subiectului şi a modalităţilor narative.

De-a lungul anilor, G. Călinescu va duce tehnica citatului spre desăvârşire: „...reţine pasajele decisive pentru a caracteriza un stil, un personaj sau o îndrumare ideologică”, persuadat „că elocvenţa lor e imbatabilă”. Subordonate viziunii epice, „ele capătă rolul de piese constitutive ale demonstraţiei şi devin inseparabile. În critica românească, nimeni nu l-a egalat pe Călinescu în priceperea de a-i face pe autori să vorbească despre sine, autodefinindu-se. Propriile lor vorbe îi demască şi îi diferenţiază”[9], încât citatul este ridicat „la rangul unei adevărate arte a intuiţiei”[10].

În analiza şi reliefarea valorii – adăuga G. Călinescu în acelaşi articol –, este loc „pentru toate sistemele de critică, eficiente după timp şi spaţii în doze felurite”, în funcţie de specificul operei. Noutatea practicii şi a enunţării erau indiscutabile. Sainte-Beuve, Taine, Thibaudet, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu nu au practicat o astfel de critică.

De acum înainte, G. Călinescu va selecta, defini şi încadra valorile în raport cu specificitatea lor estetică. Procedeul va deveni evident abia după apariţia marii *Istorii…*, căreia Mihai Ralea îi reproşa prezenţa unui „integralism metodologic”. Şi enumera metodele: estetică, sociologică, psihologică, antropologică, patologică, medicală, portretistică. Însă observaţiile le considera „mici şicane”, însemnări „rapide făcute în treacăt” şi nu a ezitat să recunoască în *Istoria literaturii române* „o carte mare”, „un monument al culturii româneşti”[11].

2. Valenţele valorii

În eseul *Valoare şi ideal estetic*, G. Călinescu subliniază iniţial generalitatea emoţiei estetice. Poetul autentic dă expresie lirică unei vibraţii psihologice, prin care eul său individual se transcende într-un eu tipic şi universal. Confesiunea lui ne dezvăluie o umanitate posibilă, ne provoacă să ne vedem pe noi înşine în ipostaze felurite, să trăim înfiorarea în faţa descoperirii unei lumi posibile. Apoi, indirect şi politicos, respinge ideile lui E. Lovinescu referitoare la mutabilitatea valorilor estetice. În decembrie 1926, criticul publicase un articol despre Panait Cerna. Deşi critica raţionalistă „de acum douăzeci de ani” îl aprecia, Lovinescu sesizează lipsa

de ecou a poetului după război şi explica fenomenul prin modificarea sensibilităţii estetice a noilor generaţii.

Nu valoarea este mutabilă – riposteează G. Călinescu, ci idealul estetic, „adică ceea ce îşi propune scriitorul în mod deliberat”. Posibil este ca opere ce au entuziasmat la apariţie critica, astăzi, să nu mai placă. Caducitatea lor demonstrează că nu era vorba de o valoare adevărată, ci de o eroare de apreciere, făcută prin raportarea la generaţia criticului, „nu la universalitatea spiritului uman”.

Valoarea literară este totdeauna o însuşire de calităţi pentru un subiect uman. Dar nu e determinată de un anume ideal estetic, ci este obiectivă. Valoarea nu este exterioară, un dat ce se adaugă sau se disimulează, ci intrinsecă, existenţa sub care opera ni se arată, sinteza „experienţei sufleteşti şi a perfecţiunii tehnice”.

În termeni similari, dar tehnologici, ideea va fi dezvoltată peste o jumătate de veac de esteticianul polonez Markiewicz: „…valoarea este totdeauna valoare pentru cineva – pentru un individ sau un grup social – şi, în acest sens, este subiectivă; dar concomitent are aspectul său obiectiv, deoarece este condiţionată de particularităţile obiectivului respectiv ca întreg sau de particularităţile elementelor sale sau, în sfârşit, de relaţiile dintre elementele sau particularităţile sale. Valoarea există în obiect, aşadar în mod potenţial”[12].

3. Autoritatea

În eseul *Despre critică şi critici*, vocaţia şi simţul critic sunt subordonate noţiunii de „prestigiu” critic, reflexul social pur al activităţii critice. Semnele lui distinctive sunt „intuiţia sigură a talentului şi autoritatea”. Sensibilitatea criticului vibrează în faţa operei, îi percepe, defineşte şi impune valoarea înaintea cititorului comun – îşi continua G. Călinescu argumentaţia, folosind persoana a doua singular: „…să arăţi cu un ceas mai devreme noutatea literară, să dai afirmaţiei tale forma unei judecăţi mai trainice, să netezeşti drumurile talentului, dându-i conştiinţa de sine…”

Se adaugă trăsăturile profesionale: „A scrie bine, a scrie rar, a fi acut, a fi profesor universitar sau a avea reputaţie literară…” Fiecare în parte şi toate la un loc pot determina autoritatea. Dar, peste toate, hotărâtoare rămâne invulnerabilitatea „sub niciun aspect” întruchipată inegalabil de Titu Maiorescu. El a afirmat valorile cu „gravă” şi „imprescriptibilă” eficacitate, dar autoritatea lui s-a datorat faptului „de a nu fi fost vulnerabil în niciun domeniu spiritual”.

Prin contrast, criticii contemporani au un prestigiu vizibil diminuat. Mihail Dragomirescu „a moştenit” parţial autoritatea lui Maiorescu, „fărâmiţând-o prin lipsă de talent şi prin unilateralitate”. E. Lovinescu ar avea o autoritate „parţială”, provocată de indecizia intuiţiei valorilor. Iar autoritatea lui G. Ibrăileanu este „ocultă şi reală”.

Critica personalităţilor intrate în conştiinţa contemporaneităţii era un prilej cum nu se poate mai nimerit pentru un tânăr de a atrage privirile asupra lui. Este îndoielnic totuşi că G. Călinescu a urmărit notorietatea, deşi efectul trebuie să-l fi întrezărit. Atitudinea lui faţă de marii clasici ai epocii vine mai degrabă din conştiinţa superiorităţii propriei persoane. Contemporanii au văzu în acest eseu numai injuriile unui „mahalagiu dezechilibrat”, ce minimaliza creaţia marilor critici printr-un „subiectivism abject”[14].

***

Generalizarea lui Adrian Marino este lipsită de suport documentar. Vreme îndelungată, G. Călinescu a suferit moral din cauza lipsei de autoritate.

În articolele: *Problemă*, *Criza criticii*, *Profesiune de credinţă*, G. Călinescu a dezvoltat ideea independenţei criticului. El trebuie să facă abstracţie de relaţiile de prietenie şi să spună „adevărul” despre carte. Însă nu totul se poate spune. „Cine crede altfel nu cunoaşte viaţa. Criticul trebuie să accepte a spune o parte din adevăr, tăcând asupra altei părţi, dacă vrea să spună adevărul. Altfel se elimină din orice societate umană”. Din acest motiv, el însuşi a elogiat multe volume mediocre.

La începutul deceniului al patrulea, G. Călinescu admitea existenţa a „opt” critici care, „mai mult sau mai puţin sunt de acord asupra oricărui fapt literar”. Ei nu au respins o carte de valoare şi nu au elogiat un volum deficitar artistic. Deşi refuza a-i numi, cei „opt” puteau fi: Mihai Ralea, Perpessicius, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Al. Philippide, Paul Zarifopol şi G. Călinescu însuşi. Intelectuali fini, „cu putere de exprimare artistică”, toţi erau autori de opere literare şi filosofice „şi nu atârnă de mizera reputaţie de a fi recenzat umil opere umile”.

Şapte ani mai târziu, în „Jurnalul literar”, G. Călinescu era nevoit să recunoască relativa lipsă de autoritate a celor „opt”, inclusiv a lui personală. Înainte, criticii „erau profesori universitari (Maiorescu, Ibrăileanu, Dragomirescu) şi înrâureau de-a dreptul asupra viitorilor profesori”; astăzi însă, „deşi meritoşi”, fiind simpli publicişti sau profesori secundari, ei nu au suficientă „suprafaţă literară”[15].

Însă în 1932, printre cei „opt”, G. Călinescu credea că este o voce individualizată, ce spune „adevărul”, simbolizează opinia de mâine, se distinge printre ceilalţi prin relativa uşurinţă de a intui şi exprima aspectele realizate şi laturile friabile ale operei, întreprinde un necesar ecarisaj, obişnuieşte cititorul „cu lectura bunilor autori” şi consolidează „talentele în ascensiune”.

Epoca a refuzat să-şi însuşească impresia pe care G. Călinescu o avea despre sine. Cei ce frecventau cenaclul „Sburătorul” îi dezaprobau atitudinea negativă faţă de E. Lovinescu. Universitarii îl ignorau. Criticii din aceeaşi generaţie îi dezaprobau inconsecvenţa comportamentală şi labilitatea ideologică: „…a debutat impresionist la revista modernilor – scria Vladimir Streinu; cuprins de zvârcoliri, a făcut profesie de credinţă mistică la revista ortodoxiştilor; o nouă crispare l-a făcut să retracteze, ba încă, mai mult, l-a aruncat între raţionaliştii unei vechi reviste [*Viaţa românească* – n.n.], pentru ca astăzi să profeseze pe cont propriu vacuitatea de idei, la adăpostul unui splendid talent literar”[16].

Când nu ripostau violent, scriitorii ignorau cronicile lui G. Călinescu sau afectau indiferenţa. Tinerii critici, eseişti şi gazetari îl contraziceau constant: „Când noi găsim merite unei cărţi, alţii o găsesc detestabilă şi, dimpotrivă, cărţi fără valoare pentru noi, devin deodată opere capitale”.

Nu doar cronica literară era dezaprobată. Monografiile despre Eminescu, Ion Creangă, editarea *Jurnalului literar* au provocat aceleaşi reacţii negative. Apariţia *Istoriei literaturii române* a fost întâmpinată de o campanie denigratoare de necunoscută anterior violenţă verbală şi agresiune psihică adiacentă, în care „odios pamflet" şi „carte infamă" erau epitetele mai blânde. Acuzaţiile vizau „denigrarea" valorilor naţionale, „sadica plăcere să scoboare pe toţi corifeii literaturii noastre". Contemporanii erau iritaţi isteric de indiferenţa autorului faţă de discriminările rasiale şi politice ale momentului istoric.

Curând, o imundă adversitate a inundat întreaga presă. Unii îl acuzau de filosemitism, alţii de antisemitism. Răsunau îndemnuri repetate la interzicerea volumului şi la destituirea autorului din universitate. Cartea ce va fi considerată târziu opera capitală a epocii interbelice a fost întâmpinată cu rezerve, îndreptăţite sau rizibile, de poeţii, prozatorii şi criticii epocii, de la Rebreanu la Mihai Ralea, de la Ion Vinea la I. Al. Brătescu-Voineşti, de la Vladimir Streinu la Şerban Cioculescu.

Din toamna anului 1944, *Istoria…* a fost criticată de scriitorii evrei, nemulţumiţi de prezentarea lor în paginile cărţii. Din anul 1947, autoritatea lui G. Călinescu a fost sistematic erodată de comunişti. Miron Radu Paraschivescu, V. Dumitraşcu, Vicu Mândra-Lewys, Ion Vitner au declanşat o altă furibundă campanie denigratoare. Monografiile, *Principii de estetică*, *Istoria literaturii române* erau considerate nocive, minate din interior de greşeli fundamentale, de erori de gândire. Autorul însuşi se afla „pe plan ideologic" sub „imperiul puternic al mentalităţii duşmanilor săi şi ai întregului popor"[17].

În urma unor asemenea acuze, textele incriminate au fost practic interzise. *Viaţa lui Mihai Eminescu* va fi republicată abia la sfârşitul anului 1964; cu numai câteva zile înaintea morţii, criticul a văzut exemplarul de semnal din monografia *Ion Creangă*. *Opera lui Mihai Eminescu* a fost reeditată în 1970, dar, curând, a fost retrasă din librării şi retipărită într-o ediţie cenzurată. Iar *Istoria literaturii române* a fost reeditată abia în 1982. Aparent paradoxal, autoritatea lui G. Călinescu a cunoscut adevărata ei ascensiune după interzicerea operei sale de către comunişti!

4. Treptele ascensiunii

În mai 1928, G. Călinescu a publicat în *Gândirea* eseul *Ascensiune*, unde îşi expunea, prin zece trepte urcate cu trudă, formaţia spirituală şi sistemul critic, sintetizând, alături de altele noi, ideile diseminate în articolele anterioare, într-o altă structură.

Deseori – se confesa –, în timpul lecturii a avut impresia că opera devenea „o virtualitate" a puterii sale creatoare: „Când judec, creez". Din această convingere a devenit poet, fiindcă „orice eu îşi caută o expresie". A fost nevoit s-o caute în fantezia lui, pentru ca, negăsind-o, s-o recunoască în universul ficţional străin: „Trebuia să fiu un poet rău, ca să devin un critic drept". Propria-i poezie îi dădea posibilitatea de a recepta „cu mai multă înfiorare" creaţia altora, dar nu şi putinţa de a o judeca.

A intuit atunci necesitatea unor cunoştinţe substanţiale despre artă în genere, fiindcă numai prin experienţă judecata „se face mai îndemânatică şi sufletul mai ascuţit". Spiritul lui „de tot normal" l-a determinat să caute „numai ceea ce era esenţial" şi să citească „temeinic şi de trei ori o carte bună, decât trei cărţi trecătoare". Pentru a convinge prin profunzimea judecăţii, simpla comunicare a impresiei nu era suficientă; trebuia consolidată prin cultură ideologică şi prin limbaj. Actul critic exclude indiferenţa şi rigiditatea. Cere, dimpotrivă, ură, mânie, indignare, „pentru ca judecata suficientă pentru sine să zguduie pe omul în genere indiferent"; „cine nu este temut nu este respectat". Iar emoţia artistică trebuie comunicată prin toate mijloacele, pe calea „ideilor sau a imaginilor".

Statornicia principiilor ar trebui clădită pe „demnitatea etică, tactul omului politic, arta de a respinge fără a jigni, de a chema fără a exalta şi de a pune pe toţi alături", având aerul că acordă tuturor o „preţuire particulară". Totul contribuie la alcătuirea unei autorităţi inalterabile: „Artiştii sunt eroi, criticul trebuie să fie rege".

5. Tehnica

Târziu, într-o cronică a „mizantropului", G. Călinescu a expus modalităţile de investigare a universului artistic, reconstituirea operei în plan secund prin limbaj critic: „…mă orientez repede şi dintr-o ochire am şi trecut la concluzie. Dar apoi mă-ntorc de la concluzie şi parcurg câteodată foarte de multe ori drumul care duce la ea. Am înţeles cartea dar vreau să-i refac toate piesele, s-o scriu eu însumi încă o dată, mintal…"[18].

În analiza poeziei, multe cronici au drept suport identic noţiunea de claritate, deşi poezia modernă este, aparent, încifrată. Mărturisit într-un argument la analiza versurilor lui Ion Pillat, sentimentul clasicităţii constituie o constantă a gândirii călinesciene. Pe această idee este străbătut, de pildă, *Itinerar sentimental* de Perpessicius şi din acelaşi motiv este preţuit *Caietul verde* de Ion Pillat. Însă nu o dată, năzuinţa spre clasicitate umbreşte percepţia valorică şi G. Călinescu elogiază palidele poeme ale lui M.D. Ioanid pentru „limpiditatea clasică şi sentimentul de superioară fericire sufletească". În funcţie de acest criteriu, limbajul va constitui un element diferenţiator. În poezia lui V. Voiculescu, de exemplu, cuvintele au „un gust propriu", „densitate", sunt „ele înşile", în timp ce lexicul lui Simion Stolnicu rămâne „silnic".

În comentarea prozei, este vizibil un scenariu în jurul căruia se strânge analiza: o introducere în care accentul cade pe o problemă teoretică, expunerea subiectului şi izolarea citatelor. Trecerea de la primul la al doilea moment se face invariabil, sinonimic: „Subiectul este acesta…"

Refuzând digresiunea şi generalizarea echivocă, opera literară este pentru critic, efectiv, o realitate artistică şi eforturile converg spre comunicarea valorii şi a emoţiei. Din loc în loc, privirea cade pe o imagine ce sugerează analogia cu realitatea extralingvistică. Poemele lui Voiculescu au ceva „din arta icoanei pe sticlă ardeleneşti, la care petele de culoare sunt materia şi liniile configurative"; în *Răscoala* lui Rebreanu, „fiecare pa-

gină e incoloră ca apa mării luată în palmă, dar ne aflăm totuşi în faţa unei mări înfuriate”[19].

Din toamna anului 1934, în percepţia literaturii contemporane, este vizibil un spor calitativ, tehnic şi mai cu seamă valoric. Cronicile literare ale noii etape adaugă alte elemente celor relative anterior. Valoarea volumelor de versuri este tot mai frecvent condiţionată de intelectualitatea poetului, pentru că poezia „este în fond un proces intelectual, adică de cunoaştere a esenţelor lumii”. Cultura celui ce scrie versuri şi, adiacent, stăpânirea limbajului sunt atitudinile esenţiale.

Până spre începutul anului 1937, aprecierea prozei rămâne şovăielnică. Multe romane, uitate cu desăvârşire astăzi sunt prezentate îngăduitor. Procesului i-a dat o explicaţie criticul însuşi: „neaşteptata recoltă” de romane ar fi găsit critica „nepregătită încă să priceapă rostul acestui gen”. G. Călinescu a perceput cu reticenţă romanul existenţialist al noii generaţii de prozatori. În schimb, se mişcă dezinvolt pe structurile narative tradiţionale.

În aceeaşi perioadă temporală, G. Călinescu a început acţiunea de ierarhizare a valorilor artistice cu Ionel Teodoreanu, proces în care „răutatea” menţionată în *Ascensiune* era inclusă. Dintre Ionel – „scriitor inferior reputaţiei sale şi adesea chiar fără niciun interes pentru literatură” – şi fratele său, Al. O. Teodoreanu, cel de al doilea „este singurul cu daruri temeinice, care va rezista. Se întâmplă în istoria literaturii noastre această curiozitate: că în vreme ce acum d. Ionel Teodoreanu are favoarea publicului (a publicului neintelectual, se înţelege), mai târziu d. Păstorel Teodoreanu va fi singurul cercetat de istorie, d. Ionel Teodoreanu rămânând a fi amintit ca o notă biografică a fratelui său”[20]; „…sunt omul pentru care nu există prietenie – se destăinuia într-un interviu –. E de ajuns să definesc o idee mintal, o carte, ca să simt nevoia neapărată de a o spune – fără să ţin seama că jignesc ori supăr un amic, ori o cunoştinţă. Fără această trâmbiţare a *răutăţii* [subl. aut.] mele existenţa mea nu are nici un sens”[21].

6. Negarea activităţii critice

De-a lungul anilor, G. Călinescu şi-a negat, constant şi vehement, statutul de cronicar literar: „…nu mă socotesc critic” – îi mărturisea lui I. Valerian în decembrie 1932. „Am scris articole. S-a întâmplat ca acest articol să fie numit critic. Astfel am ajuns să fac critică”, declara în intervalul luat de Valer Donea (pseudonimul Profirei Sadoveanu). „Critica ne este o preocupare secundară, la care am fi renunţat dacă ar fi îngăduit condiţiile literaturii actuale” – se confesa în prefaţa la *Istoria literaturii române*… „Critica literară nu-mi place congenital”, adăuga în octombrie 1947, în *Preambul* la cronica literară din *Naţiunea*. „…Nu sunt critic profesionist, vocaţia pentru acest gen îmi lipseşte”, accentua în 1958, în *Critică şi creaţie*.

Însă aproape şapte sute de cronici literare răspândite cronologic, în *Sburătorul*, 1927, *Viaţa literară*, 1927-1930, *Sinteza*, 1927, *Gândirea*, 1927-1929, *Vremea*, 1930, *Adevărul literar şi artistic*, 1932-1939, *Viaţa românească*, 1933-1934, *Naţiunea*, 1947-1948, *Contemporanul*, 1858-1962 ş.a. constituie o dovadă indiscutabilă că G. Călinescu a fost totuşi un critic literar.

În ciuda deselor negări, G. Călinescu s-a arătat adesea – în scrisori şi în relaţiile interpersonale – interesat să scrie cronici. În ianuarie 1932, când Liviu Rebreanu se pregătea să scoată primul număr din *România literară*, G. Călinescu şi-a oferit imediat serviciile de cronicar literar. Dar romancierul i-a refuzat oferta: „Călinescu nu poate fi la noi cronicar oficial, fiind angajat la *Adevărul literar*”.[22]

În scrisoarea expediată lui Mihail Sevastos la 5 februarie 1938, prin care solicita expedierea urgentă a unei sume restante, contravaloarea a trei cronici, se justifica: dacă revista ar fi fost lipsită de suport financiar, „ţi-aş da articole şi ani de zile gratuit”. Dar, în asemenea circumstanţe, „aş fi nevoit să-mi înlocuiesc onorariul pierdut, oricât de mic, colaborând şi în altă parte”. În aceeaşi epistolă, îşi afirma nerăbdarea de a scrie, în continuare, cronica literară: „aşa de bine, dar prea mult nu voi pierde material, fiindcă în cele din urmă, *pişcat de mâncărimea de a critica* [s.n.] voi găsi altceva”.[23] Dacă activitatea critică avea o justificare lăuntrică, ce semnificaţie poate avea periodica lepădare publică de cronica literară în redactarea căreia a depus un permanent efort spre desăvârşire? Dorinţă de originalitate? Simplă maliţie? Plăcerea de a rosti un paradox?

În anii din urmă, s-a afirmat adesea că, în ansamblul activităţii călinesciene, cronica literară stă mărturie unei munci încordate şi de durată, ce se subordonează pregătirii *Istoriei literaturii române*. Se motivau astfel, indirect, repetatele aserţiuni rostite de G. Călinescu: odată ce cronicile erau lipsite de valoare autonomă, fiindcă fuseseră reluate în marea sinteză, firesc era ca autorul să le ignore şi să-şi revoce calitatea de critic literar.

O asemenea opinie, unanim răspândită, după cum textele o dovedesc, este eronată. Cronica literară călinesciană nu se înfăţişează câtuşi de puţin ca un vast şantier din care, prin prefaceri succesive, s-a plămădit materia sintezei din 1941. Aparent incredibil, toate cronicile spaţiului temporal 1927-1939, fără a mai vorbi de cele ulterioare anului 1941, îşi păstrează o distinctă valoare independentă. Edificatoare rămâne, sub acest aspect, compararea lor cu paginile corespunzătoare din *Istorie*… Ceea ce a reţinut G. Călinescu din aceste texte este absolut nesemnificativ, fiindcă elementele păstrate nu depăşesc aproximativ 5%.

În limitele acestui procent, în ordinea frecvenţei, pe primul loc se aşază citatele. Sever selectate, ele sunt introduse într-un alt context, însoţite fiind de un comentariu deosebit de cel din revistă. Pe un plan inferior, se situează aprecierile critice. G. Călinescu a reluat cu relativă discontinuitate, segmente reduse la o frază sau două, dar numai rareori ele au fost păstrate în forma existentă în periodice.

Multe cărţi, amplu comentate în cronici, printre ele: *Fragmente dintr-un caiet găsit* de Mihail Sebastian, *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, *Lada cu năluci* de H. Bonciu ş.a. nu sunt amintite în *Istorie*. Numeroase altele: versurile lui Ion Pogan, Al. Viţianu, romanele lui T. Teodorescu-Branişte, schiţele lui Tudor Muşatescu ş.a. sunt semnalate doar la… bibliografie. Volume diverse şi nu puţine la număr: *Drumul ascuns* de Horten-

sia Papadat-Bengescu, *Destin* de V. Voiculescu, *Uvar*, *Soarele în baltă* de Mihail Sadoveanu etc., pe care criticul le-a recenzat o dată în *Adevărul literar şi artistic* şi a doua oară în *Viaţa românească*, semn că, iniţial, le-a acordat o importanţă deosebită, sunt complet ignorate de istoricul literar sau, uneori, autorul le reţine numai titlurile. Chiar dacă aceleaşi cărţi constituie materia cronicii literare şi sunt prezentate şi în *Istorie…*: *Rusoaica* de Gib Mihăescu, *Golia* de Ionel Teodoreanu, romanele lui Constantin Stere ş.a., discursul istoricului literar are o altă curgere ideatică şi expresivă decât textul cronicarului, şi chiar dacă judecata rămâne aceeaşi, argumentarea diferă. Numai în foarte puţine cazuri fondul comentariului coincide, sub aspect ideatic, dar şi atunci el este exprimat într-o altă haină stilistică.

Acum putem răspunde cu mai multă probabilitate întrebărilor anterioare: cronica literară se înscrie sub incidenţa unei fatalităţi vocaţionale, impuls axial căruia G. Călinescu nu i s-a putut sustrage.

Note

1. Titu Maiorescu, *Opere*, II, Minerva, Buc., 1984, p. 241-241.
2. G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I, Buc., 1991, p. 11; celelalte citate provin din aceeaşi ediţie.
3. Al. George, *G. Călinescu şi spiritul polemic*, „Viaţa românească”, XXVIII, nr. 3, mart. 1975, p. 34.
4. I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, EPL Buc., 1967, p. 69.
5. Profira Sadoveanu, *De vorbă cu G. Călinescu*, „Adevărul literar şi artistic”, XV, nr. 797, 15 mart. 1936, p. 5.
6. Camil Baltazar, *De vorbă cu domnul G. Călinescu*, „România literară”, I, nr. 8, 9 apr. 1932, p. 4.
7. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundaţiilor Regale, Buc., 1941, p. 882.
8. G. Călinescu, *Principii de estetică*, EPL, Buc., 1968, p. 80 ş.u.
9. Paul Cornea, *Fizionomia şi fiziologia actului critic*, „Revista de istorie şi teorie literară”, tom 14, nr. 3-4, 1965, p. 794.
10. Cornelia Ştefănescu, *Criticul literar*, ibid., p. 783.
11. Mihai Ralea, *Istoria literaturii române de G. Călinescu*, „Revista română”, I, nr. 7-9, nov.-dec. 1941, p. 513-514.
12. Henryk Markiewicz, *Conceptele ştiinţei literaturii*, trad. C. Geambaşu, Univers, Buc., 1988, p. 346.
13. G. Nichita, *Mahalagismul în artă*, „Sinteza”, I, nr. 12, mart. 1928, p. 19.
14. Adrian Marino, *Definiţia criticului*, „Gazeta literară”, XIII, nr. 11, 17 mart. 1966, p. 7.
15. G. Călinescu, *De ce nu se citeşte*, „Jurnalul literar”, I, nr. 2, 8 ian. 1939, p. 1.
16. Vladimir Streinu, *Pagini de critică*, I, EPL, Buc., 1968, p. 217.
17. Ion Bălu, *G. Călinescu, Bio-bibliografie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedic, Buc., 1975, p. 483-500.
18. *Mărturisiri sincere*, „Lumea”, II, nr. 28, 26 apr. 1946, p. 8.
19. G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I, Buc., 1991, p. 373; toate celelalte citate provin din aceeaşi ediţie.
20. „Adevărul literar şi artistic”, XIV, nr. 896, p. 7.
21. Profira Sadoveanu, op. cit., p. 5.
22. Liviu Rebreanu, *Jurnal*, I, Minerva, Buc., 1984, p. 224.
23. M.L.R., S., nr. 2667, 31-11-13.

G. Călinescu

LEONARDO DA VINCI – 500 DE ANI DE NEMURIRE

Sebastian Grama

IN HOC SIGNO...

Pare simplu. Chiar şi după Valéry (*Introduction à la méthode de Léonard de Vinci*). Să convenim, o lectură destul de incomodă. La micul muzeu din Vinci, o lecţie despre anamorfoză înnoadă lucrurile. Te uiţi – verbul sună oarecum neglijent, însă e cu voie pus: Leonardo rareori îngăduie o privire neutră: la el, mereu, te şi uiţi – către „Buna Vestire” (o copie: originalul este la Uffizi), primeşti câteva indicaţii, foloseşti un soi de maşină care-ţi decupează vederea şi, la final, descoperi o altă aşezare a spaţiului. Te întrebi, naiv, pe când urci în turnul de alături ca să admiri liniştitul *sfumato* al zărilor toscane, dacă nu cumva te-ai înşelat. Ori – cine ştie – încă te înşeli. Dacă, în jur – nu obligatoriu acolo, în tabloul *X*, *Y*, *Z*, ci aiurea – eventual până şi una-alta de prin camera de acasă, unde ai motive a estima că eşti un fin cunoscător al ungherelor –, dacă până şi îmbinările de lemn ce-ţi alcătuiesc biblioteca se joacă de-a Celălalt sub nevinovata mască a unei geometrii familiare?... Şi, dacă tot vorbim despre naivitate (şi despre iminenţa Nativităţii), ne-am gândi o clipă şi la festa pe care tabloul însuşi le-a jucat-o benedictinilor de la Monte Oliveto, care îl socoteau ca operă a minunatului Domenico Ghirlandaio?...

Pare simplu, dar, din placiditatea măslinilor şi din izul de pelin ce decorează onduleurile peisajului, dintr-un *hortus conclusus* parcă spontan (ceea ce nu mira pe nimeni, fiind cel mai neînsemnat paradox în preajma tainei marianice), am ajuns direct în pragul unui carnaval sofisticat, în care nicio monadă nu este fără de rest ceea ce se arată *prima facie* a fi. Monadă – pentru că nu se cădea să ratăm aici o trimitere mai mult sau mai puţin ludică la un alt aparat anamorfotic, de fabricaţie germană (cu materiale franceze). Până la urmă, totuşi, carnavalul încifrează o pasă platonică: miza constă în parcurgerea intervalului dintre masca sensibilă şi un chip (*eidos*) întotdeauna – dinspre noi – secund. Inevitabil şi deopotrivă uimitor pleonasm: o acţiune ipocrită (*hypokrisis*, la Roma, s-a transformat în *actio*). Aproape că am fi tentaţi a indica deja – ori a divulga, ori a demasca – platonismul angajat în această joacă serioasă drept izvor al enciclopedismului leonardesc. Un renegat fizician din Argentina (Ernesto Sábato) afirma despre geniu că este acela care sesizează că piatra care cade şi Luna care nu cade sunt acelaşi fenomen. Leonardo a sesizat că pasărea şi lemnul pot fi complice dacă reproducem în lemn raporturile matematice dintre părţile păsării. În acţiune. Metoda genealogică este aptă să furnizeze teribile surprize atunci când evaluăm prin comparaţie anamorfoza şi elicopterul. Să nu ardem (însă) etapele.

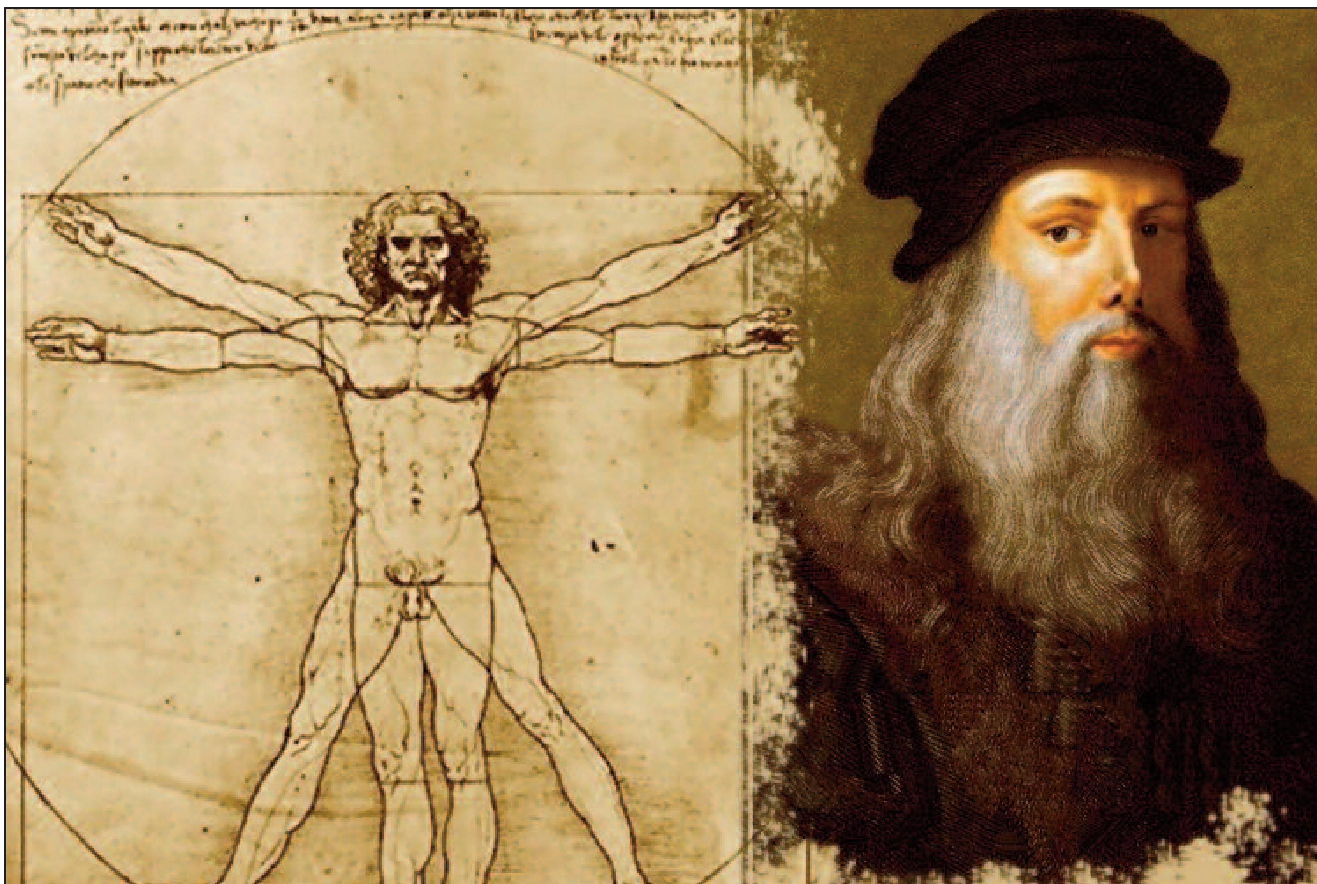
„Omul Vitruvian” (mai exact *Le proporzioni del corpo umano secondo Vitruvio*) nu se îndepărtează de „pasa” în discuţie. Probabil că nu este inutil să ne amintim că şi Vitruviu (sec. I î. Chr.) a construit maşinării militare. *Cosmografia del minor mondo*, anatomie şi tanc, palmă şi aripă confirmă rezumatul propus de un alt argentinian (Borges) pentru inconturnabila nebunie platonică: de fapt, a gândi înseamnă a uita. Reformulare iscusită a vechii apocalipse anamnetice: copacul din ghiveci este copac atât cât este şi unul dintre stejarii care le-au vorbit cândva preoţilor de la templul din Dodona. Şi îi numim la fel („copac”) deoarece uităm nuanţele futile: gândim. Sensul cuvântului „concept”: o prindere laolaltă.

În ultimă instanţă, maşinăriile ingenioase, în carnavalul metafizic al metodei analogice, se prezintă ca simptome ale imortalităţii. Poţi fi nemuritor în multe feluri. Prin fapte sau graţie, prin amintire (adică operă) sau prin iubire. De pildă. Însă toate acestea presupun, cumva ori altcumva, păstrarea unei figuri lesne identificabile, a unei substanţiale personalităţi, a unei logice unităţi trans-ipostatice. Sunt *acţiuni* bine legate, precum pe scenă: stârpitura din *actul* I este regele din *actul* IV. Leonardo inventează o nemurire nouă. (Fireşte, nu este nimic nou sub Soare – şi încă mai puţin după Greci –, dar efectele, cu predilecţie în Renaştere, contează enorm: efecte palpabile, admirabile, uimitoare). Palma şi capul, tocmai fiindcă nu mai sunt privite ca substanţe, rămân: ele nu diferă de o ecuaţie ori de un raport exprimabile în alt corp, în te miri ce materie. Ne complicăm fără noimă gândindu-ne la esenţă ca rezultat al conce-

perii substanţei prin ipostazele sale. Nu ai cum fi platonic – nu într-*unul* dintre numeroasele proiecte ale platonismului – până la sfârşit. (Nici Platon n-a putut – şi a scris *Parmenide*: un joc secund, mai pur...). Distanţa dintre mijlocul frunţii mele şi articulaţia acromioclaviculară nu are legătură cu hazardul, ci cu Pythagoras. Ceea ce o face aplicabilă deopotrivă costumului de scafandru, podului rotitor sau tunului. Eternitatea raportului dintre ipotenuză şi catete se repetă în ceea ce sunt (eu) şi în ceea ce par a nu fi. Precum o lege care leagă piatra şi Luna – suspendându-le diferenţele. A inventa înseamnă a descoperi (sens vechi, în latină, pentru *invenio*). A descoperi, de pildă, cârdăşia metafizică dintre un obicei matematic şi numeroase feluri de materie: pot sesiza eficienţa unei teoreme din geometrie în construirea unei case de lemn sau (egal, formal) de granit. Asemănarea lor, ca în platonism, indică participarea la *ceva* nenăscut, nepieritor, incoruptibil, omogen etc. Faptul că regularităţi universale ne bântuie viscerele, palatele, veşmintele şi armele deopotrivă nu „descalifică” nicicum universalul, ci ne consacră universal accidentalitatea: umbra căzând în amurgul pieziş pe un cub nu-i demontează feţele pătrate: i le justifică, în faţa ordinii divine, ca prindere de viaţă a ceea ce consideram, cu neatenţie, nemuritor şi rece. Mai cu seamă rece.

Desigur, Leonardo mai şi trişează. De parcă teoremele ar epuiza misterul acelei mâini pe care Fecioara (din grota cu stânci) o ţine – reprezentată în vertiginos *raccourci* – deasupra capului aureolat al Pruncului Iisus. Evident că ştiinţa pusă în operă este copleşitoare (lumina, umbrele şi curbele, volumele, proporţiile, culoarea...); evident că asta nu „explică” *nimic*. Înţelegem, fără îndoială, acul unghiurilor, ne uluieşte reţeaua ce adună punctele care definesc părţile mâinii şi chipurile celorlalte personaje ori pliurile veşmintelor, însă indecidabilul amalgam de maternă tandreţe protectoare şi tensiune cosmică rămâne fără lămurire. Aici, de aici, oglinzile nu sfârşesc niciodată. Însuşi tabloul poate fi Pruncul sub mâna severă a pictorului... Am fi tentaţi a continua, dar nici nu mai contează. *Deus est sphaera cujus centrum ubique circumferentia nusquam*. De bună seamă, nu există nicio ierarhie în această reţea.

Leonardo, *aşadar*, este irepetabil fiindcă este inepuizabil. Însă logica unei astfel de sentenţe, apropiată unei false „deducţii” eleatice, tot pe-atât impecabilă, devine fals barocă atunci când este răsturnată: Leonardo, *aşadar*, este inepuizabil fiindcă este irepetabil. Ceea ce adaugă o hotărâtoare nuanţă: infinitul este individualul. Iubirea pentru accident, umbră geometric vinovată (şi deopotrivă geometric supusă), iubirea pentru metafizica tăcere a unui cop, a unui chip voalat în aparenta universalitate a conceptului (înţeles, *aşadar*, în limba latină), pentru clipa nesfârşită a unui zâmbet... Maşină ori secundă a unor plete pe care tocmai se prelinge aur filosofic, aer de icoană mişcată pentru a-şi confirma eterna imuabilitate, Leonardo, *aşadar*, este pura matematică a absolutului incalculabil.

SERTARUL CU AMINTIRI

Ioan Adam

POST-RESTANT

Încercând, târziu, să fac ordine într-o arhivă personală eteroclită şi într-o bibliotecă numărând încă – după miile de cărţi donate Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti (incendiată de un nevolnic răsplătit apoi cu gradul de general) şi bibliotecilor din Basarabia – vreo 5000 de volume, am dat de o mulţime de hârtii îngălbenite. Sunt scrisori, bileţele, manuscrise ale unor articole apărute sau măcar destinate ziarelor la care am lucrat, propuneri de volume de poezii, romane, piese de teatru ce-ar fi trebuit să apară la Editura Eminescu, unde-am trudit trei ani.

Cine sunt semnatarii lor? Îi enumăr doar pe câţiva dintre ei, aşa cum îmi revin în amintire acum, într-o zi în care se vorbeşte mult despre Europa şi mai puţin despre România. Primul în şir e şi profesorul meu cel mai drag, Şerban Cioculescu, dându-şi „cota" de articole pentru presa centrală fără să-i pese ce se va întâmpla cu ele. Îi urmează Ştefan Bănulescu, mulţumindu-mi în stilul său înflorit, cu miresme de Bizanţ, pentru cronica din „Scânteia tineretului" la *Cartea Milionarului*. Apoi Mihai Gafiţa, rugându-mă în versuri, el care „croşetase" atâtea cărţi, să las neatinse pletele articolului său. (Samson a rămas cu coafura integrală!) De la Adrian Popescu am un manuscris celebrând stelele fixe ale limbii române. Şi mai sunt Augustin Z.N. Pop, eminescologul cu o caligrafie pe care ar fi invidiat-o Anastasie Crimca, Horia Bădescu, virtuozul *Ronsetelor*, Aurel Rău, căruia i-am scos volumul *Efigii*, Victor Eftimiu, L. Kalustian (mi-a dăruit un manuscris al lui Duiliu Zamfirescu şi o carte poştală a lui Caragiale), Constantin Ciopraga, Gheorghe Tomozei şi Nichita Stănescu, ambii gata să lupte, în vara lui '968, contra ruşilor (poetul *Necuvintelor* adăuga numelui său şi specialitatea militară: „puşcaş mitralior"!), Niculae Gheran, Pompiliu Marcea, George Gană, Mihai Drăgan, Mircea Dinutz, Magda Ursache, Dinu Flămând, Daniel Dimitriu, Apostol Gurău, Vasile Andru, Titu Popescu, Dan Rotaru şi mulţi alţii. Reînvie în răvaşele lor o lume ce credea mai mult în slovă decât în telefon, în cuvântul potrivit, nu în cel venit la întâmplare, în luciditate, nu în ţâfna egolatră.

Apropo de întâmplare! Revăd şi adnotez astăzi, 9 mai 2019, la exact treisprezece ani de când expeditorul a plecat dintre noi, scrisoarea şi versurile lui *Petre Bucşa*. Era un bărbat bine clădit, prevenitor, ardelean cu umor, care-mi povestea la un pahar de vin alb, bun, de Lechinţa, băut, fireşte, la Restaurantul Universitarilor din Cluj, cum a fost silit, prin '946, patronul de la „Dermata" să dea „boconci" muncitorilor. Mi-a trimis după câteva luni o scrisoare autobiografică şi un grupaj de versuri despre drama Ardealului spintecat de „hatul de la Feleac" şi pleşuvit de păduri şi atunci. Acum, când ne pasc aceleaşi primejdii, e bine să ne amintim că dinspre Mittel Europa nu ne vin doar binecuvântări...

Şi tot azi revăd scrisoarea lui *Florentin Smarandache*, poet şi matematician ca Ion Barbu, rătăcitor însă peste Ocean, în Arizona. Am avut cu el un schimb de scrisori şi i-am dedicat în „Vocea României", 4 octombrie 1995, şi cronica *Aurul pierdut*, pe care o reproduc, iată, în „Pro Saeculum", nu cu gândul la aurul de la Londra (deşi nici acesta n-ar trebui să mai fie ostatic în Albion!), ci la milioanele de români răspândiţi hăt departe, în Vest şi-n Est, din Anglia până în Noua Zeelandă. Acesta e marele tezaur pierdut. Şi un freamăt de memorie îmi readuce în prezent spusele unui clasic: „Popoarele şi ţările mici sunt ca averile mici. Nu poţi pierde o parte, fără să pierzi totul..."

P.S. I-am dat acestei posibile rubrici titlul *Post-restant*. Nu pentru că scrisorile cu pricina n-ar fi ajuns la mine. Dar destinatarul lor adevărat e *Cititorul* de peste timp, care va avea astfel o imagine despre noi, cei de

ieri şi de azi. Sau, cum scria Argetoianu, traseist cinic şi brutal, dar memorialist excepţional, sunt mesaje *Pentru cei de mâine: amintiri din vremea celor de ieri.*

Petre Bucşa

Iubite prietene Ion Adam,

Răspund rugăminţii, iată, îţi trimit câteva din poemele scrise în îndepărtatele mele tinereţi. Îţi trimit mai multe pentru a avea de unde alege ceea ce îţi trebuie.

Pentru clarificare, îţi precizez următoarele:

1. Le-am aşezat în ordinea anilor când ele au fost scrise;

2. Unele dintre ele au fost publicate în volumul meu de debut *Cetini mohorâte* (Ed. Detunata – 1943) şi anume: *Autobiografie* (dar sub titlul *Eu sunt din ţara…*) din care însă am eliminat penultima strofă întrucât este mai puţin realizată şi nesemnificativă în economia poemului; *Tristeţe-n munţi*; *Baladă* (în volum sub titlul *Lungu-i drumu…*); *Colindă*; *În Ţara lui Stei-Împărat*; *La Ocoliş în făgădău*.

3. Altele le-am publicat în volumul *Ceremonii* (Ed. Dacia – 1978) în grupajul *Poeme rostite cu gura închisă (1941-1944)*, şi anume: *Poveste despre cai*; *Nu ştiu să plâng*; *Vine cineva*; *Stampă*; *Zice Iancu*, iar poezia *Cât de amarnic*, în acelaşi volum, însă în grupajul *Sentimentul Patriei*. Aşadar, 12 bucăţi. Unele dintre acestea neputând apare în volumul de debut din cauza cenzurii, altele (*Nu ştiu să plâng*; *Vine cineva*) din acelaşi motiv, nici în presa literară.

Nu cu intenţie de a face vreun reproş cuiva, vreau să-ţi spun că, probabil, din pricină că primul meu volum a apărut într-o editură obscură şi că punea mai mare preţ pe latura social-politică a evenimentelor respective decât pe realizarea estetică a poemelor, criticii literari, îndată după 23 August 1944, l-au dat repede uitării. Nici chiar prietenul meu mai vârstnic, George Togan, care scosese în 1944 antologia *Mă cheamă Ardealul* şi în care îmi reprodusese două poeme din volumul de debut (*La Ocoliş în făgădău* şi *Ţara mea*, poezia pe care ţi-o trimit sub titlul *Autobiografie*), nu şi-a mai adus aminte de mine în antologia întocmită acum câţiva ani tot de el şi intitulată semnificativ *Ceea ce nu se uită*[1], şi nici Emil Manu publicând o altă antologie a poeziei antifasciste din perioada respectivă. Eu nu fac parte din *generaţia amânată*, ci din *generaţia pierdută*. Acum e foarte simplu să-l consideri şi pe D.M. Ion (de exemplu) ca fiind poet antifascist, când el nici măcar nu se născuse la vremea aceea. Mă întreb însă: cine şi când va avea curajul să scoată la iveală operele literare (mai mult sau mai puţin realizate estetic) prin care scriitorii şi-au manifestat net atitudinea împotriva fascismului şi a războiului împotriva Uniunii Sovietice? Oare noi nu am avut, totuşi, o literatură antifascistă? Să fiu bine înţeles! La semnarea Diktatului de la Viena abia absolvisem clasa a 7-a a Şcolii Normale. Eram, adică, elev. Evenimentele istorice m-au determinat să scriu *ce* şi *cum* am scris. La vremea respectivă conştiinţa mea politică era pur instinctivă, simţeam doar că ceva nu este în regulă. Doar atât! Cred că odată şi odată va veni vremea când să se poată spune, pe bază de documente, care a fost atitudinea scriitorimii române, şi în special a Asociaţiei Scriitorilor din Ardeal, al cărei preşedinte a fost Victor Papilian, faţă de cedarea Transilvaniei de Nord-Vest şi implicit faţă de fascism. Pentru mine este cu totul de neînţeles de ce toate popoarele europene au publicată o foarte bogată literatură antifascistă, iar noi o dăm uitării, deşi ea există, dacă nu atât în ceea ce s-a putut publica în presa vremii, în ceea ce a rămas în sertarele scriitorilor.

Să ştii însă că dacă îţi scriu aceste rânduri, nu pledez „pro domo”. Este departe gândul acesta de mine. Pe vremea aceea făceam – vorba burghezului gentilom – *proză* fără să ştiu… Acum însă îmi dau tot mai bine seama că gestul spontan şi frondist al multor tineri care abia îşi încercau peana răspunsese unor imperative istorico-sociale cu adevărat majore. Unii au continuat să scrie, alţii s-au pierdut pe drum. Istoria nu este prea darnică. Calcă în picioare, adesea, şi pe unii care au ajutat-o să meargă înainte. În ce mă priveşte, mă pot considera un privilegiat. Timp de aproape 30 de ani n-am publicat nicio carte, deşi, datorită funcţiilor politice pe care le-am avut în aceeaşi perioadă, aş fi putut să am tot atâtea volume apărute[2]. Aş fi putut lua chiar şi unul sau două premii de stat – ca Dan Deşliu, bunăoară, care este astăzi un atât de înverşunat antidogmatic, după ce, ca versificator dogmatic şi proletcultist, a umflat vreo trei sau patru premii de câte 50.000 lei, într-o vreme când o vilă nu costa mai mult de 15-20 mii lei. În perioada respectivă, ceea ce am scris nu putea vedea lumina tiparului. Simţisem şi atunci că ceva nu era în regulă. Şi am aşteptat. Am făcut bine? Crohmălniceanu, din apologet al dogmatismului a devenit acum un apologet al postmodernismului!... Ce să mai înţelegi din aceste răsturnări de opinii? Am azi, mâine, 70 de ani şi cine mă mai menţionează în vreo cronică, în vreo însemnare? Iubesc poeţii tineri. Dar, citind cronicile din reviste, am impresia că sunt cam prea multe genii pe metru pătrat, decretate, fireşte. M-aş bucura din toată inima să fie şi în realitate. Ar fi spre gloria limbii române. Tu însă nu lua în seamă aceste gânduri. Dă-le uitării!... Dacă însă poemele mele – mai bune, mai rele, scrise cum m-am priceput la vremea aceea, te ajută la ceva, foloseşte-le. Dacă nu, lasă-le în plata Domnului, nu le tulbura somnul dintre galbenele file între care au fost aşezate…

Al tău, cu sinceră dragoste prietenească,
Petre Bucşa
4 dec. 1988

Pe plic:

Exp. Petre Bucşa / Str. Cuza Vodă nr. 18-20 ap. 18 / 3400 Cluj-Napoca

D. Ion Adam / Str. Ştirbei Vodă nr. 16, et. 5, ap. 21 / C.p. 70733 Bucureşti sector 1

---

1. Antologia a apărut în 1977, la Editura Minerva, cu o amplă prefaţă semnată de Ioan Adam.

2. Petre Bucşa a fost un „nomenclaturist” cu mult bun-simţ. Inspector-şef al Secţiei Regionale de Învăţământ şi Cultură (1954-1960), director al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca (1972-1980), fostul vânător de munte rănit la Banská Bistrica ar fi putut profita de poziţia sa pentru a-şi îmbogăţi panoplia editorială. N-a făcut-o! Din 1943 până în 1969 poetul n-a scos o carte...

AUTOBIOGRAFIE

Eu sunt din ţara cu tribuni şi stei
unde Ilenele-şi prind stelele cercei
şi unde cerul plânge-n flori de in
peste creste pleşuvite de străin
aşa cum plâng molizii care-au mai rămas
ca nişte sfinţi pe-un vechi iconostas…

Eu sunt din ţara ce-a rămas în leat
prin răzmeriţe frânte-n Bălgărat
şi încrustate pe muruni de veac
ori pe mucegăite foi de zodiac…

În ţara mea de aur şi de piatră
nevoile şi caznele te latră;
zicalele de râs şi voie bună
ca un gheţar au înlemnit pe strună…
………………………….
În ţara mea cu zmei şi cu strigoi
icnesc cei morţi în ţărnă şi-n noroi:
– Hei, unde-s Chipăruşii din poveste
să rânduiască haturi noi pe alte creste
şi să ridice prin tăiş de sabie
pe cea de-a pururi mândră Transilvanie?...

Ianuarie, 1941

LA OCOLIŞ ÎN FĂGĂDĂU

La Ocoliş în făgădău
De patru nopţi vinarsu-i tău
Şi beau ortacii, beau de plâng…
De patru nopţi tot beau şi plâng.

Scânceşte inima în ei,
se vânzolesc în ochi scântei
că-i jele mare, fără leac,
de când e hatu' la Feleac…

Se cătrăneşte Catarig
şi tremură ca prins de frig;
trăsneşte-n masă pumn vânjos
sar glăjile pozdări pe jos
şi-i tună vorba: „Măi fârtaţi!...
Ce zic io-i zis: Să fim spurcaţi
De n-o să spargem în cosor
Pe orice coadă de topor!...”

Şi jură toţi pe Dumnezeu
Un jurământ amar de greu…
Şi tac apoi. Şi beau, şi plâng…
Dureri în suflete se frâng…
………………………

La Ocoliş în făgădău
se bea hordău după hordău
că-i jele mare, fără leac,
de când e hatu' la Feleac…

1941

BALADĂ

Lungu-i drumul, vremea-i sură.
Plânge vântul prin frunzară
peste mirişti şi tuleie
toamna a-ntins veştmânt de ceară…

Patru săptămâni de-a rândul
drumărit-a Solovăstru
drumuri lungi de colb şi tină
cu murguţul de căpăstru.

Şi acuma-l mână dorul
Clujului să-i spună jalea…
Scârţâie pe murg tărhatul
spre Feleac când suie calea…

Dar în deal, când vrea s-apuce
drumul prăvălit pe coastă,
trei cătane-i curmă pasul
şi-i grăiesc o vorbă proastă:
– Hăi, mocane!... Stăi, că-ncolo
ţara nu mai este-a voastră!...

Ca o brişcă-l taie vorba
Celor trei de altă viţă…
…………………………
Prin ponoară, peste suflet
urlă vântu-a răzmeriţă…

1941

TRISTEŢE ÎN MUNŢI

Din cerul sur şi fără nicio stea
Se preling dureri pe ţara mea.

Zorile cu iz de mintă creaţă
Tulnicesc tăceri în dimineaţă.

Sus, pe frunţi de cremeni mohorâte
Norii sfarmă lacrime cernite.

Jos, prin padini şi peste frunzară
Dumnezeu a răsturnat un ciubăraş de ceară.

Din tămâielniţi cetinii bătrâni
Miresme-mpart cu nevăzute mâini.

Albit diac, rămas din veşnicie,
Se jeluie Trăscău-a păscălie.

Cu toamna-n aripi crapă zarea sturzii
Lăsând sub ei departe Cheia Turzii…

Asemeni lor, cu truda în tărhaturi
Pornesc şi moţii drumărind văleaturi…
1941

COLINDĂ

Acolo-n deal de răsăritu –
Ziorel de ziuă –
Ce domn mare s-o ivitu –
Ziorel de ziuă –
De s-aprind ponoarele
şi zbucnesc izvoarele?...

Sus pe Dealul Jderului
Pe sub geana cerului
Trece Horia Împăratu
În lumină-nfăşuratu…

Da' nu merge pe pământu
Că merge pe drum de gându.
Şi când trece peste Ţară
Faţa dalbă-i foc şi pară.
Ochii lui – cărbune viu –
Cum ar plânge, da' nu ştiu,
De ce văd să se petrece
Cu ai săi, puşi să se plece…

Peste dealu dinspre-apusu
Ce domn mare s-a fost dusu
Că prin padini şi pe râtu –
Ziorel de ziuă –
Vânt de jele-o coborâtu?...
Ziorel de ziuă…
1941

ZICE IANCU...

Zice Iancu a dor şi jele
De răsună deal şi codru:
„Ruptă-i ţara fără modru!...
Foaie verde cărujele…"

Peste cetini, peste creste
Scrie sufletul feştanii…
Zac striviţi prin Transilvanii
Feţi-Frumoşii din poveste.

Nu-s Ilene de dumbravnic
Calapăr pe răni să puie;
Între plâns şi cântec nu e
Decât dorul biet hotarnic.

Sfinţi de ceară şi tămâie
Lacrămă sfârşiţi în ramă
Când nădejdea se destramă
– Vis ce-ar vrea să mai rămâie.

Peste cetini, peste codru
Plâng în zodii roşii stele.
„Ruptă-i ţara fără modru!...
Foaie verde cărujele…"
Sept. 1941

ÎN ȚARA LUI STEI-ÎMPĂRAT

În ţara lui Stei-Împărat
nădesc ciubărarii văleaturi
că-i sufletul mârcav de când s-a lăsat
duşmană restrişte peste vechile haturi.

Îşi strâng aurarii durerea-n şeitroc
tânjind dup-o vreme mai bună.
Se-nvolbură gândul ca para de foc
iar inima bate-a-nceput de furtună…

În ţara lui Stei-Împărat
pun brazii jelanii pe creste.
Pribegesc Feţi-Frumoşii pe drum depărtat
desprinşi din zorit şi poveste…

Buimace vedenii se ivesc la răscruci
strigând după Horia şi Iancu…
Şi pleacă stinghere, zălude năluci,
pe drumuri oprite să treacă Feleacu…
1942

CÂT DE AMARNIC

Cât de amarnic
ţi se strecoară
dulceaţa-n cuvinte
când gândul
îţi este slugarnic
şi limba ta minte!...

Şi cum mi te leapădă
sufletu-n scârbă
când, iacătă,
în faţa călăilor
fruntea ţi-e gârbă
şi nicio icoană
nu-ţi mai e sfântă
iar inima ta-i gata
ca Ţara – cu tot ce-i în ea –
pe-o linte s-o vândă…
1944

***

Florentin Smarandache

Tucson
14.04.1996

Domnule Adam,

Când am văzut plicul de la „Guvernul României” am crezut că mi-a scris chiar Iliescu în persoană! (ziceam că mă cheamă poate să mă facă vreun ministru!!)

Neprimind nicio veste de la Dv. de luni de zile, am pierdut orice legătură, şi-mi luasem nădejdea. Iată, că reveniţi, şi-atunci revin şi eu.

Esteticianul Titu Popescu din Karlsfeld (Germania) a scris o monografie despre PARADOXISM. M-ar bucura s-o prezentaţi în *Vocea României*. Vă expediez şi *MetaIstorie* (conţinând piesa *Patria de Animale*).

Mulţumesc pentru recenzii, în special *Aurul pierdut* m-a înduioşat…

Voi dona exemplarele la Arizona State University – bibliotecă unde am o colecţie românească numită „The Florentin Smarandache papers”.

Aştept noi veşti de la Dv. (Şi scrieţi-mi mai des.)

Acum, în ziua de Paşti, vă doresc sărbători fericite!

Florentin Smarandache

AURUL PIERDUT

Aflu din prima pagină a unui cotidian important că la Festivalul Internaţional de Teatru Universitar de la Casablanca, trupa *Thespis* a Casei de cultură a studenţilor din Timişoara a obţinut premiul special al juriului. Într-un surprinzător acces de romănofilie, juriul a premiat nu doar actorii şi regizorul, ci şi două piese semnate de Matei Vişniec şi Florentin Smarandache. A da amănunte despre Vişniec, dramaturg în curs de clasicizare, cu „presă bună” în Franţa şi la noi, mi se pare inutil. *Florentin Smarandache*, premiat pentru *Patria de animale,* merită un bob zăbavă ca artist, ca om şi simbol. Despre un alt succes european al acestui român, stabilit de vreun deceniu în America, am mai scris în august, menţionând prezenţa lui la Festivalul *Worldcon* de la Glasgow, unde culegea aplauze cu aceeaşi parabolă orwelliană amintind de *Ferma animalelor.* Spaţiul restrâns nu mi-a permis atunci să menţionez lunga convorbire telefonică, la ceas de seară, cu autorul aflat în Tucson (Arizona), nici să fac trimiterile necesare la Tristan Tzara, Ion Barbu şi Barbu Fundoianu, ale căror experienţe şi căutări noul exilat le repetă cu brio. De ce tocmai la ei? Pentru că toţi au fost, măcar o parte a vieţii, nişte *exilaţi* Au încercat toţi trei să deschidă lacătul poeziei şi al limbilor şi cu chei străine. Le-a plăcut tuturora jocul pasiunii şi algebra lirismului. Dar parcă cel mai mult se apropie Smarandache de Ion Barbu, a cărui dualitate intelectuală o repetă. Căci Florentin Smarandache este un Matematician, absolvent strălucit (şef de promoţie în 1979!) al Universităţii craiovene. În Teoria numerelor există o funcţie care îi poartă numele. Nu mă pricep în domeniu (competenţa mea în ale algebrei nu trece de ecuaţiile de gradul II), dar îl văd citat cu un respect cvasireligios în reviste de specialitate din Anglia, Elveţia, SUA.

Drumul spre poezie şi l-a croit prin jungla matematicilor. Iar din această coabitare sub semnul Ideii s-a născut *revolta.* Întâi ca o *Formulă pentru spirit* (carte publicată în 1981, pe când era încă în România), apoi ca o formulă a Libertăţii pur şi simplu. Pentru asta a fugit din România exact în anii în care spiritul era pus la index. N-a urmat fericirea...

A dus în Turcia o viaţă pe care doar Panait Istrati ar fi putut-o înţelege. În America, „paradisul diavolului” (despre care scrie un memorial fără fard), o ia de la început. Şi astfel „Funcţia Smarandache” ce postulează că „S(n) este cel mai mic întreg astfel încât S(n)! este divizibil cu n” poate fi tradusă poetic prin perfecta divizibilitate a eului liric cu sufletele tuturor cititorilor potenţiali.

E publicat în SUA, Brazilia (unde ţine în 1993 conferinţe), Australia, Tunisia, Spania, Anglia. Fondează Mişcarea Literară Paradoxistă şi ar vrea să introducă în cadrul literaturii *poezia obiect.* Dacă există antimaterie, de ce n-ar exista şi antipoezie, nonpoezie? De ce n-ar exista poezia pretutindeni? De ce n-ar putea fi ea citită rapid câtă vreme lectura rapidă nu se mai împiedică în pragul istoriei, politologiei, romanului? De ce nu s-ar dezvolta ceva – *Poezia* – într-un element care-i este opus? Întrebări. Cu nota de scepticism – care este şi a temperamentului, şi a vârstei – reiau întrebările acestui „trăsnit” şi mă trezesc scriind: *de ce nu?*

Dar mai ales vreau un *da*, caut în vălmăşagul de formule algebrice, de caligrame şi mâzgăleli poetul. Şi îmi pare că-l găsesc în această bilingvă baladă villonescă ce nu i-ar displăcea nici lui Romulus Vulpescu, nici lui Horia Bădescu: „À Bergerac *mă-mbăt aprig!* Amis français *aştept pe dig/ Iar seara când* je goûte le vin/ *Şi chefuiesc* dans le jardin/ Soule souvent, *dizgraţios/* Et mon tabac *zvârlind pe jos! Îmi leg de gât* la bonne bouteille/ *Şi trag în şanţ* un doux sommeil!/.../ Je me réveille le lendemain/ Ayant ma tête dans le ciel – / *Căci mă gândesc prin ce zigzac/Eu am ajuns la Bergerac (?)*”.

Bergerac fiind, desigur, un liman (provizoriu?) al poeziei. Şi urmărind această joacă vioaie prin care gândul ţese, neostenit ca o suveică, o legătură de suflet între lumi şi culturi, nu mă pot abţine să nu deplâng soarta acestui *aur pierdut**. N-am pierdut doar aurul dacilor; n-am rămas văduvi doar de tezaurul furat de moscoviţi; pierdem, cu fiecare zi mai mult, un aur infinit mai scump, cel *cenuşiu.* Florentin Smarandache e o câtime din acest tezaur ce ne scapă tot mai iute printre degete. A-l readuce acasă, măcar printr-o filă de jurnal, măcar printr-o carte, mi se pare o datorie. Revino, Florentin Smarandache, în *Paradisul pierdut! (4 octombrie 1995)*

---

* După acest articol, ajuns în Arizona cu întârziere, Florentin Smarandache mi-a trimis o singură scrisoare şi diploma de membru al *The Paradoxist Literary Mouvement.* N-am prea multe în comun cu această mişcare ce mizează pe spirală ca iluzie optică şi pe cercul vicios. Singurul meu paradox constă în existenţa dublă pe care am dus-o: gazetar de cotidian ziua, vreme de-un sfert de veac, am trăit noaptea ca un cercetător cu care timpul părea să aibă răbdare.

Gheorghe Lăzărescu

JURNALUL INEDIT AL UNUI OFIȚER ROMÂN, PRIZONIER ÎN GERMANIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Document inedit din Primul Război Mondial, ***Date din captivitate***, jurnalul lui Vlad Manoliu din perioada prizonieratului din lagărul de la Stralsund – Dänholm, acoperă perioada dintre 14 aprilie 1917 și 26 mai 1918.

Unchiul meu, Vlad Manoliu (29 noiembrie 1893, Bacău – 26 februarie 1970, București), a studiat Dreptul la Iași, a fost avocat și a participat la Primul Război Mondial în calitate de locotenent de rezervă. A fost rănit, rămânând invalid, și a căzut prizonier.

În perioada neutralității, publicase, în „Noua revistă română”, articolele *Pacifismul și războiul european*, *Desfacerea monarhiei habsburgice*, *Teorii și argumente*, prin care afirma necesitatea participării României la război alături de Antantă pentru a-și împlini idealul național. Războiul început în 1914, scria el, „se reduce, în ultimă analiză, pe de o parte la lupta statelor mari pentru triumful **imperialismului**, tendința de expansiune economică, și, pe de altă parte, la lupta statelor mici pentru asigurarea **libertății naționale**.” (*Pacifismul și războiul european*, în „Noua revistă română”. Vol XVI. No. 23, 1-8 februarie 1915, pp. 305-306)

Observând că războaiele balcanice au îndepărtat România și Italia de alianța cu Austro-Ungaria și Germania, Vlad Manoliu a prevăzut, din 1915, destrămarea monarhiei habsburgice: „Aceasta e situațiunea actuală a monarhiei habsburgice, **istovită înăuntru și izolată în afară**. [...] Austro-Ungaria va fi învinsă pretutindeni și se va desface treptat sau simultan – iată **marele adevăr politic** de la începutul veacului al XX-lea.” (*Desfacerea monarhiei habsburgice*, în „Noua revistă română”. Vol. XVI. No. 24, 15-22 februarie 1915, pp. 316-318)

În jurnal, ofițerul prizonier observă efectele războiului în timpul călătoriei de opt zile spre Germania. Este prezentată atmosfera din lagărul de prizonieri și se insistă asupra psihologiei acestora, menționându-se, de exemplu, cazul de conștiință al unui ofițer care se teme să nu fie făcut răspunzător pentru că a fost capturat. Sunt prezentate reacțiile la propaganda colonelului Sturdza, care încearcă să-i convingă pe prizonieri să revină în țară spre a ajuta administrația din zonele ocupate de armata germană.

Relațiile dintre ofițerii români și comandantul lagărului oscilează între o neașteptată permisivitate a acestuia față de sărbătorirea, de către prizonieri, a zilelor de 10 Mai sau 14 Iulie și conflictul în care intervine maiorul Gheorghe Brăescu, apărând onoarea militarilor români.

Vlad Manoliu evocă reacțiile prizonierilor la știrile care vin de pe front și din țară: moartea lui T. Maiorescu, Delavrancea și G. Coșbuc, încheierea Păcii de la Buftea, revenirea Basarabiei la România. De asemenea, sunt prezentate reacțiile prizonierilor ruși din același lagăr la vestea revoluției bolșevice și la Pacea de la Brest-Litovsk: de la cel care leapădă uniforma de ofițer și cere să presteze muncă brută, ca un simplu soldat, la cei care privesc pacea separată cu Germania ca pe o trădare.

Jurnalul insistă asupra șezătorilor literare organizate de prizonierii români, în cadrul cărora citesc creații originale scriitorii Gheorghe Brăescu, Dimitrie Nanu, Eugen Todie și Horia Furtună și dă recitaluri violonistul I. Ghiga.

Permanent preocupat de situația patriei sale, autorul analizează articole despre români din presa internațională a epocii și, în ciuda vicisitudinilor războiului, își afirmă credința în victoria finală.

Vlad Manoliu

DATE DIN CAPTIVITATE
1917

14 aprilie **Slatina**. Exodul prizonierilor români la Stralsund-Dänholm / Figura unei bune romănce – D-na Berindei

15 aprilie **T. Severin – Vârciorova – Orșova**

16 aprilie **Herkulesfurdo (Mehadia)** Influența Occidentului vizibilă de la primul pas. / **Caransebeș** – Figuri tinere bănățene românești în contrast cu cele maghiare. / Aruncarea [?] în vagonul nostru de către o tânără elevă romăncă

16 aprilie Lugoș [sic!] Caracterul românesc predominant

17 aprilie **Timișoara** – Stilul gotic al gării. Caracterul întrucâtva cosmopolit, maghiari și Români.

17 aprilie Seghedin – oraș occidental – mare. Primele impresii ale aspectelor maghiare

18 aprilie **Czegled** – gară frumoasă – cu arcade stil gotic

18 aprilie **Buda Pesta** – Înfățișare impozantă. Dunărea. Marile și nesfârșitele bulevarde. / Îmbrăcămintea țărăncilor. Contrar temerilor – primirea maghiarilor era corectă. / **Visegrad** (impunătoarea cetate pe Dunăre) / **Gram – Parkany**

19 aprilie **Liptovar Trenczyn** oraș medieval /

Zsolna – Csacza – Despărțirea melancolică din partea nemțoaicelor.
20 aprilie **Oderberg** – Oboseala și mizeria de pe urma războiului prelungit. / **Annaberg** – Primul orășel de la granița germană – Rigiditatea germană / **Ratibor** – Contrastul între atit[udinea] ungurilor binevoitori și indiferența chiar severă a germanilor, conștienți de finele războ[iului] pierdut. / **Oppeln** – oraș **germano**-polonez / **Kreuzburg** și **Ostrowa**
21 aprilie **Posen** – Cazul evadării ofiţ[erului] rom[ân] Rici la Oppeln. – Influența masivă a populației poloneze. – Fleurtul cu Sofia Pielatowska. Scrisoarea ce mi-a dedicat-o.
22 aprilie **Stettin** pe Oder – gara „kolosal". / **Stralsund** – ajunși în fine după o călătorie de 8 zile spre locul de calvar ce se vedea din tren. / **Dänholm** Insula – trecere pe un bac de pe continent. / Primele impresii. Marea Balticei. Carantină. Insula Rügen.
5 mai 1917 Primele mele cunoștințe și impresii în viața de la Dänholm. Viața insuportabilelor privațiuni.
10 Mai 1917 În lagărul deznădejdii – toți prizonierii împreună am sărbătorit ziua națională omagiindu-l pe rege, fără ca pers[onalul] C[oman]daturii să se alarmeze.
13 mai 1917 Marea agitație în lagăr – propaganda pt. plecarea în terit.[oriul] ocupat, spre a ajuta Ad[ministra]ția locală. Spre cinstea ofițerimii active ca și de rezervă, numai aproape 300 din cei peste 2000 au acceptat târgul.
18 mai Spectrul foametei. Veștile de pe frontul român. Începutul ofensivei ruso-române. / Peisajul maritim unic – la amurgul zilei.
19 mai Incidentul **personal** penibil între mine și soldatul german. **Filitti**. „Promenada" Zepelinului deasupra Insulei.
20 mai Mutarea din Marele Dänholm, unde ne-am făcut carantina, în Micul Dänholm. – Vederea spectaculoasă spre Stralsund – Imaginea Catedralei se distinge, mai puțin a orașului. Cazul Feldwebel[1] Nelchen, fostul coleg de la Liceul Național Iași.
21 mai Vizitarea caselor de cult din Insulă – ortodoxă – catolică și protestantă. Corul bisericesc al rușilor impresionant și inegalabil. Protestanții mai aproape de înțelegerea dogmei creștine – prin simplitatea formelor de cult și lectura individuală a Bibliei. / După-amiază o șezătoare literară la care se produce printre alții și poetul Nanu & cu o conferință despre „Geneza creațiunii artistice". Ziua onomastică a Ticulenei[2].
25 mai Inovația fericită a cursurilor de instruire. Bastache (economie), Vincenț (Renașterea în arte).
28 mai O altă șezătoare – mediocră.
29 mai Vizionarea la Cinematograful Lagărului Dänholm a unui film mediocru.
31 mai Fericit că am descoperit o ramă decentă pentru imag[inea] Ticulenei. Am impresia prezenței familiare.
4 iunie O producție muzicală ruso-română foarte reușită.

Vlad Manoliu în lagărul de prizonieri
(sub formă de carte poștală,
trimisă fratelui său, Radu, datată pe verso: 28/12
Noiembrie 917, Stralsund Dänholm)

11 iunie În sala de manej a lagărului de prizonieri o bogată producție muzicală „Choses roumaines". Nostalgia casei și țării noastre.
13 iunie Lectură – lit[eratură] rom[ână] și franceză, artă în alb[ume] pe care librăria lagărului ni le pune la dispoziție.
16 iunie Vizita g[ene]ral[ului] Goltz, repr[ezentant] autentic al spirit[ului] militarist german – țeapăn și fără nicio expresie și provocator.
18 iunie Evenimentul fericit al zilei: sosirea coletelor cu alimente de la Cr[ucea] Roșie. Seara producție muzicală foarte reușită, la care s-a produs și un tenor rus cântând Păsărica mult călătoare. Recitarea „Legendei Flămânzilor" de Eug[en] Todie[3], în care tragedia se îmbină cu umorul. Iată câteva din cele mai amuzante versuri din sus-zisa Legendă:

Pe când trâmbița de seară și-a dat ultimul semnal
Ce vibrează ca-n pustiuri răgetele de șacal,
Mă dezbrac zvârlind cu silă haina ruptă de pe mine
Ca să intru-n lumea dulce a visărilor senine
Și mă las greu pe salteaua care cu impertinență

Îmi arată-ntotdeauna și îmi scoate-n evidență
Conținutul de cartoane, de registre și hârtie,
Căci salteaua de la Stralsund e o enciclopedie.

Dară ochiu-nchis afară înăuntru se deșteaptă
Toată lumea de imagini, de idei imaculată

Spilcuit și plin de viață rătăcesc la întâmplare
Până dau de o stradă-n care dintr-un capăt la celalt
Pe pereți e tot o firmă și e scris „*Restaurant*”.

Tacticos m-așez la masă, ciocănind în farfurie
Și comand cu voce tare: Țal! Ceva aperitive!
Iar pe urmă să-mi aduceți în argintării masive
Tot ce mintea omenească a putut să inventeze
De la ciorba de potroace la fripturile franceze.

Căci de șease luni de zile cât am stat în pribegie
Pentru idealul țării, n-am mâncat decât gulie.

Ale plânsului de ape în parfumul nopții calde
Se cutremură când vine castelana să se scalde.
Printr-un văl cu pietre scumpe se străvede forma vie
Ca o marmură sculptată într-o umbră viorie.
Leneșe și voluptoase curg contururile-n linii
Arcuite și divine peste trup și peste sânii
Răsturnați ca două basme-n rătăcirea unui zeu.
Și acestei nimfe-i face curte cine? Eu...
Un uscat ca o prăjină, supt la față și urât
Și să nu vă mire faptul c-o să-mi sară drept în gât
Căci încep s-ating cu mâna coardele unei chitare...
O, divin etern orgoliu al acestei lumi solare
Răsărit în fantezia unui haos de neant,
Tu ești singura mândrie la un bob de diamant
În amestecul de forme calpe și nereușite
Prototip al frumuseții și al durerii infinite

Cu o mână-nfiorată o cuprind și îi desfac
Vălul străveziu ce ascunde nebunia unui vis
Și-mi rămâne-n brațe goală ca o Evă-n paradis.
Fermecat m-aplec cu spaimă și pe buzele subțiri
O sărut, simțind aroma florilor de trandafiri.
Ah! derâdere amară între vis și realitate!

Mă-ntrebai în buimăceală, ne-ndrăznind să mișc din loc
Ce sunt eu? Planetă, rege, visător sau dobitoc?
Și-nțeleg... că-s păcălitul lui Satan ce maicii Eva,
Când dormea Adam, îi dete dintr-un măr să-i guste seva!

Unde-i Eva, unde-i Eva, – O, Satan, zeu din abis,
Dacă mi-o trimiți, trimite-o când sunt treaz, dar nu în vis!

21 iunie 1917 Moartea lui T. Maiorescu – veste apărută într-un ziar belgian. Plâng pe marele deschizător de drumuri al veacului al XIX-lea.

22 iunie 1917 Câtă deosebire la redactarea ziarelor din teritoriile ocupate de nemți, *Bruxellois*[4] și *Gazeta Bucureștilor*[5]!

25 iunie 17 Astăzi după-amiază conferențiază scriitorul Nanu[6] „Icoana marelui Român” (Tit. Maiorescu) / Seara – obișnuita producție muzicală săptămânală. *Povestirile lui Hoffmann*, *Husarii la manevre* etc.

27 iunie 17 Mult agreabilă astă-seară producție muzicală. *Rigoletto*, Potpuriuri.

1 iulie 1917 Sărbătoarea Națională Franceză (14 Iulie) sărbătorită de prizonieri ruși și români cu îndrăzneală în strigătele: „Vive la France victorieuse et vaillante!”[7] / Figura colonel[ului] Tarnoski. Eroism și simplicitate. Cunoștință personală la Iași. / Găsit rănit în primele rânduri. Maltratat de bulgari!...

16 iulie 17 De la niște prizonieri români, evadați din Bulgaria și prinși la Soveja de trupele germane când voiau să treacă frontul de război, am aflat de existența Pict[orului] N. Tonitza[8]. Ce păcat pentru personalitatea lui artistică și cu ani petrecuți în Germania de a nu fi fost în lagărele germane.

23 iulie Șezătoare literară. Scriitorul Brăescu, mare mutilat și remarcabil scr[iitor] humorist[9], citește schița „Vine d-na și dl. General”[10]. Prietenul meu, I. Ghiga[11], concertând admirabile lucrări muzicale.

24 iulie 17 Contraofensiva austro-germană învingându-i pe ruși și izolându-ne pe noi. / Deprimarea generală între prizonieri.

8 august 17 Șezătoare literară. Scriitorul G. Brăescu și-a citit schița „Turtucaia”.

15 aug. 17 Un an de la intrarea României în război pentru întregirea neamului. Șezătoare literară comemorând evenimentul istoric. Cuvântarea admirabilă a Dr. Bastake și aceea impecabilă a scriit[orului] D.Nanu, desăvârșită ca fond și formă.

16 aug. 917 Despărțirea de Iași plecând spre front în ziua de 16 aug. 1916. Neuitatele clipe emoționante. Cu toate înfrângerile și captivitatea suferite, credința vict.[oriei] finale. Pe scările trenului plecarea.

17 aug. 917 În Stube 17[12] în lagărul de la Dänholm Stralsund – în cel de-al 24[-lea] an al vieții mele – zi de sărbătoare. Primul colet individual primit de la o generoasă donatoare, Mlle [Mademoiselle] Leonine din Paris. Atenția ei – anonimă pentru mine – era neprețuită. În lagăr eram socotit fericitul zilei, iar camarazii din stube mea se împărtășeau și ei...

20 aug. 917 Șezătoare literară și muzicală. Prietenul meu, I. Ghiga, s-a întrecut pe el însuși cântând „Humoresque”, iar Brăescu cu schițele sale satirice provocând critica

generației vizate din corpul ofițeresc[13]. Replica lui Nanu: Caragiale, Pătrășcanu. Dacă nu au fost citiți atunci, se pot citi acum.

23 aug. 917 Aflăm cu tristețe căderea Rigăi. Intrasem în bărăcile noastre și, deprimați, priveam peisajul nocturn prin ferestruicile stubei lăsată în întuneric, când violonistul Ghiga ne încălzea cu *Tosca*, *Humoresque*, *Legenda* de Vieniavski.

28 aug. 917 Problema atât de personală a dialectului moldovean, ardelean etc. Muntenii nu înțeleg ceea ce oferă plasticitatea și bogăția unei limbi. Un străin – dr. E. Fischer – în art.[icolul] său „Die Moldau" – „Rumänien in Wort und Bild"[14], 13/18 aug.1917, apreciază: „Der Moldauer ist überhaupt geistig regsamer als der Bewohner der Muntenia (Walachei)"[15].

30 aug. 917 Ziua onomastică a lui Sandu, fratelui meu. Grija de primejduirea lui luptând pe front în Moldova.

31 aug. 917 Acțiunea trădătoare a lui Stere – editarea și răspândirea ziarului „Lupta" în rândurile lupt[ătorilor] din Moldova. Trecerea imediată de partea dușmanilor. **Lumina**[16]**.** Lupta lui R.M.[17] contra șarlatanului politic.

2 sept. 917 Plecarea multor prizonieri din lagăr, unde?... Parcul de la Dänholm cu liniștitul său canal. Psihoza sârmei ghimpate.

3 sept. 917 Zi fericită în tristețea vieții de captivitate. Noi prizonieri veniți aducându-mi vești liniștitoare despre frații și familia mea. Iașul!

5 sept. 917 Atmosfera stubei – literatură bună și muzică aleasă – H.Furtună, poetul[18], violonistul I. Ghiga și alții.

9 sept. 917 Surpriza zilei fericite. Primesc un nou colet de la Mlle Leonine – [ilizibil]

11 sept. 917 Schimbări locative în lagărul nostru. Unii din barăci mutați în căz[ărmi] de zid și viceversa. Vecinătatea noilor prizonieri ruși sosiți și repartizați în baraca noastră. Oroare sub toate raporturile. Ca popor, în totalitatea lui, rușii reprezintă o energie și vigoare nebănuite.

16 sept. 917 În sfârșit, ziua mult așteptată – primind două scrisori de acasă, de bucurie am sărutat slovele. Îi simt pe ai mei acum mai aproape ca oricând. În noua noastră stube 13, cu fotog[rafii] puse pe pereți, retrăiam atmosfera familiară la lumina scrisorilor primite.

24 sept. 917 La baraca învecinată a murit subit un camarad, sublt. Oprișanu [lectio incerta], avocat din R.[âmnicu] Sărat.

29 sept. 917 Nouă bucurie în astă-seară primind 4 scrisori primite de la Iași. Când feldwebelul neamț trecând prin coridor și ajungând în dreptul ușii stubei, bătând în ușă pentru ca, deschizând-o, să strige: „**Herr leutnant Manoli**...[19]", vă imaginați numai ce simțeam. De reținut cum, deasupra dușmăniei dintre noi, nemții respectau ierarhia militară.

30 sept 917 Astăzi nu au sosit ziarele în lagăr. Presimțiri grave pentru nemți. Înfrângeri în Flandra.

4 oct. 917 La capătul baracei noastre s-a instalat cab[inet] dentar condus de o dentistă – dar tot germancă.

18 oct. 917 Astăzi am primit din Berna un abon[ament?] pt. colet de aliment – prin stăruința celor (de acolo) de la **Iași**.

30 oct. 917 Astăzi o nouă surpriză: o altă generoasă și anonimă donatoare din Lausanne îmi anunța că îmi va trimite câte un colet, cu aceeași nobilă dezinteresare (Claire Z...)

În „Tägliche Rundschau"[20] era reprodusă aprecierea lui **B. Law**[21] „beschrieb sodann den Widerstand Rumäniens als einen der historischen Zwischenfälle des Krieges"[22]...

1 noiem. 917 O îndoită zi de sărbătoare – primind o lungă scrisoare de la surorile mele cu vești bune și un colet din partea Mlle. Leonine.

15 noiem. 917 Tortura proceselor de conștiință în captivitate. Cazul ofiț.[erului] evreu X, obsedat de ideea de a fi făcut răspunzător căzând prizonier.

16 noiem. 917 Cazul colonelului trădător Sturdza[23]. „Krefeld"[24]. Filogermanismul unora, acț.[iuni] de subminare a evreilor.

17 noiem. 917 Cd. [Comandantul] lagărului, maior Brusse, ne comunică la apel că Rusia a cerut armistițiu și pace. Starea de deprimare, confuzie și haotică a ofițerilor ruși. Așteptarea noastră înfrigurată. Primesc vești despre Sandu[25] de la un cunoscut ieșean, Hulubei, rănit la Nămoloasa și căzut prizonier.

24 noiem. 917 O scrisoare caldă și duioasă de la Sandu, trimeasă de pe front, ce m-a bucurat tare mult.

28 noiem. 917 Aniversarea zilei mele și a surorii mai mari. Frig, ceață, întuneric și atâta amărăciune în sufletul meu. Coletele ce le primeam îmi înlesneau menu-uri onorabile: lapte sau ceai cu tartine de marmeladă; la dejun sardelles, petit-salé, gâteau de riz, chocolat, iar seara ceai, sardelles, boeuf-miro, ton, riz chocolat... / Baraca A, stuba 10, Dänholm.

15 dec. 917 Eveniment unic. Căsătoria în lagăr între un ofițer rus și o rusoaică din serv[iciul] carantinei.

24 dec. 917 Nici vii, nici morți. La biserică, în slujba servită de un preot român, care se ruga pt. înfrângereea dușmanului, pt. Regele dezrobitor pt. țară... Straniu – nemții, cum ar fi fost firesc, aflând prin antenele lor, să reacționeze, dar ne lăsau în pace – îi ajunsese oboseala.

25 dec. 917 Un Crăciun parcă mai amărât ca totdeauna, în izolarea și depărtarea de cei dragi – doar acordurile meșteșugite ale lui Ghiga ne-au mai însuflețit.

31 dec. 917 Fără nicio perspectivă în noul an care începe pășim – doar cu dorințe și speranțe. Suntem prezenți la serv.[iciul] bisericesc 11 noaptea. Câmpul lagărului, acoperit cu

mușuroaie din belșug, pare și mai sinistru. Dincolo de canal apar luminile de la catedrala din Stralsund. Oficiul religios se face de preotul român în prezența ofi[țerilor] lagărului, rugându-se cu voce tare pt. Regele Ferdinand și întreaga familie regală. Nici de data aceasta nemții nu au reacționat. Explicația? Ei abia acum își dădeau seama: 1) că românii dinastici nu aveau nimic cu nemții, ci cu alte popoare care îi oprimau și stăpâneau teritorii românești și 2) că nemții se vedeau neputincioși să mai ia vreo măsură acum când coșmarul înfrângerii lor definitive îi destrămase orice autoritate. În această atmosferă de tristețe a tuturor , învingători vremelnici și prizonieri plini de speranță, am „petrecut" ultimul revelion în captivitate...

14 ian. 918 În ziarul „Der Tag"[26] (supl[imentul] il[ustrat]) a apărut o foto cu Regele Ferd[inand] și Pr[ințul] moșt[enitor] Carol studiind o hartă a teatrului de operațiuni. Interesantă și elocventă.

21 ian. 918 Astăzi este a șasea zi de când ziarele nu au mai sosit în lagăr. Mișcări sociale din partea social[iștilor] germani.

22 ian. 918 Conflictul dintre maior Brusse, cd.[comandantul] lagărului și prizonieri români. Replica scriit[orului] Brăescu, că ofițerii români nu pot accepta aceste insulte[27]. Tumultul continuând, cd [comandantul] lagărului cheamă „die Wache"[28]. Incidentul luă proporții și, în urma intervenției maiorului Iovanovici [lectio incerta], lucrurile s-au potolit în urma unei retractări penibile și a retragerii gărzii. Pentru ofițerimea română era o victorie.

27 ian. 918 Sărbătorirea lui Țurcanu, primul ofițer prizonier moldovean din Basarabia.

30 ian. 918 Sărbătorirea onomasticei prietenului meu mult prețuit, Grig Albuleț (Brăila). Figură interesantă prin sclipirea și umorul său – N. Alexandrache (Tutova).

2 febr. 918 Astăzi au plecat spre Patrie ofițerii priz[onieri] români invalizi în Moldova. Despărțirea a fost dureroasă și col[onelul] Brăescu a spus celor rămași (300) că va ști ce să spună țării odată ajunși[29]. Veteranul col[onel] Tarnoski, quasi septuagenar (luptând și în războ[iul] de la 1877) fu admis în schimbul de prizonieri.

8 febr. 918 Apogeul suferinței neamului. Guvernul gral [generalului] Averescu pt. încheierea păcii. Consternare și amărăciune în tot lagărul ofiț[erilor] români.

25 febr. 918 Cartea recentă de un neamț, K. Rosner, „De la Sibiu până la Siret". Laudă frumusețile țării, mărturisește marea majoritate a românilor în Trans[ilvania]. Recunoaște rezistența eroică a rom[ânilor] în luptele de la Șelimbăr [lectio incerta], Sibiu etc. Tot atât de eroică a fost lupta românilor la Grid Perșani și la **Șinca Veche**, aici unde, în lupta disperată de rezistență, cea mai înspăimântătoare priveliște din războiul pe care l-a făcut autorul i-a fost dată să vadă. **Compania moartă** – ostașii români (250!), unul lângă altul în fața tranșeei săpate de ei înșiși, secerați de focul mitr[alierelor] germane pentru ca autorul, în naivitatea sau vana lui credință să adauge: „În cea mai mare parte țărani români care își făceau datoria fără să știe și să priceapă motivele războ[iului] României!..." „Poate că chiar mâine se va pune în acel loc o cruce făcută din scânduri cu inscripția «Aci se odihnește o companie românească»" (p. 27). Aceleași elogieri la adresa lupt[ătorilor] români la Timiș, Predeal, dar trăgeam și noi (germ[anii]) cu niște mitr[aliere] instalate pe înălțimi, secerând tot ce mai avea acolo viață. – Episodul de la Filiași, unde rom[ânii], pentru a nu pierde un tun, îl legaseră de un auto, dar nu reuși, căci nemții, observând, îi împușcă. Impresionat de sărăcia gosp[odăriilor] țăranilor români din regat. Interesantă carte, deși lipsită de obiectivitate și documentare!

25 febr. 918 Reprezentație cinematografică în lagăr. Unul din filme înfățișa tratativele de pace de la Brest-Litovsk. Deodată, un ofițer rus din vechea gardă cântă la pian marșul funebru de Chopin și apoi se auzea scandând în grupuri, referindu-se la acțiunile lui Lenin și Trotzki: „Dansul trădării naționale!"

2.III.918 Prizonierii rom[âni] își dau seama că altă soluție **pt. moment** nu mai este decât **pacea**, oricât de umilitoare și nedreaptă ar fi.

8.III.918 Disc[ursul lui] Bonner Law în Camera Comunelor. Orice pace ar fi constrânși românii să încheie, [să știe] că nu vor pierde simpatia și încrederea aliaților. Presa occidentală, franceză, engleză etc. unanim în favoarea României.

18 mart. 918 Iarăși Krefeldul[30] – putregaiul social în anumite straturi, vitalitatea și patriotismul în alte straturi, mai ales țără[nești].

24 mart. 918 Azi înmormântarea unui ofițer rus – Kaletzki – înnebunit. Conducerea la cimitirul din Stralsund, participând și eu pt. prima dată. Sinistru. Tabloul orașului în ajunul înfrângerii temute acum pare f. sumbru. Sărăcia – mai ales alimentară – din vitrine și magazine.

25.III.918 Citim din ziare disc[ursul] lord[ului] Cecil[31] care declara că pacea cu România e un act de siluire și de ipocrizie din partea Put[erilor] Centrale.

6.IV.918 Vossische Zeitung[32]. 6. Comentarii pe marginea dis[cursului] lord[ului] Cecil – care arată toată ipocrizia diplomației austriace – pretinzând că A[ustria] nu va face anexiuni, ci numai rectificări de graniță, care sunt adevărate anexiuni, că nu va pretinde despăgubiri, dar urmărește adev[ărata] subjugare economică.

7.IV.918 Pentru ce și împotriva cui am intrat în război. Pace rușinoasă pt. o cauză atât de nedreaptă, determinând pe aliați să lupte cu și mai multă

vigoare spre a fi siguri că nu vor avea aceeași soartă ca românii. Mai târziu, peste decenii, germanii vor înțelege eroarea ce au făcut-o diplomația lor când le-au impus românilor Pacea de la Buftea, atât de dăunătoare interesului lor. / Dar totodată la Iași s-a făcut prima întregire a neamului cu **BASARABIA**. Guvernul Marghiloman nu a făcut decât o consacrare formală a unei uniri executate în fapt. Dar discursul lui Stere ținut cu acest prilej este de-a dreptul provocator: „...Revoluția ne-a adus pe noi aici, nu numai pe ruși, ci întreg neamul românesc.” (*Gazeta Bucureștilor*, 16 april 1918). Ca și cum realipirea Basarabiei nu s-ar fi dat[orat] în principal conșt[iinței] naționale de veacuri în susținerea drept[urilor] frustrate. Cine avea să vorbească de glasul Istoriei? tocmai acela care denigrase cauza idealului național!

11 april 1918 Citit romanul lui P.Bourget[33], „Le Sens de la Mort”[34]. Sinteza romanului se rezumă în această cugetare: „La mort n’a pas de sens si elle n’est qu’une fin; elle en a un si elle est un sacrifice.”[35] / Există o dreptate umană? Și, dacă nu există aceasta, există o dreptate divină? Și, dacă nici aceasta nu există, ce sens mai are moartea? Acestei conștiințe pesimiste (dr. Michel Ortègue), autorul îi opune optimismul robust al lui Le Gallié, care, în sacrificiul sângelui pentru o cauză mare, găsește un sens al morții, stăpânind legitima revoltă împotriva dezlănțuitorilor tragediilor umane.

12 april 918 Astăzi am reîntinerit prin abandonarea bărbii. Luminarea la față – Când va veni și cea lăuntrică, spirituală?

13 april 918 O captivitate îndelungată reușește să anihileze orice personalitate. Numai sub acest aspect judecând, orice tiranie apare imorală, numai prin uciderea lentă a individualității celui captiv.

14 aprilie 918 Astă-seară – ceasuri fericite, fiind în vecinătatea slt[sublocotenentului] Lambrino, căzut de curând prizonier în Moldova. Am avut prilejul să-i fac cunoștință și să aflu multe amănunte despre fratele meu, Sandu, camarad de companie. Aprecieri elogioase la personalitatea lui (curajos și foarte îndatoritor) și laude pentru comportarea lui pe front (deși ideologic el împărtășise alte păreri).

15 april 1918 Sărbătorirea în lagăr a unirii Basarabiei cu România. Două cuvântări ocazionale: lt. Vicenz și Hotnog și av. M. Borcea.

21 april 1918 Noaptea Învierii. Aceeași tristă înfățișare a insulei pustii la luminile slabe ale căzărmilor și baracelor – în contrast cu înfățișarea de dincolo de canal, unde se vede Stralsundul scăldat în lumină. Pribegie neagră. Bigotismul rusesc – cu câtă emotivitate auzi strigând pretutindeni „Christi vascrisi!”[36] Fără libertate, cu nostalgia țării și depărtării de cei dragi, sărbătoarea Învierii apare și mai evocatoare...

22 apr. 1918 Serbare ocazională muzicală. Compoziția originală a prietenului meu, I. Ghiga (un marș), **reușită**.

25 april 918 Mare tristețe și revoltă în sufletul tuturor prizonierilor români de la Dänholm la citirea ziarelor privind trat[atul] de pace al României cu Puterile Centrale.

4 mai 1918 Înmormântarea camaradului nostru, slt. Pioară, al treilea mormânt al unui priz[onier] român deschis în pământ străin. Mai târziu ar trebui readuse în țară osemintele.

6 mai 918 În ziarele nemțești apare telegr[ama] Regelui către Marghiloman cu tâlc redactată și publicată cu întârziere, prin care mulțumește pt. „munca ce ați depus în apărarea drepturilor noastre în clipe dureroase”. – După-amiază m-am dus la camaradul de suferință, col[onelul] rus Orloff (Alexandre Orloff din Gerodeia, guvern[oratul] Minsk) cu albume de artă ce mi le procurasem în Stralsund. Era tare impresionat de sinuciderea unui ofițer rus de elită. În drama revol[uției] bolșevice, rușii deveniseră între ei inamici pe viață.

11 mai 918 Iarăși mare amărăciune în sufletele noastre, aflând din ziare de moartea marilor scriitori, Delavrancea și Coșbuc. Durerea era sporită la gândul că, dacă până la urmă au întrevăzut victoria aliaților și deci și a noastră, nu au avut șansa s-o vadă aievea. În schimb, ca o ironie crudă a soartei, au supraviețuit toți cei care au luptat în contra marii cauze: Stere, Slavici, Sturdza, Pătrășcanu, Virgil Arion!...

20 mai 1918 Drama poporului rus. Erorile și răspunderile – de domeniul istoriei. Adevărul? De o parte bigotismul și strălucirea unei clase cu potentații ei, de cealaltă, o masă de răzvrătiți care, fiind mulți, vor fi învingătorii de mâine, fără însă a crea o lume mai bună, iluzia tuturor revoluționarilor. Cazul ofițerului rus care, aruncând haina militară, denumind-o haină de asasin (întrucât aparținea unui ofițer), cerea cd[comandantului] lagărului să fie considerat simplu soldat, refuzând orice alt tratament sau soldă, spălând rufele camarazilor și alte munci degradante etc...

23 mai 918 Astăzi ofițerul rus Sokolof, invalid cu piciorul drept complet amputat, plecând în Rusia, veni să-și [ia] rămas [bun de] la cei dintre noi cu care ne împrietenisem. Despărțindu-se, ne spune că nu va uita niciodată omenia românilor care l-au îngrijit mai ales în spit[alul] din Buzău. Mă întrebam dacă, plecând în patria lui, va fi mai fericit observând cu propriii lui ochi și mai marea dramă a pop[orului] rus.

26 mai 1918 În dimineața acestei zile am fost în biserica – stil gotic – Sf.Nicolae[37] din Stralsund spre a asculta un încântător concert. Impresii de mare tristețe a populației și de mare îngrijorare pentru viitor. Vitrinele goale și sărăcă-

cioase. La întoarcere, tot lagărul de prizonieri răsuna de MAREA ȘI MULT AȘTEPTATA VESTE: ELIBERAREA NOASTRĂ ȘI REÎNTOARCEREA ÎN ȚARĂ.

Desigur, bucuria plecării spre casă era umbrită de tratatul de pace ce ne fusese impus cu atâta cruzime. Drept pedeapsă, cond[ucătorii] nemților spuneau: „Românilor li se vor lăsa ochii ca să plângă soarta lor meritată”...

Dar credința nu ne părăsise și la Iași când am ajuns fusesem primiți cu toată încrederea, din partea unei populații ce a suferit ororile războiului, că victoria și dreptatea vor veni fără întârziere.

Și, în adevăr, au venit. Idealul unei generații se împlinise și întregirea neamului nu mai era un vis, ci o sfântă realitate.

Note

1. Plutonier.
2. Sora lui Vlad Manoliu.
3. Eugen Todie (1886-1965), prozator, publicist și autor de versuri satirice. „Concentrat – cu gradul de sublocotenent – în preajma Primului Război Mondial, luptă pe frontul din Muntenia și este luat prizonier. Dus în Germania, trece prin mai multe lagăre, printre care și Stralsund, de pe insula Dänholm, unde împreună cu D. Nanu, G. Brăescu, Sandu Teleajen, Titus Hotnog, Horia Furtună, Cezar T. Stoika ș.a. participă la organizarea unui cerc de literatură, muzică și artă. Din această perioadă se păstrează două volume litografiate: *Versuri din captivitate* și textul revistei teatrale *Cu sorcova*.” (*Dicționarul general al literaturii române. S/T.* Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 727). Războiul i-a inspirat și romanul *Hârdăul lui Satan* (1923).
4. Ziar belgian apărut între 1914 și 1918.
5. Versiunea românească a ziarului în limba germană *Bukarester Tagblatt*, apărută sub ocupația germană, în perioada decembrie 1916-noiembrie 1918.
6. D[imitrie] Nanu (1873-1943), poet și traducător, profesor de limba franceză la Bacău și Bârlad, inspector școlar în județul Tutova, funcționar în Ministerul Instrucțiunii. A debutat cu volumul de versuri *Nocturne* (1900).
7. „Trăiască Franța victorioasă și curajoasă!”
8. Nicolae Tonitza (1886-1940), pictor și grafician român.
9. Gheorghe Brăescu (1871-1949), prozator și autor dramatic. În război, își pierduse brațul drept.
10. În 1926, scriitorul evoca astfel acest moment: „Pentru a schimba atmosfera, am scris Vine doamna și domnul general, pe care am citit-o întâi lui Dimitrie Nanu și Horia Furtună și, îndemnat de ei, am citit-o în urmă la șezătoare. M-am prezentat emoționat ca o fecioară în fața altarului. Succesul a depășit orice așteptare. De atunci am continuat să scriu.” (Apud Niculae Gheran, *Gh. Brăescu*. Editura pentru Literatură, 1963, p. 50)
11. Ionel Ghiga (Herța, 1895-1974), violonist, violist, compozitor și profesor la Conservatorul de Muzică din București.
12. Camera 17 (în germ., în text)
13. „Scriitorul se află în captivitate în preajma personajelor sale, uluit de evoluția sufletească a unora dintre foștii săi comandanți. Generalul T. – devenit *Moș Belea* – se numără printre puținii ofițeri care nu râd ascultând lecturile «maiorului»”. (Niculae Gheran, *ibidem*).
14. „Moldova” – „România în cuvânt și imagine”.
15. „Moldoveanul este, în general, mai sprinten, din punct de vedere intelectual, decât locuitorul Munteniei (Valahia).”
16. „Lumina”, ziar editat de Constantin Stere în Bucureștiul ocupat de trupele Puterilor Centrale (19 august/1 septembrie 1917-13/26 noiembrie 1918).
17. Probabil, Radu Manoliu, profesor la Iași, fratele lui Vlad Manoliu.
18. Horia Furtună (1888-1952), poet, autor dramatic și prozator, autor al *Baladei lunii*.
19. „Domnul locotenent Manoli...”
20. Ziar apărut la Berlin între 1881 și 1933.
21. Andrew Bonar Law (1858-1923), om politic britanic, cancelar al tezaurului (Chancellor of the Exchequer) în guvernul de coaliție al lui Lloyd George (10 decembrie 1916-10 ianuarie 1919), apoi lider al Partidului Conservator și prim-ministru (23 octombrie 1922-20 mai 1923).
22. „a descris atunci rezistența României ca pe unul dintre episoadele istorice ale războiului”.
23. Alexandru D. Sturdza (1869-1939, Zürich), fiul lui Dimitrie A. Sturdza (prim-ministru al României între 1895 și 1909) și ginerele lui P.P. Carp. După studii militare în Germania, a servit în armata română, unde a ajuns la gradul de colonel. În timpul Primului Război Mondial, la 6 februarie 1917, a dezertat la inamic. A încercat să-i convingă pe prizonierii români din Germania să revină în țară pentru a colabora cu autoritățile de ocupație.
24. La Krefeld, în Renania de Nord-Westfalia, a funcționat, în timpul Primului Război Mondial, un lagăr în care au fost deținuți și prizonieri români.
25. Fratele lui Vlad Manoliu, după război, director al liceului din Năsăud.
26. „Der Tag” („Ziua”), primul cotidian german din Berlin ilustrat cu fotografii (1901-1934).
27. S-ar putea ca acesta să fie incidentul în care Gheorghe Brăescu a pălmuit un ofițer român care se oferise să traducă un apel jignitor la adresa celorlalți prizonieri, fapt pentru care maiorul scriitor a fost mutat într-un regim corecțional (Niculae Gheran, *op. cit.*, p. 51)
28. die Wache = garda (în limba germană, în text).
29. „Spre sfârșitul anului 1917, după multe reclamații făcute de prizonieri unor puteri neutre, nemții consimt, în urma unei anchete, să facă un schimb de prizonieri invalizi. Brăescu se numără printre ei și este transportat la Neisse, lagăr așezat în ținutul Sileziei. Germania nu-și respectă angajamentul luat și repartizează invalizii abia la încheierea păcii separate de la Buftea-București, din primăvara anului 1918.” (Niculae Gheran, *ibidem*)
30. „Stralsund era mai mult un lagăr de triaj. După un control foarte atent, ofițerii docili, considerați de «încredere», erau trimiși în lagăre mai confortabile, de tipul celui din Krefeld, sau, dimpotrivă, elementele «recalcitrante» erau îndreptate spre lagăre corecționale, ca cel din Breesen.” (Niculae Gheran, *op. cit.*, p. 48-49)
31. Robert Cecil (1864-1958), om politic britanic. În timpul Primului Război Mondial, a fost subsecretar de stat la Afaceri Externe (1915-1919).
32. Ziar berlinez, apărut între 1800 și 1934.
33. Paul Bourget (1852-1935), scriitor și eseist francez.
34. „Sensul morții”, roman apărut în 1915.
35. „Moartea nu are sens dacă nu este decât un sfârșit; ea are sens dacă este un sacrificiu.”
36. „Hristos a înviat!” (în limba rusă, în text).
37. Biserică gotică din 1279.

Miu Mărgineanu

CĂRĂRUI DE BĂJENIE

Pentru fetele Silviei

1

Măgureanu îşi simţea cerul gurii amar. A rămas cu **Beli** – ei doi, singuri, la fereastră. Vasica Jivoinov ieşise adineauri; plecată pentru ceva treburi de-ale ei era şi dactilografa... Le-a dat Vasica ceva relatări dintr-un caz proaspăt – o debandadă la ferma din Utebei, cea de către **Begheiul vechi**. Citea dosarul în ritm forţat – cineva, de sus, urgia, trebuia să fixeze termen. Foarte probabil avea şi presa din capitală să urmărească desfăşurarea – l-or plictisi cu interviuri...

Cazul, după cât a putut el să-şi dea seama pe parcursul cititului, era, în fond, simplu ca fasolea. Ferma, anume, trebuia să zidească oboare pentru crescătoria de porci, una mare – lucrările, în întârziere, încă durau. Iar cei însărcinaţi cu rechiziţionarea de mascuri prin satele din împrejurimi au prea dat zor să se achite de onoare. Din cei mascuri, o pleiadă, trebuia să iese porci de ignat – ticsiți ca sardelele în câteva târle ciobăneşti, i-a găsit, foarte curând, o molimă crâncenă...

El, Vasica, trebuia, la cererea acuzei, să le aranjeze ignatul câtorva dintre funcţionari, aleşi cine ştie după ce măsurătoare...

Printre cei hărăziţi rugului se afla şi un funcţionăraş la contabilitate care i-a fost lui Măgureanu coleg în clasele inferioare de liceu. Cu el, Măgureanu, a contactat şi mai târziu – de când avea biroul de avocat i-a fost venit cu niscaiva afaceri. Foarte probabil avea să-l caute şi acum...

Beli era destul de temeinic informat despre scandal – aproape că nici n-a ascultat la gura lui Vasica. Focul, ca de paie, s-a aprins din anonima unui funcţionar, şef al contabilităţii, în ceartă cu directorul, trimisă tocmai la vârf – conducere lamentabilă, iresponsabilitate, fraude, jafuri... A ieşit o delegaţie – părea că s-a împotmolit în falsificate, despre molimă amintea tangenţial... Ceva zarvă au făcut şi ziarele din capitală...

Adevărul nu era tocmai simplu ca fasolea. Bugetul fermei prevedea, la dispoziţie din capitala regiunii, construirea unei sere pentru zarzavat – plan ambiţios, costisitor. Pe urmă, la începutul verii, a urmat poruncă din capitală – să se zidească, urgent, crescătorie de porci, care să aprovizioneze abatoarele nu numai ale plaiului – neexecutarea promptă prevedea rigori extreme. Undeva, în capitala regiunii, a clocit hotărârea – serele să rămână pe alte vremi, din sumele menite să se acopere zidirea oboarelor. La fermă a fost remisă hotărâre prin telefon. Cei de la fermă s-au conformat – li s-a pus în vedere şi lor că la nesupunere urma rafala. Dar nu s-a făcut fără zăpăceală – măsuri necorespunzătoare, şi întârziere...

Comisia din capitală a găsit starturi de plată pentru sere, sume considerabile, iar de sere nu se vedea urmă. A constatat şi că se zideau niscaiva cocini în aerul îmbibat de duhoare de hoit...

Procurorul îi făcea responsabili pe cei aleşi pentru ignat de abuz de fonduri destinate pentru grădini de zarzavat, falsificate; acuza şi că oboarele n-au fost construite la timp, treabă care a dus la molimă...

Nu prevedea **Beli** o năvală a ziariştilor de care se temea Vasica Jivoinov că i-or scoate sufletul – a fost o vâlvă scurtă, nu mai stârnea interes. Nu se îndoia însă că avea să apară doamna din capitală. A mai adăugat, în glumă, că i-ar făcea o plăcere deosebită de l-o vedea pe colegu' Mihai, funcţionarul de la contabilitate, că-i semna acelei doamne procură. A zâmbit şi el, Măgureanu, atâta cât a putut să forţeze – iar gustul de amărăciune, în cerul gurii, stăruia...

El, Măgureanu, se uita prin ţesătura perdelelor la mulţimea care grăbea peste pod. Nu se îndoia – Beli îl avertiza, a cine ştie câtea oară, folosind gluma drept cocoloşeală...

Ăia din siguranţă, după ce i-au frecat botul, or fi crezut că şi-o da în minţi – vedeau însă că... iar el, Beli, prindea – o fi că răbojul i se umplea de scrijelituri, alarmant...

Să dea firma jos din perete? Se uitau, bag seama,

mult mai chiorâş, de acum şi-a închipuit la apariţia lui în cazuri ale oamenilor pe care-i prigoneau. Îl suspiciau de toate şi că-i stimula pe unii la fugă din ţară – nepoţii moşului din Vâlceaua, Ghiţă, Doru... de-o fi adevărat, cum auzea, că şi Iancu, deşi l-a sfătuit... Şi-or închipui că n-a pus nădejde în expertiza grafologică şi i-a făcut vânt...

De-ar coborî firma... După cât îi irita, desigur n-aveau să-l primească în justiţie, odată ce l-au dat de-a berbeleacu' pe Ivan Podgradschi, pe Zdelar. Chiar de s-ar întâmpla minunea să-l primească, ar fi să judece ca Vasica, Atelievici, să-i stea la coastă asesorul cu medalia comemorativă... Iar când s-o întoarce acasă, la fetiţe şi la Doina, să scuipe în oglindă, scârbit de ăla pe care-l vedea...

Se uita şi **Beli** prin perdea. Nu mai zicea nici el – i-o simţea frământarea...

Din şcoală, dincolo de râu, ieşeau valuri de elevi, de eleve – prindeau în obraji soarele nămiezii... Primea între gene raza tomnatică şi liceanul de odinioară, Mihai Măgureanu, dornic să înfire cuvinte frumoase care să placă cititorului. Pe-atunci nu visa mustaţă smulsă, cote, confiscări, dormit lângă doniţa cu spurc, sau că răboj...

[...]

8

S-a răcit aerul în cancelarie – cuptorul nu mai ardea de cu seară, când le-a dus Doina pe fetiţe la culcat.

Măgureanu îşi strânse fularul mai bine la piept, ridică şi gulerul – era prea târziu să facă aşchii, să aţâţe focul încă o dată pentru cât mai stătea la birou, o jumătate de ceas, un ceas...

Trecuse miezul nopţii. N-a pus mâna pe creion – pagina în faţa lui, goală...

Voicu avea paginile din bijuterie până în ajunul întâlnirii cu fata Surulenilor, cea dintâi, din asfinţit. El a izbutit între timp să aşeze pe hârtie versiunea nouă, cu opinteli şi icnituri – alta era că umbra îndoielilor nu s-a destrămat, şi că Doina, cu toate că nu recunoştea, n-a rămas ocrotită de-un simţ de... De-aci nu mai prevedea greutăţi de netrecut doar până la balul din Vâlceaua, cu **Scrisoarea a treia**.

Totuşi nu mergea – gândurile zburau, nu putea să le spună...

I-a povestit Voicu astăzi, de dimineaţă, în timpul dejunului cu ceai şi cu pâine prăjită... Doi, trei dintre responsabilii redacţiei, activi în campania pentru cote, îi cam apăsau şi pe ei, ăştilalţi, să se sufulce. Participau şi câţiva din echipa de teatru, flăcăi mai robuşti. Pe el, jigărit şi creator de frumos nu-l scoteau deocamdată în bătălie – înţelegeau, bagseama, că din răţoiul unui ins atare nu ieşea ispravă.

Se bucura să nu-l trimiteau pe linia de foc. Ei, chiaburii soi hapsând, îndărătnici, răzbunători... Umbla cu trupa prin sate – puteau să-l aştepte, noaptea, la un colţ, de să-l ducă acasă în aşternut cel de-o da peste el...

N-a fost Voicu pe vremuri, în Vâlceaua, nici după aia în Văleni, unu' căruia să-i fie greaţă la mirosul de chiabur – dascăl, îşi vedea de şcolărei, de cor, migălea cu pasiune la un vers... De logodnică şi-a ales-o pe fata popii din Felnac, îi făcea societate Bălaşei, fată de fruntaş, suferindă, sărea lângă ea în docar... Abia după întorsătură, cu sfârşitul războiului, îl punea în vers pe tata, care primea lovituri de curea şi de cataramă, şi ducea foame de câine, şi sete, şi...

Nu ştia la sigur acum s-a petrecut schimbarea – nu i-a urmărit mersul pas cu pas. Presupunea că totuşi zăcea în ţinuta lui pe vremea stăpânirii germanilor – prea o fi ridicat din pumn la ăia din stepe, furios că i-au răpit Basarabia, şi prea o fi zis din gură. Pe urmă, cu întorsătura, adus în sperieţi, i s-o fi năzărit c-a fost lată din cale afară – şi...

De-o fi adevăr c-a săvârşit păcatul, nu i l-or fi socotit ca fiind unul peste care să nu se poată trece cu vederea – nu apuca altfel în redacţia revistei, nu-i prea încredinţau înjghebarea teatrului: umblatul cu trupa peste meleagul întreg...

În bucuria lui, că nu-l angajau la stoarcerea cotelor, găsea, mocnită, ca sub cenuşă, o urmă de reprobare la unele măsuri – nu încheia chiar din amândoi ochii, deşi se cătrănea, invers, la neomenia chiaburului care nu pregeta să scoată sânge din spatele lui tata...

I-a dezvăluit relatarea lui Voicu şi altceva, la ce nu i s-a oprit gândul – că cineva, din umbră, ţinea firele foarte din scurt şi la revistă şi la teatru; că se resimţea acea mână în vers şi în recitaţie la rampă...

Voicu nu i-o fi spus că îl trecea ca prin urechile acului, de teamă că n-o putea să-i pună căpăstrul. Abia mai târziu, după trei numere, ori după cinci, şase, i-o cere, la sugestia ălora cu aţele, că se impuneau unele retuşări – elevul din oraş, care trăia din ce câştiga turnând carte la cap altor elevi, răsfăţaţi ori mai săraci cu duhul, trebuia, în sfârşit, să termine căpiatul după fata de chiabur; se cuvenea să grăiască mândria vlăstarului de origine sănătoasă; pereche în dragoste să-şi afle în fata de origine zdravănă şi ea; împreună să se înhămeze în lupta contra...

Situaţia putea să devină delicată. De se încăpăţina în rezistenţă, sista, în mod automat, apariţia. Se pune, fireşte, întrebarea – cine era, în definitiv, ăla care se proptea în picioarele dinainte? Să i se facă o analiză mai serioasă... Dar şi ăstuia, lui Dumbrăveanu, protectorului, să i se tragă un perdaf...

O trebui, de hatâru' lui Voicu, să se resemneze...

Iar pe el, după ce i-a numărat **Beli** pe degete, l-a tentat gândul să rupă cu avocatura – curând i s-o umplea răbojul de crestături, să rămână Doina cu fetiţele... Cât de nu l-a întrebat pe Voicu de-o putea să-l bage la revistă – anonim, uşurat de gânduri, la siguranţă...

De nu înşira Voicu, poate îi făcea propunerea la întâlnirea viitoare – şi posibil că-i găseau o masă. Pe urmă să-i vină coordonatorul acţiunilor – jurist, numai ce a ieşit din avocatură, deprins în a sta de vorbă cu lumea în căciuli de oaie, să pornească prin sate cu trupa de teatru, de la rampă, înainte de a începe programul, să cuvânteze... Era destul de larg între umeri – putea şi la coate, din pumni şi din gură...

Se uita la hârtia goală. Totuşi a greşit cedând la insistenţele lui Voicu, şi răspunzând la dorinţa Doinei – să fi rămas paginile, duse până la sfârşit, în sertar, ca o scrisoare de dragoste, lungă, din inimă... Nu era vremea, şi poate n-o ajunge să fie odată, pentru întâlniri care aminteau cea de a şaptea incarnare, şi...

Să întrerupă. Lui Voicu să-i ceară, la întrevederea viitoare, un răspuns fără şovăiri. Şi de-o pâtcăvi că se cerea să ţină cont de realităţile zilei, şi de rolul cuvântului scris în formarea individului, fie el şi creaţie literară, sau, mai vârtos, pentru aceasta...

Doina avea să fie nefericită...

La plimbarea pe pajiştea din marginea Prundenilor, către sfârşitul vacanţei de Paşti, în ajunul plecării dincolo, i-a luat cuvântul că avea să scrie. Se vedea într-o altă vacanţă de Paşti, după zece ani – ceva o atrăgea la vitrina librăriei...

Nu i-a fost să dea de carte. N-a dat nici în vreo revistă de un fragment măcar... S-a coborât până să ia pagini din fascicula pitulită în sertar, să le citească elevelor din şcoală, dumerindu-le cum că autorul, ins modest şi sfios...

Să audă acum că se retrăgea şi de la revista lui Voicu...

Aproape că i-a zogonit astăzi-dimineaţă, pe el şi pe Voicu – să citească în sfârşit liniştită. Am găsit-o, întorcându-se la amiazăzi, că le citea fetiţelor. Iţa, cu ochi mari, cuminţi, se străduia parcă să înţeleagă ce se petrecea cu mica. Hoia, cu priviri pierdute, scobea prin găvanele năsucului de-o avea noroc să dea de ceva resturi de cacamâţ. Nona, căţărată pe genunchii ei, cu ceafa înfundată în groapa dintre sâni, se uita, melancolică, prin colţul ferestrei, cel de sus, la zdreanţa de nour...

Iţa ştia buche românească – a învăţat-o ea, mica, înainte de a o băga în şcoală. I-a dat să citească, acuma, numele lui ticu, în colţul de sus – **Mihai Măgureanu**. Trebuia să i se înfigă în memorie, şi să-i rămână înfipt până la capătul celălalt al vieţii, cum că se zgâia la paginile dintâi, tipărite, pe care ea, mica, le-a aşteptat mai mult de douăzeci de ani...

Nu le mai avea pe eleve la îndemână – i-a citit lui, în cancelarie, după ce le-a trimis pe fetiţe la joacă. Cutele i s-au şters din coada ochilor, de pe frunte – licărul, în pupile... S-au evaporat şi neajunsurile cu ăia din comună, conţopiştii, care-i cotrobăiau mai în fiecare lună prin cămară, la stăicuţele cu făină, cu zahăr, la oala cu grăsime... Cuvintele se vărsau peste buza ei cea din jos, răsfrântă, în şopot de cleştar..

Plecând la culcare, după ce le-a adormit pe fetiţe, a luat revista...

Poate nici nu i-o spune că-l rodea gândul până ce n-o da bot cu Voicu – pe urmă, întrucât n-o primi de la el asigurări, pe ocolite... L-o înţelege – şi s-o împăca să rămână cu încetul ce-l avea în revistă, şi cu ce o fi să intre, în continuare, la numărul jubiliar...

Iar în vitrina librăriei din Arad, spre care o ducea pasul, să rămână vis – cartea în copertă galbenă, cu două benzi în verde de-a lungul cotorului, titlul în litere incandescente, i-o lăsat gust de pelin...

De gustul pelinului n-avea să fie scutit nici el – prea a crezut fata Surulenilor în puterea lui de a crea...

Răsări noaptea după ce s-a întors din Vâlceaua, după înmormântarea bătrânului Măduleanu. A dat de pagina goală din **Medelenii** – scrisul ei, al fetei Surulenilor, mărunt...

Caută volumul în raftul bibliotecii, ascuns şi acum de ochii străini în dosul rândului de cărţi, ticsit. Foile se desfăcuseră singure la pagina care cuprindea şi dedicaţia lui Ionel pentru Lily.

„Dragă Mihai,

Mă bucur că te-am cunoscut..."

Ştia scrisoarea din cap, ca pe-o rugăciune. O murmura totuşi, pe silabe, ca atunci când a dat peste ea – şi îl întorcea în tristeţea zilelor de...

„Şi-acum, la urmă, dacă am ajuns la pajişte, să repet – ne-am înţeles, cartea despre oamenii din Prundeni o scrii neapărat. Bagi în ea şi ulmii ăia, uriaşi, care străjuiesc la răspântie..."

Acolo a înţeles, pe pajişte, că de s-o învrednici odată, dintre pagini avea să transpire, ca mireasma fânului, amintirea elevei cu ochi miraţi. O fi fost o presimţire că numai despre ea putea să povestească – o carte cu oameni din Prundeni, ori din Vâlceaua, nu l-a tentat în vreo clipă măcar, nici în somn...

Viaţa a vrut să se aleagă hârburi şi din povestirea cu fata Surulenilor...

Ridică fruntea – hârburi... Parcă i-ar fi suflat cineva la ureche vorba. Hârburi se alegeau, în realitate, peste tot – din cuibu' lu' Iancu Spleşanu şi al Idei, a lui Gică Alasu, al Cocorilor, al Văienţonilor, Tăvălenilor, al lui Pălincuţă, al... Hârb a ieşit şi din Gligorov, din Podgradschi, Zdelar... Scrum s-a făcut din visurile lui Paia Suvaischi, şi din oase, Mărgăruta, căzută în dezamăgiri, şi-a pierdut urmele pe undeva...

Viaţa lui, în definitiv, a Doinei, a fetiţelor... **Beli** îi număra pe degete...

Iar din închisoare îl chema fostul coleg de liceu, pe care aproape că l-a uitat, ăla din Utubei, acuzat pentru holera ce a dat în turma de porci rechiziţionaţi în acea noapte, când la casa Tăvălenilor... Îl implica şi Pălincuţoanea... Peste câteva zile avea procesu' lu' Iancu-procurorul aflând c-a trecut graniţa, desigur la semn din partea lui...

În răboj, la siguranţă, or face alte scrijeliri...

Aruncă **Medelenii** peste coala de hârtie, ocoli pe după birou...

Becul ardea şi în dormitor. Pe Doina o fi doborât-o somnul din furate – îi căzuse revista peste piept, deschisă; o ţinea încă între degetele zgârcite. Nona, cu tâmpla culcată pe umărul ei... hoia, în patu' lui – o fi aşteptat să-i spună povestea cu **Punguţa**... Iţa, în pătucean, dezgolită, cu o carte şi ea, ca mica...

Stinse lumina. Să întoarcă **Medelenii** la loc, hârtiile să le bage în sertar, până să vorbească, deschis, cu Voicu... De o putea să adoarmă şi el – mai erau câteva ceasuri până la vremea de sculat...

Pătrundea, din stradă, bocănit de bocanci – înceti-

nea. Paşii se opriseră după un şovăit la fereastra cancelariei – mormăiau, doi inşi sau trei. Alt ciocănit, mai energic.

Inima i se strânse cârcel – ceva în gâtlej, a strangulare... Vremea când porneau în vânat, după miezul nopţii – îl duceau în sfârşit. Pe Doina o cuprinde-o spaimă – nu i-a spus, nici în glumă că s-ar putea întâmpla... S-or da şi fetiţele pe urlate...

Porni spre fereastră, să deschidă – nu se putea face surd. Să nu înceapă a bate şi în poartă, ca la han – de-o putea să treacă mai discret...

N-au venit după el – vedeau din firmă că se numea Mihai Măgureanu, de meserie avocat. Au luat, li se părea, stradă greşită – aceasta, după cum preţăluiau, nu ducea către gară. Întrebau fiindcă au văzut lumină, cât să se stingă – făcea ziuă din vreme de...

Se răsuci, ocoli ca un puşti prins cu ocaua, întoarse butonul. Pe urmă, bâjbâind, reveni la fereastră – bocănitul se îndepărta...

O simţi pe Doina la spate. Îi tremura glasul – îngheţase; credea că după el au venit. De nu i se împotmolea vorba, îi răspundea scurt, ca la raport, cum că, deocamdată, îl căutau pe altcineva, din strada cealaltă...

Gura îi rămase descleştată – aştepta, adică, şi ea să audă tropăit de bocanci într-o noapte, ciocănit... Izbuti, după două opinteli, să smulgă o şoaptă răguşită – da de unde, ce-i căşuna, fantezii...

Împinse în lături amândouă canatele, şi perdeaua – aerisea; când i-or intra oamenii, mâine, să nu pună mâna la nas. Apoi se răscrăcără – cu mâinile împreunate la spinare, îşi muta greutatea din călcâie în vârfurile degetelor, pe urmă... Trăgea aer, se zgârâia la stele. Ei îi puse, în sfârşit, mână pe umăr – să se întoarcă în pat, nu cumva să încarce un guturai.

Ea îl cuprinse. Şopti cu bărbia sprijinită pe umăru' lui – a demonstrat bărbăţie, îi impunea; dar să vină şi el în pat; guturaiul nu se sinchisea nici de o atare grozăvenie de cocoşel.

Se îmbrăţişară – li se îmbinau suflările. Venea, din depărtare cânt de cocoş; altul, mai aproape; hămăituri – nu le auzeau.

Începea să se facă ziuă.

(Fragmente din epilogul romanului inedit
DRUMURI PRIN VIGOARE.
Cartea a treia: Coloana în lanţuri. Selecţie
din manuscrisul primit de la autor de **Ioan Baba**)

Se împlinesc 110 ani de la nașterea prozatorului și traducătorului Miu Mărgineanu[1]. Numele de botez, Moise Molcuț, n. 25 decembrie 1909 în satul Toracul Mare (ulterior Begheiți, acum Torac), din părinții Iovan și Euofrozina Molcuț – d. 6 februarie 2002 la Zrenianin. Școala primară a făcut-o în satul natal, iar Liceul sârbesc la Becicherecul Mare (astăzi, Zrenianin). A obținut diploma de jurist la Facultatea de Drept din Belgrad după care, între 1943-1992, a practicat avocatura la Zrenianin până la ieșirea la pensie.

Începe activitatea literară cu traduceri publicate în revista „Lumina". Prima traducere, un articol scris de Krupska, este urmată de traducerea unei comedii („Peţitul") de A.P. Cehov. A fost primul român din spațiul ex-iugoslav tentat să traducă din proza lui Ivo Andrić, „Haiducul din Veletovo" fiind prima traducere din opera acestui distins scriitor, ulterior, în 1961, laureat cu Premiul Nobel pentru Literatură. Momentul este cu atât mai important, cu cât Ivo Andrić va fi tradus în România cu mult mai târziu. Acest moment, desigur, pentru istoria literară a românilor din Serbia are importanță egală cu cea a traducerilor și notelor biobibliografice incluse în volumul „Din proza iugoslavă", realiștii sârbi, 357 p., (alcătuită de Moise Molcuțiu), Editura „Frăție și Unitate", Vârșeț, 1951, an în care la editura amintită apăruseră chiar 23 de titluri de carte și manuale școlare cu o diversă tematică, printre care și „O noapte furtunoasă" de I.L. Caragiale și „Poezii" de Mihai Eminescu. Moise Molcuțiu (cum semna atunci) a tradus din Stjepan Mitrov Ljubiša, Jakov Ignjatović, Milovan Đ. Glišić, Laza K. Lazarević, Simo Matavulj, Janko M. Veselinović, Stevan Sremac, Radoje Domanović, Svetozar Ćorović, Petar Kočić, Borislav Stanković, Isidora Sekulić, Veljko Petrović, Ivo Andrić, Bogdan Čiplić, Čedomir Minderović, Jovan Popović, Mihajlo Lalić și Boško Petrović. După aceste traduceri din prozatorii sârbi mai amintim „Chicanona" („Kikanonska posla") de Branislav Nušić și traducerea romanului lui Simo Matavulj „Bakonja fra-Brne", publicat în „Lumina" cu titlul în românește de „Călugărul". Aici, **M.M.** pune punct traducerilor și, încurajat de Mihai Avramescu (redactor-șef al revistei „Lumina" 1948-1949 și 1951-1955), începe să scrie literatură originală. Tot în revista „Lumina" publică în continuare fragmente din prima versiune a romanului „Fata cu ochi mirați", cu titlul „O zi însemnată".

După multe peripeții, opera lui în volume a apărut: în anul 1972 primul volum „Fata cu ochi mirați" cu subtitlul „Focarul" (Editura „Libertatea", Panciova), iar după alte dificultăți, la aceeași editură a văzut lumina tiparului și volumul doi al acestui roman, cu subtitlul „În vâltoare" (1979).

În anul 1990 a oferit Editurii „Libertatea" romanul „Ulmii de la răspântie" în trei volume; Cartea întâi „Proloaga de peste râu" a apărut la Editura „Libertatea" Novi Sad în 1996.

Ajuns la frumoasa vârstă de nonagenar și în pofida faptului că într-o scrisoare îmi mărturisea că a pus punct scrisului – numărul manuscriselor lui Miu Mărgineanu (consemnate de subsemnatul în 1997) vorbește contrar. Au rămas cartea a doua și cartea a treia din trilogia „Ulmii de la răspântie" și romanul „Drumuri prin vigoare", roman în trei volume, ce cuprinde anii 1949-1951. Apoi, volumul întâi dintr-un roman cu subiect din război (titlul nefiind stabilit) planificat în două volume (pe la sfârșitul secolului trecut, autorul lucra și la volumul doi). Sunt rămase și „Amintiri despre Uniunea studenților români din Iugoslavia" (peste 170 de pagini) și „Amintiri despre Societatea de lectură a elevilor din Bechicherecul Mare (aproximativ 70 de pagini).

La doi ani înainte de a pleca de la cele lumești (15 mai 2000) Miu Mărgineanu mi-a trimis scrieri memorabile reunite sub titlul *„Zgâriind hârtia, mărturisiri despre scrieri și despre oameni", Ediția întâi [și ultima], înaintat pentru tipar – azi. Editura MĂRGINEANU, Zrenjanin, 28 pag. Tiraj – 3* [trei] *exemplare*[2]. La insistența noastră de a publica scrierile în „Lumina", autorul considera că încă nu este timpul pentru publicarea integrală a acestor mărturisiri. Deocamdată rămân inedite pentru istoria literară.

Ioan Baba

1. Notă din *Compendiu biobibliografic. Scriitori*, de Ioan Baba, Colecția Lumina 1997 (pp. 54-55) revăzută și completată de autor pentru parteneriatul dintre revistele „Pro Saeculum" și „Lumina".

2. Ioan Baba, „Lumina. Contribuții monografic-bibliologice", Editura „Libertatea", 2016, p. 258

Ana Podaru
(Marea Britanie)

CAI ŞI FLUTURI

În jurul meu sunt fluturi ce-au obosit să zboare,
se sting pe rând odată cu florile de mac...
în mine ţipă păsări, le dau din pumni abrac
ce cade din desaga ce-atârnă pe-o spinare.

Îmi şchiopătează calul ce şi-a vândut potcoava
acelui om în negru, l-a dat pe-un ghem de aţă
ce l-a-nfăşat pe fusul ce zilele-mi agaţă...
şi-a dat ca ort şi-un dinte, nu-şi mestecă otava.

I-aş da şi eu din mine un snop de iarbă verde
să-i stăpânesc din teama că viaţa ne desparte,
că-n ochii lui lumina de-un timp, încet, se pierde.

Mi-a zis că-şi vinde coama şi hamul şi-o zăbală
să nu-mi pierd strălucirea smaraldului din ochi
şi ştiu, s-ar da degeaba să scap, eu, de năbală.

EA... TACE, AZI

Şi-i prea târziu, trezit de-a ta durere,
să-i dăruieşti ce-n suflet veşnic porţi
când ea, cu paşi grăbiţi, închide porţi,
cerşind la vămi un strop de mângâiere.

Vei fi murit cerşind o-mbrăţişare,
tu... ce-ai ţinut în lanţuri fericirea,
tot picurând pe rana ei iubirea,
schimbând ades a ta înfăţişare.

Păstrează, deci, ce-ai strâns în tine ieri
şi nu-ndrăzni la capul ei să ceri
ce nu ai dat când ochii ei sclipeau.

Rămâi aşa, cu ziduri dărâmate,
la gât purtând doar lanţuri sfărâmate,
ea tace, azi... nu poate-a dărui.

FRÂNTURI DE LUMINĂ

Puzderii de lumini incandescente
coboară-n bezna inimii deşarte,
par lampadare ce-ar dori să poarte
cupola nopţii-n bărci iridescente.

Circumvoluţiuni închise-n sfere...
reci închisori săpate-adânc în piatră,
ghioc furat, de un şaman, din şatră,
pentru un gând din alte emisfere.

În fiecare zi când ţi-este noapte,
de-i cald afară, dar în tine-i rece
te lasă-nvăluit de mii de şoapte

şi-n mângâierea sferelor divine
aprinde lampa ferecată-n vise,
eliberat din ziduri în ruine (...).

OPERAȚIE PE CORD DESCHIS

De-ţi ascuţi stiletul mâine, timpule, azi, dă-mi răgaz
să-mi spăl trupul plin de sânge în copaia din grădină,
s-o golesc la rădăcina mărului cu-n strop de vină,
să-mi îmbrac apoi cămaşa ce-am clătit-o ieri în iaz.

De-ar fi să mă spinteci seara oglindind în mine luna,
de sub pielea mea s-ar naşte mii de stele colorate,
ziua de-ai să-mi spinteci carnea ar zbura înfiorate
mii de păsări călătoare ce mi-au împletit cununa.

De ai să-mi adapi lumina cu-ntunericul din tâmplă
mă voi transforma în raza dimineţilor senine...
şi-am să mor îngenuncheată cerului ce o contemplă.

Taie brazde-adânci de suflet şi le-atârnă la fereastră,
inima mi-o coase-n patru cu un şnur de curcubeu
ca să bată-n zorii zilei pe-un pătul de floare-albastră.

Victor Ravini
(Suedia/Franţa)

ASTA NU ȚI-O POATE IERTA

– Îl cunoști pe Cutăriță Cutărescu? m-a întrebat la telefon un român din Göteborg, când locuiam acolo. Trebuie să fi auzit de el. Este un mare scriitor.

– Mare scriitor? „Îmi pare bine. La care minister?" am zis eu citându-l pe Cincinat Pavelescu.

– Nu, nu! E un scriitor renumit. Cum să nu știi de el?

– Ba da, îl știu. L-am cam cunoscut acum vreo două decenii, la Casa Scriitorilor de la Neptun. Dar nu știam că a devenit așa mare între timp. Eram acolo cu fosta soție și cu copilul. Cutărescu la fel, cu soția și copilul. Stăteam în fotoliile de pe balcon, împreună cu soțiile și beam cafea. El spunea bancuri tot timpul. N-am conversat nimic. Eu nu prea cam știu să fac conversație, dar știu să tac. Așa că nu știu mare lucru despre el. Dar de ce mă întrebi?

La Neptun, aveam balcon comun cu Cutărescu, cu Sorin Titel și cu încă o pereche, în vârstă, distinși, respectabili, îmbrăcați la patru ace, el cu părul alb, la costum și cravată, nu în blugi sau oricum, ca noi ăștilalți scriitori. Pe Sorin Titel îl cunoșteam de la Timișoara, așa că am schimbat câteva cuvinte, dar nu prea mult. El citea, scria. Eu nu discutam cu nimeni pe care nu îl cunoșteam dinainte. Nu venisem la Neptun ca să cunosc pe careva de acolo. N-aveau decât să mă socotească cum voiau. Faptul că eram singurul de acolo care venisem cu mașina, iar nu cu trenul, îi făcea să nu mă întrebe de vorbă, ceea ce îmi convenea de minune. Fosta soție mă scutea de conversație pe terasă, pentru că ea conversa cu toată lumea și îi bătea la șah pe toți, chiar și când făcea simultane cu toată scriitorimea. Fusese campioană universitară la șah, a doua femeie tare la șah, după Polihroniade. Dar nu le-a spus, ca să nu îi descurajeze. În prima zi ea era soția scriitorului, iar după aceea eu eram soțul șahistei. Dar ce șahiști erau ăia, pe care până și fie-mea îi cam bătea la șah, când încă nu mergea la școală? Fosta soție mă certa că de ce nu îl salutam pe acel domn respectabil nevoie mare și nici pe soția lui. I-am răspuns că nu avusesem onoarea să le fiu prezentat și nu îi cunoșteam. Într-o zi, nu erau locuri la mese, la prânz. Mulți așteptau în picioare, deși erau două locuri libere la masa respectabilei perechi. Fosta soție zicea să ne așezăm la masa ălora doi și să aduc un scaun pentru fata noastră, că era mică și să stea pe colț. Am refuzat. Nu eram de acord să ne așezăm la masa lor, ca să nu fiu nevoit să intru în conversație cu ei, fără să îi fi cunoscut în condiții adecvate. Și cum să stăm înghesuiți cinci la o masă? Și de ce să stea fata pe colț și să nu stea ea? Am așteptat în picioare, cum mai așteptau și alții și s-au eliberat mese. Am fost bine inspirat să nu ne așezăm la masa ălora. La fel cum nici alții nu se așezau, dar nu știam de ce îi evitau.

Nu mai știu care scriitor a venit de la București și ne-a speriat. Cică Ceaușescu se întorsese de la Kiev, unde fusese chemat de urgență. Noi văzuserăm că Ceaușescu plecase fără fiștigoi de la Neptun, dar nu știam din ce cauză și unde se ducea așa val-vârtej. Acum știam că se dusese la Kiev, unde fusese mustrat și i se dăduseră porunci. Se întorsese și a făcut imediat mari schimbări în cultură, așa, peste noapte. L-a dat jos pe ministrul învățământului Nistor și l-a pus în locul lui pe un rusofil. A dat-o jos pe Suzana Gâdea de la Consiliul Culturii, că nu era suficient de răuvoitoare și a pus pe nu mai știu cine. La Academie l-a pus președinte pe Iorgu Iordan, care fusese ambasador la Moscova și ne adusese de la Kremlin reforma ortografică și directivele de slavizare a limbii române. Alții tot așa au fost înlocuiți, la Scânteia, la România literară, la Contemporanul, la Luceafărul și pe la principalele edituri, cu niște necunoscuți. Președintele Uniunii Scriitorilor D.R. Popescu a fost dat jos și l-au pus în locul lui pe Mihail Novicov. Asta era un dezastru pentru Uniune, pentru scriitori și pentru toată țara. Eu învățasem la Facultatea de Filologie despre Novicov. El era teoreticianul de frunte al realismului socialist și căzuse în dizgrație după Declarația din Aprilie 1964 a lui Dej. Toți ne-am îngrozit auzind că Ceaușescu fusese chemat la ruși, fusese pus în genunchi și bătut la fund de către un slujbaș mărunt, un secretar de partid de la Kiev. Oricât nu îl iubea nimeni pe Ceaușescu, umilirea lui era, simbolic, umilirea României și a noastră, a tuturor. Orice român ținea cu Ceaușescu, nu cu rușii. Bătea crivățul de la răsărit peste țara noastră. Ce păcat că la Casa Scriitorilor de la Neptun nu veneau niciun fel de ziare, nici măcar lite-

rare și nu era televizor. Așa fusese stabilit de pe vremea lui Zaharia Stancu.

Spre seară, am ieșit pe balcon. Cele două fotolii ale noastre, cât și ale lui Cutărescu, nu mai erau acolo. Ni le luaseră niște scriitori, care făceau o petrecere alături, la perechea respectabilă. Se înghesuiau toți în camera lui, ca în tramvaiul 17. Veniseră cu o sticlă de șampanie, made in Algeria, greu procurată de Axim, responsabilul Casei Scriitorilor, și cu ce sticle mai veniseră. Cinsteau în onoarea ăluia, respectabilul. Așa am aflat că respectabilul era Novicov. Așadar de aceea venise el la Neptun, el care până atunci nu cutezase să vină acolo, unde erau unii scriitori colțoși, cu limba ascuțită și cu gura mare după trei pahare, iar Fănuș Neagu era corifeul principal, cu gura slobodă și avea o voce de răsuna deasupra mării până în Turcia și în Munții Caucaz. Deci Novicov știuse dinainte de a fi fost chemat Ceaușescu la Kiev, că o să fie pus președinte la Uniune. Mulți se înghesuiau în camera lui și îl felicitau pentru noua funcție. Așadar venise să își selecționeze echipa. Fosta soție insista să ne ducem și noi, însă acum, când știam că era Novicov, am refuzat cu înverșunare. Vecinul de balcon, Cutărescu era acolo și se înfigea să fie cât mai în fața celorlalți, să vorbească cu Novicov, să-i capteze atenția, să se facă remarcat și ținut minte. Ca să își facă loc în echipa nouă.

A doua zi, am aflat că scriitorul care venise de la București cu vestea că Ceaușescu fusese chemat la Kiev și i se dăduseră acolo porunci, jucase o farsă. Mințise, ca Mitică al lui Caragiale. Ceaușescu nu fusese la Kiev și nu făcuse niciun fel de schimbări la cultură sau altundeva. D. R. Popescu nu fusese dat jos. Novicov nu înțelegea de ce veniseră ăia cu șampania la el. Ăia credeau că el făcea pe modestul. Scriitorul venit de la București cu vestea falsă își bătuse joc de proști. Presupun că măcar vreunul era inteligent printre cei ce se înghesuiau acolo – deși nu în mod necesar scriitor. Vreunul a fost pe fază și a notat toate numele celor ce se gudurau pe lângă Novicov. Într-un stat, puterea, pentru a se exercita, are nevoie de informații despre tot și despre toți. Presupun că tocmai Securitatea pusese la cale farsa asta, ca un test de profil psihologic, ca să culeagă informațiile necesare, ce hramuri poartă scriitorii veniți la Neptun. Comunismul, în totalitatea lui, a fost o farsă a istoriei. Iar în România, unde nici măcar comuniștii nu credeau în comunism, a fost o farsă a unora, jucată altora. Greu de spus cine a fost farsorul cel mai mare: sistemul sau lumea? Sistemul s-a folosit de oameni, iar oamenii s-au folosit de sistem, care cum a putut. Unii au suferit, alții au profitat.

– Dar de ce mă întrebi dacă îl cunosc pe Cutărescu?

– Mă, eu nu mai rezist. Ia-l tu, la tine! Găzduiește-l tu, că noi nu mai rezistăm! Nevastă-mea îmi zice să-l dau afară. Dar eu nu pot, pentru că, totuși, e un mare scriitor. Sunt între ciocan și nicovală. Ia-l la tine!

Cutărescu venise în vizită la românul din Göteborg astă toamnă, a stat toată iarna, se făcuse primăvară și nu mai pleca. Românul și soția sa se duceau dimineața la muncă, nu aveau timp să înfulece micul dejun, beau la servici cafea cu ceva biscuiți sau ciocolată de la un automat și trebuiau să-i lase musafirului pe masă micul dejun pregătit. Că ăla se trezea după ce plecau ei la muncă. Trebuiau să-i lase și mâncare gătită pentru la prânz. Ei mâncau în pauza de masă la un restaurant, ce servea așa numitul „bufet suedez” sau *smörgåsbord*, după care s-au luat și alte țări occidentale. Am văzut în Germania că nemții au preluat atât bufetul suedez cât și cuvântul, dar îl scriau greșit. În Suedia, îți alegi din sumedenie de felurite feluri de mâncăruri tot ce vrei să mănânci, cât vrei. Îți pui cu toptanul în două farfurii, pe o tavă și plătești la casierie un tarif fix. Dacă nu ai crăpat, vii cu farfuriile și poți să îți mai iei completare de mâncare. Îți mai iei și cafea. După așa prânz copios, cuplul de români, seara, mâncau vreo fructă sau ceva ușor, la televizor. Cutărescu ședea lungit pe canapea – între cele două fotolii în care stătea cuplul – și avea pretenția să îi traducă ce spuneau suedezii la televizor. Ei munceau și în weekend. Rareori își puteau permite luxul cu vreo zi liberă. Plăteau rate la două mașini, că făceau naveta unul într-o parte, celălalt într-altă parte. Trebuiau să facă cumpărături de *halimente*, ca să îi gătească lui Cutărescu, seara, când veneau frânți de la servici. El își exprima nemulțumirea că nu îl duceau să îl plimbe cu mașina, să îi arate Suedia. Voia să vadă Stockholm, în cealaltă parte a Suediei și să-l ducă să vadă aurorele boreale. Alea sunt tocmai în nordul Suediei, apar foarte rar și marea majoritate a suedezilor n-au văzut niciodată vreo auroră boreală. De la Göteborg până în nord, e aceeași distanță cât traversezi Europa până la Marea Mediterană, dar cu mașina ia mai mult timp. Păi cum să nu vadă el nici măcar Stockholmul? Atunci de ce a mai venit în Suedia? Cutărescu le reproșa că se plictisea la ei. Și totuși nu mai avea de gând să plece de la ei. Voia să prindă nopțile albe, vara, că de aia venise încă din toamna anului precedent. Ei nu știau cum să scape de el. Voiau să-l iau eu la mine. De aceea mă întrebaseră dacă îl cunoșteam. Dacă aș fi știut în ce scop mă întrebaseră, le-aș fi răspuns scurt, că nu îl cunoșteam.

– Îl cunosc, dar nu am posibilitatea să-l găzduiesc. Eu am o garsonieră minusculă, cu un singur pat, de o persoană. Și nu am bucătărie. N-am cum să-i gătesc mâncare. Nu am nici televizor, nici mașină. Dacă se plictisește la voi, de ce nu se întoarce în țară?

Cică încercaseră să îl plaseze și la alți români, însă aceia, mai pățiți decât mine, mirosiseră întrebarea și nu îl cunoșteau, nu auziseră de el. Desigur că mințeau. Românul mai bine minte decât să se bage slugă la un parazit, un incapabil de a munci, care vrea să trăiască pe spinarea altora.

– De ce nu îl plasați la un hotel? Hotelul îi poate pune la dispoziție o mașină cu șofer, care să-l ducă să vadă toată Suedia. La hotel o să locuiască mai confortabil decât la voi, pe canapea în sufragerie și o să-i servească mâncarea la pat, nu ca la voi, în bucătărie.

– Nu face glume proaste!

– Scuze, nu știam că v-ați transformat în hotel și restaurant gratuit. Îi oferi și nevasta?

Cică barim să-l scot în oraș la un restaurant, ca să scape ei de corvoada asta, măcar o zi. Să răsufle, că nu mai rezistau. Bine, îl iau cu mine la restaurantul unde mănânc eu în pauza de prânz, bufet suedez. A, uitasem. Cică le-a spus că nu mă cunoștea. Asta e o banală tactică de manipulare și dominație. Când un scriitor nu

a auzit de un alt scriitor, de obicei asta poate fi o tactică. Vrea să dea impresia că el e un prea mare scriitor, ca să fi auzit de scriitorii mici. În felul acesta stabilește proporțiile lui față de lumea înconjurătoare și își impune respectul, să i se acorde prestigiul așa cum vrea el.

Ne-am întâlnit în oraș, într-o stație de tramvai, mi-am cerut scuze că m-a așteptat și l-am dus la restaurantul unde mâncam eu. Ne-am ales fiecare ce am vrut, ne-am pus fiecare câte două farfurii cu vârf, ne-am pus pe tavă prăjituri, cafeaua și câte o sticlă de răcoritoare. Am plătit eu, bineînțeles, și ne-am așezat la masă. El nu avea chef de vorbă. Mânca cu nasul în farfurie. Nu zicea nimic, nu m-a întrebat nimic. Am apreciat faptul că mă lăsa să mănânc în tihnă, deși înghițeam cu un nod în gât. Era atât de hămesit, încât am presupus că familia de români care îl găzduiau îl înfometau, ca să-l facă să plece de la ei. L-am întrebat dacă îi plăcea mâncarea suedeză și a mormăit ceva, fără să înțeleg dacă era o mormăială afirmativă sau negativă. M-am salutat la o altă masă cu o suedeză care preda la Universitate. Ea scrisese o teză de doctorat despre politica externă a României moderne. Mă gândeam să îi fac cunoștință lui Cutărescu cu ea. L-am întrebat dacă cunoaște engleza sau franceza. Da, le cunoștea. Cât de bine? Foarte bine. Atunci îi fac cunoștință cu suedeza de la masa aceea, să-i traducă el niște texte de politică externă din română în engleză sau în franceză. Pe bani. Sau eventual cu plata în natură, depinde de el. E celibatară. Am auzit că are o vilă splendidă, pe o insulă din arhipelag și locuiește singură. Așa e cu femeile intelectuale, e greu să-și găsească un bărbat inteligent pe măsura lor. Are și o casă de vară, aproape de cercul polar, la aurorele boreale. Cutărescu mi-a răspuns cu un dispreț suveran, că este sub demnitatea lui să lucreze pe bani sau cu plata în natură. Am ajuns la cafea. L-am întrebat ce mai era prin țară. Cică nimic nou. Ce bancuri mai știa? Mi-a răspuns că el era om serios și că numai oamenii de nimic, nulitățile, spun bancuri fiindcă nu au nimic altceva de spus. Nu i-am amintit că el, la Neptun, numai bancuri spunea și nu mai avea în cap nimic altceva. Ce zicea soția lui, că el era plecat de acasă de o jumătate de an? A dat din umeri. Ce mai face băiatul lui? Nu știa. Divorțase și nu mai avea nicio legătură cu băiatul. Și ce a mai scris, ce mai scria acum? S-a făcut că nu aude. Și din ce trăia? Avea o firmă particulară. Cu ce profil? Cu profil multiplu. Și cum merge firma, dacă el nu e acolo? Merge bine, are salariați la firmă, ăia muncesc, el e patron.

Am ieșit de la restaurant și voia să-l duc cu mașina, înapoi la românii găzduitori.

– Eu nu am mașină, merg cu transportul în comun. M-ai văzut că am coborât din tramvai.

– Păi atunci eu cum o să ajung acasă?

M-am abținut să nu-l întreb: acasă la București sau la românii care îl găzduiau. Unde era „acasă” pentru el? I-am dat un cupon de mers cu tramvaiul și l-am dus în stația de tramvai. I-am spus să urce prin față și cum să composteze cuponul. A venit tramvaiul. A urcat și am scăpat de el.

Mi-a dat telefon din nou românul care îl găzduia și mi-a spus că musiu Cutărescu m-a înjurat.

– Te-a înjurat. Cică l-ai ofensat, l-ai jignit, ai fost un măgar.

– Cu ce l-am ofensat?

– Zice că l-ai dus la o autoservire împuțită, la „împinge tava”, în loc să îl fi dus la un restaurant corespunzător. Și cică, ce putea să se aștepte el de la unul ca tine?

— Nu înțeleg. Corespunzător cu ce? Cu ce să corespundă?

Și românul găzduitor fusese șocat să audă expresia „autoservire împuțită”. În Suedia până și weceurile publice sclipesc de curățenie. Nu au cuier pentru palton sau pentru altceva, ți le pui pe podea. Presupun, ca să te invite să ții curat.

– A mai zis că nu l-ai dus cu mașina. Cică l-ai mințit că nu aveai mașină. Cică te-a văzut că ai venit la întâlnire cu o rablă ruginită, care scotea fum ca o locomotivă. Înseamnă că m-ai mințit și pe mine că nu ai mașină.

– Tu chiar ai văzut în Suedia circulând vreo rablă ruginită sau vreo mașină care scoate fum?

– Nu. Dar oricum, cică ești un prăpădit, un ratat, cu o jagardea de mașină ca milogii și un zgârcit. Din care am înțeles că nici măcar nu i-ai dat bani de țigări.

– Tu îi dai bani de țigări?

– Nu. Mi le fuma pe ale mele. Așa m-am lăsat de fumat. Și cică tu nu îți dai seama de valoarea lui și ce înseamnă el pentru istoria literaturii române. Și l-ai lăsat să se întoarcă pe jos atâția kilometri. Asta nu ți-o poate ierta.

Victoria Milescu

ÎNTUNERICUL DE BUNĂ CREDINȚĂ

Întunericul curge prin oase
intră în plămâni, circulă prin vasele capilare,
fără consemn, nu-mi cere nimic
el nu cere, îşi ia ce vrea de peste toată întinderea
fiinţei arse de napalmul privirilor tale
nu mai există scăpare spun perii capului
adâncindu-se-n creierul înroşit
e destul întuneric, e pentru toţi, nu vă înghesuiţi
vă încăieraţi pe ultima bucată de bucurie neagră
din patria furată
patria priveşte spre noi prin ploi, depărtându-se
noi tăcem, noi tăcem
întunericul îmi pune somn în cafea
sunt combustibilul ieftin pentru întuneric
pentru visele lui cenuşii
întunericul îmi ia patria, o duce peste mări şi ţări
departe de ochii ce stau mereu închişi
glasuri de vată lustruiesc piatra filozofală
până când e spartă
în zeci de bucăţi de bastonul bărbatului
cu mască şi ligamente de fier

întunericul tace şi când vorbeşte
stau în cămaşa de forţă a iluziilor
neînduplecatei zile de ieri când
ne-am sărutat pe treptele muzeului cu dinozauri
ce vremuri au apucat ei!
Când totul strălucea de întuneric şi nu era nimeni
să pună o torţă în mâna unei bacterii
în gura unui vulcan vomând la un milion de ani
printre aspre legi şi capcane
iubirea pâlpâie sub steagul înfrângerii fără lupte
pe creanga de aur a patriei, pe firul de iarbă
crescând lângă zid, neprielnic dar îndârjit
ca iubirea celor ce nu mai pot reveni
în pământul patriei albit de oasele dorului

întunericul se uită pe fereastră
să vadă dacă sunt acasă, întreagă şi suverană
dacă am pâine pe masă
etern flămând, muşcă pământ şi apă
muşcă şi nu-i ajunge, înghite şi nu se satură
nimeni mai lacom găsind atâtea întrebuinţări
dorinţei noastre de libertate
cu limite stipulate în protocol

întunericul e mereu cu un pas înaintea mea
mişcare, mişcare spun doctorii
ne mişcăm încet, insesizabil, câte unul îmi pune pie-
dică
tot el mă ridică zâmbind politically correct
garant pentru viitorul desfigurat

întunericul e bun,
spun doctorii de ochi, nas, gât şi urechi
are multe întrebuinţări
din el se fac pasiunile, crimele, somnul cel veşnic
când muşti, are gust de pâine înmuiată în Calea Lac-
tee
mai oboseşte şi el uneori, se odihneşte, îl găseşti
unde nici nu te aştepţi,
cum ar fi caruselul pentru copii

nu înţelege de ce e privit cu duşmănie
îşi face doar datoria, el ascultă comenzile ce i se dau
pentru o stea în plus
în piaţa cu stele de cinema zâmbind să
le remarce vreun regizor
de la studiourile de pe Marte, Jupiter, Uranus
unde castingul nu presupune carne şi sânge

parcă ne cerem iertare că existăm
cu miliarde de ochi
fiecare văzând întunericul din ochii celuilalt
inima bate prea încet ora astrală a bucuriei
i se termină bateria de la masca de respirat
jandarmii tropăie printre şirurile celor ce habar n-au
de ce au ieşit pe-nserat’

întunericul este aşa cum mi l-am imaginat:
înalt, blond şi cu ochi albaştri
când ridic braţele, mă întâmpină cu un jet de şampa-
nie
timpul ne apleacă spinarea,
ne toacă, ne face pleavă, ne suflă-n vânt
suntem vinovatul de serviciu
printre forţele de ordine şi dezordine ale
universului de piaţă comună

întunericul se uită la oameni
ca la nişte minuni naturale
trage în piept câteva păsări
singur în faţa tancurilor
cu întreg echipamentul din dotare:
corpul fizic, eteric, astral, mental
patria îşi rupe corzile vocale strigând
dar el nu se dă dus, duce arătătorul la tâmplă
unii sunt duşi cu duba, alţii cu targa

i s-a propus să fie consilier pe probleme neobişnuite
încă de pe vremea iluziei
dar atunci nu era pregătit, antrenat
pentru liniştea din pieptul furtunii

întunericul vine cu ce are la îndemână: cu avionul,
cu lăstunul, cu vipera
vine pe jos ori călare, vine cu fluturii cap de mort
împărţind bastoane pentru purtarea de grijă prea mare
faţă de patrie
întunericul îţi găureşte tibia, atât îl duce capul

o sun pe mama şi îmi răspunde căţelul pământului
va muri de foame, de stres, cine
să îl dezlege, când toţi au plecat pe meleaguri străine
ducând în gură un sâmbure de cireş din grădina casei

spuneai ceva de iubire în lumea atrocităţilor
şi iubirea loveşte, striveşte
e bine să nu mori încă, mâine mergi la muncă
acolo unde se fabrică zilele celor fericiţi

fericiţi cei ce nu au fost călcaţi în picioare
ei stau deoparte, comentează, filmează, fotografiază
pentru istoria confuziei
ei stau în umbră
să nu-i ardă reflectoarele, razele verzi, albastre
şi câte se mai pot întâmpla din nebăgare de seamă
ei dau raportul şi lumea îi ia în serios

un copil mi-a spus că întunericul e lumina când
doarme...

plouă şi parcă nu mai e atât de întuneric
trupul lui nu mai e doar al lui
luat de valurile mâinilor ridicate, electrizate
întunericul devine bun al tuturor, găsesc pe jos
bucăţi din mine, resturi din tine
inundaţie controlată, zic ei

întunericul se ridică pe vârfuri
să vadă dincolo de el
cortina se ridică
întunericul se agaţă de ciucurii ei luminoşi
e speriat de moarte,
deşi el ştie că nu poate muri, nu are voie
din motive top secret ale universului
dar şi noaptea se termină odată şi-odată...

nimic nu-l enervează mai mult decât
omul care manevrează cortina
nu mai e mult până la ziuă
ziua în care întunericul va fi declarat
bun de patrimoniu, tezaur viu UNESCO.

Dumnezeu mă întreabă: unde ai fost aseară?
În Piaţa Victoriei, am fost, Doamne
nu ştiu de ce, poate pentru că
mă cheamă Victoria.

Mama, ca să mă apere, nu m-a născut încă...

Passionaria Stoicescu

VOCEA DIN OFF

Scriem,
citim,
mâncăm,
bem,
aprobăm sau negăm,
ne-ntristăm și
votăm / nu votăm,
nicio putere n-avem!

Dacă învinge „a scrie”,
e noi între noi,
ba poleiri cu aur,
ba mânjiri cu noroi,
ba un altul
furând înaltul
cu scrisul nostru se-nnimbă...

Bref,
vocea din off te îmbie:
„Pentru proză sau poezie
a fost ucis orice chef,
ia-ți jucăriile și te plimbă!
Nimic nu se schimbă!
Nimic nu crapă...
Iar dacă totuși ceva se petrece,
da, rămâne – peroratul sub apă!”

DESPRE CAII VERZI

Computerul s-a blocat,
hârtia s-a scumpit,
de aceea scriu acest poem
pe spatele unor poezii
tălmăcite din Mesut Şenol, un confrate…
El nici nu ştie asta,
dar între poeţi se poate…

Cai verzi pe pereţi –
rup sigilii, peceţi,
dau gândul înapoi
spre o mansardă de pe Arbat,
unde îndrăgostitul bărbat
al Bellei Ahmadulina, din care
iarăşi am tălmăcit într-o suflare,
adică m-am tradus,
decorase tavanul cu poemele ei
ţintuite-n piroane, sus, sus…
Ea n-a fost de găsit,
n-avea chef să fie tradusă,
doar ea pe cei pe care i-ar fi iubit…
Dar era de citit neapărat,
cu văzul spânzurat,
cu sufletul spânzurat
într-un tavan pe Arbat…

La Lisabona n-am ajuns,
m-a purtat virtual computerul
tot pentru că s-a scumpit hârtia,
dar ecranul mi-a îndatorat sufletul
adulmecând poezia,
cu pensiunea ieftină unde a zăbovit Pessoa,
cel cu mai multe identităţi,
ca să nu ştie nimeni unde-a trăit,
pe cine-a iubit,
unde şi-a scuturat roua…
Dar în „Aqui viven o poeta F.P.”
o cameră are în chip de tapet
poemele lui cu absconse francheţi…
Cai verzi pe pereţi!

Chiar într-o redacţie de lângă Primărie,
în Bucureştiul murdar,
era iscălit pe albul din var,
poezie de poezie,
un talentat contemporan –
Liviu Vişan…

Eu,
ca să nu-mi simt versul plebeu,
l-am înnobilat în caligramă,
o găselniţă care nu se mai poartă,
fiindcă cere încă o artă,
să justifice pusul în ramă.

Cai verzi pe pereţi!
Bieţii poeţi…
Scriu pe unde apucă,
îşi transcriu sufletul pe tavan,
îşi zăgăzuiesc dorul de ducă
în ireala Poeziei cătuşă,
transcriindu-se pe pereţi,
pe ferestre, pe uşă,
pe tot ce se-nchide,
pentru a se deschide,
despre tot ce proslăveşte,
dar viaţa desfide,
şi stăruie, stăruie, stăruie
zidind noaptea ceea ce ziua se năruie,
pe aer, pe apă,
pe râs, pe „a plânge”,

iscălindu-se cu propriul lor sânge,
adică versul curs în poeme,
adică sângele verzilor cai,
să mai existe încă o vreme,
să traducă acel „Clipă, stai!”

POEM MAZOCHIST

De ce s-or fi chinuind
să mă vâre-ntr-o *cuşcă*
închipuită de ei, când eu
mi-am ales una *de aer*,
de bunăvoie, a mea?
Nu-s nici premodernă,
nici modernă, nici postmodernă
după cum m-ar vedea...
Moda mi-a fost străină
şi-am scris doar
după chipul şi asemănarea mea!

Profesorul de universală, beat,
„domnul profesor”,
pentru că l-am ajutat
să iasă din şanţul unde alunecase,
mi-a strigat cu whisky-ul în oase:
„De ce dracu’mai scrii,
tabelul lui Mendeleev e ocupat...”

Dar de când lumea totul e ocupat:
cer, pământ, văzduh...
„Scoală tu, să mă aşez eu!”
spune o vorbă de duh.
N-am ridicat pe nimeni de pe locul lui,
mi-am născocit/ înjghebat
pătrăţelul meu până i-am teşit colţurile
şi-am încercat şi încerc
să-l fac cerc...

În el îmi descânt
între o fărâmă de cer şi pământ
blestemându-mă
cu propriul îndemn dedicat:
de pătrat să mă abat,
la triunghi să nu-ngenunchi,
în rotund să mă ascund....

Valeriu Birlan

OMAGIU

1.
CĂRȚULIE

Am vrut într-o zi să-ţi citesc
din marea poezie a lumii:
din poezia de dragoste,
din poezia de moarte,
din poezia de istorie,
de geografie, de filosofie...
Am pus vrafuri peste vrafuri
de tomuri.
Nu mi-a ajuns spaţiul
celor patru odăi ale mele,
aşa că am lăsat cărţi
şi pe afară,
să le citească
melcii, greierii şi vrăbiile.

Într-un târziu,
stând eu pe gânduri
(cum voi reuşi să adun atâtea cărţi
care ar trebui citite),
mi-a căzut privirea pe o cărţulie
cu coperţile cenuşii.
Am început s-o răsfoiesc.
Şi deodată m-am luminat la faţă:
în puţinele ei pagini

Valeriu Birlan (n. 24 aug. 1951, Budeşti, jud. Călăraşi), poet, membru USR, profesor de română şi franceză, doctor în filologie (1999). Volume de versuri: „Tăceri şi cuvinte” (1996), „Colocvii suave” (2003), „Cuminţenia pământului” (2007), „Casă ne este uimirea” (2007), „Explozie în roşu” (2009), „Întoarcere acasă” (2010), „Înger pribeag” (2013), „Prin aerul îndrăgostit, locomotiva” (2015), „Structuri de frumuseţe” (2017), „Lecţia de astronomie” (2018). „Poeme” (volum de traduceri din poezia lui Nikiforos Vrettakos) (2012).

se găsea la un loc
toată marea poezie a lumii.

Titlul cărţuliei: „Poeme”.
Autorul: Marin Sorescu.

2.
CELE MAI SIMPLE CUVINTE

Marin Sorescu este unul dintre
cei mai mari poeţi ai cosmosului.
Colegi de temă: Lucreţiu, Dante,
Lamartine, Eminescu
şi alţii, şi alţii.

Deosebirea dintre Sorescu
şi ceilalţi mari poeţi ai cosmosului:
el închide toată imensitatea spaţiilor,
toată infinitatea de timpuri,
în cele mai simple cuvinte.

Pentru Sorescu, universul este
„o felie subţire de viaţă
cu unt”, soarele este
„săpunul nostru fundamental”.
Naşterea, cel mai misterios
şi cel mai formidabil fapt,
este inclusă de el în categoria celor
mai tangibile fenomene,
la îndemâna tuturor:
„Am zărit lumină pe pământ
Şi m-am născut şi eu
Să văd ce mai faceţi.”

Pomenindu-se în viaţă
„ca într-un spălător de internat”,
omul nu ştie de unde să ia
„cele mai bune prosoape”
aşa că se şterge pe faţă „cu moartea”.

Existenţa, încă de la apariţia ei,
e o corabie pe care omul o duce
pe fundul unei mări
„cu amândouă mâinile ridicate
deasupra capului.”

Bietul nostru suflet
a fost lăsat singur în univers
de „jonglerul tată”
şi-n sforţarea teribilă
care e traiul nostru pe pământ,
trebuie să nu scăpăm
din vedere
bila „cea roşie” (soarele).

Pentru Sorescu, pământul este
„o mare popicărie”,
„totul e calculat dinainte”
şi numai noi, „naivii”,
„mai umblăm pe la policlinici.”

Până la urmă,
viaţa noastră, moartea noastră
par lucruri atât de simple,
încât trebuie povestite
cu cele mai simple cuvinte.

3.
MARIN SORESCU

Mă uit la chipul tău dintr-o fotografie.
Unde am mai văzut zâmbetul acesta
ghiduş, pătrunzător, al ochilor?
Unde am mai văzut revolta aceasta,
bine temperată, a părului?
Unde am mai văzut surâsul acesta
jumătate trist, jumătate vesel
sub hâtra simetrie a mustăţii?
Unde am mai văzut fruntea aceasta
luminând veacurile?
Dar uite, şi bărbia! Unde am mai văzut
bărbia aceasta cu o mică adâncitură,
ca o mângâiere a durerii?
Doar cercelul îţi lipseşte, ca să fii aidoma,
până în cele mai mici amănunte,
cu acel magistral observator de suflete
de la răscruce de secole.

Cine cunoaşte mai bine decât tine
istoria şi geografia neamului acesta
şi limba lui, înfrăţită
cu zbaterea şi cântecul frunzei?
Cine cunoaşte mai bine decât tine
doinele, şi legendele, şi bocetele, şi descântecele
şi povestea Mioriţei, a Meşterului Manole,
şi a ciobanului care şi-a pierdut oile?

Tu eşti Shakespeare-ul nostru,
tu eşti Shakespeare-ul românesc.

Un călător extraterestru, uitându-se
mai bine la Terra, ar vedea
efigia chipului tău ca o emblemă
de vis, ca un filigran de nobleţe.

4.
PORTRET DE PERSONALITATE

Marin Sorescu – prenume şi nume
ca două jumătăţi de clepsidră.
Cea de sus – a vieţii personale – goală,
cea de jos – a poeziei – plină.

Nicolae Cabel

SONETE

ciocuri rostrale navelor din vis,
un strop de taină-n sângele vetust,
asediul sterp pe orizont prezis,
când nimeni nu-i... în ceas trădat, îngust...

doar stelele, ca blânzi și triști vasali,
cu roba lor, în veci prea somnoroasă,
trimit mereu iluzii-portocali
și chiar iubirea, o eternă plasă,

cu cerul ei, prelins încet pe frunți
și-n viața noastră, ca un pod ciudat,
când ne-ntâlnim himerele, cărunți,

când dorul ultim nu l-am vrea iertat...
la granița eterului, aproape,
ni-i viitorul... l-am ascuns sub pleoape...

24.09.18

...tu viața o trăiești, sau numai frica –
copac de fum cu creanga despuiată – ,
cu visele ce nu cunosc vreo pată,
precum e truda scundă în furnica

ce clipa a furat-o din clepsidră –
ființă preacurată și sfioasă...
lumina zilei a-nvățat s-o coasă
cu-nțelepciune ageră de vidră...

mai crezi acum că vârsta ți-e târzie,
că brumele speranța o astupă,
că zeul timp s-a rătăcit... și după

iluzia-fecioară întârzie...
vezi, metronomul fură din bătăi,
să umple cu iubire ochii tăi...

3.11.18

atâtea stele-au cucerit vitralii,
cu lacrimi de la îngeri ce-au trecut;
destinele-n oglinzi s-au prefăcut
și ca albine au migrat în dalii;

impudică, în multe ipostaze,
aduce marea valuri, pe-nserat,
în ele-s veacuri, încă stau la sfat,
de sunt sau nu în vise, astăzi, oaze...

ca pruncul-rege-nfășurat în spume,
ai traversat argintul altor ierni,
iar umbrele ce-n taină le mai cerni,

mi-au așternut pe frunte altă lume...
se spală luna în amiaza mare,
în orfice, ***sfioasele izvoare***...

2.11.18

...în agonia zilei fără ploaie
când picotește zeul tău, monah,
privighetoarea trilul și-l înmoaie
în văl sonor cu zâmbet de monarh,

dar și în pânda orei de iubire,
când sufletul și taina una sunt,
iar astrele, la vamă, dau de știre,
că doar furtună-i astăzi pe Pământ;

ea, pasărea, ne mai dezghioacă zorii,
în ochii unui psalm ce n-am ştiut,
cum ne urzeşte dorul în cocorii

ce ne-nsoţesc acum în Absolut...
atunci, pe pernă, înfloreşte rouă,
cu elegii ce ni se-nchină nouă...

30.09.18

...clipește rar o acvilă-n văzduh...
nori-s odăjdii, taina e chiar zbor,
troheii unui fulger cad sonor
și chiar Zenitu-i feciorelnic duh;

acolo, jos pe glie, zburdă zeii
și moțăie un râu între meandre,
în lan lumina a topit micsandre
spre lauda visării și femeii...

ai evadat din umbră la scăldat,
în basmele cu amăgiri celeste
și nu ți-au dat nălucile de veste,

că dorul le rămase împărat...
iubirea, vezi, în viață, pleacă-vine...
doar dragostea te reazemă pe tine...
25.10.18

...***a fost decret***: cu stele interzise
și cu planete aruncate-n foc,
să cerem doar trifoiului noroc
și îngerilor, aripile-nchise;

în loc de lapte să turnăm cenușă,
lumina s-o golim de portocali,
să păstorim doar turme de șacali
să fie spaime dincolo de ușă...

noi vrem un cor de prunci printre comete
și mânji florii să zburde pe-nserat,
când înțelepți, cu slav-au adunat,

doar zâne, ca luceferi să desfete...
ne dase soarta astă încercare,
să știm a ocroti... care pe care...
19.10.18

...aici mi-i casa, ***timpul e ACUM***,
din ieri doar resemnarea a rămas;
el, viitorul, bântuie pe drum
cu vise din cascada fără glas;

vivantele iluzii – devenirea –
și-o lacrimă egală cu destinul,
secunda ce hrănise doar iubirea,
când o cometă alinta pelinul

și-și căuta un rege pentru nunta
cu paseri îmbăindu-se-n cuibare,
iar o zeiță-și alinta cărunta

oglindă, în priveghiul ei de sare...
eu n-am făcut orgoliile feude,
lăsând pe lună inocentul jude...
12.09.18

CORNELIEI

tu ai plecat încet spre altă lume,
cu pas blajin, îngândurat şi drag,
cu sfiiciuni de perlă în şirag,
să recroieşti şi dragostei alt nume…

cu modestie-n zâmbetul calin,
făceai din prietenie sărbătoare,
păstrând doar pentru tine ce te doare,
iar nouă ne-arătai doar un suspin…

curată-n gânduri, tristă în privire,
visai un cer – unduitor descânt –
cum nu va fi vreodată pe pământ,

poate la prag de sfântă nemurire…
pecetea tandrei tale evadări
mi-alungă disperarea-n alte zări…
13 mai 2019

N. Cabel

Cornelia şi Nicolae Cabel, 2018

Dumitru Velea

POEME

Scările, văzute de Coleridge după Piranesi

– Scara de sub picioarele mele duce către o uşă în peretele de piatră; conturul ei amăgitor a fost, pe semne, umbra mea sau poate piatra a fost înnegrită de fumul flăcării din mâna celui ce a venit aici, înaintea mea. Pe treapta aceasta, care duce în zid, s-o fi aşezat şi el şi, la puţina lumină albăstruie, poate a început să cerceteze hăul de sub scară şi să se asigure de trăinicia celor patru ziduri. Pe aceeaşi scară o fi ajuns şi el în faţa aceloraşi uşi false? Sunt clipe când simt balustrada scării mişcată de mâna lui şi aud, prin întuneric, sunetul tălpilor lui, lovind treaptă cu treaptă. Şi sunt zile când, obosit, nu aud decât hârşâitul picioarelor mele, devenind tot mai grele. Acum n-aş îndrăzni să mă ridic de pe această ultimă treaptă şi aş fi rămas mai departe aşezat pe ea, dacă o lumină firavă n-ar şerpui undeva, în adâncuri, unde se poate bănui o vastă sală, pe a cărei pardoseală sunt aruncate lucruri şi obiecte, cândva de o importanţă majoră, acum vechituri, lipsite de orice trebuinţă. Peste movila de mecanisme cu ecrane, pe care au rămas imagini cândva mobile, peste aparate pline de antene – adevărate caracatiţe metalice –, peste şenile mişcătoare şi pagini pline de scârnă, totul acoperit de o pastă mucegăioasă, se mişcă o uriaşă sferă metalică şi neagră. Mişcarea ei, în sus şi în jos, oarecum, dezordonată, îmi împiedică vederea şi nici nu pot să mă dumiresc, deşi mă deprinsesem, pentru a doua oară, cu întunericul, dacă ea era purtătoarea firicelului de lumină, sau altcineva. Scosesem din minte asemenea vechituri, cu toboşarii lor cu tot, şi nicio trâmbiţă n-ar fi putut să mi le aducă mai bine aminte decât, acum, firicelul acesta de lumină. O duhoare de nesuportat se ridică din ungherele sălii. Dându-mi seama că mă cuprinde ameţeala, m-am strâns, ghemuindu-mă, pe treapta unde ajunsesem. Nu mai eram stăpân pe mine. În cele din urmă, toate vechiturile de jos deveniseră nişte făpturi stranii, cu o viaţă hărăzită fericirii. Mişcarea lor era o primejdie reciprocă. Şi eu însuşi eram acuzat de nebunie, turnul acesta cu scări fragmentate fiind doar opera mea – mi se spunea; când brusc, spre convingerea definitivă, întregul vacarm asurzitor, pornit de jos în sus, se opri şi auzi un glas: ***Eu nu mai am timp, eu trebuie să urc pe scări; citeşte tu ce am scris în această carte; citeşte cuvintele ei în auzul celor care au deschis acum ferestrele, căci în auzul tuturor trebuie să ajungă CARTEA FRAGMENTELOR!***

Mă uit în jos, mă uit în sus: cel ce îmi vorbea, de pe o altă scară fragmentată, semăna cu mine. Între timp, grilaje mari de fier se trăseseră de pe ferestrele de care nu ştiusem, şi-n urma lor apăruseră, privind spre noi, oameni cu capete de fier. Sfera metalică şi neagră, chiar dacă i-ar fi lovit, nu putea să le facă nimic. ***Să nu te înspăimânţi de cuvintele scrise, chiar dacă scara ta îşi va rupe treptele, îmi spune cel de pe scara de deasupra mea, şi te vei afunda în noroiul din sala de jos, cartea de foc te va ridica. Cuvintele ei îţi vor fi trepte, căci mereu trebuie ca cineva să se facă trepte şi altcineva să le urce. Acum, din întâmplare (şi nu întâmplător) suntem noi!*** *îmi zice*.

– Iar vouă, care din ferestre mă priviţi şi mă întrebaţi de ce citesc o asemenea carte, vă răspund cu cea de-a doua, pe care, iată, o am, acum, în mână. Şi poate, undeva, pe o treaptă mai jos, un altul scrie o altă carte. – Se aruncă în foc, tot de el! *au răspuns ei şi-au tras obloanele la ferestre, în timp ce de sus venea o carte aprinsă.* ***Citeşte literele de foc, poete!*** *îmi zice celălalt.*

Şi l-am văzut pe treptele unei alte scări, cu o altă carte în braţe din care curgeau flăcări. Urca, şi-n urma sa nu se vedea decât un foc. Un ochi de foc, precum soarele. Iar treptele de sub picioarele mele se prăbuşeau, şi nu ştiam dacă urc sau cobor.

Pe treptele turnului

El povestea:

Mi se strigă ziua: ***Poete, ai început cartea? Poete, cât ai scris în carte?***

Poetul răspunde: Vine noaptea şi cartea este nescrisă. Cine eşti? ***Eu***. Dacă vrei să vezi, pleacă, vino mai târziu şi vei vedea paginile albe.

Mi se strigă noaptea: ***Poete, cât mai ai de scris la carte? Poete, mai ai mult de scris în carte?***

Poetul răspunde: Vine ziua şi noaptea nu mai trece, şi cartea este nescrisă. Cine eşti? ***Sunt eu!*** Dacă vrei dovezi, pleacă; vino mai târziu şi vei vedea paginile tot albe.

Mi se strigă în zori: ***Poete, ai ajuns la ultima filă? Poete, ai scris Cartea cea mare?***

Poetul răspunde: Vine moartea şi viaţa nu mai trece, şi cartea este albă, cu semnele celeilalte înlăuntru întoarse. Cine eşti? ***Sunt Tu!*** Dacă vrei să citeşti, intră şi citeşte!

El a intrat şi eu m-am trezit.

Spre Emaus

Valea neagră, cerul roşu,
roşie valea, negru cerul:

– Capete roşii, pe voi nu se reazimă nicio zi,
din gurile voastre roşii nu iese niciun urlet,
din ochii voştri roşii nu cade nicio lacrimă,
prin urechile voastre roşii nu trece niciun cuvânt –
numai spânzul ar putea să mai frângă
explozia voastră de sânge.

Muntele alb, cerul roşu,
roşu muntele şi cerul alb:

– Bărbaţi albi ca zăpada, de pe vârful muntelui,
chipurile voastre trei, subţiate de fulger
şi transparente ca zarea,
permit trecerile noastre prin voi,
de jos în sus, cu flamuri în mâini,
în cea mai arzătoare şi-nsângerată zi a rasei noastre;
urechile voastre ne lasă vorbele întregi
să umple văzduhurile monstruos înroşite;
dar limbile voastre nu mai rostesc cuvântul de preţ.
Însă, oricum v-aţi mişca,
se mişcă odată cu voi şi umbrele noastre?

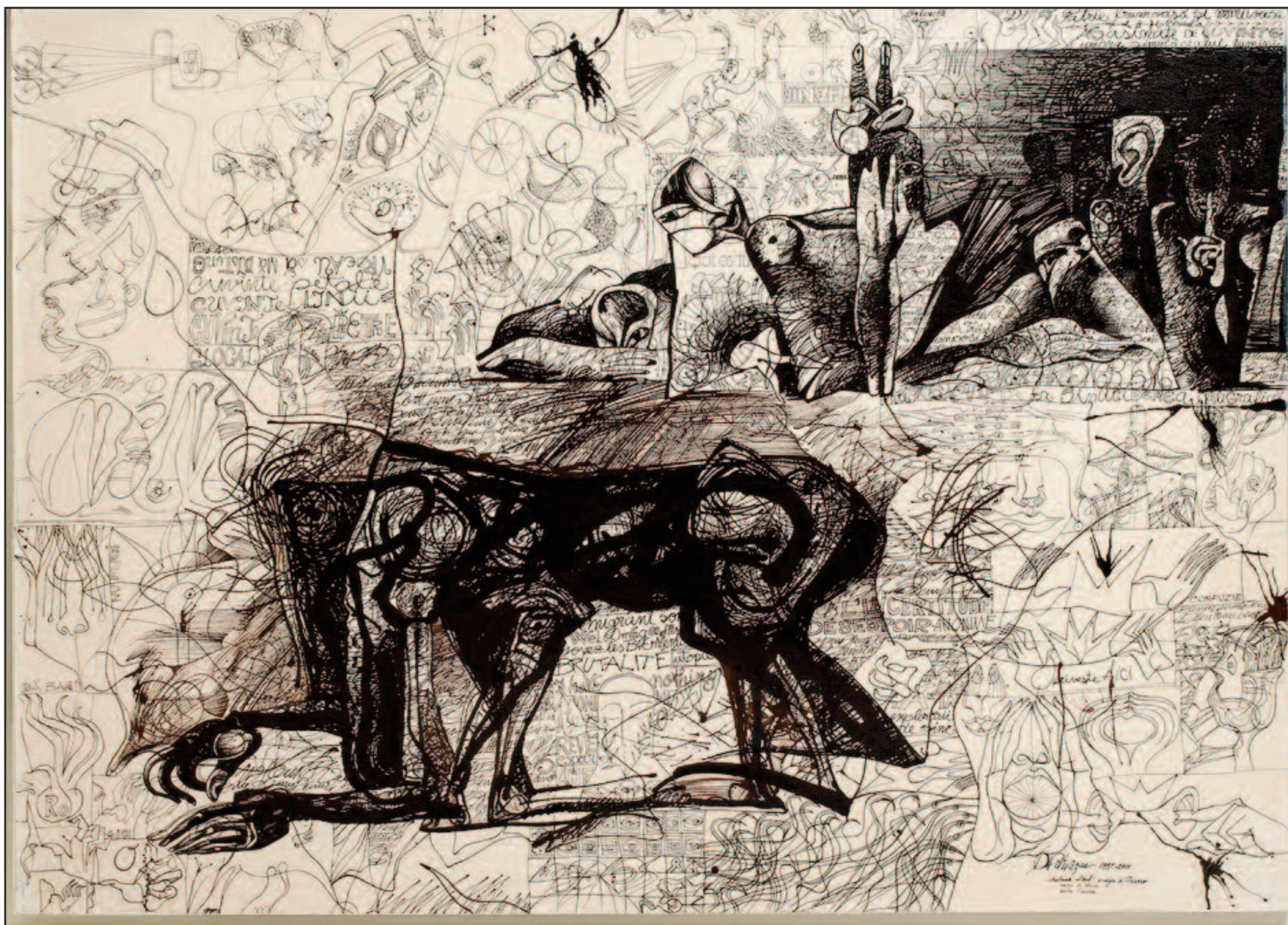
Aşa vorbeau între ei, a treia zi, doi oameni, unul de pe munte şi altul din vale, mergând împreună, pe drumul către un sat, când peste ei a apărut o lumină: unul şi-a ridicat privirea şi a văzut, înaintând odată cu ei, fără să-şi mişte aripile, o pasăre; celălalt a frânt pâinea şi-au început să mănânce.

Oameni roşii, ceruri albe,
oameni albi şi ceruri roşii.

Notă

Ia seama – spune Daimonul –*, între zidul acesta şi celălalt a căzut un om; doar mâna-i flutură prin plasa de piatră – este ceea ce i-a rămas prin coridoare şi anticamere ca nume. Ea singură li se mai vâră sub pleoape ca trestia ascuţită. Dar ei pot să-i facă tot ceea ce vor. De pildă, să îndesească plasa şi să apropie zidurile, strivind-o; sau să o taie ca pe o pasăre vie, anume crescută pentru dinţii lor de sticlă şi să-i bea sângele.*

Şi sentinţa se pronunţă de piatră.

Camelia Ardelean

CAPTIV ÎN NOAPTEA DE BAZALT

Captiv în noaptea de bazalt,
Prin îndoielile sticloase,
Mă-ndrept spre malul celălalt,
Cu frigul adormit în oase.

Tăcerea plânge-n urma mea,
O tobă-mi bate-ncet în tâmple;
Mai am un rest de acadea
Din visul dornic să se-ntâmple.

Pândesc la colţuri crocodili,
Voind în ceţuri să mă-mbrace;
Apucă-n colţii lor, agili,
Plăceri înfipte-n vârf de ace.

Când Styxu-şi trâmbiţă chemarea,
Se zbate-n irisuri mirarea...

PRIN NORI CU SCÂNCET DE VIOARĂ

Prin nori cu scâncet de vioară,
Furtuna s-a-ntrupat în mine
(Cenuşă-i clipa cea precară),
Lumina moare în stamine.

Topite aripi fumegânde
În neuroni îşi frâng atomii;
Iubiri cu rădăcini plăpânde
Îşi desfrunzesc sfielnic pomii.

O imuabilă Lactee
De şi-ar săpa în cuget vaduri,
Sub clopot viu de odisee,
Pe note de-ar ţâşni răsaduri!

Beţia vieţii m-ar cuprinde,
Dac-aş lua din cer merinde...

MĂ-MBATĂ PLOILE DE VARĂ

Mă-mbată ploile de vară
Cu plete lungi şi dor de glie,
Când stropii luptă să dispară
Orice dovezi de elegie.

Se-adapă din văzduh cu sete,
Li-i pofta grabnic potolită
(Sub draperii de nori, cochete,
Zâmbeşte-o rimă primenită).

În ritm de salsa, unduinde,
Îşi poartă graţioasa trenă;
Un front de picuri se desprinde –
E-o luptă strânsă în arenă.

Se plimbă-n gândul meu, pe sfoară,
Aroma dulce-acrişoară...

REFUGIATĂ-N TURNUL CU INIMĂ DE PIATRĂ

Refugiată-n turnul cu inimă de piatră,
Ce îşi iţeşte turla în lumea de condori,
M-adap cu năzuinţe regeşti, de Cleopatră,
Plângând metamorfoza din zei în cerşetori.

Cu lacrima subţire, crescută pe sub piele,
Prelinsă ca un şarpe în cercul meu nomad,
Dezmierd cu sârg angoase pe creştetele chele,
Mi-e licărul din geană supremul camarad.

Tentată de-o Nirvana ce-ntârzie s-apară,
Elanul meu sporadic se caţără pe scări;
Mi-e fiecare treaptă, ori acră, ori amară,
Şi ancoră mi-e vântul ce-nvolbură visări.

Adesea ahtiată să te hrăneşti cu prană,
Culegi din încăperea cu nori o nouă rană…

SE-NCRUNTĂ ORIZONTUL...

Se-ncruntă orizontul din jilţul său, ursuz,
O furie celestă abia de se abţine;
Furtuna ce făcuse alaltăieri abuz
Îşi poartă, îngâmfată, însemnele divine.

Un nor adus în pripă orbecăie, slăbit;
În el, o simfonie aproape muribundă,
Din giulgiul întomnării, acum şi-a revenit
(Mişelul se şi vede văzduhul că-l inundă).

Un muget paroxistic se-aude dintr-odat',
În pieptul ploii creşte un dangăt ca de clopot,
Iar ceru-apocaliptic, sleit şi asudat,
Îşi cerne herghelia de stropi căzuţi în ropot.

Aruncă Demiurgul spre Geea o privire –
Se scutură pământul de lunga-i lenevire…

Emilia Dănescu

MĂR ÎNFLORIT

E primăvară,
duminică spre seară.

Am furat un măr înflorit
şi l-am închis
în inima mea,
ca într-o cuşcă.

Aştept toamna
să-i culeg roadele
într-o altă duminică.

Am închis un măr înflorit
în inima mea.

ILUZIE

Poetul se îmbracă
în haine de sărbătoare.

Îşi ia pălăria, bastonul
şi păşeşte încet
pe trotuare desculţe
spre oriunde.

La orizont Fata Morgana.

Poetul se grăbeşte
să o ajungă.

Se împiedică şi cade,
cineva, oarecine,
dă să-l ajute.

La orizont nimeni...

PLOAIA, UNEORI...

Ploaia de aseară
ţi-a furat
gândurile.

Şi mi-a bătut
în geam
cu ele.

ÎNTR-O ZI

Sunt o persoană vie,
iubesc marea,
răsăritul de soare,
nopţile cu lună şi stelele.

Nu ştiu de ce,
dar mă uimeşte
diferenţa dintre mine
şi cifra 2...

Am şi-un defect,
mă împiedic de cuvinte,
ah! cuvintele...
atât de aproape de mine,
încât nu pot să tac.

„Scrie-le!” îmi şopti
vocea nuştiucinelui
într-o zi...

LA NESFÂRŞIT

Îmi imaginez poeme
pe rotundul mărului.

Cu umbra unui gând
le învelesc.

Apoi le arunc în mare,
însoţindu-le cu privirea
la nesfârşit...

CONTINUĂ SĂ VISEZI

Am visat cifra 7,
respiraţia pietrelor
şi vocile umbrei.

Când m-am trezit
erai lângă mine,
Doamne.

Îmi netezeai
şuviţele blonde,
şoptindu-mi:
„Visai, copila mea,
continuă să visezi.”

Alexandru Cazacu

COUP DE FIL

Microfonul telefonului unde vorbesc
precipitat şi emotiv
fără să ştiu dacă mai auzi
Las cuvintele să alunece
prin cablul scufundat în oceanul
ce leagă între ele continentele
şi zgomotul respiraţiei dintre rostiri
în aceste ore de toamnă târzie
ce şlefuiesc panourile cu experimente
din laboratorul de fizică
unde ţineam din două în două săptămâni
întâlniri cu acea partea a tinereţii noastre
căreia încerc de fapt să-i vorbesc şi acum
iar tot ce nu pot spune
îl strigă arcuşul pe corzile viorii ce se aude
repetând o partitură din Paganini
la fereastra deschisă a liceului
undeva într-un oraş cu zarzări doldora de flori
într-un veac ce nu mai contează
dacă a trecut
sau cândva o să existe

AMINTIRE MARINĂ

Dacă s-ar măsura totul cu valurile mării
zărite la început de Septembrie
când se poate vorbi doar cu privirea şi zâmbetul
printre amiaza ce-şi creşte dimensiunile
devenind din ce în ce mai rece şi casantă
poate că am înţelege
cum orice alegere se plăteşte cu altele
ce devin din ce în ce mai puţin alegeri

Şi fructele măslinilor
întunecate şi luminoase deopotrivă
ca nişte mici globuri mate
prin înserarea ce se prelungeşte un minut
apoi încă unul
când sarea din larg
ne arde rănile ca apoi tot ea să le vindece
aşa cum folosesc cărămidarii
aceleaşi nisip şi pentru sobe şi pentru biserici

ZILELE

O ploaie măruntă şi caldă
deasupra terenului cimentuit
unde noi mergem încet
lângă o veche centrală electrică
semeaţă în supravieţuirea ei
când spaţiul amintirii
îşi scobea loc în sufletele împăcate
mai mult cu destinul decât cu ele însăle
printre frazele unui cântec
de dragoste şi disperare moderată
când zilele
ştim noi care zile
ies greu la socoteală
iar les vies passagères
ne arată cum noapte este doar atunci
când soarele pleacă să vadă
dacă poate să nu mai fie singur

HIC ET NUNC

Bolţile nevăzute ale serii
cu cenuşiul ei din ce în ce mai alb
printre străzi întortocheate
şi iluziile vinovate până la ultima
formând un labirint de piatră
unde se aud valurile unei Mare Nostrum
asemeni unor pături umede peste ruine
odată cu mătasea amiezii strânsă-n ierbare
sângele ostenit prin arterele reptilelor
şi sosirea barbarilor
odată cu Ianuarie
în acest loc de nepărăsit
pentru orice eden al lumii

CREPUSCUL

Un crepuscul rece
la un început de iarnă
în faţa mării
când aşteptarea lungă
este sinonimă cu spaima
iar bătrânul care întârzie pe plajă
ne povesteşte cum înserările
ies din pălăria lui de scamator
de culoarea unei nuanţe a curcubeului
şi despre delfinii pe care nici el nu ia zărit
doar i s-a vorbit cândva despre ei
asemenea nouă acum
când locul de nicăieri ar putea fi numit acasă
iar sub purpura cerurilor
pare că umblăm cu mâinile însângerate

Ioan Florin Stanciu

EXILUL

(*Fragmentul propus face parte din romanul în pregătire **Graffiti**, a cărui acţiune se petrece într-un liceu teoretic din Constanţa zilelor noastre, când elevul Victor Delea, personajul principal, pare să fi alunecat, pe neaşteptate, într-o zodie a implacabilei fatalităţi, pentru că, după o avalanşă de întâmplări nefericite, se trezeşte într-o situaţie ce pare aproape fără ieşire*.).

Dar incidentul care declanşase valul de nenorociri din ultima vreme şi care mă determinase să mă transfer intempestiv la noul liceu *Pontica*, chiar şi în ceasul al doisprezecelea, explodase ceva mai târziu, spre finalul anului şcolar, când şi noi şi profesorii noştri aşteptam, într-o dulce scârbă orientală, Vacanţa cea Mare. Până şi maistrul-inginer Măgărel, care ne fugărea toată ziua la vopsit garduri, la văruit magazii, la săpat şanţuri, la desfundat WC-uri şi la alte preocupări intelectuale (*treburi mari*, carevasăzică), se închidea acum în atelier, la un şpriţ şi o tablă, lichefiat de căldura de-afară şi profund sictirit de veşnica nerecunoştinţă a ciutanilor.

Era într-o luni, pe la amiază, când îmi permisesem să vin la şcoală pe jos, fără grabă, căutând nişte străduţe înguste, cu trotuare rău pietruite şi cu garduri de uluci îmbrăcate-n iederă sau glicină. Căscam gura la câte-o coşcovită căsuţă turcească, de secol al XV-lea cu balcoane din lemn cangrenat, cu acoperiş de olane şi cu largi streşini ştirbite de crivăţ sau mă aplecam să mângâi câte-un pui de pisică întins printre lilieci, de unde se risipea în văzduhul fierbinte o aromă eterică şi migdalată de scufundate insule Ada Kaleh. Ştiam că voi întârzia la ora de franceză, dar eram convins că *le tendre Monsieur Ionesco* mă va primi cu toată îngăduinţa, mai ales, dacă voi reuşi să-i explic în limba lui Voltaire că, *dans le meilleur des mondes, il n'y a point d'effet sans cause* sau în limba lui Diderot, că *tout ce qui nous arrive de bien et de mal ici-bas est écrit là-haut*.

Mai târziu însă, intrând pe coridorul de la etajul al doilea, prin uşa larg deschisă a clasei noastre, am auzit urlete, canonade şi tunete, care făceau ferestrele de pe hol să vibreze grav, ca la cutremur. Iar când m-am apropiat, l-am văzut pe profesor, un ochelarist subţirel şi delicat, cu alură de pension, aproape îngenunchiat sub prăbuşirea de stânci cataclismice, rostogolite-n avalanşe dinspre agresorul său, care nu părea nici el prea masiv, dar care, gros, bine îndesat şi bine hrănit, părea desprins din vechile filme cu căpcăuni şi godzile.

– Păi, nu ştii cu cine te pui, băi Franţ! O să-ţi aduc tot guvernu' pă cap, cu ieducatoare-aia dă ministră în faţă, ca să le spui şi lor cum e cu jmecheria asta cuuu... situaţia ne-ncheiată. Cum situaţie ne-ncheiată, bre? Că pă vremea mea nici nu să pomenea dă aşa ceva... Ori ai adus-o mata dupăn Franţa, de-acolo, de pe la *hei, can-can, cu picioarele-n tavan...* Păi, uite că ne mai pricepem şi noi, că nu ne creşte porumb pă balcon,măi *musiu*!

– Iar eu, domnule Ştoia, vă repet că elevul, fiul dumneavoastră, n-a participat la nicio oră de franceză, de la începutul anului şi până astăzi. Eu, personal, nici n-aş putea să declar că-l cunosc! Şi atunci, ce medie să-i închei?

– Ia staţi, bă, răcnise încă o dată magotul, întorcându-se către clasă. Mai e vasăzică cineva pe-acilea care nu-l cunoaşte pă Gicu-al meu? ...Păi, atunci, ce fel dă parastase îmi cânţi tu, băi dascăle!? Ce mă iei pă mine cu *notrî poul dan votrî cour*? Ai cerut tu vro sponsorizare, cevaşilea – că, acu, de!, aşa le spune – şi-am făcut eu pă mortu' dăn sac? Uite, urlase el din nou, la limita dintre dambla şi turbare, aruncând pe catedră o ditamai *minge medicinală*, ăsta e portofelu' mieu! Ia d-acolo cât ai nevoie şi restul trimiti-mi-l pân băiat, că mai am şi alte guri dă hrănit. D-aştea româneşti, d-ale noastre!

– Domnule Ştoia, strigase Ionescu şi-i pusese palmele-n piept, ca şi cum ar fi încercat să exorcizeze un demon, dar celălalt, prin prisma unor mai vechi experienţe traumatizante, interpretase gestul drept o încercare de agresiune directă şi ridicase strivitor pumnul, moment în care, eu, neobservat încă, mă agăţasem cu greutatea întregului trup de antebraţul lui în urcare, dezechilibrându-l cu totul. Atâta doar că, răsucindu-se violent, ca să nu se prăbuşească, bărbatul mă

smulse-se efectiv de pe tălpi şi se lovise foarte puternic cu partea stângă a feţei de tocul uşii, chiar în muchie, tăindu-şi arcada şi buza, ca după un knockout devastator.

După care, se derulase, într-un ritm accelerat până la simultaneitate, una dintre cele mai reprezentative scene de isterie în masă – *beast of the beasts* – păstrate la loc de cinste în arhivele oricărui balamuc respectabil, dar şi în cele mai apreciate antologii ale groazei:

- profesorul prăbuşit în genunchi sub catedră, privindu-şi rătăcit mâinile pline de sânge (*The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*),
- eu, rostogolindu-mă alandala pe trepte, ca o bombă în flăcări (*The Sphere of Fire*)
- androidul mutilat şi răzbunător, căutându-şi o pradă (*Frankenstein*),
- elevii sărind onomatopeic pe la uşi şi ferestre, ca-ntr-un experiment cu cobai jupuiţi (*The Island of Dr. Moreau*),
- profesorii răsărind supţi şi holbaţi din ungherele lor tenebroase (*The Return of the Living Dead*),
- trecătorii încremeniţi pe trotuare cu ochii la cer, aşteptând desfacerea celei de-a şaptea peceţi şi sunetul ultimei trâmbiţe (*The End of the World*) etc.

Urmase, conform aşteptărilor, partea mai puţin spectaculoasă a halimalei, dar cea mai apropiată – atât de lumea fanariotă, din care veneam în genunchi, cât şi de cea mafiotă spre care ne îndreptam în patru labe – căci *domnu' Ştoia* chiar avea relaţiile şi remuneraţiile necesare, ca să dezlănţuie orice forme de intimidare şi de sancţionare, de la intransigenta comisie de anchetă care-a sosit val-vârtej, în două-trei zile şi până la un revendicativ război civil, mult mai complicat prin interviuri tv. şi alte intransigente proteste indignate, despre cultura orezului, în mlaştină şi alte perversiuni educative.

Cât despre mine, pomelnicul comisiei de anchetă nu mă amintea nici măcar în treacăt, aşa cum nu era amintită niciuna dintre performanţele didactice ale profesorului incriminat, despre care până şi personalul auxiliar aflase că era unul dintre cei mai importanţi factori de iniţiativă ai francofoniei sud-est europene.

Astfel încât la numai vreo zece zile, după ce o umbră de iarbă începuse să se aştearnă peste sângele de sub ghilotină, am fost chemat de secretara directorului, care, pe un ton de telefon public, m-a anunţat că d-l Ionescu a fost,temporar, suspendat, iar mie mi s-a acceptat cererea de transfer (!?!) şi că a fost deja înştiinţat Liceul industrial Pontica, cel care, la rândul său, este imediat dispus să mă primească, dacă…

Gheorghe Filip

ZIUA DE MÂINE

Lua o carte şi se aşeza la masă, cu ceaşca de cafea plină şi cu pachetul de ţigări desfăcut. Aşa fusese dintotdeauna. Acum cafeaua nu mai era decât o împărtăşanie şi fuma doar câteva ţigări pe zi. Acum, timpul nu mai era o problemă, ca altădată, dar nu mai avea răbdare. Aşa vroia să creadă. După două-trei pagini îşi scotea ochelarii şi le ştergea meticulos lentilele. I se părea că s-au aburit cumva şi de aceea literele nu se mai vedeau bine şi deveneau nesigure. Jucau. După câteva minute se întâmpla acelaşi lucru şi-atunci se gândea că nici privirile nu mai aveau curăţia de altădată. Ieşeau nelimpezi, umblau pesemne prin mâlul neîmplinirilor şi se întinau de toate vechile frustrări. Închidea cartea şi se ducea la fereastră. Strada era mai vie şi cu mai multe enigme, care nu doar îi stârneau imaginaţia, dar îi şi dădeau impresia că este şi el acolo. Că şi el e la fel de viu.

Acum stătea cu *Don Quijote* în faţă. O citise deja de două ori, fascinat de personajul acela, pe care unii îl considerau un Hristos al Spaniei. Un Mântuitor. Îi plăcea să se joace. Să se substituie cavalerului şi să se întrebe el ce ar fi făcut în locul lui. Se adâncea în presupuneri, rătăcea printre tristeţi şi bucurii şi ajungea la concluzia că el s-a năpustit toată viaţa asupra morilor de vânt, pe care, dacă nu se iveau la răscruce de drumuri, le inventa. De ce? Avea nevoie de un război permanent? Nu se simţea bine dacă nu se înconjura de fantasme, dacă nu-şi crea mereu iluzii şi nu se înşuruba în ele până la epuizare? Până la golire? Trebuia să creadă în ceva, să găsească un sens, să-şi croiască un drum, după o vreme i se părea că alegerea nu e potrivită şi de aceea drumurile nu erau doar scurte, dar nici nu le străbătea până la capăt. Asta să fi fost? Să fi pornit totul de la neputinţa alegerii sub învelişul căreia se găsea, de fapt, neputinţa împlinirii? Şi totuşi, i se părea că existase tot timpul un drum, care nu ţinuse seama de acele scurtături labirintice şi care se desfăşurase neabătut, strecurat ca un fir de apă pe sub nisipuri. Toate astea le gândise sub un potop de întrebări, pe la începuturile nelămurite ale unei singurătăţi, care se apropia ca o oaste vicleană de zidurile unei cetăţi, pregătindu-se de asalt. Atunci mai credea că e posibil un drum la capătul căruia să îl aştepte cununa de lauri. Izbânda, care nu putea fugi la nesfârşit. Apoi, întrebările scăzuseră, mai clipociseră o vreme ca o apă îndărătnică şi încet, încet locul lor îl luaseră amintirile. Se pomenea bântuit deodată de nişte întâmplări la care nu se gândise, de nişte chipuri pe care nu le căutase şi pe care credea că le-a uitat. Neizbită de nimic, coaja uitării crăpa şi se dezghiocau de-acolo lucruri, care îl luminaseră ori îl întunecaseră, care acum îl dureau ori, dimpotrivă, care sfidau neputinţa şi aprindeau speranţa. Nu e adevărat, îşi spunea, că bătrâneţea e tristă şi că seamănă cu un zid dincolo de care nu mai e nimic. Orice s-ar spune, are şi ea dreptul la un viitor, chiar dacă mai scund şi mai înceţoşat. Şi ea poate preschimba cununa de spini într-una de lauri. De ce nu? Atâta timp cât există viaţă, totul e posibil.

Îşi aminti că trebuie să îşi cumpere pâine şi îl lăsă pe Don Quijote să suspine după Dulcineea lui. Se privi în oglindă şi îi scăpă şi lui un suspin. Doamne, parcă nu mai era el. Chipul de altădată dispăruse, rămăsese în urmă, în alte vremuri. Cel care îl întâmpina acum era un chelios ridat, cu colţurile gurii – al cărei contur devenise nesigur – lăsate, trase în jos de resemnare sau mai de grabă de un plâns izbucnit pe dinăuntru, cu pungi vineţii sub ochii cărora o roşeaţă lăcrămoasă le întunecase strălucirea. O mână şi parşivă, şi cinică umblase pe faţa lui şi îi boţise liniile, făcând-o de nerecunoscut ori poate, în timp ce dormea, vreo zeitate ranchiunoasă îi smulsese capul şi i-l pusese în loc pe acesta de acum. Nu mai avea ce să facă, nu mai putea să pornească în căutarea lui, să colinde nouă mări şi nouă ţări, să treacă înapoi prin vămile timpului, să pândească, în faţa munţilor care se bat în capete, secunda de graţie spre a găsi dincolo tinereţea de care fusese jefuit. Ofă şi coborî. Mergea încet, i se părea că e el, cel de altădată, nu târşâia paşii, nu-l fulgera niciun junghi, poate numai în casă umbla travestit, ascuns sub înfăţişarea aceea stranie, ca să nu stârnească pizma lucrurilor, ca să le facă să creadă că a îmbătrânit odată cu ele, şi aici, iată, pentru că nu-l mai urmărea duhul lor pizmaş şi cârtitor, era el, cel dintotdeauna. Nu vedea însă niciun chip cunoscut, nici printre tinerii, care râdeau şi vorbeau tare de

parcă erau singuri pe stradă, nici printre bătrânii, care aveau aceeaşi gură arcuită veşted spre bărbie şi aceiaşi ochi înnoraţi şi înrouraţi, pe care îi văzuse el în oglindă. Nu auzea de nicăieri un bună-ziua, un salut bătrâne sau un ce mai faci, domnule, care l-ar fi înseninat, dar nici el nu desluşea vreun chip pe care să-l trezească din visare ori să-l lumineze cu o vorbă prietenoasă. Parcă nimerise într-un oraş străin, parcă aterizase aici dintr-o altă lume. Mai degrabă însă oamenii năvăliseră dintr-o altă parte a universului, de pe vreo planetă vlăguită de nevrednicia şi de lăcomia lor, pentru că oraşul era cel pe care îl ştia dintotdeauna, cu aceleaşi străzi bântuite de câini vagabonzi, cu aceleaşi magazine mici, ironizate de lumina albă a neonului, aceiaşi arbori ofilindu-se în pătrăţica de ciment, care îi ţinea prizonieri. Se uită mai atent la cei pe lângă care trecea spre a observa pe chipul lor vreun ciudat semn distinctiv, şi poate că nişte indicii ar fi fost capetele rase, braţele goale şi tatuate până la încheietura palmei şi părul sârmos, care le acoperea obrajii. Unii aveau plete şi bărbi lungi, sure, poate fuseseră preoţi pe planeta aceea sărmană, şi ei o părăsiseră primii, pentru că nu izbutiseră să înfrâneze poftele şi aroganţa celor pe care nu i-au putut păstori. Nici fata de la pâine nu mai era aceea pe care o ştia el şi căreia îi zâmbea uneori. În locul ei era o tipă înaltă, cu ochii în cearcăne negre şi cu unghiile albastre cu picăţele albe. O mai văzuse? Fata îl privea ciudat, aşteptând cu mâna întinsă, în vreme ce el îşi răvăşea memoria să o găsească pe undeva, şi îl făcu să tresară glasul ei ascuţit, nervos: hai tataie, spune, nu te mai zgâi! Cealaltă n-ar fi rostit niciodată aşa ceva.

Acasă se întoarse la cavalerul lui, cu care era solidar. Dacă ar fi fost mai tânăr, ar fi pornit şi el să schimbe lumea. Ar fi făcut rost de un cal şi de toate cele, ar fi găsit şi un Sancho să-l urmeze, şi-ar fi cumpănit lancea şi, cu un chiot, care s-ar fi înfipt în baierele cerului, ar fi pornit asaltul. Dar, poţi schimba astfel lumea? În cel mai bun caz, aşa poţi ajunge erou, martir, dar nu poţi clinti nimic. Lumea nu se schimbă nici cu lancea, nici cu pistolul, ci cu altceva, care are o forţă irezistibilă: cu ideea. Numai cu genialitatea şi măreţia unei idei poţi dărâma zidurile şi risipi întunericul. Dumnezeu n-a folosit la început Cuvântul? Nu cu el a făcut lumină şi a pus ordine?

Se pierdea în astfel de cugetări, încărcându-se de tristeţea că el n-a fost în stare să găsească o astfel de idee, cu care să schimbe geografia ori mai degrabă arhitectura lumii. Cine era el? Un ins oarecare dintr-un oraş prăpădit, care lua în derâdere visarea. Nu îndrăznea să le mărturisească un astfel de gând nici prietenilor, pentru că nici ei n-ar fi putut înţelege. Şi nu înţeleseseră multe, şi poate nici nu fuseseră aşa cum crezuse el că sunt. Se luase pe sine măsurar al atitudinii altora şi în diverse împrejurări îşi spusese: dacă eu mă port corect cu el, nici el nu se poate purta altfel; dacă eu nu îl mint, nici el nu mă poate minţi; dacă eu îi vorbesc frumos, el n-are niciun motiv să mă înjure. Constatase cu amărăciune, mai târziu, că se întâmplase exact invers decât cum gândea el şi pricepuse că e o neghiobie să crezi că toţi ceilalţi îţi seamănă, pentru că nici măcar Dumnezeu nu izbutise să-şi modeleze creaturile după chipul şi asemănarea Sa. Prietenii nu mai erau prin preajmă, nu se mai întâlnea cu niciunul, nu-şi mai vorbeau nici la telefon, nu mai ştia nimic despre ei, şi avea aceeaşi senzaţie friguroasă că numai întâmplarea ne adună la un loc şi că, după ce momentele acelea de efuziune s-au consumat, fiecare se întoarce în lumea din care a venit. Trăim, de fapt, într-o sumedenie de lumi, care se succed, se desfac una din alta ori se ciocnesc meteoric. În asemenea condiţii, Don Quijote n-avea nicio şansă să găsească lumea în căutarea căreia pornise. Şi el? El ce ar căutat? O utopie? O iluzie? Perfecţiunea, aşa cum şi-o imagina el? Vreo planetă zbanghie pâlpâind viclean în rând cu stelele? Era frumos să se închipuie dispărând cu cal cu tot printre stele şi dedesubt, Sancho al lui înotând speriat prin nori, dând pinteni măgăruşului şi orăcăind: Stăpâne, unde eşti? Dar, poate că aşa se şi întâmplă. La sfârşitul timpului, care ne este dat, nu ne întoarcem în ţărâna din care zice-se că am ieşit, ci rămânem să rătăcim etern printre stele. Deocamdată, el rătăcea aici, ca un vestigiu preistoric închis într-un bloc de gheaţă. Într-o sferă de singurătate… Nu-l mai cunoştea nimeni, nu mai ştia nimeni nimic despre el, era ca şi cum viaţa lui nu s-ar fi petrecut printre ei, ca şi cum chiar ar fi trăit pe o planetă ori pe o insulă pustie şi ar fi ajuns aici printr-un miracol, ieri-alaltăieri. Nu se poate să devii dintr-odată o umbră, să te strecori printre oameni cu grijă, ca să nu se lovească de tine şi să reverse asupră-ţi un potop de înjurături. Să te scoată pur şi simplu din viul vieţii pentru că aşa socotesc ei că e normal, pentru că, întemeiaţi pe nu se ştie ce, stabilesc ei care este vârsta împlinirii şi care este momentul de la care viaţa ta trebuie să devină goală, ca linia aceea tragică şi lălâie, care arată indubitabil că inima a încetat să mai bată.

Şi totuşi, nu le purta pică. Nu le înţelegea trufia, îl durea indiferenţa lor, dar îi privea cu o compătimire, care bătea uşor spre duioşie. De fapt, ei erau cei care se goliseră cumva şi, dacă ar fi pornit ca Don Quijote cumpănindu-şi lancea, ar fi căutat o lume în care exista acel ceva esenţial, acel miracol, care ar fi alungat pustiul din sufletele lor şi le-ar fi făcut să semene cu nişte grădini înflorite. Se ducea la fereastră şi se uita la cei care treceau. Între ei era geamul înceţoşat de răsuflarea lui şi de griul blocului de vis-a-vis. Stătea acolo, schimbându-se de pe un picior pe altul până când mijlocul dădea semne de nerăbdare şi genunchii începeau să scâncească. Atunci se întorcea la masă, îşi aprindea o ţigară şi zâmbea unui gând, care venea de foarte departe. Când era mic, înainte de a merge la şcoală, i se părea că lumea, atât cât o cuprindea el, este un dat pentru totdeauna – copiii rămân copii, maturii, maturi şi bătrânii, bătrâni – că pare astfel închisă într-o capsulă a timpului înăuntrul căreia nu se sminteşte nimic de la locul lui şi nu se întâmplă nimic. O lume încremenită într-un cub de chihlimbar. Prima clătinare s-a produs la moartea bunicului, dar a fost liniştit de ai săi: bătrânul pleca, era dreptul lui, spre singurul tărâm unde era posibilă fericirea. Noi de ce nu mergem cu el? întrebase curios să vadă tărâmul acela. Pentru că timpul nostru

n-a venit, i se răspunsese, şi rămăsese după aceea multă vreme între două nedumeriri, care păreau să aibă o legătură între ele: timpul şi fericirea. Există un timp al fericirii? Îl conştientizăm? Este doar tinereţea timpul acesta? Sau fericirea este doar o părere şi o eternă promisiune…

Se ridică şi îşi luă cartea. Dar nu „Don Quijote", ci „Bătrânul şi marea". O citise şi pe aceasta. Îi plăceau cărţile, care creau nişte simboluri mereu valabile, care întemeiau un mit. Şi aici mai era ceva: bătrâneţea nu înseamnă renunţarea la ideal. După câteva pagini literele au început dansul acela al nesiguranţei. Şi-a scos ochelarii şi le-a şters lentilele. Se abureau mult prea repede. După câteva minute a trebuit să repete gestul. Ceva nu era în ordine. Da, scădea lumina, se îngălbenea încet ca frunzele toamnei. Seara nu venea dintr-odată, era răbdătoare, parcă şi ei i se înceţoşau lentilele, dar ea le lăsa aşa, îndrăgostită pesemne de schimbarea lentă şi vicleană a culorilor. Albul acela azuriu începea să bată spre galben, galbenul se amesteca uşor cu rozul, care se preschimba pe nesimţite în roşu, roşul se tivea pe margini cu violet şi gri şi în cele din urmă totul se învăluia în întuneric. Aşa se va fi întâmplând probabil şi cu vârstele noastre, încep cu albul acela pur, trec prin iubiri şi încrâncenări până când se apropie *timpul nostru* şi urmează întunecarea.

Se duse la fereastră. Un bărbat mergea ţopăind, ţinând strâns un buchet de flori. Parcă avea un pahar plin din care nu trebuia să verse nicio picătură. Era clar: dacă i l-ar fi dus nevesti-sii n-ar fi fost atât de grijuliu. L-ar fi ţinut cu florile în jos, bălăngănindu-l pe lângă corp. N-avea nimic dacă mai cădeau nişte petale. Băiete, nu-i frumos ce faci! O să intri în încurcătură şi va fi vai şi-amar de sufletul tău. O puştoaică se grăbea şi vorbea precipitat la telefonul lipit de ureche. Părea că se străduia să fie convingătoare şi asta o enerva. Ai întârziat? Ai întârziat, sigur, şi acum inventezi nişte motive. Cineva neglijent a lăsat uşa deschisă, a ieşit pisica şi a trebuit să alergi după ea. Afurisita – ai răsfăţat-o prea mult – avea chef de joacă şi ţi-a luat ceva timp ca să o prinzi. Sau n-a fost asta? Te-ai simţit brusc rău – tu ştii, Iubi, că uneori am aşa un vertij, nişte migrene – sau a fost ceva mai grav: bunica, Iubi, bunica. Am crezut că o pierdem. Se vede că n-ai ascultat cântecul acela – e vechi şi neinteresant pentru generaţia ta – care spune că „greu e, Doamne, doi deodată să iubeşti". E foarte greu şi riscul e singurătatea. Un bărbat se grăbea trăgând de o sacoşă. Şi tu ai întârziat, băiete. Te-a trimis consoarta la piaţă, că mai avea nevoie de ceva pentru cină, şi tu, nărăvitule, ai profitat. Te-ai întâlnit cu un amic şi v-aţi dus şi voi, ca băieţii, la una mică. Şi pentru că v-aţi aprins puţin din cauza unui controversat unşpe metri, aţi mai luat una, că nu puteaţi lăsa problema nelămurită. Şi-acum nu doar că duci nişte verdeţuri veştede în sacoşă, pentru că ai ajuns la spartul pieţei, dar mai şi miroşi. O să-ţi cam rămână cina în gât. Dar asta e, pasiunea cere sacrificii, nu?

Se întunecase, becul din capul stâlpului înfipt în stradă, chiar în faţa bisericii, împrăştia o lumină galbenă. Tocmai vroia să se întoarcă la masă, când apăru un ins. Ezitant, nesigur, împleticit. Nu putea să ţină drept. Pesemne că centrul de greutate se plictisise să stea la locul lui, se tot muta mereu de colo-colo şi bietul om n-avea încotro: trebuia să-l urmeze. Ajuns în cercul de lumină se opri , mirat parcă, însă centrul acela nărădăios vroia să-şi continue drumul, i se păru că ar fi dat peste un sens giratoriu şi porni să descrie nişte ocoluri lăbărţate. Omul căuta asfaltul când cu un picior, când cu celălalt, din cauza rotirii probabil capul i se îngreună şi se aplecă de parcă individul ar fi pierdut ceva şi trebuia să-l găsească, apoi, împins de centrul acela parşiv, care i se cuibărise în scăfârlie, omul intră cu capul în gard, se lipi de el în încercarea de a rămâne pe verticală, dar trupul, neascultător, i se boţi şi omul se prăbuşi la rădăcina ulucilor. Se ghemui acolo şi în câteva secunde începu să sforăie. Aşa, băiete. De mult n-ai mai dormit un somn atât de dulce. Fără griji, fără coşmaruri, fără vise. Cel puţin, ai găsit o modalitate de a uita de toate şi de a fi, măcar pentru o noapte, fericit. Cam aiurea modalitatea asta, cam îmbăloşată starea asta de fericire. În zori o să ajungi acasă, cu vreun maidanez, care va da din coadă în urma ta, o să te fereşti de ochii consoartei, pentru că nu vrei să vezi fulgerele de-acolo, vei fi mulţumit că măcar copiii nu ştiu ce fel de tată au, o să te apuce tremuriciul, o să ai dureri de cap, o să te cerţi cumplit pentru că nu te poţi împotrivi acestei patimi, o să te juri că nu mai pui picătură pe limbă, apoi te vei lăsa copleşit de grijile zilei, vei munci ca un apucat, vei înţelege că, oricât te-ai zbate, nu poţi scăpa de ele şi, învins, vei căuta din nou ignobila stare de fericire. Mi-e milă de tine. Te întorci şi tu la ţărmul zilei cu năzuinţele zdrenţuite. Dar, poate că dacă nu te mai întuneci ritmic în felul acesta, vei găsi o cale. Nu se ştie niciodată.

Se duse în bucătărie, mâncă ceva, bău cafeaua, care mai rămăsese în ceaşcă şi îşi aprinse ultima ţigară. Pe fereastra deschisă se vedeau luminile din blocul de peste drum, căţărate până la ultimul etaj, şi năvăleau zgomotele nopţii. Râsete, glasuri, între ele vocea răguşită a nebunului – zăticnit pentru că fusese dat afară din serviciu ori din pricina vreunei iubiri neîmpărtăşite – care se clătina cu o bere în mână şi ţinea discursuri. Apoi lătrat de câini, mieunatul vreunei pisici şi fâşâitul maşinilor. După câteva ceasuri toate scădeau, până la potolire. Se pregăti de culcare. Înainte de a se vârî în pat, se opri în dreptul ferestrei. Aşa făcea în fiecare noapte. Era un joc sau o superstiţie. Îşi spunea că, dacă la ora aceea mai trece vreo maşină, înseamnă că ziua următoare va fi una bună şi i se va împlini un vis. Nu mai visa, dar umbla prin visurile trecute şi se umplea de amărăciunea neîmplinirilor. Nu se pricepuse? Le amânase în speranţa că are suficient timp pentru ele? Nu trecea nicio maşină. Hei, unde sunteţi? Chiar v-aţi rezolvat toate treburile? N-aţi întârziat pe nicăieri, pe la vreun spectacol, la vreo şuetă cu prietenii sau pe la… Nu s-a ivit nicio urgenţă? Fericiţilor! Sau nefericiţilor. Mai stătu o vreme, strada rămânea goală, luminile din blocul de peste drum se stinseseră, doar nişte chicoteli mai răzbăteau de departe. Nu trecea, totuşi, nicio maşină. Şi ziua lui de mâine?

Alexandru Jurcan

COVOR CU PĂUNI

Lui Mihai Gligan

Din norii vătuiți cădeau picuri diamantini, când, deodată, mi-am amintit că era ziua nepotului meu Iuliu. M-a prins înserarea verzuie în timp ce băteam la ușa lui ramolită. Poate că eu am fost singurul care nu l-am certat pentru decizia lui : să-și lase părinții și să locuiască singur într-o casă destul de șubredă, peste deal de oraș, aproape de pădure. La cei 19 ani ai lui, Iuliu e un deștept, cu o inteligență adultă și proiecte ambițioase. Pe mine mă primește adesea în camera austeră, rece, burdușită cu cărți. E mereu nemulțumit de cât citește și scrie, zice că suferă de oblomovism, că prea se ocupă de păsări și de câini rătăciți.

– La mulți ani,răzvrătitule! i-am urat, gâfâind amarnic, după urcușul alunecos. Ți-am adus ceva ce…

– Știu de ce ești în stare, bunicule! Vrei să fii cinic, ca de obicei. Hai să văd! Precis mi-ai adus vreun kitsch oribil.

– Ai ghicit: un covor cu păuni… pene lungi colorate, fosforescente… să-ți înveselească odaia.

– M-am obișnuit cu stilul tău, n-am ce zice. O să-l pun în loc de covor, să-l calc cu ură, ca și cum aș învinge toate tâmpeniile. Acum hai să bem de ziua mea un vin făcut de tata.

– Ai tăi nu vin pe la tine?

– Încă nu m-au iertat. Se vor obișnui. Nu fac pe nebunul, dar nu pot socializa cu oricine, cu toți tâmpiții, așa cum ar vrea ei.

– Nu-i bine să ai o părere atât de bună despre tine, încrezutule!

Un foc anemic se auzea dinspre soba ruginită. Camera părea un cavou cosmetizat, cu lumină cernută prin unicul geam murdar, deasupra căruia păianjenii găseau un culcuș întunecat. Iuliu a turnat vin în două căni de lut, apoi, după ce am ciocnit a aniversare, mi-a mărturisit :

– Toată viața am simțit o sabie a lui Damocles deasupra capului. O spaimă nedefinită, care mă pândea la colțuri. Senzația că fur ceva, că stau pe o cărare falsă, că locul meu nu era acolo.

– Copile, astea sunt complexele tale. Ai citit prea mult, ce e drept, te-ai îndepărtat de cei de vârsta ta, nu suporți violența, vulgaritatea, superficialitatea. Înțeleg până la un punct. Însă tu nu-ți trăiești vârsta, prea arzi etapele.

– Vezi că vorbești ca părinții mei? Că ar trebui să dansez, să merg la chefuri, să fiu modern, să am un telefon performant, poate chiar să mă căsătoresc, să nu mai citesc degeaba, dacă nu m-am hotărât pentru vreo facultate…

– Ziceai că ai scris o piesă.

– Da, o piesă despre praf.

– Numai tu poți găsi asemenea subiecte.

– Da, am gânduri toxice… Lasă-mă pe mine, spune-mi ceva din viața ta.

– Despre bătrânețe, dacă vrei… Sunt zile în care mă târăsc pe străzi, mă dor oasele, îmi curge nasul, mă doare un ochi… Totul se clatină. Scadența, desigur! Departe e inconștienta și minunata tinerețe! Tu nu realizezi, știu. Am uitat multe lucruri, în afară de umilință. Asta nu se șterge din memorie.

– Ai fost umilit adesea?

– Am fost, chiar de mic copil. La ce ți-ar folosi spovedania mea? Mai toarnă niște vin, băiete!

– Mă interesează umilința, bunicule! Am cunoscut-o și eu, chiar dacă sunt tânăr… De o fată e vorba!

– Nu-mi vine să cred ce aud! Ai tăi te cred inocent, cu capul în nori, departe de povești cu fete, poate de aici a început grija lor și deprimarea. Iată codul de acces!

– Nu te mai da așa mare, mai bine ascultă!

Iuliu m-a prins de antebraț, în timp ce-și ordona gândurile somnolente, blindate în ascunzișuri glaciale. De afară pătrundeau țăndări de lumină, lovite de culori putrede. În acele momente am zărit în ochii lui o lumină stranie. Pe măsură ce vorbea, focul din sobă se auzea tot mai plin de forță.

– O să-ți vorbesc despre Camelia… Mi-a fost dragă din prima clipă. Eu eram în ultimul an la liceu, iar ea la etajul de jos, cu un an mai mică. Imediat am invitat-o în

trupa mea de teatru – știi că m-am ocupat de asta câțiva ani buni.

Îl ascultam, cu privirea la penele de păun, deoarece Iuliu așezase covorul sub picioarele noastre. În cana cu vin mi-a pătruns o licărire a focului. Ușor amețit, mă înecam în culorile săltărețe ale covorului.

– Îți voi spune cel mai mare secret, doar tu îl meriți, bunicule. Ziceam de Camelia sau… Camy… cum vrei să-i zici. Zilnic mesaje pe telefon, conversații prelungi, chiar întâlniri cu sărutări fierbinți. Mi-am dat seama că este EA, adică jumătatea mea. Într-o seară mi-a scris că… n-o să-ți vină să crezi… că ea are un prieten, că se mai gândește, că… Atunci mi-am pierdut culorile, sensul, rațiunea. Am alergat la John Fowles și am recitit *Colecționarul.* La ce e bună literatura, dacă nu la a da sfaturi? Am gândit ca Fowles: „ar fi mai bine dacă ea ar rămâne ruptă de lumea din afară, ar ajunge să se gândească mai mult la mine”. Corect! Așadar am răpit-o pe Camy, exact ca în roman.

– Iuliu dragă, eu nu cred nimic, dar îmi plac scenariile tale.

– Totul e adevărat, n-am chef de ficțiuni aiurite. Așa se explică fuga și izolarea mea. Aici mi-am găsit fericirea, chiar dacă încă lucrurile mai scapă de sub control.

– Pot s-o văd pe… Camelia?

– Desigur, nicio problemă! Vino!

Am ieșit din cameră și ne-am îndreptat spre un fel de grajd părăsit. Noaptea se instala cu jeturi de frig mucegăit. Iuliu a aprins lanterna și a deschis o ușă peste care zăceau bucle de fân umezit.

Fata stătea în fața unui felinar și citea. M-a privit cu o uimire bolnavă, apoi a zâmbit ca un copil care a înțeles regulile jocului. Un câine alb a apărut în spatele ei și m-a studiat cu atenție. Iuliu a așezat pe umerii fetei covorul cu păuni.

– Tu vei fi kitschul meu preferat – i-a șoptit el, în timp ce dădea câinelui un os maroniu. Am ieșit afară, să respir, să înțeleg, să nu greșesc în gânduri, să nu disper, să fiu modern, să analizez la rece, să nu fiu pripit, să nu dau verdicte, să accept orice variantă, să înțeleg că vremea mea a trecut și că noile ape aduc lumini de neînțeles, adesea bolnăvicioase, însă profunde.

Nicolae Havriliuc

CEEA CE ÎNTREȚINE JOCUL

– Ieri am fost la o expoziţie de jucării şi jocuri, spuse dintr-odată Olimpiu.

– Da, bine! îl aprobă Pimpette. Şi ce-ai văzut acolo?

– Multe şi felurite mecanisme, răspunse Olimpiu. Interesant mi s-a părut un bazin aşezat chiar la intrare. Deşi apa din bazin era în scădere, corăbii de hârtie şi alte corăbii erau pregătite pentru plutire.

– Da, bine! îl aprobă din nou Pimpette. Însă, vezi! Altu-i baiu. Să ştii că suntem discutaţi! Da’ discutaţi bine!

– De cine, bre omule? tresări Olimpiu şi-şi privi prietenul cu coada ochiului. De-ai reuşit să-mi deturnezi mintea când eu mă gândeam la altceva!

– De femeia care se plimbă cu noi, preciză Pimpette.

– Care femeie? Că-s mai multe! se holbă mirat Olimpiu.

– Cea pe care o tot invităm la bere şi nu reuşim să dăm de berărie. A naibii situaţie! spuse iritat Pimpette.

– A, femeia! Ce să-i faci? Discută! încercă Olimpiu o scuză.

– Poate pentru că n-am reuşit s-o ducem la o bere. A naibii situaţie! Cred că de aici ni se trage, spuse convins Pimpette.

– Eh, şi! Ne discută. Şi nu mai poţi tu de asta. De unde ştii? vorbi amestecat Olimpiu.

– Stai să vezi! începu Pimpette. În bloc cu ea şade Manoilă.

– Cine mai e şi ăsta? îşi arătă curiozitatea Olimpiu.

– Nu ştii! Vezi că nu ştii? Îţi spun eu, se repezi Pimpette. E un bărbat la vreo cincizeci de ani, singur. O gagicăreşte pe Şorica, vecina ta de la doi.

– Nu ştiu, n-am văzut! izbucni Olimpiu.

– Nu ştii pentru că nu se duce la ea acasă, începu tacticos Pimpette. Se duce la ea, la serviciu. Femeia lucrează la un Fast-Food. El o strigă Şuncuţa, iar ea îl alintă, cântându-i „Baston, bastonaşul meu!” Femeia îl serveşte cu mâncare, iar omul se recompensează. Se-nchid în cămăruţa ei de serviciu. Acolo se giugiulesc şi-şi mai spun câte una, alta. Asta ca să treacă timpul mai vesel. Ea, după ce aude şi, probabil, ce înţelege, se duce şi-i spune Oliviei, aşa ca-ntre femei. Iar Olivia îmi povesteşte mie. „Vezi, fereşte-te de femeia aceasta!” Aşa-mi spune. Pentru că stăm la curte, ne în-

tâlnim la gard. Şi mai discutăm... Când sare cocoşul ei la găinile mele sau când sare cocoşul meu la găinile ei. Atunci ne certăm, pentru că Olivia nu admite să-i fie călcate găinile de cocoş străin. Cocoşul ei este cu gâtul gol, al meu e pintenog. Diferenţă de rasă! Cu alt prilej am aflat numele femeii în cauză. Se numeşte Matronica şi are un gagic în bloc. Eleodor se cheamă. E dur şi răzbunător.

– Mă, cum se fac toate astea, iar tu le afli! vorbi Olimpiu şi tăcu.

– Flerul meu şi antenele mele, plus reţeaua de cunoştinţe, se lăudă Pimpette şi tăcu.

Amândoi intrară într-o tăcere deplină şi, uitând că se află pe o bancă în parc, adormiră.

* * *

Coana Matronica, în plimbarea ei pe aleea parcului, văzându-i pe Olimpiu şi Pimpette dormind, din curiozitate se aşeză lângă ei ca să se convingă. Într-adevăr, cei doi dormeau liniştiţi şi visători, se lămuri femeia. Dar ea, cu sensibilităţile ce-o diferenţiază, nu putea să-i lase aşa. Era ziua în amiaza mare şi până la noapte mai era. Aşa că puse mâna pe unul dintre ei, s-a întâmplat să fie Olimpiu, şi-l zgâlţâi de umăr. Omului, deschizând ochii, nu-i venea să creadă. Îl înghionti pe Pimpette şi-i spuse:

– Tu vezi ce văd şi eu?

Pimpette, după ce se frecă la ochi şi văzu ceea ce văzu, exclamă:

– A, coana Matronica!

– Da' de unde îmi ştii numele, omul lui Dumnezeu? sări Matronica.

Olimpiu, având în cap atâtea despre ea, relatate de Pimpette, ca să salveze aparenţele, interveni:

– Că e tare greu de aflat! Treceai într-o zi la braţ cu un tip prin faţa dughenii lui Pigasie, de unde cumpăr apă plată, şi cineva din mulţime strigă: „Uite-o pe coana Matronica alături de elefantul ei!"

– Da' cine putea fi? se miră Matronica.

– Nu ştiu! intră în vorbă şi Pimpette. Principal este ca s-a spus şi noi am reţinut.

– Auzi! „Elefantul ei!", surâse Matronica.

– Despre care se spune că este dur şi răzbunător, preciză Olimpiu. Trebuia să ne spui de la început, care, cum şi ce. Să nu ajungem să ne ferim de oameni. Că noi suntem paşnici şi nu uneltim împotriva nimănui.

– Staţi liniştiţi şi fiţi ceea ce sunteţi! îi îndemnă Matronica. Uite cum ies vorbele şi biata de mine sunt împinsă să le duc povara! Şi dacă se pun pe seama mea unele, înseamnă că are cineva ceva cu mine. Recunosc, am greşit! Trebuia de la început să-mi spun numele. Da' uite! N-a fost să fie! Şi voi, aşa-i bărbatul, aţi ciulit urechile în stânga, în dreapta ca să aflaţi cum se numeşte femeia. Dar ne vom lămuri care, cum şi ce. Oameni suntem şi se cade să ne ţinem pe aproape. Şi apoi mie nu-mi place să fiu luată ceea ce nu sunt.

– Frumos vorbit! se schimonosi la faţă Pimpette şi-l înghionti pe Olimpiu.

Matronica, observând gestul şi gândindu-se la ce se gândi, spuse:

– Azi vă invit eu la o bere! Sper să ne meargă de data asta, mai ales că am găsit o berărie în zonă.

– Mă opun, nu se poate! ridică tonul Olimpiu. Bărbatul trebuie să fie primul şi să invite femeia.

– Cu tot primatul pe care-l are bărbatul, uite că nu s-a reuşit! strigă Matronica. Dădeam peste orice, dar, peste berării, nu. Azi pun eu piciorul în prag şi vă invit la berăria pe care o ştiu.

– Până vă înţelegeţi voi, eu mai trag un pui de somn. E bine? spuse Pimpette şi-şi puse capul pe umărul lui Olimpiu.

Ca din senin tăcură şi cei doi, însă nu pentru mult timp. Ceva îi impulsionă să înceapă.

– Eşti supărată pe mine? vorbi liniştit Olimpiu.

– Nu! se strădui femeia ca să răspundă.

– Nu mă mai vezi? se interesă Olimpiu.

– Din contra! se arătă mirată femeia.

– Păi aşa mi se pare! zise Olimpiu din vârful buzelor.

– Vrei să ştii ceva? îşi întări Matronica vorba.

– Vreau! se-ncăpăţână Olimpiu.

– Dacă tu mă vezi pe mine că nu te văd şi mergi mai departe, preciză femeia, să ştii că manifeşti un dezinteres total faţă de mine.

– Eu? Eu care abia aştept să te aud, spuse tărăgănat Olimpiu, de parcă somnul l-ar fi încercat şi pe el.

– Da! Pentru că treci şi nu mă atenţionezi, îi şopti, la ureche, femeia.

– De ce să te atenţionez? spuse Olimpiu şi căscă.

– Ca să te văd! îi mai şopti femeia.

– Eh, asta-i bună! Nu m-am gândit la aşa ceva, vorbi încet Olimpiu şi puse capul pe umărul femeii.

– Vezi? Trebuia să te gândeşti la toate. Tu, care-ţi place să gândeşti! Da' uite că-ţi mai scapă! continuă femeia, deşi era convinsă că nu fusese auzită. Olimpiu adormise de-a binelea pe umărul ei.

Coana Matronica nu părea deranjată de situaţia în care se afla, dar îşi făcea probleme că ar putea trece cineva şi s-o recunoască. Aşa că ea îşi ţinea capul aplecat peste poşetă unde căuta mici lucruri femeieşti ce-i erau necesare.

Pe banca alăturată se aşeză un cuplu de tineri, o femeie şi-un bărbat, venit cu treburi la oraş. După ce se lipiră unul de altul, bărbatul, ca să spargă tăcerea, începu:

– La noi în ţinut se cultivă simţul cetăţeanului pentru plata ITA. Între aceste iniţiale există o strânsă legătură.

– Plata ITA? se arătă nedumerită tânăra.

– Da! Ca-n orice parte de lume civilizată, veni cu explicaţii tânărul, cetăţeanul ca să funcţioneze trebuie să-şi asigure platforma de viaţă, cumpărând în folosul său şi al bugetului aceste obligaţii ce se cheamă impozite şi taxe. Neplata lor la timp atrage numărul amenzilor.

– După cum spui, cea de a treia are de câştigat dacă primele două sunt neglijate, continuă tânăra şi-l muşcă pe omul de lângă ea pe obraz, în semn că înţelese maşinăria.

– Asta-i cam aşa! spuse cu voce tare tânărul şi-şi privi partenera cu uimire.

– A strigat cineva? se auzi vocea lui Pimpette, tre-

zindu-se din somn. Imediat se trezi şi Olimpiu şi spuse la fel.

– N-a strigat nimeni! încercă Matronica să-i potolească, după ce renunţă să mai caute prin poşetă. Sunt vorbele care circulă.

Cuplul de tineri, crezându-se vizat, se ridică de pe bancă şi porni în grabă pe aleea parcului.

– N-a strigat nimeni! repetă Matronică. E vremea să mergem la berea ce ne aşteaptă!

– Mergem, bre? se adresă Olimpiu lui Pimpette.

– Mergem, dacă ne invită! Şi acolo mai vedem, preciză Pimpette.

– Să nu ne scoată asta ochii pentru o bere, se răţoi Olimpiu când Matronica, ridicată de pe bancă, se uită în oglindă, aranjându-şi părul.

– N-are cum! Am eu ac de cojocul ei, vorbi ferm Pimpette.

La ieşirea din parc, Matronica se opri în faţa unui chioşc de ziare şi privi publicaţiile expuse acolo.

– Asta iar ne citeşte ceva, îi şopti Pimpette lui Olimpiu la ureche.

– „Personajul central, începu Matronica, din schiţa X este cel prin care autorul vorbeşte sau ar vrea să semene cu el, pentru că, proiectându-l din imaginaţie, îşi caută o alternativă la ceea ce este în realitate."

– Ai văzut! Previziunea s-a împlinit! îi şopti Olimpiu lui Pimpette la ureche. Amândoi izbucniră în râs.

– Râdeţi, râdeţi! Că bine vă şade la câte se poate auzi. Dacă-i aşa, să continuăm mersul în veselie! îşi îndemnă Matronica amicii.

Dar abia ce intrară pe o străduţă laterală cu prăvălii la discreţie, Matronica se opri din nou.

– Mai este ceva de citit? întrebă Olimpiu plictisit.

– De citit nu mai este, dar am un anunţ de făcut, rosti aspru Matronica. Terminaţi cu Olivia şi nu-i mai daţi ascultare! Are să vă îmbrobodească la cap, de nu veţi mai ştii de voi. Cunosc pe cineva care a ajuns la psihiatru din cauza ei. Şi acum să grăbim paşii! Ora e înaintată şi berăria ar putea să se închidă. Sunt zile când funcţionează cu program redus.

Pimpette şi Olimpiu tăcură mâlc, văzându-se în imposibilitatea de a oferi replica potrivită.

– S-a întâmplat ceva? se interesă Matronica.

– Mă gândesc la berea care ne va descătuşa mintea la fiecare, făcând prin lichidul ei să crească sau să scadă nivelul de percepţie, avansă Pimpette o vorbă la întâmplare.

* * *

La câte s-a gândit Matronica despre ea, cum c-ar fi capul răutăţilor din bloc, potrivit vorbelor în circulaţie, ar fi trebuit să bată pe la uşile tuturor locatarilor şi cu umilinţă să-şi ceară scuze, dezminţind zvonurile. Dar ea nu procedase aşa. Presimţind cam de unde i se trag toate vorbele, femeia hotărî să întâlnească omul care cu voie sau fără voie contribuise la imaginea sa. După calculele făcute, omul nu putea fi decât Manoilă, vecinul de sub apartamentul ei. Acesta, mai demult îi reproşase că face mult zgomot prin locuinţă, iar, după deplasarea târşâită a picioarelor, cineva priceput la sunete ar putea să reconstituie ce anume face. Şi ca într-un circuit telepatic, gândul femeii pare că intrase în atingere cu gândul bărbatului.

Niciodată Manoilă nu şi-a creat impresia că ar putea fi luat altcineva faţă de ceea ce este în realitate. Nici îmbrăcămintea nu-l predispunea către o altă persoană, nici gesturile pe care le făcea şi nici vorbele rostite. Omului îi plăcea să fie luat ceea ce este, adică la locul său, modest şi fără capricii. Dar intervine ceva şi omul trebuie să pară că nu este în apele sale sau că acţionează sub influenţa unor forţe independente de voinţa sa. Asta a început în ziua când Matronica îl opri în uşa blocului.

– Deranjez, domnule, dacă pun o întrebare?

– Depinde de întrebare! îi răspunse Manoilă, parcă dorind să-i reteze elanul. Şi de-ar fi un deranj, pot să-l suport. Întrebaţi-mă!

Pentru Matronica acest curs al vorbirii lui Manoilă i se păru un amestec de refuz şi accept, ceea ce ar viza, dacă nu o superioritate intelectuală, în mod sigur ar masca o vinovăţie. Şi totuşi, fără să-şi schimbe intenţia, Matronica îl întrebă:

– Locuiţi de mult în bloc?

Manoilă, atins de o bănuială, dar ştiindu-se responsabil asupra celor spuse la care s-ar face referire, putea veni cu argumente în favoarea sa, în cazul unei mustrări.

– Nu ştiu de cât timp dinaintea dumitale, dar e ceva timp de când locuiesc.

– Îmi închipuiam că-mi veţi vorbi aşa! se pronunţă Matronica. Dar eu v-am întrebat dintr-un cu totul alt punct de vedere. Ce vă place şi ce nu vă place la doamnele din bloc?

– Dificilă întrebare? spuse prompt Manoilă. Şi apoi nu văd legătura. A locui în bloc înseamnă a avea o locuinţă de şedere stabilă, iar a-mi place sau a nu-mi place de doamnele din bloc duce spre unele înţelesuri.

– Cum ar fi? surâse Matronica şi respiră întretăiat.

– Cum ar fi... Cum ar fi... zise sacadat Manoilă. Să stai în preajma acestor doamne sau să-ţi faci viaţa în funcţie de ele. Deci să le cunoşti! Ceea ce eu nu intenţionez. Sunt mai tot timpul plecat, după cum se vede. Altfel spus, îmi fac viaţa în altă parte. La o prietenă!

– A, doamna Tiberia! Scumpa de ea! surâse din nou Matronica.

– O cunoaşteţi? tresări Manoilă.

– Când n-am chef să gătesc acasă, mă duc la Fast-Food unde e patroană doamna şi servesc masa, spuse apăsat Matronica.

– N-am ştiut! Ea nu mi-a vorbit de aşa ceva! preciză Manoilă.

– În schimb, dumneata îi povesteşti despre ce se mai întâmplă prin bloc, ba, mai mult, o şi înfloreşti, îi aruncă Matronica vorbele în faţă. Iar Şuncuţa, biata de ea, te crede!

– Doamnă, măsuraţi-vă cuvintele! Suntem vecini şi nu se cade să avem astfel de conversaţii, schimbă tonul Manoilă şi plecă enervat.

– Uite şi la ăsta! spuse cu voce tare Matronica. Da' ce i-am zis? Toţi sar ca arşii. Eleodor, pentru că am zis

nu ştiu ce am zis, nu vorbeşte cu mine de două săptămâni. Eh, fir-ar să fie!

– Ce-i, coană Matronica? Ce-ai păţit, de eşti aşa înfocată? Cin' te-a supărat?, aruncă la repezeală, tânărul de la 10, câteva întrebări, abia ce ieşise din lift şi se-ndreptă spre uşa blocului.

– Ce am? se-nstrâmbă Matronica. Ce să am! Nu vezi, lumea asta! Te porţi frumos, vrei s-o cunoşti, şi ea... Îţi întoarce spatele...

Şi fără să termine vorbele, femeia începu să plângă.

– Coană Matronica, numai pentru atâta? încercă tânărul să-i aline supărarea. Vrei să cunoşti lumea, bună faptă! Da' eu aş zice altfel. Încearcă să te cunoşti pe tine însuţi! Cum? Desprinzându-te din orbita în care mişcarea se face din obişnuinţă. Priveşti, apoi, orbita de la distanţă şi-ţi spui... Pe aici, nu cu mult timp în urmă, am trecut eu. Acum nu mai trec, doar mă privesc şi observ că s-a schimbat ceva. Ce bine e când poţi să fii tu însuţi şi să te priveşti!

– Tinere, fraza e prea lungă şi face pronunţarea greoaie, vorbi Matronica şi-şi şterse lacrimile.

– Spui că fraza e prea lungă şi face pronunţarea greoaie? Se prea poate! încercă tânărul s-o consoleze. Numai că fiecare vorbă din alcătuirea frazei reprezintă o etapă ce i-a modelat înţelesul şi a întreţinut jocul... de a spune şi de a asculta, de a privi şi de a fi privit.

– Mare pişicher trebuie să fii! îi zâmbi Matronica şi-i deschise uşa blocului. Hai, fugi! Nu lăsa gagicele să te aştepte! Nu e bine!

Văzându-l pe tânăr îndreptându-se spre staţia de tramvai, Matronica începu:

– *„Priveşti, apoi, orbita de la distanţă şi-ţi spui... Pe aici, nu cu mult timp în urmă, am trecut eu. Acum nu mai trec, doar mă privesc şi observ că s-a schimbat ceva. Ce bine e când poţi să fii tu însuţi şi să te priveşti!”* Hei, domnii mei! Olimpiu şi Pimpette!... Eleodor! Ceva ne deosebeşte! Nu ştiţi voi ceea ce ştiu eu! N-aveţi de unde!

Constantin Simion

PUICA

În satul de sub munte îmbrăcat în haine de sărbătoare, soarele încremenise deasupra orizontului înserării, vrăjit parcă de armoniile vesele slobozite de vioara lui Minicel, în timp ce cobza lui Negoi și clarinetul lui Onică Pârpălici îi țineau hangul.

Lume multă se adunase în hanul de lângă râu, la Tinca Greaca. Flăcăi îmbrăcați în cioareci din pănură albă peste care fluturau cămăși de aceeași culoare frământau cu mare zel podelele în iureșul unei sârbe. Apoi se prindeau în horă fete, ale căror ii înflorate tresăltau în cadența jocului și nu se lăsau mai prejos, stârnind admirația privitorilor de pe margine și ambiția lăutarilor care se arcuiau pe uneltele lor cântătoare de parcă voiau să le sugrume.

– Casă de piatră și copii sănătoși să le dea Dumnezeu! binecuvântă un trecător care fusese oprit de un nuntaș și îmbiat cu o ploscă de rachiu să cinstească mirii. Cine e ginerele?

– Puiu îl cheamă. Și-a adus mireasă din alt sat.

Într-adevăr, Puiu lu' nea Niță, un tânăr cam la treizeci de ani, la stăruința Nițoaiei, care nu-i mai da pace de la o vreme („Vrei să rămâi flăcău bătrân? Râde lumea de noi!”), se dusese la Berevoiești, după sfatul unei rude, s-o ceară pe Leana de nevastă, pe care o văzuse o dată la târg, la Câmpulung. Tată-său, Niță, era leat cu tatăl fetei, se cunoscuseră la o mobilizare a batalionului de vânători de munte, spre sfârșitul primului război mondial.

Leana era o fată înaltă și frumoasă de pica, că nu degeaba bătuse atâta cale Puiu, până la Berevoieștii Câmpulungului, s-o pețească. Ai ei s-au bucurat că mai scapă de o gură de întreținut și de o povară în plus, pentru că aveau șapte fete, trei la vârsta măritișului. „Îți place, Leană, băiatul?” Ce putea să spună o fată la nici douăzeci de ani despre un străin pe care atunci îl vedea prima oară și care nu era nici măcar de-al locului? Inima ei tresărea la alte priviri, furate parcă din seninul cerului, ale lui Năiță, care o fermecase și cu privirile alea dar și cu doinele lui din fluier. Când ieșea la horă, cine o juca de săltau podelele și o ducea acasă, spre înserat, pe cărări numai de ei știute? Cu multă cuviință ceru un răgaz părinților, înainte să le dea un răspuns. Puiu făcu cale-ntoarsă, fiind încredințat că va primi veste cât de curând, nu se putea să se învoiască, așa, pe nepusă masă, că doar Leana e o ființă omenească, nu-i o marfă de pe tarabă pe care poți s-o iei,

când vrei, chiar fără să te tocmești. Năiță, însă, nu a dat niciun semn, deși vestea pețitului cuprinse satul. După câtva timp, nici prea scurt, nici prea lung, așa cum cerea buna cuviință, Puiu primi vestea așteptată. Leana acceptase, deși nu aflase prea multe despre bărbatul de care își va lega soarta. Era de ajuns că îl cunoșteau părinții, că doar n-ar fi dat-o după orice terchea-berchea ce ar fi intrat în casa lor, ce-i drept prea mică pentru zece suflete câți erau ei. Ș-apoi era fata cea mai mare, trecuse de nouăsprezece ani, era musai să fie măritată.

Și iat-o acum jucând la nunta ei, la cerința lăutarilor („Hai, mireasă joacă/ Lumea să te vadă/ Că ai nuntă mare/ Cinste cui te are!"), sub privirile nuntașilor, curioși să vadă mireasa.

Puica, așa i-a zis lumea din sat tinerei neveste, după bărbatul ei, Puiu. Galeșul nu a primit-o cum se aștepta. Bărbații îl cam pizmuiau pe Puiu pentru nevasta lui frumoasă și, uneori îl mai necăjeau, așa, în glumă, când venea mai rar pe la cârciumă: da, bine măi omule, nu găseai o femeie vrednică de-aicișa, din sat de la noi? Că, de, e mai greu să știi ce poate o venetică. Nevestele, până au ajuns s-o cunoască mai îndeaproape, vedeau în ea o amenințare pentru liniștea lor, cunoscându-și bărbații prea bine. Mai ales că în casa lui nea Niță, ăl bătrân, se obișnuia să se întâlnească lumea, serile, la clacă, la curățat știuleți. Puica, la ordinele soacrei, punea la fiert boabe de porumb alături de o ulcică de pământ cu niște țuică de prună, iar pe plită arunca niște turte dintr-un aluat făcut în grabă. Și ce veselie se întindea în odaia aia cu lut pe jos, mâncând boabe fierte cu turtă răscoaptă pe plită, aghesmuite bine cu ceștile din pământ pline cu țuică aburindă, turnate una după alta... Pe de altă parte, s-a obișnuit, însă, cam greu cu viața de femeie măritată, nu pentru că bărbatu-său ar fi fost rău din cale-afară, socrii doar, firi cam cărpăn-oase și trândave, abia așteptaseră să aibă noră în casă ca să aibă cui să poruncească. „Leană, vezi de păsăr'li alea, le-ai dat ceva boabe? Că acuș vine sara și se culcă nemâncate!" „Nu vezi ce mizerie-i pe jos? Când ai de gând să dai cu mătura?" „Du-te și rânește la porcii ăia, că nu mai ies din glod!" „Ia carmolul ăla din ladă și treci de mă trage, că nu mai poci de șale!" „Pune-i și niște ventuze lu' Niță că se vaită de parcă dau tătarii!" „Nu e gata mâncarea aia? Ce te mogoșești atâta?" Tânăra femeie nu răspundea vorbelor acre spuse în doi peri de Nițoaia, și făcea ce i se poruncea, în ciuda sufletului greu și a bătăilor de inimă ce-i ajungeau până în gâtlej. Așa o povățuise mamă-sa Anica din Berevoiești, că viața printre străini e grea și nu se cade să ți-o faci și mai grea luându-te în clonț cu ei. Nu mai ține ea minte de cântecul lui Minicel, lăutarul? I-l cântase și la nuntă, după ce țuica și vinul turnaseră ceva duioșie în sufletul lumii: *Rău e, Doamne, prin străini/ Ca desculț prin mărăcini;/ Mărăcinu' de te-n ghimpe/ Străinu' de tot te rumpe;/ De i-ai face apa vin/ Tot zice că nu e bun,/ De i-ai face vinu-apă/ Nu e bine niciodată.*

Lui Puiu îi plăcea cam prea mult să stea „cu băieții" la câte un pahar-două... în plus, cheltuind și bruma de agoniseală din lucrul la fierărie. Lumea venea, care să-i ascută un topor, care să-i potcovească un cal sau o vacă pentru jug, care să-i „lege" vreo căruță în fier. Niță nu mai intra în fierărie de când se însurase fiu-su, așa că femeia lui trebuia să-i fie aproape („Treci, Leană, de-ți ajută bărbatul, nu ți-e milă de el? Că ești tânără și în putere, cum crezi că-ți crești copiii?" o îndemnase Nițoaia) deși nu pusese în viața ei mâna pe vreun ciocan. Da' ce nu învață omul când e nevoit? Și iat-o pe tânăra femeie dând la foale, întreținând focul în cărbunii aprinși care înroșeau fierul. Brațul vânjos al bărbatului izbea cu putere metalul încins până când lua forma trebuitoare. Uneori, îi cerea femeii să i se alăture, bărbat și femeie lovind, pe nicovala țipătoare, de se auzea până la capătul satului, metalul mai greu de întins.

Primul copil a venit pe lume de Sfinții Constantin și Elena, și popa Gheorghe l-a botezat cu numele Constantin. Tot el a botezat, dar a și înmormântat cinci dintre copii, răpuși la vârste fragede, de tuberculoză și de pelagră. Mama murea odată cu copilul luat de Dumnezeu la ceruri și învia pentru a crește copiii rămași în viață. Primul copil pe care îl chemase Domnul, fusese o fetiță. Nițoaiei nu prea i-a părut rău („eh, e plin pământul de spărturi"), dar a sărit ca arsă când pelagra l-a răpus pe-al doilea, un băiețel.

– „Păcătoaso, cu ce-ai greșit în fața Domnului de-ți ia copilașii nevinovați și nu te ia pe tine? țipă ea la norusa, a cărei durere fără margini o țintuise lângă trupul inert al copilului. Nici nu înțelese vorbele ei grele, privea cu îndărătnicie fața băiețelului, așteptând parcă să se ridice din pat...

Tatăl prinsese obiceiul să treacă mai des pragul la cârciumă, ba începuse să-și bată nevasta, după ce au înmormântat și ultimul din cei cinci copii, de parcă ea era vinovată de moartea lui. Ea îndura, gândindu-se că de durere face el asta.

– Nu mai bea, măi bărbate, mai avem copii de crescut, nici mălai nu mai avem de mămăligă! îi spuse ea într-o zi, când se pregătea să pună masa.

– Lasă-mi băiatu-n pace, se rățoi Nițoaia, că bea și el de necaz!

– Păi nici țapu' nu-i de piatră să nu se îmbete o dată! întări spusele nevestei și Niță.

Puiu nu-i băgă în seamă; mâncă ce mâncă, și, neavând de lucru, își luă calea bătătorită spre cârciumă.

Doar Costică, „băiatu' mamii", flăcău acum în toată regula, căută să alunge greutatea ce apăsa sufletul femeii:

– Lasă, mico, nu mai pune la suflet toate prostiile… cât sunt eu aicea, n-ai să duci grija noastră! Alături de el, patru copii mai mici zburdau prin casă și prin curte: Tinca, Genica și Maria, Gheorghe.

Femeia se lămurise că mari așteptări nu putea să mai aibă de la bărbatul ei. După ce s-au petrecut și socrii, mai întâi Niță, apoi Nițoaia, a înțeles că toată greutatea familiei ei rămânea pe umerii săi. Din zece copii câți îi dăruise Dumnezeu, cinci îi mai luminau încă viața. Și nu exista sacrificiu pentru ca lumina asta să nu se stingă. Puica se trezea în viul nopții și până să se întrevadă zorile, pregătea mâncarea pentru toți ai casei, în timp ce bărbatu-său dormea fără griji; vorba aia: *el doarme ca bursucu', eu sunt sătulă de lucru.* Își lăsa apoi copiii în grija Tinchii, fata mai mare, și mergea cu ziua la lucru prin sat. Fiind harnică și tare pricepută, se

întreceau femeile s-o cheme la trebile casei: spăla rufele cu săpun de casă meșteșugit de ea, dădea cu var cum numai ea știa s-o facă de străluceau pereții ca noi, și nu era alta s-o dovedească la adunatul prunelor din grădină. Acasă, la războiul de țesut, prefăcea firele de in în pânze din care croia și cosea apoi cămăși pentru bărbat și copii, dar și bluzițe și ii pentru fete. Când Tinca încerca să o ajute cum se pricepea, mamă-sa o încuraja, glumind: așa fata mamei, știi tu vorb-aia: *mamampunge și eu trag, ce mai iișoară-mi fac!* Ba chiar s-a îndemnat și la a țese fote frumos colorate și așa de plăcute la vedere că femeile din sat i-au cerut să le facă și lor. Din rămășițele de la croieli a întocmit preșuri și papuci pentru ai casei. Croia bucăți de pâslă, de postav și de pânză sub forma unei tălpi, le punea una peste alta în mai multe straturi și le cosea cu un ac mare prin ale cărei urechi trecea o ață de cânepă; și de-atâtea împunsături în talpa care trebuia întărită, degetele erau de multe ori pătrunse de urechea acului și sângele țâșnea în voie. Și-l oblojea cu vreo bucată de cârpă și continua să împingă acul în talpă ca și cum nu se întâmplase nimic. Până când i s-a făcut milă odată lui Costică și i-a adus trei *degetare* de la Domnești, când a fost la târg, într-o duminică, de Florii. Potrivea apoi tălpii bucata de postav cu bretea și cheutoare și o cosea cu un tiv des, tot din ață de cânepă, și încălțămintea era gata. Papucii ăștia au fost încălțările copiilor când mergeau la școală… și încet-încet, copiii, fetele de măritat, femeile ba chiar și bărbații au început să poarte papucii făcuți de Puica, înlocuind opincile pe vreme bună.

Costică agonisise niște bani din munca la pădure și își cumpărase niște gloabe care abia se mai țineau pe picioare, așa de munciți fuseseră la vechiul stăpân, ce abia aștepta să scape de ei. O lună de zile nu i-a pus la muncă. I-a lăsat să se întremeze, hrănindu-i cu vorbă bună, cu fân și cu uruială de porumb și de grâu de la moară, în schimbul muncii la morar. Între timp, cu ajutorul lu' ta-său, își dură și o căruță strașnică, din lemn de stejar, trasă în fier, de care se simțea tare mândru. Gloabele prinseseră aripi, deveniseră cai buni de muncă spre mirarea tuturor și în ciuda fostului stăpân, căruia îi părea rău că-i vânduse pe nimic. Costică înhăma caii la căruță și pleca la pădure să aducă lemne. Făcea câte un transport pe zi, rareori avea norocul să facă două, și asta numai în zilele fără ploaie, când bidiviii nu mai erau nevoiți să scoată vehiculul încărcat până la refuz din glodăraia ce se înstăpânea în drumeagurile înființate ad-hoc, pe unde se aflau copacii tăiați. Când nu putea ajunge cu căruța, deshăma caii, lega copacii de curelele hamurilor și îi târa până la luminiș. Nu era el un Iorgovan la trup, dar bine legat fiind, ridica ditamai trunchiul și-l așeza fără prea mare efort în căruță. Gospodarii se mirau când îl vedeau cât de ușor și de repede descărca el trunchii de fag, și poate și de asta nu erau ei prea darnici cu plata, prețuindu-i mai puțin de cât s-ar fi cuvenit truda, nemaiținând seama de tocmeala dinainte. Nu de puține ori era plătit în natură, oamenii nu prea aveau bani, așa că ducea acasă, după o zi de muncă, și de-ale gurii: cașcavele afumate, caș, brânză, cârnați, carne. Își făcea socoteala că și preparatele astea, la urma urmei, tot bani înseamnă.

Și a venit războiul.

Puiu a fost concentrat primul. Tinca îi dădu mamăsii hârtia pe care o adusese omul de la primărie.

– A venit și la mine? o întrebă Puiu, când veni acasă mai devreme ca de obicei și o văzu pe masă. Numai despre asta se vorbește la cârciumă, continuă el când observă mirarea de pe fața femeii. O să plec la război, Leană. Să ai grijă de copii până mă întorc... dacă mă mai întorc.

Demult nu-i mai vorbise Puiu pe tonul ăsta blând. Își simți ochii împăienjeniți și lacrimi fără voie începură să i se prelingă pe obrajii îmbujorați dintr-odată.

– Nu plânge, măi femeie, că doar scapi de bărbatul tău cel bețiv, continuă el pe un ton înduioșat. Și nu plec numai eu, mai toți băieții sunt chemați. Plecăm cu domnu' învățător care va avea grijă de noi. Rămâne Costică bărbat în casă. Pregătește-mi cele trebuincioase la drum.

– Bărbate, nu uita că acasă te așteaptă nevasta și cinci copii! Să ai tot timpul gândul ăsta în minte! Dumnezeu să te ocrotească! spuse femeia cu o convingere care pătrunse până și în sufletul bărbatului, la plecarea pe front.

Mult timp n-a primit nicio veste de pe front.

Într-o dimineață însă, cu cerul plin de niște nori negri, amenințători și grei, rău prevestitori, omul de la primărie îi aduse o hârtie. Albă ca varul, căzu pe pat, fără vlagă, după ce desluși cu mare greutate cele scrise pe petecul ăla alb pătat de câteva picături de ploaie. „Nu se poate, bălmăji, nu se poate! E singurul meu sprijin! S-a sfârșit pământul ăsta tot, și îmi iau și băiatu'?"

Cui să spună, la cine să se plângă, pe cine să roage? Hârtia era de la județ. De când se măritase, nu plecase vreodată din sat. Primarul i-a spus că nu se poate face nimic. Țara avea nevoie de flăcău, flăcăul e chemat să o apere. Trebuie să fie mândră că dă țării doi luptători: bărbatul și fiul.

Și plecă și Costică pe front.

– Dragu' mamii, să ai mare grijă de tine, mamă! Nu te gândi acasă, că ne-om descurca noi! Ai grijă mare de viața ta! Să nu-mi răpești bucuria să te văd din nou acasă! Domnul Dumnezeul nostru să te aibă în pază!

– N-ai grijă, mico! O să mă întorc acasă. Să ai grijă de cai, Murgilă nu prea mai mănâncă în ultimul timp.

Au fost cuvintele care i-au răsunat în inimă și în minte toată viața.

Din clipa în care autobuzul prăfuit i-a înghițit băiatul, griji adânci i-au sfâșiat ziua și noaptea sufletul. Ele nu s-au domolit nici când Puiu, bolnav și rănit, s-a întors acasă de pe front. Era umbra omului de altădată. Trei ani femeia s-a împărțit între grija pentru bărbatul căzut la pat, grija pentru cei trei copii necăsătoriți (Tinca se dusese după bărbatul ei, la Nucșoara) și așteptarea chinuitoare a reîntoarcerii fiului, deşi războiul se terminase de aproape doi ani. Primise de la autorități doar o hârtie în care se preciza că „domnul… combatant în marele război pentru apărarea patriei… este declarat dispărut în luptele date pe Volga".

În vara lui '54, la aproape zece ani după război, într-o după amiază în care niște nori răzleți erau învinși de un soare blând, un străin bătu la poarta casei. Cos-

tică, băiatul de cinci ani al Genichii plecate la lucru în sat în ziua aceea, se juca prin curte și, văzându-l, fugi repede în casă, unde era numai bunică-sa:

– Mă... mico, e un om la poartă!

Puica ieși din războiul de țesut, se scutură de scamele căzute pe fotă, și o luă spre poartă, cu țâncul în urma ei.

– Bună ziua, maică! Aici stă Costică al lu' Puiu?

Femeia simți că-i îngheață inima. Cine-o fi omu' ăsta, cu barba mare, slab că d-abia se mai ține pe picioare și întreabă de feciorul ei?

– Eu sunt Costică! zise copilul, văzând că maică-sa mare nu mai zicea nimic.

Străinul se uită mirat la țâncul care apăruse brusc din spatele femeii, în timp ce aceasta reuși să îngaime:

– Aici …

– Vin de la drum lung, de taare departe, și am să-ți dau o veste, dacă mata ești mama lui Costică.

– Eu sunt, spuse femeia, cu inima ajunsă până în gât.

– Apăi, eu vin tocmai din Siberia, am fost luat prizonier. Ca și Costică al matale. Trăiește. S-a însurat cu o rusoaică roșcovană și are trei copii. Mi-a zis să-ți spun că trăiește, să nu-i duci grija; că lui nu-i dau drumul, pentru că e bărbat voinic și în putere, muncește cât trei. Eu am avut noroc că sunt beteag de-un picior, nu mai au nevoie de mine. Am trecut să-ți aduc vestea, așa cum m-a rugat Costică, înainte să ajung la ai mei.

– Trăiește?! Fiul meu trăiește! Trăiește! repetă femeia, parcă să se convingă că e adevărat.

– Dar a trimis scrisori, nu le-ai primit?

– Nu... n-am primit nicio scrisoare, nimic...

L-a chemat în casă, l-a omenit cum se cuvine, mulțumindu-i tare mult că i-a adus vestea cea mare. Omul i-a mulțumit la rându-i pentru ospeție și a plecat șchiopătând, spunând că trebuie să treacă culmea dealului spre Corbi, să ajungă acasă la ai săi, seara nu era departe, și cu piciorul său beteag...

Femeia simți pentru prima dată după atâta amar de vreme că viața îi este din nou prietenă. A știut ea, în adâncul sufletului, că nu era mort copilul ei, chiar când ducea căpețele la biserică și popa citea numele lui în pomelnic, la slujbă. Se uită cu bucurie în ochii mari și întrebători ai țâncului, îl luă în brațe și îl strânse la piept până când începu să scâncească.

– Da, măi copile, tu ești Costică! grăi cu vocea sugrumată, în timp ce lacrimi izvorâte din inimă descătușau o durere ce nu încetase de la plecarea fiului ei.

Nicolae Mareş

Greu ne va scăpa inteligența artificială de prostia naturală.

Când ai două ceasuri, mai greu vei afla ora exactă.

Animalul din om nu știe ce-i acela somn.

Nu toți scriitorii *rari* sunt și geniali.

Dăinuim prin ceea ce oferim.

Dacă n-ai împărtășit tot ce-ai petrecut ori ai văzut e ca și cum nu le-ai fi trăit.

Drumul des întrerupt devine mai lung.

Prefer un bătrân cu inimă tânără decât un tânăr cu inimă bătrână.

Cuvântul nu-i poate spune omului mai mult decât acesta vrea s-audă.

Cei care ajung la timp de obicei așteaptă.

Cine vorbeşte mult n-ajunge niciodată să spună tot.

Nu toți cei care călătoresc știu și încotro merg.

Nu doar tinerețea, ci și bătrânețea-i trecătoare.

Se pare că – în doi – durerea scade.

Dacă încă n-ai murit, nu te da bătut.

Ce n-ai făcut azi, îndoielnic fi-va că mâine ai s-o faci.

Numai cel care a suferit a putut realiza că lacrima-i mai grea ca piatra.

Dacă n-ai împărtășit tot ce-ai petrecut ori ai văzut e ca și cum nu le-ai fi trăit.

Cine vorbeşte mult n-ajunge niciodată să spună tot.

Înţelept mulţumit, greu de găsit; prost satisfăcut pe toate drumurile am întâlnit.

Singurătate: un fel de moarte.

Fără credinţă – ioc biruinţă.

Vasile Ghica

Arta poate fi logodna abisului cu speranţa.

Cartea debutantului merge spre librării precum Nataşa Rostova la primul ei bal.

Marea artă reciclează disperarea lumii.

În artă există valori,nu clasamente.

Ierarhia naţiunilor este arbitrată de cultură.

Plăteşte un critic să te înjure! Altfel ,mori anonim.

Muzica de orgă are irizări de infinit.

Poezia-o împărtăşanie a orelor de taină.

Arta autentică are alonjă de vultur.

Artistul-acest oval de flacără al conştiinţei umane.

Artistul este un tulburător regizor de furtuni sufletești.

Artiştii scrutează sufletele semenilor, aşa cum vulturii ţintesc din înalt peştii din apă.

Stropul de imperfecţiune potenţează misterul frumuseţii.

Viorel Savin

ȘTEFAN, DUPĂ-AMIAZA
(fragment)

1490, luna lui Septembrie

În cetatea Sucevei.

Odaia Mare a palatului domnesc. Scaune rigide din stejar masiv, de o eleganţă şi frumuseţe austeră, un jilţ cu spătar înalt, îmbrăcat cu brocarturi scumpe, în capătul îndepărtat al mesei. În stânga jilţului, puţin mai în faţă, un pupitru „de strană" pe care Toader, grămăticul, întocmeşte în prezenţa domnitorului actele de cancelarie.

Din Odaia Mare, ieşire în stânga, pe trepte ascendente, spre iatacul Domnului. La fel în dreapta, spre iatacul Doamnei. Alte ieşiri: în dreapta, spre bucătării, în fund dreapta, spre Ograda Mare, în stânga, spre odăile destinate oaspeţilor. Fereastră în mijlocul peretelui din fund.

La etaj, o galerie în peretele căreia se profilează o fereastră exterioară face legătura între holul de aşteptare de la iatacul Domnului şi cel de la iatacul Doamnei.

Comportamentul general al personajelor este marcat de un mod special, caracteristic comunităţilor crude şi violente, de a înţelege morala creştină: o negociere perpetuă cu Dumnezeu a iertării personale. Fiecare acţionează de parcă, lui însuşi, îi este rezervată eternitatea…

Din întuneric, reflectorul decupează, în stânga-sus, iatacul lui Ştefan în care acesta discută lucruri deosebit de importante cu Duma Vlaicovici şi cu Isac, vistiernicul.

ŞTEFAN (*autoritar*): Boieri dumneavoastră, eu cu voi vorbesc, şi păreţii, băgaţi de seamă, la mine… nu aud! Aţi priceput? …I-am poruncit fiului nostru, voievodului Alexandru, să-mi aducă – mie! – ţara Pocuţiei, ca să plătesc Craiului Cazimir hainia ce mi-a făcut! Am hotărât astfel că mă despăgubesc de pierderea Chiliei şi a Cetăţii Albe. I-am mai poruncit fiului nostru să prade castelele şi oraşele polonilor, ca să plătesc cu averile Craiului sperjur, tributul: turcilor, cărora m-a vândut! Dar adevărul pe care trebuie să-l ştie ţara, şi chiar mai abitir şleahticii leşi, este că Pocuţia a fost a noastră din strămoşi, fiindu-ne ea zălogită încă de acum o sută de ani pentru o datorie care nici până azi nu ni s-a întors!… Dumnezeu ne-a ajutat să luăm ce era al nostru. Atât! Vă poruncesc să aveţi bunătatea de a face cunoscut ţării, acest adevăr!

Cei doi boieri se înclină, supuşi. Lumina reflectorului, însoţită de o muzică adecvată, pleacă de-a lungul galerei şi poposeşte asupra iatacului Doamnei care, supărată amarnic, smotoceşte două chivuţe ce-şi reclamă patetic, nevinovăţia.

VOICHIŢA (*femeie frumoasă, voinică, sănătoasă, energică*): Deseară, eu ce-mi pun la gât, mânca-v-ar otrava şi aţi bea, da-v-ar Dumnezeu!, doar zeamă de soc, făcături balaoacheşe! Capre bezmetice, eu cum mă arăt boierilor? Fi-v-ar neamul blestemat în cazanul cu smoală veşnică, granatele îmi erau moştenire: de la tata, de la Domnul Valahiei, marele Radu cel Frumos!… (*Chivuţele nu apucă să spună decât:* „Nu ştiu!…", „N-am umblat, eu, cu şiragul!…", „Să-mi cadă mâna…", „Să-mi moară copilul…") Ţărci hoţomane, unde mi l-aţi pus? Unde aţi ascuns, hoaţelor, şiragul cu rubinéle? Că vă pun în frigare! Acu' vă pun! Grigorie! Grigorie, adu-l pe Bortă, cu biciul!…

Chivuţele cad în genunchi, urlă disperate ca din gură de şarpe. Lumina, la fel ca mai înainte, se mută asupra spaţiului scenic de jos. Mussel şi Toader, grămăticul.

MUSSEL: Nu vreau să ştiu nimic!
TOADER: Ai gândit perfect: ca să ajungi repede, re-

pede, cel mai idiot dintre oameni, altă cale nu există. După cât te ştiu de încăpăţânat…, o să ajungi!

MUSSEL: Dacă aflu?

TOADER: Nu, dacă nu vrei să ştii nimic!

MUSSEL: Mă împingi în prăpastie.

TOADER: Vreau să te ajut.

MUSSEL: Nu am nevoie de ajutorul dumitale! Faci numai lucruri primejdioase. Zici că le faci pentru mine, eu nu-ţi cer nimic, în schimb, mata îmi ceri să-ţi spun ba una, ba alta… Sub pretextul că eşti grămătic şi trebuie să scrii în letopiseţ, mă chestionezi pe la colţuri despre ce spune Voievodul Alexandru, despre ce vorbeşte Ţarul, când îl prinde furia, îşi dă drumul şi… devine rău…

TOADER: Nebun?!… Marele Ştefan… ne bun?!

MUSSEL: Doamne fereşte, mata vorbeşti prostii: am zis că „devine rău"! Da' devine rău numai cu cei care merită! „Rău"! Adică…!

TOADER: Ba, ai zis dumneata, „ne bun". …Dar, nu-ţi fie teamă: nu spun nimănui. Este secretul nostru şi, aşa după cum am stabilit de mult, îl păstrez. Cine ştie?

MUSSEL: Înălţimea Ta, am zis „rău"! Te rog, mă omori…!

TOADER: Adică, „ne bun" ai zis! „Rău", „**ne** bun", „bun **de nimic**"! Signor Mussel, te urmăresc de mult: îţi place să te joci cu vorbele. Dar ai mare noroc: îţi sunt devotat!

MUSSEL: Îţi baţi joc de mine.

TOADER: Ferească Dumnezeu, eu să-mi bat joc tocmai de cine am nevoie?

MUSSEL: Şi dacă Înălţimea Ta îmi este atât de devotată, ca s-o răsplătesc, de data asta ce ar fi musai… să fac?!

TOADER: În primul rând, ar fi grozav pentru amândoi să înţelegi că îţi sunt singurul prieten între creştini. Ai aflat, cred, că mulţi îşi închipuie că ar putea să-şi spele păcatele, numai dacă te-ar trage puţin, puţin, puţin de tot, în ţeapă! Pentru tot ce i-aţi făcut lui Hristos. Ei?… Măi, ce le poate trece unora prin cap…! Ce părere ai?

MUSSEL: Am părerea că lumea ar fi în câştig, dacă prin capul lor prost ar trece de grabă un plumb de la o flintă deşteaptă!

TOADER: Ha, ha, ha!… Te-ai supărat.

MUSSEL (*îngânându-l*): Ha, ha, ha. Halal să-ţi fie, Înălţimea Ta, dacă după toate primejdiile prin care trec pentru tine, te porţi în halul acesta!

TOADER: Cum se mai simte Măria Sa, Voievodul Alexandru?

MUSSEL: Ştii că Marele Ştefan se face de catran, dacă aude că se vorbeşte despre asta!

TOADER: Bârfa spune că în Pocuţia a leşinat de două ori. Erai lângă el, şi, ca doctor, şi astrolog pe deasupra…!

MUSSEL: I-am spus să nu bea rachiu dulce, să nu mănânce sarailii, poame fierte în miere de muscă…! A fost gata să mă tragă în ţeapă: mi-a strigat că-mi cad greu câştigurile moldovenilor pentru că-s vândut şleahticilor!…

TOADER: Are dreptate. De ce te amesteci? Lasă-l în obiceiurile lui!

MUSSEL (*uluit*): Înălţimea Ta…! Înţelegi ce-mi ceri să săvârşesc?

TOADER: Ho, că nu ţi-am cerut nimic, n-am dat cu parul: am zis doar o vorbă.

MUSSEL: Dacă nu-l opresc de la dulce, moare de tânăr!… Acum, că Înălţimea Ta… m-ai sfătuit…! Ce să fac?

TOADER: Opreşte-l, păgâne, lua-te-ar Nenumitul, opreşte-l de la ce vrei tu! Opreşte-l, numai nu mă mai bărbieri cu brişca tocită, ţi-am zis eu să nu-l opreşti? Ce naiba îmi pui în seamă?!

MUSSEL (*perfid*): Iartă-mă, Înălţimea Ta, dar îţi sunt prea supus, şi nu pot repeta în faţa nimănui că… „lasă-l pe Voievodul Alexandru să…!" Ce m-ai îndemnat…, rămâne secretul nostru. La fel ca şi „secretul" de mai adineauri, cu… „**ne** bunul"…! Ha, ha, ha!…

TOADER: Lovi-te-ar Scaraoţchi, în boaşe, păgânule, îţi râzi de mine?

MUSSEL (*cu un aer extrem de serios*): Eu am spus doar că… mă angajez să tac!

TOADER (*izbucneşte într-un râs devastator*): Bu, hă, hă, hă, da' ştiu că te pricepi să fierbi!… Le ai. Le ai, dar fii atent cât lemn bagi sub cazan! Fii… foarte atent…!

MUSSEL: Am vrut doar să afli că te ajut fiindcă scrii şi despre mine în letopiseţ. Şi atât! Dar, nici să nu uiţi, că nu-mi place frica! Deloc!

TOADER: Şi când nu-ţi place, îţi arăţi colţii!

MUSSEL: Numai dacă mi se face… mult prea frică!

TOADER: Mă ameninţi!

MUSSEL: Îmi pare rău, Înălţimea Ta, dar din nou, nu fac altceva decât… să te previn!

TOADER: Vrei să spui că ai sforile tale!

MUSSEL: Vreau să-ţi spun că eu mi-am acoperit întotdeauna oala! Nici o muscă nu poate da în ea!

TOADER: Hai, doctore, că nu ţi-s eu omul care să vrea să te aibă la mână. La ce mi-ar folosi? Pământuri n-ai, putere n-ai, cinste ai, dar numai atâta vreme cât au alţii nevoie de tine… Doar bani ai! Şi ambiţia de a lupta cu timpul!… Păcatul acesta, nevolnicia asta, spaima asta disperată cu care mă lupt, rugându-mă, nopţi întregi în genunchi, mi le-a dat Dumnezeu şi mie. De asta mă găseşti – deşi eu, nu m-am găsit niciodată! – biet grămătic de acte şi letopiseţi la curte, şi nu călugăr sub ascultare la mănăstire. Doamne, iartă-mă!

De ceva vreme, de la baza scării din dreapta, Grigorie observă scena.

MUSSEL: Ce faci acolo, părinte? Tragi cu urechea… sau meditezi?

GRIGORIE: Mă aflu în încurcătură: domniile voastre sunteţi împreună, iar eu am treabă cu fiecare în parte!

TOADER: Şi care-i piedica ce te opreşte să ni te ală-

turi?
GRIGORIE: Sfiala…!
MUSSEL (*trăgându-se înspre stânga*): Hai, vino încoace!

Toader se retrage în dreapta, Grigorie se apropie de Mussel.

MUSSEL: Ai rezolvat?
GRIGORIE: Când a ieşit oleacă din iatac, i-am strecurat şiragul de rubine, cel moştenit de la taică-său, într-o gaură de gurlan, lângă sobă.
MUSSEL: Eşti sigur că nu îl găseşte?
GRIGORIE: L-am băgat adânc!
MUSSEL: Şi dacă şobolanul îl trage şi mai la adânc?
GRIGORIE: Am băgat, mai întâi, în vizuină, un dărăb de cărămidă! Nu poate el…!
MUSSEL: Când ai făcut treaba asta?
GRIGORIE: Azi dimineaţă. Deja slujnicele au răscolit peste tot, după el. Ha, ha, ha!… Acum o biciuieşte pe Alimina, nevasta lui Bortă, ca să-şi aducă aminte unde l-a pus.
MUSSEL (*mulţumit, scoate o pungă din care îi dă câteva monede*): Ai făcut treabă bună. Ţine de-aici, şi…!
GRIGORIE: …Mormânt, signore!
MUSSEL: Acum, du-te şi vezi ce vrea grămăticul!
GRIGORIE: Cu plecăciune, şi când mai aveţi nevoie…
MUSSEL: …Te chem. Termină cu Înălţimea Sa, că mai am nişte întrebări să-i pun.
GRIGORIE: Poate cunosc eu răspunsul. Ar fi păcat să faceţi risipă…
MUSSEL: Nu întinde coarda!…
GRIGORIE: Iertare! (*Se apropie de Toader, sieşi:*) De la unul iau, la altul, dau…! Cu plecăciune! (*Aparte:*) Astupa-te-ar trânjii…! (*Lui Toader:*) Am venit!
TOADER: Ţi-am spus de atâtea ori: mai cu perdea!
GRIGORIE: Lasă, că nu ştie evreul despre ce-i vorba. Şi-apoi, ce-i atâta de ascuns? Ai aflat ce ţi-am cerut?
TOADER: Am şi scris!
GRIGORIE: Cuvânt cu cuvânt?
TOADER: Întocmai. Exact cuvintele hotărâte de Măria Sa Alexandru, diaconului Theodor.
GRIGORIE: Spune-le! Rar.
TOADER: Le ţii minte, din zbor?
GRIGORIE: Zi-i!
TOADER: Bine, dacă vrei…! (*Scoate un petic de hârtie, citeşte:*) „Cu bunăvoinţa Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, Io Alexandru, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, fiul Marelui Ştefan voievod, a scris şi a ferecat acest tetraevanghel bisericii sale care este în Bacău, în zilele binecinstitului Io Ştefan voievod, în al 35-lea an al domnie lui…”
GRIGORIE: Stai aşa. Ai zis: „ă, ă, ă…, Io Alexandru, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei?…”
TOADER: „…fiul Marelui Ştefan voievod”…
GRIGORIE: Da, „domn al Ţării Moldovei”!… Ai făcut treabă bună. (*Îi pune în palmă banii luaţi de la Mussel*) Ia-i! Şi…!
TOADER: Doamne, doar n-o să-mi fac singur pocinog!
GRIGORIE: Poţi fi sigur că, până la urmă, o să-ţi faci! La cât de lacom eşti…! Signor Mussel, a fost o bucurie să vă revăd.
MUSSEL: Mie îmi spui? Sictir!
GRIGORIE: Ha, ha, ha! Domnilor…!

Se retrage, pe scara din stânga, în odăile Doamnei.

MUSSEL: Lunecos om, părintele Grigorie.
TOADER: Mai cu seamă, greţos!
MUSSEL: Se vorbeşte că nici măcar nu-i preot. Cică e… mai mult un hoitar plătit.
TOADER: Învârţi taine cu dânsul şi îl vorbeşti de rău. Încerci să mă tragi de limbă?
MUSSEL: Nu, dar vreau să ştiu mai multe despre dânsul.
TOADER: Şi, ca să mănânci miezul nucii, te-ai gândit să ţi-o sparg eu, nu?
MUSSEL: Las-o baltă. Mă duc, că am treabă. (*Se îndreaptă spre scara din stânga*)
TOADER: Signor Mussel, ca unul ce are nevoie de domnia ta, îţi spun: fereşte-ţi călcâiul gol de dinaintea călugărului Grigorie! Crede-mă, nu mint!
MUSSEL: E chiar atât de veninos?!…
TOADER: Cântăreşte singur.
MUSSEL: Ce să cântăresc?
TOADER: Faptele lui.
MUSSEL: Nu pot cântări nimicul.
TOADER: Nu i le cunoşti?
MUSSEL: Nu.
TOADER: Dacă mă îndatorezi…!
MUSSEL: Ce vrei? Să-ţi dau un cal pentru o poveste?
TOADER: Dacă mă ierţi, Domnia Ta, măcar de o parte din ce-ţi datorez…?! Cât vrei! MUSSEL: Un sfert.
TOADER: Să-ţi ierte Dumnezeu păcatele, Înălţimea Ta, că ai suflet bun…
MUSSEL: Suflet bun am, dar nu prea am timp să-ţi ascult balivernele…
TOADER: A avut o viaţă, signore, că după ce i-o cunoşti, te ia cu frig numai când îi auzi numele!
MUSSEL: Înălţimea Ta, eu nu plătesc să aud cum te ia, pe dumneata, cu cald sau cu frig! Plătesc bani grei, să ştiu tot despre el!
TOADER: Am vrut doar… Iertare! …Până pe la şaptesprezece ani, „părintele” a fost călugăr cerşetor – cu hanger! – la Ţarigrad…! Până au năvălit osmanlâii şi a trebuit să fugă în Valahia, unde s-a aciuat pe lângă Radu cel Frumos, tatăl Doamnei noastre… După ce Ţarul Ştefan a cucerit Cetatea Dâmboviţei şi a luat-o pe soaţa domnitorului Radu, împreună cu fiică-sa, la Suceava, la numai câţiva ani, a apărut aici, sub formă de ***călugăr nebun pentru Hristos***! Se purta, signore, întocmai ca Sfântul Andrei! Băgase spaima în toţi, şi Măritul Ştefan se sfia: umbla Grigorie numai în blănuri zdrenţuite şi… la cele mai mari înmormântări striga că morţii… „au fost nişte păcătoşi!” Şi că… „este păcat groaznic să fie îmbrăcaţi cu haine scumpe şi cinstiţi

cu slujbe, cu sobor de preoţi!…” A aruncat cu pietre în sicriul cuviosului Gherontie!… Îndemna oamenii să facă la fel pentru că, tuna în gura mare, prea cuviosul ar fi sodomit călugării tineri!… Măria Sa a vrut să-i taie capul, dar l-a scăpat voivodiţa Maria punându-l în faţa a patru călugări ce urmăreau cu degetul în cărţi, iar el spunea – pe de rost! – cele patru Sfinte Evanghelii fără să sară un cuvânt! S-au mirat toţi, Măria Sa i-a poruncit haină de blană, i-a pus căciulă pe cap, l-a îmbrăţişat şi l-a dat Doamnei în grijă! …Doamna Voichiţa…, are multe de spus…!

MUSSEL: Ştii ceva despre ea, ce nu-mi poţi spune?

TOADER: Signor Mussel, eu vreau să trăiesc cât se poate de liniştit. Dar… vine cineva!

Mussel urcă, grăbit, scara din stânga. Intră Bortă.

TOADER (*înciudat, sieşi*): Vită! Vorbeşti ca o vită proastă… Tot ce-i mai scârbos şi-i mai periculos pentru tine îţi iese taman pe gură…!

BORTĂ: Săru’ mâna, cocoane!

TOADER (*tresare, surprins*): Ce dracu’ vrei, ţigane?

BORTĂ: Pupa-ţi-aş degetul cel mic de la picior, unde-i provideţu’?

TOADER: Cine, mă?

BORTĂ: Ghicitoru’!

TOADER: Vrei să-ţi afle câte vergi o să primeşti deseară?

BORTĂ: Îl caută Voduleasa!

TOADER: Păi, deocamdată văd că îl cauţi tu.

BORTĂ: Da’, da’ ea m-a trimis. L-ai văzut?

TOADER: E la Măria Sa, Ţarul.

Din Ograda mare intră mitropolitul Gheorghe, însoţit de logofătul Tăutu şi de doi boieri tineri. Sunt veseli.

TOADER: Acum, cară-te!

Bortă aleargă, speriat, spre Ograda mare.

BOIERUL I: Ho, ţigane, că ne dărâmi!

BORTĂ: Iertare, cocoane, da’ m-am încurcat când v-am văzut. De… treabă!

BOIERUL I: Zău, mă?!… (*Toţi râd.*)

BOIERUL II: Mă Bortă, de ce te numeşti tu aşa de caraghios?

BORTĂ: Nu ştiu împăratule, poate pentru că nu am avut decât… mamă, mânca-ţi-aş.

BOIERUL I: Boierule, dacă îmi dai voie: îl cheamă Bortă, pentru că… Bortă este un ţigan cu o bortă…! (*Îşi desface larg braţele.*) Hă, hă, hă…!

BOIERUL II: Ba nu, domnia ta, greşeşti: lumea îl cheamă Bortă, pentru că Bortă… este **o bortă** cu un ţigan mare şi negru în jur!… Ha, ha, ha!…

Veselie mare.

TĂUTU: Eh, tinereţea!…

GHEORGHE: Aşa trec greutăţile mai uşor pe lângă ei…!

BOIERUL I (*se preface că-i dă o cizmă în fund lui Bortă*): La spălat! Valea!…

BORTĂ (*arată că înţelege gluma*): Săru’ mâna, tare eşti glumeţ, pupa-ţi-aş tălpile!

BOIERUL I: În alt loc, că… la tălpi mă gâdil!… (*Veselie mare, Bortă iese.*)

TOADER: Binecuvântează, Prea Fericite!

GHEORGHE: Domnul fie cu tine, fiule. Măria Sa se odihneşte?

TOADER: Nu cred, Prea Fericite, doctorul a urcat la el chiar adineauri.

GHEORGHE: Înseamnă că, în curând, coboară şi el.

TOADER: Atâta ştiu: că a poruncit muzică şi ţigani pentru după-amiază.

TĂUTU: Să ne aşezăm. (*Către boieri.*) Ocupaţi loc. Turnaţi-vă şi câte un pahar, boieri dumneavoastră: vinul bun se aşteaptă să fie cinstit.

GHEORGHE: Cu măsură!

TĂUTU: Da, pentru că vinu-i perfid ca şi omul: dacă-l bagi prea mult în seamă, te trânteşte! Luaţi, Măria Sa îl ţine pregătit pentru cei care îl aşteaptă. Să nu-şi piardă musafirii răbdarea.

BOIERUL I: Mulţumim. (*Toarnă în pahare.*) Cu asemenea vin, îl aşteptăm pe Măria Sa, oricât. Sănătate!

GHEORGHE: Să dea Dumnezeu, tuturor!… Am înţeles că în Pocuţia aţi băut mai mult bere… Este, măcar, ca a noastră?

BOIERUL II: Berea lor este bună. Dar este mai tare ca a noastră: te cam doare capul după o noapte de petrecere…! Aveau şi vin. Nu ca al nostru, dar, la nevoie…, a mers.

BOIERUL I: Ca la tătari! Ştiţi cum e la tătari: o sută de leghe nu-i departe, o sută de cai nu-i o herghelie, iar o femeie de o sută de ani… nu-i babă! Ha, ha, ha!

Veselie mare.

BOIERUL II (*invidios*): Asta o ştii de la Măria Sa, Alexandru.

BOIERUL I: Acum, dacă zic: „Bogdaproste…!”, trebuie să-i pun imediat în coadă: „Asta, mama m-a-nvăţat”?… Ha, ha , ha!…

Ceilalţi râd, Toader, prevăzător, râde ferit.

TĂUTU: La glume, pe Măria Sa Alexandru nu-l întrece nimeni.

BOIERUL I: Asta am vrut şi eu să zic!

BOIERUL II: Taci, că nu m-ai supărat.

BOIERUL I: Şi, dacă te-aş fi supărat, ce-ar fi fost? Scoteai cuţitul?

GHEORGHE (*strigă*): Hei, tinereţe!…

BOIERUL II: Şuguieşte, Prea Fericirea Voastră, nu-l băgaţi în seamă, doar suntem prieteni…!

BOIERUL I: Prieteni, dar nu cum înţelegi domnia ta: unul prost şi altul… deştept!

TĂUTU (*către Toader*): L-ai întrebat pe Măria Sa dacă îţi dă voie să scrii în Letopiseţ, despre dobândirea Pocuţiei?

TOADER: Nu mi-aţi poruncit să-l întreb.
TĂUTU: Să-l întrebi.
GHEORGHE: În războiul din Pocuţia, încă o dată, Dumnezeu a mers alături de Măria Sa!
TĂUTU: Pentru că Dumnezeu este drept: ţărişoara asta i-a fost zălogită, pentru datorii, bunicului Măriei Sale! Numai că urmaşii lui, nevrednici, nu şi-au grijit avutul. Nici măcar banii ce li se cuveneau n-au fost în stare a-şi lua de la leşi!
BOIERUL II: De la stârvuri, Înălţimea Ta!… Ha, ha, ha!…
TĂUTU (*pufneşte în râs*): Boierule, da' despicată limbă mai ai!…
BOIERUL II (*modest*): Vorbele proaste se adună prea degrabă la gura nevrednicului Domniei Tale supus…!
TĂUTU: Sub vorbele tale auzite, boierule, se ascund altele, şi au alt înţeles…
BOIERUL II: Învăţăm şi noi, cum putem, de la alţii, Înălţimea Ta.
TĂUTUL: Să aveţi grijă cum vă alegeţi învăţătorul… Amândoi.
GHEORGHE: Îngerul bun i-a condus paşii…
TĂUTU: Cui, Prea Fericite?
GHEORGHE: Voievodului Alexandru!
TĂUTU: Cu siguranţă!
BOIERUL II (*brusc înveselit*): Fără doar şi poate că un înger i-a dat mereu gândul cel bun, măritului Alexandru, dar să mă ierte încă o dată Prea Fericirea Voastră: ce şi-o fi zis oare, îngerul, în sinea lui sfântă, după cele ce a văzut la Kolomea?
GHEORGHE (*ferm*): A văzut… ceea ce a hotărât El să vadă!
BOIERUL I (*izbucneşte în hohote de râs*).
GHEORGHE (*furios, Boierului I*): Taci!
TĂUTU: S-au auzit nişte vorbe despre o mare benchetuială…, despre un joc scornit de voievodul Alexandru…! Despre asta, vorbeşti?

Cei doi boieri şi cu Toader, care se află la pupitru, aproape se sufocă de râs.

GHEORGHE: Mare Logofete, dar eu tot nu înţeleg nimic!
BOIERUL I (*printre hohotele de râs greu stăpânite*): Prea Fericirea Voastră…!
BOIERUL II (*la fel, către Tăutu*): Înălţimea Ta…! Doamne…, îndurare…, staţi să mă liniştesc…!
BOIERUL I: Vuieşte lumea! Măriile voastre, chiar nu aţi aflat nimic?
TĂUTU: Ce să aflăm?
BOIERUL I: Ce s-a întâmplat! La Kolomea.
TĂUTU: Ce să se întâmple altceva mai rău decât că acolo, acum cinci ani, măritul Ştefan a fost batjocorit? …Ridicându-se peretele cortului, de către slugi pregătite, ca să-l vadă…, lovi-l-ar brânca de Crai hain!, toată…! Toată oastea l-a văzut pe Marele Ştefan în genunchi, înaintea Jagellonului, amăgit cu momeli ca să-i jure credinţă!…
BOIERUL I: La 22 august, anul acesta, 6998 de la facerea lumii, Măritul Ştefan, prin voievodul Alexandru, şi-a făcut dreptate!
TĂUTU: Cum, boierule?
BOIERUL I: Nu vă fie cu supărare, dar…
BOIERUL II: Voievodul Alexandru ne-a poruncit să nu vorbim mai multe despre asta. În schimb, vă pofteşte să aflaţi mai multe amănunte la petrecerea de după amiază.
BOIERUL I: Sunteţi aşteptaţi cu toată cinstea ce vi se cuvine!
GHEORGHE: Măi, să fie! Asta-i ca Veneţia de care vorbeşte Ţamblac: nu înţeleg nimic!

Cei doi boieri pufnesc în râs, se retrag spre odăile oaspeţilor făcând plecăciunile cuvenite.

BOIERUL II: Vă urăm petrecere frumoasă!
BOIERUL I: Voievodul vă aşteaptă cu preţuire, şi cu tot dragul!… (*Ies împreună.*)
TĂUTU (*iritat, către Toader*): Nici tu nu ştii nimic?
TOADER: Înălţimea Ta a aflat cât mi-e de frică de taine.
TĂUTU: Du-te dracului!
GHEORGHE: Piei, necuratule! Fii iertat, fiule! Îmi dau seama că nici tu nu înţelegi.

Cortină de întuneric.

Iatacul lui Ştefan: cameră mobilată simplu, chiar auster, în care Ţarul se roagă, meditează sau are conversaţii de taină.

În faţa uşii ce dă spre podesta ce face legătura dintre galerie şi scări, se află Feciorul dejurnă. Pe o banchetă, aşteaptă să fie primit, Mussel.

În iatac, Ştefan discută cu Duma Vlaicovici şi cu Isac, vistiernicul.

DUMA: Cu supuşenie îţi aduc aminte că a chemat din Gratz boierii transilvani, să asculte de Măria Ta. Fiul împăratului a dovedit că îţi vrea prietenia!…
ŞTEFAN: Din calcul!
ISAC: S-a speriat când Măria Sa a poruncit năvala asupra Poloniei!
DUMA: Dimpotrivă, s-a bucurat! Şi apoi, nu avea de unde să ştie cum va curge războiul, ca să-l bănuim! Chiar înainte ca fiul vostru să cucerească Haliciul şi Kolomeea, Maximilian a dat manifestul: *Ipsi Stephano vaivodae nostro nomine pareatis et obediatis*! Mai mult de atât, ce i se poate cere… unui mare hotărâtor?!
ŞTEFAN: Nu i-am cerut nimic! A făcut ce a făcut, ca să-mi câştige ajutorul! Voia tronul, n-am avut nimic împotrivă, dar era prea departe…! Şi apoi, nici măcar n-avea cum s-o ia de soaţă pe văduva lui Corvin! Vrei să-mi spui, Domnia Ta, cum – şi din ce?! –, să-l faci nitam, nisam, rege al Ungariei?! Doar pentru că împarte vorbe dulci? De asta mă îndemni să-l înghit?!…
ISAC: Nu mai există niciun interes…!
ŞTEFAN: Hei, cu dumneata vorbesc, boier Duma!
DUMA: Eu nu am vrut decât ca Măria Ta să-şi păstreze un prieten…

ŞTEFAN: Prietenul este un duşman care din interes te ţine, cu toate puterile lui, în viaţă! În atâţia ani de când asculţi de mine, tot n-ai învăţat?
DUMA: Atunci… să-i hrănim interesul!…
ŞTEFAN (*dispreţuitor*): Deh!… Vistiernice, ce s-a făcut cu darurile pentru soţia Craiului?
ISAC: I-am trimis, Măria Ta, Marii Regine Elisabeta, prin omul nostru din Liov, două paccele de sobol, trei sucne: de şahmarand, de hetaia şi de adamască, patru cămăşi cu sârmă şi cu matasă, două cămăşi de feredeu, două lanţuri de aur cu granate, o brăţară bătută şi două gherdane de coral! Cred că, deacum, au ajuns la Măria Sa.
ŞTEFAN: Atât?
ISAC: Am adăugat în scrisoarea de mulţumire, pentru ajutorul ce ne-a dat până acum, şi rugămintea de a-l îndupleca pe Crai să lase lucrurile în pace, aşa cum s-au aşezat în Pocuţia…!
ŞTEFAN: Le lasă, că are război în Ungaria. …Să nu dezvăluiţi fiului nostru cum am ţesut, şi cum s-au plătit treburile, în spatele lui. …Ca să-i rămână lui bucuria întreagă!
DUMA: Aşa va fi, Măria Ta!
ŞTEFAN: Altele?… Mai aveţi să-mi cereţi? Sau… să mă încunoştinţaţi? Afară aşteaptă signor Mussel.

Logofătul Tăutu urcă scările împreună cu Mitropolitul Gheorghe.

TĂUTU: Nu cred că asta îl interesează pe Măria Sa.
GHEORGHE (*trăgându-l de mânecă*): Ba! Asta-i trădare!
TĂUTU: Fericirea Voastră, grămăticii vă amestecă pentru că se tem că li se ia munca… Este interesul lor!
GHEORGHE: Ba! Este interesul Sfintei Biserici! Dacă lăsăm lucrurile în voia lor, îşi vor băga toţi nasul lor eretic în tainele ei!
TĂUTU: Prea Fericite, daravera asta nu-i decât… o simplă chestiune… de câştig.
GHEORGHE: Ba de credinţă!
TĂUTU: Atunci…, aferim: voia Prea Fericirii tale!

Pornesc din nou spre iatacul lui Ştefan, unde discuţia continuă.

ISAC: Măria Ta, n-ai hotărât ce să fac cu dobânda adusă din Polonia. Măritul Alexandru a umplut cămările, dar nu mi-a poruncit, nici el, nimic.
ŞTEFAN: Dar este prada lui, el trebuia să hotărască! Cum mi-l înveţi?
ISAC: Prada este a Măriei Tale! El… doar a cules-o.
ŞTEFAN: Aşa a zis?
ISAC: Aşa gândeşte.
ŞTEFAN: V-am spus-o de atâtea ori: trebuie să hotărască şi singur!…
DUMA: Dar cuvântul Tău trebuie respectat, Măria Ta!
ISAC: Acu', ce fac?
ŞTEFAN: Te duci şi-l sfătuieşti!
ISAC: Îl sfătuiesc, dar porunceşte Măria Ta ce.
ŞTEFAN: Să vândă, luni, negustorilor din Suceava – îi strângi de la cel mai mic, la cel mai mare, pe tăpşanul oştii! –, o parte din hapcă: până la trei mii de florini veneţieni! – Haraciul turcului, înscris în *sulhname*, ai priceput?
ISAC: Priceput, Măria Ta!
ŞTEFAN: Altă parte din hapcă – un sfert din rămăşiţă! –, pe alese, să ţi-o dea, pricopseală, pentru domnie! Alt sfert, îl sfătuieşti să-l rânduiască femeilor ce au căzut vădane după boierii îngropaţi. Jumătatea ce rămâne să o împartă vitejilor. – Faceţi-l să se simtă Domn!
ISAC: Înainte de toate, să-ţi spună ce-a hotărât!
ŞTEFAN: Am spus limpede că vreau să se simtă Domn! Nu-l sfătuieşti decât ce ţi-am poruncit! Dacă e să fie vreodată Domn adevărat, ştie singur ce are de făcut!
DUMA: Măria Ta, îl ispiteşti! Zici mereu că vrei să hotărască singur, dar abia aştepţi să nu-ţi spună ce a hotărât!?… De se va întâmpla să greşească, nu va fi vina lui…
ŞTEFAN (*strigă*): Ba a lui va fi! Pentru că eu, „mereu", cum zici tu, l-am învăţat! Şi dacă uită înseamnă că aşa vrea! Şi dacă fiul meu vrea ce nu trebuie…!
DUMA: De ce păcătuieşti, Măria Ta?…

Logofătul Tăutu şi Mitropolitul Gheorghe sunt în picioare, în faţa uşii iatacului de unde se aud vorbele apăsate ale domnitorului.

ŞTEFAN: Pentru binele lui îmi iau păcatul: nu vreau decât să înveţe! Să înveţe cum trebuie să-l iubească şi să-l respecte pe Tatăl Ceresc, dar şi pe tatăl lui, pământesc, uns Domn din mila Domnului Dumnezeu! Să înveţe să-şi iubească fără cântar neamul şi să înveţe să-şi iubească fără odihnă Ţara! Să înveţe să respecte vitejia şi dreptatea, dar să respecte şi credinţa jurată Stăpânului său, dacă acesta este drept şi viteaz!… Un Domnitor are multe de învăţat. Până în după-amiaza vieţii lui!
DUMA: Măria Ta, ceri grozav de mult de la un om… încă prea tânăr!
ŞTEFAN: Vezi cum vorbeşti: omul acesta încă prea tânăr, este fiul meu!… Şi n-am niciun folos dacă-l fereşti mereu, de mine, ca pe un dobitoc din calea fiarei!
DUMA (*cade în genunchi*): Iertare!…

Logofătul Tăutu şi Mitropolitul Gheorghe se privesc intens.

TĂUTU: Prea Fericirea Voastră, să intrăm acum: e bucluc!
GHEORGHE: Ne aruncă în beci!
TĂUTU: Trebuie!
GHEORGHE (*feciorului*): Deschide!

Tăutu face un gest de neputinţă către Mussel, Feciorul deschide uşa, grăbit, cei doi intră în cuşca leului.

ŞTEFAN: Înainte, am cunoscut că oamenii erau ori stâncă, ori apă! Acum, sunt doar un noroi! Împuţit! …Vicleni, mincinoşi, făţarnici, necredincioşi…!
GHEORGHE (*smerit*): Dumnezeu îi ţine, Măria Ta…!
ŞTEFAN: Ce?!…
TĂUTU (*persuasiv*): În schimb, păcatele noastre, Măria Ta…, le înmulţesc neamul!
ŞTEFAN: Aha!… (*Începe să râdă.*) Aţi tăbărât să-l scăpaţi pe răzvrătit?… (*Lui Duma:*) Ridică-te, vere, nu sunt supărat. …Părinte Mitropolit, l-am speriat pe boierul Duma, dar eu îmi strigam, în miez, îngrijorarea! …Cine ştie?… Cine îmi spune?… După-amiaza vârstei mele, părinte, îmi arată, crudă, adevărul: ochi, mii, mă urmăresc, mă pândesc cu o curiozitate flămândă, mă sfâşie închipuit în dosul luminilor lor, aşteaptă să slăbesc – n-aţi citit fulgerarea din ochiul iscoadei, din ochiul vicleanului, din ochiul călăului? E plină de poftă, deoarece cadavrul unui zimbru este mai lesne de însămânţat cu viermi!… Părinte, ce le ascunde, oare, Timpul, urmaşilor mei?
GHEORGHE: Numai Dumnezeu ştie, Ţarule!
ŞTEFAN: Io…! Îmi joacă amintirile sub frunte, precum picăturile de untură încinsă ce sar din tigaie când scapi apă în ea!… Am îndurat peste patruzeci de ani de lupte între fraţi! – pentru Domnie. Am îndurat peste patruzeci de ani de încălcare a jurămintelor! – de către boieri. Peste patruzeci de ani de clătinat talpa ţării ca apa în ciubăr, când la răsărit, când la apus, când la miază-noapte, când la miază-zi, m-au obosit şi nu m-am dat!
GHEORGHE: Aşa ţi-a fost scris!
ŞTEFAN: Ce să înveţe copiii noştri, de la toate, boieri dumneavoastră?
TĂUTU: De asta, tot Dumnezeu are grijă, Măria Ta.
ŞTEFAN: Tot Dumnezeu are grijă, dar urmaşii lor… vor înţelege din ce fel de neam fac parte! Şi vor plânge, boieri dumneavoastră!
DUMA: Pe-atunci, noi vom fi oale şi ulcele…!
ŞTEFAN: Nu înţelegeţi: voi nu luptaţi cu Timpul.
GHEORGHE (*speriat*): Timpul este însuşi Dumnezeu, Măria Ta!
ŞTEFAN: Atunci, de ce-mi coşcoveşte bisericile, braţele sufletului meu înălţate spre cer? De ce-mi scorojeşte cărţile sfânt împodobite, lacrimile sufletului meu? De ce schimbă chiar şi ce s-a hotărât prin jurământ?
GHEORGHE: Pentru că aşa lasă Dumnezeu…!
ŞTEFAN: Dacă Dumnezeu îl „lasă” înseamnă că Timpul nu-i Dumnezeu, mitropolitule! Şi dacă Timpul nu este Dumnezeu, la puterea pe care o are, nu poate fi decât Diavolul! (*Gheorghe îşi face repede semnul crucii. Ştefan râde în hohote.*) De asta îmi place grozav…! şi vreau din toată inima…! şi pot, cu trupul şi cu mintea, să lupt cu el!…
GHEORGHE (*se închină*): Dumnezeu să te mântuiască, Măria Ta…!
ŞTEFAN: De ce aţi venit? Vă aşteptam în amurg, la ospăţul dat în cinstea fiului nostru!…
TĂUTU: Ni s-a spus…, dar am tras amândoi nădejde că nu te mânii…!
GHEORGHE: N-am ales bine momentul, Măria Ta, iertare, venim altă dată…!
ŞTEFAN (*lui Gheorghe*): Înseamnă că Sfinţia Ta n-ai vrut să aştepţi.
GHEORGHE: Ba eu… m-am temut să intru!
TĂUTU: Susţine că Măria Ta eşti trădat.
ŞTEFAN (*ironic*): Mare nacafa!… Părinte, iar te amesteci în trebile ţării.
GHEORGHE: Măria Ta, înţepătura-i aici, dar buboiul crapă tocmai la… Cracovia!
ŞTEFAN: Dacă mă duci, din nou, pe vreo cale greşită, de data asta îi poruncesc lui Bortă să-ţi ia capul!
DUMA (*către Tăutu*): Ce vrea?
TĂUTU: Am încercat să-l opresc…!
ISAC: Măria Ta, mai bine lasă să ne limpezim între noi, mai întâi. După aceea…
ŞTEFAN: Tu, „mai întâi”, vezi-ţi de „haznaua” ta! După aceea…! Ha, ha, ha!… Ştii de ce i se spune hazna vistieriei tale? Pentru că acolo duc… şi de acolo se plătesc… toate „deşertăciunile” oamenilor. Aşa că…, vistiernice…, ai grijă! Priceput?
ISAC: Am priceput, Măria Ta!

Oscar Han – *Ştefan cel Mare* (Piatra Neamţ)

Şerban Codrin

PARADISUL

(Farsă tragică)

(II)

(5)

(De undeva un glas)

VIOLETA: Domnişoară Margareta! Distinsă domnişoară!

MARGARETA: Nu pot să mă înşel… Îi recunosc vocea. Avea ceva numai al ei, de neconfundat…

(Melancolică, înaltă, suplă, ostentativ de elegantă în toaleta ei asortată florilor din piept şi numelui, apare Violeta)

VIOLETA: How do you do, my darling!

MARGARETA: Insomniile tale, domnişoară Violeta, insomniile tale de-o viaţă.

VIOLETA: Good morning, my delicately!

MARGARETA: Crizele tale mă umplu de bucurie. Mă umplu de nespus de multă bucurie… Vă rog faceţi cunoştinţă…

VIOLETA: Realmente, sunt stupefiată!

MARGARETA: Te asigur, nişte fete absolut admirabile, ireproşabile… Te invit să participi la modesta noastră bună dispoziţie de a fi atâtea prietene împreună… Atâtea încântătoare şi devotate prietene…

VIOLETA: Scuteşte-mă cu exagerările. Devii obositoare. Mă recunosc singura domnişoară admirabilă şi ireproşabilă, unica domnişoară încântătoare şi devotată. Pentru refuzul de a-mi enumera celelalte calităţi, îmi permit luxul să te întreb: coţofenele astea ce virtuţi posedă?

MARGARETA: Delicata mea Violeta… Ţi-am spus-o de nenumărate ori şi nu mă satur să tot repet… Exigenţa ta face cinste unei sfinte, unei martire.

VIOLETA: Nu mă preţuieşti îndeajuns! Nu mă admiri fără limite! Ţi-am recomandat întotdeauna să faci exces de zel!

MARGARETA: Vai de sufletul meu, fetelor, fetelor! Vă rog, scuzaţi-mă! Cum îndrăznesc să mă consider o gazdă primitoare fără să vă servesc…Îmi imaginez ce poftiţi mai mult şi mai mult…

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Eşti de pomină! Ne inviţi la o nenorocită de comemorare. Păi cum îndrăzneşti să te consideri o gazdă primitoare fără să ne tratariseşti cu o cafea!

MARGARETA: Mă copleşiţi cu politeţea! Nici nu vă imaginaţi cât mă copleşiţi! Numaidecât!

(Se retrage îndărătul dulapului)

VIOLETA: Ieri, alaltăieri, în orice caz eram elevă în clasa a zecea, ce crezi că am citit într-o carte? Întins pe patul de moarte, împăratul Octavian Augustus a întrebat ilustra asistenţă: „Găsiţi că am jucat mulţumitor această farsă a vieţii? Dacă v-am distrat, aplaudaţi!” Ce părere ai? *(Loveşte autoritară din picior)* Te-am întrebat, ce părere ai?

MARGARETA: Cum preferaţi cafeaua, fetelor?

VIOLETA: Ce insinuant ştii să corupi un suflet inocent! Treacă de la mine. Pentru o plăcere nevinovată accept să îţi mai povestesc o dată, pe sărite, romanul vieţii mele. Ce aventuri! Ce cocteiluri! Ce stări de graţie!

FLOAREA: Pun gâtul pe tăietor! Asta n-a mâncat covrigi pe sfoară de la Dobriţele!

VIOLETA: Ambasadorul îmi aprecia eleganţa şi eram nelipsiţi de la recepţii. Ataşatul militar îmi aprecia inteligenţa şi eram nedespărţiţi de la tratative. Întâiul secretar îmi aprecia sensibilitatea şi eram nelipsiţi de la concerte.

GAROFIŢA: Şi ambasadorul, şi ataşatul militar, şi întâiul secretar! Aveai un program supraîncărcat!

MARGARETA: Mai dulce? Mai amară?

VIOLETA: Ambasadorul avea o slăbiciune. Echipat în costumul de ceremonie, se instala comod la volanul Fordului şi plecam să admirăm bulevardele cu arbori magnolia înfloriţi. Erau clipe de graţie, în stare să facă din mine o logodnică fericită.

GAROFIŢA: Să mori de râs! Detestabil ambasador de vreme ce îţi era numai şofer!

VIOLETA: Colonelul meu prefera schiul nautic. Eu mă delectam pe terasa unui hotel în stilul pagodelor. Savuram oranjada. Oglinzile îmi reflectau nudul. Treceam cu ochii peste cele mai atractive coperţi de romane poliţiste… Noaptea, după supeu, în apartamentele de lux, trăiam clipe de graţie în stare să facă din mine o amantă fascinantă!

GAROFIŢA: Un sportiv gradat şi o fină intelectuală! Vă prezint perechea ideală!

VIOLETA: Întâiul secretar închiria un mic bimotor de turism şi fugeam pe o mică insulă din sud să ne petrecem week-end-ul. Erau clipe de graţie în stare să incendieze vila cu trupurile noastre sclipind de mare, de sare, de soare…

(Tic-tacul metronomului ritmează secundele. Margareta aduce, pe tavă, ceştile, farfurioarele, ibricul)

MARGARETA: Poftim! *(Toarnă cafeaua)* Vă servesc numai câteva picături din marea amărăciune. Vă rog, vă rog! Eu, mulţumesc, nu obişnuiesc. Totuşi, pentru a vă face plăcere…

(Tic-tacul metronomului încetează. Garofiţa, Panseluţa, Floarea sorb cu mult zgomot. Violeta inspiră cu încântare)

VIOLETA: Voluptoasă aromă de Imperial Café!

PANSELUŢA: Se abţine cineva? E o cafea bună, cu fond încurajator, mobilizator!

VIOLETA: Nicăieri nu străluceşte mai fantastic soarele ca la Cairo! Să fugi cu chevroletul decapotabil prin boarea de seară a Nilului… Ce bulevarde cu palmieri! Ce nebunie!

FLOAREA: Să vă curgă pe gât un rachiu de la Ţâţea, atunci să vorbiţi!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! De când n-am mai băut o cafea!

MARGARETA: Să nu vă opăriţi!

VIOLETA: Inefabilă mireasmă de Samba Café! O noapte să-i răpeşti sorţii…

FLOAREA: Ba să-i furi mămăligă rece! Nu ştiţi, proastelor, să trăiţi. Mămăligă rece, cu o ceapă spartă în pumni!

VIOLETA: O singură noapte! Ah! Şi s-o petreci miraculos la Las Vegas Beach, în braţele iubitului! Altă aventură să nu-ţi doreşti!

PANSELUŢA: Cineva împotrivă? Sunt în asentimentul adunării şi al meu personal să declar deschise lucrările extraordinare ale congresului oamenilor muncii din sectorul cafea şi mămăligă!

MARGARETA: Să nu vă pătaţi!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! O zăludă! Se crede la promenadă cu chevroletul prin boarea de cafea şi mămăligă!

VIOLETA: Cum îţi permiţi obrăznicia? Nu-i de rangul meu să îţi înfig mâna în păr şi să te îmbrâncesc… politicos!

FLOAREA: Ascultă, cumătră! Nu mă călca pe bătături! Ori vrei să-ţi arăt o mardeală ca între muieri la Junghieţi, prăpăd mare!

PANSELUŢA: Prin telegrame, scrisori de adeziune, luări sănătoase de poziţie, oamenii muncii salută cu entuziasm lucrările extraordinare ale congresului nostru!

GAROFIŢA: Ura! Trăiască şi înflorească alianţa de nezdruncinat între promenada cu chevroletul şi boarea de seară! Ura!

MARGARETA: Să nu vă înghiţiţi limba!

VIOLETA: Copleşitoare aromă de Marechall Café! Oricând şi cu oricine mă puteam căsători. Dacă nu s-a întâmplat, e chestiune de ataşament. Îi adoram în aceeaşi măsură. Unde mai pui, îi chema Ionel pe tustrei.

(Margareta face o mişcare bruscă. Devine atentă.)

GAROFIŢA: Norocul tău! Ţi-a căzut pe mână un triumvirat!

PANSELUŢA: Ai ţinut-o numai în ofensive victorioase! Altfel, cum să construieşti până la capăt şi mai departe spionajul multilateral dezvoltat!

GAROFIŢA: S-a terminat cu ambasadorul! L-a înghiţit pământul pe Ionel întâiul!

VIOLETA: Apa, obraznico!… Pentru că eleganţa la volanul Fordului refuza cu ostentaţie să i se transforme în dibăcie de schior nautic…

MARGARETA: Farfurioara nu e de spart!

FLOAREA: Aţi auzit de unul Ionel din Scârţăreni? Măi, ce muiere afurisită avea, de nu i-a mai rămas prăpăditului decât să se înece.

GAROFIŢA: Te pomeneşti! Ionel al doilea a murit de fericire în noaptea de după înmormântare. Din exces de condoleanţe…

VIOLETA: Ba din eroare de pilotaj. Cum se ambiţiona să devină şoim pe cât era de îndemânatic în dragoste, s-a prăbuşit în ocean…

MARGARETA: Ceşcuţa nu e de sfărâmat!

PANSELUŢA: Se abţine cineva? În unanimitate, adunarea e de acord să te felicite pentru profesiunile grele în slujba revoluţiei mondiale, pe lângă vastitatea culturii!

GAROFIŢA: Ţi-a rămas la dispoziţie Ionel al treilea, cu dogoarea lui!

VIOLETA: După o recepţie la ambasada Statelor Unite ale Siberiei, a confundat limuzina Toyota Corona cu avionul de turism. Totul s-a topit în prăpastie, şi piatra, şi metalul, şi sticla…

FLOAREA: Să vedeţi o înmormântare cu pomană la Droagele, să nu mai poftiţi altceva!

MARGARETA: Ceasornicul nu-i de aruncat!

GAROFIŢA: Mai degrabă reclam oglinda la deranjamente mintale… E tâmpită. Nu-mi găsesc nicăieri sprâncenele! Doar le-am smuls cu mâna mea de când s-a întâmplat necazul şi… şi, aşa cum vă povesteam, a murit Ionel.

(Margareta scapă cu zgomot ceşcuţa peste farfurioară. Cadenţa unui ceas ritmează secundele)

MARGARETA: Cu toată umilinţa recunosc… Sunt numai o fiinţă eternă în limitele secundei mele eterne… Biată oscilaţie în neant, încetez să mai exist dincolo de mărginirea mea…

FLOAREA: De proaste ce sunteţi, vă daţi de ceasul morţii degeaba!

MARGARETA: Aş fi în stare să aspir până la iluzia supremă: nu există moarte. Îndiguiţi timpul, ceasornicelor! Îmblânziţi-i sălbăticia! Interziceţi-i să se mai reverse. Dar nu… nu veţi reuşi nimic, sau atât veţi reuşi: nimicul.

FLOAREA: Mai adunaţi-vă minţile! Prea vă umblă bezmetice pe coclaurii dintre Glodeni şi Pustieşti. Un singur Ionel a murit şi nici acela. Pârli-i-ar focul pe ceilalţi!

GAROFIŢA: Când vă spuneam eu, zăpăcitelor!

FLOAREA: Habar n-aveţi! Era paznicul livezii cu meri de lângă moara lui Joardă. A murit, e un fel de a zice.

MARGARETA: O păstrez cu pietate… E o fotografie veche. Oare crezi într-adevăr?…

FLOAREA: Păi asta-i mândreţea de livadă, madam Margareta! O minunăţie, de nu mai ştii, cerul o bate cu stele ori pământul aruncă în cer cu mere.

MARGARETA: E paradisul? Aşa e? Paradisul?…

FLOAREA: De şapte ori, dar ce spun eu, de o mie de ori paradisul!

MARGARETA: Şi Ionel în grădină trăieşte de unul singur? Nu cred… Cum să trăieşti de unul singur în paradis… Vorbeşte! Mă podidesc lacrimile. Vorbeşte odată! E livada făgăduinţelor împlinite, livada fericirii, grădina unde ceasurile întârzie pe timpul veşnic, la aceeaşi oră, acelaşi minut, aceeaşi secundă. Acolo nu ajung nici răul, nici moartea. Şi dacă se întâmplă, e numai o iluzie de rău, o părere de moarte, o închipuire de timp…

FLOAREA: Să ţi-o spun pe cea dreaptă, madam Margareta, nimic nu-ţi ascund. Uite, jur, să mă trăsnească! Ionel, paznicul, îşi cârpise un fel de colibă şi o împărţea cu o barză.

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Cu o barză! Aşa!

MARGARETA: Şi pictează fără întrerupere, ziua şi noaptea, zeci, sute, mii de tablouri, unele mici, altele fresce uriaşe…

FLOAREA: Păi muncea omul, ce să facă, muncea… Cum e lumea slobodă la gură, se scornise un zvon că de, numai ziua o făcea pe barza. Noaptea îşi lepăda penele şi devenea ce era…

MARGARETA: O fată… o fată…

FLOAREA: Nu orice fel de fată, proastelor!

GAROFIŢA: Altă ameţită!

FLOAREA: Păi ştii, madam Margareta! Pe toate le ştii! Să nu-mi spui că erai chiar fata… Atunci de ce mă mai întrebi pe mine?… Unii se jurau, nu le mai tăcea gura, c-o fi, c-o păţi…

MARGARETA: Îi prinseseră cu ochii lor prin umbrele şi luminile merilor…

GAROFIŢA: I-am surprins eu! I-am surprins eu! Recunosc în faţa oricui şi oricând!

FLOAREA: Barza avea meşteşugul să te scape de bucluc. Cu un fel de vrăjitorie lua copiii fetelor şi îi împărţea nevestelor.

GAROFIŢA: Şi copiii nevestelor? Şi copiii nevestelor?

PANSELUŢA: Cineva împotrivă? Adunarea e de acord ca eventualele întrebări şi nedumeriri să fie adresate în scris secretariatului!

FLOAREA: Din vreme în vreme, barza îşi lua zborul peste plantaţiile de salcâm şi se lăsa într-o baltă spre Cotoroabele, la vânătoare de broaşte. Era de mirare să o vezi cum făcea cale întoarsă, cu un peşte mare, de argint, în cioc. Se chema că i-l aducea paznicului.

(Pe Garofiţa, Panseluţa, Violeta le fură somnul)

Aveam o înţelegere cu Ionel. Să-i aduc oricâte gheme de sfoară groasă. Sfoară de cânepă. La ce îi trebuiau, nu am aflat. Mi le plătea cu mere. Câte voiam, de oriunde şi de oricare. Zicea că altfel le strică vraja. Într-un rând am auzit că a murit… S-a nimerit să ajung într-o seară la marginea livezii, peste gârlă de moară. Ziua prindea scăzământ. Umbrele creşteau cu miresme de alior, pojarniţă şi scânteiuţe galbene. Cum dormeam pe un polog de iarbă, mai să nu sar cât colo din somn, cu ochii mari, umpluţi de lacrimi şi frică. O lumină se vărsa auriu şi un mire aşa de frumos de părea frumuseţea însăşi se purta, în acea strălucire, pe deasupra pădurii de meri…

(La rândul ei, Floarea adoarme. Toate visează, zâmbind)

MARGARETA: El e. Eu nu mă înşel niciodată. Nici nu şi-a schimbat costumul de mire din seara nunţii noastre. Mi se pare ceva de necrezut, ceva extraordinar să îl privesc. Cu o îndemânare cum nu are nicio mână omenească, îi împletesc nişte aripi largi, încăpătoare ca nişte nouri nostalgici, din sfoara aceea groasă, sfoară de cânepă. Le văd. E loc pentru toate, şi pentru fete, şi pentru mirese, şi pentru neveste. Se adună printre meri. Se înalţă, uşoare… Îi fac semne. Ce emoţionate îi şoptesc numele… „Ionel…", „Ionel…" Nu-i nicio exagerare, cad pe gânduri cu singura nădejde să-i cadă în braţe. Dintotdeauna, deasupra livezii de meri miraculoşi se întâmplă nopţile cele mai melancolice din univers şi

dedesubtul nopţilor se întâmplă tainele cele mai…

(Zgomotul soneriei retează cadenţa ceasului. Garofiţa, Panseluţa, Floarea, Violeta se trezesc. Tăcere lungă, speriată)

(6)

MARGARETA: A plecat… Nu e prima oară când se întâmplă. O sperie orice zgomot… Ori mi s-a părut. Dar să ne vedem nepăsător de modestele noastre preocupări.

(Toate îşi găsesc de lucru. Scotocesc prin dulapuri. Se privesc în oglinzi. Margareta vorbeşte mai tare, anume pentru a fi auzită de cineva de departe)

Sunteţi nişte fete minunate!… În fiecare dimineaţă nu găsiţi ritmul epocii până nu le cumpăraţi şi nu le parcurgeţi pe nerăsuflate. Ce scrie în toate ziarele citiţi într-unul. Ce scrie într-unul, citiţi în toate.

(Cum nu apare nimeni, are o idee: smulge ziare de pe pereţi şi le împarte)

Bucuraţi-vă de proiecte! Întristaţi-vă de insuccese! Şi… şi va prinde curaj.

(Garofiţa, Panseluţa, Floarea, Violeta, Margareta răsfoiesc ziarele. Citesc. Comentează. Exclamă)

GAROFIŢA: Ura! A mai fost demascat un agent secret pe frontul filozofiei! Ura!

PANSELUŢA: În unanimitate de păreri şi adeziuni, revoluţia mondială păşeşte sub steagul invincibil!

FLOAREA: Dârdoră mare! Problema în litigiu s-a reglementat în folosul oamenilor muncii. Odată cu linia de autobuz, răsăritul soarelui va fi prelungit până la Bolohani. Bravo lor!

VIOLETA: Nici nu-ţi vine să crezi ce program încărcat are Guvernatorul General!

(Timidă, apare Lăcrămioara. Merge repede lângă Margareta)

LĂCRĂMIOARA: Ai citit în ziar?

MARGARETA: Totul!

LĂCRĂMIOARA: Nu-mi rămâne decât să mă liniştesc. Îmi bătea inima că ai trecut cu vederea…

(Lăcrămioara aruncă priviri întrebătoare)

MARGARETA: Nişte fete cu totul şi cu totul devotate articolelor de fond cum nu se poate mai însufleţitoare. Vai ce ştiri minunat cenzurate!

PANSELUŢA: Mărturisesc sincer. Pe mine, buletinul meteorologic despre aceste entuziaste zile festive mă înduioşează până la lacrimi!

GAROFIŢA: Ura! Trăiască şi înflorească alianţa între buletinul meteorologic şi aceste zile festive până la lacrimi! Ura!

LĂCRĂMIOARA: Vă mulţumesc! De necrezut ce mult vă mulţumesc!

MARGARETA: Vai de sufletul meu, fetelor, fetelor! Vă rog, scuzaţi-mă! Cum îndrăznesc să mă consider o gazdă îndatoritoare fără să vă servesc… Îmi imaginez ce poftiţi mai mult şi mai mult!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Eşti de pomină. Ne inviţi la o nenorocită de comemorare. Păi cum îndrăzneşti să te consideri o gazdă îndatoritoare fără să ne tratariseşti cu o cafea!

MARGARETA: Mă copleşiţi cu politeţea. Nici nu vă imaginaţi cât mă copleşiţi. Numaidecât!

(Se retrage îndărătul dulapului)

GAROFIŢA: Mă frământ, dar nu renunţ. Perseverez în credinţa mea… Prietenia e unul dintre cele mai umane sentimente.

LĂCRĂMIOARA: Vai de mine! Scrie în ziar?

GAROFIŢA: Dar ce tulburător! Chiar se recomandă practicarea unora sau altora dintre cele mai omeneşti sentimente!

LĂCRĂMIOARA: Vă rămân profund îndatorată pentru minunatele aprecieri. Să izbăveşti un om, un amărât, un prăpădit e o meschinărie. Dar să-i înşeli pe toţi, să-i ştergi de pe faţa pământului… Să demolezi o planetă, să ucizi un univers… Abia de aici începe triumful şi grandoarea! Îţi bucură sufletul suprema aspiraţie: creşterea producţiei de gloanţe, de bombe şi rachete pe cap de locuitor!

MARGARETA: Cum preferaţi cafeaua, fetelor?

FLOAREA: Ţine aici nişte nuci de la Ţâfeşti! Să-ţi sparg una, două?

LĂCRĂMIOARA: Nu, te rog, nu… Să nu se interpreteze. Eu vreau numai armonie de pagina întâi, numai plenitudine de pagina a doua, numai colaborare de pagina a treia, numai cordialitate de pagina a patra.

FLOAREA: Noile nuci se recomandă sparte în anumite situaţii şi se recomandă întregi în situaţii contrare. Citeşte în ziar şi o să te lămureşti.

GAROFIŢA: Ura! Banii se pot câştiga şi din muncă cinstită, însă cu riscuri! Ura!

MARGARETA: Mai dulce, mai amară?

VIOLETA: Pătimaşă cititoare mai sunt! Cum nu găseşti nici printre oamenii de ştiinţă! Ce să mai spun despre cei de cultură! Ştirile din viaţa internaţională le ador, le devor. Tocmai am găsit ceva demn de toată fineţea şi bunul gust.

LĂCRĂMIOARA: Interesant!

VIOLETA: Ieri, Guvernatorul General participa la dejunul vânătoresc în onoarea miniştrilor de externe. Azi e cutremurat până la oroare de atacul teroriştilor asupra aceloraşi miniştri. Citeşte-le! Expediază telegrame de condoleanţe. Bineînţeles, nici nu încape vorbă, cine ştie când redactate conştiincios de serviciile sale secrete.

(Tic-tacul metronomului ritmează secundele. Margareta aduce, pe tavă, ceştile, farfurioarele, ibricul)

MARGARETA: Poftim! *(Toarnă cafeaua)* Să ne mai îndulcim cu o himeră amară. Vă rog, serviţi, vă rog! Eu, mulţumesc, nu obişnuiesc. Totuşi, pentru a vă face plăcere…

(Tic-tacul metronomului încetează. Garofiţa, Panseluţa, Floarea sorb cu mult zgomot. Violeta inspiră cu voluptate)

VIOLETA: Indescriptibilă savoare de Rendez-vous-Café!

(Lăcrămioara se deplasează cu multă precauţie lângă Margareta)

LĂCRĂMIOARA: De-ai şti ce veste mare am…
PANSELUŢA: Mă copleşesc emoţiile. Cu toate sentimentele mele umaniste, nu-mi dă pace o prostie…
LĂCRĂMIOARA: Doar ţii minte obiceiul meu să dau pentru tine în cărţi. Uite aici! *(Le mânuieşte cu multă dexteritate)* Prilej de bucurie, vezi? Cade ca niciodată. Pe un drum de seară, craiul de ghindă, craiul tău, aţine calea damei de verde, calea ta.
MARGARETA: Să nu vă opăriţi!
PANSELUŢA: Eşti devotată trup şi suflet adevărului supravegheat şi corectat. Toţi oamenii cinstiţi recunosc asta. Calcă-ţi pe inimă pentru câteva clipe, Lăcrămioara! Îndeplineşte-mi o dorinţă de mare intensitate. Doar nu s-o dărâma pământul. Suntem aici, între noi, domnişoarele, dar ce spun eu, proletarele!
GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Îmi apasă şi mie ceva conştiinţa.
FLOAREA: Întâi să luaţi pe încălţări nişte noroi de la Urloaia ce n-aţi mai luat, numai pe urmă să se dărâme pământul pe voi!
PANSELUŢA: Admit autocritic, o neghiobie! De aceea, simt nevoia unei consultaţii de specialitate…
GAROFIŢA: Suntem într-un gând!
MARGARETA: Să nu vă pătaţi!
PANSELUŢA: Am avut un vis, admit, retrograd, însă atât de emoţionant! Era noapte, noapte. În loc să îmi dezvolt gândirea protestatară, priveam cum deasupra unei livezi de meri, cel mai parfumat, cel mai elegant… în piept cu o creangă înflorită…
GAROFIŢA: Cine?… Insuportabilă taclagioaică mai eşti!
PANSELUŢA: Nici nu am avut vreme să mă confesez serviciului de cadre, ori te crezi mai importantă ca dosarul meu?
GAROFIŢA: Eu nu fac din dragoste secret de stat! Eu când iubesc, nu calculez eficienţa politică, nici beneficiul pe linie de promovare!
PANSELUŢA: Aşa păţeşti dacă îţi târăşti nopţile fără obiective de perspectivă. Toate femeile au un trecut. Eu, prin dialectica dezvoltării noii societăţi, am întreg viitorul în faţă!
MARGARETA: Să nu vă înghiţiţi limba!
FLOAREA: Dârdoră mare, puicuţelor! Eu atât aştept, să mă ia somnul, apoi să te ţii, visez pe rupte!
VIOLETA: Deveniţi de nesuportat cu halucinaţiile voastre! Să vă dezvălui eu un vis!
GAROFIŢA: Eşti culmea, dragă Margareta! N-ai nicio contribuţie la visele colectivului. Nu te străduieşti cu nimic, cel puţin din politeţe. Ce-o să te faci în viaţă, ce-o să te faci!
MARGARETA: Farfurioara nu e de spart!
PANSELUŢA: Dă-mi în cărţi, Lăcrămioara! Ghiceşte-mi în cafea! Tălmăceşte-mi visul! Fă ceva pentru pace şi progres!
LĂCRĂMIOARA: Eu nu ştiu nimic!
FLOAREA: Mai bine, haideţi madamelor, la o babă din Şoaldele, să vă ghicească în palmă!
(Violeta păşeşte aerian, fericită)
VIOLETA: Înfloresc dintr-o dată într-o mie de albituri proaspete, aşa de uşoară încât mă ridic deasupra livezii. Zbor nevinovat spre braţele lui, acum jilăvite de laptele nopţii…
GAROFIŢA: Mare căpiată spioanca asta!
MARGARETA: Ceşcuţa nu e de sfărâmat!
VIOLETA: Urc… Plutesc cu sufletul inocent. Mirele meu drag mă aşteaptă acolo, sus, şi îmi luminează calea cu o creangă de măr…
GAROFIŢA: Mirele tău?
VIOLETA: Cu pantofii de mireasă păşesc deasupra livezii… Dragule drag, mă aştepţi lângă portiera celui mai inocent Ford-Mercury, nerăbdător să pornim în călătorie de nuntă pe Calea Lactee, spre coliba primită cadou, cu saloane de dans clasic… Cu piscine de sidef…Cu ieşire la mare… Cu tablouri, fresce în toate saloanele…
GAROFIŢA: În ruptul capului n-o să mi-l furi! Îţi înfig degetele în perucă!
PANSELUŢA: Degeaba te iuţeşti! E mirele meu!
VIOLETA: (*dansează tango, nu-i pasă de nimic)* Dragule drag!… Dragule drag!
FLOAREA: Dârdoră mare cu mirele! Tot mai bună e o ţuică de agrişe de la Băbăloaia, să vă dedulciţi ce nu v-aţi dedulcit!
MARGARETA: Ceasornicul nu-i de aruncat!
GAROFIŢA: Iubitul meu îmi dăruieşte un braţ de crini imperiali, pentru că este un bărbat capabil de afecţiune. Un bărbat, care în locul stupizeniei, preferă gingăşia. Aşa că, arde-v-ar focul de nepieptănate. Şi… şi să nu mai apucaţi ziua de ieri, când a murit Ionel!
(Margareta scapă cu zgomot ceşcuţa peste farfurioară. Cadenţa unui ceas ritmează secundele)
MARGARETA: Mi se părea ceva extraordinar, ceva de necrezut să îl privesc. Şedea chiar aici, pe scaun şi pe gânduri. Şi îl sorbeam din ochi. Dintr-odată a făcut o mişcare bruscă. Ori am rămas eu cu părerea. A plecat încet, spre uşă, pas cu pas…
LĂCRĂMIOARA: Mai încercăm o dată…*(Face cărţile)* Pune-ţi în minte o dorinţă. Taie! Craiul, scumpul de el, nici nu se uită la dama de cupă. Trece fluierând pe lângă dama de treflă şi cade în braţele damei de verde. Eşti bună de cinste. Aşteaptă-te la bucurie mare cu noroc în casă. Mergi pe mâna mea!
MARGARETA: *(Arătând albumul ori petecele de hârtie)* Priveşte fotografia… O păstrez cu devotament… E o livadă. Însă el voia să-i dea amploare până ar fi devenit însăşi paradisul, fără timp, fără dureri, fără deziluzii…
PANSELUŢA: Tălmăceşte-mi visul! E un material cu un conţinut destul de bogat?
LĂCRĂMIOARA: Cu deosebită plăcere! Sunteţi, bineînţeles, fetele cele mai atrăgătoare. Cele mai inteligente. Cele mai inconştiente. Vă rog, la rând!
VIOLETA: De trei nopţi dansăm, dragule drag! Şi tot nu se îndură să se reverse de ziuă. Sunt complet epuizată. Ce să mai spun de măiestria ta coregrafică! Ce să mai spun de tangoul nemuritor! Ce auzim e

cântecul privighetorii sau murmurul primăverii?…
FLOAREA: Întâi să vă latre câinii în sat la Gârjoabele, altfel degeaba aţi trăit!
PANSELUŢA: Era noapte, noapte, ca în orice vis antiştiinţific!
GAROFIŢA: Iubitul meu iubit, pentru că este bărbat, mă va îmbrăca numai în flori de măr…
LĂCRĂMIOARA: V-am ascultat cu atenţie!
PANSELUŢA: Vibrez intens!
LĂCRĂMIOARA: În explicarea viselor contează foarte mult… dar ce nu contează în explicarea viselor!
GAROFIŢA: Tremur toată!
LĂCRĂMIOARA: Mai întâi, legitimaţiile de serviciu la control! La ce ziare colaboraţi?

(Panseluţa, Garofiţa, Lăcrămioara, Floarea strigă din răsputeri, Margareta imploră, Violeta dansează tango, toate vorbind în acelaşi timp)

PANSELUŢA: E visul meu materialist-ştiinţific!
MARGARETA: Priviţi fotografia… O păstrez cu devotament… E o livadă.
GAROFIŢA: Ba e mirele meu dialectic!
FLOAREA: Dârdoră mare, puicuţelor!
LĂCRĂMIOARA: Legitimaţiile la control! Legitimaţiile la control!
VIOLETA: Dansăm de trei nopţi, dansăm tango de una, două, trei, una, două, trei…
FLOAREA: Dârdoră mare! Dementelor, lua-v-ar dialectica să vă ia, apucatelor! Dârdoră mare!

(Zgomotul soneriei retează cadenţa ceasului, încăierarea şi ţipetele. Tăcere lungă, speriată)

(7)

(*De undeva, un glas*)
GHERGHINA: Coană mare, mai trăieşti?… Vine borşul, coană Margareta!

(Apare Gherghina. Împinge un cărucior de sugar. Jerpelit, hârbuit, plin de damigene, coşuri, sticle, pâlnii, zarzavat)

MARGARETA: Cine vine?… Nu înţeleg… Am uitat, am uitat…
GHERGHINA: Borşăreasa! Mamaia Gherghina! Bună dimineaţa, că vrednică sunt! Un bob zăbavă, numai cât să îmi trag sufletul, şi o rup la fugă!
MARGARETA: Apără-mă, Doamne, păzeşte-mă… Plâng singură, nebun de singură. Plâng, şi nu mă vezi, nu mă auzi…
GHERGHINA: Am un borş, coană mare, să-l bei ca pe o delicateţe. După o duşcă zdravănă, cu alţi ochi vezi lumea!
MARGARETA: Nici de odihnă n-am parte, nici de îndurare… Să-mi iau inima în dinţi, fie ce-o fi!
GHERGHINA: Când n-or mai fi borşăresele şi nici borşul n-o mai fi acritură…
MARGARETA: Potroacă sadea!
GHERGHINA: …atunci să te ţii năpaste pe capul nenorociţilor de oameni.
MARGARETA: Noi două încă mai avem încredere. Ameninţarea nu bate chiar la uşile noastre.

GHERGHINA: Cât se mai acreşte borşul, tot mai trag nădejde că sfârşitul lumii nu-i aproape.
MARGARETA: De altfel, nu avem de ales. Speţa încrezătorilor e tot atât de îngrozitoare ca şi speţa neîncrezătorilor.
GHERGHINA: Ei, drăcia dracului! Te-am prins cu mâţa în traistă, coană mare! Se poate chindie fără lelea? N-are bucatele haz. Ce ascundeţi prin străchini?… Vântul turbat de alaltăieri! Sărăcie în foi de arpagic!
MARGARETA: Vai de sufletul meu, fetelor, fetelor! Vă rog, scuzaţi-mă! Cum îndrăznesc să mă consider o gazdă vrednică de bună dimineaţa fără să vă servesc… Îmi imaginez ce poftiţi mai mult şi mai mult!
GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Eşti de pomină! Ne inviţi la o nenorocită de comemorare. Păi cum îndrăzneşti să te consideri o gazdă vrednică de bună dimineaţa fără să ne tratariseşti cu o cafea!
MARGARETA: Mă copleşiţi cu politeţea. Nici nu vă imaginaţi cât mă copleşiţi cu politeţea! Numaidecât!

(Se retrage îndărătul dulapului)

GHERGHINA: Noroc de mine, coană mare, că ţi-am adus aminte! Altfel te mâncau de vie, bufniţele! Ptiu! Cobelor! Împăiatelor!

(Violeta şi Lăcrămioara citesc nişte vechituri de ziare. Floarea scotoceşte prin bagaje. Garofiţa se strâmbă în oglindă. Panseluţa îşi face de lucru cu dosarul)

PANSELUŢA: Omeneşte vorbind, afară e încă noapte şi roşul e culoarea luptei noastre.
FLOAREA: Madam Panseluţa! Madam Garofiţa! Să vă dau nişte mere pădureţe de la Crunţişoara ce n-aţi mâncat!
GAROFIŢA: Pe-al meu taie-l în două-trei jumătăţi!
MARGARETA: Cum preferaţi cafeaua, fetelor?
VIOLETA: Ce drăguţ din partea ta să mă întrebi! Ambasadorul era un bărbat clădit cu măreţie, dar capabil de cele mai excentrice gusturi. Dintre vise, prefera coşmarele.
FLOREA: Să vă invit la Ţâţâneşti, madamelor! Să vă aghezmuiţi ce nu v-aţi aghezmuit cu un vin pelin,

ca în popor!

LĂCRĂMIOARA: Aţi citit ce scrie la rubrica „O nouă eră în lupta împotriva culturii”? La complexul de îngrăşare s-a conferenţiat bovinelor despre marile drame ale umanităţii. Rămăseseră la păşune numai văcarii!

GHERGHINA: Femeile din ziua de azi nu mai e femei! E tovarăşe de luptă! E intelectuale! E toate alea! Şi habar n-are să mai fiarbă un borş de zdrenţe. D-aia bărbaţii umblă bezmetici după alte femei din ziua de azi care e femei!

MARGARETA: Mai dulce? Mai amară?

PANSELUŢA: Societatea noastră e societate de oameni cinstiţi. Cu toate astea, vai de umanitatea din entuziasmul lor!

VIOLETA: De ce vorbeşti în necunoştinţă de cauză? Uniforma lui impecabilă de colonel multiplu medaliat era o dovadă în plus că îşi trăia viaţa într-un mod cu desăvârşire patriotic.

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Întotdeauna mi-am pus întrebarea „Ce e omul?” Îţi dai seama cât m-a bucurat faptul că nu există niciun răspuns!

(Tic-tacul metronomului ritmează secundele. Margareta aduce, pe tavă, ceştile, farfurioarele, ibricul)

MARGARETA: Poftim! *(Toarnă cafeaua)* Vă servesc cel mai dulce cadou din partea zeului amărăciunii. Vă rog, vă rog! Eu, mulţumesc, nu obişnuiesc. Totuşi, pentru a vă face plăcere…

(Tic-tacul metronomului încetează. Garofiţa, Panseluţa, Floarea, Gherghina sorb cu mult zgomot. Violeta inspiră cu încântare. Lăcrămioara dă în cărţi)

VIOLETA: Sublimă aromă de Regal Café!

GHERGHINA: Unde e borş de praz, borş de urzici, borş de ştevie, borş de cartofi cu sfeclă roşie, borş de lobodă, borş călugăresc de bureţi, borş de primăvară cu frunze de spanac, borş de ciolan afumat cu asmăţui, acolo se înghesuie şi fericirea în casă, şi bucuria, şi dragostea cu patimă, şi promovarea, şi norocul în măritiş, şi paza de primejdie rea, şi sporul de vechime.

VIOLETA: Nici eu nu am avut viciul femeilor, care întâi îşi schimbă amantul şi numai după aceea toaleta. Modista îmi era cea mai sinceră confidentă. După croiala rochiei sau a sacoului ştiam ce am de făcut.

MARGARETA: Să nu vă opăriţi!

GHERGHINA: Femeile din ziua de azi nu-şi merită numele. Aşa-s de bicisnice, de le crezi bărbaţi. Ăştia e oamenii. Zi-le-o de la obraz şi lasă-i în zeama lor. Bărbaţii din ziua de azi nu-şi merită numele. Au nişte mutre de tâmpiţi de ţi-i închipui femei.

FLOAREA: Să întinzi mămăligă printr-un mujdei de Gheboaia! Nu-ţi mai trebuie alte amintiri în viaţă!

MARGARETA: Să nu vă pătaţi!

(Lăcrămioara vine lângă Margareta)

LĂCRĂMIOARA: Te pândeşte veste mare… Nu te gândi la nimic altceva. O veste mare cât viaţa unui om…

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Când l-am visat ultima oară, era îmbrăcat în costum de ginere… Îi înflorea în piept creanga cea mai nostalgică de măr…

FLOAREA: Lecuiţi-vă ce nu v-aţi lecuit cu un balsam de Popreaca, tărie de unde-i mama tăriei!

MARGARETA: Să nu vă înghiţiţi limba!

(Violeta dansează pasional tango)

GHERGHINA: D-aia-i atâtea dureri pe lume, şi lacrimi, şi milionari, şi şedinţe, şi sinucideri, şi fete bătrâne, şi babe nebune, şi revoluţionari, d-aia, că nu mai ştie femeile să fiarbă o ciorbă de burtă cu usturoi!

VIOLETA: Ah, dragule drag! Mai bine am zbura peste grădina cu meri. Să dăm foc paradisului cu înflăcărarea noastră! Să ardem! Să ne mistuim până la esenţa dragostei, ah, dragule drag!

MARGARETA: Farfurioara nu e de spart!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! (*Începe să plângă în hohote*) Mi-am adus aminte!…

PANSELUŢA: Plângi! Nu te ruşina! Dacă nu înveseleşte, plânsul cel puţin binedispune.

GAROFIŢA: Ţinusem atât de mult să vă dau o veste incredibilă… Uite, mi se împlineşte dorinţa!…

MARGARETA: Ceşcuţa nu e de sfărâmat!

PANSELUŢA: Nici nu îţi închipui cât îmi plac veştile aberante! Au cel puţin avantajul de a nu mai trebui verificate! Sigur incredibilă? Ori plângi din interes?

FLOAREA: Mai degrabă aţi veni cu mine la Potroacele, să legumiţi o chisăliţă de perje, de să nu mai poftiţi altceva de la soartă!

MARGARETA: Ceasornicul nu-i de aruncat!

GAROFIŢA: Voi nu ştiţi să îndrăgiţi o catastrofă, o nenorocire, până devine parte din fiinţa voastră. Eu ştiu să îndrăgesc o catastrofă, o nenorocire, până devine parte din fiinţa mea şi… şi, aşa cum se pălăvrăgeşte prin târg pe la toate colţurile, a murit Ionel!

(Margareta scapă cu zgomot ceşcuţa peste farfurioară. Cadenţa unui ceas ritmează secundele)

MARGARETA: E îngrozitor să ai pe conştiinţă fragila scară la cer. Of, Doamne! Pe cât îmi înalţ iluziile, pe atât se prăbuşesc…

PANSELUŢA: Cineva împotrivă? Sunt în asentimentul adunării să declar, în deplin acord cu teoria noastră despre lume, singura insistent revoluţionară: a murit Ionel, în sfârşit!

MARGARETA: Înspăimântător de dezolante sunt ceasornicele defecte… Mai meşteresc uneori câte unul, până învie fiinţă asemeni mie…

FLOAREA: Umpleţi-vă urechile, puicuţelor! Care de care se dau cocoşii de ceasul morţii, la al treilea cântat, în sat la Jeleni. Cocoşii mamei cocoşi!…

MARGARETA: Se dau de ceasul morţii… Printre atâtea ceasuri defecte, numai ceasul morţii e viu… Numai ceasul morţii nu oboseşte…Numai ceasul morţii trăieşte cu răbdare, cu nesfârşită răbdare… Priviţi fotografia. O păstrez cu pietate…

GHERGHINA: De când a murit Ionel, omul meu, de-am rămas cum am rămas, de când a murit în leagăn Ionel, copilul meu, de-am urlat până am râs cu mortul în braţe… cine mai ştie.

LĂCRĂMIOARA: Plecaţi de aici cu tâmpeniile! *(Răsfoieşte ziarele. Smulge altele de pe unde apucă)* Unde scrie, cucuvelelor? Vă îngrijiţi de soarta altora până îi strângeţi de gât cu protecţia, jumulitelor! Holbaţi nişte ochi, să mă înghiţiţi pe nemestecate!

FLOAREA: Nu le crede! De neconsolate ce-s, de singure ce-s, de speriate ce-s, la marginea râpei spre Gârla Morţilor, se mai consolează cu o vorbă…

LĂCRĂMIOARA: Nicio mare fără sare, niciun ziar fără mica publicitate, dar asta e situaţia.

VIOLETA: Încă o declaraţie de război?… Încă un scandal financiar?… Încă o revoluţie?… Oh, mă scuzaţi! Astea se anunţă la marea publicitate!

LĂCRĂMIOARA: Nu am pretenţia să mă pretind mesagera nu ştiu cui. A morţii, să spunem. Dar nu se mai poate de atâtea ciudăţenii. Dacă la dreptul de a întreba mă abţin, atunci mă folosesc de dreptul de a mă întreba… De exemplu, pe cine jertfeşte moartea? Să aflăm părerea ziarului.

GHERGHINA: *(îşi strigă marfa)* Ia la baba Ieuştean! Azi pe bani, ieri fără bani!

LĂCRĂMIOARA: E aprobat. E cenzurat. E corectat. E difuzat. Aşadar: „Destinul nemilos a vrut ca omul cel mai integru, de o înaltă şi luminoasă conştiinţă”… Şi: „Ne-a părăsit apreciatul şi cuviinciosul vecin”… Şi: „Anunţăm cu regret dispariţia celui mai stimat, a celui mai generos, a celui mai respectat”… Şi: „Deplângem sincer stingerea bunului şi delicatului locatar. Calităţile sale profesionale vor rămâne veşnic de neşters în inimile noastre”… Şi: Atât. Mai vreţi dovezi?

GHERGHINA: Ia la baba numai gură, verzituri şi prospătură!

LĂCRĂMIOARA: Şeful tâmp şi buhăit şi invidios, care îşi latră prostia, văcarul cu puterea în bici sfâşiind zilele înţeleptului, licheaua meschină, lacomă, care năvăleşte peste cel onest şi îl zdrobeşte cu neobrăzarea lui de dulău bine îndopat… Uite cine au privilegiul să nu moară, să o ducă la nesfârşit într-o prosperitate. Ziarul mi-e martor.

GHERGHINA: Ia la baba cu-aluniţă, usturoi şi foi de viţă!

PANSELUŢA: Cineva împotrivă? În unanimitate, adunarea e de acord să vă înfiinţaţi la dans!

GAROFIŢA: Domnişoarele invită!

(Panseluţa şi Garofiţa joacă haiduceşte, cu chiuituri. Violeta dansează tango, Gherghina îşi strânge taraba)

GHERGHINA: Degeaba răsare soarele, fir-ar a dracului, dacă nu e la datorie borşăresele, să mai îndrepte lumea!

GAROFIŢA: Ura! Ca la hora păcii între popoare! Ura!

PANSELUŢA: *(o pufnesc lamentaţiile)* Unde e patria mea internaţională? *(Îşi atârnă de gât o lozincă, scoasă din dosar)* „Unde e revoluţia mea mondială?”

(Lăcrămioara smulge ziare)

LĂCRĂMIOARA: Mă prăpădesc după ştirile din ultimul secol! Năzdrăvană colecţie mai ai! Împrumută-mi-o!

PANSELUŢA: Se abţine cineva? Mă declar în asentimentul meu personal să spargem chiolhanul!

GHERGHINA: De nicio ispravă nu-mi sunteţi! Fără un borş de potroace, nu are chefurile moţ!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Ce-o să te faci în viaţă fără noi, ceasornicăreaso, ce-o să te faci!

VIOLETA: Ah, dragule drag! Să dăm foc la paradis cu tangoul nostru!

FLOAREA: Dârdoră mare, puicuţelor! Grozave petrecanii mai ştim să încingem! N-avem pereche pe fundul pământului!

GAROFIŢA: Tare s-a prostit Margareta, amărâta! E de pomină!

LĂCRĂMIOARA: Nici bunul-simţ să preţuiţi actualităţile vechi nu-l aveţi!

GAROFIŢA: Că bine zici, scumpeteo! Ne invită la o nenorocită de comemorare!

MARGARETA: Vă iubesc mult, prea mult. Aşa de mult, încât mă consider fiinţa cea mai fericită…

GAROFIŢA: Păi noi o protejăm, o mângâiem, şi ea, îndrăzneşte să nu ne tratarisească, prăpădita, cu o cafea! O cafea cel puţin, scumpelor, o cafea!

PANSELUŢA: Cineva împotrivă? Se abţine cineva? Sunt în asentimentul adunării să ne servim singure! În unanimitate!

(În strigăte de indignare, de reproş, toate musafirele, cât mai gălăgioase cu putinţă, jefuiesc dulapurile pline cu albituri, înşfacă tot ce apucă, nu lasă nimic)

GAROFIŢA, PANSELUŢA, LĂCRĂMIOARA, FLOAREA, VIOLETA, GHERGHINA: Ura! Rochii de mireasă! Ciorapi! Coroniţe! Trăiască şi înflorească indestructibila alianţă între rochia miresei şi mireasa rochiei! Sutiene! Pantofi! Mărgele! Trăiască şi înflorească hoţii de ciorapi! Beteală de mireasă! Ziare! Cercei! Mănuşi! Verighete! Hoţii la coroniţe! Beteală! Rochii! Voaluri! Pantofi! Hoţii la sutiene! Lumânări! Coroniţe! Ceasuri! Ziare! Ibrice! Farfurioare! Ceşcuţe! Cercei! Pantofi! Hoţii la ciorapi! Sub invincibilul steag, tot înainte, spre noi verighete! Hoţii la pantofi! Hoţii! Hoţii! Ura! Ura! Ura!

(În hărmălaie dispar. Cadenţa ceasului încetează)

(8)

(Tăcere lungă. Margareta îşi pipăie fruntea, tâmplele, obrazul, bustul)

MARGARETA: Ce se întâmplă cu mine?… Ceva chinuitor, ceva înspăimântător, ceva dureros îmi răvăşeşte minţile, simţurile, trupul întreg. Nu-mi vine să cred… Mă prăbuşeam… Mă descompuneam… Mă pulverizam în neant…De unde până unde să mă viziteze… Cum o chema?… Ce mai rămâne din om nu încape nici într-o amintire… Niciodată nu a suferit pălăriile cu pene… Acum ştiu. Da. Ştiu foarte bine… De când a murit biata Garofiţa, de când s-a tot dus pe apa Sâmbetei… Panseluţa, altă stupidă… S-a prăpădit aşa cum a trăit, în unanimitate… După Floarea au mai rămas realizările naturii… Domnişoara Violeta, draga de ea, a plecat să-şi caute ambasadorul, şi ataşatul militar, şi întâiul secretar… Dacă nici Lăcrămioara nu mai e, cui să

mai bucure sufletul creşterea producţiei de bombe pe cap de locuitor… De mamaia Gherghina ce să mai spun, mi-ajunge… Altceva mă uimeşte mai mult şi mai mult. Eu nu am sonerie… Dau în mintea Garofiţei şi spun… Niciodată nu am suferit soneriile şi teroarea… Când colo, numai de soneriile terorii şi de teroarea soneriilor am avut parte…

(Izbucneşte soneria)

Asta ce o mai fi însemnând?… Imposibil! Nu sună nimeni! Nu… nu!

(Îşi cuprinde, cu disperare, tâmplele între palme)

(9)

(Dispare decorul. Apare altul: şapte oglinzi, cu două feţe, aşezate în linie dreaptă sau în arc de cerc. Cerul e sugerat albastru de cortine. Pe oglinzi e proiectată o livadă cu meri, mirifică, fantastică. Tic-tacul metronomului ritmează secundele. Apar Garofiţa, Panseluţa, Floarea, Violeta, Lăcrămioara, Gherghina în rochii de mireasă, cu voaluri, coroniţe, beteală, buchete albe, mişcându-se ca nişte păpuşi mecanice, în cadenţa clipelor. O oglindă se roteşte după ax. Apare mirele)

GAROFIŢA: Iubitul meu iubit!… Numai să nu ne omoare, în călătoria de nuntă, o cădere de rouă!

(Se apropie de mire. Se îmbrăţişează. Se plimbă câţiva paşi, apoi oglinda se roteşte. Dispar. Se roteşte altă oglindă. Apare mirele)

PANSELUŢA: Ionel, viteazule! Ionel, cutezătorule! Cineva împotrivă? În unanimitate, adunarea aprobă să admirăm cot la cot, umăr la umăr, biografiile noastre cele mai proletare, cele mai omagiale!

(Jocul se repetă identic)

FLOAREA: Ionel, năzdrăvanule! Ionel, genialule! Fi-ţi-ar să-ţi fie pomenită romanţa de granit!

(Jocul se repetă)

VIOLETA: Dragule drag! Să ne mistuim până la esenţa dragostei! Ce să mai spun de cât mă strâng pantofii!…

(Jocul se repetă)

LĂCRĂMIOARA: Te-am ghicit, Ionel, în cărţile de joc… Te-am căutat în ziarele din ultimul secol… Dar ce mai contează!

(Jocul se repetă)

GHERGHINA: Ionel! Ionel! Hai la baba cu ardelu' cât e morcov pătrunjelu'!

(Jocul se repetă. Apare Margareta împodobită mireasă. Oglinda din mijloc se roteşte. Tânărul o întâmpină. Mireasa se retrage încet)

MARGARETA: Te rog, îndrăzneşte, dragul meu… Nici nu îţi imaginezi cât mă bucură venirea ta… Îţi sunt recunoscătoare până dincolo de tăcere. Te rog, nu-mi transmite nicio scuză. Eu sunt cea obligată să îţi mulţumesc… De când te aştept, te aştept, te aştept, aşa e, s-a întâmplat să curgă o biată viaţă de om. Bine ai venit… Înţeleg. Am ajuns la pragul de unde încetează clipa mea eternă… Dacă nu mi-a fost frică de veşnicia de dinaintea naşterii mele, de ce m-aş speria de infinitul de după mine… Nu face nimic. Nu mă deranjezi. Din contra. Eşti prea amabil… Prea îndatoritor… Prea cordial… Prea tânăr… Prea frumos… în timp ce eu te implor bătrână ca o declaraţie de dragoste…

(Tânărul înaintează. Într-o lumină intensă, de aur, ridică mireasa pe braţe, cu tandreţe, apoi se retrage, pe măsură ce lumina scade. Mirele şi mireasa dispar în livada miraculoasă. Tic-tacul metronomului continuă obsedant…)

Gheorghe Pituţ

SOLIE

Singurătatea-i o câmpie
pe care trece-un singur om
având ceva mai mult de pom
stingher ce merge şi nu ştie,

iar drumu-i scurt ca o solie
de la atom la alt atom
pe când atârnă Absalom
de un stejar în bătălie.

Să facă planuri în tristeţe
e-ntreg destinul celor trişti
şi-ndepărtata frumuseţe

când crezi mai mult decât existi,
să-nfăptuiţi, idealişti
doar moartea poate să vă-nveţe.

20 martie 1976

MESSAGE

La solitude est un miroir –
plaine où un pauvre homme seulet
se ressemble à un pommier
étrange qui marche sans le savoir.

la route est courte comme un fil noir
qui lie atome d'atome lorsque
Absalon pend au chêne sacré
rêvant d'une méritée victoire.

Forger des plans dans la tristesse
c'est propre à l'homme au destin triste
et, l'infinie délicatesse

de croire, tant que la terre existe,
qu'on peut vivre en idéaliste,
seule la mort nous l'apprend sans cesse.

Le 20 mars 1976

FRUNZĂ

De ce i-aș cere-acestei frunze
să nu mai tremure când vin
luminile ca un suspin
să i se-așeze peste buze;

nici n-ar putea să mă acuze
că nu cunosc acel destin
când o înșfacă din senin
culori ca tinere lehuze

și-i sug încet, încet verdeața
până-i devine chipul pal
și inefabil ca măreața

cădere-a stelei de cristal
când luminează-n cer egal
și-adoarme blând cu toată viața.

Köln, 1972

FEUILLE

A cette feuille comment lui prétendre
de ne plus trembler quand la lumière
vient comme un soupir serein
se poser sur ses lèvres tendres?

Elle ne peut pas me faire comprendre
de ne pas connaître son destin
quand toutes les couleurs bon et bien
la saisissent comme des mères tendres

en lui suçant sève et clarté
jusqu'à ce qu'elle reste toute pâle
et ineffable comme l'usnée

d'étoile filante de cristal
illuminant le ciel égal
et l'endormant à tout jamais.

Koln, 1972

SIMPATIE

Albina trage la dulceață,

SYMPATIE

L'abeille prend le miel pour fruit,

Vipera trage la venin
cum soarele-ntr-un cer senin
îngrașă moartea cu viață.

Dar eu n-o să te țin în brață,
nu știu pe care drum să vin,
îngânduratul tău suspin
e-așa de stins parcă îngheață.

Când lucruri nesfârşit de grele
se pedepsesc și se atrag
îndepărtați ca două stele

noi ne vedem prin frig și vag,
ci nefiind mereu ca ele
doar timpul dintre noi ni-e drag.

le vipère adore le venin
comme le soleil du ciel serein
engraisse la mort par de la vie.

Je ne t'embrasserai plus, ma mie
car je ne connais plus de chemin ;
ton triste sourire couleur chagrin
est faible comme, de glace, un cri.

Quand tant de choses en lourds voiles
s'attirent et se déchirent là-bas,
nous, éloignés comme deux étoiles,

nous nous voyons à travers froid
mais, n'étant que des astres illusoires,
entre nous deux le temps c'est de la joie.

PE ȚĂRM

Lovește omul unde-l doare
Spun criminalii cei duioși
De-au pus pe gânduri chiar acolo și
În arta de anihilare.

Și-s tot mai mulți invidioși
Pe țărmul bombardat de soare
Când crestele asurzitoare
Aruncă plajei albatroși.

Din cărțile de vânătoare
Poți învăța și cum se moare
Ca o explozie deodată,

Întâi cu rana și durerea,
Apoi cu ceva blând ca mierea
Și la sfârşit cu viața toată.

AU BORD

Frappe l'homme quand il est soufrant,
disent les bourreaux avec tendresse
ainsi que les colosses se laissent
ravir de ce terrible part.

Les jaloux rongent leur tristesse
sur le bord du soleil brûlant
quand les vagues – vols assourdissants
y jettent des albatros sans cesse.

De tous les livres on peut apprendre
A l'âme comment le mieux se rendre
Par un coup de feu d'abord, puis,

par une plaie en rayon de fiel,
par une douleur au goût de miel
et, pour finir, par toute la vie.

SPRE LUMINĂ

Lui Ioan Alexandru

Mare lumină,
tu hotărăște
cât va fi apă
cât va fi pește

și ne încarcă
pe lungi vapoare
ca să ne ducem
spre Ursa Mare;

să adormim
într-un amurg
când marea-ngheață

și munții curg
iar spre lumina
lui Demiurg.

VERS LA LUMIÈRE

À Ioan Alexandru

Grande lumière
choisis encore
la part de l'eau
celle du poisson

et embarque-nous
pour la longue course
jusque là où
est la Grande Ourse

sous la paupière
du crépuscule
quand la mer s'glace

et les monts coulent
vers la lumière
du Grand Espace.

Traducere de **Paula Romanescu**

Thomas Vercruysse

(Luxemburg)

pentru Ada Ackerman

Fruntea-ți din povești stindarde ancestrale întreabă:
Spuneți-mi dacă steagurile ne-au fost pe potriva
pietrelor
Dacă inimile noastre au lăsat să se strecoare
Un adevăr expeditiv.

Îmi adun gurile
Pe cupa vieții sfidate
Le arăt nopțile și fulgerele
În care secole de-a rândul fost-au sacrificate.
Le istorisesc întreaga poveste
Iar ele nu duc lipsă de nimic.
Le încredințez al trupurilor asfințit
Până la dănțuirea martirilor.
Au oase de glorie martirii
Și aceasta îi mâhnește pe jupuitori.
Ici crucea, colea crucifixul
Pentru ce ne împreunăm mâinile, surioară
Să adunăm ghearele?

*

Pupilele-mi n-au părăsit răbufnirile soarelui tău
Își fac veacul în omagiere și-n arsură
La picioare le stau pârâie pârjolite
Acest talmeș-balmeș de zei și de insecte,
Între dinții tăi vor încremeni.
Iar noi vom sfredeli din nou cețurile
În furtunile circulare
Să nu ne mai furișăm

*

Oboseala nu-ți coboară pe armură

Își păzește tribunalele urlătoare
Și pulsul îngăduinței

Vrea să aducă zvonul absolvit de păcate

à Ada Ackerman

Ton front de récits interroge les étendards ancestraux:
Dis-moi si nos drapeaux furent à proportion de nos
pierres,
Si nos cœurs ont laissé glisser
Une vérité expéditive.

Je rassemble mes bouches
À la coupe de la vie défiée.
Je leur montre les nuits et les éclairs
Où les siècles furent sacrifiés.
Je leur raconte tout
Et elles ne manquent de rien.
Je leur concède la déclinaison des corps
Jusqu'à la danse des martyrs.
Les martyrs ont des os de gloire
Qui désolèrent les écorcheurs.
Ici la croix, ici le crucifix.
Ne joint-on les mains, ma sœur,
Que pour accumuler les griffes ?

*

Mes pupilles n'ont pas quitté les bouffées de ton
soleil.
Elles séjournent dans l'hommage et la brûlure
Elles ont à leurs pieds des ruisseaux dévorés.
Ce désordre de dieux et d'insectes,
Tu l'immobiliseras dans tes dents.
Et nous en retaillerons les brumes
Pour ne plus nous fourvoyer
Dans des orages circulaires

*

La fatigue ne tombe pas sur ton armure

Elle conserve ses tribunaux rageurs
Et le pouls de sa mansuétude.

Elle veut apporter une rumeur absoute
Un souffle sorti d'une musique digne.

Poet, eseist şi psihanalist, **Thomas Vercruysse** (n. 14.XI.1978, Clermont-Ferrand, Franţa), doctor în literatura franceză şi în filosofie, este profesor la Universitatea din Luxemburg. Printre publicaţiile sale, se numără: (eseu) *La Cartographie poétique – Tracés, diagrammes, formes (Valéry, Mallarmé, Artaud, Michaux, Segalen, Bataille)*, Droz, 2014), *La Kairologie – Pour une poétique de la circonstance*, Droz, 2019; (poezie) *Vertige de la flamme*, L'Harmattan, 2008 şi *Ascensions et chutes*, La Rumeur libre, 2017.

Suflarea ivită din măreția muzicii.

Zeci de mii de frontiere sub loviturile ei vor cădea
Infinitul pumnilor tăi cunoaște rugurile întunecate

*

Îți simt strălucirea prelungită-n mine
Somnul mi se înalță din nopțile tale
Din dinastiile lor dobândite
Cu gură aurită
Somnul mi se înalță din cuiburile vulturilor tăi
Și din serele lor nupțiale.

El e liniște biciuită de stele
Căci unanimitatea noastră pâlpâie.

*

Luminișurile mele nu și-au împărțit vreodată suflul cu lunile arțăgoase
Și totuși
Culorile lor aprinse erau
Ca să-ți stârnească pofta să apari.

Veneai să împarți apele
Nu primeai un fluviu fără osteneală
Încet, stările suflului ți le încetineai:
„Întreg pământul devorat va fi de-a timpului tainică gură:
Să-i desfacem din incendii vocea
Ș-atunci cântările vor locui doar în privire”

Dix mille frontières tomberont sous ses coups
L’infini de tes poings connaît les braises noires

*

Je sens s’allonger en moi ton éclat
Mon sommeil est fait de tes nuits
De leurs dynasties acquises
Et de leur bouche d’or
Mon sommeil est fait des nidifications de tes aigles
Et de leurs serres nuptiales.

Il est silence fouetté d’étoiles
Car notre unanimité scintille.

*

Mes clairières n’ont jamais partagé leur souffle avec des lunes belliqueuses
Et pourtant
Leurs couleurs étaient vives
Pour attiser tes apparitions.

Tu venais partager tes eaux
Tu ne voulais pas d’un fleuve sans fatigue
Lentement, tu déclinais les états du souffle :
«Toute la terre sera dévorée si la bouche sécrète du temps:
Destituons la voix de ses incendies
Les chants, alors, se contenteront d’habiter le regard»

Traducere de **Denisa Crăciun**

Jacques Brel
(Belgia)

S-A STINS IUBIREA
(L'AMOUR EST MORT)

Nu mai găsesc nimic să-şi spună
Doar cu tăcere se înfruntă
Ura le-a devenit talent
Râsul de ieri – necunoscută.

S-a stins iubirea şi, ca-n zare
Zborul de goelanzi, pluteşte;
În casa lor atât de mare
Câte o uşă se trânteşte;

Au şi uitat că nu demult
Strasburgul le părea abia
Un pic mai mare decât piaţa
Din satul lor şi ea ştia
Să râdă din orice nimicuri
Şi în surâs se îmbrăca.

Acum când mă gândesc la cei
Ce se-ndrăgesc nu pot avea
În minte decât ochii lui
Străluminaţi privind la ea.

Spre prânz gândesc deja la seara
Când se vor duce iar la teatru
Aceeaşi turmă… actul patru…
Plictisul parcă îi doboară

Gândul lui zboară la iubite
De-odinioară
Al ei la un frumos amant
Iar în copiii lor nu cată
Decât defectele ce poartă
Amprenta vie-a celuilalt.

Au uitat cum mai ieri citeau
Nemţeşte versuri din Hamlet
Până în zori, el ca Adam
Ea – Evă chicotind discret
Au şi uitat de dimineţi
Cu fericirea-n chip de soare
Gata să ardă-n mii de vieţi.

Şi eu când vreau să mă gândesc
La doi frumoşi nebuni pe ei
În mintea mea îi regăsesc.
De nu-i iubirea astfel ce-i?

Pianul le e mobilă stricată
Câte un sandwich întârzie
Pe masa din bucătărie
Iar ei par doi ciudaţi dervişi
Ce se ascund unul de altul
Sub acelaşi acoperiş.

Ea nu mai ştie azi să cânte
El a uitat că ea cânta
Azi citesc numai cărţi închise
Vrând de urât de-a mai uita
Fără a-şi mai aduce-aminte
De clipele de sărbători
Care le-au fost mai ieri comori
Au uitat mierea din sărut
Setea de dor şi-atâtea vise
Pe care le credeau ne-nvinse
Au uitat cât şi-au fost de dragi.

Dar noi, iubire, ce mai facem?
Dar tu, iubire, ce mai faci?...

O INSULĂ
(UNE ÎLE)

O insulă-ntr-o mare de sperare
În care nimeni nu ar şti ce-i frica
Blândă şi liniştită ca oglinda
Chipului tău senin de primăveri
Ca dimineaţa Marii Învieri.

O insulă din marea de tăceri,
Sirenă unduindu-se pe val…
Vino iubire să plecăm acolo
Departe unde nu-i vom întâlni
Pe-acei nebuni care ne spun că-n viaţă
Trebuie musai înţelept să fii
Dac-ai trecut de douăzeci de ani.

Dar pentru noi a sosit clipa vie
Când dragostea ne e împărăţie.

O insulă-ntr-o mare de iubire
Pusă pe-altarul mărilor de-azur
Mătase unduire de velur
O insulă caldă ca duioşia
Şi însetată ca deşertul
Când norii mângâie pustia.
Vino iubire să plecăm departe

Unde nu-i vom mai întâlni
Pe-acei nebuni ce plajele ne fură;
Vino iubire, vremea-i a furtună.

Dar pentru noi a sosit clipa vie
Când dragostea ne e împărăţie.

O insulă pe care doar noi doi
Ar trebui s-o înălţăm dar cine
Putea-va vreodată în loc ţine
Visul trăit odată de-amândoi
O insulă ce-i gata de plecare …
A aşteptat atât în ochii care
Dormeau la porţile copilăriei.
Vino iubire să plecăm, pricepe:
Ultima noastră şansă abia-ncepe
Şi cred nestrămutat în ea
Când doar pe tine inima te vrea.

Vino iubire, a sosit clipa vie
Când dragostea ne e împărăţie!

JOJO
(JOJO)

Jojo, am venit
să mai râdem puţin
am adus nişte blonde
am adus nişte vin
am adus nişte pâine
am plăcerea să-ţi spun
că noaptea va fi lungă
până va fi s-ajungă
la pragul numit mâine.

Jojo, parcă te-aud
cântând despre acei
peste zare plecaţi
pe mări – bretonii fraţi
care ştiu de acum
Că Sfântul Cast cel Bun
va tot dormi în brume
de ceţuri şi de fum.

Chiar de eşti în pământ
Eu pot să te aud
Că pentru mine tu
Nu vei muri nicicând.

Jojo, în astă seară
ca în atâtea seri
vom reîncepe lupta –
tu pleci la *Saint-Nazaire*,
eu mut *l'Olympia*
aici în ţintirim.
Jojo, ne-om aminti
de-o fostă tinereţe
deşi prea bine ştim
că lumea aţipeşte
din lipsă de tandreţe.

Jojo, râzând cum numai tu
ştii râde-atât de bine,
îmi vei aduce veşti
din lumea de la tine,
eu voi zice: *Să moară*
tonţii care în viaţă
o duc cumplit de bine!

Jojo, tu ştii ce nume
poartă aceste flori
şi ştiu că plângi văzându-mi
tremurul mâinii ori
că încerci cu pudoare
să nu vezi stângăcia
din vorbele-mi banale.

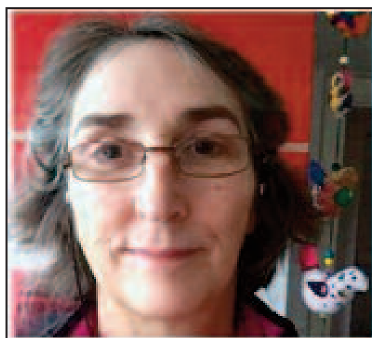
Jojo, spre dimineaţă
mă-ntorc la cele multe
mărunte griji,
mă pierd printre sărmani
care-au uitat de suflet
cerşind doi gologani
cu care să-şi plătească
paharul de uitare.

Jojo, plecând mă-nvălui
în straie de visare
şi chiar dacă îmi este
în inimă pustiu,
sunt fericit că ştiu
(o, ştiu atât de bine!)
că nu-i departe clipa
când voi veni la tine.

Brel văzut
de Adina Romanescu

Diane Schofield
(Marea Britanie)

ÎMBRĂCAT LA PATRU ACE

La Baton Rouge,
femeia slabă și
bărbații blindați
se-ntâlnesc ca dansatori
și țin spațiul dintre ele,
destul de aproape ca-ntr-un sărut.
Ea se sprijină și-şi reface rujul
în oglinda scuturilor lor.
Ei fac un pas înapoi, înfricoşaţi
de gura ei roşie ca rubinul.

PĂRINTE ALBASTRU

Trăia într-o stare de grație
Avea o pasiune pentru dantela albastră
Știa că n-ar fi trebuit să poarte-o rochie
Dar nu-i păsa de loc.

Îi plăcea să aibă fața pictată
Și avea rujuri doar în caz de
În zile cu vânt arăta teribil
Dar spera ca-ntr-o bună zi să aibă finețe.

Mama se temea de licărirea ochilor lui
Însă m-a amuzat ciudata lui deghizare
Când întârzia în spaţiile publice
Ca să citească știrile locale adică

Până când și-a văzut propria moarte
Și-a dat seama că nu era înțelept
Să cutreiere străzile și să rişte să fie văzut
De cei care i-au stat în stranele creştine.

GREENHAM

Începutul.
A fost o zi obișnuită
Eram o femeie obișnuită
când a sosit scrisoarea.
Îmbrățișează Baza mi-a spus.
Copiaz-o și trimite-o de alte zece ori.

Tabăra.
Treizeci de mii au îmbrățișat-o,
brațele împreună, în pace.
Am cântat
Ne-am sărutat, m-am îmbrățișat
în căldură focului de tabără.

Tabăra.
Zbirii armatei au zdrobit-o,
În cizme, cu ură.
Au tăiat, au târât,
au scuipat, au lovit
cenuşa lemnului de frasin.

Gardul.
L-am escaladat
Mi-am agăţat pantalonii în el
Am tăiat găuri triumfale în el
și am fost târâtă de-acolo.
Dar n-am stat niciodată pe el.

Începutul.
N-a fost o zi obișnuită,
Nu eram o femeie obișnuită.
Când a sosit timpul să plecăm
Am îmbrățișat cauza,
și rachetele s-au dus.

MI-AR FI PLĂCUT

Mi-ar fi plăcut o mamă
să-mi împărtășească viața,
Mi-ar fi plăcut o soră
să ne bucurăm de secretele mele,
Mi-ar fi plăcut un frate
să se lupte cu bătăliile mele,
Mi-ar fi plăcut un tată
care să mă-mbrățișeze.

Le-am avut pe toate ca fantome
am trăit cu ele.
Le-am avut ca dureri
Să le fac faţă.
Le-am avut ca visuri
în speranţă.
Le-am avut pe toate ca dorințe
cu dor.

Diane Schofield este graphic designer şi pictor. De ani de zile scrie versuri. Poeziile ei sunt incluse în OU POETS, publicaţie a The Poetry Society of the Open University, la care este membru activ.
Poezia LOSS i-a fost inclusă în Antologia **OU Openings 33** (2016), iar poemul WINIFRED a fost inclus în placheta **Motherhood, Loss and the First World War** publicată de Black Pear Press (noiembrie 2018).

Dar nu am avut pe nimeni real
care să-mi împărtășească viața.
N-am avut pe nimeni
care să-mi savureze secretele.
N-am avut pe nimeni
care să se lupte cu bătăliile mele.
N-am avut pe nimeni
care să mă-mbrățișeze.

Îmi rămâne s-o iau la fugă de tot şi de toate.

MAMA PIERDUTĂ

Cum a fost ea și cum este
Acum și mai încolo
Inima ei distantă e dusă cu plutele
Indiferent cum mă preumblu
Prin gânduri încurcate și-n spațiu gol
Pe picioare de plumb pline de vise
În întuneric
Pierdută

Nu știam că nu putea să iubească
Sau să vadă dincolo de sine.
Nicio bucurie în naștere sau tinerețe
S-a întors să aţipească
În durere și plăcere, toate
Dovadă-a credinței ei
În nimic
Oarbă

A auzit zgomotul, dar nu şi sunetul
Din secrete-mpărtășite și spuse
Prea târziu pentru a ne-mpăca
Am strigat cu voce tare în abis
Dar șoaptele-au picat
La pământ și s-au făcut ţăndări, reci
In tăcere
Surde

Nu există speranță atunci să salvezi vieți
Din zilele pe care le-a ratat și timpul
Petrecut ca străini, în timp ce
Otrava a picurat si acidul a căzut
Corodând orice șansă
Nu acolo, dar sperată
În tristețe
Mohorâtă

Cum este ea și cum a fost
Prea departe atunci și mai departe acum
O minte distantă prea departe să fie atinsă
În lumea ei încurcată
De cuvinte amestecate și mâncare picată
Acum privim la cercul complet
Fiecare
Pierdut

TRADIȚIE LINIŞTITĂ

N-am vorbit şi nu ne-am depănat poveştile.
Ne-am prefăcut, ne-am ascuns cicatricile,
ne-am păstrat vânătăile.
Aşa stăteau lucrurile atunci.

Ne-am prefăcut, ne-am ascuns cicatricile,
inimile s-au buclat în jurul durerii.
Aşa stăteau lucrurile atunci,
Până-n ziua în care-a murit.

Inimile s-au buclat în jurul durerii,
ne-am păstrat vânătăile.
Până-n ziua în care-a murit,
N-am vorbit şi nu ne-am depănat poveştile.

INIMA ŞARPE

Un șarpe brun închis
lung și zburdalnic,
s-a-ndrăgostit
de-o greblă din grădină.

Privi ore-ntregi
la acea natură moartă
el spera cumva
să-i fie soție.

Nu putea să mănânce
și nu putea să doarmă,
ochii-i se închideau
dar totuși privea.

Acum bicisnic și obosit,
Inima-i mică
refuză să mai bată
apoi se opri.

Și-ntr-o zi tristă
grădinarul i-a găsit
pielea uscată
în ţărnă.

El a luat grebla
şi-a răzuit
ultima zi
a micii reptile

N-a aflat niciodată
că folosea unealta
ce pricinuise inima
șarpelui să cânte-n iubire.

În acea zi chiar
grebla s-a sfărâmat şi ea
căzând chiar
lângă șarpe, în două.

Traducere din limba engleză de **Mariana Zavati Gardner**

Fazil Iskander
(Rusia)

SCRISOAREA

Pe când aveam cincisprezece ani, am primit o scrisoare înflăcărată dedicație de dragoste. Și astăzi mai păstrez impresia, că slovele acelor mărturisiri erau încondeiate cu aur strălucitor și nu cu simplă cerneală chimică.

Cu câteva clipe mai înainte ca poștărița să-mi fi înmânat scrisoarea, eu, ținând o bucată de cablu electric în mână, coboram în fugă scara casei noastre cu două etaje. Îmi pusesem în gând să suport până la capătul scării tainica putere a curentului, care-mi furnica prin corp. Atingând capătul dezgolit și sfârâitor al cablului de grilajul de fier al balustradei, alergam cât ce puteam în jos, împrăștiind scântei violete.

Noaptea, bântuise o furtună, în timpul căreia se și rupse acest cablu. Probabil, cea mai mare parte a curentului aducător de moarte o luase asupra lui acoperișul casei, iar cu rămășițele energiei mă amuzam eu.

Era primăvară. Vergile răsucite ale balustradei se împletiseră cu loazele cu mulți cârcei ale glicinei în floare. În partea de dinafară a scării atârna o cascadă de ciorchini grei la fel de violeți ca și scânteile electrice, ce izbucneau de sub mâna mea.

Undeva aproape de mijlocul primului pas al scării începea palierul ce ducea spre veceul comunal.

Din când în când, locatarii casei fugeau spre acel loc și, de cum se atingeau de balustradă, uneam de ferul grilajului curentul electric. De obicei, în acest moment „jertfele”, țipând surprinse ori pe tăcute, făceau o săritură disperată, încât ajungeau pe palier, însă, în pofida senzațiilor neplăcute, nimeni nu se abătea din cale.

Mai ținând încă firul în mână, citeam acea scrisoare. Tot atunci pricepând, că acest joc nu mai are rost, că trebuie să mă dezic de el și chiar, poate, pentru totdeauna, astfel că am aruncat cablul aiurea și am alergat în casă.

Cu toate că răvașul nu era semnat, mi-am dat seama cine l-a scris. Era o fetișcană, cu care doi ani în urmă învățasem în aceeași clasă. Mai anțărț, am fost despărțiți, deoarece s-au făcut școli aparte: pentru băieți și pentru fete, după modelul gimnaziilor clasice. De atunci n-am mai văzut-o vreodată și nu mi-am mai amintit de dânsa. În catalogul clasei, numele noastre erau alături. Însă nu doar ne aflam alături, ci ne coincideau până și inițialele. O astfel de coincidență nu putea să rămână neobservată. Încă de pe atunci bănuisem noi, că așa ceva nu poate fi întâmplător. Și, în sfârșit, iată scrisoarea.

Literele aurii s-au aprins și au început să salte pe hârtie. Am recitit rândurile de câteva ori, m-am amorezat cu recunoștință de autoarea lor și, tot atunci rupând scrisoarea bucățele, am aruncat-o în lada cu gunoi.

Acțiunile mele erau îndrumate de o mare rușine patriarhală și de logica de socialist, încă nedefinită. Astăzi aș putea să-i descifrez raționamentele cam așa: scrisoarea primită înseamnă fericire, însă este rușinos să fii fericit, precum rușinos este să fii sătul între flămânzi. Însă întrucât e greu să renunți la fericire (e o tactică!), ea trebuie conspirată, adică – păstrată în minte, nimicindu-i-se orice dovezi materiale.

Din acea zi am început a rătăci pe străzi cu speranța de-a o întâlni undeva, întâmplător. Îmi închipuiam destul de nebulos ce-ar fi trebuit să fac dacă, totuși, ne-am fi întâlnit. Păi, mai întâi, socoteam eu, fără îndoială, trebuie să mă apropii, iar mai apoi, de cum s-ar ivi momentul potrivit, să-i propun inima și viața mea – firește, până la cea din urmă suflare.

N-aș putea spune că mă grăbeam cine știe ce cu întâlnirea. Pentru mine, ca pentru oricare alt socialist începător, important era programul, iar acesta fusese

---

Fazil Abdulovici Iskander (6 martie 1929, Suhumi, Abhazia, – 31 iulie 2016, Moscova, Rusia), scriitor abhaz și rus, celebru pentru povestirile sale pline de umor despre viaţa de zi cu zi din Caucazul său natal şi pentru viziunea satirică asupra societăţii sovietice. Unul dintre principalele sale romane, „Sandro din Cegem”, cenzurat în perioada sovietică, comparat cu scrierile lui Mark Twain sau William Faulkner, descrie viaţa din satul abhaz Cegem. În 1993 i-a fost decernat Premiul Puşkin.

schițat cu genială simplitate chiar în scrisoarea ei. Pentru toate celelalte rămânea vița mea întreagă, iar la cincisprezece ani viața este atât de imensă, încât oricât ai cheltui-o, totuna n-ai ce face cu dânsa, fiindcă ea se tot revarsă, se revarsă peste margini.

Și iată că într-o bună zi, pe când mă aflam cu tovarășii mei pe strada principală a orașului nostru, iar mai exact, pe strada Generalisimusului, ea, împreună cu două prietene, trecu pe lângă noi. Am reușit să observ doar o inspirată paloare a obrajilor ei, care îndată s-au și aprins-foc, mersul ei grăbit și figura-i subțirică. În cei doi ani trecuți, din fetiță ea ajunsese o codană sadea, izbutind să rămână la fel de zveltă, precum arăta în acea fatală clasă a șaptea din timpul învățării noastre împreună.

Într-un cuvânt, era de față acel izvor de iluminare roz-pală, necesar pentru primele sentimente ale unui băiețandru de seama mea. Iar șiretlicul naturii, manifestat în acest caz, constă în faptul că fiece băiețandru, care trece prin acest stadiu sau, mai bine zis, supus unei astfel de vaccinări, când i se administrează injecții de febră amoroasă, percepe licărirea dată drept o deosebită binefacere din partea destinului, care a intuit necesitățile gingașului său suflet cu un tact extraordinar sau cu măiestria unui grădinar japonez, ce unește într-o singură fetișcană rarele calități ale firavului și capriciosului ideal de adolescent.

Văzând îmbujorații ei obraji, m-am convins definitiv de adevărul intuiției mele, presimțind că nu-mi va fi simplu să mă apropii de ea. Chiar dacă reușisem să ne aruncăm câte o privire fugitivă, nu știu cum de am hotărât, momentan, că astăzi ar fi oarecum incomod ca, după doi ani, să ne recunoaștem și să ne salutăm, cu atât mai mult că între noi fremăta taina scrisorii.

Nu, nu! – parcă-mi strigase ea cu acea privire fugitivă, numai nu acum, nu aici, fiindcă dacă mă vei saluta, aceasta ar însemna că le-ai povestit prietenilor tăi despre scrisoarea mea și eu o voi intra în pământ de rușine.

Din acea zi o întâlneam tot mai des și mai des. Uneori, era împreună cu soră-sa mai mare, altădată – într-o numeroasă companie de prietene și băieți necunoscuți mie și eu simțeam că devenea tot mai greu și mai greu să mă apropii de ea.

De altfel, și soră-sa învățase într-o clasă cu noi, cu toate că era cu un an sau doi mai mare. Nu mai țin minte cum nimerise ea în clasa noastră, dar, presupun, nu din prea mare dragoste față de carte. Pentru o mai deplină perseverență, am început să n-o salut nici pe soră-sa, lucru pe care, pare-se, fata nu-l observa. De fapt ea era cam somnoroasă și, cu toate că arăta, poate, mai atrăgătoare decât sora ei mai mică, având niște pleoape grele și gingașe, o față curată și buze aprinse, se simțea, totuși, că tocmai cea mai mică îi atrage ne băieți. Fiindcă de la cea mică adia acea nerăbdătoare așteptare a sărbătorii vieții, care-i molipsește și pe cei din jur.

Într-un cuvânt, îmi era din ce în ce mai greu să mă apropii.

Așteptam o ocazie romantică și, la drept vorbind, nu mă grăbeam să fac cunoștință, deoarece în sinea mea consideram că n-am unde mă grăbi, pentru că totuna întreaga mea viață îi este dedicată numai și numai ei.

Între timp, alături de dânsa, împreună cu alți băieți și fete, începuse să apară un oarecare militar, cu grad de căpitan, după cum îmi explicară cu dragă inimă prietenii mei.

Curând prinsesem a observa că iubita mea, dând ochii cu mine, pe când alături de dânsa era căpitanul, nu știu cum se intimida, plecându-și capul. Această intimidare o luam drept o nețărmurită dovadă emoționantă a dragostei ei, care-mi măgulea plăcut amorul propriu, însă, totuși, această sfială mi se părea un pic cam exagerată.

Și de la acest moment încolo, adresându-i priviri pline de înțelesuri, mă stăruiam să-i insuflu să nu se prea intimideze din cauza căpitanului, deoarece noi știm destul de bine că ne unește o mare taină și că bietul căpitan nu primise o astfel de scrisoare și că, judecând după vârsta lui înaintată, este greu de crezut ca el s-o mai poată primi vreodată.

Căpitanul era un flăcău de vreo douăzeci și șapte de ani, vârstă care, pe atunci, îmi părea deznădăjduitor de întârziată pentru dragoste. Poate chiar o vârstă atât de înaintată, încât, la o adică, luând în palmă și zornăind respectuos între degete medaliile de pe pieptul lui, să-l întrebi:

Ia spune-mi, moșule, că doară
N-a fost franțuzului zadarnic
Lăsată Moscova în pară?

Se prea poate că tainica mea iubită a apreciat just privirile mele, deoarece, cu timpul, când ne întâlneam și-l avea alături pe căpitan, mai că nu se intimida deloc, ci nu știu cum își arcuia buzele într-un zâmbet ce-mi părea a fi un fel de șiretenie nevoită. Parcă-i vine ușor sărmanei de ea, îmi ziceam eu, să-l iubească pe unul și să-l suporte pe altul, care îi face curte?

Copleșit de o amețeală dulce, însoțindu-mi din când în când iubita ca pe-o umbră nevăzută, am ajuns în mijlocul verii, când, împreună cu sora sa mai mare și cu căpitanul, ea începuse să frecventeze ringul de dans din parcul orășenesc.

Însă aveam impresia că, sub influența muzicii din parc, sentimentele mele prinseră a fi tulburate de amărăciune.

Era în vremea de după război și cei de pe ringul de dans țopăiau dezlănțuiți, ațâțați de muzică străină sau națională. Uneori, în gloata dansatorilor licărea fețișoara ei palidă, ridicată întrebător spre căpitan. El, flăcău înalt, bine făcut, privea la ea de sus în jos binevoitor și, se părea, încă – fire-ar al naibii să fie! – cu un fel de indulgență abia sesizabilă, care mă jignea.

Este greu să-ți imaginezi ceva mai infernal decât ringul de dans din acei ani. Iată-l, mi se perindă prin fața ochilor – cu fete bătrâioare, care ani de zile se tot rotesc pe acest petic de asfalt și, probabil, de la an la an, de la dans la dans, ceea ce e feminin, omenesc s-a tot împuținat în chipul lor, până când ele și-au format această mască profesionistă cu găvanele ochilor înfo-

metate. Ringul cu acești mucoși obraznici și acești criminali îmbătrâniți, dedați deja, parcă, îndeletnicirilor mai omenești, veniți încoace în căutarea prilejului pentru amintiri sentimentale. În fine, ringul cu neîntrecutul primdansator, sârguincios precum un sacagiu, făcând renumitul în acei ani pa cu alergare laterală și cu ochi dați peste cap, într-o uitare cunoscută doar în fotoliul frizerului!

Pe neașteptate, undeva la marginea ringului, ba chiar și la mijlocul lui, se pornea câte un mic vârtej de bătaie, atrăgând treptat în bulboana sa tot mai mulți și mai mulți oameni – larmă, șuierături, strigăte, fete zburătăcite care încotro...

Îmi era rușine de această mizerie, mă cuprindea groaza pentru iubita mea, dar și pentru propria-mi piele. Neliniștea și, totodată, curiozitatea de bâlci față de bătaie și sânge, în amestec cu permanentul sentiment umilitor din cauza acestei excesive doze de brutalitate exprimată în toate câte se întâmplau aici, precum și necesitatea de a ascunde faptul că toate astea mă apasă, strâmbându-mi gura într-un zâmbet de băiat de condiție, care știe mai multe decât vorbește și, totuși, vorbește mai mult decât ar merita cei din jur.

Însă principalul e că, de cum apari aici, nespus de rușinos mai este prețul ce i se dă pe nevăzute persoanei tale. Uneori ai senzația că tu însuți ai coborât foarte mult valoarea propriei tale persoane, dar, pe semne, încă nu în de ajuns, și te mai plângi în sinea ta de asta, numai că nimeni nu vrea să te audă, ba chiar nici nu poate să facă asta, deoarece nemulțămirea tu o păstrezi în tine. Totuși, se observă că pe chipul tău se întipărește un anume semn al nemulțămirii, iar după acest semn poți fi în orice clipă demascat, luat drept pocitanie, drept un condamnat din născare, care nu poate să-l lovească, să-l bată laolaltă cu ceilalți pe unul singur, nu poate scuipa printre dinți pe spinarea unui fraier ce nu bănuiește nimic sau pe spatele fetei acestuia și, în genere, să facă fel de fel de porcării atunci, când nu-l amenință nimic, iar uneori – chiar dacă și îl amenință ceva, însă, firește, e tot mai bine, dacă nu te paște nicio primejdie.

Toate aceste senzații roiau invizibil în intimitatea mea în șirul serilor în care o admiram pe ea la dansuri. Până la urmă, unul dintre prietenii mei mi-a făcut o bleandă spre banca pe care, la sfârșit de dans, se așezaseră ea, soră-sa și căpitanul. Eu, hohotind, pentru a-mi ascunde timiditatea, m-am prezentat, începând să explic că sunt chiar acel elev, cu care acum doi ani ea și cu soră-sa au învățat împreună la școala numărul doi, ce se află între stadion și biserică, și ele, bineînțeles, nicidecum n-au putut să uite școala la care am învățat noi, din simplul motiv că dânsele mai învăță încă acolo, pe când noi, băieții, fuseserăm mutați la altă școală. În afară de asta, n-am uitat să amintesc că, pe când învățam în aceeași clasă, numele și pronumele noastre începeau cu aceleași litere.

În timp ce vorbeam, ea ba ridica fruntea, fețișoara ba aprinzându-i-se, ba stingându-i-se, iar ochii ei mă implorau să nu fac scandal. Ba ea se întorcea spre căpitanul ei, atingându-și gingaș degetele de pieptul lui, astfel liniștindu-l cu această mică mângâiere și totodată ferindu-se de amintirile noastre, evitându-le.

Dar uitasem să vă spun că, în timpul monologului meu, întâlnindu-ne privirile, eu mă stăruiam să-i fac semn cât mai elocvent, că nicicând în viață, în niciun fel de împrejurări, nimeni, cu atât mai mult el (urma o ocheadă romantică spre căpitan), nu va afla de existența neprețuitei scrisori. Pentru că chiar și confuzul meu monolog cu amănunțitele explicații despre așezarea școlii noastre avea, să zic, supra-menirea să-i insufle căpitanului că, din acele vremuri îndepărtate până astăzi, între noi nu a existat nu că vreo posibilă legătură în scris, ci nici chiar vreun simplu schimb de vorbe.

Trebuie să spun că, după primele mele cuvinte căpitanul, înțelegând că nu-s un acostator oarecare, se arătă binevoitor cu mine.

– Costea, spuse el simplu, strângându-mi tovărășește mâna, după ce ea ne prezentase unul celuilalt.

Curând, el chiar plecă să danseze cu sora ei și în decursul a două-trei dansuri ne lăsară în doi.

Ce fericire era să te așezi pe bancă alături de dânsa, să-i vezi fantastic de aproape simpaticul profil cu năsuc cârn și gât alungit, să respiri mireasma parfumului ei și mai îmbătătoare ca alte dăți, încât multă vreme după aceea am luat-o drept aroma naturală a tinereții înfloritoare.

De câteva ori, trei dintre prietenii mei trecură demonstrativ pe lângă noi. Pe fețele lor discrete se putea citi că dânșii sunt jigniți de fericirea mea. Întâlnindu-le ochii, eu le trimiteam zâmbete, pe care le poate adresa pe pământ doar omul care dintr-o dată s-a avântat spre o minunată, dar nespus de șubredă înălțime. La aceste zâmbete băieții îmi făceau din ochi și-mi propuneau prin priviri să mă cobor de la stupida înălțime și să analizez împreună cu ei cele întâmplate. Probabil, convingându-mă să mă apropii de dânsa, ei se așteptau la un efect mult mai comic.

În sfârșit, unul din amici, chiar cel care mă îmbrâncise spre bancă, – probabil, reieșind din consecințele imprevizibile, el simțea o mai mare responsabilitate pentru comportamentul meu, – se apropie de noi și, cerându-și oarecum îngâmfat scuze în fața fetei mele, mă luă într-o parte. Acesta era un leningrădean evacuat și noi consideram că în el s-a păstrat glacialul luciu monden al petersburghezului de viță, lucru pe care dânsul îl confirma cu plăcere. Ne-am retras la vreo zece pași.

– Trebuie să-ți spun că arăți ca un idiot, îmi zise, fixându-mă sever cu privirea.

Eu mi-am amintit că chiar dânsul m-a dus spre iubita mea și că totul a ieșit atât de simplu și de bine, încât, dintr-odată, – fără să mă fi așteptat nici eu la șa ceva, cu atât mai mult leningrădeanul – l-am îmbrățișat. El se feri indignat, ducându-se la băieți.

Priveam în urma lui: înalt și subțirel, se depărta cu pași de parlamentar.

Mie nici prin minte nu-mi putea trece s-o șantajez pe

ea cu tainica scrisoare, însă, de cum am rămas în patru ochi, găsii găsit de cuviință să-i dau de înțeles că epistola a ajuns la destinație, că marele act de unire a sufletelor noastre s-a săvârșit cu toată frumusețea și dezinteresarea posibile.

– Ah, rupeți-o! zise ea și se atinse gingaș cu degetele de cămașa mea. Atunci eram atât de prostuță...

– Niciodată! minții eu afectat, punând în această exclamație tot adevărul situației în care mă aflam.

Voiam să-i spun că sentimentul trezit de scrisoarea ei este unul veșnic și deja nu se mai poate schimba nimic, încât un astfel mod de a minți îmi părea cea mai elocventă mărturie a adevărului. Ea oftă, retrăgându-și mâna.

Nu știu de ce am privit victorios spre căpitan – acesta se întorcea spre banca, ducând-o la braț pe sora ei, lucru pe care eu, de altfel, încă nu eram deprins să-l fac.

Începând cu acea întâmplare, ne întâlneam destul de des, petrecând serile împreună. Nu știu cum se întâmpla că ne vedeam totdeauna seara.

Știam destul de bine că tovarășul căpitan o curtează pe dânsa, nu pe sora ei, însă nu încercam niciun fel de gelozie, niciun sentiment de concurență. Așa ceva era imposibil, precum era cu neputință să fiu gelos pe omul ce se așezase lângă focul la care stai tu, vrând și el să-și încălzească mâinile. Însă, mai bine zis, dacă e să continuăm comparația, tu însuți ai venit dintr-o noapte geroasă spre acest foc, la care deja se încălzea dânsul și la para căruia el chiar dovedise să pună gamela lui de cătană bătrână, trecută prin ciur și dârmon și, amestecând cu lingura, își pregătește simplul său terci de dragoste. Așa că nu tu, ci el s-a strâmtorat, făcându-ți loc mai aproape de foc, ce-i drept, fără să înceteze a-și agita lingura în gamelă. Numai că ce folos că tu ai observat acest foc înaintea lui, ba chiar, mai exact, însuși focul te observase pe tine, fluturându-ți făcut de departe micile pâlpâiri ale flăcărilor sale – oricum, deja voi ambii vă încălziți la jarul binefăcător și nu e nimic rău în asta.

Cam așa gândeam eu, luând provizoriul echilibru de forțe drept armonie. Mai devreme sau mai târziu, trebuia să apară și rivalitatea sau altceva de felul acesta. Și ea apăru.

Nu știu cum se întâmplase, parcă de la sine, că toate micile cheltuieli din timpul plimbărilor noastre comune, cum ar fi plata pentru limonadă, înghețată, pentru intrarea în parc, ba uneori și pentru film (ce-i drept, asta se întâmpla destul de rar) căpitanul și le asumase.

La început, când în cazuri de astea scoteam și eu vreo prăpădită de rublă, ambii – el și ea – mi-o vârau cu atâta insistență înapoi în buzunar, încât curând am încetat să mai acord atenție acestui fapt, deoarece cu nimic altceva nu se obișnuiește omul atât de repede, decât cu gestul de-a fi servit pe gratis.

Odată, când căpitanul servea iubita noastră comună cu suc de struguri, iar eu cu sora ei stăteam modești mai la o parte, dânsul ne făcu din cap, spunând:

– Dați năvală, Charlie servește.

Îndemnul lui sună cam bădărănește. Azi sunt convins că el nu avuse de gând să mă jignească ori să mă umilească prin acea glumă, însă atunci mă cuprinse o rușine arzătoare și un prim sentiment de dușmănie față de acel băiat de treabă.

Important este însă că nu puteam nicidecum să refuz, presimțind prosteștile și nefastele urmări ale refuzului meu, cu atât mai mult că sucul deja fusese turnat în pahare și, ceea ce m-a mirat în deosebi, eu viam, totuși, să-l beau și chiar parcă mai mult ca altădată.

Nespus de trist era faptul că, pe când căpitanul rostise gluma lui de chefliu bogat, eu observasem că prietena noastră comună surâsese cu buzele pe marginea paharului, ba chiar zâmbise destul de malițios. Reacția ei mă atinse foarte neplăcut și de aceea mi-am amintit deseori acel zâmbet, pentru ca, până la urmă, să ajung a-mi spune că în realitate nu fusese niciun fel de zâmbet, că se produse doar un efect optic al trecerii luminii prin sticlă și lichid, dădu-le buzelor sale acea expresie trădătoare.

Însă poate și mai groaznic era faptul că, până la acel moment confuz, fuseserăm înțeleși să mergem la film, însă tocmai atunci, ca înadins, eu n-aveam niciun ban în buzunar. După neplăcuta glumă, în situația creată, în ruptul capului nu puteam să merg la cinema pe contul lui. Numai că să și refuz nitam-nisam îmi era oarecum incomod, părându-mi-se neserios așa ceva, plus că, refuzând, trebuia să-i părăsesc, ceea ce nu intra în planurile mele.

E drept, uneori, și până atunci îmi trecuse prin minte că nu face să beneficiez de serviciile lui bănești, cu toate că, repet, aceste favoruri erau de-a dreptul insignifiante. Pentru un căpitan. Însă în acea stare de ușoară amețeală diafană, în care mă aflam permanent din clipa în care mă apropiasem de ei și începusem a ne întâlni, mă obișnuisem să iau toate astea drept simple servicii pecuniare, adică – azi servești tu, mâne eu, cu toate că acest mâne se tot amâna pe un termen neprevăzut.

În afară de asta, situația mai obținea și o altă nuanță, pe care intenționat nu mi-o explicam până la capăt, simțind că ea nu este de calitate nobilă. Însă, uneori, această nuanță abia-abia conturată se înfățișa contemplării mele mintale și acum n-am dreptul s-o trec sub tăcere. Esența ei consta în faptul că, de la o vreme, mi se părea, sau poate începuse să-mi pară, că într-un anumit fel eu și cu dânsa îi acordăm favoruri căpitanului, acceptându-l în societatea noastră, fapt pentru care gradatul se și răsplătește prin mai știi ce mici servicii.

Firește, dacă e să reluăm și să dezvoltăm în continuare comparația cu focul, e de la sine înțeles că nu eram gelos pentru că cineva se așezase lângă focul meu. Pentru că, fire-ar al naibii să fie, eu unul știam că arderea lui este totuși pentru mine, că poate acea prea minunată scrisoare a fost scrisă tocmai cu o crenguță aprinsă, luată din respectivul foc.

N-aveam nici umbră de îndoială că o astfel de scrisoare de dragoste ea n-ar fi putut să scrie nimănui altuia, decât numai și numai mie; și nu că nu mă îndoiam, ci eram absolut sigur că, ticluind o dată în viață o atare scrisoare, toată viața ce mai urmează omul nu face

mimic altceva, decât să îndreptățească această scrisoare, doar de i-ar ajunge forțe să se mențină la nivelul ei, că nici prin cap nu i-ar putea trece să se mai gândească și la alte lucruri.

Însă, dintr-odată, poftim, fraza despre Charlie care-i servește pe toți! Pe drumul dintre chioșc și cinematograful de vară, spre care ne îndreptasem, îmi frământam mintea cum să evit cu destoinicie noua lui binefacere, însă nu puteam găsi nimic potrivit.

În acei ani, prin cinematografele noastre mai totdeauna se demonstrau filme de trofeu. De regulă, erau opere sau istorioare pastorale cu interminabile cântece sau reviste slab realizate cu înfloritoare „Girls" – femei cu șolduri late și cărnoase, asemeni unor vaci olandeze, dacă, bineînțeles, vacile olandeze arată tocmai așa.

Mulți ani mai târziu, am ajuns la convingerea că acele filme de trofeu nu exprimau nimic altceva, decât gustul căpeteniilor Reich-ului.

Chiar un astfel de film aveam să vizionăm și noi. Se numea „Nu mă uita", în rolul principal evoluând Gille, grăsana cea cu voce mieroasă. Ca oricare alt locuitor al unui oraș provincial, cu toate că încă nu văzusem filmul, îi cunoșteam de-acum conținutul din cele auzite. Trebuie să recunosc că vocea Gillei mi-a plăcut, mai ales dacă o asculți fără să te prea uiți la ecran.

Ne apropiam de cinematograf și eu simțeam disperat că, peste zece minute, peste mine se va prăbuși o nouă umilință, pe care nu mai aveam puteri s-o suport și prinsei a huli filmul. Oricum ai da, aceasta era, totuși, arta grăsanilor și eu, pentru a o putea defăima, mai ales în astfel de condiții, aveam patos și argumente încă pentru vreo zece filme de atare speță.

Cu cât înjuram mai mult filmul, cu atât mai evident se bosumfla iubita mea. Pe atunci încă nu înțelegeam că a opri o femeie din calea spre priveliști nu e deloc mai puțin periculos, decât a face același lucru cu plebeul din vechea Romă, care vrea să între în Colosseum.

Apoi, de la pelicula în cauză am trecut la alte filme nemțești de trofeu, îmbibate cu sentimentalism dulceag, siropos.

Dar la un moment dat ea mi se adresă:

– După câte știu, tu înveți germana?

– Da, dar ce-i? tresării eu.

Mi se păru că ea găsi discordanță între critica mea la adresa filmelor nemțești și studierea limbii germane.

– Vorbește cu Costea, îmi propuse ea, fără să-și dea seama ce fel de vodculiță a turnat din sticlă, – doi ani el fusese militar în Germania.

– *Sprichst du deutsch*? m-am îmbărbătat eu bucuros, de parca aș fi fost neamț de viță, care, după un lung prizonierat la polinezieni, a întâlnit pe neașteptate un compatriot.

– *Natürlich*, încuviință el nu știu cum abătut, cam intimidat de insistența mea.

Iar eu m-am dezmorțit de-a binelea. În acei ani deprindeam ușor limbile străine, motiv din care nici până azi nu știu vreuna din ele ca lumea. La acel moment, germana o învățam de doi ani, de bine de rău mai pălăvrăgisem cu prizonierii de război; aceștia lăudaseră pronunția mea, poate o făcuseră în schimbul țigărilor pe care le dăruiam lor (*Prima Deutsch*!)

În timpul studierii unei limbi intervine o stare de aiureală, când începi să vorbești prin somn într-un grai străin, cu toate că aievea încă te mai împiedici când, privind la obiectele din jur, vezi cum ele se dedublează în noțiuni îngemănate, dar incompatibile una cu cealaltă – într-un cuvânt, apare perioada în care creierul tău înfierbântat depășește o anume barieră a incompatibilității dintre două limbi. Iar eu mă aflam tocmai într-o astfel de stare.

La acel moment, eram destul de îmbâcsit cu proverbe germane, fraze de salon din manualele pentru autodidacți de până la revoluție, dictoane antifasciste, aforisme de Marx și Goethe, concentrate în texte menite să le dezvolte celora ce învață limba vigilența față de posibilii spioni nemți (reieșea că spionii, ajungând la nervozitate, încep, probabil, a vorbi cu locuitorii băștinași în limba germană). Unde mai pui că știam pe de rost câteva cântece patriotice rusești, traduse în germană, îndreptate contra ocupanților și încă alte câteva poezii clasice de a autori nemți.

În acele clipe de amărăciune toate astea se revărsară din mine cu o putere amenințătoare.

– Vorbiți germana? întrebasem și, întorcându-mă spre căpitan, continuam, fără măcar să încerc a-mi încetini pașii în fața cinematografului, ce se arătase la începutul cartierului următor. *Wunderbar*! nu mă puteam eu opri. Ați studiat germana autodidact sau în vreo instituție de învățământ superior? O, înțeleg, înțeleg, ați deprins-o aflându-vă în Germania în calitate de ofițer al armatei aliate. Sper că nu în calitate de prizonier de război? Nu, nu, aceasta, firește, e o glumă. Karl Marx spune că cel mai cert semn al cunoașterii unei limbi este înțelegerea umorului din limba în cauză, iar cunoașterea limbilor străine este armă în lupta pentru existență.

Priveam la Costea și-mi dădeam seama că el nu înțelege aproape nicio boabă din germana mea. Uneori fața lui era luminată de o presupunere și parca voia să se agațe de vreun cuvânt salvator, însă din urmă năvălea hoarda altor cuvinte nemțești, purtându-l cu torentul lor la voia întâmplării.

Mă simțeam învingător. Cinematograful era aproape. De după arbuștii și copacii scuarului răzbătea murmurul gloatei și din când în când apăreau cumpărători de bilete în plus. Văzându-l pe primul din aceștia, mai să sar în sus de bucurie.

Iubita mea și-a mușcat buza. Peste intrarea în cinematograf difuzorul revărsa lejera melodie a „Basmului pădurii vieneze".

– Apusurile pe Rin, spusei, întorcându-mă spre căpitan, sunt la fel de încântătoare, ca și răsăriturile din Alpii elvețieni... Fazanii aceștia sunt din pădurea familiei noastre. *Probieren sie bitte*! Vânătorul meu e un om foarte ciudat.

Ajungând la aceste cuvinte, făcui un gest larg, arătând spre coroana unui exotic copac de camfor, pe sub

care treceam. Însoțitorii mei ridicară uimiți capetele.

– Cunoașteți dumneavoastră plaiul în care înfloresc lămâii? întrebai eu căpitanul, întrecând, ca de obicei, măsura, neputând să mă opresc la timp.

Căpitanul tăcea.

– Costea, de ce nu-i răspunzi? interveni disperată iubita noastră, de cum eu mă oprisem din turuit, să-mi mai trag sufletul. Din cauza căpitanului ea se simțea ofensată.

– De ce să-l întrerup? întrebă pașnic Costea. Dacă aș putea și eu așa ceva la examene...

În toamnă, Costea se pregătea să între la una din academiile militare leningrădene.

Am ajuns la cinematograf. Costea furnică prin gloată, sperând să găsească, totuși, bilete, dar toate străduințele îi erau zadarnice. Eu triumfam, dar, pare-se, prea devreme și, ce-i mai trist, prea pe față.

Peste o jumătate de oră eram deja în parc, la ringul de dans. Dânșii, ca de obicei, se duseră să danseze, iar eu cu sora ei rămăsesem pe bancă.

În vremurile de atunci, ca și în cele următoare, eu dansam prost. Ritmurile de dans mi se împotmoleau undeva prin trunchiul corpului și până în picioare ajungeau doar ca niște neînțelese și întârziate impulsuri. Așa că sora ei, de la sine înțeles, nu se prea rupea să danseze cu mine. Pur și simplu, ea ședea alături de mine și vorbeam de una, de alta sau – ceea ce era și mai plăcut – tăceam. Din când în când, cuiva îi dădea prin cap s-o invite și pe dânsa; din când în când, deoarece era aproape firesc ca vizitatorii ringului s-o ia drept fata mea.

Tot așa stăteam și în seara aceea, fără să bănuim nimic. Dar iată că se termină un dans, două, trei dansuri, însă ai noștri nu-s și nu-s.

– Unde s-o fi pierdut ei? întreb eu, privind în ochii surorii sale.

– Crezi că știu? răspunde ea și, ridicând din umeri, privind spre mine pe sub pleoapele gingașe cu ochii săi somnolenți.

– Haidem să dăm o raită, fac eu cu capul spre terenul de dans.

– Mie ce mi-i? Hai, spune ea și, scuturându-și iarăși umerii, se ridică de pe bancă.

Înconjurăm clocotitorul cerc al ringului de dans, eu mă strădui să trag cu ochiul la toate perechile de dansatori, dar observ că ai noștri nu-s nicăieri. Și simt că mă copleșește o tristețe necruțătoare, soră cu leșinul.

– Poate că au întrat în sala de tir? zic eu nesigur.

Ea ridică din umeri și pornim spre sala de tir.

Aici – pustiu. Șeful, sprijinit cu spatele de tejghea și privind în oglinjoară, din arma pneumatică împroașcă în țintă glonț după glonț. Patru la rând – toate în zece.

– Pariez, spune el, fără a ne privi și încărcând arma cu al cincilea glonț; pariez că trag cu o singură mână, fără suport, iar tu – cu amândouă mâinile, cu suport, merge?

– Nu, răspund eu și văd cum trimite-n zece și al cincilea glonț.

Ne apropiem de ghereta cu băuturi răcoritoare, însă ei nu-s nici aici. Îmi trece prin cap că, poate, între timp, cât îi tot „căutăm, s-au întors la locul nostru și ne așteaptă. Eu zic să ne grăbim. Ajungem la locul nostru obișnuit, însă ei nu-s. Decid să-i așteptăm aici. Dar ei nu vin. Deodată mă prinde o bănuiala, părându-mi-se că s-au vorbit cu toții să-mi joace festa. Prind a cerceta atent fața însoțitoarei mele, străduindu-mă să ghicesc pe ea expresia unui zâmbet ironic, dar, se pare, nici urmă de așa ceva – aceeași față somnolentă și curată, cu ochi frumoși sub pleoape grele. Nici nu pot măcar să înțeleg, dacă o neliniștește sau nu dispariția surorii sale și a căpitanului.

– Poate s-au dus încolo? fac eu din cap spre adâncul parcului.

Ea ridică din umeri în tăcere și noi pornim a da ocol parcului, trecând prin cele mai retrase colțișoare, privind la orice bancă. Ne-am dus chiar și după monumentul lui Stalin, crezând că, poate, în spatele lui ei stau pe treptele de sus ale piedestalului, sprijiniți comod cu spatele de poalele mantalei de granit. Însă nici acolo nu i-am găsit.

În sfârșit, ne-am pomenit în cea mai retrasă parte a parcului, până unde abia de ajungea muzica domolită, ca și filtrată deja de vulgaritatea ei prin frunzișul și cetinile copacilor. Ne-am apropiat de banca de sub pămătuful unui arbust de cimișir, cu toate că se vedea încă de la distanță că acolo nu e nimeni. Însă, dintr-odată, nu știu de ce mi-a venit să mă apropii de acea bancă tăinuită-n umbră, pentru a mă convinge definitiv că... Am ajuns, am mai stat. Alături de bancă creștea o tufă mare de iarbă de pampas. N-aș putea spune de ce am ridicat și am dat la o parte coama ei mătăsoasă, privind sub ea, de parcă cei doi ar fi putut cădea neatenți de pe bancă, rostogolindu-se sub tufă.

– Nu-s, am spus, dând drumul tufei, care foșni straniu de tot.

Privii însoțitoarea mea. Ea strângea din umeri. Și, brusc, simții nu știu cum unite într-un tot întreg și acea parte retrasă a parcului, și muzica domolită, și neprihănita codană cu pleoape grele și buze arzătoare. Pe neașteptate, ochii mei se învolburară, eu pusei mâinile pe umerii ei și în acea clipă simții că umbra nu știu cărui gând mare și trist trecu peste mine, dispărând în noapte.

– Unde-ar putea ei să fie? întrebai, încercând să-mi reîntorc acea stranie stare, pe care o cunoșteam acum o clipă. Dar, se vede, simți și dânsa că în firea mea se schimbă ceva.

– De unde să știu eu? întrebă, ridicând din umeri, ceea ce se putea înțelege drept o slabă încercare de a se elibera.

Mi-am lăsat brațele în jos.

Gândul ce mi se înfățișă în această clipă mă uimi atât de mult, încât cealaltă parte a serii am tăcut, iar pe la orele douăsprezece, conducând-o acasă pe prietena mea, am tot continuat să mă gândesc la dânsa.

Când i-am pus acestei fete mâinile pe umeri și văzându-i aproape frumoșii ochi somnolenți sub pleoapele grele, am simțit că pot să o sărut, pe neașteptate

înțelegând că chiar în acea clipă marea și unica mea dragoste, părăsind cursul de mai înainte, năboi aproape fără de regrete într-o albie, neprevăzută până la acel moment. Și tot atunci mai simții, ba chiar parcă aș fi văzut aievea însăși marea diversitate a vieții, prin urmare – și a propriei mele vieți, a dragostei mele. Apoi, odată cu aceasta, mă copleși o senzație asemănătoare unei triste presimțiri, că în cele mai înălțătoare momente viața mi se va deschide în toată diversitatea ei și că n-am să pot nicicând să mă folosesc de mulțimea ei de ramificații, ci o să merg pe făgașul predestinat... Fiindcă noi n-avem ce face cu întreaga asta diversitate; nouă să ne dai ceva unic, irepetabil, esențial. Pentru așa ceva nu ne pare rău chiar să ne frângem gâtul și să ne otrăvim sufletul, iar variantele nu-s pentru noi, fiindcă nespus de mult ne plictisesc variantele, ba chiar de dragul lor nici n-o să clipim măcar, n-o să mișcăm un deget.

Chiar dacă acum, pare-se, eu cam prea dezvolt această idee, ea mi se dezvălui totuși chiar în acea minunată, dar și nefericită seară.

Nu-mi mai amintesc cum își explicară ei dispariția, de aceea nici nu vreau să inventez nimic; probabil, dânșii o motivaseră cumva și eu i-am crezut, deoarece voiam să-i cred. În orice caz, din vreme în vreme, continuam să ne întâlnim. Uneori eram cuprins de disperare, însă, până la urmă, optimismul meu înnăscut și amintirea neuitatei scrisori îmi spulberau îndoielile.

Dar câte clipe amare am îndurat eu, părându-mi-se că totul este pierdut, că n-a existat niciun fel de scrisoare, că toate astea, pur și simplu, le-am visat.

Astfel, odată, vorbind în prezența mea cu soră-sa și amintindu-și timpurile în care învățasem împreună, pe neașteptate ea spuse:

– Mai ții minte cum era el pe atunci?... Și iată cum arată astăzi...

Dânsa rosti asta cu un fel de regret șoptit. De obidă, m-au trecut fiorii, însă am tăcut. Doar n-ai să cauți a dovedi cuiva că astăzi ești mai bun decât ieri, iar mâne vei fi și mai și decât astăzi, cu toate că eu doream mult să dovedesc așa ceva. În săra amintită, venind acasă, am tot privit îndelung și disperat în oglindă fața mea palidă, ciupită de vărsat.

Și totuși, treptat, balanța cântarului prinse a înclina spre mine. De la întâlnire la întâlnire, am prins a observa cu recunoștință tainicele semne ale atenției pe care mi-o acorda ea. Sărmanul căpitan se fâstâcea de-a binelea. Ultima săptămână ne plimbam în trei, iar la un moment dat el dispăru, simțind, probabil, că începu să devină ridicol. Păstrând cel mai nobil tact, eu niciodată nu am mai întrebam nimic de căpitan și chiar aveam aerul că nu observ victoria mea.

Apoi, în sfârșit, veni unica, irepetabila seară – eram doar eu și ea. Mă simțeam în al nouălea cer. Sincer vorbind, fusesem convins că, mai devreme sau mai târziu, această seară avea să vina. Ceea ce însemna, de fapt, victoria unei teorii bine gândite asupra serbedei experiențe a căpitanului care, de altfel, era un flăcău bun.

Însă n-ai ce face – odată ce n-ai primit o astfel de scrisoare, mai bine nu te băga. Nu te băga, dragă ofițer, nu arunca banii la stânga și la dreapta, nu-l face să râdă pe omul care, înainte de-a porni într-o navigație atât de furtunoasă, a primit prin poștă ceva, al naibii de asemănător cu o hartă de pilot.

E seară. Stăm lângă portița casei ei. Ea e îmbrăcată într-o minunată rochie albastră, lucitoare, cu scântei revărsate peste mlădioasa-i figură. Din fereastra casei răzbate o lumină potolită, ușor înverzită de frunzele de viță de vie a pavilionului. Împreună cu lumina ajunge până la noi și vorbă neclară, râset. Din când în când, o adiere abia sesizabilă răspândește în jur aroma strugurilor ce se pârguiesc.

Eu stau în fața ei și presimt cum, în semiîntuneric, se coace primul sărut. Cu un fel de fantastică încetineală astronomică și cu o asemănătoare inevitabilitate, fața mea se apropie de fața ei ce albește slab în semiîntuneric. Ea mă privește pe sub sprâncene cu drăgălașii, cercetătorii și, pur și simplu, curioșii ei ochi, pe care deja îi înțeleg destul de bine.

Sunt nespus de emoționat nu numai de așteptarea minunii ce are a se întâmpla, dar și de teama scandaloaselor ei urmări. Nu pot nicidecum să pricep, dacă poate ea înțelege ceea ce se coace în aceste clipe.

Dânsa numai privește pe sub sprâncene, pe când eu simt în mine afluxul și refluxul valurilor de îndrăzneală și sfiiciune.

– Fața ta se schimbă întruna, șoptește dânsa mirată.

– Nu știu, îi răspund tot în șoaptă, chiar dacă simt că, într-adevăr, fața mi se schimbă neîncetat, dar, nu bănuiam, că acest lucru poate fi observat și de dânsa.

Mi-i plăcut că ea remarca puterea emoțiilor mele.

Reușesc să-mi dau seama că dacă atunci, când o voi săruta, ea se va îngrozi de rușine, și dezgust, eu o să mă strădui să-i motivez făptuirea prin starea-mi de șoc.

Și iată că deja e aproape, nespus de aproape luminosul contur al feței ei. Și... strașnicul moment al pătrunderii într-un nouraș cald.

– Nu trebuie, abia că aud eu ațâțătoarea șoaptă și îmi potopesc buzele în cutremurătorul (sau, poate, într-o amintire infantilă încă de până la potop?) miros de lapte al obrajilor ei.

Trece o amețitoare veșnicie și eu simt cum, treptat, înmiresmata înrourare a primelor atingeri se spulberă și senzațiile devin tot mai aspre, dulci și, poate, prea de tot...

Dar iată că ea alunecă, fuge prin portiță, dispărând în întuneric. Se aude doar surdul ritm al tocurilor grăbite pe cărărușă, apoi țăcănind pe treptele pragului și, deodată, ea apare în pridvorașul luminat, bate în ușă, să i se deschidă, și, aplecându-se iute în așa fel, încât eu pot vedea cum îi cad buclele peste ochi, se uită prin găurica lădiței poștale.

O privesc amețit de cele întâmplate, dar și mirat de luciditatea mișcărilor ei: ce fel de scrisoare mai poate să aștepte, după ce mi-a scris mine, dar, mai ales, după cele întâmplate acum câteva clipe?!

Până i se va deschide ușa, ea așteaptă câteva se-

cunde, iar eu privesc spre dânsa, apoi, brusc, simt o putere atât de neobișnuită, încât, iată, chiar acum o să doresc ca ea să se întoarcă spre mine, și chiar se va întoarce.

Câteva clipite o privesc ca vrăjit de la distanță, străduindu-mă să-i insuflu dorința mea, convins că această vrere numaidecât o să ajungă la ea. Numai că, iată, ușa se deschide și iubita mea se strecoară înăuntru, fără să se mai întoarcă spre mine.

Deloc intimidat de asta, eu fac cale întoarsă spre casă de-a lungul străzilor lăturalnice, pe marginile cărora au fost construite căsuțe particulare cu mici parcele de pământ. Lângă fiecare curte, de cealaltă parte a gardului, mă întâmpină câte un câine, care apoi mă însoțește cu un lătrat furios până la capătul altei îngrădituri, după care mă așteaptă nerăbdător paznicul următor. Dulăii mă transmit unul altuia ca pe-o ștafetă.

Eu nu le acord atenție. Sunt stăpânit de încrederea în sine a unui bărbat ori, mai curând, a unui alchimist, căruia, după nenumărate eșecuri, i-a reușit, în sfârșit, prima probă de magie. Mi se pare că sunt atotputernic. Mă opresc lângă îngrăditura de scânduri, după care își face de cap din cale-afară un dulău. Turbând, înecându-se de atâta lătrat, el scurmă și aruncă țărâna cu labele.

Deodată, mă așez în pirostrii, privind printre crăpăturile dintre scânduri în ochii lui injectați de absurdă furie și spunându-i cu glas tare, că dragostea și bunătatea sunt atotputernice, că, iată, o să vreau – și tu imediat vei înceta să mai latri, scheunând bucuros, gudurându-te, fiindcă acum eu chiar te iubesc, prostule de câine ce ești tu. Dar, pe semne, acest câine într-adevăr este prost ca noaptea, deoarece cuvintele mele așa și nu ajung la mintea lui și el continuă să turbe.

A doua zi, mă plimbam pe malul mării, mai aflându-mă încă sub obsesia întâlnirii, amintindu-mi emoționantele, răvășitoarele ei amănunte și, important, simțindu-mă cu un cap mai înalt decât fusesem în ajun.

Următoarea întâlnire trebuia să aibă loc peste o zi. Și cu toate că ieri eu o rugasem să ne vedem chiar astăzi, ea nu acceptase nicidecum, invocând ca pretext treburile casnice; însă acum mi se părea că nu-i chiar rău să mă mai odihnesc vreo zi.

Înșirând în memorie nenumăratele bogății ale întâlnirii de ieri, rătăceam pe țărmul mării. Ziua era cu soare, însă nu prea călduroasă. Pe neașteptate, pe țărm l-am întâlnit pe Costea. Și el se plimba de unul singur. Ne-am salutat, i-am strâns mâna mult mai puternic ca de obicei, făcând tot posibilul să-i insuflu părerea mea de rău și, în același timp, urarea de-a suporta bărbătește știutul, de noi doi, eșec. Simții că și Costea îmi strânse mâna mai puternic ca de obicei și am înțeles îndată că, în felul acesta, el s-a priceput de cele întâmplate și, iată, mă felicită în tăcere cu victoria obținută de mine în luptă dreaptă. O atare noblețe m-a cucerit cu desăvârșire și i-am strâns și mai puternic mâna. Probabil, îmi zisei, Costea a fost pe la ea și dânsa i-a mărturisit totul.

– Ai fost pe la ea? am întrebat.

– Nu, spuse el, abia m-am întors de la aplicații militare și tot astăzi plec.

– Încotro?

– La Leningrad, răspunse el și unde-mi privește oarecum curios în ochi. Parca nu ți-am spus?

– Probabil, am uitat, răspunsei eu, reținându-i privirea.

Noutatea asta mă lovi ca un trăsnet. Bănuiesc că doar cu o supraîncordare a voinței am reușit să opresc o parte din sângele care-mi năvălea în obraji.

– Astăzi ea mă petrece, adăugă el pe un ton nu știu cum prea obișnuit.

Continuam să mergem de-a lungul litoralului. Mi se pare, el îmi propuse să ne așezăm undeva, ca la despărțire, însă eu nu auzeam și nu înțelegeam nimic, iar la prima ocazie mai potrivită ne-am despărțit.

Prin urmare, iată cu ce preț am obținut eu victoria! Reieșea că, pur și simplu, ocupasem un loc rămas provizoriu liber! Am prins a derula din nou, zi după zi, întâlnirile noastre de la urmă, înțelegând că atât cordialitatea apărută în relațiile dintre noi, cât și discretele semne de atenție, apoi, în sfârșit, întâlnirea din ajun ce le încununase pe toate celelalte se explicau doar prin faptul că el fusese plecat. Firește, eu știam că el se pregătește să plece la academie, dar nu-mi dau seama de ce credeam că asta nu se va întâmpla atât de repede, ci tocmai la sfârșitul lui august. În al doilea rând, nici măcar gând nu-mi dăduse să caut vreo legătură între victoria mea și o atât de mecanică înlăturare a rivalului. Toate astea mi s-au părut acum insuportabil de josnice.

Sâmbătă seara, plimbându-mă pe strada din port, o văzui pe dânsa împreună cu soră-sa într-o ceată de prietene. Conform obiceiului, trebuia să mă apropii.

Dânsa era în aceeași rochie albastră, lucitoare, însă de data aceasta rochia mi se păruse nu știu cum veninoasă la culoare. Ne-am făcut semne unul altuia, dar nu m-am apropiat. Continuam să ne plimbăm în companii diferite – eu cu prietenii mei, ea cu ai ei.

Probabil, dânsa credea că mă sfiesc de prietenele ei și, împreună cu soră-sa. rămase în urma celorlalte. Dar nu m-am apropiat nici acum. Cu un fel de plăcere veninoasă am remarcat pe fața ei semne de fâstâcire și panică – așa mi se părea.

În sfârșit, parcă trezindu-se, sora ei mă privi cu o curiozitate plină de respect.

Tovarășii mei, care deja cunoșteau cele întâmplate, mă priveau cu ochi îmbunați, ca la omul care, dintr-odată, împărțise cerșetorilor averea câștigată și se întoarce la săracii, dar curații săi prieteni.

În sfârșit, mă chemă soră-sa. Ea, însă, stătea lângă parapetul ce îngrădea malul. Mă privea. Când m-am apropiat, se întoarse puțin spre mine.

– Ce s-a întâmplat? întrebă dânsa, privind precaut în ochii mei.

– Costea a plecat? o iscodii eu, crezând că ea se va fâstâci.

Dar nu știu din ce cauză nu se fâstâci deloc.

– Da, spuse ea, m-a rugat să-ți transmit salutări.

– Mulțămesc, rostii cu destoinicie teatrală, mai adăugând: Dar de întâlniri furate de la dânsul eu n-am nevoie.

Aceasta era o frază bine chibzuită și, după cum mi se părea, distrugătoare.

– Vasăzică iată cum..., șopti ea cu jumătate de gură, de parcă imediat și-a dat seama de ireparabila gafă pe care o comisese.

În clipa următoare, ea se întoarse și, aplecându-și jalnicul și drăguțul căpșor, începu să se depărteze de mine, grăbindu-și tot mai mult și mai mult pașii, chinuindu-se, ca orișice femeie, să-și rețină lacrimile gata să izbucnească.

Voiam grozav de mult să mă arunc în urma ei, însă m-am reținut. În oraș se făcuse plicticos și pustiu. M-am dus acasă.

În aceeași seară m-am îmbolnăvit de angină, iar după o săptămână, când m-am însănătoșit, durerea rupturii cu ea a mai slăbit.

Fiindcă veni vorba, trebuie să spun că un prieten de-al meu, după cum aflasem mai târziu, de fiecare dată când se îndrăgostea de-o fată, numaidecât se îmbolnăvea. Iar ce e mai important, gravitatea bolii era direct proporțională cu puterea pasiunilor, având o amplitudine destul de extinsă – de la friguri la gripă.

Însă cu domnișoara care îmi trimisese minunata scrisoare de dragoste așa și nu m-am mai întâlnit. Mi se pare că, chiar în același an, părinții ei au vândut căsuța lor, mutându-se în alt oraș.

Încă pe timpul prieteniei noastre, uneori mă încerca gândul că ea singură n-ar fi putut alcătui o scrisoare atât de înflăcărată. Poate că, îmi spunem, a transcris-o din vreun vechi roman, doar adăugând pe ici-colo ceva din partea ei. O astfel de presupunere nu mă liniștea deloc. Eu consideram că ea îmi transmise semnul, ieroglifa exactă a stării sale sufletești. Unde mai pui că, la urma urmei, nu era atât de important cine a inventat pentru prima oară ieroglifa.

Numai că, pe de altă parte, cine știe, poate pasiunea a înzestrat-o cu o inspirație care să-i ajungă doar pentru scrisoarea ce mi-o adresase? Așa sau altfel, aceasta rămâne taină, pe care n-am de gând s-o dezleg de unul singur și, cu atât mai mult, nu-s dispus să ascult fel de fel de presupuneri venite de la alții, fie ele nu numai pline de perspicacitate, ba chiar măgulitoare pentru orgoliul povestitorului.

Traducere de **Leo Butnaru**

ATUNCI CÂND E MEREU... ȘTEFAN MITROI

Acad. Nicolae Dabija

REALISMUL FANTASTIC AL LUI ŞTEFAN MITROI

Ștefan Mitroi, un scriitor de azi, e unul dintre marii prozatori ai Limbii Române.

Dulce ca pelinul, *Bâlciul de argint*, *Biblia pentru furnici*, *Să locuiești într-un lătrat de câine* etc. sunt titluri de romane care se scriu şi după ce autorul de mult a uitat de ele.

Aș încadra proza sa într-un fel de realism fantastic, o scriitură inventată de el.

E un realism al imaginarului, care pune accent pe partea de imaginar a lumii, unica reală cu adevărat, în care trăiesc personajele și unde se desfășoară acțiunile prozelor sale.

Personajele trăiesc, fără să știe, în irealitate. Fabulosul face parte din ei. Și ei – din fabulos.

Omul realizează legătura sa cu magia nu prin cuvânt, ci prin trăire.

Lupta dintre bine și rău aici se duce.

Ștefan Mitroi se lasă povestit de personajele sale. El lasă impresia că le urmărește, fără să poată interveni în destinul lor, mai degrabă ele îi sugerează – ca într-un joc de-a baba oarba – ce ar fi potrivit să spună și prin ce locuri sau evenimente să-i poarte autorul, de la ele acesta află cum se desfășoară acțiunile în care sunt implicați de destin (ca Oedip) și nu de autor, care e un martor, ce doar observă – numai aici e lăsat de capul lui –, comentează sau preplăsmuiește.

Prozele sale sunt ca niște notări de vise. Eroii i-au permis să se strecoare în visele sau coșmarurile lor și să facă notițe.

Cartea **Atunci când era mereu duminică** e un roman alcătuit din mai multe romane. Sau o nuvelă alcătuită din mai multe nuvele. Fiecare capitol e autonom și în același timp – legat de celelalte, ca o zidire cu mai multe turle, care alcătuiesc împreună catedrala.

E o carte despre satul românesc și despre copilăria lumii, în care copiii, „rude cu păsările și copacii”, îl roagă „pe Dumnezeu să existe”, sub cerul care e un alt fel de sat, „cel mai apropiat sat de satul nostru”, și din care cad ploi diferite, pe care ei le botează „cu numele celor mai apropiate rude”.

Capitolele poartă titluri de cărți – „Singur la portiță”, „Oameni din flori”, „Sticla de lampă”, „Lumina ochilor”, „Vorbitul prin tăceri”, „Îngeri păzitori”, „Balaurul” ș.a., în care registrele comic, dramatic sau tragic sunt amestecate, ele purced unul din celălalt, ca o completare sau ca o tăgăduire, așa cum este însăși viața.

Avem de-a face cu tragedii antice, comedii burlești, drame absolute actualizate. Ștefan Mitroi fiind mai curând regizorul acestora, care montează fără să adauge nimic de la sine. Nenorocirile la el au haz, iar situațiile hilare te fac să plângi.

E o reconstituire a mitologiei satului românesc, cu destine care deraiază ca niște trenuri sau care se ofilesc ca niște flori uitate într-un colț de grădină, într-un spațiu în care timpul e întrerupt doar de durere și de bucurie, în rest acesta alunecând impasibil ca un râu de șes care de multe ori te face să crezi că uită încotro curge, către mare sau către izvoare...

Romanul „Atunci când era mereu duminică” e o metaforă. Toate romanele și nuvelele lui Ștefan Mitroi sunt metafore. Orice cuvânt la el este metaforă.

Prin asta se deosebește acest prozator de marii poeți care îl citesc cu tot mai nedisimulată invidie, ca și cum le-ar fi furat metafora.

Ana Dobre

NOSTALGIA DUMINICILOR DE ALTĂDATĂ...

Ștefan Mitroi nu se satură niciodată de lumea copilăriei sale! Sacul lui cu amintiri, cu trăiri esențiale, cu mituri și arhetipuri este inepuizabil. Și tot inepuizabilă pare și predispoziția sa spre mitizare și mitologizare. Căci Ștefan Mitroi nu povestește doar de dragul de a povesti, ci de a accede în mit.

Nicolae Dabija vorbea despre capacitatea sa de a metaforiza și considera că acest roman *Atunci când era*

mereu duminică (RAO, 2017) este o metaforă, că toate romanele lui Ștefan Mitroi sunt metafore. Capacitatea de a gândi în esențial și metaforă îl definește, desigur, pe poet. În proză, metafora și simbolul devin parte integrantă a mitului, un mit personal pe care autorul și-l construiește prin viziune epică proprie.

Scriitorul Ștefan Mitroi, un prozator cu structură lirică, transformă orice fapt banal de existență în mit. De aceea, pot spune că dacă astăzi cineva este proprietarul unei mitologii personale, acesta este Ștefan Mitroi.

Titlul însuși dă o sugestie despre această propensiune spre mit. Spre finalul romanului, naratorul meditează asupra semnificației zilei de duminică: „Mă gândeam la ce zisese unchiul Costică, anul trecut, când mă lăsase mama la Gabru. Zisese că lui i-ar plăcea ca viața să fie făcută numai din duminici". Simbolismul duminicii ca zi a Domnului și a luminii se răsfrânge asupra vârstei celei fericite – copilăria, când timpul are o singură dimensiune, părând etern și, mai ales, static, dând iluzia că stă pe loc. Copilăria este duminica eternă a fiecăruia dintre noi, *atunci când era mereu duminică* echivalând cu *tinerețea fără bătrânețe și cu viața fără de moarte*.

Lumea ce se constituie pe măsură ce este traversată pe ulițele realului și ale imaginației, pe măsură ce este povestită este reprezentarea unui narator-copil. Acest copil care povestește, proiecția etern-epică a lui Ștefan Mitroi însuși, se află pe linia de demarcație dintre real și ireal, ca și cum ar trăi într-un basm. Este basmul copilăriei sale. Și, în acest basm, părinții, rudele, oamenii satului preiau atributele personajelor de basm.

Vocea naratorului-copil este o voce a inocenței. El descoperă lumea și relațiile dintre oameni, dintre oameni și lucrurile din jurul lor – copaci, păsări, descoperind, de asemenea, trecerea și marea trecere. Acest narator-copil este ca un Făt-Frumos care trăiește într-un timp fabulos, doar al lui, pe care, asemenea lui Nică a lui Ștefan a Petrei Ciubotariul, care strunea bățul visând că strunește calul cel mai nărăvaș, crede, la rândul lui, că poate struni și stăpâni timpul, oprind, astfel, trecerea timpului care-i îmbătrânește tatăl, care-o îmbătrânește pe mama pe care ar vrea-o mereu tânără, ea, mica zeitate a casei: „Eu vreau ca mama să nu îmbătrânească deloc! (...) Despre mine știu sigură că n-o să îmbătrânesc niciodată. (...) Știu și de ce ar trebui să poată. Findcă e mama. Iar tata, pentru că e tata, deoarece îmi doresc să poată și el".

Toate capitolele încep cu verbul impersonal *zice*/*zicea*, relevând intenția de a realiza o cronică a lumii satului în dubla dimensiune a obiectivității și subiectivității, integrând universul exterior – lumea satului, și pe cel interior – lumea interioară, complexă, inepuizabilă, cu propensiune spre mit. Alternarea perspectivelor, balansul între obiectiv și subiectiv creează viziunea realist-magică asemănătoare cu cea a lumii evocate de Gabriel Garcia Márquez: „Zicea că nu poți fi rudă cu păsările și copacii. Și nici cu toți oamenii"; „Zice că suntem făcuți din pământ și-n pământ o să ne-ntoarcem!"; „Zice că orice. Moș Corcilă zice. Dar să vezi cum stă un om drept în picioare..."; „Zicea mamaia că așa era atunci. Cerul, adică. Te urcai pe acoperișul casei și stăteai de vorbă cu oamenii ce trăiau acolo".

Ștefan Mitroi deschide, astfel, poarta fabuloasă care conduce în lumea lui, în mitologia lui. Preocupat de marile probleme existențiale, sugestie dominantă în capitolul II, *Oameni din flori*, copilul întemeiază o nouă geneză, explicându-și magic varietatea tipurilor umane, nu atât fizic, cât moral: „Despre neamul nostru pot spune că sunt făcuți toți din flori. Tataie Gheorghe e făcut din flori de Mâna Maicii Domnului. Miroase a om bun în urma lui. (...) Mamaia Nicula e făcută din floare de salcie. Îi place să plângă din orice. Mamaia Tudora e făcută din floare de ciulin amestecată cu iasomie. Înțeapă cu vorbele, dar știe în același timp să țeasă din ele povești care-ți zăpăcesc sufletul. (...) Tata e din floare de pelin. Gândește dulce, dar vorbește amar. Mama din busuioc. Atunci când mă spală pe picioare simt cum încep să-i miroasă mâinile a sfințenie".

Cartea trăiește prin limbaj, prin metaforă și simbol, epicul subordonându-se acestui simbolism. Ștefan Mitroi nu este interesat de invenția epică, ci de magia epicului. Povestea pe care o spune este istorie și mit, îmbogățindu-se ori de câte ori este reluată, respusă, retrăită în dimensiunile profunde ale sufletului. Ștefan Mitroi nu descrie/narează stări epice, el creează stări de poezie epică: „...Mai greu a fost cu turla bisericii, cu vârful ei, mai precis, ce era singura peniță cu care se putea scrie pe cer". Nu caracterizează personaje, ci transpune umanul în metaforă: „Unchiul Costică scoate nămeții de supărare din curte fără să dea la lopată. Îi topește cu veselia lui".

Bâlciul este un motiv recurent în literatura lui Ștefan Mitroi. Bâlciul din acest roman, cu sărbătoarea Rusaliilor, este, deopotrivă, în istorie și în mit. Magia trăită de copil transpune realul în basm. Motivul lumii ca teatru capătă o tulburătoare reinterpretare. Copilul este în acest basm al lui personaj și regizor. Lumea văzută de sus, din vârtejul amețitor al tiribombei, are materialitatea concretă a unui povestitor arhaic. Intuiția copilului asociază vârtejul tiribombei cu imaginea simbolică a roții timpului. Iar el este centrul acestei roți, reprezentare hegeliană a roții ca imagine a trecerii și a circularității existenței: „O văzusem, chiar înainte să înceapă tiribomba să se învârtească, pe mama apropiindu-se. Văd acum acoperișul casei țiganului cum trece în mare viteză pe sub noi. După care oamenii de dedesubt se amestecă între ei. Se face un fel de cocă de oameni dinăuntrul căreia o aud pe mama strigându-mă.(...) Casa țiganului fuge sub tălpile noastre ca nebuna. Și fug și căruțele din curte fără să fie trase de cai. Coca de oameni fuge și ea, lățindu-se întruna. Amestecându-se cu primele case din Poroschia. Și cu glasul piticului ce chema lumea la un nou spectacol. Cu pălăria scamatorului. Cu străzile Alexandriei. Cu salcâmii din marginea islazului pe care se întinde bâlciul. Cu grătarele pe care sfârâie mititeii. Cu cerul ce se lasă pe-o rână, gata-gata să se răstoarne pe pământ. Cu râul Vedea și podul de peste râu, pe care vom trece la întoarcere cu căruța. Cu seara ce așteaptă între salcâmi să se oprească tiri-

bomba, ca să ne spună că e timpul să ne pregătim de plecare".

Duminica eternă a copilăriei este asociată, în finalul romanului, cu anotimpul tinereții veșnice, vara: „Uite că acum ningea, și la noi în casă chiar asta era. Adică vară. Vară de-adevăratelea, cum numai pe timpul verii întâlneai!".

Ștefan Mitroi își creează în literatură propria lui vară. Iar în acest univers va fi mereu duminică – duminica pe care el a creat-o prin metaforă și simbol, făcând-o să urce în mit. Generos, Ștefan Mitroi nu a păstrat-o doar pentru el. A dăruit-o pentru ca și ceilalți să se împărtășească din acest miracolul ei – miracolul poveștii.

Gheorghe Filip

DON QUIJOTE, LA VÂRSTA COPILĂRIEI

„Atunci când era mereu duminică", noul roman al lui Ştefan Mitroi (apărut la editura RAO) face parte dintre acele „cărţi ale câmpiei, întregind, altfel decât Stancu sau Marin Preda, o lume în care timpul nu îşi iese din ţâţâni, nu se precipită şi în care cerul coboară adesea pe pământ (sau pământul urcă în cer). Geografia este reală cu numele de astăzi ale satelor şi poate că şi personajele există sau au existat cândva. Oamenii din acest roman nu se confruntă cu evenimente decisive şi nici nu se află în faţa unor decizii, care le-ar putea schimba viaţa. Dacă au trecut prin astfel de evenimente (care nu i-au zăticnit totuşi) s-au întors în lumea şi în satul lor, reluând viaţa de acolo de unde au lăsat-o şi reintrând în curgerea mohorâtă a timpului răbdător, schimbările fiind greu de prevăzut.

Personajul central al cărţii este un copil (Ştefan!) isteţ, cu o imaginaţie bogată şi vie. Ivit într-un neam cu multe încrengături de rubedenie, cu rude apropiate sau mai îndepărtate (uneori rudele care stau mai aproape de casa lor sunt , de fapt, mai îndepărtate, şi invers) copilul are insatisfacţia că e singur la părinţi şi-atunci îşi alege şi el drept soră o cucuvea şi drept frate dudul din grădină. Lumii înconjurătoare el îi adaugă prodigios lumea din închipuirea lui, mult mai bogată şi mai frumoasă. El se apropie de lucruri şi de oameni cu candoarea mirărilor şi a întrebărilor, mutând lucrurile dintr-un plan în altul şi mai ales în zona aceea fabuloasă, în care minunile ar putea fi posibile. „Mânuite" de imaginaţie, întâmplările banale fac saltul spectaculos către lumea aceea miraculoasă, care dă proporţii şi înnobilează lumea reală, desfiinţând astfel graniţele dintre ele. Iată un exemplu : la un moment dat (era cu maică-sa) băiatul varsă găleata cu lapte şi constată imediat că „s-a albit totul în jur", cerul s-a apropiat de pământ sau „ poate că invers, a luat-o pământul în sus" şi înţelege că drumul pe care se întorceau acasă era Calea Lactee.

Într-o zi vrea să-şi ia un „partener" pentru împlinirea visurilor sale intenţionează să-i scrie o scrisoare lui Dumnezeu, dar nu oricum, ci folosind ca peniţă turla bisericii.

Practic, băiatul este un Don Quijote la vârsta copilăriei, un cavaler precoce, am zice , înşurubat mai mult în fantasme decât în realitatea înconjurătoare pe care o transformă cu bagheta magică a imaginaţiei. El e pornit nu în căutarea, ci în facerea unei lumi mai bune, el vrea cumva să corecteze creaţia şi să facă imposibilul posibil. Aşa, de pildă, ar vrea ca mătuşa sa oarbă să îşi recapete vederea sau ca părinţii săi să nu moară niciodată. Oamenii mari îi ascultă întrebările „trăsnite", adăugirile fanteziste, dar nu i le iau în râs ca pe nişte „bazaconii", ci dimpotrivă. Intră în jocul lui, confirmându-l şi sporindu-l, îşi pun şi ei imaginaţia în mişcare, semn că şi ei au nostalgia vârstei „când era mereu duminică". Altfel spus, întreaga copilărie este o sărbătoare.

Desfiinţarea graniţelor dintre lumea reală şi cea imaginară, amestecul celor două lumi, care funcţionează pe principiul vaselor comunicante, apropierea dintre cer şi pământ până la confuzie trimit către vremurile de demult, când Dumnezeu umbla printre oameni. Există aici o nostalgie, o tânjire după „lumea ce gândea în basme şi vorbea în poezii".

Romanul lui Ştefan Mitroi, „Atunci când era mereu duminică", este o performanţă stilistică. Cartea întreagă este un uriaş poem. Autorul săvârşeşte şi el un miracol, învăluind totul, parcă dintr-o răsuflare, în hlamida strălucitoare a metaforei. De fapt, spune Nicolae Dabija, „toate romanele lui Ştefan Mitroi sunt metafore".

Ştefan Mitroi

Dora Lazăr

CÂND *MR* IACOBAN O IA RAZNA

Deschid o carte de călătorii. Un scurt *Argument* pune, de la început, punctul pe i: „Mă tem că obişnuita «literatură de călătorie» e-n cumpănă: ori se «resetează», ori ajunge să nu mai intereseze”. Într-adevăr, în epoca internetului, a avionului şi, nu în ultimul rând, în ceea ce ne priveşte pe noi, românii, a libertăţii de a călători, „lumea s-a micşorat”, iar individul vrea să vadă „cu ochii lui” ceea ce altădată nu putea decât să-şi imagineze cu ochii minţii visând pe o pagină de carte. Cu toate acestea, călătorului cu mâncărime în buricele degetelor, adică dornic să-şi aştearnă pe hârtie impresiile, i-a rămas (deocamdată) „şansa să sondeze […] variatele ipostaze ale «comediei umane», aceeaşi şi mereu altfel întruchipată pe toate meridianele lumii”. Şi i-a mai rămas acestui călător posibilitatea să exprime felul în care locurile vizitate se reflectă/reverberează în sufletul şi în conştiinţa sa, modul în care el, individ al secolului XXI, rezonează cu ceea ce vede.

Dar nu teorie vreau să fac acum. Aşadar, cartea din argumentul căreia am citat mai sus se numeşte ***Din străinătate. Razna prin patru continente***, este semnată de Mircea Radu Iacoban şi a apărut recent la Editura Junimea. Nu este pentru prima oară când cunoscutul dramaturg, scriitor, scenarist, editor, conducător de instituţii culturale (şi n-am epuizat lista!) *o ia razna* prin nişte continente (în 1977 erau doar trei, de pildă). Însemnările de acum se întind pe vreo 55 de ani (cele mai vechi datează din 1963, cele mai recente din 2018) şi patru continente (Europa, Asia, Africa şi America de Nord şi Centrală). Câteva se constituie într-un arc peste timp reunind pe aceeaşi pagină impresii vechi de câteva decenii şi impresiile noi sau rezonanţa acelora după trecerea timpului – un sugestiv exemplu fiind întâlnirea din 1964, deloc impresionantă atunci, cu bulgăroaica Vanghelia Pandeva, Baba Vanga, ale cărei predicţii adeverite între timp îi dau frisoane în 2014!

Nu există (sau nu l-am descoperit eu) un anume criteriu al ordonării textelor, ele se înşiruie aleatoriu, începând, totuşi, semnificativ, cu reacţia unor străini faţă de turistul/vizitatorul român, în cazul de faţă „străinul” fiind chiar o autoritate – vameşul de la imigrări de pe aeroportul din Detroit – şi excesiva sa vigilenţă faţă de un cetăţean român care, pe deasupra, mai purta în bagaje şi „nişte amărâte sticluţe din plastic împodobite cu o inscripţie contorsionată: RIENI (ce mi ţi-i Rieni, ce mi ţi-e Riad?) – palincă destinată micilor cadouri”.

Depistăm totuşi un fel de fir roşu ce străbate întregul volum: călătorul nu poate să nu facă dese comparaţii, directe sau subînţelese, între ceea ce vede prin lumea largă şi realitatea de acasă. (Cred că, de fapt, acest impuls este în comportamentul tuturor turiştilor români şi, dacă mă gândesc bine, al tuturor turiştilor, indiferent de meridian şi paralelă – zic asta amintindu-mi o scenă văzută acum câţiva ani în Ischia: două japoneze, mânate de cine ştie ce curiozitate, gustau… apa Mării Tireniene!). Astfel, în Mallorca asfaltul impecabil nu trece nebăgat în seamă de românul obişnuit cu „peticeala” de pe şoselele româneşti, tot aşa cum îl impresionează comportamentul stăpânilor ce-şi scot câinii la plimbare, dotaţi cu mănuşa şi săculeţul de rigoare, ori lăsatul buteliilor peste noapte în faţa porţii spre a fi schimbate, obicei de neimaginat în ţara natală… Dintr-o recentă călătorie în Turcia, scriitorul notează neplăcerea cauzată de lipsa scaunelor/băncilor în sala de aşteptare a Aeroportului de la Otopeni, într-un total contrast cu comportamentul celor de la Istanbul: călătorului care are de aşteptat multe ore pentru schimbarea avionului i se oferă nu un scaun, ci un tur complet al oraşului, două mese la un restaurant „onorabil”, plus un mic dar din partea companiei aeriene… Alte comparaţii sugerate sunt provocate de comportamentul conducătorilor auto în trafic (în blocajul generat de *blackout*, marea pană de curent din SUA, fără niciun semafor funcţional, „nimeni nu claxona, toţi au rămas calmi”, tot aşa cum calmă este şi circulaţia pe străduţele spre Castelmola „în care zici că n-ar încăpea o motocicletă”, dar unde „nimeni nu înjură, nimeni nu face scandal”, nota bene, asta fiind în vulcanica Sicilie!). Ori de amabilitatea unui funcţionar de la căile ferate canadiene, de modul în care alţii ştiu să facă turism (hotelul sicilian în care „toată

aparatura funcţionează ceas, niciun bec ars, nicio scrumieră ciobită, scaun şchiop, covor pătat"), de pădurile de pin neatinse de topor din Tenerife, de eficienta funcţionare a unor instituţii (gara Letojanni din Sicilia este total lipsită de personal, înlocuit cu un automat pentru bilete) ş.a.m.d. La comparaţii invită şi călătoria de o zi în micul stat din Pirinei, Andorra, în vreme ce noi, „ditamai ţara, ce mare brânză facem?".

Dar, deşi suntem tentaţi să credem că toate paralelele acestea ar fi în defavoarea noastră (o însemnare din 2018 are chiar un subtitlu posibil: *ca la noi, la nimenea*!), am avut plăcuta surpriză să descopăr şi puncte în favoarea românilor! De pildă, în ce priveşte *leafa la americani*, aflăm că „nici în bogata şi prospera USA" „nu umblă câinii cu colaci în coadă". Tot pe continentul american, mobilierul numit „bibliotecă" nu se mai fabrică fiindcă „n-are căutare", iar în Canare, în anul de graţie 2016, cărţile sunt *de unică folosinţă*, apoi sunt arse, autorul declarându-se „prea puţin dispus să aplaud[e] magnificele înnoiri ale veacului", tot aşa cum soluţia înlocuirii lumânărilor cu beculeţul, pe care-l „aprinzi" în lăcaşurile de cult cu un euro şi care arde o oră şi jumătate, este „cu totul în afara simbolisticii reprezentată de flăcăruia lumânării şi o «soluţie tehnică», pentru ortodoxie, sper, în veci inaplicabilă. Un soi de kitsch."

Alteori, autorul găseşte similitudini „emoţionante între oraşul clasicismului german şi dulcele târg moldovenesc al Iaşului, ce poartă acelaşi nimb de *vatră a unei spiritualităţi*", ori între Palatul Cnossos şi Cetatea Neamţului, primul având doar avantajul a patru milenii de existenţă. În schimb, la Messina, M.R. Iacoban constată cu mândrie că ceasul din turnul vechi, în faţa căruia se adună puzderie de turişti, a fost instalat în 1933, în vreme ce „primul orologiu ieşean, cel de la Sfântul Spiridon, datează de la 1801!".

Nu lipsesc nici notaţiile referitoare la dezavantajele civilizaţiei – iată, în acest sens, aventurile pescăreşti în Canada şi urmările pregătirii „delicioasei saramuri Iacoban" – când la uşa apartamentului, bocănind „violent", apare pompierul blocului cu un extinctor în braţe alarmat de senzorul din tavanul bucătăriei.

Multe sunt direcţiile ce pot fi urmărite într-o încercare de sistematizare a notaţiilor de călătorie propuse de M.R. Iacoban, începând, de pildă, cu modul în care se reflectă „monumentalul faimos" în sensibilitatea vizitatorului, felul în care acesta desluşeşte „temeiurile ce l-au umanizat cândva şi-l păstrează între valorile umanităţii acum", precum la Barcelona, unde urmăreşte realizările lui Gaudi, „cel care a intuit capacitatea liniei ondulate de a vibra cald şi uman", ori în Rodos, în căutarea colosului ridicat cândva din bronzul obţinut prin topirea ghiulelelor şi maşinilor de luptă, bronz retopit şi reîntruchipat peste secole în arme – „atunci a murit Colosul a doua oară, dar s-a înfiripat un gând: o statuie poate preţui şi impresiona infinit mai mult decât un munte de ghiulele".

Sunt de reţinut şi notaţiile fostului comentator sportiv, ce cheamă din amintire nume sau meciuri celebre, de la Frăţilă, Pârcălab sau celebrul Teaşcă şi frica lui de avion, la meciul lui Dinamo de pe San Siro din Cupa Campionilor Europeni ori dezastrul (1-7!) din 1967 cu Elveţia („gafă de dopaj?"), până la… grădina lui Nadal din Mallorca, unde turistul Iacoban nu se poate abţine să nu arunce o pietricică!

Însoţindu-l pe scriitor în călătoriile sale, întâlnim personalităţi celebre, precum Sandu Darie, stabilit în Havana, cu „structurile sale spaţiale", Eugen Ionescu aruncându-şi pălăria în sală, la Atena, în 1978, ori amintirea lui *Papa Hemingway* – la Finca, în Antile – „călărind cu încăpăţânare muchia dintre viaţă şi moarte, căutând mereu esenţele, începuturile simple şi fundamentale, exasperat de eternele poticneli în pragul marii taine".

Dar şi cu români anonimi, precum menajera plecată din Câmpulung să „gospodărească" cele 28 de camere ale unui hotel din Creta pentru un motiv „temeinic": „– D'apoi, dă…" ori fosta şefă de promoţie Lelia, animatoare într-un cabaret de lux pe malul Bosforului (dar asta era în 1965 şi întâmplarea era pe atunci un lucru foarte rar!).

Nu lipsesc nici „clasicele" însemnări de călătorie – despre zidul chinezesc şi oastea de teracotă, despre oraşul bulgăresc Veliko Târnovo şi pădurea tropicală din Antile, despre Sicilia ori Tenerife – „o adevărată oază de civilizaţie în toate cele", Creta ori Copenhaga, unde dramaturgul obişnuit cu secretele mişcării scenice pune în antiteză amploarea „tărăboiul" schimbării gărzii în faţa Palatului Regal şi figura santinelei nou instalată în post: „Are două pete în obraji, roşii, rotunde, ca la păpuşi. Sprâncenele blonde. Ochii albaştri, Căciula imensă se reazimă pe streaşina ochelarilor. Nu ţi-l poţi închipui în ruptul capului trăgând cu puşca.. Nici măcar într-o vrabie."

Invocând de cel puţin două ori un vechi proverb (doar la drum lung cunoşti cu adevărat omul) şi zicând o vorbă mare (apoftegmatică de-a dreptul) – „călătoria capătă virtuţi de turnesol întru revelarea caracterelor" –, MRI ştie să valorifice şansa de care pomenea la început, aceea de a sonda „variatele ipostaze ale «comediei umane»". Fără a avea, genetic vorbind, harul specific muntenesc al pamfletarului usturător, beneficiind însă de abilităţile omului de teatru, ieşeanul (prin definiţie mai blajin) pornit razna prin lume notează amar-ilarul spectacol susţinut de nişte Chiriţe din grupul de excursionişti, „două-trei doamne elegante şi rubiconde, bătând către suta de kile, cărora nu le convine nimic, întârzie mereu, le pute totul şi-o ţin într-un reproş", prestaţia ghidului din Peştera Bellamar, reprezentaţia oferită de tovarăşii de compartiment din trenul spre Malmö (într-o adevărată înşiruire de didascalii: presupusul englez „Smith", „uscăţiv, înalt, numără, cred, vreo 45 de ani" şi rostind la fiece mişcare *I am sorry*, japonezul cufundat „în cine ştie ce meditaţie" care „deapănă între degete un şirag de mătănii", un ins cu „figură simpatică de funcţionar cu mânecuţe", altul cu „ochi migdalaţi, piele tăbăcită, păr lins: lapon sau aşa ceva"…) totul pe fundalul unui peisaj invariabil şi inexpresiv („brazi – mesteceni – zăpadă –

piatră”). Tot aici putem aminti mini-comedia din textul *În Azore… să nu scrii*, dar, mai ales, însemnarea din Egipt (spaţiul geografic e doar pretext), din 2018, *Caracterologie* (amintind de domnul Sarsailă al lui I. Heliade-Rădulescu) unde conturează cele cinci tipuri de turişti – *naiva*, *poznaşul*, *Toma Necredinciosul*, *mirii*, *preţioasa*, fericit completate cu *directorul general* din grupul de excursionişti în Tenerife, din altă însemnare.

Deşi scrise în vremi şi vremuri diferite, însemnările lui M.R. Iacoban nu variază ca atitudine, condeiul nu îi este tributar poncifurilor din vechiul regim, poate doar în două texte – unul din 1968 (când, din plin *realism socialist* nimereşte la Bienala de la Veneţia „în plin abstracţionism”), al doilea din 1967 – unde, în prezentarea Stockholmului, se simte o uşoară adiere de „capitalism descompus” [în discoteci cu tipi bizari – „o domnişoară (cred) se apropie….”; „expresii blazate de pierde-noapte înrăiţi”; „priviri apatice şi goale”, „două fete (ori poate băieţi) dansează…” – „totul respiră imensă singurătate şi-ţi face impresia că mulţi dintre aceşti oameni încearcă zadarnic să fugă de ceva, poate de ei înşişi, poate de însingurare…”], cu morala de rigoare (la închidere, „băiatul de la staţie stinge aparatele. Are o mutră satisfăcută, aproape veselă. N-am prea înţeles de ce”).

Departe de a epuiza „temele” volumului propus de *mr* M.R. Iacoban (poate n-ar trebui să trec peste uimirea gen „aşa ceva nu se există!”, dar nu declanşată de vederea vreunei girafe, ci de misterul ridicării monumentelor faraonice din Egipt, cu hotărâta concluzie: „nu mai cred în explicaţiile servite până acum”), aş mai menţiona însemnările ocazionate de drumurile pe pământul românesc de peste Prut – de la podul de flori din 1990, „un pod al iluziilor, durat de-a lungul Prutului, nu de-a curmezişul”, până la războiul de la Nistru, trecând prin dramatismul arestării de la Tiraspol, prin suspansul generat de lipsa *mantirovkăi* ori prin comedia neagră a modului în care se fac afaceri postrevoluţionare la Chişinău cu ouă.

Şi n-aş putea încheia fără a aminti însemnarea din 2009 despre *rumunii* de pe Valea Timocului redenumiţi de oficialităţile sârbe *vlahi* şi părăsiţi cu totul de politicienii din ţara-mamă, ceea ce-mi readuce în memorie vorbele lui Ioan Baba dintr-un interviu pe care mi l-a acordat în 2015 (semn că nimic nu s-a schimbat): „Ne simţim străini şi vitregiţi, dar nu plângem pentru faptul că parlamentarii români refuză să ne considere români…”

Când *mister* Iacoban o ia razna prin lume, cu siguranţă cititorii pornesc într-o călătorie în jurul sau în interiorul unei neobosite personalităţi culturale!

<u>Monica Grosu</u>

DISCURSURI ZIDITOARE

Culegerea de *Discursuri* (Editura Magic Print, Onești, 2018) a profesorului universitar Mihail Diaconescu dezvăluie publicului cititor, într-o manieră discretă și elegantă, nu doar preocupările multiple ale autorului, ci și aspecte ce definesc personalitatea sa culturală. Fiu de preot și învățător, născut în județul Argeș, Mihail Diaconescu s-a apropiat, prin scrisul său, de mai multe genuri literare, dar, mai ales, s-a apropiat de oameni și de Dumnezeu. Această așezare în tradiția valorilor creștine se resimte din tonalitatea cu care sunt rostite aceste discursuri, din gestul afabil întrevăzut printre rânduri și totodată din atitudinea de smerenie și de bună cuviință.

Pe de o parte, autorul s-a făcut cunoscut ca romancier, cultivând romanul de inspirație istorică, teologică și științifică, personajele sale fiind personalități cunoscute ale umanismului românesc și nu numai. Chiar dacă astăzi, nu toate mai rezistă unei lecturi critice, titlurile care au suscitat comentarii și analize sunt: *Visele au contururi precise* (1963), *Culorile sângelui* (1973), *Adevărul retorului Lucaci* (1977), *Umbrele nopţii* (1980), *Marele cântec* (1982), *Călătoria spre zei* (1982), *Speranţa* (1984), *Depărtarea şi timpul* (1986), *Sacrificiul* (1988), *Nopţi şi nelinişti. Pseudojurnal metafizic* (2008). Pe de altă parte, activitatea sa științifică și de cercetare s-a îndreptat înspre domeniile esteticii, filosofiei artei, eseisticii, criticii și istoriei literare. O lucrare monumentală

poate fi considerată *Prelegeri de estetica Ortodoxiei* (1996), care însumează, într-o abordare transdisciplinară, atât teologie dogmatică, istoria artelor, a culturii și civilizației, cât și patristică sau poetică. La aceasta se mai pot adăuga și alte titluri, precum *Istoria literaturii daco-romane* (1999), *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă* (2001), trilogia *Teologia ortodoxă și arta cuvântului* (2013). Mai recentele *Icoane din trecut și de azi – Portrete, evocări, mărturii* (2017) dezvăluie același interes al autorului pentru detaliul consemnat, pentru creionarea unor importante figuri ale culturii spirituale românești și pentru evidențierea unor valori morale ce asigură continuitatea și trăinicia spiritului nostru.

Venind pe acest palier al contribuțiilor necesare, noul volum de *Discursuri* favorizează cititorului o documentată retrospectivă a genului, succintă, dar bine venită. Această scurtă incursiune în tradiția oratoriei îi are în vedere pe autorii discursurilor profetice din *Vechiul Testament*, pe Aristotel (*Retorica*), pe marii doctrinari ai Bisericii (Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazianz, Sf. Grigore cel Mare ș.a.), alte personalități ale culturii române din epoca modernă și contemporană (Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Barbu Delavrancea, Petre P. Carp, Take Ionescu, Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Nae Ionescu etc.), dar și școli sau instituții publice care au predat și dezvoltat arta retoricii. În strictă conformitate cu tradiția oratorică, este titlul volumului, simplu și sobru – *Discursuri*.

Dat tiparului după mai multe ezitări, volumul de față implică, așa cum subliniază autorul, „autenticitatea mărturisirii, rigoarea ideilor afirmate, puterea de a atrage publicul", dar și „un personaj *distanțat* de sine însuși, animat de luciditate exegetică și autocritică, de spiritul unei disponibilități analitice." Indirect, aceste discursuri compun un portret spiritual și uman al celui care se înfățișează în fața auditoriului sau a cititorului. Este, în acest caz, profilul unui intelectual cu vaste cunoștințe, erudit și pasionat, afabil și elegant, foarte spiritual și politicos, apropiat de Biserică și de valorile creștine. Tinerii de azi pot găsi în cărțile de acest tip mărturii importante despre personalitățile care ne-au traversat cultura în ultimele decenii și chiar un *modus vivendi* în spiritul creștin și al atașamentului de cultură.

Volumul însumează șaptesprezece discursuri rostite de scriitorul, profesorul sau istoricul literar Mihail Diaconescu în diverse situații, așa cum însuși precizează în paginile introductive ale cărții: „De-a lungul evoluției mele literare, într-un răstimp de mai multe decenii, am avut sute de întâlniri cu publicul interesat de cărțile mele." Aceste întâlniri s-au desfășurat atât în mediu academic (instituții de cultură, universități, ambasade române în țări străine, biblioteci etc.), cât și în spații mai puțin pretențioase și convenționale: librării, licee, case de cultură și așa mai departe. De la discursurile academice, rostite ca invitat al unor universități din țară care i-au acordat titlul de doctor honoris causa (Universitatea din Oradea, Universitatea din Pitești, Academia Daco-română), până la evenimentele prilejuite de lansarea unor cărți, lucrări științifice sau opere beletristice ori chiar primirea titlului de cetățean de onoare al unor orașe din țară (municipiul Brad, județul Hunedoara comuna Vulturești, județul Argeș, municipiul Câmpulung-Muscel), se resimte aceeași nevoie și aceeași angajare intelectuală, civică și morală. Însemnate sunt și relațiile cu românii de peste Prut, relații pe care scriitorul le-a cultivat constant, realizând câteva întâlniri cu publicul cititor din Chișinău, precum și evenimentele ce stau sub egida preocupărilor teologice: prezentări de carte desfășurate la Palatul Patriarhal din București, la Palatul Prezidențial Cotroceni sau ceremonia în care i-a fost înmânată distincția *Crucea Dobrogei* (Crucea Sfântului Apostol Andrei), „pentru merite deosebite în slujba Sfintei Biserici și a neamului românesc".

Discursurile la care facem referire aici desfac un evantai al cercetărilor mult mai bogat, din lista numelor nu lipsește Eminescu la care, în mod necesar, întreaga noastră cultură se raportează. Toată această paletă generoasă de studii și comunicări științifice oferă o demonstrație revelatoare despre contribuția profesorului Mihail Diaconescu la dăinuirea conștiinței de neam, prin demersuri scriptice, ca și prin discursuri ziditoare.

Ion Roşioru

O CARTE DE ZILE MARI

Reunind, în prima sa parte, 13 povestiri, cartea *Zarea de cenuşă a speranţei*, semnată de prozatorul Gheorghe Filip, la Editura Semne (Bucureşti, 2018) întregeşte şi consolidează ciclul *Magia nisipurilor*, alături de romanele *Directorul de imagine*,*Vine preşedintele*, *Nepotul lui Mefisto*, *Crucea Sudului* şi *Fecioara de fier*. Autorul ne avertizează, pe coperta a patra a consistentului său volum de 282 de pagini, că „sunt cărţi ale tranziţiei, ale unei perioade în care lumile sunt încă în amestecare, când graniţele dintre ele sunt încă fragile şi trecerile dintr-una în cealaltă sunt ridicole şi dramatice”.

În **Vioara**, povestirea cu care se deschide volumul, cititorul ia cunoştinţă, pe viu, de derularea evenimentelor din iarna lui Decembrie 1989, perspectiva narativă aparţinând unui absolvent de liceu, Mircea, fiul unui învăţător văduv şi ros de căinţa de a fi făcut, în plan cultural, jocul partidului de tristă amintire. Tânărul se decide să plece de acasă, fără a avea un scop precis, ca, odată descins în orăşelul studiilor sale medii, să afle că Dictatorul fugise şi el cu elicopterul din capitală. Debandada şi dezorientarea îl cuprind pe tânăr în vălmăşagul lor tulbure care n-au nimic eroic, ci mai degrabă parodic: Securiştii şi activiştii de partid sunt fugăriţi de câte cineva care-i depistează în mulţime, un fel de joacă de-a hoţii şi vardiştii, se devalizează magazinele despre care numai aprovizionate nu se poate spune că erau. Tânărului i se dă o puşcă descărcată şi el îşi închipuie că poate să creeze istorie şi merge să apere liceul în care învăţase, apoi, descumpănit, ca altădată un cunoscut personaj stendhalian pe care-l căinează o vivandieră. Caută găzduire la un fost coleg al său, fiu al unui şef de magazin Gostat şi aici asistă la primele zvâcniri de redresare ale foştilor, conform lozincii „la vremuri noi, tot noi”, comersantul Pamfil, care nu dusese lipsă de nimic până atunci, fiind ales în fruntea noilor structuri din orăşelul de provincie şi având toate şansele să se numere cât de curând printre primii baroni locali emanaţi de aşa-zisa revoluţie sau, după unii, *loviluţie*.

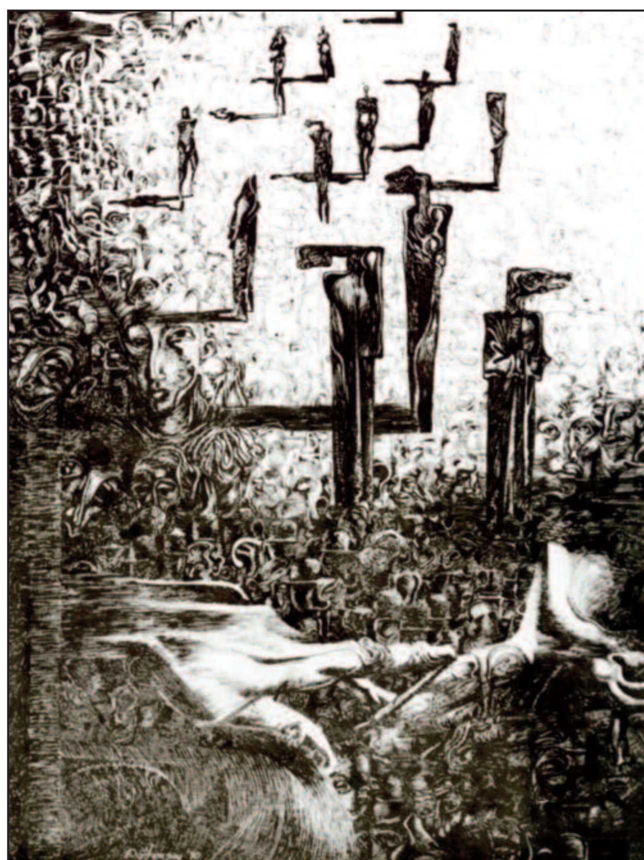
Visătorii romantici incurabili vor rămâne să ducă greul ţării pe mai departe, cum este pârlitul de contabil Dominte, naratorul protagonist din **Turnul singurătăţii**. Acesta trudeşte alături de alţi trei funcţionari în biroul patronului analfabet don’Emil care reuşise într-un timp record să stăpânească după bunul său plac discreţionar, un abator, o baltă de peşte, păduri şi locuri arabile cât cuprinde. Satrapului îi căşunează să ajungă primar şi visătorul Dominte, un însingurat de teapa lui Mersault din *Străinul* lui Albert Camus, îi confecţionează un arbore genealogic de zile mari, afaceristul veros fiind, chipurile, urmaşul dogelui Don Emiliano, precum şi o platformă electorală mai mult decât utopică (aeroport, metrou, autostrăzi suspendate, zgârie-nori, parcări subterane etc.). Campania este plină de pomeni prin care se cerşesc voturi cu nemiluita. Numai că actualul primar iese la atac şi contracandidatul său este demascat ca un mituitor fără scrupule atunci când ia parte la licitaţii, care aprovizionează spitalul cu produse expirate şi comite evaziuni fiscale cu duiumul. *Dogele* local pierde, iar consilierul său continuă să viseze mai departe la insula sa pe care să-l întrupeze pe Robinson Crusoe. Campaniile electorale sunt pentru prozator un izvor inepuizabil de inspiraţie. În **Visuri de mărire**, obiectivul cade pe chinurile celor ce, voind s-şi depăşească, în chip miraculos, condiţia socială, îşi elaborează programele electorale. Voind să afle doleanţele alegătorilor, merg prin crâşme sordide unde dau de băut şi sfârşesc prin a declanşa adevărate încăierări cărora riscă să le devină ei înşişi victime. Un alt candidat îşi face cont pe Facebook cu ajutorul fiului său şi primeşte în câteva ore injurii cât pentru o viaţă de om, aşa încât se retrage cu coada-ntre picioare din această cursă a promisiunilor fără acoperire. De toată nostimada este **Mitingul**, povestire în care Ion Bâţică, devenit Jonh Bâţică vizează şi el postul de primar al urbei, drept care o numeşte purtătoare de cuvânt pe guraliva de nevastă-sa, Lola. Mobilizarea lasă însă de dorit şi aspirantul la jilţul de edil absolut îşi expune utopiile sale fanteziste şi nu o dată abracadabrante în faţa a doar patru mitingiste sau macraoane adunate cu chiu cu vai în sala de festivităţi a

Casei de cultură din oraş. Spre sfârşitul jalnicei întruniri îşi fac apariţia cei de la televiziunea şi de la ziarul local, purtătoarea de cuvânt având ideea genială să spună că mitingul de gabarit depăşit tocmai avusese loc. De observat că, pe urmele şi după exemplul lui Caragiale, prozatorul prahovean prin obârşie şi teleormănean prin adopţie, nu-şi urăşte personajele, ci le priveşte cu duioşie şi înţelegere, chiar şi atunci când le satirizează fără milă. Povestirea **O nouă zi** aduce în prim plan disconfortul resimţit de bărbaţii ajunşi la vârsta pensionării, ipostază rimând pentru ei cu „o izgonire din paradis" (p. 71). Politica le prilejuieşte discuţii, interminabile care-i fac să nutrească iluzia că sunt încă utili în această ţară unde, de fapt, sunt cel mult manipulaţi ori cumpăraţi pe te miri ce de politicienii veroşi şi niciodată sătui care-i vor uita definitiv timp de patru sau cinci ani în agora lor derizorie unde se derulează în contradictoriu *marea trăncăneală*, cum ar spune Nenea Iancu. Un primar în funcţiune, Gogu din **O zi de campanie**, moare precum Paşadia din **Craii de Curtea Veche**, în braţele unei amante tinere şi focoase, Alinuţa. Viitorul primar, Lică, nu scapă prilejul de a fructifica *pro domo* situaţia nesperată, dovadă că asemenea ipochimeni n-au niciun fel de Dumnezeu când este să-şi atingă scopul aducător de foloase al vieţii lor deşănţate şi ipocrite.

Tipologia primarilor din această carte de mare unitate tematică este vastă, dacă nu cumva de-a dreptul exhaustivă. Întâlnim în aceste proze primari care ţin cu dinţii de scaune şi nu se dau în lături de la nimic să mai obţină un mandat şi încă unul şi tot aşa mai departe, coordonând vicleni votul multiplu, corupând în dreapta şi-n stânga, minţind şi fantazând (**Ştampila**), şantajându-i pe consilierii din opoziţie pân ce-i pun cu boturile pe labe (**Şedinţa**), şi chiar primari de bună credinţă, săpaţi de adjuncţii lor şi ameninţaţi cu destituirea pentru că nu se pricep să facă jocul Şefului lor de partid de la centru, sfârşind prin a-şi da demisia şi prin a nu-şi mai găsi liber postul de la catedra pe care o părăsiseră pentru a intra în administraţie (**Strâmbă-lemne**). Laţul friguros al singurătăţii se strânge şi în jurul ex-primarului din **Nenorociţi**i, căruia i s-a înscenat un matrapazlâc şi care speră să-şi găsească dreptatea la CEDO, că „de-aia am intrat în Europa" (p. 164). Mai mult decât atât, fosta amantă, ca şi propria-i soţie, îi fac campanie deşănţată fostului viceprimar care i-a copiat (plagiat) programul electoral până la ultima virgulă. *Sic transit gloria mundi...* Nu i-a mai rămas decât să meargă la mănăstire să se roage, ca fostul procuror, la Cel de Sus.

Nuvela **Protestul**, întru totul antologică pune în valoarea disponibilităţile de analiză psihologică ale autorului care disociază de-a fir a păr ravagiile fricii care-l degradează pe un primar care se confruntă cu o manifestare de revoltă populară pe care n-o mai poate gestiona. Acesta o ia pur şi simplu la sănătoasa şi se ascunde lamentabil în târgul de vite, târg sau obor pe care-l va demola, în final, cu buldozerele, crezând şi sperând că se va elibera pe sine de obsesia ruşinii în chiar momentul când acest loc mizerabil nu va mai exista. Dacă parveniţilor evenimentele din Decembrie li se par întru totul legitime, protestele din lunile şi anii care le-au urmat sunt exclusiv opera „golanilor" care trebuie împrăştiaţi cu gaze lacrimogene sau cu bastoanele de către jandarmii aserviţi noii puteri. La măsuri organizatorice absurde se dedă şi primarul din **Rătăcire**, acesta impunând o taxă la intrarea în satul pe care-l păstoreşte *sine die*, visul de aur al oricărui înscăunat, şi o alta la ieşirea din el a celor care l-au traversat şi care, în cazul în care nu dispun de banii necesari, sunt obligaţi, cu bâtele, să presteze muncă în slujba comunităţii şi să-şi achite costul mesei din ziua respectivă prin munca efectuată a doua zi, mecanism din care, o dată angrenat, nu mai poţi scăpa decât evadând şi asta dacă se iveşte acest noroc pe care rătăcitorul Veniamin se pare că-l are.

Discursul beletristic al lui Gheorghe Filip este unul debordant prin inventivitate narativă şi verbală dezlănţuită şi umor gâlgâitor în fiecare pagină, inclusiv în cele 18 parodii în versuri, pretextele sau punctele de plecare fiind poeţi cunoscuşi şi arhicunoscuţi ca: Miron Radu Paraschivescu Mihai Eminescu, Zaharia Stancu, Marin Sorescu, Ion Minulescu, Gheorghe Tomozei, George Bacovia, Lucian Blaga, Octavian Goga, ca şi un vechi cântec popular de crâşmă sau de inimă albastră. *Zarea de cenuşă a speranţei* este, întru totul, o carte de zile mari şi care îmbie la un binemeritat şi savuros festin lectural ce nu se uită uşor.

Cristian Gabriel Moraru

IULIAN CHIVU SAU DESPRE POLIVALENȚA SPIRITULUI CRITIC

În cultura română contemporană, observăm cel mai adesea îngustimea spiritului critic, cauzată, în primul rând, de lipsa talentului și a unui orizont cultural larg. În literatură dai, de cele mai multe ori, peste scriitori autosuficienți, care refuză purtarea unui dialog polivalent pe teme literare. Și în domeniul științelor, bunăoară, dai peste așa-zișii „specialiști”, care nu-și pot ridica ochii dincolo de granițele domeniului lor, căruia i-au ridicat un zid înalt până-n cer ca-n basmele românești. Nu de multe ori ai, așadar, ocazia să întâlnești personalități cu o viziune creatoare originală, dotate cu suplețea spiritului critic și posedând o cultură completă, pe care și-o folosesc cu eleganță aristocratică.

În spațiul cultural teleormănean și nu numai, există o nevoie stringentă de ierarhizare axiologică după criterii specifice, care țin de rigorile filologice și nu sunt, prin urmare, dominate de spiritul de gașcă sau de o viziune îngustă, săracă, limitată. Metaforic vorbind, este necesar să defrișezi, cu ajutorul macetei critice, hățișurile junglei literare pentru a ajunge la lumina civilizației.

Unul dintre oamenii de cultură teleormăneni despre mecărțile căruia am scris întotdeauna cu plăcere este Iulian Chivu. Recenta sa apariție editorială, *Heterogene* (Craiova, Editura Sitech, 2018), este un volum de critică literară eclectic, care dă seama de multitudinea de preocupări în sfera culturii ale auctorelui. Atent organizate în opt capitole distincte, *Heterogenele* lui Iulian Chivu sunt o dovadă incontestabilă despre polivalența spiritului său critic.

Primul capitol, consacrat poeziei, cuprinde zece cronici la tot atâtea cărți de versuri. Pe sonetistul brașovean Adrian Munteanu, criticul îl raportează la o ilustră tradiție literară atunci când îi recenzează volumul *Fluturele din fântână*: „Adrian Munteanu se numără, iată, printre cei care continuă și în secolul al douăzecișiunulea să cultive sclipirile de odinioară ale speciei (sonetului, n.n.), așa cum au făcut-o în secolul trecut John Berryman, Seamus Heaney, Pablo Neruda și mulții alții. (…) Cu *Fluturele din fântână*, poetul asigură atent, tăcut și subtil priveghiul clipei din toamnele care sângerează, în umbra zilei, plonjând în gol, strivindu-se de glod și negăsind răgaz să-ntrebe timpul unde e luciul în care ar putea căderea s-o frângă doar o dată, ca să-l parafrazăm pe autor.” (p. 12).

Despre volumul *Umbra lui Midas* al scriitoarei Nicoleta Milea, căreia îi remarcă tendința spre reflecție și sensibilitatea bogată, fixată-n expresie prin superbe metafore, criticul notează conștiincios: „Volumul de versuri, în șapte poeme, sau tot atâtea teme, fiecare distribuit în câte șapte secvențe egale, simetric dispuse în jurul laitmotivului *sunt și nu sunt*, este încă o reverberație a unei teme clasice, poate de o vârstă cu umanitatea însăși, or cel puțin cu vârsta ei mitică.” (p. 15).

Criticul își mai oprește, de asemenea, atenția și asupra volumului bilingv de versuri, *Amurguri/ Sunsets*, semnat de Dorina Brândușa Landèn, „fiindcă face categoric o notă aparte în lirica feminină actuală de la noi prin trăiri de un rafinament special…” (p. 17).

Poetul Virgil Todeasă, autor al volumului *Surâsurile realului*, este declarat drept „un bun cunoscător al mecanismelor comunicării lirice și prin acel banal ispititor, cu care dă varietate titlului, conduce spre imagini și idei nu mai puțin interesante decât în celelalte cazuri.” (p. 21). Tot acestuia îi mai remarcă ironia și reflexivitatea fecundă.

Despre „poemele, uneori cu iz persan [care] amintesc de Rumi, de Hafez și chiar de Omar Khayyam, ori au reflecții subtile de haiku” (p. 23) ale lui Dumitru Velea din volumul *Odettte* sau despre cele 172 de poeme din volumul *De-a fotonii*, semnat de Ion Pachia-Tatomirescu, căruia îi distinge „spiritul complex, remarcabil prin originalitatea viziunilor sale și prin aria travaliului său spiritual” (p. 25), criticul Iulian Chivu scrie cu meticulozitatea unui orfevrier.

În volumul *Sitarul străveziu*, publicat de Dumitru Toma, „poet din spațiul spiritual fecund al Olteniei”, Iulian Chivu descoperă tonalități lirice profunde, afirmând că „Poetul scrie cu maturitatea lecturilor sale, cu știința

literaturii și a limbii.” (p. 29).

Iulian Chivu se apropie empatic și de antologia de autor *Toamna ca o fregată*, în care surprinde „desăvârșirea poetică a Domniței Flori Neaga în zariștea poeziei clasice” (p. 34). În volumul *Drum în casa de iarbă*, criticul află un „univers postmodernist, vag anomic” și opinează că „recomandarea lui Gheorghe Grigurcu, adresată cititorului pe coperta întâi, își are esențialmente relevanța în jocul de-a realul vizibil în poezia Florinei Isache…” (p. 38).

Ultima cronică a acestui prim capitol are în vizor cartea *Cad îngeri din icoane*, de Ana Podaru, despre care autorul notează în final următoarele considerații critice: „Formal, poeta respiră viguros în versul scurt, care o reprezintă nu prin facilitate, ci prin ritmicitatea simțirii, ca sincronie emoțională, pe când versul lung, care o ispitește totuși, trimite cu discursivitate spre respirația largă a mesajelor detașării, predilect al reflectării, situate la limita epicului; Ana Podaru, însă, scrie o poezie de elevată simțire feminină care singură își presimte formele și formulele exprimării.” (p. 43).

În capitolul următor, criticul Iulian Chivu face o oprire specială asupra poeziilor bănățeanului Eugen Dorcescu, despre care crede că este „singurul poet român în viață care are deja o ediție critică” (p. 57). Accentele critice ale lui I. Chivu se întind pe vreo treizeci de pagini și ceva, în finalul capitolului despre opera lirică a acestuia, recomandând să fie citite, pentru aprofundare, eseurile critice ale profesoarei timișorence Mirela-Ioana Borchin, care „se dovedește a fi un cititor atent și avizat al poeziei în general și are capacitatea decodării liricii doresciene după regulile cele mai subtile ale hermeneuticii și criticii literare…” (p. 49).

Capitolul al III-lea este rezervat prozatorilor de cursă lungă. Liviu Comșia, un maestru al prozei românești contemporane, este primul abordat în această secțiune dedicată „pedestrei proze”. Criticul realizează o minuțioasă radiografie a romanului *365 de zile sau întâlnirile și revelațiile Mariei Magdalena* (Editura Tipoalex, 2014), cu care „Liviu Comșia se apropie atent nu numai de o lume reală, incontestabilă, ci și de o mai veche nedumerire transcendentală, intrinsecă efemerității ființei și imanentă factualului de care, sociologic, aceasta nu se poate detașa nici prin aspirații.” (p. 85), pentru ca, mai apoi, să facă portretul „unui visător matur”: Ștefan Dinică, originar din Siliștea lui Marin Preda.

Despre volumul *Tinerețea unui visător*, în care autorul încearcă să refacă epic universul moromețian, criticul conchide: „…Ștefan Dinică continuă consecvent într-un registru tematic particular o experiență scriitoricească bine individualizată, cu pagini excelente în portretistică, cu psihanaliza avizată a personajului, cu simțul sociologic al evenimentului, cu căldura participării emoționale așa cum a mai probat-o și în *Neamuri de la țară* (2008), *Până la iubirea de toamnă* (2009) sau *Mișcarea* (2013).” (p. 90).

În acest capitol al *Heterogenelor* mai întâlnim cronici literare despre următoarele cărți de proză semnate de personalități reprezentative ale literaturii române contemporane: *Apa* (Ed. Mirton, Timișoara, 2016), volum de proză scurtă prefațat de scriitorul Eugen Dorcescu, în care autoarea, Mirela-Ioana Borchin, „face cu har artă literară erudită” (p. 91), *Magia Nisipurilor* (Ed. Sitech, Craiova, 2015), cartea lui Gheorghe Filip, prozator teleormănean cu state vechi, apreciat drept un „prozator subtil, cu un control lucid și versat al discursului, atent cu faptul epic” (p. 100) sau *Iluziografii* (Ed. eLiteratura, București, 2017), romanul poetei Domnica Pop, carte căreia i se relevă o filiație ilustră: „Roman-poem, dincolo de memorial și de jurnal, *Iluziografii* reverberează subtil în literatura copilăriei (*La Medeleni* al lui Ionel Teodoreanu, *Singur pe lume* al lui Hector Malot, *Mama* lui Maxim Gorki etc.).” (p. 102). Singurul reproș care i s-ar putea face distinsului critic roșiorean este că prefața, respectiv cronica la acest roman, ar fi trebuit topite într-un singur studiu critic.

Odată cu capitolul IV, Iulian Chivu se întoarce la dragostea dintâi, și anume, la *Etnologie*. Astfel, această secțiune a cărții cuprinde mai multe texte critice, dintre care se remarcă studiile *Aspecte de sociologie rurală în Moromeții (vol. I)* și *Rațiunile și rigorile metodei la Ovidiu Bârlea*. În chip de **coronat opus** al acestui capitol se află medalionul literar dedicat ilustrului folclorist teleormănean Iordan Datcu, cu prilejul împlinirii frumoasei vârste de 85 de ani.

În capitolul V, intitulat *Idei. Interpretări*, criticul trece în alt domeniu al spiritului care l-a consacrat, și anume, acela al eseisticii subtile în care face o pertinentă critică a ideilor. Peste o duzină de autori de eseuri filosofice și/sau teologice (R.G. Collingwood, John R. Searle, Sam Harris, Kanāda, Petre Țuțea, John Hick, Albert Camus, Vasile Andru ş.a.) sunt invitați de Iulian Chivu să fie convivi la masa gândirii dialectice din cartea sa.

Capitolul VI, intitulat *Biobibliografii, Orizonturi critice*, reunește în prima parte mai multe contribuții exegetice despre cărțile lui Stan V. Cristea, Liviu Rusu, Mihail Diaconescu, Liviu Comșia, Mirela-Ioana Borchin, pentru ca, în a doua parte, autorul să se lase pradă daimonului teoretic, incluzând trei eseuri despre critica literară.

Trei cronici la cărți semnate de Magda Ursache, Cornel Nistea și Dumitru Hurubă, respectiv un consistent eseu despre *Personalism*-ul *identitar românesc* și câteva *Reflecții centenare* alcătuiesc substanța unui al șaptelea capitol, intitulat programatic *Atitudini*.

Note, capitolul final al tomului de 351 de pagini, adună două necrologuri dedicate unor personalități culturale reprezentative cum sunt Aurelian Scrima, fondatorul editurii Herald din București, sau prozatorul roșiorean Gheorghe Stroe.

Două reflecții, scrise în urma unor vizite la centrele de detenție comuniste de la Ocnele Mari și Ocnița, și două semnale editoriale despre Colocviile revistei „Banchetul” din 10-11 noiembrie 2017, respectiv despre revista „Antilethe”, rotunjesc cartea *Heterogene*, despre care autorul ei, Iulian Chivu, afirmă în *Pro nominem libri*: „Heterogenia este o calitate a naturii și a făptuirii care nu cauzează nimic prin sine, ci relevă cel mult. Ea nu pune concludența ordinului sub argumentul speciei. *Heterogene*, în consecință, înseamnă doar un răspuns pertinent al receptării ei ca atare în holograma spiritului postmodern, în opțiuni, în idei, în atitudini.” (p. 8).

Passionaria Stoicescu

ÎNCĂ POEZIE PATRIOTICĂ...

Maiestuoasă, desuetă, pentru că a fost compromisă în socialism prin multele texte literare adulatoare, poezia dedicată patriei încă suscită un viu interes pentru o autoare neaoșă contemporană. Maria Chirtoacă, profesor de limba română la Câmpulung Muscel, semnatară a multor cărți de versuri pentru cei mici (12), dar și pentru cei mari (46), încheagă în noul său volum, **Portative spre lumină** (Editura Gimax, 2018), o structură unitară vizând **țara**, **meleagul natal al Câmpulungului**, **satul** migrând spre oraș, **istoria** locurilor, **strămoșii**, **eroii**, **contemporanii**, **Revoluția**, **continuitatea**, **limba română**, **dorul de Eminescu**, **românismul** și **tradițiile** lui, gânduri pentru **libertate** și **pace**, chipul rotund al **României Mari, istorice**, o pledoarie pentru **Unire**, **pace** și **nedezbinare**.

Eșecul reformelor economice, politice, sociale, culturale de după Revoluție a aruncat o umbră asupra literaturii patriotice. Dar dacă ea este una adevărată, literatura, fie în vers clasic, fie în cel alb, își justifică mersul „*spre lumină*", în chip de „*portativ*", așa cum sunt gândurile autoarei. Ca un bun dascăl, ce propovăduiește elevilor săi zicerea Vladimirescului, precum că *Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor*, cu convingerea că norodul e norod, iar nu „nărod", încă din primele pagini ale cărții este anunțată o profesiune de credință: *Undeva e-un dor ce doare:/ Din durerea lui deșartă/ Și la sfânta lui chemare,/ Noi, românii, facem artă.*" („Dorul") și încă: *Cetatea mea de scaun este țara/…/ Cu amintiri ce nu mai au temei/ Cu amintiri ce luptă să rămâie,/ Cu voievozi ce-și îndulcesc povara/ De cronici lungi, de lanțuri și prigoană./ Cetatea mea de scaun este țara/ Și versul meu, pe fruntea ei, coroană.*" („Ctitorie")

Cum se vede, e posibilă azi o literatură patriotică, cu condiția ca ea să fie citită, simțită și scrisă cu sinceritate și angajare. Patriotismul exprimă, în fond, comuniunea sufletească între cei de odinioară și cei de azi, dar și răspunderea pentru cei ce vor veni, cercul închis între trecut, prezent și viitor, apartenența noastră la poporul român și la națiunea română. Patria și poporul ei dau fiecărui fiu **limba maternă** și **credința** în care ne-am născut, totul însă prin iubire: *Iubim adânc, iubim ca voievozii/ Și ca străbunii sfârtecați pe roată/ Țara de azi și cea de ieri, mușcată/ De sulițe, de săbii, de explozii./ Iubim avid, iubim cireșii-n floare/ Și răsăritul zilei, policrom,/ Iubim minunea ce se cheamă om,/ Țara de azi și țara viitoare./ Iubim etern ca muntele și marea,/ Iubim statornic și iubim frumos,/ Iubim nevoia de-a urma cărarea/ Acelui pisc ce l-am numit Hristos.* („Iubiri")

Iar dacă blagian „*limba este întâiul mare poem al unui popor*", iată cum simte asta și scrie profesorul de română Maria Chirtoacă: *De tine dorul șesului ne leagă/ Și-al muntelui cu piscul avântat/ Și niciun alt suspin din lumea-ntreagă/ Asemeni ție nu ne-a-nfiorat./ Limbă română dulce ca lumina/ Ce cade lin pe colțul meu de rai,/ Tu ne fixezi pe toți în rădăcina/ Din care înflorim cu-același grai.* („Limbă română")

Portative spre lumină înseamnă practic o antologare a sentimentelor traduse liric în chip de ofrandă **satului**, în care, după Petre Țuțea, „*țăranul este omul absolut*": *E voievod la el acasă, satul/ Își poartă demn hlamida pe grumaz/ Veghind în zori pe câmpuri semănatul/ Și adunând recolta la amiaz./ Din când în când mai vin stihii din zare,/ Se mai pornește-n vânt câte-un necaz,/ Și-oricât ar fi urgia-n jur de mare/ O spulberă luptând ca un viteaz.* („La el acasă") sau: *Sat românesc cu flori de măr pe poale,/ Cu brațe răsfirate pe cărări,/ Revin mereu la cuiburile tale/ Ca păsările neamului, din zări./ La rostul tău mă-ntorc prin rădăcină/ Și-n râul tău cu toată viața curg,/ Ducând cu mine cântec și lumină/ Și răsărit de soare și amurg.* („Sat românesc"), **orașului Câmpulung** în care trăiește: *Spre Câmpulung privește-același soare/ Cu-aceeași față multimilenară/ Și încălzește-același plai pe care/ Se-ntemeia de mult această țară./ La Câmpulung cu brazi albiți pe tâmple/ De câtă bătrânețe au în fire,/ Minuni puteau atâtea să se-ntâmple,/ Încât și zeii-n ceruri să se mire,/ Iar muzele, în straiul lor de aur/ Să ne aducă-atâta frenezie,/ Încât și noi, cu har de meșter faur/ Să facem viața noastră poezie.* („Același plai"), **strămoșilor** – Basarab și

Negru-Vodă, **Revoluției**, care n-a adus schimbările visate, ba chiar plătite cu jertfe omenești: *Învățăm aclamând pe ruine,/ Ce ușor se destramă un tron./ Numai trenul eroilor vine/ Din demult cu același vagon/ Zdrențuit și prădat la peron./…/ Noi trăim într-o lume coruptă,/ Risipiți precum frunzele-n vânt/ Cine moare cinstit într-o luptă,/ Cine cade de gloanțe înfrânt,/ N-are timp să mai creadă-n cuvânt.* („Revoluția"), **libertății**, **păcii**, **României Mari**: *Am vâslit mereu/ Spre limanul Unirii./ Nu știam nici eu/ Dincotro bate vântul,/ Dincotro vin norii,/ Nici de unde vor răsări/ În sfârșit zorii./ Valurile vremii înspumate/ Se zbăteau în larg,/ Cerul atârna-n libertate/ De catarg,/ Doar busola din inima mea/ Vedea/ Din zare în zare/ O dragoste fără hotare…* („Spre limanul Unirii")

Muzicală până și în poemele în vers alb, în care cezura ține loc de rimă, Maria Chirtoacă este vizibil marcată de versul popular, excesiv melodios *În orchestra limbii române*, titlu de ciclu dat de autoare în cuprinsul cărții: *Poezia populară/ E ca noaptea cea de vară/ Și ca vântul fără frâie:/ Răcorește și mângâie./ Cine-o facentinerește,/ Cine-o știe, fericește,/ Cine-o spune-ndrăgostit/ Este-n ceruri răsplătit,/ Cine-o cântă cu dulceață,/ Câmpurilor le dă viață.* („Poezia populară")

Stilul dovedește simplitate, sinceritate, sentimente profunde în straie nesofisticate, dar oricum sub auspiciile valorii estetice și de utilitate didactică. Regimul unei astfel de poezii e discret, cameral, fără acute care să izbucnească în săli pline, dar care izbutește să te umple de admirație și mândrie la această vreme a furiei, urii și dezbinării, a batjocoririi ideii de patriotism.

Volumul poate părea monocord tematic, dar având în vedere dispoziția lirică a autoarei și pentru literatura dedicată copiilor, gen care ni se pare a fi destul de dificil de realizat, precum și pentru specia umoristică a epigramei, de asemenea, deloc aflat la îndemâna oricui, credem că Maria Chirtoacă își întregește prin această nouă apariție de succes o planetă rotundă de poet.

Ana Dobre

REVERBERAȚII ÎN LUMINILE CUVÂNTULUI

Nenumărate au fost imaginile care au surprins, în metafore sintetizatoare, desenul unic al lumii – lotusul cu o mie de petale, pentagrama, simbolul yin-yang etc... Conștiință interogativă, omul nu încetează să-și afirme uimirea, curiozitatea, dorința insațiabilă de cunoaștere. Prin intuiție sau prin rațiune, nu încetăm a străpunge insidiile realului. Predominant intuitivă, intuiția fiind forma superioară a inteligenței, căci presupune înțelegerea unui mister înainte de a-l putea explica prin rațiune, femeia, spunea Mircea Eliade, are, înaintea rațiunii prevalente a bărbatului, acces la partea tainică, metafizică a existenței. Dacă sacrul este permanent camuflat în profan, femeia, prin însăși această intuiție, „vede" teofaniile, hierofaniile. Lumina este metafora sintetizatoare care permite revelația.

Noul volum al Mariei Sturdza-Clopotaru, *Am ales lumina!* (Editura Semne, București, 2017), după debutul din 2013 cu *Poarta lirică*, se constituie în jurul simbolului luminii, prin frecvență și recurență, adevărat laitmotiv structurant și coagulant, întrucât presupune relația eului nu numai cu fizica realului, în *lumea noastră cea de toate zilele*, ci și cu metafizica ei.

Volumul, alcătuit din două părți, *Călătorind în lumină* și *Valsând printre fluturi*, relevă preocuparea pentru spiritualitate a poetei, ceea ce conferă poeziei sale un anume ezoterism. Nefiind ermetic, nici ermetizant, acest ezoterism tinde spre exoteric, relevând încercările poetei de a-și înțelege situarea în lume și de a avea acces la ceea ce constituie miracolul lumii, misterul ei.

Poeziile propun o imagine coerentă a unei geneze, acesta fiind modul în care Maria Sturdza-Clopotaru înțelege, la modul liric, facerea lumii și a propriei ființe – ca spirit din/în lumină, „spirală de lumină". Ființa-lumină nu este doar un contemplator al plămădirii lumii și existenței, ci participant direct, parte consubstanțială a creației: „...iar când spirala de lumină/ se-nalță-n mine

șerpuind/ precum un Fluviu Viu de Foc/ mărturisesc trăiesc fiorul/ că-n toate este EL DIVINUL/ CREATORUL”.

Maria Sturdza-Clopotaru scrie o poezie conceptuală, a ideilor, fiind aproape indiferentă la decripțiile confesive care, în general, au clasicizat poezia femeilor, ducând-o în ceea ce, cu ușoară maliție, a fost considerată poezia feminină. Preocupările ei depășesc modul comun de a înțelege lirismul, depășind așa-numita poezie feminină, prin accesul la idee, poezia sa înscriindu-se pe orbita masculinității, a poeziei grave, preocupate de marile probleme existențiale.

Prima poezie, *Nectarul florii de aur*, titlu ales și pentru o microantologie bilingvă româno-chineză, este o ușă care se deschide pentru a ne introduce în acest imaginar artistic, având valoare unei arte poetice *sui-generis*. Poezia relevă preocuparea pentru dimensiunea spirituală a existenței, pentru spiritualitate. Maria Sturdza-Clopotaru a ales contemplarea spectacolului infinit evanescent al lumii și „tăcerea neclintită a clipei”. Ea găsește în taoism nu atât o religie, cât o filosofie de viață, căci îi oferă o explicitare coerentă a lumii, o *cale* pentru a accede la sens, la adevăr, în toată relativitate lui și în ciuda acestui fapt.

Ultima poezie, *Primăvara cuvintelor*, este un fel de concluzie la acest demers care spune povestea eului în căutarea sinelui, care a înțeles că lumea aceasta *de jos* este reflectarea lumii *de sus*, „ceea ce este la fel/ cu ceea ce e jos”, *precum în cer așa și pe pământ*, altfel spus. Sufletul eului are revelația armoniei universale: „...conectat la/ Oceanu Iubirii/ mi-e sufletul/ ca un pom înflorit/ din el/ spre voi îmi revărs/ petale de flori/ în cuvinte”. Poetul, care „cu sufletul scrie”, parte „din lumea duală”, care „se-avântă/ pe Calea Luminii cea Sfântă”, este un intermediar între Cer și Pământ, având un destin de creator, creația sa având statutul de *mimesis* al marii creații divine: „...atinge mesajele-coduri/ ce-nmănunchează ideea/ și soarbe în taină/ fotoni de lumină octave culori/ alchimizând pe Pământ/ Adevăru-n Cuvânt”.

Călătorind în lumină, prima parte a volumului, reliefează o poezie ezoterică, o poezia a cunoașterii de sine. *Chenoză* este poezia care sintetizează întreaga tematică a acestei prime secțiuni. Prin sugestiile ce le degajă, titlul trimite la *Filip* 2, 5-7, care explică chenoza ca provenit din gr. *kenosis* ce s-ar traduce prin *deșertare*, referindu-se *la condiția de smerenie și de umilire*, definind-o drept starea de „deșertare și golire pe care Fiul lui Dumnezeu o asumă la întruparea Sa ca act de ascultare față de Dumnezeu-Tatăl”. Esența destinului omenesc rezidă, crede poeta, în această îndumnezeire a firii omenești, consecință a uniunii ipostatice, evidențiind adevărul că Dumnezeu însuși, întrupat în Fiul Său, Hristos, devine participant la condiția omului. Iisus este, deopotrivă, Dumnezeu adevărat și Om adevărat, dând, *ipso facto*, omului posibilitatea accederii spre Dumnezeu, spre absolut, ca și posibilitatea unirii cu El prin har. Maria Sturdza-Clopotaru înțelege „dorul înalt și sublim”, înțelegând, totodată, și marea șansă a omului de a accede la marea taină: „...de când însuși Christosu’ Luminii/ prin chenotice stări a coborât în omeneasca făptură/ să-i înțeleagă de-aproape amarul/ de-atunci până astăzi de la monahi la mirenii/ ce-n inimă-și poartă rugăciunea nefrântă/ când le preschimbă lacrima în mir/ le reaprinde candela și harul/ astfel Cuvânt de zidire devine Lucrarea/ Cerească și Luminată Cărarea// la fel și ființa-mi smerită/ primenită în lacrimi tânguiri și suspine/ nădăjduiește în ceasul de taină și rugă/ la împlinirea Făgăduinței Divine”.

Lumea este presărată de semne, mai bune sau mai rele, semne care însoțesc „aura vie” a Pământului frumos. Deși unele dintre aceste semne anunță „apocaliptice vremuri cumplite”, poeta nu insistă pe apocatastază, încredințată că „Marele Spirit” protejează această lume, menținând lumina: „...când te vei trezi/ din somnul ignoranței (...)/ atunci Marele Spirit/ te va îmbrăca în lumină/ și-ți va reda/ Nemurirea”.

Destinul uman este limitat de moarte. *Marele zăgaz* are rezonanțe din celebra invocație a lui Lucian Blaga, atins de tristețea metafizică a marii treceri: „Oprește trecerea! Știu că unde nu e moarte, nu e nici iubire – și, totuși, te rog: Oprește, Doamne, trecerea cu care ne măsori destrămarea!” Imaginarul sugerat conține metafora heracliteană *panta rhei*, a timpului, care curge implacabil și ireversibil, și efigia omului în raport cu destinul său. Niciun zăgaz nu poate opri trecerea: „nu-mi opri lacrima scăpată în vânt/ în anotimpul iertării...” Totuși, trecerea este pentru poetă și o *petrecere*, o succesiune în timp a generațiilor, trecerea dincolo de *marele zăgaz* fiind o altă formă de viață.

A doua parte a volumului, *Valsând printre fluturi*, nu mai are tensiunea lirică a primei părți. Ezoterismul se stinge în exoteric, poeta fiind acum preocupată de a-și face inteligibil visul de creație. Iubirea este sentimentul plenar și complex care, efect al înțelegerii chenotice, îi îngăduie accesul la „necunoscutul din noi”, situând-o „între Alfa și Omega”. Atinsă de dorul existențial, poeta conchide, fără pesimism, cu seninătatea ciobanului mioritic: „...sunt doar o pauză/ între cele două veșnicii”. Poezia reprezentativă pentru această uimire extatică a eului este poezia omonimă a secțiunii, adevărat *credo* referitor la tripla relație a eului – cu sine, cu lumea, cu ceilalți: „mă bucuram de viață (...)/ valsând printre fluturi mistuitor extaz (...)/ trăiam eternitatea (...)/ mai bine știu c-am fost/ și fluture și floare/ că sufletul mi-e viu/ că dragostea nu moare”.

Visul poetului este greu de cuprins. Visul poetei Maria Sturdza-Clopotaru este inteligibil, întrucât poezia îi poartă sufletul, visurile, aspirațiile. Maria Sturdza-Clopotaru visează la Cuvântul „sămânță vie stelară”, care să o reveleze, pentru ca prin această revelație să se integreze armoniei universale. Alegând lumina, poeta a ales frumusețea. Iar frumusețea va salva lumea...

***

POEZIA – UN SEZON CÂT O VIAȚĂ

Un volum atipic este *Un sezon cât o viață* de Carmen Tania Grigore (Editura Editgraph, Buzău, 2012), întrucât poeta a ales să plaseze poemul care dă titlul volumului la final. Așadar, nu o posibilă artă poetică, nu o poezie revelatorie pentru modul de a înțelege creația și/sau raportul creatorului cu lumea și cu propria creație, care să devină, *ipso facto*, *ușa* ce introduce într-un univers imaginar, ci o definiție a eului care încheie volumul ca un epilog, pentru a sugera astfel o triplă relație în coincidența dintre viață și creație: „străbat un munte de răbdare/ pe versantul acesta defrișări de vorbe/ pe celălalt plantații de cuvinte/ departe/ tot mai departe/ clopote vestesc ora de vecernie// cu ploaia pe umeri sunt mai puternică,/ mă pot strecura mai fluid/ spre miezul făgăduinței/ ca un copil din flori/ în căutarea semințelor;// aud cum sfârâie în coaja copacilor/ nodul de chihlimbar/ și mă întreb/ la ce bun înstrăinarea// la ce bun plânsul dintr-un ochi vegetal”...

Predominant vizuală, această poezie fixează lumina pe relația eului cu sine în efortul de a urca în timp pe muntele răbdării, având ca versanți „defrișări de cuvinte, unul, iar celălalt, „plantații de cuvinte". Poeta operează cu propriile sensuri, introducând nuanțe clarificatoare între cuvinte și vorbe, așadar, între esențial și superficial, între, probabil, scriitură și realul efemer, pentru a releva modul personal în care se raportează sferei de cuvinte.

Poezia care deschide volumul, *Scrisoare pentru mama*, relevă intenția poetei de a fixa repere, acele *semne* necesare pentru a nu se rătăci în trecut, de a nu se înstrăina de sine. O „memorie grăbită" o conduce spre tăceri revelatorii, dar și spre exprimarea îngândurată în treceri „de la o afirmație la alta", *legând* cuvintele de sensuri care să-i reveleze suișul. Poemul la care visează Carmen Tania Grigore nu este „altceva decât o inspirație", întrucât poemul vizat aspiră la completitudine și sinteză metaforico-simbolică, o reprezentare personală a realului reflectat într-o imagine care ține de virtualul creației: „din toate lucrurile ies aripi/ numai mâna mea rămâne intactă//(...) mă umplu de amintiri/ până cânt inima e saturată/ și se scufundă/ ca un batiscaf războinic".

Realitatea este figurată prin multiple simboluri: *oglinda* – spațiu al virtualului, prin recurență, un adevărat laitmotiv, *ceața*, *somnul*, preludiu al morții. E o irealitate pe care poeta o privește diferit în funcție de stările interioare: „oglinda mă sperie/ și evit contactul/ cu realitatea". Mișcarea retractilă – „mă retrag în mine/ cu mișcări de felină", relevă simbolismul relației *afară*, în lume vs *înăuntru*, în sine. Armonizarea eului înseamnă armonizarea interior-exterior, eul fiind absolutamente social, aflat în tripla relație cu sine, cu lumea, cu ceilalți.

În „alertă sentimentală", „atacat de gânduri", acest eu se fixează într-o *așteptare* promițătoare care determină introspecția și judecata de sine: „ferecată în trup am o altă identitate/ inima crește din nu știu ce rațiuni/ apoi descrește când redevin eu/ cămașa de noapte îmi este învelișul". Călătoriile poetei sunt mai ales interioare, prin „locurile pustii" ale propriului sine pentru a potoli „flacăra multiplicat-n gânduri".

Dintre stările lirice ale eului, cea mai tulburătoare este *ezitarea*, acea ezitare care presupune interogația pornind din îndoieli și incertitudini. Imaginile pe care le surprinde pe ecranul interior al eului au concretul evanescentului, conținând sugestia imponderabilelor și inefabilelor sufletului: „afară a început/ pledoaria unei/ posibile descătușări,/ instinctual mi-am retras/ cuvintele cu potențial de negare,/ fiecare scâncet de un zvon,// o larmă metalică/ prin corbi se prăvale,// se ascunde o foame de flori/ prin poeți,/ la ușă îmi plânge/ îmbătrânit și desculț/ un amnezic,/ de atâta tristețe am ezitat să-l alung/ și a intrat în versul/ anume pregătit pentru tata"...

În toamna vieții, Carmen Tania Grigore face „dezvăluiri de septembrie" și constată că linia vieții „traversează cu întrerupere" un timp nerăbdător, că, în absența unor momente edificatoare și clarificatoare pentru relația dintre viață și destin, omul nu poate întoarce clepsidra decât în sensul recuperării memoriei și al făuririi mitului personal. Timpul obiectiv al istoriei este ireversibil. Prin mit personal, acest timp istoric, obiectiv, egal în curgerea lui continuă, devine timp mitic, subiectiv, reversibil prin rememorare și retrăire în dimensiunile interioare și interiorizate ale creației proprii.

Poezia pe care o scrie Carmen Tania Grigore are parfumul îmbrățișării cuvintelor și al tăcerilor dintre cuvinte, configurând un imaginar în care cerul se constituie din multiplicarea ochilor a căror privire este întoarsă spre metafizica concretului sufletesc. Este acesta un mod de a înțelege că poezia este descătușarea unor energii interioare, iar poetul – propriul intermediar. Este acesta *un sezon cât o viață*, imaginarul peste care Carmen Tania Grigore este unicul proprietar.

Florin-Corneliu Popovici

MIC TRATAT DE DESÎNSINGURARE

Deşi n-o cunosc pe Ana Barton, decât vag şi eminamente incomplet din textele sale, nu am avut niciun moment impulsul de a o suspecta de egocentrismul propriu artistului la tinereţe. Mai degrabă, intuiesc în ea o rară capacitate de a se dedica. Citind-o, am întâlnit un om lucid, cu o poftă nebună de viaţă, cu o duioşie maternă netrucată şi, invariabil, cu un umor dezinvolt împănat cu girafe şi cu ghiduşii lingvistice, chiar şi atunci când vorbeşte despre lucrurile grave.

Ana e tipul de om care găseşte soluţii pentru ieşirea din impas. Al ei şi/sau al personajelor care-i populează povestirile şi pe care reuşeşte să le pună, mai de fiecare dată, într-o lumină favorabilă. Ana cea bună şi personajele sale se încăpăţânează să nu piardă. Nu din solemnitatea momentelor aurorale, nu locul fruntaş pe podium, nu pariul cu existenţa, nu oportunităţi sau trenuri ultime, ci încrederea în sine. Ea e cea care sparge barierele intimismului, făcându-şi publice confesiunile, micile victorii, eşecurile, speranţele, dorinţele şi trăirile, în spiritul detabuizării sănătoase pe care o practică în viaţa de zi de zi. Ana se scrie pe sine, îşi „încondeiază" sinele, şi-l face aliat, trăieşte, dar mai ales îşi retrăieşte viaţa relatând-o cadru cu cadru, având curajul de a şi-o asuma.

Cu **Pervazul lui Dumnezeu** (București, Ed. Humanitas, 2016, 249 p.), Ana își continuă „rătăcirile" începute în **Jurământ de rătăcire**, rătăciri „bune", pe șase niveluri, tot atâtea trepte ale inițierii, ucenicii simbolice, „dinafarele" ei, răspuns dat de cea „asediată de aproximări" (p. 13). Ana Barton se crește pe sine cu ajutorul *scrisului ca (pro)misiune*. Ieșirile ei în afara sinelui, în decorul propriilor (po)vestiri sunt tot atâtea deplieri simbolice, încercări de autoexplicare: „înțelegea de-acum că viața e tocmai ce n-apuci să faci când alergi să rezolvi mici tâmpenii. Sau, mai rău, însăși alergătura" (p. 13).

Întâlnirea cu Dumnezeu „mediteraneeanul" e un popas scriitoricesc prin care autoarea ne propune să ne tragem sufletul/sinele. *Carte a întâlnirilor fericite, a dezirosirii și a iubirii*, **Pervazul lui Dumnezeu** își conține morala: aveți grijă de viața voastră, de timpul vostru, aveți grijă la cum existați. Dumnezeul Anei e un tip cu simțul umorului, jovial, dezinvolt, care știe să râdă, cu multiple calități, dar și cu lipsuri, foarte asemănător cu cel din cântecul Joanei Osborne, **One Of Us**. Iubitor de soare, fumător de țigări fără filtru (de la care și tușește), „fără vârstă", dar și îmbrăcat *casual*, când în pantaloni ce făcuseră genunchi (**Pervazul lui Dumnezeu**), când „în blugi, cu o cămașă roșie, din mătase naturală, cu ghete sport în picioare" (p. 15), care abolește barierele între om și divinitate. E Dumnezeul cu „un infinit de buzunare. În ele adăpostește copii, oameni (care se cred) mari, pisici, căței, levănțică, frunze de untișor, baobabi, doi vulcani activi și unul stins, recipiente de sticlă, pline cu dragoste distilată, praf de stele, vulpi, bufnițe și, la capăt, lumină. Și mai are un pervaz înalt, înalt și lat, lat, cât să-L cuprindă și să-L țină bine când se-agață de el ca să se uite la noi, să vadă de-afară cum ne e înăuntru" (p. 230), e Entitatea care „Stătea pe un scaun de răchită, în dreapta cascadei, la umbră, sub un dud, și se legăna pe un ritm de bossa-nova" (p. 231).

Prin **Pervazul lui Dumnezeu** Ana își lămurește fricile: „numai de vii mi-e frică […]. Morții sunt eminamente cumsecade" (p. 17). *Poveștile* ei sunt *de tip leagăn*, iar *cartea, pârleaz*. Povestind, Ana *se* povestește: „Am ascultat cum bate timpul în oameni" (p. 18).

Ana Barton nu urmărește spectaculosul. Unchii, mătușile, bunicii, copiii racolați din imediata sa vecinătate, cei care recompun o atmosferă patriarhală, dulce, prietenoasă, plină de nostos, sunt protagoniști ai unor *povești de tip șotron*, sărituri într-un picior în *illo tempore*. Legăturile pe care scriitoarea le realizează sunt legături sănătoase, profitabile din punct de vedere literar, cu personaje simple, dar nu simpliste. Centrul de atenție al Anei se mută de fiecare dată pe om. Ana știe să (se) privească: în sus, în jos, în sine (forul interior), panoramic, „are ochi" pentru unitate în diversitate: „În nopțile alea vechi, cerul venea foarte aproape de oameni. Și nu cădea niciodată" (p. 21).

Ana Barton *face „antreprenoriat" cu propriile-i vise*.

Poveștile ei, cu personaje-zei, ieșiri în drum și la drum, sunt *povești-fântână, spații de locuit*. *Ana trăiește în, cu și prin apa neîncepută a poveștilor sale.* Idiomul „Copilărie la țară" (p. 23) e mise en abyme-ul, panoplia întregii sale creații. Atașamentul ei față de povestire face din **Pervazul lui Dumnezeu** o *carte a aleanului*.

Definitoriu pentru personajele pe care le regăsim aici e faptul că râd mult, că nu-și iau viața (prea) în serios, niciodată la modul fatalist, tragic. Majoritatea sunt detașate, înțeleg rostul existențial. Contaminante, joviale, de acțiune (nu stau locului defel), ele ni-l aduc pe „acasă" pe tavă. *Ana își este sieși poveste.* Cele șase pervazuri sunt tot atâtea despresurări, demolări de ziduri, intrări în „legalitatea" propriilor vise. **Pervazul lui Dumnezeu** își propune să destructureze încrâncenarea, trăitul în zadar și să instaureze voia bună, detașarea, calmul, așezarea în sine. Scriitură de „trecere", de tip frontieră, „prospect de femeie", povești ale aplecării peste pervaz, ale văzutului dincolo de, **Pervazul lui Dumnezeu** împletește firele roșu și alb ale primăvăraticului mărțișor început în **Inimă roșie cu lapte dulce**. *Carte de tip chihlimbar, halou*, **Pervazul lui Dumnezeu** e și un *mic tratat de dezînsingurare*, evaziune în oniric.

Poveștile Anei Barton curg firesc, sunt „lichide", văluri palatine, au gustul cafelei aburinde, „cu fericirea la purtător" (p. 69). Dumnezeului tip fain, cumsecade, „de-al nostru", îi urmează **Dumnezoii**, nu sunt doar „Nişte oameni" banali, ci oameni însemnaţi. O dovedeşte semnul distinctiv din pieptul acestora, „un nod mic în stern" (p. 67), de unde predestinarea eroică. Eroismul (şi deopotrivă tragismul) Dumnezoilor constă în aceea că nu sunt fiinţe eterate, ci fiinţe materializate-n trup. Dumnezoii Anei sunt unici, originari şi originali, ei nu ţin seama de Dumnezeu, ci doar de oameni. Când clachează, se sinucid, ies din scenă, predau ştafeta. Migrenele, durerile atroce de cap, îi fac să-şi piardă raţiunea. Devin brusc hübrici, temperamentali, vii. Uneori, Dumnezoii se supără, pun la inimă şi la suflet. După care se oblojesc cu nitroglicerină.

Ana Barton scrie cu dor, din dor, uneori cu patimă. Ce rezultă e o *proză radiantă, aureolată, nimbată, celebratoare* a trăitului. În poveștile ei se râde mult, semn al deschiderii, al deplierii spre „celălalt". *Poveștile Anei Barton sunt intrări-ieșiri din „lumtuneric"* (p. 184), sunt istorisiri rupte din timp, cu obsesive referiri la vârsta paradisiacă, copilăria. Există la Ana pervazuri permisive, ușor de trecut, dar și pervazuri (de tip barieră) care i se refuză sistematic, ireversibilitatea timpului fiind unul dintre ele. Există pervazuri văzute (dinăuntru spre în afară, dar și invers, de unde și relația privitor-privit), după cum există și pervazuri nevăzute, capcană. *Gândurile, amintirile sunt și ele pervazuri*. Unele dintre ele sunt reale, altele imaginare. *Poveștile Anei Barton aduc și sunt purtătoare de tihnă. Povestind, Ana își este sieși „acasă".* Personajelor de tip axis le sunt proprii simboluri de tip axis.

Uneori, aplecarea peste pervaz îi creează Anei senzația de vertij. Alteori, pervazul e sinonim cu trambulina, cu toboganul și rampa. Când e nostalgică, pervazurile Anei devin rafturi în fața ferestrei, prilej de etalări și de *spuneri-expuneri*, moment în care geamurile capătă brusc dimensiunile vitrinei prin care pătrunde și se scurge lumina, viața și copilăria. Prin povești, Ana e „viabilă" (p. 194). *Poveștile ei sunt povești-inimi*.

Pervazul Anei e un simbol ambivalent. Căderile ei (controlate sau nu, premeditate sau nu) se pot produce în hău, dar și în sus. Ultimele sunt *căderi inverse, paradoxale*. *Căderile-i, tot atâtea decăderi*. Când pervazurile sunt de sticlă, transparența celor două lumi este maximă. Prin **Pervazul lui Dumnezeu**, Ana își demonstrează sieși că își trebuiește, *croindu-și prozele după calapodul propriului suflet*. La Ana Barton pervazul funcționează ca limită între două lumi: lumea reală și lumea fantastă.

Pervazul lui Dumnezeu este o *carte a bucuriei*. De Dumnezeul Anei nu te temi, nu te simți strivit și nici dominat. Nu e un *deus absconditus*, ci unul extrem de accesibil, de simpatic, de gașcă, la îndemână, ușor și plăcut de frecventat, prieten, dezhierofanizat, detabuizat, puternic, de încredere, în afara dogmelor sau a principiilor castratoare. E un Dumnezeu relativ spiritualizat, deschis la nou și la experiment, care respinge adulația, habotnicia, jertfa, un Dumnezeu care nu pune pe răboj, ci își tratează creaturile-prieteni de la egal la egal. Simplu spus, e un Dumnezeu pe care se poate conta în orice împrejurare.

Cornel Galben

ADUSE... DIN CONDEI

Cochetând cu literatura după 1990, economistul Octav Dospinescu a găsit în Grupul de Literatură și Artă „Metafore comăneștene” climatul potrivit pentru ca hobby-ul său să capete consistența necesară trecerii la o altă etapă.

Încurajat de mentorul acestuia, poetul Leonid Iacob, și de colegii cu care se duela cu diverse prilejuri, epigramistul de azi și-a înmuiat tot mai des penița în cerneală, înțepând cu vitriolul ei nu doar bâlbâielile și hibele celor antrenați în dezbaterile literare și de idei, ci și tarele unei societăți tot mai decăzute, începând cu guvernanții și sfârșind cu cei pentru care banul înseamnă totul.

Aduse... *Din condei* (Iași, Editura PIM, 2018), epigramele sale au ieșit încet-încet și în lume, după debutul din revista „Plumb” umoristul decizând recent că e cazul să le adune și într-o carte, una de format mic, să poată fi purtată în buzunar sau lângă inimă, pentru a te înveseli în momentele când tristețea dă năvală.

Prima secvență – *În vârful peniței* – grupează catrene cu o tematică largă, de atenție bucurându-se îndeosebi domnișoarele, soțiile și soacrele, cărora li se alătură bețivii, lingușitorii, parveniții, traseiștii, miniștrii, proștii, hapsânii, șefii, avarii și înșiruirea ar putea continua.

Iată, de pildă, cum e surprins un ministru dintre cei ce se tot perindă prin guvernele postdecembriste: *Lanvățământ era ministru / Și voia să mai rămână / Chiar de-a fost surprins, sinistru, / Violând limba română*. („Academică”) și, tot din aceeași gamă, o altă „Constatare tristă”: *Cu banii eu nu-s cu ministrul / Pe același plan să stau: / El îi ia făr’ să muncească / Eu muncesc și nu îi iau*.

Surprins de autor, echilibrul casnic arată pentru consoartă destul de bine (*Cea mai bună căsnicie / Tre’ să fie balansată: / El s-asculte de soție, / Ea, să fie ascultată*.), inclusiv când face cură de slăbire: *Mândra mea are un scop: / Să slăbească ea dorește. / Nu mănâncă mai deloc, / Însă leafa mi-o halește*.

De vină în atari situații sunt cei ce n-au ținut cont de sfaturile avizate (*Azi mă-nsor, îmi dai un sfat? / Zice-amicul ageamiu. / Ți-aș da unul imediat, / Dar mă tem că-i prea târziu*.), așa că, dacă au de gând să-și înece amarul în vin după ce au deschis, neinspirați, dulapul (*Când vii acasă neanunțat / Ca să nu te doară capul / Ține minte acest sfat: / Să nu deschizi cumva dulapul*.), îi face încă o dată atenți: *Când veniți beți la neveste / (Că fapta nu-i deloc caducă): / Tigaia plină te hrănește / Însă cea goală te... educă*.

În trend cu preocupările de ultimă oră ale românilor, sexul nu putea lipsi din tematică, trimiterile fiind concomitent calambururi inteligente, deși, pe alocuri, blasfemitoare: *Pe crucea ce la gât o porți / Să mă răstignesc aș vrea, / Să stau în zi și-n noapte grea / Că... poate-o învia din morți*. („Dorință”) sau: *Sus, la Ghimeș, cin’ dorește / Să iubească fete-i greu: / Ți-alunecă printre dește, / Fiindcă sunt... UDMR-eu*. („Interetnică”).

Ironia fină și poantele de final nu-i iartă nici pe metaforiștii din Comănești, încondeiați în a doua secvență, dar epigramistul are, în cazul lor, o scuză acceptabilă: *Mai țintesc în câte unul / Atunci când îmi vin idei; / Dar eu nu lovesc cu tunul, / Ci le-o zic doar din condei*.

Chiar dacă nu toate catrenele inserate în sumar ating perfecțiunea specifică epigramelor, altele au chiar accente grobiene, acest debut întârziat e un semn încurajator, întrucât autorul are resurse literare suficiente pentru a fi cizelate.

Ionel Necula

LIRISM CU PARFUM DE ZAMBILĂ

Am mai scris despre poezia Cameliei Ardelean şi nu-mi propusesem să revin şi să-i urmăresc evoluţia lirică, în timp şi în corelaţie cu ansamblul imaginarului poetic actual. Eram sigur că i-am surprins trendul şi orizontul explorărilor lirice şi nu credeam că mă poate surprinde cu o nouă recuzită, faţă de ceea ce arătase deja în volumele anterioare.

Surpriză însă. Noul volum, ***La margine de curcubeu*** (Editura Armonii culturale, Adjud, 2018), chiar înseamnă o schimbare de cod, de manieră, de stil şi de asumare a unei dimensiuni metafizice mai puţin evidentă în volumele anterioare.

Am fost şi am rămas partizanul ideii lui Lessing, care considera că, după cum procesează esenţa, generalul şi universalul, poezia este mai filosofică decât însăşi metafizica. Discursul concentrat şi reducţia la ceea ce este esenţial o obligă la o dimensiune filosofică şi cartea asupra căreia ne aplecăm în aceste rânduri o dovedeşte cu asupra de măsură.

Presupunând că ovalul curcubeului circumscrie o lume – lumea sublunară, lumea *cercului strâmt,* cum ar fi spus Eminescu, poeta de la Deva plonjează sau încearcă să plonjeze într-o altă realitate, cea de dincolo de circumferinţa curcubeului şi de ontologia datului implacabil. Este însă o problemă; dincolo de lumea dată, dincolo de lumea circumscrisă de curcubeu sau dincoace de marginile lui, în pântecul Sinelui, mai există o altă ontologie, paralelă sau în prelungirea celei date, care să fie accesată de poeţi?

Există, bineînţeles, transcendenţa, lumea arheică, dar aceasta este rezervată misticii şi sfinţeniei, nicidecum muritorilor de rând: *În căutare de arheu/ M-am strecurat ca o felină/ La margine de curcubeu,* deci nu trece dincolo de marginile lui. Asemeni lui Cioran, îşi înţelege vulnerabilitatea şi condiţia precară şi se mulţumeşte cu o adăstare la marginea curcubeului, la graniţa dintre *dincolo* şi *dincoace*. În *Tratatul* său *de descompunere*, Cioran are chiar un microeseu intitulat ***Plimbarea pe circumferinţă***, adică nici dincolo, nici dincoace de linia care delimitează cele două lumi. Rămâne *captivă-n răvăşitul eu,* în lumea de dincoace, lumea în care încă mai pot fi posibile *bucuriile pasagere*, cum bine a remarcat şi prefaţatorul acestui volum, scriitorul Tudor Cicu.

Spuneam că poeta, în această nouă ispravă lirică, experimentează mai multe specii de poezie în formă fixă, unele mai puţin prezente în poezia românească. M-a surprins, plăcut, fireşte, forma **pantúm**, în care al doilea şi al patrulea vers dintr-un catren sunt preluate în catrenul următor, sub forma primului şi celui de-al treilea vers, realizând astfel o deplină continuitate a ideii, prin succesiunea logică a imaginilor şi simbolurilor. *Vânt cu negura în plete/ Zvârle soarele-n sicriu/ În iubire sunt paiete/ Visuri cu traseu ponciu// Zvârle soarele-n sicriu/ Anotimpul, fără milă;/ Visuri cu traseu ponciu/ Sunt o floare de zambilă// Anotimpul fără milă/Din tenebre s-a ivit; Sunt o floare de zambilă/Buzele ce le-am iubit* (***Cade iarna…***).

Şi mai reproducem, tot aşa, pentru ineditul dispunerii lirice – catren, terţet, distih, monostih – această ***Schaltinienă a amintirii***, remarcabilă resorbţie în subiect a unui cadru natural, cu răsărit de soare şi cu amintirea unei stări de spirit ratate. *Un răsărit se caţără apatic/ Pe firul auriu, ţesut de soare;/ În gândul Evei, lacrima de floare/ Îşi răspândea parfumul carismatic.// Îi amintea din nou, ca în poveste,/ Cum se plimbau pe mal de lac carpatic –/ El dovedind că dragostea nu este// Un simplu joc de inimi telepatic/ Şi nici un dans pe sârmă, acrobatic,// Ce-şi schimbă melodia fără veste…* (***Schaltiniena amintirii***).

N-aş vrea să închei aceste notaţii marginale, înainte de a sublinia prezenţa aceleiaşi aptitudini pentru gândul concentrat până la dimensiunea consacrată de Omar Khayam, chiar mai concentrată decât propusese poetul persan. Cele zece haikuuri sunt încă o dovadă că poeta este într-o permanentă căutare a drumului care duce la esenţa lucrurilor, o consacră mai apoi ca lucrare continuă, neterminată, cel mai adesea prin intermediul verbelor la gerunziu şi-o aşază în rosturi poetice prin terţine rafinate: *Pe faţa mamei/ cârduri de nori cenuşii/ aşternând culcuş* (***Haiku II***) sau *Zbor peste maluri/ lăstuni purtând pe aripi/ raza fierbinte* (***Haiku IV***).

Revin. Am creditat-o pe Camelia Ardelean ca poetă, am creditat-o, mai apoi, în calitate de comentatoare a fenomenului poetic, iar actualul volum de versuri îmi întăreşte convingerea că este o scriitoare bine aşezată în fenomenologia creaţiei literare, că-şi cunoaşte bine menirea şi rostul şi chiar ştie să confere versurilor sale o mireasmă ademenitoare de zambilă.

Paul Spirescu

PRESIMȚIRE

Tremurătoarea umbră a unei pajişti înierbate
umbra stufoasă-a unui cal sălbatic o străbate.
Nu o adulmecă, n-o paşte, n-o freamătă-n copite,
o întregeşte doar c-un coridor de flori închipuite.
Pesemne că la miezul nopţii va hotărî să vină
neînduplecata şi neîndurata mea lumină:
Ce pot să fac? Aştept, aştept şi iar aştept
cu-aceeaşi linişte neliniştită-n piept.
Pe cerul îngheţat şi mut, aglomerări de semne
parcă îmi prevestesc ceva ciudat. Pesemne…?

POEM ÎN DELIR

Ar trebui, prietene, un cutremur devastator
care să ne-amestece pe toţi cu molozul:
oameni, fiare şi zei.
Lumea aceasta nebună şi bântuită de spaime
s-a înlătrat cu totul
fără să ştii, fără să vrei.
S-au aliniat deja cele două axe ale istoriei
într-o sublimă antisimetrie:
se retrag toate fluviile către izvoare
zboară toţi caii albaştri visaţi pe vremuri
în îndepărtata noastră copilărie.
Ar trebui, prietene, cum îţi zic,
un cutremur devastator
care să ne-amestece cu molozul pe toţi:
lumea acesta de mult înlătrată ne biciuie visul atavic
fără să ştii
fără ceva să mai poţi...

DAR POEZIA UMBLĂ DESCULȚĂ PE STRADĂ

Poate că n-ar trebui să vă scriu tocmai acum, în noaptea aceasta târzie,
mult prea târzie
dar se întâmplă că s-au ticăloşit cuvintele, domnilor,
s-au ticăloşit aşa de tare că
ies la furat ziua în amiaza mare şi ne bat
cu pumnii peste ochi şi peste gură

Poate că n-ar trebui să vă scriu tocmai acum
Dar Poezia umblă bezmetic pe stradă, ziua în amiaza mare,
În pijamale şi-n papuci de casă
Şi nimeni n-o mai vede şi nimeni pe lumea aceasta
Nu mai tânjeşte s-o aleagă mireasă!

LUMEA DE DINCOLO

Dincolo de toate zbaterile noastre
de toate iluziile şi deziluziile noastre
de toate fericirile şi nefericirile noastre
de toate iubirile noastre sfânt pâlpâitoare
şi născute dintr-o ţigară abia fumegândă
dincolo de lumina eternă şi de întunericul
cu adevărat izbăvitor
de caii sălbatici tropăind prin acea
primă secundă a veşniciei
rămâne totuşi o lumânare aprinsă...
Ai grijă prietene: dincolo de iubire şi de neiubire
dincolo de speranţă şi de disperare
de flori şi de buruieni
de blestemata viaţă şi de sfânta moarte
rămâne totuşi o lumânare aprinsă...

MOARTE FĂRĂ MOARTE

Încă o vară fără vară
încă o toamnă fără toamnă
vremea aceasta fără vreme
nici noi nu ştim ce mai înseamnă
încă o noapte fără noapte
şi fără drum spre dimineaţă
lumea aceasta fără oameni
ne-nvăluie în nori şi-n ceaţă
moartea aceasta fără moarte
nici nu mai pare a fi viață...

DE ACOLO VENIM ŞI ACOLO NE-NTOARCEM

Nimeni nu întârzie la Marea Întâlnire.
Nimeni nu se amăgește și nimeni nu trișează:
la capătul fără de capăt al drumului
auzul stă în veșnică alertă
privirea veșnic e trează.

Stăm cu ochii îndreptați spre Cerul de dincolo de Cer
doar de acolo venim și acolo
nădăjduim să ne-ntoarcem cândva.
Lumea aceasta în care încă mai suntem
e doar un biet amfiteatru
de mucava…

Nina-Elena Plopeanu

BĂIATUL ȘI TOCUL DE VIOARĂ

Concertul se încheiase de câteva ore. În urechi îți răsunau încă ovațiile publicului. Altcineva în locul tău s-ar fi simțit în al nouălea cer. Cu toate că ajunseseși acolo unde ți-ai dorit, nu te simțeai împlinit. Pe chip ți se plimbau umbre de remușcare. Îți era teamă să aprinzi lumina. Chipul din geam îți amintea de parc și de aleile lui, dar și de cel care îți deschisese drumul spre succes.

Te-ai trezit pe lume ca un copil al nimănui. Ți-au purtat de grijă medicii și asistentele de la spitalul militar. Te-au îmbrăcat gradații de la Casa Armatei și polițiștii de la rutieră. În adolescență erai foarte mândru de hainele tale kaki sau bleumarin, de bocancii și de șepcile date la casare pe care le primeai în dar. În fiecare dimineață îți cumpărai o cafea de la chioșcul din colț și te plimbai mândru de ținuta militaro-polițistă pe aleile parcului. „Îmi stă bine, nu-i așa?", îi întrebai în gând pe trecătorii care te priveau zâmbind. Cei care treceau zilnic prin parc se obișnuiseră cu tine și te întristai când nu te băgau în seamă.

După fiecare concert, îți aminteai ziua aceea de septembrie care ți-a schimbat viața. Un băiat de aceeași vârstă cu tine, cu un toc de vioară în mână, străbătea plictisit aleea din centrul parcului lovind, ca pe o minge, cu vârful pantofului lustruit fiecare frunză moartă. L-ai privit cu invidie, deși nu părea să fie prea bucuros. „Este elev la Liceul de muzică", ți-ai spus sorbind din ochi tocul în care bănuiai că se afla o vioară așa cum văzuseși la concertele de la Casa Armatei. O vioară la care învățaseși și tu să intonezi câteva game și arpegii în pauzele dintre repetițiile fanfarei. Ai grăbit pasul și te-ai apropiat de băiatul pe care nu-l trăgea inima să meargă spre școală. V-ați oprit față în față și, ca într-un film de comedie, v-ați zâmbit tâmp și v-ați frecat cu dosul palmei la ochi. „Oare unde am mai văzut chipul acesta?", te-ai întrebat în același timp cu tipul identic din fața ta. „Cine ești?" V-ați auzit strigând într-un singur glas, vizibil speriați de asemănarea dintre voi.

„Și mie îmi place să cânt, i-ai spus arătând spre tocul viorii. Nu am studiat la școală. M-au învățat prietenii mei de la Casa Armatei". „Ți-ar plăcea să mergi la Liceul de muzică?" „Da!", i-ai răspuns fără să stai pe gânduri. După câteva secunde de gândire, elevul, cu două fulgere în ochi, ți-a zis „Ce-ai spune dacă te-ai duce în locul meu? Cred că n-ar observa nimeni dacă ne-am schimba hainele între noi. Ne-am întâlni aici în fiecare dimineață. Tu ai îmbrăca acest costum, care parcă mă strânge pe la toate încheieturile, și ai merge la cursuri, eu aș îmbrăca hainele tale și m-aș plimba fără nicio grijă până când te-ai întoarce. Apoi, până a doua zi, fiecare și-ar vedea de treburile lui. „Vorbești serios? Sau vrei să-ți bați joc de mine?" Ca să-ți demonstreze că nu glumește, și-a scos sacoul și, arătând spre pâlcul de arbuști de tuia din dreapta ta, a continuat. „Iată un loc unde ne putem schimba" și, fără să mai aștepte vreun răspuns, s-a îndreptat spre ascunziș, iar tu l-ai urmat ca Vineri pe Robinson Crusoe. Ți-ai pus costumul, ai luat tocul viorii și în pas vioi te-ai îndreptat către Liceul de muzică. Cunoșteai drumul. Din curiozitate trecuseși de câteva ori pe strada mărginită de case vechi și elegante ce aminteau de alte vremuri și de alți oameni. Cu cât te apropiai mai mult de școală, cu atât îți intrai mai bine în rol. Răspundeai vesel băieților și fetelor care te salutau. „Colegii mei, îți închipuiai, desigur".

Ai ajuns când soneria anunța începutul cursurilor. Când ai intrat, pentru o clipă, ai simțit că holurile mari și luminoase te strâng ca într-o menghină. Inima îți bătea în piept ca tam-tamul unei tobe, obrajii ți s-au aprins ca florile arborelui văpaie, iar urechile îți vâjâiau ca apa unei cascade. Ți-ai amintit că trebuie să străbați culoarul din stânga până la capăt și să găsești sala de vioară. Era cât pe ce să te întorci, dar o voce fermă te-a îndemnat să intri. „Hai mai repede. Este târziu". Ai întors capul și ai zărit o siluetă feminină cu un catalog ale cărei coperte vișinii nu le-ai uitat niciodată. Era profesoara de vioară. Între voi doi s-a legat de la început o frumoasă prietenie. Ți-a fost mult timp aproape și te-a încurajat să-ți îndeplinești visul, dar timpul și distanța au creat între voi punți de netrecut.

Un chip zâmbitor de fată, colega ta de studiu, te-a întrebat în șoaptă de ce ai întârziat. Ai ridicat din umeri și ai încercat să-ți ascunzi teama. Acum zâmbești când

îți aduci aminte cât de speriat erai. Cu timpul, ai devenit sigur pe tine. Când deschideai tocul viorii și așezai instrumentul sub bărbie, o liniște imensă îți lumina chipul. Buricele degetelor îți deveneau cărbuni încinși când plimbai arcușul pe corzile fine. Corpul cărămiziu tresărea ca trupul unei femei mângâiate de mâinile iubitului. Sunetul cald îți învăluia creierul, ți se scurgea spre inimă și de aici ți se răspândea prin vene și artere până la cea mai infimă extremitate. Nu ți-ai cunoscut mama și nici iubita, dar sunetul viorii te făcea să simți între dinți gustul laptelui matern și fiorul primului sărut. Atunci, nu ți-ai fi închipuit că ai să ajungi să urăști vreodată lemnul care cânta.

Băiatul, al cărui rol îl jucai, îți mulțumea că l-ai scăpat de corvoadă împărțind cu tine o parte din banii de buzunar. Părinții, plecați să strângă averi, mulțumiți de rezultatele odraslei, îi trimiteau suficient ca să-și permită să fie mărinimos.

După liceu, ai mers la Conservator. Nu mai locuiai de mult pe străzi. Te mutaseși împreună cu Sosia ta. Intrigat de asemănarea dintre voi, ai început să cercetezi, mai întâi printre prietenii de la Casa Armatei, de la poliție și de la Spitalul militar, iar apoi pe la Casa de copii. Ai aflat că ați fost doi frați gemeni și că mama voastră, o adolescentă fără părinți, v-a abandonat în spital. Înainte să împlinească un an, fratele tău a fost înfiat. Tu, pentru că erai bolnav, ai crescut o perioadă pe lângă doctori și asistente, iar apoi ai fost dus la un Așezământ pentru copii, de unde fugeai foarte des, până când ți s-a pierdut urma. Când ai înțeles că cel căruia îi furaseși viața îți era frate, ai hotărât să pleci. Ai terminat conservatorul ca șef de promoție și ai fost angajat de o mare orchestră din străinătate. Ai plecat fără niciun cuvânt de rămas bun și fără să privești în urmă. „Și tu m-ai părăsit pe mine”, i-ai spus în gând fratelui tău. „Descurcă-te singur! Așa cum m-am descurcat și eu”. Ți-ai luat vioara din tocul ros de timp, i-ai mângâiat coapsele convins că erau înmuiate în sângele păsării Phoenix și dus ai fost.

Nu te-ai întors în trecut decât în ocazii asemănătoare cu cea din seara aceasta când n-ai avut cu cine să-ți împarți bucuria. Vioara nu îți mai era de ajuns. Cutia cu fața din lemn de pin și spatele din arțar nu putea să te îmbrățișeze și nici să-ți spună o vorbă bună. Degeaba blestemai lutierul care îi modelase cap, gât și trup de femeie. Cinismul viorii te-a făcut să-ți fie dor de asistentele și de medicii care te crescuseră, de profesori și de foștii colegi. Ai fi vrut să-i suni, dar ți-ai dat seama că nu le-ai știut niciodată numerele de telefon.

În seara aceea, ai revenit pe aleile parcului dintre Spitalul militar, Casa armatei și Poliție. Era mijlocul lunii septembrie. Ai început să pășești agale și să lovești cu vârful pantofului lustruit frunzele moarte. Deodată ai tresărit. Pe o bancă, la dreapta unui pâlc de arbori de tuia, ai zărit un bărbat îmbrăcat în pantaloni bleumarin și haină kaki. Lângă el, într-un toc de vioară ce răspândea un iz puternic de alcool, zăcea mototolită o șapcă veche de polițist.

Fevronia Spirescu

SUFISMUL NU E O BOALĂ

„– Credeam că musulmanii nu beau alcool.

– E-adevărat, dar eu sunt sufist.

Bine, aici am simțit că devin indiscret, că domnul Ibrahim nu voia să-mi vorbească de boala sa – la urma urmei, era dreptul lui; am tăcut până ne-am întors pe Rue Bleue.

Seara am deschis dicționarul Larousse al tatălui meu. Chiar eram îngrijorat pentru domnul Ibrahim, pentru că, altminteri, dicționarele m-au decepționat mereu.

Sufism: curent mistic al islamului, apărut în secolul al VIII-lea. Se opune legalismului, pune accentul pe religia interioară.

Poftim: dicționarele nu explică decât cuvintele pe care le știi deja.

În fine, sufismul nu era o boală, ceea ce m-a mai liniștit un pic, era un fel de a gândi – chiar dacă există feluri de a gândi care sunt bolnave, cum spunea deseori domnul Ibrahim. După care m-am lansat în urmărirea indiciilor ca să încerc să înțeleg toate cuvintele definiției. De unde rezultă că domnul Ibrahim cu lichiorul lui de gențiană credea în Dumnezeu ca musulmanii, dar într-un mod care părea de contrabandă, căci se spunea că *se opune legalismului* și asta mi-a dat bătăi de cap... pentru că legalismul reprezenta *grija de a respecta*

minuțios legea, după cum afirmau autorii dicționarului..., iar asta, în mare, voia să spună chestii jignitoare, adică domnul Ibrahim era necinstit, așadar cei pe care îi frecventa nu erau demni să fie frecventați. Dar, în același timp, dacă a respecta legea înseamnă a fi avocat, ca tata, și să ai tenul cenușiu și atâta tristețe în casă, mai bine să fiu împotriva legalismului împreună cu domnul Ibrahim."

Fragmentul face parte din cartea ***Domnul Ibrahim și florile din Coran*** a scriitorului francez Eric-Emanuel Schmitt. A apărut în 2001 în Franța și a fost ecranizată în 2003 într-o distribuție prestigioasă, cu Omar Sharif și Isabelle Adjani.

Se simte în fragmentul redat mai sus un sâmbure de reproș sau de ironie la adresa intransigenței și a fanatismului reclamat de unele religii, în numele cărora se duc astăzi aprige lupte și se distrug generații întregi. Romanul este din acest punct de vedere și un strigăt de „arrêt" pentru toate excesele acestea, un apel sensibil și delicat la toleranță și înțelegere, căci până la urmă toți suntem oameni, fie că bem lichior de gențiană, fie că nu.

Deşi are doar 75 de pagini, este scrisă la persoana întâi şi urmărește meandrele gândurilor tânărului Moise, alias Momo, cărţulia e plină de teme eterne, dar şi de teme de cea mai acută actualitate: toleranţă, religie, moarte, iubire, fericire…

Dincolo de părerile celor mai avizați în domeniu, care au comentat cartea și filmul: „poveste despre amărăciune, pierdere, iubire și toleranță" etc., am simțit și m-a mișcat efortul ușor contrariat și fermecător de naiv al unui tânăr, fără prea multă educație, să-și explice religia domnului Ibrahim, sufismul. Tânărul Moise, „rebotezat" de domnul Ibrahim Momo, este evreu, are unsprezece ani și trăiește singur cu tatăl său. Acesta e posac, morocănos, nemulțumit și necomunicativ, este părăsit de soție, are o viață tristă în urmă și, în curând, va fi părăsit și de slujbă, alegând sinuciderea la problemele personale de nerezolvat.

Încetul cu încetul se dezvoltă o prietenie între băiatul rămas singur și domnul Ibrahim, un băcan musulman de la care șterpelește Moise câte ceva, când are nevoie. Băcanul intuiește problemele tânărului, se preface că nu-i vede furtişagurile și-l ajută cum poate mai bine. Începe să aibă grijă de el, să-l învețe să se maturizeze, să zâmbească, să se bucure, să ia din viață ce i se oferă, să fie fericit. Devine tatăl de care băiatul n-a avut parte, cum n-a avut parte nici de mamă.

Interesant de urmărit este și evoluția domnului Ibrahim, care pare că abia acum trăiește și el cu adevărat. Iese din cochilia și tabieturile lui și înfiază băiatul, la dorința acestuia. Amândoi se bucură de pasul făcut: „E aiurea cum, folosind aceleași cuvinte, putem resimți sentimente diferite. Când îi spuneam *tată* domnului Ibrahim, îmi râdea inima, mă umflam în pene, viitorul strălucea... La capitolul vocabular, domnul Ibrahim stătea mai rău decât mine. În orice propoziție plasa *fiul meu* de parcă tocmai inventase paternitatea."

Domnul Ibrahim cumpără o mașină și amândoi fac școală de șoferi, după care, aproape ca într-un basm, urmează marea călătorie, călătoria spre Cornul de Aur, ținutul de baștină al băcanului musulman sufist, Ibrahim din Rue Bleue din Paris, împreună cu fiul său adoptiv, Momo.

Traversarea Europei nu-i permite tânărului să-i vadă frumusețile. Este atent la drum. I le descrie Ibrahim, tatăl adoptiv, astfel încât Europa este „auzită", nu văzută. Remarcile, exclamațiile, observațiile domnului Ibrahim îi descoperă o lume foarte interesantă:

„– Of, Momo, suntem la bogați! Privește: există pubele.

– Și ce-i cu asta? Ce dacă sunt pubele?

– Când vrei să știi dacă ești într-un loc bogat sau sărac, te uiți după pubele. Dacă nu vezi gunoaie, nici pubele, atunci ești într-un loc cu oameni foarte bogați. Dacă vezi pubele, dar nu vezi gunoaie, atunci ești printre bogați. Dacă vezi gunoaie lângă pubele, nu este dovada bogăției, dar nici a sărăciei, este dovada turismului. Dacă vezi gunoaie, dar nu vezi pubele, ești la săraci. Iar dacă oamenii locuiesc printre gunoaie, ești în mijlocul celor foarte săraci. Aici suntem la cei bogați.

– Asta cam așa e, suntem în Elveția."

Cu cât se apropie de locurile natale, domnul Ibrahim încetinește ritmul, intră în multe *tekke*, mănăstirile musulmane, dansează cu dervișii care se transformă în „titirez", învârtindu-se „în jurul inimii lor, care este locul prezenței lui Dumnezeu", și în final, aproape de casă, moare, adică „Nu mor, Momo, merg să întâlnesc necuprinsul", după cum îi spune băiatului cuprins de durere și lacrimi.

Romanul, în opinia mea, poate fi citit și în cheia unui basm cu două direcții: una, iniţierea tânărului spre cuprinderea lumii cu inima și cu sufletul, cea de-a doua, iniţierea bătrânului Ibrahim pentru întâlnirea cu „necuprinsul". Dacă majoritatea basmelor surprind prima direcție, călătoria inițiatică a unui tânăr spre maturizare și împlinire, cea de-a doua, de care are parte Ibrahim, are corespondent în basmul nostru „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte", basm în care eroul ajunge în „Valea plângerii" și i se face dor de cei de acasă, de locurile natale. În Paris, pe strada Rue Bleue, bătrânul Ibrahim trăia într-o „imobilitate legendară", apoi întâlnirea cu Momo îl smulge de pe taburetul său și-l trimite în „Valea plângerii". Pe drumul spre Cornul de Aur, pașii i s-au transformat încetul cu încetul în pași grei de plumb. În cele din urmă, întâlnirea cu moartea era de așteptat, exact ca în basmul nostru: „– Bine ai venit, că de mai întârziai, și eu mă prăpădeam", îi spune moartea lui Făt Frumos. Probabil așa l-a întâmpinat și pe domnul Ibrahim doamna Moarte, ascunsă după copacul gros în care s-a oprit mașina.

Tânărul Momo s-a maturizat și se va întoarce la Paris, unde va trăi fericit, ca în orice basm, până la adânci bătrâneți, un alt băcan arab din Rue Bleue, înconjurat de copii și de bunici, căci relația cu mama sa se restabilește. Momo se vindecă de copilărie.

Deci sufismul nu era o boală. Cineva ar putea spune că a fost chiar un tratament. Eu nu mă apuc acum să-l contrazic pe cineva-ul acela.

Marin Moscu

OLIMPIA SAVA ȘI *LIMBA NOASTRĂ MINUNATĂ*

Olimpia Sava, fost cadru didactic, în ultimii douăzeci și trei de ani – bibliotecar școlar, este autoarea a peste o sută de volume pentru copii. În calitate de bibliotecar școlar, a cunoscut bine nevoile copiilor de vârstă școlară, astfel că majoritatea cărților sale sunt menite nu doar să le stimuleze plăcerea de a citi, ci și să fie folosite ca materiale auxiliare în procesul instructiv-educativ, având ca finalitate îmbogățirea cunoștințelor de cultură generală.

Cărțile Olimpiei Sava sunt, majoritatea, grupate pe colecții: *Poezii ecologice*, *Desenăm și colorăm, împreună învățăm*, *Împreună învățăm*, *Scenete*, *Legende*, *Împreună învățăm sfinții să ni-i respectăm*, *Simfonia naturii*, *Auxiliare didactice*, *Povestioare hazlii pentru voi, iubiți copii*.

O colecție recentă este *Limba noastră-i minunată* (Editura Olimpias, Galaţi), în care sunt incluse volumele de *Omonime* (2017), *Paronime* (2018) și *Sinonime* (2019). Fiind în versuri, aceste volume îi ajută pe micuți nu doar să-și însușească mai ușor sensurile cuvintelor, ci și să se exprime corect în limba română.

Volumul de ***Omonime*** începe cu o mică prezentare: „***Omonimele****-s cuvinte/ La tot pasul întâlnite,/ Care sunt asemuite/ Când sunt scrise ori rostite/ Separat, dar folosite/ Sunt cu sensuri diferite./ Limba ele-o colorează/ Și o înfrumusețează./ Vă prezintă-această carte/ Dintre ele-o bună parte,/ Căci m-am străduit s-adun/ Omonime, să le pun/ Pentru voi în poezie,/ La-ndemână să vă fie*”.

Pe lângă omonime propriu-zise, volumul, care are 360 de pagini, conține și omografe și omofone.

Fiecare capitol are câte o prezentare separată: „*Dragii mei, m-am străduit/* ***Omofone*** *de-am găsit,/ Apoi versuri am compus/ Și în față vi le-am pus./ Ele-s grupuri de cuvinte/ Ce ne vin ades în minte/ Și vor fi la fel rostite./ Înțelesuri diferite/ Veți vedea că ele au./ Sfat din inimă vă dau/ Să le folosiți frumos,/ Să vă fie de folos!*”; „*Facem mai puține gafe/ Când cunoaștem* ***omografe****./ De aceea, vă ofer/ Câte am găsit și sper/ Totdeauna voi să științi/ Bine să le folosiți./ Sunt cuvinte ce se știu/ Că mereu la fel se scriu,/ Dar din ele nu se poate/ Doar un singur sens a scoate*”.

Autoarea este conștientă că, limba noastră fiind așa de bogată, nu a putut cuprinde toate omonimele în volumul său și sugerează că acesta poate fi completat, chiar cu ajutorul lor, al copiilor: „*Dragii mei, prea bine știu/ Că-i posibil, mai târziu,/ Dintre voi să mai găsiți,/ Cărți mai multe de citiți,/ Omonime ce n-apar/ În această carte, dar/ Sper să nu vă supărați./ V-aș ruga să le notați/ Și să mi le spuneți. Poate/ O ediție voi scoate/ Mai târziu și-adăugate/ Ar putea să fie toate*”.

Al doilea volum apărut în această colecție este acela de ***Paronime***, tot în versuri. Începe, asemenea celui de omonime, cu o prezentare: „*Dragii mei, și* ***paronime/*** *Pot fi așezate-n rime./ Sună asemănător,/ De aceea, sunt ușor/ Confundate. Folosite/ Sunt adesea cu greșite/ Înțelesuri, în context/ Ce-i nepotrivit, în text,/ Sau în liberă vorbire./ Asta, din nefericire,/ De se-ntâmplă, ne expune,/ Despre noi se poate spune/ Că nu prea ne stăpânim/ Bine limba ce-o vorbim./ Eu m-am străduit, dar știu:/ Mai curând sau mai târziu,/ Veți descoperi și voi/ Alte paronime, noi,/ Așadar, să am iertare!/ Treceți în continuare/ Paronime ce-ați aflat,/ Siguri că m-ați ajutat!*”.

Paronimele selectate pentru a fi valorificate în acest volum au fost alese dintre cele mai des folosite de obicei, în special de copii.

Volumul de ***Sinonime***, al treilea din colecție, conține patru capitole: primul are 392 de pagini, cu sinonime de la litera A la litera I: „*Folosim* ***cuvinte-****ades/* ***Cu același înțeles****,/* ***Dar*** sunt ***foarte diferite****./* ***Sinonime sunt numite./*** *Pe-nțelesul tuturor/ Sper să fie mai ușor,/ Dacă-s exemplificate/ Și în rime prezentate*”; al doilea capitol, 380 de pagini cu sinonime de la litera Î la litera O: „*Iată, în continuare/ Folosim cuvinte care/ Au același înțeles!/ Dintre toate, am ales/ Pe acelea care-ncep/ De la Î. De mă pricep,/ Voi continua cu bine/ Până când și P-ul vine*”. În capitolul III, de 388 de pagini, se găsesc sinonime care încep cu literele P și R: „*Dragii mei, continuăm/ Sinonime să-nvățăm./ De la P noi vom începe/ Și așa cum ne-om pricepe/ Vom continua cu R./ Că nu-i greu, așa eu sper!*”. Ultimul capitol are 432 de pagini și conține sinonime care încep cu litere de la S la Z: „*Vom începe-acest volum/ De la S, făcând un drum/ Ce se va opri la Z./ Nu vom merge prea încet,/ Dar nici grabă n-om avea,/ Să găsim, de s-ar putea,/ Cât mai multe sinonime/ Și să le-așezăm în rime./ Sper că ne vom descurca/ Împreună, pentru ca/ El să fie completare/ Celor trei, anterioare*”.

Toate cele trei volume care alcătuiesc colecția *Limba noastră-i minunată* se bucură de o frumoasă prezentare grafică, coperțile fiind realizate de Marian Stirian. Formatul de 20x14 permite copiilor să le poarte cu ei, fiind ușor de transportat și de folosit.

Ghiţă Nazare

DICȚIONARUL ACADEMICIENILOR VRÂNCENI

Profesorul vrâncean Costică Neagu revine, de data aceasta în calitate de coordonator, în literatura științifică din România cu un nou volum de excepție, restituind culturii românești personalități născute în zona de legendă a Vrancei, care și-au lăsat amprenta asupra dezvoltării culturale, științifice și spirituale a neamului românesc, ***Dicționarul Academicienilor Vrânceni*** (Editura Terra, Focșani, 2018). Costică Neagu este cel care a restituit contemporanilor întreaga operă a savantului român Simion Mehedinți (amintim aici: *Synopsis, Biobibliografie, Antropogeografia, Creștinismul românesc, Ethnos, o introducere în studiul omenirii, Simion Mehedinți, prozator și publicist, Caiete, vol. I, II, III, Simion Mehedinți, Primii pași, primele certitudini, Duminica Poporului. Repere monografice* etc.).

În *Precuvântare*, Costică Neagu își avertizează cititorii că „cei incluși în această lucrare poartă aura celui mai înalt for științific și de cultură de la noi", chiar dacă mai sunt și destule alte „personalități academice" născute în arealul Vrancei. Așa se explică și mottoul pe care autorul îl așază în fruntea volumului: „Academia unei națiuni este expresia cea mai înaltă a culturii neamului de care e vorba" (Simion Mehedinți). De asemenea, „această întreprindere de inimă și suflet" se constituie și „într-un pios omagiu" adus celor care au făurit România cea Mare, moment despre care același Simion Mehedinți spunea că „a fost realizarea cea mai mare a românilor de la Decebal".

Volumul se constituie din 31 de studii, corespunzătoare celor 31 de academicieni înscriși „în pomelnicul vrâncean", 15 născuți în Municipiul Focșani, unul în Municipiul Adjud, unul în orașul Odobești și 14 în mediul rural (Adjudu-Vechi, Budești, Broșteni, Câmpineanca, Dumbrăveni, Faraoanele-Vârteșcoiu, Pufești, Răcoasa, Ruginești, Soveja, Șerbănești, Tâmboiești, Vidra și Văsui-Vrâncioaia), 14 cu statut de membru titular al Academiei Române, 12 cu statut de membru corespondent, patru cu statut de membru de onoare și unul post mortem.

Costică Neagu, inițiatorul și coordonatorul acestei întreprinderi științifice, a întocmit „un format de articol/studiu", pe care l-a trimis tuturor celor care „au aderat la acest obiectiv", personalități locale și naționale, profesori și profesori universitari, cercetători, oameni cu expertiză în domeniu. Costică Neagu are și un mesaj, atât pentru autori, cât și pentru cititori, concepând această lucrare ca „pe o *apă vie* de la care să ne adăpăm permanent, pentru că *tot ce-i românesc nu piere*".

Intenția noastră în acest demers este de a aduce în prim-plan contribuțiile de excepție ale unor personalități vrâncene la dezvoltarea culturii și științei românești. Astfel, sunt semnificative cercetările de geologie generală, stratigrafie, petrografie și geomorfologie, de paleontologie și geologie economică întreprinse de acad. **Sava Athanasiu** (1861-1946), cel care a fost preocupat de formarea unei școli geologice românești, studiu realizat de prof. univ. dr. Mihai Brânzilă, de la Facultatea de Geografie și Geologie a Universității „Al. I. Cuza", din Iași; ale celui care a fost una dintre figurile proeminente ale culturii românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, primul academician al Vrancei, **Dumitru Constantin Olănescu-Ascanio (**1849-1908**)**, afirmat plenar în diferite domenii ale cercetării și creației: drept, diplomație, poezie, proză, dramaturgie, critică literară, traducere etc., evocat în volum de dr. Corneliu-Horia Dumitrescu, directorul Muzeului Vrancei; ale ilustrului inginer și arhitect **Gheorghe Balș** (1868-1934), cu o activitate remarcabilă desfășurată în cadrul Comisiei Monumentelor Istorice din România, cu merite deosebite în înființarea Asociației Generale a Inginerilor din România (AGIR) și a altor instituții de suprafață națională, material elaborat

de prof. dr. Liviu-Iulian Roman, Școala Gimnazială Păunești; ale marelui istoric și om de cultură **Virgil-Gheorghe Cândea** (1927-2007), director al Asociației de Drept Internațional și Relații Internaţionale, membru în redacțiile mai multor reviste românești și străine, reprezentant al României în mai multe foruri științifice și culturale internaţionale, rămas în conștiința posterității, mai ales, pentru coordonarea ediției critice a operelor lui Dimitrie Cantemir și pentru cercetările de medievistică (cărți vechi, artă religioasă, spiritualitate ortodoxă și contribuția românilor la civilizația europeană), operă de restituire făcută de Ioana Petrescu, bibliograf la Biblioteca Academiei Române; contribuțiile inedite ale lui **Valeriu D. Cotea** (1926-2016) în probleme de oenologie, studiul potențialului oenologic al soiurilor de viță-de-vie, influența unor factori tehnologici în optimizarea producerii vinurilor etc., contribuții evidențiate de dr. Cristinel Zănoagă, de la Centrul de Cercetări pentru Oenologie din cadrul Filialei Iași a Academiei Române; opera monumentală a marelui istoric **Constantin C. Giurescu** (1901-1977), component al unei adevărate dinastii de istorici români, ginerele savantului Simion Mehedinți, autorul unor lucrări de referință în istoriografia românească (*Contribuții la studiul marilor dregători în sec. XIV și XV*; monografia *Nicolae Milescu Spătarul*; *Istoria românilor* – cinci volume; *Principatele Române la începutul secolului XIX*; *Viața și opera lui Cuza Vodă*; *Istoricul podgoriei Odobeștilor, din cele mai vechi timpuri până la 1918* etc.), studiu elaborat de gen. de brigadă, prof. univ. dr. Adrian Stroea, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", Sibiu; activitatea științifică prodigioasă desfășurată în domeniile chimiei fizice și chimiei analitice l-a făcut pe **Gheorghe Gh. Longinescu** (1869-1939) o personalitate în domeniu (a fost preocupat de asocierea lichidelor pure, dizolvarea substanțelor solide, studii privind dozarea ionilor de halogeni și separarea lor, a desfășurat o susținută activitate de popularizare a științei și de răspândire a culturii), apreciază în studiul său prof. univ. dr. ing. Viorica-Maria Macovei, de la Universitatea „Dunărea de Jos".

Marele savant **Simion Mehedinți** (1868-1962) beneficiază de studiul semnat de conf. dr. Costică Neagu, un adevărat exeget al operei mehedințene. Simion Mehedinți a fost o personalitate polivalentă, a abordat mai multe domenii științifice: geografia, disciplină pe care a ridicat-o prin contribuțiile sale de la statutul de „cenușăreasă a științelor" la rangul de știință de „corelație" pentru toate celelalte științe, literatura, etnografia, istoria, pedagogia și filosofia. Costică Neagu reușește în cele 14 pagini ale studiului său să realizeze o sinteză cuprinzătoare a vieții și activității științifice ale marelui savant. Sunt aduse în prim-plan judecăți de valoare emise de Mehedinți, cu reverberații până în zilele noastre: „școala este vinovată de toate păcatele existente în societate, deoarece nu a pregătit cum se cuvine profesorii, magistrații, medicii, preoții sau învățătorii"; „creștinismul românesc reprezintă o incursiune în *sufletul românesc*… El urmărește felul în care s-a forjat sufletul dacilor după creștinarea *pe nesimțite* a acestora"; Mehedinți a urmărit să limpezească următoarele concepte: legătura dintre om și pământ, cum a ajuns omul de la sălbăticie la *civilizație* și *cultură,* să înțeleagă că *omul sfințește locul*, dar îl și batjocorește. Conchizând, Costică Neagu afirmă, în deplină cunoștință de cauză, că „Simion Mehedinți a fost unul dintre acei savant polivalenți căruia nu i-a fost străin niciun domeniu al manifestărilor umane".

Vrancea a dat și unul dintre cei mai mari arhitecți ai țării, **Ion Mincu** (1852-1912). Ion Mincu a promovat stilul românesc în arhitectură, integrând în operele sale specificul arhitecturii tradiționale din România. A fost un reper în arhitectura românească. Dintre lucrările realizate de arhitectul Mincu amintim: Casa Lahovari, Bufetul de pe Șoseaua Kiseleff, Vila Robescu din Sinaia, Casa Robescu din Galați, Casa Petrașcu din Piața Romană, Palatul Administrativ din Galați, Casa Vernescu etc. Ion Mincu este „primul arhitect, spun autorii studiului despre Ion Mincu, conf. univ. dr. Petru Gheorghiu, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", București, și stud. în arh. Roxana-Nicoleta Iordache, care a încercat să opună eclectismului din arhitectura acelor timpuri, opere noi, în ale căror forme se afirmau pentru prima data trăsături specifice naționale".

Un alt vrâncean, **Ion Nestor** (1905-1974), s-a dovedit a fi un vrednic urmaș al marilor arheologi români Vasile Pârvan și Ion Andrieșescu, care, combinând izvoarele istorice scrise cu cele arheologice, a fundamentat științific că formarea poporului roman și a limbii sale s-au bazat pe ideea centrală a continuității populației daco-romane în spațiul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, *au pus bazele istoriei românilor în primul mileniu după Hristos*. Ion Nestor a fost cel care a coordonat Comisia pentru studiul formării poporului român și a limbii române, cel care a avut curajul să nege teza referitoare la rolul covârșitor al slavilor în formarea poporului român. Autorii studiului despre Ion Nestor, Aurelia-Emilia Apostu și Ionuț Iliescu, muzeografi la Muzeul Vrancei, ajung la concluzia că „Arheologul", prin valoarea sa științifică indubitabilă, a transformat muza Clio în Divinitate căreia „i-a închinat întreaga sa viață și întreg geniul său creator". Stau mărturie în favoarea acestei aserțiuni cele peste o sută de lucrări științifice semnate de Ion Nestor.

Fondator al Societății Politehnice din România, director al Căilor Ferate Române, al Serviciului Navigației Fluviale, al Serviciului Maritim Român, al Direcției Generale a Îmbunătățirilor Funciare, al Direcției Generale a Munițiilor, al Șantierelor Navale de la Dunăre, profesor la Școala Națională de Poduri și Șosele și Ministru al Lucrărilor Publice**, Anghel Saligny** (1854-1925) a realizat o operă inginerească impresionantă: căile ferate Ploiești-Predeal, Adjud-Tg. Ocna, Bârlad-Vaslui-Iași,

Crasna-Huși, podul de peste Dunăre de la Fetești-Cernavodă, porturile Constanța, Turnu Severin, Ramandan-Giurgiu, bazinele, cheiurile și silozurile porturilor Brăila și Galați, construirea primei conducte de petrol din Estul Europei, Teledinamicul de la Târgu Ocna etc. Realizatorul studiului despre Anghel Saligny, teologul dr. Romeo-Valentin Muscă, directorul Casei de Cultură „Constantin C. Giurescu" din Odobești, apreciază că ilustrul savant poate reprezenta un adevărat brand al României moderne.

Duiliu Zamfirescu (1858-1922), scriitor, academician și om politic, „a lăsat urme durabile în toate cele trei domenii în care s-a ilustrat", scrie autorul studiului despre marele scriitor, criticul și istoricul literar prof. univ. dr. Ioan Adam. În prefața la ediția a IV-a a *Vieții la țară* scriitorul consemna: „De la războiul din 1870, până la cel din 1914, am scris cinci romane, și anume: **Viața la țară**, **Tănase Scatiu**, **În război**, **Îndreptări** și **Anna**, care se pot ceti fiecare în aparte, care coboară unele din altele, ca rudele aceluiași neam".

Volumul cuprinde, de asemenea, studii bine documentate și despre ceilalți academicieni vrânceni, până la 31: **George Bărănescu**, **Gheorghe Buzdugan**, **Iulian Silviu Gavăt**, **Aurel Iancu**, **Ștefan Longinescu**, **Nicolae Manolescu**, **Panaite C. Mazilu**, **Mihai Mihăilă**, **Gheorghe Nicolau**, **Ion T. Niculescu**, **Tudorel-Tudorache Postolachi**, **Alexandru D. Rădulescu**, **Nicolae Al. Rădulescu**, **Marin Simionescu-Râmniceanu**, **Oscar Sager**, **Alfons Oscar Saligny**, **Vasile N. Taftă**, **Anibal Teodorescu** și **Dimitrie Voinov**.

De remarcat este și faptul că mulți dintre academicienii vrânceni au ocupat funcții de conducere în cadrul Academiei Române: **Anghel Saligny** – președinte și vicepreședinte (în perioade diferite), **Dumitru Constantin Olănescu-Ascanio**, **Duiliu Zamfirescu**, **Gheorghe Balş** şi **Virgil Cândea** –vicepreședinţi; **Valeriu D. Cotea** – președinte al Secției de Științe Agricole și Silvice, **Simion Mehedinți** – președinte al Secțiunii istorice, **Gheorghe Nicolau** – secretar general, **Dimitrie Voinov** – președinte al Secțiunii Științifice.

Costică Neagu a coordonat cu rigurozitate și profesionalism o lucrare de referință pentru cultura vrânceană și națională, iar efortul lui merită cu prisosință să fie răsplătit, cea mai bună răsplată fiind, desigur, intrarea volumului în circuitul cultural – biblioteci, şcoli, etc. din județul Vrancea – și nu numai – a volumului **Dicționarul academicienilor vrânceni.**

Dora Lazăr

REVISTA REVISTELOR

PORTAL-MĂIASTRA

– Stimate domnule Zenovie Cârlugea, se zice (se cântă, mai bine zis) că drumul Gorjului ar fi cam lung, dar nu atât de lung cât cel al dorului. Aşa o fi, eu însă vă invit să parcurgem drumul unei reviste din Gorj. Aşadar, la început de drum (parcă aşa se numea editorialul primului număr!) vă rog să ne lămurim ce vrea să zică numele revistei pe care aţi înfiinţat-o şi pe care continuaţi să o conduceţi de fix 15 ani şi 59 de numere: ***Portal-MĂIASTRA****. Măiastra mi se pare clar că ne trimite la Brâncuşi. Dar portal? Exclud sensul din informatică. Să fie intrarea principală monumentală într-un edificiu? Cum s-ar numi edificiul?*

– Da, stimată doamnă, lung e drumul Jiului, din câmpia Doljului până-n coasta munților care se bat în capete la trecerea spre Ardeal, dar pe cât de întins, pe atât de răsplătitor pentru temerari... Gorjean din sud, m-am stabilit, prin concurs, la Târgu-Jiu în urmă cu peste 40 de ani, fiind, ca umanist de catedră, implicat în destinele culturale ale cetății. Dintre multele activități și inițiative, în cultură, presă, învățământ, *Portal-MĂIASTRA* s-a dovedit proiectul cu viabilitate mai de impact. În ianuarie 2005, am propus scriitorului Ion Cepoi, director până azi al Centrului de Creație Gorj, din subordinea Consiliului Județean, acest proiect cultural trimestrial, care a fost acceptat și încet-încet s-a bucurat de aprecieri, nu numai locale. Eram atunci (până anul trecut când m-am pensionat dincolo de limita de vârstă!) președinte al Societății de Științe Filologice din România – Filiala Târgu-Jiu – sub aceste generice instituționale a apărut revista vreme de 15 ani.

De ce acest nume? Pe jumătate ați intuit bine, da, trimite, în mare, la simbolistica zborului din opera serială a lui Brâncuși, iar „prefixul” nu e neapărat de sugestie... internautică. Porții Sărutului, la vremea executării și inaugurării, i se spunea „Portal”, cu alte conotații, mai profunde, decât evenimentele nupțiale ce se petrec în vremea din urmă acolo, îndeosebi de Revelion... Atât vă pot spune, e un nume inconfundabil care trimite la Gorj, la acest spațiu de veche și grea spiritualitate. Vedeți că și mie îmi scapă o „explicație” mai acătării, dar lăsați așa, să înțeleagă fiecare ce poate din rezonanța fascinantă și, poate, enigmatică a „Portal-Măiastrei”...

– Municipiul Târgu-Jiu are o sută de kilometri pătraţi, cam 80000 de locuitori şi două reviste sub egida USR! E concurenţă, e complementaritate…?

– Am rămas și eu surprins văzând că mai avem o „surioară” căreia i-a fost acordată „egida Uniunii Scriitorilor”. Dar dacă pe frontispiciu este numele domnului Gheorghe Grigurcu, faptul este explicabil, numai că ar fi de dorit ca în comitetul de editare să fie măcar un singur membru al Uniunii Scriitorilor. Zic asta pentru că am văzut texte de o probitate științifică îndoielnică, care, alături cu altele semnate de scriitori cunoscuți, nu cad deloc bine... Mă rog, o simplă părere, nu ne băgăm în politica editorială a revistei care apare sub egida Centrului de cercetare și documentare „C. Brâncuși” dependinte de Primăria Târgu-Jiu. Numai o precizare: apărea cu ani în urmă, sub egida aceluiași Centru Brâncuși, revista *BRÂNCUȘI*, inițiată de regretatul scriitor Nicolae Diaconu (eram și eu în colegiul de redacție), nu știu de ce s-a rupt tradiția și s-au creat aceste „confesiuni” care nu au deloc legătură cu menirea Centrului (nu mai vorbim de articole pe tema Brâncuși cam de negăsit în paginile respective!)...

– Să ne întoarcem la început de drum! Dataţi, rogu-vă, acest început şi precizaţi-ne echipa de temerari de atunci! Şi pe cea de acum. Şi ceva din „bucătăria” revistei – finanţare, periodicitate, site etc.

– Este vorba de 15 ani de apariție neîntreruptă... Mulți am fost și puțini am rămas! După cum știți, de fapt, proiectul „Portal-MĂIASTRA” era unul de drum lung, cu

acest sentiment am început. Nimic nu s-a pierdut din articolul-program. Am dorit o revistă care să nu rămână la capătul podului, ci una care să-și creeze un culoar distinct într-un cadru cultural mai larg, cultivând cu moderație, dar nefăcând concesii așa-zisului localism creator (suntem la Târgu-Jiu cam zece membri ai USR, activând în cadrul Filialei Craiova, depășind așadar coloratura „localistă” și îngust provincială).

Iar ca să menținem în caseta colegiului de redacție nume care nu mai contribuie cu nimic, – unii migrând spre alte publicații dovedite efemere, alții abandonând, de bună voie deci, – nu se cădea nici moral, nici profesional... Oricum, colegiul actual, de când îi are în frunte pe criticii literari Gheorghe Grigurcu (stabilit la Târgu-Cărbunești) și Mircea Popa (de la Cluj), se dovedește unul serios, prompt, performant, eu fiind „liantul” a toate cele...

Adevărat că greul e pe umerii mei, adică lucrez ca o... instituție. De ce în 52 de pagini? Pentru că, după câte știți, revistele de cultură apăreau în 16 pagini lunar, dar aveau o redacție de 8-10-12 oameni remunerați. La trei luni, noi apărem în 52 de pagini, deci mai mult decât trei numere obișnuite la un loc. Și rețineți: *totul este muncă patriotică, nimeni nu este plătit...* Așa se creează tradiția, căci e vorba de o mică tradiție culturală pe aceste meleaguri, prima revistă din Gorj legitimându-se, iată, sub auspicii profesioniste... Al cui e meritul? În primul rând al celui ce a susținut financiar acest proiect (Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, director Ion Cepoi, cu sprijinul Consiliului Județean Gorj). Apoi al celui răspunzător de toate calitățile și neajunsurile revistei, de la strângerea materialelor, concepția arhitecturală a numerelor, tehnoredactare chinuită în tipografie zile întregi, expediție la colaboratori și instituții... Dar nu mă plâng, câtă vreme totul este – pe calculatorul meu – din pasiune și, sunt sigur, va rămâne un semn de cultură gorjenesc peste vremuri...

– Citez din articolul-program „La început de drum”: „Necesitatea unei reviste de cultură, în care să se reflecte toate iniţiativele, proiectele, realizările şi activităţile concrete … organ de cultură menit a strânge la un loc vocaţii, pasiuni, iniţiative” – e ceva din tonul programului „Daciei literare” aici sau mi se pare?

– Orice „început de drum” este cu idei, inițiative, pasiuni, vocații etc.– important este bilanțul periodic. La zece ani, constatam (nu numai eu, se pot vedea și mesajele primite) că suntem pe drumul cel bun, cu realizări ce ne îndemnau să continuăm, fără zgomot și egotism revuistic, adică într-un mod decent, cu acel bun-simț cultural într-un context valorizator al competiției. Da, cineva (persoană importantă!) exprimase ideea că „Portal-Măiastra” este „revista-fanion” a Gorjului, pornită în zbor „măiastru” către zările noastre și peste fruntarii...

– Citez din nou (în aceeaşi tonalitate!): „Nu vom cultiva spiritul de «bisericuţă», nici acel individualism aşa-zis «elitist», suficient sieşi, ci vom deschide paginile revistei (desigur, în cadrul unor exigenţe valorice) tuturor celor capabili de exprimare literar-artistică…” Parcă în ultima vreme „bisericuţa” s-a făcut catedrală (fără nicio legătură cu mântuirea neamului, din contră!)… Cât rău face acest spirit, cum sau dacă vom putea scăpa de el? Dreptu-i că Rebreanu zicea că scriitorii se ceartă şi-n cimitir, totuşi, să nu fie cale de împăcare?

– Printre „catedrale” și „bisericuțe”, da, frumos și exact zis!... Cred că ne-am asumat un statut revuistic independent de la care nu am dezertat niciodată, mărturie stau numerele din arhiva ce se poate ușor accesa pe blogul meu (chiar așa), unde secțiunea „Portal-MĂIASTRA” cuprinde atât cele 59 de numere editate până la nr. 2/2019, inclusiv, cât și „Dosarul bibliografic”, cu numele (și contribuția) tuturor colaboratorilor.

Nu ne-am alăturat grupurilor de interese, nici „polemicilor” care, desigur, sunt mai mult „certuri” între confrați, ne-am văzut de calea noastră printr-o deschidere către valori, indiferent de unde ar veni, din țară sau de pe alte meleaguri euro-atlantice, atașate ideii de „patrie” (să nu folosim cuvântul „diasporă”)...

– Continuăm: „Revista va rămâne independentă de orice încercare de subordonare instituţională sau politică” – o altă hibă a publicaţiilor, fie ele şi culturale – amestecul în politică (sau invers!). Iarăşi întreb: cât e de păguboasă această ingerinţă? Poate rezista o revistă fără o subordonare instituţională (mă refer la partea financiară, desigur)?

– Așa s-a și întâmplat! Nu ne-am subordonat instituțional, nici în politică nu ne-am implicat, rămânând echidistanți. *Spirit creator* și *implicare politică* sună ca funie în casa spânzuratului...

– Punctez din acelaşi articol: „Să năzuim, dincolo de localismul creator, la un impact mai larg în viaţa culturală românească”. Răsfoiesc numerele revistei şi constat că „Portal-MĂIASTRA” este punctul de întâlnire a condeielor din întreaga ţară, de la Timişoara la Chişinău, de la Bucureşti la Cernăuţi – pentru a numi doar două axe geografice! Aşa că vă întreb: care mai este azi raportul Margine-Centru, mai e operabilă/viabilă această opoziţie?

– Ideea aceasta că provincia „pare un adevărat blestem pentru creatori” este o incriminabilă prejudecată centristă, asupra căreia s-a tot discutat în ultimele decenii, luminându-se multe aspecte privind raportul scriitorului cu „centrul” și, desigur, părțile bune ale unei asemenea situări existențiale. Nu, nu cred deloc în acest „poncif”, iscodit pare-se nu atât de regretele unor migranți, pe care Centrul îi atrage ca un magnet, cât de anumite atitudini mărginite de aroganță și superioritate, care nu sunt deloc fundamentate de ceea ce putem numi înțelepciune artistică, cu atât mai puțin justificate de un statut literar de valoare…

Dimpotrivă, provincia poate fi o „școală” utilă pentru adevăratul creator, ba chiar un *topos* care-i individualizează personalitatea, imprimând operei sale o specificitate diferențială, pe care o vedem adesea simulată, mimată, aproximată de „migratorul” centrist, când își propune să se întoarcă la astfel de realități și teme... Și asta din cauză că elanul cu care a părăsit „toposul” originar a fost mai puternic, chiar înăbușitor față de orice

sentiment al *definirii* sale prin locurile și oamenii pe care i-a părăsit.

A, dacă discutăm de avantajele mediului cultural, atunci lucrurile trebuie nuanțate, căci centristul e, achileic vorbind, „mai repede de picior” și, deci, mai aproape de posibilitățile de afirmare (ironia *y compris* nu privește, desigur, pe artistul adevărat, care, putând trăi oriunde în mistica operei sale, își construiește implacabil destinul artistic). Dar ce vă face să credeți că un artist de un asemenea calibru, trăind (nu vegetând sau pierdut!) în provincie ar fi mai puțin exigent cu sine? Concitadinul meu, criticul și poetul Gheorghe Grigurcu, stăpân pe sine cum îl știm cu toții, nu a fost niciodată încercat de asemenea sentimente! Când ai în sânge „respectul de sine” al creației, poți trăi oriunde și cu aceleași exigențe. Exemplele sunt nenumărate, dacă privim în literatura de azi, cu Centrul și Centrele ei „vitale”, în jurul cărora gravitează întreaga obște scriitoricească. Cine bagă mâna în foc că poeții X, Y și Z din cutare Centru regional sunt mai puțin valoroși decât poeții x, y și z, domiciliați în Capitală? Cine poate nega că o bună parte din presa literară editată în centrele și subcentrele regionale, multe „sub egida Uniunii Scriitorilor din România”, nu ar îndeplini „standarde valorice”, îmbogățind, prin aceste contribuții regionale, Tabloul național de valori, în sensul în care cercetători ca A. Dupouy (1942) sau A. Farée (1946) definiseră, așa cum arată și Robert Escarpit în „Sociologie de la Littérature” (1973), noțiunea complexă și dialectică de *Géographie des lettres françaises*…

În privința comunicării și informării rapide, am de precizat ceva în legătură cu cele spuse mai sus. Dacă până mai ieri (noi am trăit-o și pe-asta!) comunicarea era într-adevăr o problemă, azi în linii mari nu mai există astfel de impedimente. Comunicarea se poate face *în timp real*, iar posibilitățile de informare, în era internetului, sunt aceleași, mai puțin accesul la arhive și biblioteci, căci nu toate cărțile, documentele și colecțiile unor periodice au devenit accesibile prin serviciile oferite de biblioteci (deși, poți citi azi cărți din biblioteci occidentale, acolo unde informatizarea a biruit funcționărismul!).

Dar cum un creator nu este un cercetător, el poate crea „frumos și bine” în colțul de provincie în care trăiește. Cu condiția să fie bine informat în domeniu și să trăiască, desigur, în acea *mistică a creației* care implică responsabilitate, exigență, înțelepciune artistică. Problema, care poate fi și a „centristului”, rămâne una a apropierii de anumite publicații și cercuri literare, de anumite personalități care determină și „fac jocurile”. Da, aici putem discuta, *strategiile* afirmării literare fiind mult mai complicate pentru bietul „provincial”, față de comilitonii „centriști”, fapt ce-l vedem nu numai în peisajul publicistic al vieții noastre literare… Dar, importantă e valoarea operei care până la urmă va izbuti a se face cunoscută și mai puțin atuurile unei afirmări prin pârghiile „centrismului”… Să nu pierdem din vedere că miturile infatuării literare (ale „regelui goluț”!) circulă liber și prin provincie, unde ne izbim de astfel de „idoli”, foarte productivi în relații de grup, chiar la nivel național… Dar să mai ajungi și la… Dumnezeu cu astfel de sfinți! Dincolo însă și de asemenea ipochimeni (valori gonflabile venite uneori și pe filiere… centriste), un creator adevărat, stăpân pe propria-i conștiință de sine valorică, va ieși la lumină, mai devreme sau mai târziu, când nu cumva l-ar putea răzbuna posteritatea, restabilind lucrurile… Dar asemenea „întâmplări” nu sunt proprii numai provinciei, ele țin, în parte, de destinul creatorului…

Aș dori, așadar, să cred că Provincia (din sufletul oricărui scriitor, oriunde ar trăi el), când își găsește „interpretul” cu vocație, poate legitima un statut de artist adevărat. Mult mai favorabilă, în privința liniștii și „însingurării” sale reflexive, condiția provinciei relansează mai vechea dispută cu atâtea orgolii centriste nejustificate în multe planuri și la multe niveluri. Un artist adevărat nu simte, în planul creației, o asemenea povară, dimpotrivă, valoarea îl situează de la sine pe același palier al ierarhiilor axiologice în domeniu, producând inevitabile reașezări valorice, dislocări în ierarhiile respective. Îmi place să cred că un asemenea artist ar refuza, *de plano*, oferta facilă a „transplantării” într-un mediu existențial străin, căci s-ar simți „dislocat” dintr-o anumită mistică (necesară!) a creației sale, nu numai din acel *spiritus loci*, deloc de ignorat la rândul său.

– Am pomenit în prima întrebare de un edificiu. Pilonii ce-l susţin sunt, de departe, Brâncuşi, Arghezi, Blaga, „trinitatea valorică pentru care criticul din Târgu-Jiu a făcut o adevărată fixație”, după cum remarca distinsul cărturar Mircea Popa. Primii doi – gorjeni de geniu. Ce caută Blaga în preocupările Domniei Voastre, vorba colindului, „de la tinereţe pân' la bătrâneţe”, adică de la teza de licenţă până la cele mai recente lucrări – volumul întâi din „Dicţionarul esenţial” (2017), „Lucian Blaga şi lumea Banatului” (2018)…

– E o dragoste veche, din adolescență, când, introdus în manualele școlare (1968), Blaga a fascinat cu „Poemele luminii” generațiile tinere. A urmat o licență la București cu Eugen Simion (*Temele poeziei lui Lucian Blaga*, 1975), apoi o lucrare de gradul I, doctoratul etc. Am scris mai multe cărți, contribuind la mai buna cunoaștere a omului și a operei sale, inclusiv o critică a receptării sale până în contemporaneitate: *Poezia lui Lucian Blaga,* eseu critic (1995), *Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare*, studiu critic (2005, ed. II, 2013), *Lucian Blaga – studii, articole, comunicări, evocări & interviuri* (2006), *Lucian Blaga. Solstiţiul sânzienelor*, istorie literară (2010), *Lucian Blaga – între amintire și actualitate*, interviuri & reportaje (2011), *Lucian Blaga – sfârșit de secol, început de mileniu,* critică literară, „Scrisul Românesc” (2012), *Blaga – Goethe, afinități elective,* comparatistică și istorie literară (2012), *LUCIAN BLAGA – DICȚIONAR ESENȚIAL. Oameni din viața lui* (I, 2017; II, 2018), *Lucian Blaga la Bistrița (1938-1940)*, în colaborare (2018), *Lucian Blaga și lumea Banatului* (2018).

Adăugați la acestea alte cărți despre Brâncuși (3), Arghezi (3), Eminescu (3), de cronici, eseuri și studii literare, nu în ultimul rând cărțile mele de poezie (5) etc.

și veți avea imaginea exactă a preocupărilor mele. La care se adaugă, evident, și realizarea revistei „Portal-MĂIASTRA”, cu apariție – *sine hiatu* – din 2005.

– Aflat la intersecţia paralelei 45 cu meridianul 23, la jumătatea distanţei dintre Ecuator şi Polul Nord, oraşul de pe Jiu (sau Jii?) se află în plină zonă temperată. Cât de… temperată este revista Domniei Voastre? Cu alte cuvinte, cum aţi defini personalitatea ei, acel „ceva” ce o diferenţiază de suratele din întreaga ţară?

– Deși m-aș abține de la astfel de aprecieri, pentru a nu fi susceptibil de subiectivism, vă pot încredința convingerea mea că „Portal-MĂIASTRA” a fondat o mică tradiție aici în inima Gorjului, ale cărei reverberații sunt deja percepute și dincolo de fruntariile Olteniei... Cine nu cunoaște fenomenul nu poate înțelege sensul lucrării noastre, pentru actualitate și pentru... posteritate...

– Vorbeam de piloni. Aş zice că „pilonii critici” pe care se sprijină publicaţia dvs. sunt tot trei: Gheorghe Grigurcu, Mircea Popa şi Zenovie Cârlugea. Cât de necesară este prezenţa unei voci critice autorizate în existenţa unei reviste literare?

– Ba nu, în echipa critică îi avem alături pe Lucian Gruia, Aureliu Goci, Monica Grosu, Tudor Nedelcea, Ioan St. Lazăr, Constantin Zărnescu, alături de care colaborează multe alte condeie critice de valoare din țară.

– De regulă, în jurul unei reviste se dezvoltă o întreagă mişcare culturală (cenaclu, editură, zile aniversare ş.a.m.d.). Cu ce vă puteţi lăuda în acest sens?

– *Portal-MĂIASTRA* însăși este o „mișcare literară” pornită din lumea lui Brâncuși, implicându-se în realizarea Festivalului Internațional „Tudor Arghezi” și în alte acțiuni cultural-artistice. Eu fiind președintele Filialei Gorj a Societății de Științe Filologice din România, se înțelege că destinul ei a fost legat și de interesele învățământului din Gorj, din rândurile căruia au pornit veritabili creatori de literatură și artă.

– Stimate domnule Zenovie Cârlugea, am pornit de la un cântec, aş încheia, nu înainte de a vă mulţumi pentru timpul acordat, tot cu el – „Că la Gorj te duci şi vii / Doru' n-are căpătâi”. E clar că dialogul nostru are un căpătâi, dar dorul de cultură? Ce soartă prevedeţi existenţei publicaţiilor culturale? Să fie ele precum dorul cântat de Măriile Gorjului??

– Nu asta mă preocupă pe mine, septuagenarul, ci destinul acestei reviste, căreia îi prevăd o „nouă serie” într-un viitor nu prea îndepărtat. Un viitor în care se vor clarifica și multe alte aspecte legate de soarta „publicațiilor culturale”... Să sperăm că, dincolo de toate impedimentele (cele financiare fiind cu adevărat amenințătoare, dar în spatele lor mai sunt și altele...), revista va continua să apară (să nu uit a numi aici pe directorul CJCPCT Gorj, scriitorul Ion Cepoi, care a asigurat, cu sprijinul Consiliului Județean Gorj, finanțarea revistei în toți acești ani). Un punct pe i *sine qua non*...

Florin Colonaş

AVANGARDA DE LA A LA Z „VOULOIR”

revistă lunară de estetică neoplastică

La Lille, în nordul Franţei, în departamentul Nord-Pas-de-Calais apărea între 1924 şi 1927 publicaţia „Vouloir”. Prin cele douăzeci şi şase de numere, format 32,5x25,5 cm, „Vouloir” se impunea drept o reuşită literară şi artistică. Primul său număr a apărut la Ronchin, lângă Lille, într-un context istoric şi geografic apropiat Europei de Nord.

Nebeneficiind de o difuzare bine organizată (ah, difuzarea, marea problemă de astăzi de la noi!), revista s-a axat pe tematica avangardistă.

În contextul marii întinderi geografice a revistelor de avangardă, „Vouloir” a căutat să se încadreze în această ţesătură, publicând cronici ale unor importanţi experţi şi evenimente ale momentului, pulsând la nivel continental.

În peisajul editorial, „Vouloir” ocupă un loc special. Redacţia era asigurată de Charles Rochat, publicaţia debutând cu un manifest şi care are drept slogan: „Nous voulons Vivre!” („Noi vrem să existăm!”). Încă de la prima pagină, întâlnim o gravură semnată de Lempereur-Haut, continuată pe pagina de mijloc în această tehnică de către Lucien Jacques.

Un studiu despre poezia franceză contemporană, care în continuare şi în următoarele numere aparţine lui E. Donce-Brist.

În numărul al doilea, o poezie a lui Marcel Millet din 1924, „J’ai voulu” („Am vrut”). O cronică a Salonului Independenţilor, la care participă şi străinii este semnată de Armand Henneuse.

Antetul revistei are şi subtitlul „organ constructiv de literatură şi artă modernă”.

Japonezii sunt reprezentaţi de Ebihara cu peisaje citadine, Suzuki cu un nud. Dar unde este Funjito?

În generoasa enumerare a pictorilor de pe glob, din Norvegia în America, din Monaco în Azerbaidjan, din Brazilia în Estonia, imediat după Van Dongen, o întâlnim pe Aurelia Caloenesco (1895-1968), care expune lucrări ce nu suferă de influenţa franceză, dând astfel o lecţie compatrioţilor români din epocă imitatori ai franţuzilor.

În numărul 4, o scrisoare a unui mic poet catolic, provincial, către Max Jacob retras la mănăstire, precum şi un elogiu lui Jean Epstein, semnat de Paul Myrriam. Semnalăm şi o cronică a expoziţiei plasticienilor din Lille.

Seria linogravurilor continuă în următoarele numere cu F. de Boeck, Daénens, Jonxis, Jordans. Îl întâlnim în paginile numărului 11 şi pe Frans Masereel.

Cel de-al doisprezecelea număr este dedicat artei pure – ilustrat fiind cu xilogravuri de Franck Kupka. Demnă de amintit e conferinţa ţinută la 30 aprilie 1925 de către pictorul Félix Del Marle.

În numărul al cincisprezecelea, este anunţată expoziţia grupului „Vouloir” în sala mică a Conservatorului. Numărul următor va fi dedicat exclusiv evenimentului. Cu litere mari pe prima pagină: F. Del Marle, Fr. Kupka, P. Huguet, Lempereur-Haut.

Un articol intitulat „Patru pictori constructori”, semnat de Maurice Bataille, ilustrat cu gravuri şi lista celor trei-

zeci şi cinci de lucrări, oferă o informaţie bogată asupra manifestării artistice.

Din colecţia „Esprit Nouveau" este analizat titlul „L'Art Décoratif d'aujourd'hui", în care se aminteşte despre „onanismul impresionist".

Începând cu numărul 17, ianuarie '26, se schimbă calimera. Revista apare cu copertă colorată (roşie, roz, bej, verde), purtând o grafică. Antetul publicaţiei este însă menţinut. În cuprins, un articol dedicat lui Herwath Walden, poet, scriitor şi mare animator al mişcării berlineze „De Sturm" care a impus artişti precum Kandinsky, Marc sau Chagall, din care se publică versuri. Din „Liniştea dragostei", poemul purtând următorul motto: „Tinerei fete din femeie, femeii din tânăra fată".

În numărul 19 găsim prezentarea revistelor de artă „Sturm", „De Stijl", „7Arts", „Sélection", dar şi o coloană semnată de Theo van Doesburg, pictor şi teoretician, intitulat „Către o artă elementară", aflată în continuarea unui întins articol semnat de P. Mondrian, „Puritate = abstracţie", după care urmează o pagină care le este dedicată celor doi mari creatori.

Herwath Walden apare din nou. El va deschide următorul număr cu „Scrisoare din Germania".

Numărul 22 are un prim articol semnat de A.F. Del Marle, dedicat „Artelor Proletare", iar apoi descoperim o dezbatere a subiectului „Artă plastică – neoplasticism" aparţinând lui Georges Vantongerloo, urmată de o compoziţie a lui César Demela. Revista căpătase prestigiu, aşa se explică semnăturile acestor mari artişti şi gânditori ai fenomenului.

Numărul 23 are pe copertă inscripţia „Spre o artă proletară". În cuprins, articolul „Spirit colectiv – artă proletară". Imediat aflăm o lucrare a lui El Lissitzky – „Tribuna", şi un afiş de Radcenko din „Karandaşul" (Creionul) maiakoskian. Surprizele nu se opresc aici, aşa că în continuare suntem încântaţi să aflăm un decor la Teatrul Revoluţiei (Moscova), proiectul Palatului Munai, tot din Moscova (1923), ca şi un răspuns dat lui Lenin de către Clara Zetkin, politiciană germană, participantă la întemeierea Partidului Comunist Germman.

Piet Mondrian deschide cu articolul „Om – stradă – cetate" numărul 25, un număr eveniment.

Sunt prezentate proiectele lui Mondrian pentru familia I.B. din Dresda. Demn de semnalat faptul că revista „Vouloir" a fost prezentată la loc de cinste în expoziţia care s-a deschis pe 1 martie 2019, la „Albertinum" din Dresda, unde, de altfel, s-a reconstituit camera proiectată de marele artist olandez pentru familia mecena.

Revista prezintă, de asemenea, din creaţia lui Mondrian, locuinţa artistului din Utrecht, un butic din Amsterdam, precum şi macheta unui scaun, a unei maşini de copil.

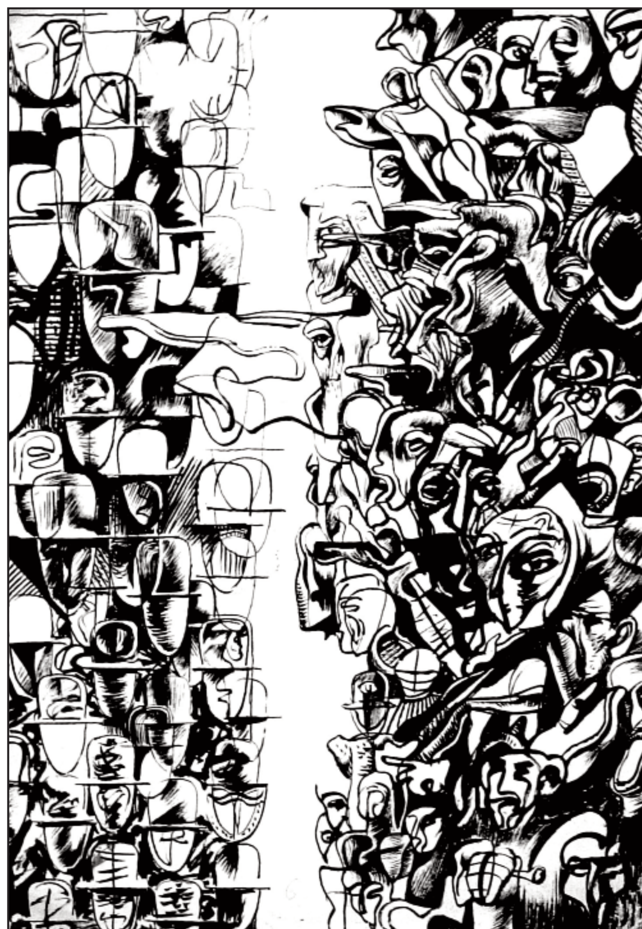
Totodată, sunt prezentate diferite obiecte proiectate şi realizate de G. Vantongerloo, ca şi un excelent articol semnat de E. Donce-Brisy despre „Rolul revoluţionar al ambientului".

Seria articolelor şi a machetelor continuă cu Theo van Doesburg care dezbate subiectul „Arta colectivă şi importanţa sa socială". Alături de el, îşi găsesc locul şi două interioare neo-plasticiste, semnate de Vilmos Huszar.

În numărul 26, se află articole despre cinema, purtând titluri incitante: „Puterea cinematografului", „Cinema – Artă socială".

Un alt titan al modernismului, Moholy-Nagy, atacă subiectul „Dinamica marelui oraş" – schiţă pentru un film, încercare de tipofoto. Să nu uităm că profesorul de la Bauhaus a fost şi un pasionat fotograf şi cineast revoluţionar.

Cu acest număr se încheie şi excursia noastră în colecţia prestigioasei publicaţii franceze, în ale cărei pagini aveam să întâlnim articole pline de conţinut şi iscăliturile atâtor artişti de primă mărime, care aveau să dezvolte prin opera lor grafică sau teoretică arta modernă.

Liviu Nedelcu

ÎNCĂ UN... SEMN

***Semn*, Galeriile de Artă, Focșani, mai 2019**

Dezbaterile referitoare la fenomenul artistic contemporan, începute cu peste zece ani în urmă de Centrul Cultural Vrancea sub egida Consiliului Județean Vrancea, la Galeria de Artă din Focșani, continuă, firesc, cu expoziția *Semn*, care își propune, ca și precedentele, să releve multiplele aspecte ale funcționării limbajului plastic. Semnul plastic, înțeles ca formă percepută vizual, ca sugestie a unui lucru, a unei anumite idei a fost prezent în expoziția de la Focșani în chipuri diferite și surprinzătoare, pornind de la înțelegerea sa ca mijloc de comunicare a mesajelor şi de modelator al informaţiei venite din lumea exterioară. Relația dintre mesaj și semn reclamă, în lucrările prezente pe simezele galeriilor de artă din Focșani, semnificații asumate, intenționate sau întâmplătoare.

Așa cum afirmă Constantin Prut în catalogul expoziției, semnul anunță instalarea acțiunii raționale și a sensibilității umane, aflându-se la baza unor demersuri fondatoare.

Expoziția, reunind un grup reprezentativ de artiști preocupați de noile direcții moderniste și de căutările gestualismului, oferă imaginea unui fenomen real, preocupat de apelarea la resursele complementare, acceptând provocările realităților contemporane. Mereu însă, realitatea rămâne ținta discursului artistic.

Lucrările selectate în expoziția noastră urmăresc trasee ale culturii vizuale a ultimilor decenii, moduri de asamblare a elementelor de limbaj plastic în spațiul comunicării. Căutările celor 17 artiști plastici oferă multe propuneri distincte, pe care manifestările de la Focșani doresc să le pună în lumină. Preocupat de o permanentă căutare, Gheorghe Zărnescu descoperă semne în lumea materială a deșeurilor, printr-o personală așezare conferindu-le sensuri surprinzătoare. Dan Perjovschi propune, pe o tablă școlară veche, mesaje proprii alături de cuvinte întâlnite în mediul cotidian și care solicită privitorului intervenția cu sugestiile sale. Cu un program conceptual, Mălina Ionescu explorează pe marginea fantomei din paginile care conțin acum doar golurile unor litere și ale unor ștampile. Bogdan Mateiaș încearcă, în demersul său creator, decriptarea configurărilor inițiale ale semnelor plastice. Spațiile largi, înviorate de pete de culoare, evocă o dinamică proprie. În seria sa, realizată din plexiglas debitat cu laser, lemn tratat cu foiță de aur, mucuri de țigări folosite și noi, Cosmin Haiaș, ca și Dan Perjovschi, dar într-un alt registru, apelează la valoarea de expresie a instalației și la sugerarea unui cuvânt-cheie. Andreea Medar, propunând și ea un program conceptual, adoptă procedee radiografice, dublate de rememorarea unor alfabete inventate cândva în orizontul copilăriei. Sculptorul Napoleon Tiron impune în compozițiile sale dezvoltări geometrice plasate, surprinzător, în imediata vecinătate a ansamblurilor antropomorfe. Patricia Teodorescu provoacă în înțelegerea dialogului dintre alb și negru, confruntări între trasele colorate. Artista ascultă de o disciplină interioară formată în instrucția sa de sculptor. Complexitatea semnificațiilor datorate asocierii dintre imaginea preluată din realitate cu investiția metaforică o urmărește Ion Grigorescu în filmul său „Acul și banii". Florica Prevenda organizează compoziția cromatică în benzi, investigând posibile relații raționale. Pictura lui Liviu Nedelcu provoacă pe pânză valuri de culoare, distribuite cu un subtil principiu armonic. Darie Dup recurge la o instalație pentru a transmite o chemare cu caracter ecologist. Lupii prezenți în lucrarea Gabrielei Culic trezesc o teamă ancestrală, sugerând, prin titlu, amenințările din lumea de azi. Chipul uman prezent în lucrarea lui Mihai Chiuaru este tratat cu economie de mijloace și subliniază încărcătura metaforică a compoziției. Ilie Boca își continuă seria de palimpseste, dezvăluindu-ne multitudinea de semne și de simboluri ale culturii populare. Lucrarea tridimensională a lui Aurel Vlad introduce în ecuația spațială câteva elemente geometrice care punctează desfășurarea celor două ființe – calul și personajul uman. Florin Mihai ilustrează un conflict actual, ce reflectă dorința omului de a-și găsi echilibrul și liniștea într-o lume a tensiunilor.

iunie 2019

DRAGOȘ IOAN PĂTRAȘCU SAU CE N-A VĂZUT PARISUL

• Născut pe 12 septembrie 1956, la Floreşti, județul Vaslui.

• Liceul de Artă din Galaţi, apoi Universitatea de Arte „George Enescu" din Iaşi, Facultatea de Arte plastice, Decorative şi Design.

• Profesor universitar doctor la secţia de grafică a Facultăţii de Arte vizuale și Design a Universității de Arte „George Enescu" din Iaşi.

• Membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici din România (1990), iar din 1996, membru A.I.A.P. (Association Internationale des Arts Plastiques).

• ***Activitate artistică***

După terminarea facultăţii a susţinut o bogată activitate expoziţională, participând activ la proiectele organizate de U.A.P. filiala Iaşi şi la cele sub egida „Atelier 35".

A participat la mai multe expoziţii de artă românească peste hotare, cât şi la anuale şi bienale internaţionale. Dintre expozițiile personale în afara țării le amintim pe cele din Franța (Paris, Auxerre), Austria (Viena, Wels), Italia (Veneția, Roma), Israel (Haifa), SUA (Atlanta), Germania (Essen), Chişinău (Republica Moldova), iar dintre cele internaționale de grup, pe cele din Rusia, Canada, SUA, Germania, Austria, Belgia, Ungaria, Cehia, Croația, Brazilia, Italia, Franța, Israel. În Romania a deschis expoziţii personale în Iaşi, Bucureşti, Timişoara, Bârlad, Vaslui.

• ***Premii și distincții***: Premiul pentru grafică la Bienala Națională de Arte vizuale

,,Ion Andreescu" – Buzău, Premiul „Vasile Pogor" acordat de Primăria municipiului Iași pentru întreaga activitate artistică; Medalia de aur și premiul ,,Leonardo da Vinci" acordate de EUROINVENT – Iași, Ordinul ,,Meritul Cultural" în grad de Cavaler, acordat de Președinția României; Premiul Naţional pentru Grafică acordat de UAPR (2016).

• Lucrări în colecții de stat (Muzeele de artă din Iași, Bârlad, Vaslui, Palazzo Correr

– Institutul Cultural Român, Veneția) și particulare (în țară și în SUA, Canada, Italia, Franța, Austria, Spania, Finlanda, Germania, Olanda, Belgia ș.a.).

• Este inițiatorul, organizatorul și curatorul prestigioaselor saloane naționale de artă

„Erotica" (din 1996, împreună cu graficianul Marcel Chirnoagă) și „Salonul de Desen" începând cu anul 2007.

• ***Aprecieri critice***

Desprins din „mantaua" lui Leger, Duchamp şi Picabia, acceptând că produsul industrial are parţial sau total atribute artistice, Pătraşcu încearcă o mediere cu lumea Renaşterii. Aici descoperă spiritual iscoditor al lui Leonardo, proiectele lui cu maşinării de tot felul, geniul toscanului în materie de tehnologie. Aşadar, în ambianţa clubului ieşean Motor, desfăşoară, pe o considerabilă suprafaţă parietală, semnele sugestive ale unor succesive civilizaţii. Ansamblul pare un fel de omagiu adus lui *homo faber,* omul constructor, neodihnei lui posedate de limitele imediatului. Senzaţia general este că te afli în faţa unui altar modern, unde scenele sacre au fost înlocuite cu monştrii ascunşi în măruntaiele unor agregate păgâne. Roţi dinţate, curele de transmisie, pompe diverse, utilaje electrice, instrumente muzicale compun un univers aparent haotic, centrat însă în jurul unor colosale volante şi al unor eficiente sisteme bielă-manivelă ce transformă mişcarea circular în mişcare rectilinie.

Reţele de sârmă leagă formele, le conferă coeziune, aşa cum elementele grafice de substrat motivează concepţia artistului. Reasamblate, aceste mărturii ale arheologiei industriei dobândesc o nouă utilitate în plan simbolic. Dragoş Pătraşcu a mizat în realizarea acestei opere neobişnuite în spaţiul românesc pe faptul că uneori publicul înţelege mai mult decât este dispus să recunoască. Oricum, ştie bine că hulitul Gustave Eiffel sau proiectanţii Centrului „Georges Pompidou" din Paris – sugestie a civilizaţiei industriale – au devenit idoli. El vrea mai puţin: să intereseze, să exprime, să dea de gândit… Eventual, să placă…

Valentin Ciucă, critic de artă, 2001

Diana Dobriţa Bîlea

BREVIAR EDITORIAL

Căutând în *ape adânci* fericirea

Am putea spune că Nan Constantin Ilie este un nume nou în proza dobrogeană, deşi prima sa carte, volumul de povestiri *Scrisori cu parfum de valuri* (Ed. Metafora, Constanţa), a fost publicată încă din anul 1999. După o pauză de 17 ani, timp în care s-a dedicat afacerilor şi actelor de binefacere, revine pe scena literară cu o mare dorinţă de a se afirma şi, mai ales, cu foarte multe de spus, pentru că avut o viaţă care poate face concurenţă oricărui roman captivant.

Romanul **Ape adânci** (Ed. StudIS, Iaşi, 2017) împleteşte în firul său narativ fapte şi întâmplări din România anilor 1977-1980, cu trimiteri auctoriale până la evenimentul din Decembrie 1989 şi puţin dincolo de acesta. Grija permanentă pentru încadrarea unei întâmplări, a unui loc, a unui nou personaj etc. într-un context social, istoric, politic, geografic, cultural este una dintre caracteristicile acestui volum. Oralitatea stilului, limbajul oarecum pitoresc, fără a fi vreodată vulgar, al comentariilor făcute de autor, simplitatea relatării îmbinată cu vocea plină de afecţiune a naratorului implicat sufleteşte în poveste sunt alte trăsături care fac romanul să curgă alert, fără sincope, oferind cititorului o lectură plăcută şi rapidă. Relaţia dintre emiţător şi receptor, stabilită de la bun început, e una prietenească, autorul îmbrăcând cu bucurie haina povestitorului şi părând că repetă povestea pentru fiecare ascultător/cititor în parte, tocmai pentru a asigura şanse maxime acestei prietenii: „Dacă vrei să trăieşti bine în Constanţa, trebuie să alergi, frate. Altfel, mergi singur pe stradă şi dai bună ziua la gâşte... Ce crezi? Nimic nu cade aiurea, degeaba, din cer... Aşa că asta-i treaba! Viaţa merge, merge înainte... Mama ei de viaţă!" (p. 11) Descrierile poartă savoarea amprentei personale a autorului, fenomene ale naturii sau obiecte căpătând viaţă prin personificare şi participând activ la cotidianitatea comunităţii: „Toată viaţa lor, constănţenii sunt urmăriţi de vânt de când se nasc şi până târziu când se sfârşesc. [...] Vântul [...] călătoreşte în zori în barca pescarului spre largul mării, să caute belşug sau nenoroc, ridică ştrengar, uneori chiar neruşinat, rochia miresei [...]. Când este supărat, să fugi cât poţi din calea lui". Este de remarcat faptul că efigia oraşului Constanţa din anii '70-'80 este realizată cu detalii precise, pe care doar un localnic trăitor al acelor vremuri le poate reda cu atâta uşurinţă. Viaţa de noapte din barul în care străinii navigatori aruncau cu lei şi dolari „fără număr" la picioarele dansatoarelor, prezentarea amănunţită a Cazinoului tomitan ce făcea deliciul clienţilor cu bani, degradarea continuă a traiului de zi cu zi, armonia convieţuirii celor ce formează mozaicul etnic dobrogean, emanciparea sau mentalitatea ceva mai liberă de prejudecăţi a oamenilor din acest colţ de ţară constituie aspecte documentare asupra cărora autorul insistă de-a lungul periplului epic. De altfel, se pare că însăşi viaţa tumultuoasă a autorului a constituit izvorul din care s-a inspirat pentru acest roman.

Dragostea este totuşi tema principală a romanului. Protagoniştii, Roberta şi Alex, sunt de o frumuseţe fizică şi spirituală prototipică. Ea, ardeleancă, cu principii „de modă veche" deşi dansează (dansuri orientale) într-un bar de noapte, reuşind să-i înnebunească pe toţi bărbaţii care aştern zadarnic la picioarele ei „un covor" de bancnote, se îndrăgosteşte de Alex şi-i rămâne fidelă în ciuda tuturor incertitudinilor care planează asupra dispariţiei lui îndelungate. El, constănţean chipeş şi chibzuit dintr-o familie modestă, ajunge să fie drogat, tâlhărit, bătut şi aruncat din tren de o bandă de infractori criminali. Salvat şi îngrijit de o pereche de munteni bătrâni, amnezic vreo doi ani, este, doar prin intermediul visului, aproape de fata de care se îndrăgostise. Regăsirea din final este darul autorului pentru perechea îndrăgostită şi reprezintă restabilirea ordinii, a echilibrului, în timp ce pedepsirea vinovaţilor este o necesitate în slujba aceleiaşi instituţii a binelui.

Nan Constantin Ilie demonstrează aceeaşi abilitate şi atunci când trebuie să redea viaţa de la munte, cu obiceiurile, cutumele şi regulile mai severe impuse de natura specifică. Un călător înnăscut, după cum reiese şi dintr-o frântură de autobiografie pe care mi-a trimis-o

spre a-l înţelege mai bine, el nu avea cum să nu cunoască şi rosturile muntenilor din perioada comunistă. Dar nu se opreşte doar la a pune faţă în faţă oameni şi ţinuturi, ci alege să sondeze mai adânc în psihologia oamenilor, în sufletul lor, pentru a-i putea cataloga: cei buni într-o parte, cei răi de cealaltă parte. De altfel, transpare o sete uriaşă a autorului de a găsi în oameni bunătatea. De-a lungul naraţiunii, rezolvarea fiecărei noi provocări din viaţa protagoniştilor, a fiecărui incident depinde în mare măsură de bunătatea celorlalţi. În viziunea lui, este trăsătura fără de care viaţa nu poate merge mai departe. Personajele sale „bune" iubesc nemăsurat, rezistând ispitelor de tot felul, uneori până la căderea în extrema cealaltă, cum este cazul celor doi bătrâni care, după ce îl salvează de la moarte pe Alex, îl îndrăgesc atât de tare, încât îi ascund multă vreme faptul că nu este fiul lor. Bunătatea atrage după sine frumuseţea fizică, astfel că multe dintre personaje au un farmec vecin cu perfecţiunea.

Poate că Nan Constantin Ilie este îndreptăţit să caute şi să evidenţieze calităţile omeneşti. S-a lovit adeseori de oameni care i-au făcut rău, aşa cum i s-a întâmplat şi personajului principal din romanul său. Experienţa de viaţă l-a învăţat că omenirea, pentru a evolua, are nevoie de o continuă resurecţie spirituală. Este şi motivul pentru care, în anii '90, a înființat Fundația umanitară „Oameni adevăraţi". Dar cartea rămâne, după el, releul cel mai eficient pentru sensibilizarea, înfrumuseţarea şi elevarea sufletului uman. Iată cum povesteşte întâlnirea sa adevărată cu cărţile – un declic şi o manevră a destinului: „Uneori furam fructe sau legume, alteori ne încăieram cu alții. Mergeam la depozitul de lemne și cărbuni să-i ajutăm pe căruțași pentru un leu, doi, o palmă sau un șut în fund, alteori răscoleam prin gunoaie, după fleacuri... Într-o zi am găsit, aruncate, niște cărți... Ei bine, da!... Așa am descoperit cărțile... și nu mi-a mai trebuit nimic altceva. Am citit *Decameronul* lui Boccaccio la zece ani. Tot timpul alergam după cărţi. Nu făceam figuri, citeam tot ce găseam, tot ce îmi cădea în mână. Când demola cineva o casă veche, eram primul care venea să ajute. Ştiam că, de cele mai multe ori, în podul casei trebuia să găsesc o ladă, un cufăr plin cu cărți..."

Vântul, element mereu schimbător, benefic uneori, alteori perturbator şi răspunzător de primejdii şi mai ales de răsturnări de situaţie, închide romanul aşa cum l-a deschis, descriind în final un cerc, semn că soarta este una singură şi că din ea nu poate ieşi nimeni. Vântul „îşi vede de treburile lui", ne spune prozatorul, în timp ce oamenii îşi epuizează forţele căutând în „ape adânci" fericirea.

Sunt convinsă că Nan Constantin Ilie va scrie multe romane cu priză directă la publicul larg şi purtând rezoluţia insolită a personalităţii sale.

Când munca devine elixir al tinereţii

Una dintre figurile marcante ale Tomisului, cu o activitate ştiinţifică, pedagogică şi culturală prodigioasă, căutând să cuprindă cu braţele sufletului şi cu cele ale minţii pe cât mai mulţi dintre aceia care s-au străduit sau se străduiesc să facă cinste Dobrogei şi ţării noastre, lingvist recunoscut, profesor universitar, critic literar, eseist, publicist, Olga Duţu şi-a transformat munca într-un elixir al tinereţii fără bătrâneţe. O pleiadă de apariţii editoriale importante dau mărturie despre dragostea sa pentru cultură. Unele dintre acestea sunt cărţi de interviuri, aşa cum este şi volumul **De vorbă cu personalităţi ale culturii române** (Editura Celebris, Constanţa, 2016). Cum era şi firesc, intervievaţii autoarei provin din zona Dobrogei, spaţiu multietnic cu o diversificată şi interesantă deschidere culturală, cu o binevenită excepţie însă, prima intervievată fiind o personalitate uriaşă a culturii noastre: Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Autoarea dovedeşte o profundă cunoaştere a activităţii culturale de ieri şi de azi de, intervenţiile sale la masa dialogului fiind pertinente şi eficiente. Titlul fiecărui interviu anunţă de fapt tema dialogului, dovedindu-se de fiecare dată inspirat şi incitant. Dincolo de tehnica specifică unei astfel de abordări literare, pe care Olga Duţu o mânuieşte cu abilitate, este evident că autoarea se mişcă lejer şi în zona emoţiilor, reuşind să-şi ghideze partenerul de dialog prin propriul lui univers afectiv.

Interviurile nu încep abrupt, ci sunt precedate de o succintă prezentare bio-bibliografică a personalităţii respondente. Punctul forte al cărţii îl constituie dialogul cu academicianul Zoe Dumitrescu-Buşulenga, personalitate care evocă, aici, o altă personalitate a României: pe marele Nicolae Iorga. Discursul intervievatei este un elogiu deosebit de înalt, un panegiric care dă măsura admiraţiei, respectului şi preţuirii de care s-a bucurat Iorga atât pe plan naţional, cât şi internaţional. Superlativele folosite de Zoe Buşulenga sunt edificatoare: „profet cu învolburări mesianice", „s-a numărat printre spiritele cele mai alese ale neamului", cu „o operă uriaşă şi o viziune nouă, personală, asupra istoriei", „înzestrarea i-a fost excepţională, slujită de o putere de muncă supraomenească, pusă toată, în chip exemplar, în slujba neamului. Fiindcă orice domeniu în care s-a manifestat, fie ştiinţific, fie literar, publicistic ori politic, i-a fost nu numai loc de desfăşurare a ameţitoarei sale erudiţii, ci în aceeaşi măsură loc de afirmare a convingerilor sale legate de creşterea neamului, izvorâte dintr-un patriotism arzător şi dintr-o etică profundă". Cea de-a doua interlocutoare, Georgeta Mitran, evocă personalităţi cu care a colaborat la Editura Academiei, precum Tudor Vianu, Ion Coteanu, G. Călinescu, Perpessicius ş.a. şi vorbeşte despre contribuţia sa, împreună cu filologul Petru Creţia, la realizarea, în anul 1989, a ediţiei anastatice a volumului *Poezii* de Mihai Eminescu. Micaela Gulea, profesor şi filolog, relatează cum s-a consacrat readucerii în actualitate a operelor unei personalităţi interbelice: scriitorul, avocatul şi omul politic Ion Valjan. Florica Cruceru, critic de artă, deconspiră modul în care a reuşit să convingă autorităţile tomitane să investească în cultură într-o perioadă în care

obiective de acest gen erau greu sau imposibil de atins, în timp ce pictorul Constantin Georgescu vorbeşte despre începuturile Muzeului de Artă din Constanţa şi ale celui din Topalu, iar pictorul Florin Ferendino evocă Balcicul în pictura românească. Profesorul şi poetul Ion Codrescu povesteşte despre devenirea sa de haijin, solista de operă Gabriela Popescu Ţigănaşu îşi rememorează viaţa dăruită muzicii, iar Constanţa Călinescu relatează despre munca sa minuţioasă şi riguroasă în arhivele bibliotecilor şi ale altor instituţii şi personalităţi dobrogene. Cercetătorul ştiinţific Livia Buzoianu prezintă date interesante despre primul oraş al României, Histria, şi, printre altele, şi despre importantul rol pe care însuşi Vasile Pârvan l-a avut la începuturile şantierului arheologic de aici. Arhitectul, restauratorul de monumente istorice şi cercetătorul Ruxandra Nemţeanu vorbeşte despre „monarhia culturală a lui Constantin Brâncoveanu", profesorul, jurnalistul şi scriitorul Traian Brătianu despre o viaţă în slujba Dobrogei, despre istorie şi umor. Mai răspund solicitărilor intervievatoarei: profesorii Dora şi Virgil Mocanu, despre şcoala şi jurnalismul dobrogean; profesorul şi scriitorul Rodica Maria Popescu, despre sonicitate, cultură franceză şi cărţile proprii; profesorul, traducătorul şi eseistul, creatorul de haiku Alexandra Flora Munteanu, despre implicarea sa culturală în multiple ipostaze; profesorul Constantin Iordan, despre matematică şi poezie; profesorul şi scriitorul Eugenia Vâjiac, despre familia şi despre cărţile sale; profesorul şi poetul Ioana Bud, despre cariera de profesor, despre haiku şi despre macii care i-au marcat existenţa şi au ajutat-o să depăşească orice situaţie.

Închei cu o confesiune a autoarei, care a onorat, cu invitaţiile sale la mărturisire, oameni atât de merituoşi: „Cele 18 interviuri adună mărturiile unor creatori de frumos, care au sporit cu operele lor patrimoniul cultural naţional şi dobrogean".

Pentru reevaluarea lumii înconjurătoare

În volumul de proză scurtă **La o cafea, despre ţărani** (Ed. Ex Ponto, Constanţa, 2018), Neculai Laza Bogdanovici (n. la 24 august 1946, autorul cărţilor *Strălucirea din adâncuri*, 2012, *Cerul din vale*, 2016, *Poezie pentru tine*, 2018) radiografiază oameni şi fapte şi evidenţiază, uşor tezist, acele trăsături de caracter, acele momente de viaţă cu impact puternic asupra conştiinţei ori asupra destinului, acele tare personale sau ale unui grup social etc. care să conducă la o reevaluare a lumii înconjurătoare din partea cititorilor.

Neculai Laza Bogdanovici pune degetul pe bubele omului şi ale societăţii, ia în răspăr neajunsurile de ordin etic persiflându-le, dă impresia că se joacă sau că nu acordă prea multă atenţie unor situaţii insolite pe care le prezintă, apoi enunţă o ultimă propoziţie/frază ce reaşază deznodământul. Umorul e bine dozat şi are rolul de a edifica cititorul asupra cheii în care trebuie să interpreteze mesajul povestirilor. Apelul la bunătate este aproape camuflat, cititorului revenindu-i sarcina de a-l percepe şi de a-l repoziţiona printre celelalte exigenţe ale cărţii, ca în povestirea *Danke*.

Amintirile din propria copilărie se împletesc cu prezentul copiilor de astăzi, copilăria reprezentând un spaţiu bine cunoscut de autorul-profesor de limba română. Mai mult decât atât, ultimele şapte „povestioare cu rime sprinţare" sunt scrise pentru copii, trădând încă din titlu, cum e şi firesc, destinaţia şi firul epic: *Mădălina merge la şcoală*, *Nepotul lui Păcală*, *Ai grijă ce-ţi doreşti*, *Papagalul*, *Puiul de arici*, *Trei prieteni buni*, *Ursuleţul cel gălbui*. Sunt povestiri didactice, educative, sau care rememorează personaje şi întâmplări basmice pentru a-i menţine pe micii lectori într-o lume deja cunoscută şi îndrăgită de ei.

S-ar putea crede că în povestirile din prima parte a volumului personajele sunt ţărani, conform mesajului din titlu. Acestea sunt însă cât se poate de diferite: profesori, copii, ţigani, un neamţ, un lipovean, orăşeni, secretari de partid, haiduci, feţe bisericeşti, primari ş.a. Iar cafeaua de pe masa celor ce-i evocă pe ţărani, din povestirea care dă şi titlul cărţii, este însoţită şi de un coniac, poate pentru dezlegarea mai rapidă şi mai eficientă a limbii. Cei doi foşti colegi de facultate, ajunşi pensionari, se revăd după câteva zeci de ani („de la repartiţie"), parcă pentru a-i aşeza între nişte hotare caracteriale pe trăitorii de azi şi de ieri de la sate. Autorul îşi alege în acest scop două personaje cu experienţe diferite în lumea satului şi deci cu o viziune diferită asupra acestuia, ceea ce-i determină să polemizeze sau să caute puncte de vedere comune pentru a ajunge nu atât la un consens, cât mai degrabă la un adevăr „despre ţărani".

Neculai Laza Bogdanovici arată o faţă nouă a ţăranului român, una improprie, care nu-l prinde, cea amprentată de tehnologie şi influenţată de evoluţia – bună sau rea – a vieţii orăşenilor. Tocmai acest dezechilibru, tradus aici ca emancipare, stârneşte râsul şi lasă, totodată, un gust amar cititorului chemat să-l regăsească pe omul de la ţară între nişte tipare ancestrale (*Ora de compunere*). Pe de altă parte, autorul arată cu degetul către învăţător – acela care trebuie să-i înveţe binele, moralitatea, corectitudinea pe cei ce vor deveni într-o zi adulţi. Lipsa de onestitate a acestuia (aici, învăţătorul e femeie) dărâmă în conştiinţa fetiţei edificiile etice pe care şi le construise până atunci, o dezechilibrează, îi distruge reperele, poate pentru totdeauna (*Premiul al II-lea*). Autorul nu critică în mod direct, nu ironizează şi nu satirizează prin vocea narativă, ci transferă personajelor rolul respectiv. Astfel, tinerii nu mai ştiu să socializeze faţă în faţă (*În parc, pe o bancă*), bătrânul este considerat de cel tânăr un fel de handicapat (*Bună dimineaţa...*), minciuna dovedeşte că are picioare scurte (*Bunicul Pădure, eroul...*), lăcomia (de pământ) e ucigătoare (*Constantin*), incompatibilitatea conjugală e un stres permanent (*O zi din viaţa lui Gicu*) etc. Autorul reiterează faptul că tarele unei comunităţi/societăţi fac întotdeauna victime. Suferinţele şi frustrările acestora vor fi cauza suferinţelor şi frustrărilor altor victime dacă lanţul respectiv nu va fi rupt la timp. Înţelegând acest fapt,

haiducul Mitru îşi salvează posibila victimă cumpărându-i „libertatea”.

Demersul literar al lui Neculai Laza Bogdanovici urmăreşte să repună lucrurile în ordine, cheamă la normalitate, la bunătate, la omenie, la armonie pe toate planurile. Pedagogul care şi-a făcut cu pasiune meseria îşi continuă menirea, în prezent, prin scrisul său. Să sperăm că volumul *La o cafea, despre ţărani* va ajunge la cât mai mulţi cititori, de toate vârstele şi din toate categoriile, căci învăţătura poate rodi în fiecare actor social, indiferent de anii pe care şi i-a numărat pe pământ.

Despre înţelepciunea unui tânăr autor

Silviu Docu Axelerad este un autor pe cât de tânăr (are doar 19 ani), pe atât de surprinzător. Pe la 16 ani a publicat prima sa carte, *Filosofie muzicală şi umană*, care susţine ideea că muzica poate fi considerată pilonul central al eticii eudemoniei. Cea de-a doua carte, **Ispita din Southern Belle** (Editura Next Book, Constanţa, 2017), este o pledoarie pentru întoarcerea oamenilor la Dumnezeu, la credinţă şi la valorile acesteia, clădită pe dihotomia sacru-profan, ca şi pe dihotomia bine-rău.

Cititorului îi este destul de repede clar că autorul este posesorul unei culturi vaste pentru vârsta lui, cultură care nici nu a avut timp să se sedimenteze bine că a şi erupt, a înflorit, metaforic vorbind, dovada fiind cărţile pe care le-a publicat deja. Cunoştinţele complexe din domeniul religiei, teozofiei, filozofiei, literaturii, mitologiei, artei, istoriei, geografiei l-au crescut mai repede pe Silviu Docu Axelerad şi l-au ajutat să înţeleagă, de la o vârstă fragedă, lumea în care trăieşte.

Subtitlul cărţii este **Memorii şi poveşti din Old South, bildungsroman**. Eu aş da trei accepţii sau trei chei de interpretare a acestei cărţi: 1. este un bildungsroman, pentru că prezintă procesul de formare a personalităţii personajului central Prejudice sub acţiunea experienţelor proprii; 2. este un roman al iniţierii, pentru că este vorba despre iniţierea în Divin a aceluiaşi personaj central şi 3. este un eseu cu caracter filozofico-religios, construit într-o anumită măsură pe o structură literară specifică genului epic.

În pledoaria sa meditativ-epică, autorul îşi imaginează o familie din America de Sud (pe un tărâm al celor profani, neiniţiaţi aşadar), familia Axelwood (a se remarca asemănarea dintre numele autorului şi numele acestei familii), bogată, constituită din părinţi şi doi copii, care se hotărăşte să se mute într-un alt orăşel pentru a fi mai aproape de o bunică destul de înaintată în vârstă. Casa în care se mută, foarte veche, nelocuită de 120 de ani, pare a fi blestemată, dar aceasta poate fi receptată şi ca un spaţiu în care credinţa şi probitatea membrilor familiei sunt puse la încercare de Dumnezeu, ca un templu de rugăciune, ca o biserică a cunoaşterii, ca purgatoriul însuşi. Poemul descoperit de Prejudice (*Prejudecată* în limba română) pe uşa „ce dădea spre mansardă” profeţeşte ce avea să se întâmple în acea casă: „Spărgător de nuci drag/ Ai ajuns să furi bumbac,/ De la mlaştina cea adâncă,/ Care a fost secată./ Să te rogi n-ai vrut,/ Aşa că vei cădea în somn adânc!/ Primul va adormi,/ Iar al doilea va contempla/ În mâlul mlăştinos,/ Iar al treilea se va împiedica/ Cu a lui păpuşă Vodoo,/ Iar al patrulea se va ruga şi va fi izbăvit [...]”. Într-adevăr, lucrurile încep să se desfăşoare conform profeţiilor poemului, fără ca vreun membru al familiei să poată interveni ori să se opună. Salturile în timp înainte şi înapoi, bucla temporală în care sunt prinşi membrii acestei familii şi ruga lor continuă, în ciuda prezenţei permanente a „ispitei” în casă, pentru a fi izbăviţi de chinul acela al încremenirii timpului şi al ruperii totale de restul lumii ne duc cu gândul la dreptul Iov, care primea bucuriile şi necazurile preamărindu-l pe Dumnezeu. Ne mai duc cu gândul, de asemenea, la un parcurs al purificării sufletului, la purgatoriul dantesc sau la un ciclu al reîncarnărilor în vederea izbăvirii, a atingerii într-o zi a Nirvanei sau a unirii definitive cu Dumnezeu.

Discursul narativ nu este întrerupt numai de reflecţiile şi de lămuririle autorului, ci şi de imperative adresate direct cititorilor. El scrie, de exemplu: „Căutaţi-l! Nu aveţi ce pierde! Fiţi credincioşi şi Dumnezeu o să vă dea înzecit!” sau „Nu i-aţi cunoscut cu adevărat, nu? Poate nici eu”. Aceste intervenţii auctoriale au loc în condiţiile în care relatarea se face la persoana a treia, ceea ce relevă nevoia sau dorinţa tânărului autor de a ajunge la inima şi la conştiinţa tuturor cititorilor săi.

Cu această carte, Silviu Docu Axelerad atrage atenţia asupra planetei noastre aflate „în derivă”, asupra posibilităţii ca indivizii umani să se transforme în nişte gorgone, în nişte fiinţe aservite răului. Sugerează cititorului că suntem (auto)exilaţi într-un fel de labirint al lui Minos şi că singura noastră salvare este să intrăm în posesia cheii cunoaşterii. Cunoaşterea adevărului despre lumea în care trăim, credinţa şi iubirea sunt, în viziunea lui, căile de izbândă şi de izbăvire. De aceea, Silviu Docu Axelerad îşi ia în serios rolul de avocat al Dumnezeului unic, indiferent din ce religie L-am privi, de avocat al lui Dumnezeu ca esenţă a binelui, ca iubire eternă şi nemărginită. El este un învăţător care, străbătând literar lumea, ajungând la nişte convingeri-adevăruri de ordin filozofic, religios, teozofic etc., propovăduieşte semenilor calea de salvare. Iată un exemplu de fragment, persuasiv şi prin alegerea persoanei întâi plural pentru relatare, care îmi susţine afirmaţia de mai sus şi care vă va convinge să citiţi întreaga carte: „Religia ne explică ce este lumea, ce este Universul, care este rolul nostru pe Pământ, de creştin, de iudeu, de musulman, de budist, de hindus. Rolul nostru este să aducem fericire, bucurie, credinţă în sufletul oamenilor. Sufletul unui om este asemenea unei plante, trebuie să crească, să se dezvolte, să înflorească şi la un moment dat să se unească deplin cu Fiinţa Divină” (p. 44). Este interesant de urmărit cum va evolua pe plan literar Silviu Docu Axelerad, având în vedere complexitatea gândirii lui, mesajele pe care le are de dat lumii şi, nu în ultimul rând, precocitatea spiritualităţii sale.